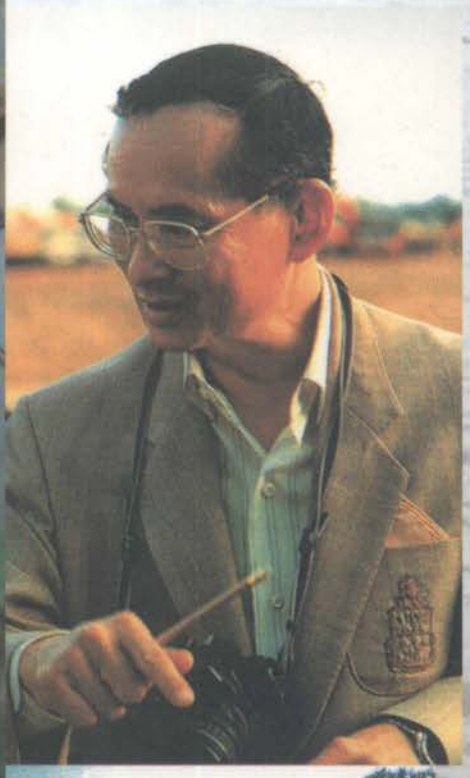

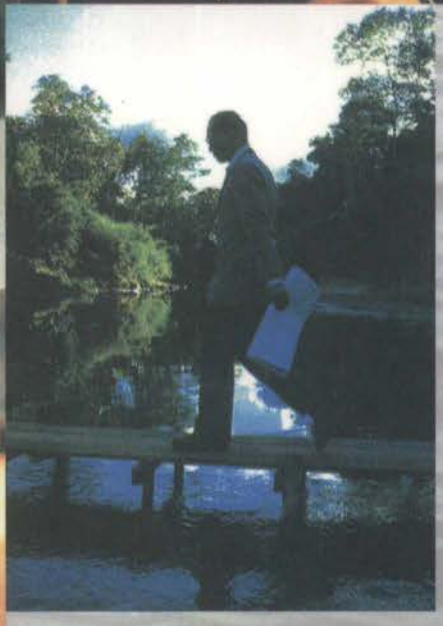

ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ISBN 974-8167-04-6

ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

เจ้าของ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บรรณาธิการบริหาร
รองศาสตราจารย์ ดร.บุหงา วัฒนะ

บรรณาธิการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพวรรณ ธีระพันธ์เจริญ

กองบรรณาธิการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์โอภาส ศรีสะอาด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิพนธ์ ทวีกาญจน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ระยับศรี กาญจนวงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปิยะวรรณ์ สุธารัตน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรีธันว์ อยู่สุขขี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพวรรณ ธีระพันธ์เจริญ
อาจารย์ศิริพัฒน์ จันทรศิริ
อาจารย์ลัดดาวัลย์ แจ่มฤกษ์แจ้ง
อาจารย์นงลักษณ์ แซ่มโชติ
อาจารย์วิมลวรรณ รุ่งพรหม
อาจารย์วีรภัทร ภัทรกุล

ปก-ศิลปกรรม-รูปเล่ม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิพนธ์ ทวีกาญจน์
อาจารย์รัตนา รักสกุลพาณิชย์

ถ่ายภาพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์โอภาส ศรีสะอาด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิพนธ์ ทวีกาญจน์
อาจารย์จิรศักดิ์ ชุมวรานนท์
นายสุรัตน์ แซ่ลิ้ว
นายสมชาย สุนทรวิทย์

คอมพิว
นางนุชจรี สิงหฤกษ์
น.ส.ประภาพร เวชสรรเสริญ
น.ส.วิมลวรรณ สุนทรวิบูลย์

สำนักพิมพ์สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โทร.035-241196,241407 ต่อ 111
โทรสาร. 035-242708

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์เทียนวัฒนา อยุธยา โทร. 035-335527,335878 โทรสาร. 035-335578

ในโอกาสที่สถาบันราชภัฏทั้ง 36 แห่งทั่วประเทศ ได้ร่วมกันจัดงาน "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" ขึ้น ในช่วงระหว่างวันที่ 16 มกราคม 2542 ถึง 16 มกราคม 2543 เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 นั้น สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้ร่วมจัดงานดังกล่าวนี้ในหัวข้อ "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" เพราะได้ตระหนักดีถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ที่มีต่อพสกนิกรทั่วประเทศ ในด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในด้านการใช้น้ำเท่าที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ และน้ำมากในสภาพการณ์ที่แตกต่างและหลากหลาย โดยสถาบันได้กำหนดกิจกรรมสำหรับงานนี้ออกเป็น 3 กิจกรรมด้วยกันคือ หนึ่ง การจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" สอง การจัดนิทรรศการทางวิชาการในหัวข้อเดียวกับกิจกรรมที่หนึ่ง โดยทั้งสองกิจกรรมนี้ จัดในช่วงระยะเวลาเดียวกันด้วย คือ จัดประชุมสัมมนา ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ระหว่างวันที่ 1 – 3 กรกฎาคม 2542 และจัดนิทรรศการ ณ บริเวณอาคารศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา ระหว่างวันที่ 1–9 กรกฎาคม 2542 ซึ่งทั้งสองกิจกรรมนี้ได้รับความสำเร็จสูง ทั้ง ด้านการประชุมสัมมนา โดยมีบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ในท้องถิ่นทั่วทั้งจังหวัดได้สมัครเข้าร่วมประชุมสัมมนาเกินเป้าหมาย และด้านการจัดนิทรรศการก็มีผู้มาชมมาก ทั้งนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ตลอดระยะเวลา 9 วัน ที่ได้จัดแสดง

ส่วนกิจกรรมสุดท้าย เป็นการจัดทำหนังสือ "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" ซึ่งก็คือ หนังสือที่อยู่ในมือท่านขณะนี้ เนื่องจากสถาบันมุ่งหวังให้กิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวเนื่องกับงาน ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน ได้มีการบันทึกไว้เป็นประวัติศาสตร์ และเป็นบันทึกที่สมบูรณ์ถึงพระปรีชาสามารถ พระมหากรุณาธิคุณของพระองค์เกี่ยวกับด้านการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศแล้ว ก็จะได้รวบรวมเอากิจกรรมต่าง ๆ ที่สถาบันได้จัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการประชุมสัมมนาก็ดี การจัดนิทรรศการก็ดีได้อยู่รวมในที่เดียวกัน คือในหนังสือเล่มนี้ ขณะเดียวกันก็เพื่อประโยชน์แก่ผู้สนใจจะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับน้ำ ในพื้นที่คือในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก็ได้มีข้อมูลปรากฏอยู่ภายในเล่มนี้ด้วยเช่นกัน จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้ จะเป็นหนังสือที่มีคุณค่ายิ่งอีกเล่มหนึ่งที่สถาบันได้จัดทำขึ้น

การจัดทำหนังสือเล่มนี้ ได้รับความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งจากส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นที่ได้กรุณาเขียนบทความให้ หรืออนุญาตให้ถอดเทปคำบรรยายในโอกาสมาเป็นประธานเปิดงานเป็นวิทยากร ทำให้หนังสือมีสาระ และคุณค่ายิ่ง ในนามของสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย และขอขอบคุณ คณาจารย์ ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของสถาบันทุกท่านที่มีส่วนช่วยกันจัดทำหนังสือเล่มนี้ให้สำเร็จลุล่วงตามความมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ทุกประการ

(รศ.ดร.บุหงา วัฒนะ)
อธิการบดีสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บรรณาธิการแถลง

ปีพุทธศักราช 2542 นี้ มีความสำคัญยิ่งต่อประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า ไม่มีใครเลยที่จะไม่ทราบว่าเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช มีพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542

ตลอดเวลาที่ผ่านมา พสกนิกร ทุกเพศ ทุกวัย ต่างก็ได้เห็นภาพของพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ จากสื่อชนิดต่าง ๆ ที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันหนักยิ่ง เกินกว่าที่จะมีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในโลกเสมอเหมือน ดังนั้นสิ่งที่พวกเราได้ "มอง" และสิ่งที่เราได้ "เห็น" พระราชกรณียกิจต่าง ๆ นี้ เป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งของผลสำเร็จที่ปรากฏออกมา นั่นคือ การที่ปวงชนชาวไทยมีความร่มเย็นเป็นสุข ประเทศชาติมีความมั่นคงปลอดภัย

หลายท่านอาจทราบว่า กว่าจะได้สิ่งเหล่านี้มา พระองค์ต้องเหน็ดเหนื่อยพระวรกาย พร้อมทั้งทุ่มเทความวิริยะอุตสาหะเพียงใด ไม่ว่าฝนจะตก แดดจะออก หนทางแสนไกล ทุรกันดาร เราก็ได้เห็นพระองค์ท่านเสด็จไปพระราชทานความช่วยเหลือทุกภาค ทุกพื้นที่ เหล่าพสกนิกรชาวไทยล้วนตระหนัก และซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นหาที่สุดมิได้

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ได้แสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ โดยการมอบหมายให้สถาบันราชภัฏทั้ง 36 แห่ง จัดการประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ ชุด "ครูของแผ่นดิน" เป็นโครงการสำคัญจัดต่อเนื่องกันทั้งปีพุทธศักราช 2542

สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมในด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤต จึงได้จัดการประชุมสัมมนาเฉลิมพระเกียรติ เรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" ในระหว่างวันที่ 1–3 กรกฎาคม 2542 ในการนี้ สถาบันได้จัดทำวารสารพิเศษฉบับนี้ขึ้น เพื่อประมวลข้อเขียนถวายพระราชสดุดีที่ทรงเป็นพระมหากษัตราธิราชเจ้า ผู้ทรงเป็นพระบิดาของแผ่นดิน และเป็นครูผู้ยิ่งใหญ่ของแผ่นดิน ในด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ และได้ประมวลบทความทางวิชาการของนักคิดและนักเขียนผู้มีชื่อเสียงและประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับน้ำ รวมทั้งได้รับความกรุณาอย่างสูงจากบุคคลที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในด้านการจัดทรัพยากรน้ำของประเทศ ในการแสดงปาฐกถา บรรยาย และอภิปราย ซึ่งได้ถอดคำบรรยายเหล่านั้นจัดพิมพ์ไว้ในวารสารฉบับนี้ด้วยแล้วอันจะเป็นบันทึกเรื่องราวพิเศษแห่งปีพุทธศักราช2542

หนังสือฉบับนี้ได้นำคำกล่าวเปิด การบรรยายพิเศษ และการอภิปรายของบุคคลพิเศษต่าง ๆ ในโอกาสการจัดการประชุมสัมมนาทางวิชาการครั้งแรกชุด "ครูของแผ่นดิน" ณ สวนอัมพร วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2542 อาทิ คำกล่าวเปิดและการบรรยายพิเศษของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรี และรัฐบุรุษ เรื่อง "สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ พระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน" ซึ่งกล่าวถึงพระจริยวัตร พระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงแนะนำ ชี้แนะ แสดงตัวอย่าง เพื่อความสำเร็จและประโยชน์ของประชาชน ซึ่งถือได้ว่าทรงเป็นประดุจครูของประชาชนทั้งประเทศ

นอกจากนี้ ยังมีบทความจากการบรรยายพิเศษ เรื่อง "พระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน" ที่จะทำให้ผู้อ่านทราบโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนทุกหมู่เหล่า ทั้งด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรน้ำ การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา และบทความจากอภิปรายพิเศษเรื่อง "การเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทในฐานะผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน" ได้ชี้ประเด็นที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นครูด้านต่าง ๆ เช่น ทรงเป็นครูด้านเกษตร ด้านวิทยาศาสตร์

ด้านเทคโนโลยี ด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านศีลธรรม จริยธรรม พระอัจฉริยภาพทางด้านดนตรี ด้านพุทธศาสนา การรักษาวัฒนธรรมของชาติ

หลายบทความในหนังสือเล่มนี้ เป็นบทความที่ทำให้ทราบ และมองเห็นภาพพจน์ของพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ตั้งแต่ระดับประเทศ จนกระทั่งระดับหมู่บ้าน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่เกี่ยวข้องกับ "น้ำ" เช่น บทความ เรื่อง "ในหลวงกับการพัฒนาประเทศ" บทความจากการบรรยายพิเศษเรื่อง "พระราชกรณียกิจในการจัดการทรัพยากรน้ำ" บทสัมภาษณ์ของ ศ.ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรื่อง "โครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"

สำหรับบทความเรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" ผู้อ่านจะทราบความเป็นมาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถาบันได้ดำเนินการในการจัดการสัมมนาเฉลิมพระเกียรติครั้งนี้ รวมถึงบทความที่จะทำให้ผู้อ่านทราบว่าโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยาเกิดภาวะวิกฤตอย่างไร เมื่อน้ำท่วมใหญ่ปี พ.ศ. 2538 ชาวพระนครศรีอยุธยาได้รับพระมหากรุณาธิคุณในการแก้ไขปัญหาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กระทั่งการช่วยเหลือผู้ป่วยให้สามารถผ่านพ้นเหตุการณ์ดังกล่าวด้วยดี

นอกจากนี้ยังมีบทความที่กล่าวถึงรายละเอียดและข้อมูลต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งหลายหน่วยงานดำเนินงานร่วมกันในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในบทความเรื่อง "การจัดการทรัพยากรน้ำ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"

สำหรับความรู้เกี่ยวกับสภาพความรุ่งเรืองของกรุงศรีอยุธยาในอดีต สภาพความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป สถานที่ที่สำคัญที่มีความสัมพันธ์กับ "น้ำ" และ "น้ำ" ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสียกรุงครั้งที่ 2 ท่านจะได้พบบทความเรื่อง "น้ำท่วมทุ่ง" ซึ่งผู้อ่านนอกจากจะได้รับความรู้ ดังที่กล่าวแล้วยังได้รับความเพลิดเพลินกับสำนวนและลีลาการเขียนที่น่าติดตาม สมกับเป็นนักเขียนระดับ "ครู" นอกจากนี้ ผู้อ่านยังสามารถเห็นภาพพจน์แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่สืบสานวัฒนธรรมทางน้ำ เช่น แหล่งตำนานพื้นบ้าน แหล่งวรรณกรรม แหล่งโบราณคดี แหล่งโบราณสถาน วิถีชีวิตชุมชน จากบทความเรื่อง "วารีสัญจรพระนครศรีอยุธยา"

และหากผู้อ่านพลาดบทความเรื่อง "ชีวิตที่ผูกพันกับแม่น้ำลำคลอง" ของ "สาวผักไห่" แล้ว ก็นับว่าท่านได้รับประทานต้มยำกุ้งที่แม่ครัวลืมเติมพริก มะนาว และน้ำปลา เพราะนอกจากท่านจะได้อรรถรสจากสำนวนการเขียนที่มีลูกเล่นเชิงเปรียบเทียบแพรวพราวแล้ว ท่านยังได้รับความรู้เพิ่มเติมในการดำเนินชีวิตของคนริมน้ำ ในยุคที่ "น้ำ" ได้ถูกใช้เป็นเส้นทางคมนาคมหลักของท้องถิ่นนี้

สำหรับบทความที่ให้ความรู้เกี่ยวกับน้ำ หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมศาสตร์หลายสาขาที่เกี่ยวกับน้ำ เช่น บทความเรื่อง "น้ำกับชีวิต" "ความมหัศจรรย์ของน้ำ" "น้ำกับการรักษาโรค" "การพัฒนาน้ำ โครงการน้ำในวิสัยทัศน์โลก" "พระราชดำริในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย" รวมทั้งบทความจากงานวิจัยของนักศึกษาชมรมเคมี เรื่อง "การวิเคราะห์คุณภาพน้ำรอบเกาะเมือง"

นอกจากบทความที่ผู้อ่านจะได้รับความรู้ด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว หนังสือฉบับนี้ยังได้เพิ่มสีสัน และความงดงามโดยมีการเรียบเรียงถ้อยคำเฉลิมพระเกียรติเป็นบทเพลง "ครูของแผ่นดิน" และบทร้อยกรอง น้ำพระทัยในหลวง" รวมทั้ง "ธ สถิตใน.. ทุกดวงใจไทยประชา" ซึ่งได้มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาญี่ปุ่น รวมทั้งบทร้อยกรอง "แต่ ยิ่งล้ำ เหนือล้ำ คือ น้ำพระทัย"

ในการจัดทำวารสารพิเศษฉบับนี้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านต่างได้ร่วมแรงกาย แรงใจ กำลังสติปัญญา เพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อม ถวายพระเกียรติคุณ และเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อพระผู้เป็น "ครูของแผ่นดิน"

ดิฉันจึงขอขอบพระคุณผู้เขียนบทความทุกท่าน ผู้จัดทำวารสารทุกท่าน ตลอดจนบุคคลและหน่วยงาน ต่าง ๆ ที่อำนวยประโยชน์ให้วารสารฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

(นพวรรณ ธีระพันธ์เจริญ)

สารบัญ

ในหลวงกับการพัฒนาประเทศ 2
พระราชกรณียกิจในการจัดการทรัพยากรน้ำ 17
ครู ทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน 25
พระราชดำริในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย 30
โครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 34
อุทกภัยมลายด้วยพระบารมีปกเกล้าฯ 39
น้ำท่วมทุ่งกรุงศรีอยุธยา 49
พิธีเปิดและบรรยายพิเศษ
เรื่อง "สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน" 58
การบรรยายพิเศษเรื่อง "พระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน" 63
การอภิปรายพิเศษ
เรื่อง "การเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทในฐานะผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน" 69
การวิเคราะห์คุณภาพน้ำรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา 83
ความมหัศจรรย์ของน้ำ 88
การจัดการทรัพยากรน้ำ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 98
น้ำกับการรักษาโรค 105
น้ำกับชีวิต 109
ชีวิตที่ผูกพันกับแม่น้ำ...ลำคลอง 113
โครงการน้ำในวิสัยทัศน์โลก 119
วารีสัญจรพระนครศรีอยุธยา 124
สุนทรียภาพของน้ำ ในสายพระเนตรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 129
โครงการประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ
ชุด "ครูของแผ่นดิน" ครั้งที่ 10 เรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" 133
คำกล่าวเปิดการประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ
ชุด "ครูของแผ่นดิน" ครั้งที่ 10 เรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" 136
คำกล่าวรายงานของเลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ
เนื่องในพิธีเปิดการประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ
ชุด "ครูของแผ่นดิน" ครั้งที่ 10 เรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" 138
ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน 153
พระราชดำรัส 168
น้ำ ข้อมูลที่น่าสนใจ 179
การบรรยายพิเศษ เรื่อง พระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำ 190
การชี้แจงโครงการเจ้าพระยาก่อนการศึกษาดูงาน อำเภอลาดบัวหลวง 203
การอภิปรายเรื่อง แนวทางการจัดการน้ำเพื่อประโยชน์สูงสุด
ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 213
แนะนำผู้เขียน 242

ล้นล้ำน้ำพระทัย ประทานให้แผ่ไพศาล

ประชาราษฎร์ประกาศนาม คือ "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"

ภาพยากรน้ำของแผ่นดิน

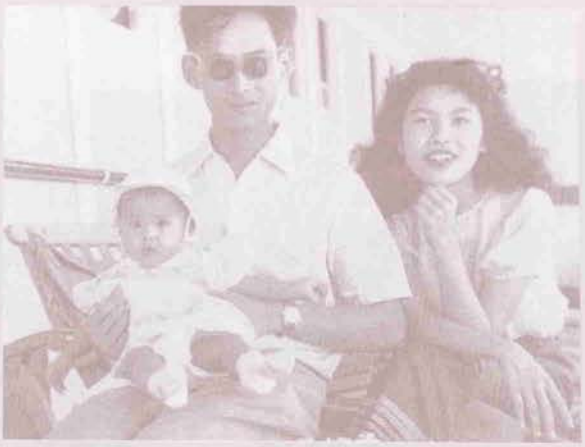

ธ สถิตในดวงใจไทยประชา

องค์พระภูมิพล มิ่งมงคลประชาไทย
ปูทองผ่องอำไพ ด้วยน้ำพระทัยชื่นใจประชา
ยังแผ่นดินด้วยมิ่งศรี พระบารมีแผ่ทั่วหล้า
ทั้นธรรมะพระกรุณา องค์พระประมุขแผ่นดิน
ฝนหลั่งน้ำค้างพร่าง เพียงชั่วกาลก็เหือดสิ้น
แต่น้ำพระทัยยิ่งใหญ่จริง ทุกกาลถิ่นรินฉ่ำเย็น
ทุกโครงการพระราชดำริ ชี้แนวทางสร้างให้เห็น
หนึ่งเรื่องน้ำมากจำเป็น ทรงมุ่งเน้นจัดทั่วไทย
พระราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระสุริโยทัย
คือหนึ่งความภาคภูมิใจ ปวงผองไทย-อยุธยา
ธ ทรงให้ปรับปรุงสร้าง หลังอุทกภัยให้งามสง่า
เป็นแหล่งน้ำน้ำเลี้ยงชีวา แก่ประชาทุกชีพชน
ช่วยเหลือราษฎร์จัดหาน้ำ ณ บ้านแพรกมากมายผล
ทุกโครงการดั่งบันดล ด้วยพระทรงปรีชาชาญ
ลันล้ำน้ำพระทัย ประทานให้แผ่ไพศาล
ประชาราษฎร์ประกาศนาม คือ"ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"
ขอจงทรงพระเจริญ ช้องสรรเสริญพระภูมินทร์
พระชนม์พรรษยืนนานยิ่ง สิริมิ่งมงคลเทอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า นางสาวเพลินตา โมสกุล ผู้ประพันธ์

His Majesty King Bhumibhol,
The Greatest Blessing to the Thais.
His Heart of Gold and perseverance
Has created the golden land.

His glory, his majesty, his righteousness
Uphold the Kingdom of Thailand.

Heavy downpour, a million dew drops
Vanish with passing moments.
Yet, his benevolence always
Revivifies and renders serenity to
Every part of the land.

His kindness and initiations
Vitalize the country's development.
Numerous water resource management projects
Exemplify his concern for his people:
Queen Suriyothai's Royal Monument--
Ayutthaya's pride--constructed
Under his guidance after the big flood
Now stands elegant amidst the reservoir
Providing water to thousands of lives.
Ban Praek, another water project
Illustrates His Majesty's ingenuity.
Every project becomes efficient
At a magic fingertip.
Kindness overwhelms, reaches ways beyond.
"Thailand Professor of Water Resource Management,"
Acclaimed by his people.

Long Live Your Majesty the King.

Laddawan Jamrerkjang

Le roi Bhumipol

Le roi Bhumipol est mon Dieu.
Son sacrifice, C'est sa coeur.
Son merite agrandit comme la gloire
Tout le monde admire le roi

Les sueurs du grandeur plantent des fleurs
Tout le plan est la fortune du bonheur
L'eau est nécessaire pour le peuple de mon père
Le monument Pra Suriyothai est clair

Le roi est surnomé "Le Professeur d'Eau de la Terre"
Tout le monde dit tous les voeux à mon père
Et on dit les voeux aussi à ma mère
Dites leur "Vive le Roi!", "Vive le Roi!"

ในหลวงของแผ่นดิน

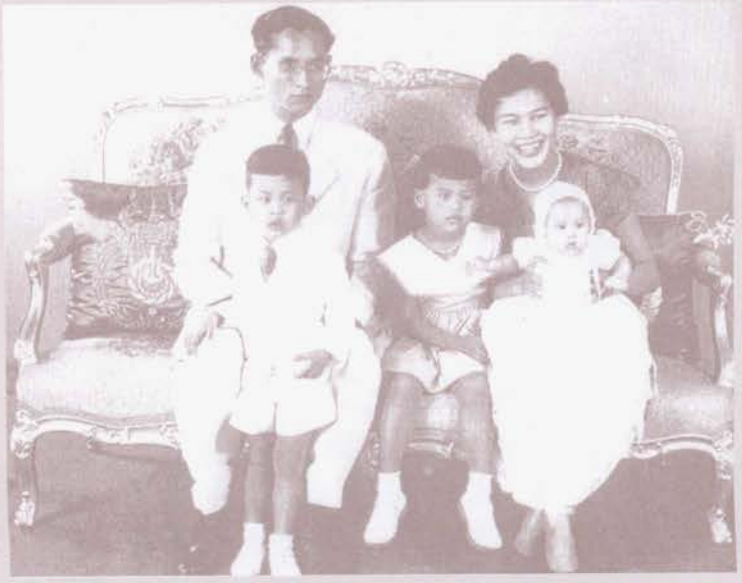

プミポン国王はタイ国民の敬愛する人である

タイ国民は慈悲深い国王から様々な宝物をいただいている

タイ国民が幸せなのは国王の御盛徳のおかげである

雨や朝露は消えてなくなるが、国王の慈悲は決してなくならない

国王が考えておられる全ての計画は国民を導いてくれるものである

計画のうち重要なものの一つは、タイの水を大切にすることである

スリヨータイ記念碑はタイーアユタヤの人々が最も誇りにしていることである

国王は水害の後、記念碑を修復するように命じた

さらに、遊水池を作りアユタヤの人々の生活に役立つようにしてくださった

アユタヤのバーンプレークの町は国王に水不足を助けていただいた

すべてのプロジェクトは国王の才能によるものである

まさに、国王はタイ国土の水ともいえる教師なのである

国王の御代が長く続きますように　万歳

尊敬の念を込めて

作者：プランター　モーサクン

ครูของแผ่นดิน

E♭maj7
Dm7
Cm7
F7
B♭
Vocal
B♭
str.
oboe
Horn
a Tempo
Dm7
E♭
F7sus4
F7
E♭maj7
Dm7
1x only
1.
Oboe C7
F7
2.
Cm7
F7
B♭
Fm7
brass
Cm7
Fm7
Cm7
Fm7
Cm7
C
F7
B♭
Dm7
E♭
F7sus4
F7
E♭maj7
Dm7
Cm7
F7
B♭
Fm7
Cm7
Fm7
Cm7
Fm7
Cm7
C
F7
Rit . . . .
Fm7
Cm7
C
F
Rit . . . .

ครูของแผ่นดิน

คำร้อง รศ.ดร.ทองคูณ หงส์พันธุ์
ทำนอง-เรียบเรียงฯ ภาควิชาดนตรีสถาบันราชภัฏจันทรเกษม

แผ่นดินไทยสุขสราญ ทุกวัน
ทั่วเขตขัณฑ์ประชาหน้าใส ทุกคน
ชื่นชุ่มฉ่ำดังสายชล ดุจฝนหลั่งมา
ปวงประชา สวัสดี

แผ่นดินเราสุขสมบูรณ์ทวี
เหตุเรามีพลังแผ่นดิน ค้ำชู
คอยสอนสั่งยังเฝ้าดู ดังครูแผ่นดิน
ไทยทั้งสิ้นพัฒนา

ทรงภูมิความรู้สิ้น ทั้งศิลป์และศาสตร์
ทรงอบรมทวยราษฎร์ เรื่อยมา
ทรงธรรมนำภูมิรู้ เป็นครูสร้างชาติ
เป็นครูราช ราชัน

แผ่นดินไทยสุขสราญ ทั้งปี
เนื่องไทยมีราชันห่วงเรา เฝ้าดู
ช่วยสอนสั่งยังอุ้มชู ดังครูแผ่นดิน
ไทยทั่วถิ่นพัฒนา.

ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน
ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน
ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน
ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน
ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน
ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

Canon

ครุภัณฑ์การเรียนการสอนแผ่นดิน

ในหลวง กับการพัฒนาประเทศ

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล

พิธีกร ผู้ทรงคุณวุฒิ ท่านนี้เป็นผู้ที่ทำงานใกล้ชิดเบื้องยุคลบาท ประมาณอย่างน้อย 20 ปี เพราะฉะนั้นในพระราชหฤทัยมีอะไรท่านสามารถสะท้อนออกมาได้ ปัจจุบันท่านเป็นเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งอยู่ในทำเนียบรัฐบาล คุณวุฒิมัธยม ท่านจบวชิราวุธวิทยาลัย ปริญญาตรี โท เอก รัฐศาสตร์การทูต เศรษฐศาสตร์ และกฎหมายจากฝรั่งเศส จบ วปอ.รุ่น 28 ประสบการณ์ของท่านท่านจะบอกเองและจากการบรรยายจะรู้ว่าประสบการณ์ลึกซึ้งขนาดไหนและดีอย่างไร สำหรับท่านผู้ทรงเกียรติที่จะมาอภิปรายให้ผู้รับการอบรมได้ฟัง ท่านคือดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ผมใคร่ขอเรียนเชิญผู้บรรยายครับ

ดร.สุเมธ : ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ออกเป็นการยากที่จะเอางานของพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีพระราชกรณียกิจมา 40 กว่าปี มาเล่าสู่กันฟังในเวลาชั่วโมงครึ่ง ซึ่งอย่างไรก็ตามผมพยายามที่จะเอาเนื้อหาสาระให้มากที่สุด มาถ่ายทอดให้กับพวกท่านซึ่งจำเป็นจะต้องทำการถ่ายทอดต่อไปสู่สาธารณชน

สังคมไทยมีดี ที่ยัง "ให้" กันอยู่

เมื่อหลายปีมาแล้วที่ชายทะเล จ.นราธิวาส เย็นวันหนึ่งประมาณ 2 ทุ่ม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทอดพระเนตรโครงการ ต่อจากนั้นก็นั่งพักอยู่ที่ริมทะเลและก็ทรงนิ่งสงบอยู่พักหนึ่ง พวกเรามีอยู่ 4-5 คนในวันนั้น ทันทีทันใดนั้นท่านก็ทรงหันมาพร้อมกับทรงเอ่ยขึ้นว่า **"รู้ไหมว่าทำไมโดมิโนมันมาหยุดที่เมืองไทย" "รู้ไหมทุกสิ่งทุกอย่างที่พังทลายอยู่รอบ ๆ บ้านเรานั้น พอมาถึงเมืองไทยทุกสิ่งทุกอย่างก็หยุด"** พวกเราหูผึ่งทันที อยากรู้เหมือนกันเพราะอาจารย์ต่าง ๆ ดร.ต่าง ๆ อธิบายอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เราไม่เคยได้รับฟังจากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเลยว่าทรงมีความคิดอย่างไร ให้ทายคำตอบอย่างไรก็คงทายไม่ถูก สาเหตุของการหยุดของโดมิโนที่ประเทศของเรานั้นมีพระราชกระแสว่าต้นเหตุมาจากคำ ๆ เดียว ซึ่งเป็นคำที่ลึกซึ้ง เป็นคำที่ฝังใจผมมาก จนอดที่จะถ่ายทอดไปสู่ทุกท่านได้รับฟังเมื่อมีโอกาสไปบรรยายในที่ต่าง ๆ ทรงรับสั่งว่าที่เหตุการณ์ร้ายต่าง ๆ มาหยุดที่เมืองไทยเพราะว่าสังคมไทยนั้นยังเป็นสังคมที่ **"ให้"** กันอยู่ คำ ๆ เดียว คำที่แสนง่ายสั้นด้วย **"ให้"** เพราะสังคมที่ให้กันอยู่นั้นทำให้ประเทศชาติ

ของเรารอด และองค์ประมุขของเราก็คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงดำรงในการให้อยู่ตลอดระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ขึ้นครองราชย์ปี 2495 เป็นต้นมา **"เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** และได้ทรงปฏิบัติอย่างนั้นมาโดยตลอด

ผมจะพยายามเล่าให้ฟังว่าทรงทำอะไรบ้างในระหว่างช่วงระยะเวลาดังกล่าวเท่าที่จะทำได้ พวกเรานั้น **เห็น**พระเจ้าอยู่หัวแต่น้อยคนเหลือเกินที่จะ**มอง**พระเจ้าอยู่หัว เห็นกับมองนั้นหลายคนพอฟังเสร็จแล้วก็ไม่เห็นแตกต่างกันอย่างไร แต่แท้ที่จริงเห็นกับมองมีความแตกต่างกันมากเหลือเกิน ทุกวันนี้ในทีวี ตามหน้าหนังสือพิมพ์นั้น เราเห็น เราชื่นชม คนยกมือไหว้ แต่ไม่ได้มองลึกไปว่าแท้ที่จริงทรงทำอะไรอยู่ในขณะนั้น ไปพัฒนา ไปช่วยชาวบ้าน เราก็รู้กันอยู่แค่นั้นเท่านั้นเอง แต่หารู้ไม่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ทรงทำอยู่นั้นทำด้วยความยากลำบากและต้องอุทิศพระวรกายความเหนื่อยยากอย่างมากมายทีเดียว

พระมหากษัตริย์ผู้ทรงงานหนัก

บทบาทพระเจ้าแผ่นดินในบ้านเมืองของเรานั้นเป็นบทบาทที่ยากลำบาก บทบาทที่ทรงอุทิศเสียสละที่สุด เพราะว่าโดยทั่ว ๆ ไปแล้วในทั่วโลกมีสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ประมาณ 10 กว่าสถาบัน ทุกสถาบันทั่วโลกจะเห็นได้ว่าเล่นบทบาทเป็นสัญลักษณ์ เป็นพิธีการเท่านั้นเอง ไม่มีสถาบันไหนในโลกนี้จะอยู่ใกล้ชิดประชาชนเท่ากับสถาบันพระมหากษัตริย์ของเรา ในหลวงของเรานั้นทรงประทับอยู่ข้างหน้าเรา ประทับนั่งบนพื้นไม่ใช่บนเก้าอี้ นั่งบนดิน บางทีเต็มไปด้วยโคลน บางครั้งลูกรัง บางครั้งนั่งอยู่ในป่า ทรงพระราชดำเนินเข้ามาหาเราในบ้าน บ้านไม่ใช่ตึกรามใหญ่มโหฬาร แต่จะเป็นกระต๊อบ บางทีทะลุไปหลังบ้าน เจอส้วมหลุม ส้วมขุด ท้าประกันได้ว่าไม่มีพระเจ้าแผ่นดินองค์ไหนในโลกนี้ที่จะทำอย่างนั้น ที่จะใกล้ชิดประชาชนถึงเพียงนั้น

ครั้งหนึ่งเคยพานักข่าวฝรั่งเศสคนหนึ่งตามเสด็จที่ปักษ์ใต้ เขาอยู่ในความรู้สึกช็อค เขาบอกว่า โอเค สำนักงานเขาส่งมาทำข่าว นึกว่าคงจะไปตามเรื่องพิธีการอะไรต่าง ๆ แต่ไม่เคยนึกว่าจะเหน็ดเหนื่อยแทบขาดใจในการตามเสด็จฯ ไม่เคยนึกฝันว่าจะเจอภาพอย่างนั้น ที่ใครก็ได้เข้ามาหาพระเจ้าแผ่นดิน แตะต้องตัวพระองค์ก็ยังได้ พระองค์ก็ไม่ถือสาอะไร คนนั่งเฝ้าน้ำตาไหล เมื่อเห็น

พระเจ้าแผ่นดินเพียงนิดเดียวฝนตกอย่างไรก็ไม่ถอย ไม่เคยเห็น จะเห็นได้ว่าสิ่งที่มีค่าเป็นสิ่งที่เราเห็น เราจะช่วยกันมอง ใช้ดุลยพินิจดูอย่างถ่องแท้

จุดเด่นของพระบรมราชวงศ์ของเรานั้นก็คงเป็นเรื่องการช่วยเหลือประชาชน คือเรื่องการพัฒนาและโครงการพระราชดำริ วิเคราะห์ดูผมเองนั้นได้เข้ามารับงานโครงการพระราชดำริเมื่อปี 2524 ก่อนหน้านั้น ปี 2516 2517 นั้น ผมมีชีวิตอยู่ในป่าตลอด ดอกเตอร์นักการทูตควรจะไปอยู่กระทรวงต่างประเทศ ป่านนี้เพื่อน ๆ รุ่นน้องไปเป็นทูตกันหมดแล้ว แทนที่จะไปเมืองนอกผมขออาสาไปบ้านนอกแทน ก็พอยืนยันได้ว่าเราปิดทองหลังพระจริง ๆ ผมกล้ากล่าวอาจจะเป็นพลเรือนคนเดียวที่กล้าท้าทหารว่าผมลงสนามรบมากกว่าพวกคุณ เพราะว่า 13 แห่งที่รบกันทั่วประเทศนั้นเราได้ไปกิน ไปนอน ขุดหลุมนอน ฮ.ถูกยิงร่วงลงแต่ว่าเงียบสนิท เรียกงานนี้ว่าพัฒนาความมั่นคง สู้กันตลอด ผมเป็นเลขาของแม่ทัพ 4 ภาค ได้ลงสนามรบหมด 4 ภาค เหนือจรดใต้ ผลของการนี้เองทำให้ปี 2524 นั้น ท่านนายกรัฐมนตรีสมัยนั้นคือ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้คัดเลือกคนเพื่อจะไปถวายงานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งผมถูกเลือกเข้าไปถวายงาน

ผมยอมรับสารภาพตามตรงเลยว่าจากพื้นเพทางด้านการศึกษาของตัวผมเองที่ไปอยู่ต่างประเทศตั้งแต่เด็ก ทำให้ผมคิดว่าพระเจ้าแผ่นดินก็คงทำงานในลักษณะพระเจ้าแผ่นดินคงเป็นงานไม่ยาก แต่ว่าพอผ่านมา 3-4 เดือนผมต้องเปลี่ยนความคิดโดยสิ้นเชิง หนักยิ่งกว่าเดิมหลายเท่าทีเดียว บ้านช่องไม่ได้อยู่ตลอด 8 อาทิตย์ที่ผ่านมาผมอยู่บ้านประมาณ 10 วันเท่านั้นเอง อยู่ในต่างจังหวัดและการเสี่ยงอะไรอาจจะมีมากกว่าเดิม พระองค์ทรงงานอย่างเหนื่อยยากและผมมีโอกาสตอนที่เรียน วปอ. ทำเอกสารวิจัยขึ้นมาฉบับหนึ่งเป็นเรื่องบทบาทของพระเจ้าอยู่หัวในการรักษาความมั่นคง

ของชาติ

แท้ที่จริงทรงเริ่มมาตั้งแต่ปี 2495 ทีเดียว ผมได้มีโอกาสเข้ารับพระราชทานสัมภาษณ์ตั้งแต่บ่ายสามโมงถึงสองทุ่ม ห้าชั่วโมงที่นั่งพับเพียบฟังพระองค์ท่านเล่าชีวิตของพระองค์ เป็นห้าชั่วโมงที่มีค่าที่สุดในชีวิตผม ฟังแล้วตายไปครึ่งตัว คุณลองไปนั่งพับเพียบโดยไม่เปลี่ยนท่าห้าชั่วโมง คุณจะรู้สึกว่าเป็นอย่างไร แต่พระองค์ท่าน ผมไม่เห็นว่าทรงมีความยากลำบากอะไร ก็ทรงนั่งพับเพียบอยู่เบื้องหน้าเรา เราก็นั่งพับเพียบ พระองค์ก็อยู่ในท่าเดียวกัน ไม่เปลี่ยนท่า เหมือนกับให้เห็นวินัย และสมาธิของพระองค์ท่านสูงอย่างยิ่ง การนั่งพับเพียบของพวกเราเป็นการทรมานที่สุดในโลก สอนให้เห็นว่าต้องใช้ความอดทนอย่างมากที่สุด

ในช่วงแรกของพระองค์ในปี 2495 – 2505 นั้น ทรงรับสั่งว่าพระองค์ไม่มีอะไรสักอย่างเดียว ขึ้นครองราชย์ในลักษณะที่ไม่พร้อม รับสั่งว่าวันดีคืนดี ขออภัยนะครับ ผมอาจจะละลาบละล้วง แต่คิดว่าเป็นเรื่องที่ต้องถ่ายทอดสู่กันฟังให้จงได้ เพราะเป็นสิ่งที่มีค่าและกระทบกระเทือนความรู้สึกพวกเราชาวไทยมาก รับสั่งว่า **"ใครจะรู้วันดีคืนดีพี่ชายนอนตายอยู่ในบ้าน สิ่งแรกที่อยู่ฝังหัว คิดไว้เลย ไม่ใช่จะเป็นพระเจ้าแผ่นดินอะไรทั้งสิ้น คิดว่าหน้าที่น้องชายควรทำอะไรให้ดีที่สุดในภาวะอย่างนั้น ก็คือเริ่มทำพิธีงานศพอย่างสมพระเกียรติ ไม่ได้พะวงอยู่ว่าจะเป็นพระเจ้าแผ่นดินหรืออะไร"** เพราะฉะนั้นการเป็นพระเจ้าแผ่นดินของพระองค์นั้น ได้มาในลักษณะปัจจุบันทันด่วน ไม่ได้ทรงตั้งตัวหรือตั้งใจไว้เลย รับสั่งว่าไม่มีความพร้อมอะไรสักอย่างเดียว ไม่มีแม้กระทั่งเลขา ไม่มีแม้กระทั่งรถจะใช้ไปเยี่ยมราษฎร ต้องไปยืมเขา จะไปบุกป่าฝ่าดงที่ต้องไปยืมตำรวจ รถจิ๊ปของ ตชด. บ้าง ใน 5 ปีแรกนั้นพระองค์ท่านไม่มีเครื่องไม้เครื่องมือในการดำเนินงานอะไรทั้งสิ้น แต่ก็ทรงสร้างประโยชน์ตั้งแต่ช่วงนั้น

งานสังคมสงเคราะห์... โครงการพระราชดำริเริ่มแรก

งานช่วงแรกนั้นมีมากมายมหาศาลทีเดียว ส่วนมากจะเป็นเรื่องของสังคมสงเคราะห์ สังคมสงเคราะห์ดังกล่าวนี้คืออะไรบ้าง ทรงมีภาพยนต์ส่วนพระองค์ที่ฉายไปทั่วประเทศ ตอนนั้นผมอยู่วชิราวุธ เป่าปี่สก๊อต เคยไปเป่าหน้าโรงหนังเฉลิมกรุง เรียกแขก เป่าโหมโรงก่อน ก็มีรายการฉายหนังส่วนพระองค์ เป็นหนังค่อนข้างเก่า เวลานี้ก็คงยังอยู่ ได้เงินมาพอสมควร เงินนั้นไปไหน ตึกแรก ๆ

ของโรงพยาบาลภูมิพลก็ใช้เงินส่วนนี้ มีหลายตึกของสภากาชาดไทย มูลนิธิราชประชาสมาศัยต่าง ๆ เกี่ยวกับโรคเรื้อน โรคโปลิโอ มูลนิธิเกี่ยวกับโรคโปลิโอ ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นในช่วงนั้นทั้งสิ้น ทรงรับสั่งว่าโปลิโอโรคเรื้อนโดยเฉพาะเมื่อ 40 ปีที่แล้วเหมือนกับเป็นโรคเอดส์ คนกลัวกันมาก เชื่อว่าโดนเพียงสะเก็ดเท่านั้นก็อาจเป็นโรคเรื้อนได้ แต่ก็เหมือนโรคเอดส์อย่างหนึ่งว่าติดต่อกันทางเลือดเท่านั้น รับสั่งว่าจะต้องทำอย่างไรเพื่อให้ประชาชนเข้าใจว่าโรคเรื้อนคืออะไร ต้องไปจับคนโรคเรื้อน จับมือ ไม่ใช่นิ้วเพราะนิ้วไม่มีแล้ว มือที่ยื่นมามีน้ำหนองเปรอะ ถ่ายรูปออกมาเพื่อไปสู่ประชาชน ให้เขาเข้าใจว่าคนโรคเรื้อนไม่ใช่คนที่น่ารังเกียจ ที่เชื่อกันเหมือนกับโรคเอดส์มันไม่ได้ติดกันโดยง่าย เขารินน้ำใส่แก้วมาถวายพระองค์ท่าน พระองค์ท่านก็เสวยเพื่อให้เกิดความเข้าใจ เรารู้อยู่เต็มอก โรคเรื้อนนั้นไม่ได้เป็นโรคที่ติดต่อกันง่าย ๆ เลย จะให้ท่านจับมือกับคนโรคเรื้อนท่านจะจับไหม ณ วันนี้นี่ผมอยากจะดูหน้าของใครสักคนว่ากล้าไปจับมือกับคนโรคเรื้อนไหม ทั้งรู้ว่ามันไม่ติดหรอก กลับมาล้างมือก็จบแล้ว แต่พระองค์ท่านทำนะครับ ทำเพื่อประโยชน์ของใคร เพื่อความเข้าใจของประชาชน

หลายท่านอาจจะไม่ทราบก็ได้ว่าจุดกำเนิดของน้ำเกลือ น้ำเกลือแต่ก่อนนี้เราสั่งมาจากต่างประเทศ ราคาแพงแล้วคุณภาพก็ไม่ดี วิธีการก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นสิ่งที่ยากเย็นอะไรนัก ทรงพระราชทานเงินที่พระองค์ท่านทรงหาโดยใช้สิ่งรอบ ๆ

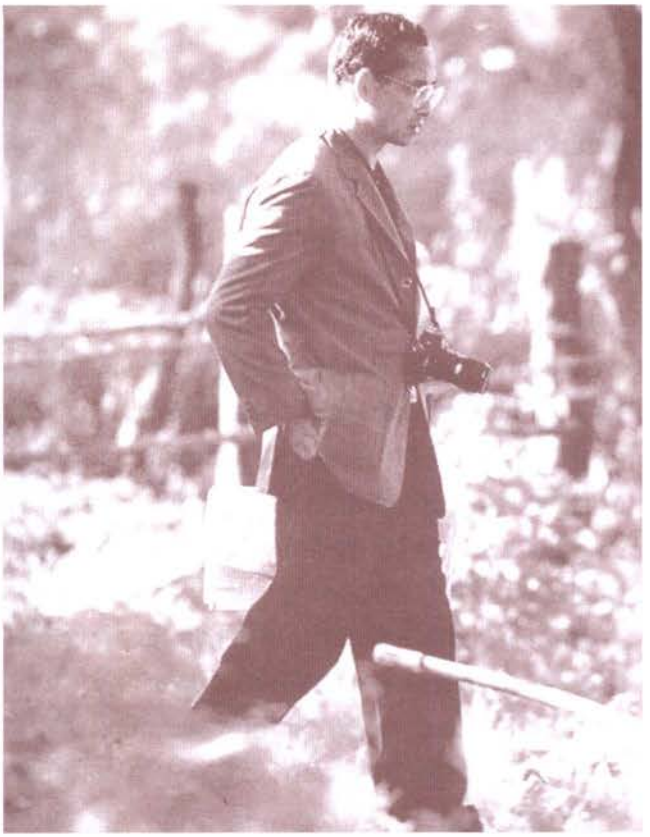

กายของพระองค์ เป็นหนังที่ทรงถ่ายไว้หรือใครถ่ายไว้นั้น ได้เงินมาตั้งโรงงานกลั่นน้ำเกลือขึ้นมาโรงแรกของประเทศไทย ทำให้ประเทศของเรามีน้ำเกลือใช้ในราคาถูกและผลิตได้เอง เมื่อมีการจัดตั้งสวนหลวง ร.9 ขึ้นมา ได้รวบรวมสิ่งของทั้งหมดมาแสดง ขวดน้ำเกลือเก่า ๆ ที่เก็บไว้ในสมัยยุคนั้น ไปพบที่พระราชวังจิตรลดา 2 ขวด มีตราเก่าเป็นของแท้ดั้งเดิมทีเดียวซึ่งเวลานี้เราได้ตั้งโชว์ไว้ที่สวนหลวงที่หอรัชมงคล ห้องต่าง ๆ นั้นจะมีผลิตภัณฑ์เมื่อ 40 ปีที่แล้ว

พระอัจฉริยภาพเรื่อง...น้ำ

ในช่วงที่สองนั้นหลังจาก 2505 เป็นต้นมา สถานการณ์เปลี่ยนไป คือพระองค์ได้มีโอกาสเสด็จประพาสไปในที่ต่าง ๆ เริ่มต้นจากภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ เรียกว่าเกือบจะเป็นครั้งแรกของพระองค์ที่ทรงมีโอกาสได้สัมผัสกับประชาชนอย่างใกล้ชิด สมัยก่อนมีพระราชพิธีอะไรต่าง ๆ ก็ได้มีการพบปะอยู่บ้าง แต่ว่าพบปะจริง ๆ พบปะสัมผัสกับชีวิตราษฎรก็ตั้งแต่ปี 2505 เป็นต้นมา เมื่อ 40 ปีนั้นเหมือนกับเดี๋ยวนี้คือทรงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของชาติ เป็นที่พึ่งของประชาชนจริง ๆ ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่ประสบอยู่นั้นได้ไหลหลั่งมายังพระองค์เพราะฉะนั้นทรงรู้ปัญหาของประชาชนโดยแท้ทีเดียว **แน่นอนที่สุดการที่ประชาชน 80% เป็นเกษตรกรนั้น ปัญหาทั้งหมดก็วนเวียนอยู่รอบ ๆ ของการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกรนั่นเอง** และด้วยเหตุนี้ หลังจากที่ทรงรับปัญหาแล้วได้ทรงเตรียมองค์ที่จะเข้าช่วยเหลือประชาชน **ทรงเห็นว่าเรื่องน้ำเป็นเรื่องสำคัญเป็นที่สุดหัวใจของบ้านเรา** ได้ทรงศึกษาในเรื่องนั้น มีรับสั่งทีหลังว่าแท้ที่จริงเรื่องน้ำทรงชอบเรื่องน้ำและมีชีวิตผูกพันในเรื่องน้ำมาเป็นเวลานานตั้งแต่เด็กทรงจำได้ว่าเสด็จฯไปพระตำหนักไกลกังวล ขณะที่เด็กคนอื่น ๆ เขาเล่นน้ำทะเลกัน พระองค์ประทับอยู่บนฝั่งพยายามเอาน้ำเทลงไปที่ชายหาดแล้วนั่งดูมันไหล แล้วก็สงสัยว่าทำไมมันไม่ไหลไปตรง ๆ ทำไมมันถึงคดเคี้ยว ปฏิกิริยาการไหลเซาะของน้ำฝังพระทัยมาตั้งแต่เด็กแล้ว เพราะฉะนั้นพอโตขึ้นมา เมื่อมีโอกาสทรงงานเพื่อประชาชน สิ่งแรกที่ทรงจับ คือ เรื่องน้ำ เวลานี้ผมกล้ายืนยันเลยว่าพระองค์ทรงเป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องน้ำที่สุดของเมืองไทย จะหาใครเทียบเท่าพระองค์ไม่ได้ แม้กระทั่งเจ้าหน้าที่กรมชลประทานเองยังถอย ทรงมีแนวพระราชดำริแบบแปลก ๆ นักวิชาการก็ไม่เคยนึกไปถึงจุดนั้น เรียบง่ายธรรมดาเสียจนมองไม่เห็นแต่ว่ามีประสิทธิภาพ เหมือนปลายจมูกของเราที่ติดตัวอยู่ใกล้แล้วแต่ไม่เคยมองเห็น ที่ผมทึ่งและประทับใจที่สุด คือวิธีการแก้ปัญหาของพระองค์ที่เรียบง่ายเหลือเกิน

ครั้งหนึ่ง มีผู้สื่อข่าวฝรั่งเศสขอพระราชทานสัมภาษณ์ ผมได้มีโอกาสนั่งอยู่ในนั้นด้วย เขาถามพระองค์ว่าทรงทำอย่างไรในการจัดการกับพระองค์เองทรงมีพระราชพิธีมากมาย แค่พระราชพิธีเฉย ๆ ก็เหนื่อยยากแล้ว หลายคนเห็นพระองค์พระราชทานปริญญาบัตร หลายท่านที่นั่งอยู่ในที่นี้คงได้รับสบายดี ลองกลับไปบ้านหาเก้าอี้สบาย ๆ สักตัว มานั่งเอาไฟ 200 แรงเทียนมาส่องหน้าไว้ แล้วทำอย่างนี้สองพันหน แล้วท่านจะรู้สึกว่าอาชีพพระเจ้าแผ่นดินไม่ใช่เป็นฐานะที่มีความสุขได้เลย ขออภัยนะครับเล่าสู่กันฟัง ลองสิครับ 2,000 ครั้ง อย่างนี้นี่ถ้ามีไฟส่องหน้าด้วย แค่นั่งเฉย ๆ ไม่ขยับเลย เป็นเวลา 2 – 3 ชั่วโมงเป็นอย่างน้อย ท่านจะเห็นถึงความทรมาน เราใช้พระเจ้าแผ่นดินของเราอย่างทรมานที่สุด แต่นั่นคือความสุขของเรา ความสุขของเราคือความทุกข์ของพระองค์ แต่พระองค์ทรงเต็มใจมีหลายคนไปกราบบังคมทูล บอกให้เปลี่ยนวิธีการดีกว่าจะได้ไม่ทรงเหนื่อย **"ฉันมีแรงอยู่เพราะฉะนั้นทำเถอะ"** รับสั่งว่าอย่างน้อยในชีวิตหนึ่งของคนเราได้เข้ามาอยู่ใกล้ชิดพระองค์และพระองค์ยังทรงทำได้ก็จะทรงไป

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริแห่งแรก...ถนนบ้านห้วยมงคล

โครงการแรกที่สุดนั้น ในปี 2495 คงจะเป็นที่จังหวัดเพชรบุรี ทำถนนเข้าบ้านห้วยมงคล เข้าแก่งกระจาน ผมจำได้ ตอนนั้นผมอายุ 13 –14 ปี ท่านเสด็จพระราชดำเนินไปแก่งกระจาน เสด็จเข้าแต่ถึงบ่าย หนทางแย่มากทีเดียว ผมจำได้วันนั้นพวกกะเหรี่ยงเขาทำซุ้มประตูรับเสด็จฯ แล้วเอาดอกไม้ป่ามาแต่ง ปรากฏว่าทรงรถจี๊ปจาก ตชด. ขับผ่านเข้าไปเลยโดยไม่มีรถตามเสด็จฯ พวกกะเหรี่ยงไม่ให้ผ่านประตู บอกไม่ได้ ประตูนี้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน ให้อ้อมประตูไป ก็ทรงปฏิบัติตามโดยดี ทรงขับอ้อมประตูไป เขาไม่ทันคิดว่าจะเสด็จฯ มาฉับพลันอย่างนั้น แต่ตอนหลังพอขบวนเสด็จฯ กลับมา อ้าวผ่านมาเมื่อเช้านี่เอง เขาถึงรู้พระเจ้าแผ่นดินเสด็จฯ ผ่านมาแล้ว เรื่องนี้เล่าสู่กันฟังอย่างสนุกทีเดียว

โครงการอื่น ๆ ก็เกิดขึ้นตามลำดับ ที่บ้านเขาเต่า อ.หัวหิน มีการสร้างอ่างเก็บน้ำตามพระราชดำริ อ่างแรกที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ไทยคงจะเป็นเขาเต่า ทรงมีพระราชทรัพย์ประมาณสี่หมื่นบาททรงเห็นว่าตรงนี้กั้นและทำอ่างน้ำได้ รับสั่งให้อธิบดีกรมชลประทานตอนนั้นมา และมอบเงินสี่หมื่นบาทให้ไปสร้างอ่าง สร้างได้ด้วย อ่างนั้นถ้าสร้างในสมัยนี้ประมาณสี่ห้าล้านบาท แต่พระองค์ทรงใช้เงินเพียง 40,000 บาทเท่านี้เอง ซึ่งได้มาจากราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายบ้าง ได้ทรงเล่าให้ฟังเมื่อครั้งทรงเยาว์วัยและเป็นเรื่องสนุกสนานมาก ทรงได้รับการอบรมและการฝึกมาจากสมเด็จพระศรีฯ อย่างเข้มงวดทีเดียวแต่ละอาทิตย์ทรงรับสั่งว่าสมเด็จพระศรีฯ พระราชทานเงินก้อนหนึ่งเพื่อทรงงานอื่น ๆ ตามพระราชอัธยาศัย แต่ไม่ใช่แค่นี้เท่านั้น รับสั่งเล่าว่ามีกระป๋องเก็บภาษีอยู่กระป๋องหนึ่งรับสั่งว่ากระป๋องภาษีสังคมช่วยคนจนทุก ๆ อาทิตย์จะต้องตัดสินพระทัย จะบริจาคให้ส่วนรวมหรือเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ทุกอาทิตย์จะต้องเอาเงินนี้มาหยอดกระป๋อง พอเดือนหนึ่งสมเด็จพระศรีฯ จะทรงรวบรวมเงินนี้ไปพระราชทานแก่เด็กกำพร้า เพราะฉะนั้นตั้งแต่เยาว์วัยนั้นได้ทรงได้รับการอบรมการฝึกฝน **การให้** อย่างที่ผมเรียนมาตอนต้น กลุ่มคนไทยของพวกเรานี้ การให้รู้สึกว่ายากเย็นเหลือเกิน ถ้าให้อย่างอื่นก็ง่ายกว่า แต่ถ้าให้กุศลค่อนข้างยากเย็น เพราะว่าเราไม่ได้รับการฝึกมา

OUR LOSS IS OUR GAIN

ทรงรับสั่งว่าที่สะเทือนพระทัยที่สุด มีอยู่ครั้งหนึ่งสร้างเรือไว้ลำหนึ่ง ตอนมีพระชนม์ 18 พรรษา เอาไม้มาทำเรือรบศรีอยุธยาสวยมากและภูมิใจมาก เก็บไว้ดูอย่างภาคภูมิพระทัยทีเดียววันหนึ่งสมเด็จพระศรีฯรับสั่งว่าเรือลำนี้ขอเถอะ และเรือบินจำลองอีกหนึ่งลำ บอกพระทัยวูบหมดเลย ทรงขอไปประมูลเพื่อช่วยเด็กกำพร้า ประมูลได้เท่าไหร่นั้นจะแบ่งให้พระองค์ 10 เปอร์เซ็นต์ รับสั่งว่าแสนเสียดายอย่างที่สุด เพราะเป็นฝีมือที่ทำมาด้วยความยากลำบาก ก็ถวายสมเด็จพระศรีฯ ไปประมูลเป็นเงินทั้งสิ้น 60,000 บาท ใครประมูลไปก็ไม่รู้ 60,000 บาท ทรงได้มา 600 นำไปซื้อกล้องถ่ายรูปอันแรกของพระองค์ซื้อด้วยเงินของพระองค์เอง ทรงโปรดเรื่องการถ่ายรูปมากและปรากฏว่าเป็นที่น่าแปลกประหลาดอย่างยิ่งในวาระที่เจริญพระชนม์60 พรรษา คนที่ประมูลเรือนี้ไปนั้น ได้เอาเรือนี้กลับมาน้อมเกล้าฯ ถวายพระองค์ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2534 จะเห็นว่าทรงรับสั่งว่า **OUR LOSS IS OUR GAIN : การขาดทุนคือกำไร** เรือลำนั้นก็กลับมาหาพระองค์ เงินนั้นที่ประมูลไปก็ได้ทำประโยชน์และพระองค์ก็ทรงได้ด้วย

จึงเข้าใจว่าที่ทรงทุ่มเทอยู่ทุกวันนี้ ทุ่มเทด้วยลักษณะธรรมชาติที่ถูกฝึกปรือมาตั้งแต่ทรงเยาว์วัย เพราะฉะนั้นโครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไปทั่วทุกภาค จะเห็นได้ว่าใครได้รับทุกข์ร้อน มาถึงพระองค์แล้วจะได้รับความช่วยเหลือเสมอ เพราะฉะนั้นหลายชีวิตที่รอดมาในขณะที่จะตายนั้น มาพบพระพักตร์ก็จะทรงช่วยเหลือทันที ไม่ว่าเรื่องการประกอบอาชีพ หรือเรื่องอะไร ๆ ต่าง ๆ ณ วันนี้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริตลอดระยะเวลากว่า 50 ปี ที่ผ่านมานั้น มีมากกว่า 3,000 โครงการ ผมท้าประกันได้ว่า แม้กระทั่งกรมที่แน่กรมหนึ่งยังไม่สามารถสร้างโครงการขึ้นมาได้ถึง 3000 โครงการ เป็นไปไม่ได้ทีเดียว และผลประโยชน์นั้นเราได้สำรวจออกมาพยายามจะคำนวณออกมา มหาศาล คนรอดชีวิตเป็นแสนเป็นล้านคน หมู่บ้านจำนวนเป็นพันหมู่บ้านทีเดียว ซึ่งเป็นสิ่งไม่น่าเชื่อ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่เกิดขึ้นเพราะทรงทุ่มเททุกอย่าง

ทรงเป็นผู้นำในการ "ประหยัด"

ส่วนลักษณะวิธีการทรงงานของพระองค์ ทรงงานอย่างไร เสด็จฯ ไปไหนจะเห็นได้ว่าทรงมีของสองสามอย่าง

ที่ขาดไม่ได้ หนึ่ง แผนที่ สอง ดินสอ บางครั้งทรงใช้นิ้วพระหัตถ์คีบดินสอ คีบมาเหลือแท่งสั้นนิดเดียว ทรงประหยัด ทรงได้รับการฝึกมาให้ประหยัด เพราะฉะนั้นผมบอกได้ว่าการมองพระเจ้าแผ่นดิน ควรมองอย่างใช้ดุลยพินิจ จะเห็นสิ่งมีค่าจะให้กับตัวเราอย่างมาก ระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมานั้น เห็นไหมครับว่าฉลองพระองค์มีกี่องค์ แทบจำได้เลย เวลาเสด็จฯ ไปเยี่ยมราษฎร มีอยู่ 3 องค์ ว่ามีสีคล้าย ๆ กัน สีน้ำเงินตัวหนึ่งและก็ลาย ๆ สีน้ำตาลตัวหนึ่งเท่านั้นเอง สนับเพลาก็อยู่อย่างนั้น ทรงใช้แล้วใช้อีก ทรงประหยัดมาก และทรงแสดงให้เป็นตัวอย่างทั้งหมด ขณะที่ขบวนตามเสด็จแต่งตัวกันฟู่ฟ่า นาฬิกาของพระองค์ราคา 700–1,000 อย่างมาก มีคนทูลเกล้าฯ ถวายปาเต็กฟิลลิป ไม่เคยเห็นทรงใช้ ฉลองพระบาทมีแต่ยี่ห้อลูกเสือ พวกตามเสด็จคู่ละ 2,000–3,000 บาท ประเภทสูบลมเหาะได้ เดินตามกันเป็นแถว ส่วนพระองค์ทรงทำอยู่อย่างนั้น 10 ปีมาก็ยี่ห้อนี้จนกระทั่งโรงงานจะเลิกผลิตแล้ว ต้องผลิตพิเศษถวายพระองค์คู่ละ 100 กว่าบาท นี่คือสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เราไม่เคยเห็น

จะเห็นได้ว่าสิ่งที่พระองค์ท่านพยายามสะท้อนตอบออกมา จะทรงแสดงเป็นผู้นำทุกอย่างแม้กระทั่งการประหยัด รัฐบาลให้นโยบายแล้วทำกันสักแค่ไหน อบรมแต่ละรุ่น กิจกรรมหลักคือเลี้ยงรุ่น ผมเคยถามคอมมิวนิสต์ใหญ่หลังมอบตัวแล้ว ทางฝ่ายคุณกับฝ่ายเรารบกันสู้กันแพ้กันตรงไหน แพ้กันนิดเดียวคือเรื่องกิจกรรม ตอนแรกก็เริ่มเหมือนกัน มีการระดมจัดตั้งอะไรมา เขาจัดตั้งเสร็จไปทำงาน ของเราจัดตั้งเสร็จไปรำวงกันต่อ ซึ่งเป็นความจริงทีเดียว คนของเรามีมากกว่าสารพัดรุ่น จนกระทั่งผมเป็น วปอ. รุ่นที่ 28 มี 28 รุ่น แต่ละคนข้าราชการตั้งแต่รองอธิบดีเป็นต้นไป ร่ำรวยมหาศาล ท่านเสียสละมาคนละพันบาท ก็ได้แสนใช่ไหม แสนบาทให้หมู่บ้านทั้งหมู่บ้านทำถังน้ำฝนกินกัน ปีหนึ่งก็ทำ 2 เดือน สองแสนเข้าไปแล้ว สองแสนนี่ไปทำอะไรสักอย่างได้ไหม ทำอะไรตามที่พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งมากันหรือเปล่า ถ้าทุกคนให้กันมาอย่างนี้สังคมของเราจะอยู่ได้ แต่เราก็ถามว่าให้กันเพียงพอกันหรือยัง จะเห็นได้ว่าทรงทุ่มเทเรื่องนี้อย่างมาก ทรงเป็นแบบอย่างหมดทุกอย่าง แต่ว่าหลายครั้งเราไม่เข้าใจกันเอง และไม่ปฏิบัติตาม

ย้อนกลับมาถึงวิธีการทำงาน ทรงงานอย่างพิถีพิถันมากและที่น่าทึ่งที่สุดแปลกใจที่สุด คือ ทรงทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยพระองค์เองแม้กระทั่งติดแผนที่ แผนที่แต่ละเขต

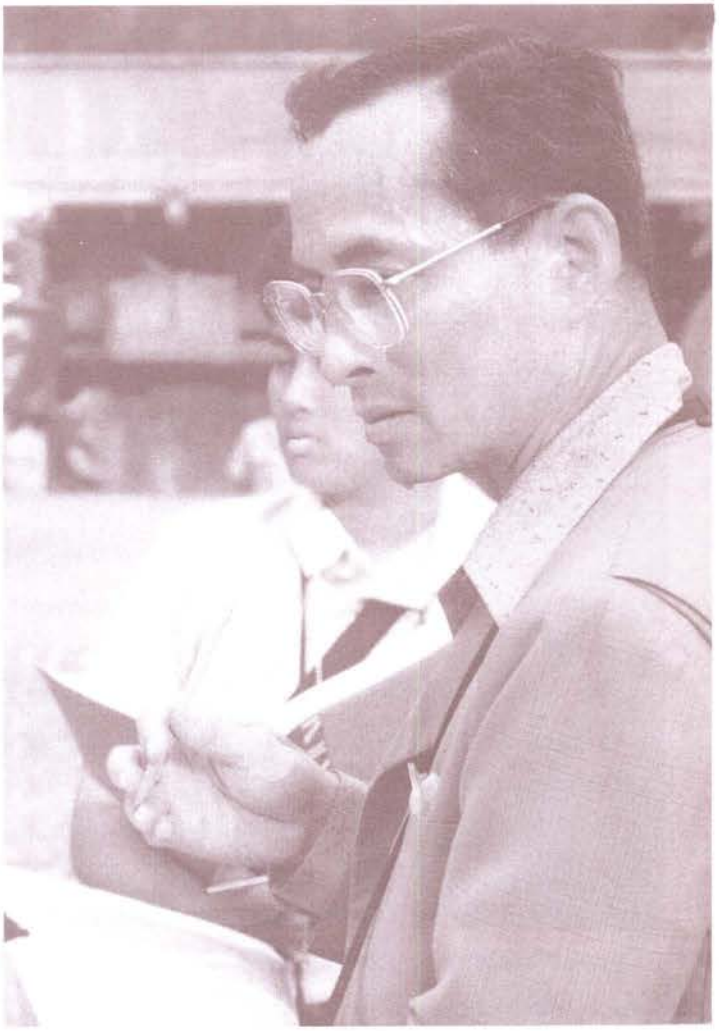

เป็นเรื่องยุ่งยากมากกว่าจะออกมาเป็นระวาง ๆ พื้นที่ที่เสด็จต่อกันอย่างน้อยกี่ระวางก็ไม่รู้ ในห้องทรงงานไม่มีอะไรเลย ที่พื้นมีพรมบาง ๆ ผืนหนึ่ง นั่นแหละคือโต๊ะประชุม ประทับนั่งราบกับพื้นและพวกเราก็นั่งพับเพียบกันรอบ ๆ นั่นแหละคือวิธีการทำงาน เสร็จแล้วก็กางแผนที่เอามาติดกัน ทรงพิถีพิถัน การพับแผนที่ก็เหมือนกันไม่ใช่เรื่องง่าย รอยพับต่าง ๆ ต้องพับกลับตามรอย จะไม่ทรงให้ใครแตะเลย ทรงทำหมดทุกอย่างไม่ว่าเวลาพลิกหน้าไหนส่วนไหน ระวางไหน จะทรงรู้นับตามรอยพับอันไหน

ความหมายของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ขอเรียนก่อนว่าโครงการพระราชดำริมีหลายชื่อ ก็คือ โครงการตามพระราชประสงค์ก็มีแถวหนองพลับ หุบกระพง โครงการสหกรณ์ โครงการพระราชดำริ โครงการหลวง และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีรับสั่งตอนแรก ๆ ว่าเขาว่าอย่างไรก็ตามตามเขาไป เพราะฉะนั้นโครงการแรกที่เกิดขึ้นนั้น ถวายคำว่า โครงการตามพระราชประสงค์ และมารับสั่งตอนหลังว่าเป็นเผด็จการเหลือเกิน คือหมายความว่าพระเจ้าแผ่นดินประสงค์อย่างไร ต้องทำตามพระราชประสงค์

ผิดถูกอย่างไรก็ต้องทำ รับสั่งว่าเป็นเผด็จการมาก ไม่ควรจะเป็นอย่างนั้น แม้ระยะหลังรับสั่งว่าโครงการพระราชดำริก็ยังเป็นเผด็จการอยู่

จนกระทั่งผมมารับตำแหน่งปี 2524 นั้น จะตั้งชื่อสำนักงานว่าอย่างไร ทรงพระราชทานนามว่า **โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** ซึ่งก็คือ เมื่อมีพระราชดำริใด ๆ แล้วเป็นหน้าที่ของพวกเราจะต้องทำการวิเคราะห์ดูว่าเป็นไปได้หรือไม่ได้ แล้วกราบบังคมทูล ถ้าเป็นไปไม่ได้ให้กราบบังคมทูลทันที ซึ่งที่แล้วมาไม่มีใครกล้ากราบบังคมทูล รับสั่งอย่างไรก็ไปดำเนินการ รับสั่งว่าฉันเป็นที่ปรึกษาที่ปรึกษาของชาติ สิ่งใดที่สมควรจะทำแล้วมีประโยชน์วิเคราะห์แล้วก็ให้ทำ ถ้าไม่ไหวให้บอกมาจะได้หาทางแก้ไขต่อไป ตอนที่เข้ารับตำแหน่งใหม่ ๆ นั้นทรงสอนผมโดยไม่รู้ตัว ทรงมีงานให้โครงการหนึ่งว่าเป็นอย่างไร ผมอ่านเสร็จแล้วดูทุกอย่างแล้วไปไม่ไหว โครงการนี้ถ้าทำไม่สำเร็จแน่ ผมจะทำอย่างไร รับสั่งว่าสี่ห้าวันค่อยมาตอบว่าโครงการที่ฉันคิดมันดีไม่ดีวันที่สี่ที่ห้าผมก็รวบรวมความกล้าหาญทั้งหมดไปเข้าเฝ้า ก็เขียนใส่กระดาษผมไม่กล้ากล่าวด้วยตนเอง ใส่ซองแล้วก็ถวายและทรงรับไว้แล้วก็รับสั่ง ว่าไงโครงการดีไหม ผมกราบบังคมทูลว่าได้เขียนบันทึกไว้หมดแล้วพ่ะย่ะค่ะ ฉันถามว่าดีหรือไม่ดี วิเคราะห์แล้วพ่ะย่ะค่ะ ก็เลี่ยงไปเลี่ยงมารับสั่งว่าตอบมาเดี๋ยวนี้ว่าดีหรือไม่ดีฉันต้องการคำตอบ กราบบังคมทูลว่าไม่พ่ะย่ะค่ะรับสั่งมาว่าออยางนี้มานานแล้วแล้วก็พระราชดำเนินไปไม่ทรงเปิดอ่าน ทรงต้องการคำตอบว่าเราโกหกตัวเองหรือเปล่า และตั้งแต่นั้นสังเกตดูพระองค์ก็ทรงเริ่มไว้วางพระทัย

"ความสุข" ที่เกิดจากงานและทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น

วันที่ประทับใจที่สุดคือ เมื่อไปถวายงานนั้น มีการถวายตัวก่อนตามประเพณี รับสั่งขึ้นมาประโยคหนึ่งซึ่งผมประทับใจอย่างที่สุด **มาทำงานกับฉันนั้น ฉันไม่มีอะไรจะให้นะ มีอย่างเดียวที่จะให้คือความสุขที่จะมีร่วมกันในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น** เป็นประโยคที่ลึกซึ้งเรียบง่ายที่สุด **ไม่มีอะไรจะให้นะ นอกจากความสุขที่จะมีร่วมกันในการทำประโยชน์ให้ผู้อื่น** ง่าย ธรรมชาติที่สุด แต่เราจะทำได้แค่ไหนนั้นผมคิดว่าเราต้องพยายาม เพราะเป็นสิ่งที่มีค่ามาก วันเกิดไปเฝ้าขอพระราชทานพร พระราชทานคำพรว่าอย่างไรบ้าง ท่านก็รับพรไปได้ ผมถือว่าสำหรับทุกคนไม่ใช่สำหรับผมคนเดียว **ขอให้มีพลานามัยสมบูรณ์ เพื่อจะให้ทำงานรับใช้**

คนอื่นเขาได้ ขอให้มีความสุขในการทำงาน และขอให้ได้รับความสุขจากผลสำเร็จของงานนั้น คำพรสามประการที่พระราชทานมานั้นมีงานทั้งสิ้นเลย งานนั้นคือความสุข มีพลานามัยสมบูรณ์ก็ไม่ใช่เพื่อความสนุกสนานแต่เพื่อทำงานให้ประโยชน์แก่คนอื่นเขา สุขจากทำงานและได้รับความสุขจากผลสำเร็จของงานนั้นอีก ไม่มีอะไรเป็นของตัวเองสักอย่าง อันนี้แหละครับคือพระเจ้าแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวของเรา จะเห็นได้ว่าการทำงานทรงเป็นลักษณะอย่างนี้ ทรงทุ่มเทมากเวลาทรงงานต่าง ๆ

ย้อนกลับมาเล่าถึงชื่อโครงการที่ทรงเปลี่ยนใหม่ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีอันหนึ่งค่อนข้างพิเศษสักนิดหนึ่งซึ่งคนใช้กันสับสนนะครับ ขอเรียนว่าถ้าใช้คำว่าโครงการหลวงนั้น เป็นโครงการประเภทเดียวคือ โครงการพระราชดำริที่ทำกับชาวเขาทางภาคเหนือ ซึ่งมาจากคำของชาวเขาที่เรียกพระองค์ว่าท่านพ่อหลวง ท่านแม่หลวง ก็เลยเป็นโครงการหลวง อะไรที่ได้รับจากพระเจ้าแผ่นดินเติมหลวงข้างหลังหมด ก็เลยกลายเป็นเรียกกันทั่วไปว่าโครงการหลวง ถ้าเป็นที่อื่นนั้นให้ใช้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เรื่องความเป็นประชาธิปไตยนั้น อย่างที่ผมเรียนให้ทราบ มีรับสั่ง และเราพร้อมที่จะรายงานถวายหากโครงการนี้เป็นไปไม่ได้ทรงพระราชทานแนวทางแก้ไข มีการแลกเปลี่ยนและคิดอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่ว่าทรงรับสั่งอะไรแล้ว จะต้องทำอย่างนั้นให้ได้ และความเป็นประชาธิปไตยนั้นเป็นสิ่งที่ทรงถนอมและทรงมีอยู่ตลอดเวลา วันหนึ่งในขณะที่กำลังเฝ้าอยู่นั้นไม่ว่าจะประทับหรือไม่ประทับจะมีพระเก้าอี้มาตั้งไว้ แต่พระองค์ไม่ทรงใช้ จะประทับราบอยู่กับพื้น วันหนึ่งแทนที่จะเริ่มงานทันทีนั้น ทรงเหลียวไปดูที่ประทับ คือ เก้าอี้ แล้วชี้ไปที่เก้าอี้ ทำไมในหลวงต้องเหนื่อยอย่างนี้ ทรงรำพึง

แล้วชี้ไปที่เก้าอี้ทำไมในหลวงต้องเหนื่อยอย่างนี้ทำไมในหลวงต้องแบกอะไรทุกสิ่งทุกอย่าง ทำไม แล้วทรงรับสั่งอีกสองประโยค ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตยและความเข้าพระทัยสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง รับสั่ง ที่แบกอยู่ทุกวันนี้ เหนื่อยยากอยู่ทุกวันนี้นั้น ก็เพราะ**ประชาชนนั้นยังยากจนอยู่ และเมื่อเขายากจนแล้ว เขาจึงขาดอิสรภาพ ขาดเสรีภาพ และเมื่อเขาขาดอิสระภาพและเสรีภาพนั้น เขาจึงเป็นประชาธิปไตยไม่ได้** จะเห็นว่าเพียงประโยคเดียวนั้นทรงวิเคราะห์ลักษณะของสังคมไทยออกมาอย่างครบถ้วนทีเดียว

มาทำงานกับฉันนั้น
ฉันไม่มีอะไรจะให้นะ
มีอย่างเดียวที่จะให้
คือความสุขที่จะมีร่วมกัน
ในการทำประโยชน์ให้ผู้อื่น

น้ำ...เขื่อน...และสิ่งแวดล้อม

เวลานี้สิ่งที่เป็นห่วงนั้น มีพวกบ้าความคิดฝรั่งอยู่กลุ่มหนึ่ง ต้องไม่สร้างเขื่อน เอาอิทธิพลมาจากฝรั่งอีก ผมก็บอกพวกนี้กลับบ้านไปทุบตุ่มให้หมดสิ เพราะบางปีน้ำก็ไม่เต็มนี่ เก็บโอ่งไว้ทำไมทุบมันสิ พอน้ำไม่มีก็ไปโทษตุ่ม ต้องมีป่า แล้วฝนที่ตกกรุงเทพฯ มโหฬาร มีป่าบ้างไหม แล้วทำไมฝนจึงตก คือไม่ได้ใช้ความคิดอะไรทั้งสิ้น กระแสเขามาอย่างไร ก็ว่าอย่างนั้น พวกฝรั่งเกลียดเขื่อนเพราะอะไร ไม่มีความต้องการเขื่อนเลย เพราะน้ำจืดครึ่งหนึ่งของโลกนั้นอยู่ในแคนาดากับสหรัฐ แต่บ้านเราตกลงมาทั้งหมดร้อยห่า

เก็บไว้ใช้ยี่สิบเท่านั้นเอง อีกแปดสิบไหลตามคลอง ลงทะเลไป ทำไมไม่ใช้ความฉลาดกัน เวลานี้ทรงมุ่งแก้ไข คือตรงไหนควรจะสร้างก็ต้องสร้างไม่ใช่ค้านอย่างเดียว อย่างเวลานี้เหวนรกกำลังฮือฮากันใหญ่ ผมเผชิญหน้าเลยพวกนี้ วันหนึ่งนั่งประชุมกัน เหวนรกซึ่งเป็นโครงการพระราชดำริ ผมขอเรียนเลย ทำไม่ได้ เขตอุทยาน ป่าถูกทำลาย ผมถามว่ารู้หรือเปล่าว่าถูกทำลายเท่าไร ไม่รู้ ถูกทำลายก็แล้วกัน ทำลายไป 0.8% ของเขาใหญ่ ไม่ถึง 1% บริเวณที่น้ำท่วมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นทุ่งหญ้า และผมถามว่าสัตว์นี้กินน้ำหรือเปล่า เห็นไหมเวลานี้ที่ขึ้นไปเขาใหญ่ แอ่งน้ำเล็กแอ่งน้ำน้อยแห้งลง ๆ แล้วต้นไม้กินน้ำไหม หรือจะรอให้ต้นไม้ขึ้นก่อนแล้วนั่งรอฝน เพราะต้นไม้ต้องสิบปีถึงจะโต ต้องใช้หรือเปล่า ตกลงเราไม่เอาใช่ไหม งั้นผมถอยสถานที่ตั้งเขื่อนออกไปนอกเขาใหญ่ ตกลง เอาตรงนี้จุน้ำก็น้อย ทำอะไรไม่ค่อยได้ แต่ถ้าเราจะกั้นก็กั้นตรงนี้ แล้วไม่ถามต่อหรือว่าใครเดือดร้อน แต่ถ้ากั้นตรงนี้มีหมู่บ้านถูกน้ำท่วมไปสามหมู่บ้าน มีประชาชนเดือดร้อนหลายคน แล้วคุณจะเลือกอะไร สัตว์เดือดร้อนหรือคนเดือดร้อน ตอนนี้ชักจะงงแล้ว สุดท้ายก็เลิกรากันไป พอเลิกรากันแล้วออกไปข้างนอกก็ประท้วงกันต่อ คือไม่มีเหตุผล เมื่อมีน้ำ ชั้นน้ำใต้ดิน ก็จะเพิ่มขึ้น ความชุ่มชื้นจะเพิ่มขึ้น และในนั้นจะบรรจุน้ำอยู่ประมาณสองร้อยล้านลูกบาศก์เมตร และน้ำในจำนวนนี้ก็ไปปลูกป่าต่อได้อีกด้วย การปลูกป่าโดยไม่มีน้ำปลูกร้อยต้น รอดสักยี่สิบต้นก็บุญแล้ว ถ้ามีน้ำ ที่ชะอำรอดเท่าไหร่รู้ไหมครับ ไม่น่าเชื่อเลย 97 % เพราะฉะนั้นเราเสียไปหมื่นไร่ในบริเวณเขาใหญ่ แต่เราสามารถสร้างป่าที่อื่นได้มากกว่าหมื่นไร่ ทำไมไม่คิดด้วยเหตุผลอย่างนี้ เพราะฉะนั้นพระเจ้าอยู่หัวจึงรับสั่งอยู่ตลอดเวลา **ที่กลัวที่สุดคือนักสิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อม** พวกเนคไททั้งหลายที่ประชุมกันตามโรงแรมปีต่อปี ก็อาจจะไปเขาใหญ่ก็ไปนอนเล่นแต่ไม่เคยอยู่ในป่าดงไม่เคยเจอสภาพข้อเท็จจริง

ความทุกข์ยากของประชาชนต้องมาก่อน วิธีที่จะจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดอย่างไร ต้องมีสติและปัญญา ไม่ใช่อารมณ์และอิทธิพลและความคิดไปตามฝรั่ง เราเป็นเจ้าของแผ่นดิน พวกนี้บ่อนทำลายชาติอย่างแรง ผมเรียนอย่างนี้ต่อหน้าและลับหลังด้วย ผมเชื่อว่าในกลุ่มของพวกท่านมีกลุ่มอนุรักษ์ ก็ว่ากัน ผมก็พูดอย่างนี้แหละ ก็ไม่ใช่หมายความจะสร้างตะบี้ตะบันไป แต่ต้องเปิดไว้ว่าอันไหนควรจะทำก็ต้องทำ ไม่ใช่ว่าเขื่อนไม่เอา ว่าอย่าง

นั้นเถอะ เมื่อสองวันนี้ดูรายการมองต่างมุม มีคนลุกขึ้นพูดว่าดูความล้มเหลวของเขื่อนใหญ่ทั้งหมด เขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์นั้น ในเวลานี้ไม่มีน้ำเลย และที่มีมา 20 ปี ไม่พูดไปพูดกันตอนปีนี้ที่น้ำไม่มี ที่ไม่มีน้ำเป็นเพราะลักษณะธรรมชาติที่เกิดขึ้นทั่วไป ไม่มีน้ำไปโทษตุ่ม อ่างก็คือตุ่ม จะเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างต้องใช้ความชาญฉลาดแก้ไขปัญหาทั้งสิ้น เพราะความสามารถในเรื่องดังกล่าวนี้ ผมขอเรียนเลยว่ามีความทึ่งอยู่ตลอดเวลาในทฤษฎีของพระองค์

SIMPLIFY...ทำให้ง่าย

เรื่องที่สอง เป็นเรื่องพระอัจฉริยภาพในการแก้ไขปัญหา ท่านรู้ไหมครับแผนในการป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพฯ ส่วนหนึ่งโดยเฉพาะด้านซีกตะวันออก เป็นแผนที่ทรงวางไว้ ไม่มีใครรู้นึกว่ากรุงเทพมหานครวางแผน วันหนึ่งผมได้นำดอกเตอร์ทั้งหมด 22 คน จากกรุงเทพมหานคร จากหลายหน่วยงานระดับชาติไปเข้าเฝ้าที่วังหลวง นั่งประชุมอยู่เพราะตอนนั้นน้ำท่วม เกิดเหตุน้ำท่วมใหญ่ น้ำท่วมนั้นพระองค์เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรด้วยพระองค์เองเลย เน่าเหม็น และรู้หรือเปล่าครับพระบาทถูกน้ำกัด ที่สกลนครทรงเลิกสนับเพลาให้ดู หลังพระบาทเป็นตุ่มเพราะย่ำน้ำเน่า พระเจ้าแผ่นดินน้ำเน่ากัดเพราะไปช่วยประชาชน วันนั้นพวกดอกเตอร์เข้าร่วมประชุมถวายแนวทาง เขาบอกวิธีการก็คือน้ำทะเลมันหนุนขึ้นมา น้ำเหนือบ่าลงมามาเจอกันก็เลยท่วม เอาโจทย์ง่าย ๆ ดีกว่า พอดีมันยุ่งยากไปกว่านั้นเยอะ**แต่ขอใช้แนวทางของพระองค์ ทรงใช้คำว่า SIMPLIFY ทำให้ง่าย ทำให้มันเหลือแก่น ปัญหาที่มันยุ่งยากทั้งหมดนั้นให้เหลือแต่แก่นแล้วเราจะเข้าใจ**

ถ้าน้ำเหนือมาต้องทำอย่างไรให้ไหลออกทะเลโดยเร็วที่สุด ทำโดยขุดเป็นคลองขนาดยักษ์ผ่านหลังรามคำแหง ผ่านออกบางบ่อ บางพลี ตรัสถามว่าใช้คลองขนาดเท่าไร บอกกว้างร้อยเมตร ลึกประมาณสามเมตร ใช้เงินเท่าไร

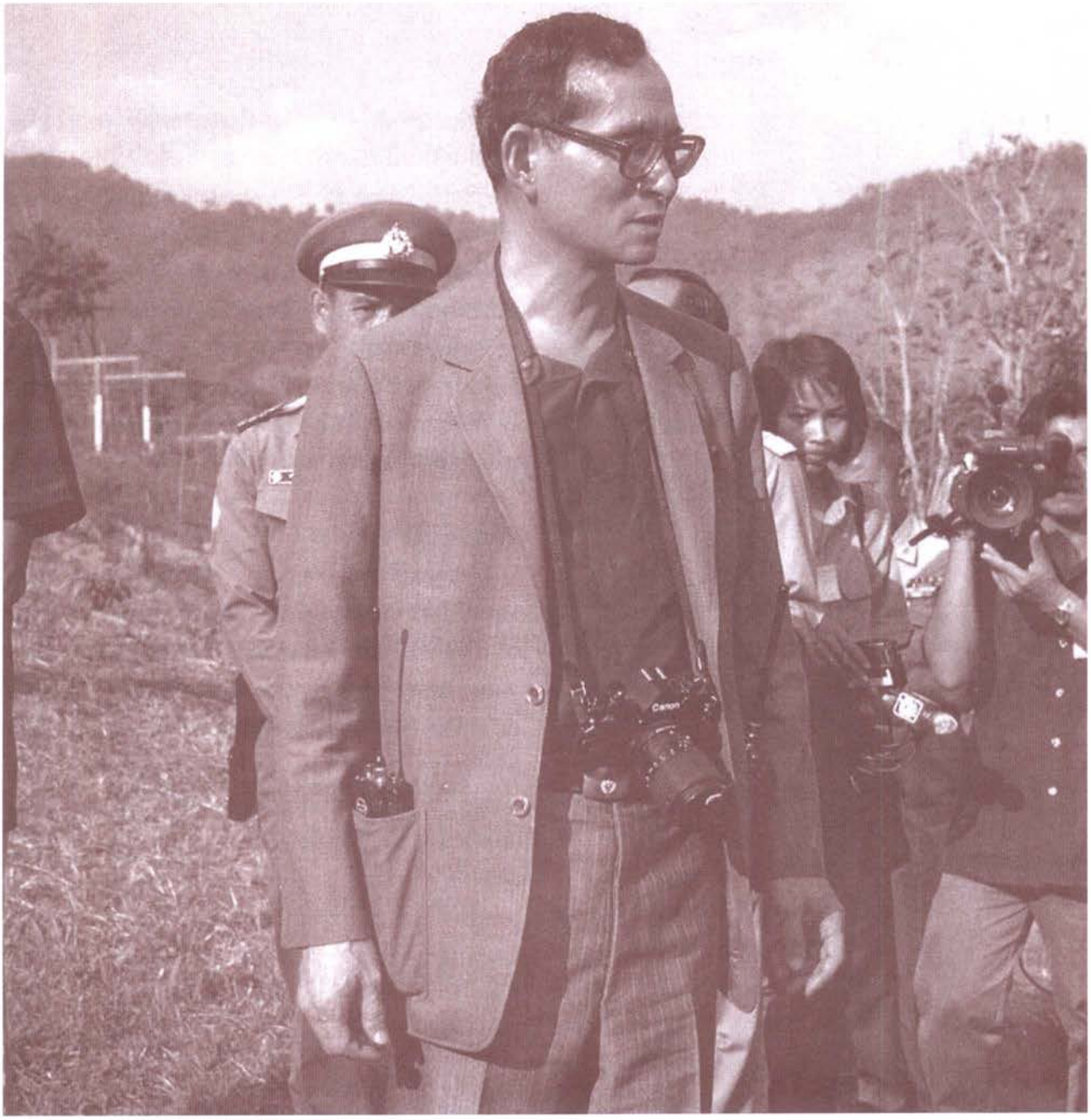

พันล้าน ก็นั่งฟัง น้ำทั้งหมดไหลออกทะเลใช้เวลานานเท่าไหร่ ทั้งหมดหนึ่งเดือนครึ่ง ทรงว่า เวลานี้ทรมานกันอยู่สามเดือนแช่อยู่ในน้ำ ลดได้ครึ่งหนึ่งก็ยังท่วมอยู่ ต้องเอาน้ำออกภายในเจ็ดวัน รับสั่งว่าคลองร้อยเมตรไม่พอต้องกว้างหนึ่งกิโลเมตร เราก็นั่งคิดในใจร้อยเมตรพันล้าน กว้างอีกสิบเท่าตัว ก็หมื่นล้าน เอาเงินมาจากไหน รับสั่งว่าใช้เงินหกสิบล้านเท่านั้น แต่ละคนซึมไปเลย ใช้คลองกว้างหนึ่งกิโลเมตร เจ็ดวันออกหมดเลยใช้เงินหกสิบล้านบาท รับสั่งถามนักวิชาการว่าปีหนึ่งเราจะใช้คลองนี้ปีละกี่วัน ก็ใช้แค่เจ็ดวัน เพราะที่เหลือหน้าแล้งมันก็คลองแห้งนั่นเอง คลองจะต้องขุดเสมอไปหรือเปล่า ถ้าไม่ได้ขุดมันไม่ใช่คลองหรือไง ก็แทนที่จะสร้างคลอง ให้สร้างถนนเป็นเนินดินขึ้นมาขนานกันช่วงหนึ่งกิโลเมตร บนนั้นก็ใช้เป็นรถวิ่งได้ด้วย และน้ำก็ถูกบีบในลำถนนสองข้าง ซึ่งมันก็เป็นคลอง เวลาหน้าน้ำก็เป็นคลอง ไม่ใช่หน้าน้ำก็เป็นพื้นที่สีเขียวธรรมดา นี้แหละได้หรือเปล่า ดอกเตอร์ทั้งหลาย ก็ถูกแล้วพ่ะย่ะค่ะ และหกสิบล้านได้ไหม ได้พ่ะย่ะค่ะ ทำเนินดินเฉย ๆ ไม่ต้องทำอะไรเลย

ผลสุดท้ายแนวความคิดก็ทำไม่ได้ เพราะว่ามีหมู่บ้านจัดสรรขึ้นมาเต็มไปหมด ตรัสถามว่าหมู่บ้านจัดสรรนี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ทำไมสร้างเยอะแยะ ขอดูใบอนุญาตจัดสรรหน่อยซิว่ามีหรือไม่ ไม่มีสักแห่งเดียว ทรงล่วงรู้ไปถึงขนาดนี้ ทรงรู้ก่อนแล้ว จะไล่ต้อนดูว่าสิ่งผิดกฎหมายเกิดขึ้นมาได้อย่างไร แต่ในฐานะพระเจ้าแผ่นดินก็ทรงทิ้งท้ายไว้เท่านั้นเอง

ไม่รู้มีผู้แทนกรุงเทพมหานครอยู่ในนี้หรือเปล่า ก็ฝากไว้ด้วย หลายหมู่บ้านมันเกิดขึ้นมาอย่างนี้ เกิดขึ้นมาอย่างไรก็ไม่มีใครรู้และไม่มีใครรับรู้ด้วย เพราะขณะนี้น้ำมันไหลมาก็เจอหมู่บ้าน ก็บอกว่าเกิดขึ้นมาแล้วก็ไม่เป็นไร ขอให้แต่ละหมู่บ้านทะลวงกันก็แล้วกัน คือให้มันผ่านไปเสีย ปัญหาหลายสิ่งหลายอย่างของบ้านเมืองเกิดขึ้นมาไม่ได้เคารพกฎหมาย และไม่รักษากฎหมาย อย่าไปโทษคนละเมิดกฎหมาย แต่อันนี้ได้เกิดทั่วไปหมด การไม่รักษากฎหมาย ไม่รักษาระเบียบอะไรต่าง ๆ รอให้มันเกิดขึ้นมา เหนือบ่ากว่าแรงแล้วก็ค่อยเข้าไปจัดการ

ธรรมชาติแก้ไขธรรมชาติ

ทรงเก็บทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเงินเป็นทองหมด ท่านเชื่อไหมครับที่สกลนคร ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวานี่ขายดีจนกระทั่งเวลานี้ผักตบชวาขาดตลาด เมื่อสองวันนี้ทางหน่วยราชการมาบอกว่าจะทำแคมเปญใหญ่ จะระดมคนไปทำลายผักตบชวา คิดให้ดีนะการทำลาย ทำลายให้ก่อประโยชน์จะดึงดูดคนได้มากกว่า เวลานี้มาทำแห้งแถวชัยนาท ถ้าเป็นเส้นไม่ต้องทำอะไรเลย กรีด ๆ ทำเป็นเส้นตากแห้ง มัด ๆ หนึ่งร้อยละเจ็ดบาท คนไหนนำไปถักก็เพิ่มมูลค่าราคาขึ้นมาอีก ไม่ทำลายเฉย ๆ ผมเลยเสนอว่าเอาอย่างนี้ไหม เริ่มใกล้ ๆ หน่วยราชการและกรมทหารก่อน แม่บ้านกรมทหาร ผู้คนในชุมชนจัดกลุ่มทำผักตบชวา ถ้าต้องการเอาครูมาสอน เวลานี้ผักตบชวาทำแม้กระทั่งเก้าอี้หมวก อะไรต่าง ๆ และค้นพบวิธีที่ไม่ให้มันขึ้นราแล้วด้วย เวลานี้เรามีน้ำยา สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ได้ค้นพบแล้วเพื่อกันไม่ให้ราขึ้น เพราะฉะนั้นสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เราก็มาสอนฝ่ายผู้ชายก็ไปเก็บไปทำปุ๋ยหมัก ก้านก็มาทำแห้งเข้า ส่งให้ภรรยาทำก็เป็นรายได้เข้ามา เงินเดือนข้าราชการนั้นน้อยอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เราก็ช่วยให้ขึ้นมา สิ่งที่น่าทึ่งที่สุดในส่วนโครงการของพระองค์นั้น จะไม่ปล่อยให้ผลประโยชน์มันเล็ดลอดออกไปเลยแม้แต่น้อย ทุกสิ่งทุกอย่างจะดีขึ้นหมด

เมื่อสองปีที่แล้วได้รับสั่งว่าจะทำชักโครกให้กรุงเทพฯ สิ่งที่รับสั่งนั้นมีลักษณะ SIMPLIFY เกือบจะเป็นข้อสรุปเลย เห็นชัดเลยว่ากรุงเทพฯ เหมือนส้วมที่ไม่มีชักโครก ผมจะจูงมือไปดูที่คลองผดุง ดูว่าส้วมจริง ๆ หรือเปล่า เวลาที่เราถ่ายอะไรต่ออะไร วงจรมันไม่ครบ วงจรชีวิตไม่ครบเพราะเราเอง การพัฒนาความเจริญเติบโตของเรานั้นมันไปตัดวง

จรชีวิต และบัดนี้วงจรถูกตัดขาด มีการผลิตจากกรุงเทพฯ ถ่ายอย่างเดียวไปสะสมหมักหมม กรุงเทพฯเป็นส้วมที่ไม่มีชักโครก ก็หมักหมมอยู่อย่างนั้นไม่รู้จะทำอย่างไร มีรับสั่งว่าจะทำชักโครก ก็ไปได้ที่ดิน คลองห้าคลองหกมีที่ดินอยู่ ทางรัฐบาลยุคนั้นได้มีเจตนาสร้างเมืองเฉลิมพระเกียรติ รับสั่งว่าโครงการแบบนี้ในกาลข้างหน้าจะทำให้เสื่อมพระเกียรติ เมื่อสร้างเมืองขึ้นมา พอสร้างเสร็จ ฝ่ายเอกชนก็จะสร้างหมู่บ้านจัดสรรขึ้นมารอบ ๆ ตามธรรมเนียมมีความเจริญอยู่ตรงไหนก็สร้างขึ้นมา น้ำเน่าเสียที่อยู่เหนือกรุงเทพฯถมลงมากรุงเทพฯอีก ที่นี่ส้วมตันอยู่แล้ว ยิ่งโดนเข้าไปใหญ่และอย่างนี้หรือที่เรียกว่า เฉลิมพระเกียรติ คณะกรรมการงงไปเลย ให้เอาที่มาให้ฉัน ฉันจะทำโครงการชักโครกให้กรุงเทพฯ ไม่เสียเงินแม้กระทั่งบาทเดียวและจะได้เงินอีกประมาณร้อยกว่าล้าน ทำง่ายนิดเดียว ขณะนี้ดำเนินการอยู่ในเขตคลองห้าคลองหกสามพันไร่ โดยขุดเป็นบึง อีกสองปีข้างหน้าจะมีบึงขนาดใหญ่ กรมธนารักษ์ทูลเกล้าฯ ถวายที่ดินเลย เพื่อเฉลิมพระเกียรติหกสิบพรรษา ตอนนี้มูลนิธิชัยพัฒนาดูแลอยู่

ทรงรับสั่งให้เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนาไปดำเนินการขุดตามสเปกให้เป็นบึง บึงที่จะเก็บน้ำมหาศาล 3,000 ไร่ ลึกประมาณ 4 เมตร ได้น้ำมหาศาล ผมก็ขายดินแบ่งเป็นล็อก ๆ ปรากฏว่าผมขายดินได้เงินร้อยสามสิบล้านบาท ด้านหลังวิทยาลัยการปกครองขนดินกันมโหฬารเลย พวกรับเหมาชักมึนบอกว่าดินพระเจ้าอยู่หัวขนเท่าไรก็ไม่หมด ขุดไปเสร็จแล้วมันก็ฟูขึ้นมาฟูขึ้นมา ตอนนี้กำลังปวดหัวอยู่ เพราะสัญญา 500 วัน ขนเท่าไรก็ไม่หมดมันควรจะหมดแล้ว ดินฟูมาจากไหนก็ไม่รู้ อันนี้ผมก็ไม่รู้ความอัศจรรย์มันเกิดขึ้นเหมือนกัน ก็ร่ำรวยกันเป็นแถว เราได้เงินได้บึงด้วย

ตอนน้ำเหนือบ่ามาเข้ากรุงเทพฯ น้ำส่วนหนึ่งจะถูกเก็บไว้ที่บึงนี้ ประโยชน์อันที่หนึ่งเก็บไว้ให้เต็มทีเดียว พอตอนหน้าแล้ง ซึ่งอยู่ในภาวะที่แห้งแล้งมากทำนาปรังไม่ได้ ทำเกษตรไม่ได้ก็ค่อย ๆ ปล่อยน้ำ ประโยชน์ที่สองก็เกิดขึ้น คือทำการเกษตรได้และน้ำนั้นจะถูกนำเข้าคลองต่าง ๆ วางแผนไว้ เข้ามาชักโครกล้างคลองในนี้ นาน ๆ มาล้างสักทีทำให้สถานการณ์ดีขึ้น เห็นไหมครับแก้ไขปัญหา เงินก็ได้ และเงินจำนวนนี้ไปทำโครงการได้อีก ตอนนี้ทรงมีโครงการป่าสัก **ใช้ธรรมชาติแก้ไขธรรมชาตินี้เอง** บริเวณรอบ ๆ ทำเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ก็ได้ประโยชน์สารพัดโดยไม่เสีย โครงการอย่างนี้เรียกว่า โครงการเฉลิมพระเกียรติ

สติมา ปัญญาเกิด

พระราชประสงค์ของพระองค์นั้นเป็นเรื่องของประโยชน์ทั้งสิ้น ของขวัญที่ดีที่สุดนั้นคือประโยชน์ ตอนทรงเจริญพระชนมายุ 60 พรรษา พวกเรามานั่งคิดดูในกลุ่มถวายงาน จะถวายของขวัญอะไรดี ถวายอะไรพระองค์ก็ไม่เอา ก็เลยตัดสินใจบวชถวายทั้งคณะ 12 คน ไม่สมัครเป็นนาคหลวงเพราะนาคหลวงถือว่าขอพระราชทานมาบวช บวชถวายต้องเราโดยเฉพาะ แต่พอวันบวชทรงพระราชทานมาหมดเลย ซึ้งใจที่สุด รู้ว่าทรงปลื้มพระทัยมาก ของขวัญในลักษณะอย่างนี้ ทั้งหมดนี้กุศลนั้นมีจริง รับสั่ง เป็นเทศน์กัณฑ์แรกที่เราได้ มีค่าที่สุด สมเด็จพระศรีฯตั้งแต่เกิดเรื่องเกิดราวขึ้น ไม่เคยพระสรวลเลย ทรงตัดสินพระทัยผนวชด้วยองค์เอง **"ก็ทูลสมเด็จพระศรีฯว่าจะบวช ทันทีทันใดพอรู้ว่าลูกจะบวช สมเด็จตั้งแต่วันนั้นดีพระทัยและก็เริ่มพระสรวล"** และบอกว่ากุศลนั้นมีจริงเพราะยังไม่ทันบวชไปทูลว่าจะบวชเท่านั้น สมเด็จพระศรีฯเปลี่ยนเป็นอีกองค์หนึ่งเลย กุศลนั้นมีจริง แล้วก็ไปบวช บวชแล้วไปนอนอยู่ต่างจังหวัด นอนอยู่ใต้ต้นไม้ตลอด สิ่งที่ภูมิใจที่สุดในชีวิตและยิ่งกว่า ซี. 11 สมเด็จพระสังฆราชมีรับสั่งให้ผมไปเฝ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งให้ผมไปเทศน์ถวาย พรรษา 11 วัน เทศน์หน้าพระพักตร์ พูดแล้วขนลุก ผมก็นึกว่าท่านล้อเล่น สมเด็จพระสังฆราชมีรับสั่งว่าไม่รู้ว่าลูกศิษย์จะทำพังหรือเปล่า เอาตำราให้เล่ม ต้องเทศน์อย่างนี้และก็เอาใบลานให้ผมม้วนหนึ่ง มีอะไรเขียนไปไว้เตือนความจำ รู้สึกทรงกลุ้มใจมากกว่าผมอีก วันเทศน์นิมนต์ไปหมดทุกองค์ ขึ้นไปบนวัง ผมนั่งเป็นองค์ที่เก้า และสมเด็จพระสังฆราช ระดับสมเด็จห้าองค์ พวกเรานั่งต่อท้าย และทรงประทับอยู่ข้างหน้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ขึ้นธรรมาสน์เทศน์นะครับ ตื่นเต้นที่สุดในชีวิต แอร์เย็นแต่เหงื่อไหลจีวรเปียกโชกเลย ต้องคลานขึ้นไปบนธรรมาสน์พระเจ้าแผ่นดินประทับข้างหน้า ฟังเราเทศน์ ผมก็เขียนอะไรต่ออะไรไปไม่รู้ เกิดเหตุคือว่าใบลาน ถ้าเปิดไม่เป็นก็หาไม่เจอ ขึ้นไปนั่งก็ทำได้ดีพอสมควร ให้ศีลมาอย่างเท่เลย เปิดหน้าแรกไม่มีอะไรก็ยังใจเย็นอยู่ พลิกหน้าสามไม่มีอะไร ตอนนี้คิดในใจ แย่แล้วเรา ขออภัยที่หยาบคาย อุทานอย่างนั้นจริง ๆ หันกลับมาอีกข้าง ไม่มีอะไรเลย ไม่เจอ เชื่อไหม ตลกไหม อันนี้ที่ทรงสอนไว้ ทำอะไรต้องมีสติแล้วปัญญาจะเกิด ผมรีบตั้งสติ ไม่ถึงนาทีตั้งสติได้ เราอยู่สภาวะไม่รู้จะทำ

อย่างไรแล้ว ต้องเทศน์สด มีคนอัดเทปไว้ ผมไม่รู้ว่าผมเทศน์อะไรไปในวันนั้น เหลือบดูสมเด็จพระสังฆราชนั่งเกร็งหลับพระเนตร ลูกศิษย์วันนี้ทำพังแน่ ก็เทศน์เกือบ 20 นาที ไม่อยากเล่ารายละเอียด กลายเป็นเก่งจังเลย เทศน์สดต่อหน้าพระพักตร์ได้ ตอนหลังมาสารภาพความจริง ข้าพระพุทธเจ้าเตรียมมาแต่หาไม่เจอพะยะค่ะ กลายเป็นคนเก่งไปโดยบังเอิญ อันนี้เป็นสุดยอดในชีวิต

ผมขอสรุปในตอนนี้ว่า สิ่งที่พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจอยู่ทุกวันนี้นั้นก็เพื่อประโยชน์ส่วนรวมทั้งสิ้น ไม่ทรงทำอะไรเพื่อพระองค์เองสักอย่างเดียว แม้กระทั่งตีหนึ่งตีสอง เราก็เคยถูกตามตัวให้ไปเอาข้อมูลเพิ่ม ค่ำคืนเป็นเวลาใดนั้นก็ทรงงานตลอดเวลา

ผมได้เห็นว่าสิ่งที่มีความสุขที่สุดนั้นคือ ทรงงานแก้ไขปัญหา ทำประโยชน์ให้แก่ประชาชน อันนี้ไม่เป็นถ้อยคำ และคำพูดที่พูดมาเท่านั้น เป็นพระราชภารกิจที่ทรงดำเนินการตลอดเวลา ในขณะนี้ทรงทำการบ้านอยู่ คือ จะมีโครงการใหญ่อีกโครงการหนึ่งซึ่งกำหนดไว้แล้ว ทรงพระราชทานแนวทางมาแล้วเป็นรูปการ์ตูนให้ผม ทรงวาดเป็นลักษณะใคร ๆ เห็นก็เข้าใจ ทรงมีพระอัจฉริยภาพในการถ่ายทอดวิชาอย่างหนึ่ง ทรงเขียนการ์ตูนนิดเดียว แล้วมาให้เราดูทรงอธิบาย เวลาที่ฝรั่งมาทรงแนะนำ ผมทำหน้าที่ในเรื่องการพัฒนา อบรมรัฐศาสตร์การเกษตร ฝรั่งถามมหาวิทยาลัยไหนโครงการบำบัดน้ำเสียที่หนองหารเป็นแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ของสกลนคร ถ้าไม่ทำจะเสียหายเป็นอย่างมาก ได้ทรงกำหนดไว้เลยว่าโครงการนี้ให้ดำเนินการให้เสร็จภายใน 2542 จะเสด็จฯ โครงการด้วยพระองค์เอง

หลายคนถามว่าจะทรงหยุดงานไหม จะไปพักผ่อนหรือเปล่า ขอเรียนไว้ ณ ที่นี้ว่ามีหลายโครงการได้กำหนดวันเสร็จไว้คือ ปีที่จะทรงพระชนมายุ 72 พรรษา

ผมคิดว่าเป็นหน้าที่ของพวกเรา ทำอะไรขอให้ยึด สติกับปัญญา ให้เห็นแก่นของปัญหาที่แท้จริง บ้านเมืองทะเลาะกันทุกวันนี้ ทะเลาะกันด้วยเรื่องไม่เป็นเรื่อง ขาดสติ เมื่อขาดสติแล้วปัญญาก็ไม่เกิด แต่ละคนมองแต่ปัญหาของตัวเอง แทนที่จะแก้ปัญหากลับเอาปัญหาอีกปัญหาหุ่มเข้าไปใส่ไว้ แก้ไม่หลุดหรอกครับ **คนแพ้มีคนเดียวคือประเทศไทย** เพราะฉะนั้นทำอะไรขอความกรุณานะครับ เพื่อจะตามเบื้องพระยุคลบาท ไม่ใช่ว่าจะให้ตามผมหรือตามใคร ให้ใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา ในการเข้าใจปัญหา แล้วทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องเข้าใจอย่างลึกซึ้งก่อนที่จะตัดสินใจว่า นี่คือเหตุและนี่คือผล อันนั้นคือการสนองเบื้องพระยุคลบาทที่ดีที่สุด

มูลนิธิชัยพัฒนา....ชัยชนะของการพัฒนา

ขออธิบายเรื่องมูลนิธิชัยพัฒนาให้ท่านฟัง หลังจากดำเนินการมาแล้ว ระบบราชการนั้นมีข้อจำกัดอยู่ เพราะว่าเรื่องงบประมาณมันมีระเบียบ การทำงานจึงไม่คล่องตัวเท่าที่ควร เมื่อ 4 ปีที่แล้วมีพระราชกระแสให้ตั้งมูลนิธิขึ้น มูลนิธินี้ทรงตั้งชื่อเองให้ชื่อว่า **"มูลนิธิชัยพัฒนา"** คือ ชัยชนะของการพัฒนา ตราที่ผมใส่อยู่นี้นั้นทรงออกแบบเองด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ สำหรับช่องแรกเป็นพระแสงขรรค์ชัยศรี อันนี้ให้ผมตีความหมายก็หมายถึงพระองค์นั่นเอง เพราะว่าเวลาพระเจ้าแผ่นดินออกรบจะมีพระแสงขรรค์ชัยศรีนำทัพไป ช่องที่สองนั้น เป็นธงกระบี่ธุชเป็นธงนำทัพ มีความหมายว่าพระองค์รบองค์เดียวไม่ได้ ต้องมีพวกเราทั้งหมด พสกนิกรทั้งหมดจะต้องตามไปสู้รบด้วย คือ รบเพื่อแก้ไขปัญหาของชาติบ้านเมือง รบเพื่อชนะความยากจน เพื่อให้เกิดของสองสิ่งคือ เป็นดอกบัวกับสังข์ ดอกบัวเป็นความสงบสุข ในเรื่องศาสนาหรือเรื่องอะไรก็แล้วแต่ ส่วนพระสังข์นั้นหลั่งน้ำลงสู่พสุธาก็คือให้ความเจริญงอกงาม ความชุ่มชื้นขึ้นมาในแผ่นดิน มูลนิธินี้ได้มีรับสั่งอย่างเด่นชัดว่าไม่ให้เรี่ยไร ทรงเห็นว่าการเรี่ยไร ไม่ว่าใครทำก็ตามล้วนแล้วแต่ทำความเดือดร้อนกับหลายคน ทรงเข้าพระทัยจึงไม่เรี่ยไร แต่มีบางคนบางกลุ่มอ้างว่าไปจัดงานนี้เพื่อจะนำเงินมาถวาย อันนี้เราก็ช่วยไม่ได้นะครับ แต่เราก็เลือกกิจกรรมด้วยเหมือนกัน

มูลนิธินี้ก็ตั้งมาเป็นเวลา 4 ปี ย่างเข้าปีที่ 5 เชื่อไหมครับขณะที่ไม่บอกนั้นเวลานี้มูลนิธิมีเงินหลายร้อยล้านแล้ว และสิ่งที่น่าภูมิใจที่สุดคือว่าประชาชนทั่วประเทศผมได้รับธนาณัติส่งมาเป็นประจำวันทีเดียว แม้กระทั่งพระส่งมา 20 บาท ส่งมา 50 บาท 100 บาท 200 บาท มีบางคนนะครับ 2 เดือนที่แล้วจากจังหวัดเพชรบุรีส่งธนาณัติมา 1 ล้านบาท ผมสงสัยเลยต้องไปดูตัว สรุปว่าเป็นคนแก่คนหนึ่งกวาดลานวัดอยู่ ไม่อยู่บ้าน อยู่วัดแล้วผมไปทักบอกคุณลุงส่งเงินไป 1 ล้านบาทใช่ไหม แล้วทำไมไม่ขอเฝ้าล่ะ เพราะเขาถวายเป็นแสนเขายังขอเฝ้ากันเลย แล้วมีรูปออกทีวี แกเหลียวขวับมาถามว่าได้รับเงินหรือยัง ได้รับแล้ว เอ็งไปเหอะ คนอย่างนี้แน่จริงศรัทธาจริงแล้วต่อจากนั้นก็เติมให้อีก 2 แสน แกไม่ยอมบอกอะไรเกี่ยวกับตัวแก แต่ว่าได้ไปสืบดูปรากฏว่ามีลูกหลานซึ่งแยก

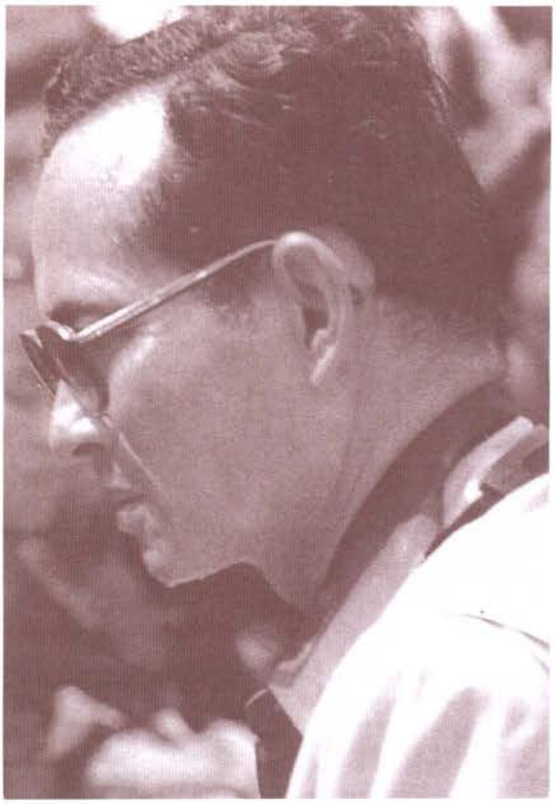

เพราะฉะนั้น
พระเจ้าอยู่หัวจึงรับสั่ง
อยู่ตลอดเวลา
ที่กลัวที่สุดคือนักสิ่งแวดล้อม
ที่ไม่ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อม
พวกเนคไททั้งหลาย
ที่ประชุมกันตามโรงแรมปีต่อปี
ก็อาจจะไปเขาใหญ่
ก็ไปนอนเล่น
แต่ไม่เคยอยู่ในป่าดง
ไม่เคยเจอสภาพข้อเท็จจริง

ไปตั้งตัว แกแบ่งสมบัติไว้แล้ว แกไม่ใช้อะไรเพราะแกอยู่วัดกินข้าววัด เพราะฉะนั้นถวายหมด มีอีกคนหนึ่งโทรศัพท์มาหาผม บอกจะถวายบ้านที่ตัวเองอยู่ อายุ 70 กว่าแล้ว มีเงื่อนไขอันเดียวขออยู่จนตายก่อน ผมก็รีรอจนแกโกรธ แกโทรมา นี่ฉันถามจะเอาไม่เอา อยากจะถวาย พรุ่งนี้ให้ไปเจอกันที่หอทะเบียน ผมก็ไป เป็นที่ 1 ไร่ มีบ้านไม้สักอยู่ที่นั่น อยู่หลังโรงแรมเอเซีย 1 ไร่หลังโรงแรมเอเซีย มีใครมีบ้างไหมครับ ถ้าขายมีมูลค่ามหาศาล ผมก็บอกคิดดีแล้วหรือแกโกรธ แกคิดมาเป็นปีแล้วว่าจะถวาย ไม่มีใครรับ มาถึงนี่แกดีใจมาก ก็ถวายไป มีที่พิษณุโลก 700 ไร่ คนมาถวายอย่างนี้ มีบางคนตายไปแล้วเขียนมรดกถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ แต่เราจะระวังมาก จนแน่ใจจริง ๆ ว่าการถวายจะไม่มีปัญหา ส่วนมากแรงศรัทธาเข้ามาตลอดเวลา เพราะฉะนั้นมูลนิธิชัยพัฒนาแห่งเดียว ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงตำแหน่งเป็นนายกกิตติมศักดิ์ ทรงรับสั่งว่าจะต้องสั่งการด้วยองค์เอง ผู้จัดการใหญ่หรือองค์ประธานบริหารก็คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เวลานี้กิจกรรมของมูลนิธิมีมาก โดยเฉพาะในเรื่องการกำจัดน้ำเสีย ขอมาเกือบทุกจังหวัด งานล้นมือมาก ก็เรียนให้ทราบว่านอกจากในส่วนราชการที่ทรงทำอยู่นั้น ยังทรงตั้งอะไรที่เป็นส่วนพระองค์ให้มาอุดช่องโหว่ เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทำทุกสิ่งทุกอย่าง พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ 3,000,000 บาท มาก่อตั้งเป็นทุนเริ่มแรก เวลานี้เงินหลั่งไหลมาด้วยแรงศรัทธาแท้ ๆ แม้แต่ฝรั่งจากต่างประเทศก็ส่งมา น่าประหลาดมาก ขออภัยในความชุลมุนในการบรรยาย คราวนี้จบจริง ๆ ขอบคุณมากครับ

พระราชกรณียกิจในการจัดการทรัพยากรน้ำ

ปราโมทย์ ไม้กลัด

ไม่มีประชาชนหมู่ใดที่ไม่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณในการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ

เนื่องในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ ในวันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2542 ประชาชนชาวไทยทุกถ้วนหน้า ต่างมีความปลาบปลื้มปิติ ชื่นชมโสมนัส และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ ที่ตลอดระยะเวลายาวนานที่ผ่านมาในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระอุตสาหะวิริยะทุ่มเทอุทิศพระองค์ ประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์ด้วยพระเมตตาคุณและด้วยน้ำพระราชหฤทัยห่วงใยเอื้ออาทร

ตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ได้ทรงใกล้ชิดประชาชนทั่วทุกภาคของประเทศนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของปวงชนชาวไทยพระองค์นี้ ได้ทรงทราบถึงปัญหาของความเดือดร้อนของประชาชนส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งต้องการ ***"น้ำ"*** เพราะเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อการเพาะปลูกและการดำรงชีวิต เฉพาะอย่างยิ่งราษฎรผู้ต้องอาศัยอยู่ในท้องถิ่นชนบทอันทุรกันดารที่ขาดแคลนแหล่งน้ำกินน้ำใช้ โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง เป็นเหตุให้เกิดปัญหาความยากจน ขาดเสถียรภาพความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรากฐานของความมั่นคงของประเทศและขาดคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ในการเสด็จฯเยี่ยมเยียนราษฎรแต่ละภูมิภาค จึงมิใช่เพียงแต่เสด็จพระราชดำเนินเพื่อให้ราษฎรได้ชมพระบารมีเท่านั้น แต่เพื่อทรงรับทราบถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพและความต้องการของราษฎร ด้วยพระเนตรพระกรรณของพระองค์เอง ที่สำคัญก็คือทรงมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้นให้บรรเทาลงหรือหมดสิ้นไป เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีและทัดเทียมกันของประชาชนทั้งชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงสถานการณ์เกี่ยวกับ ***"น้ำ"*** ซึ่งในปัจจุบันมีปัญหาเกิดขึ้นเป็นอันมาก ทั้งในด้านการขาดแคลนน้ำตามท้องที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศในฤดูแล้งและภาวะน้ำท่วมในฤดูฝน ทำความเสียหายแก่พืชผลและชุมชนในหลายท้องที่เป็นประจำทุกปี ตลอดจนการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทำให้คุณภาพน้ำตามแหล่งน้ำของชุมชนเมืองใหญ่ ๆ เสียไป ไม่อาจใช้ประโยชน์ได้ เหล่านี้ทำให้เกิดอันตรายหรือเกิดความเสียหายแก่บุคคลสัตว์พืช และทรัพย์สินต่าง ๆ ของส่วนรวมทุกปี ซึ่งจำเป็นต้องมีการจัดการทรัพยากรน้ำและบริหารแหล่งน้ำ ตลอดจนที่ดินต่อเนื่องกับแหล่งน้ำ และทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ ปัญหาน้ำท่วม การแก้ไขและบรรเทาน้ำเน่าเสีย ตลอดจนการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรน้ำตามลุ่มน้ำต่าง ๆ ไม่ให้ถูกทำลายจนเสื่อมโทรม หรือแก้ไขบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นให้ลดเหลือน้อยที่สุดเท่าที่สามารถกระทำได้

ทรงมีความเชื่อมั่นว่า เมื่อใดที่สามารถแก้ไขหรือบรรเทาความเดือดร้อนในเรื่องน้ำให้แก่ราษฎร ราษฎรมี

น้ำกินและน้ำใช้เพื่อการเพาะปลูก ตลอดจนไม่มีปัญหาเกี่ยวกับน้ำ ที่ทำความเสียหายให้แก่พืชที่เพาะปลูกแล้ว เมื่อนั้นราษฎรย่อมจะมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งพระราชกรณียกิจในการจัดการทรัพยากรน้ำ ที่พระราชทานพระราชดำริให้หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการมาโดยตลอดนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อการช่วยแก้ไขปัญหาหรือบรรเทาความเดือดร้อนเกี่ยวกับน้ำ จนสามารถสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของราษฎรเป็นหลัก เพื่อจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตจากสภาพยากจนแร้นแค้นให้อยู่ในฐานะ ***"พอมีพอกิน"*** หรือ ถึงขั้น ***"มีกินมีใช้"*** ต่อไปได้ ได้แก่ การจัดหาน้ำช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกในท้องที่ขาดแคลนน้ำ ให้มีน้ำใช้เพาะปลูกและใช้อุปโภคบริโภค การระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่ม กรณีพื้นที่นั้นเกิดน้ำท่วมขังเป็นประจำ การป้องกันและบรรเทาน้ำท่วม และการแก้ไขบำบัดน้ำเน่าเสีย เป็นต้น

ทรงแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ ในการเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรตามท้องที่ต่าง ๆ ทั่วทุกภาค พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะมีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างใกล้ชิดเสมอ ส่วนใหญ่ทรงซักถามเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของราษฎร และการทำมาหากินด้านเกษตรกรรม ทำให้ทรงทราบถึงสภาพความยากลำบากเกี่ยวกับการทำมาหากินในท้องที่ทุรกันดาร หรือตามหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ราษฎรส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชาวไร่ชาวนามักประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนน้ำ จึงไม่สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรให้ได้ผลตามที่มุ่งหมาย ทำให้ราษฎรส่วนใหญ่ในท้องถิ่นที่ห่างไกลเหล่านั้นมีแต่ความยากจนและขาดแคลน มีอาหารสำหรับบริโภคไม่เพียงพอ จึงทรงหาทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนน้ำ ในด้านการจัดหาน้ำให้มีพอใช้สำหรับการเกษตรกรรมและการอุปโภคบริโภค ให้ราษฎรของพระองค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสมกับสภาพท้องที่ตลอดมา ตราบจนปัจจุบัน ดังเช่น

– การทำ***"ฝนเทียม"*** หรือ***"โครงการฝนหลวง"*** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาถึงสภาพน้ำในบรรยากาศในรูปของความชื้น หรือไอน้ำที่มีตามธรรมชาติแล้ว ประเทศไทยน่าจะมีโอกาสจัดการทรัพยากรน้ำในบรรยากาศในช่วงเวลาที่สภาพความชื้นในบรรยากาศมีความเหมาะสม ทำให้ฝนตกนอกเหนือจากการตกของฝนปกติตามฤดูกาล เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำในภาวะวิกฤติได้อย่างเหมาะสม ได้พระราชทานพระราชดำริแก่นักวิชาการและเจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2499 ได้ค้นคว้าหาเทคนิควิชาการทางวิทยาศาสตร์ในการแปรสภาพไอน้ำในอากาศให้เกิดเมฆ แล้วเร่งให้กลุ่มเมฆรวมตัวกันแน่นขึ้นและเกิดเป็นฝนตกในช่วงเวลาที่ต้องการ

กรรมวิธีในการทำฝนหลวงที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ใช้วิธีการโปรยสารเคมีทางเครื่องบินตามสภาวะต่าง ๆ ขั้นแรกเพื่อรวบรวมไอน้ำในบรรยากาศให้รวมตัวเป็นเมฆ

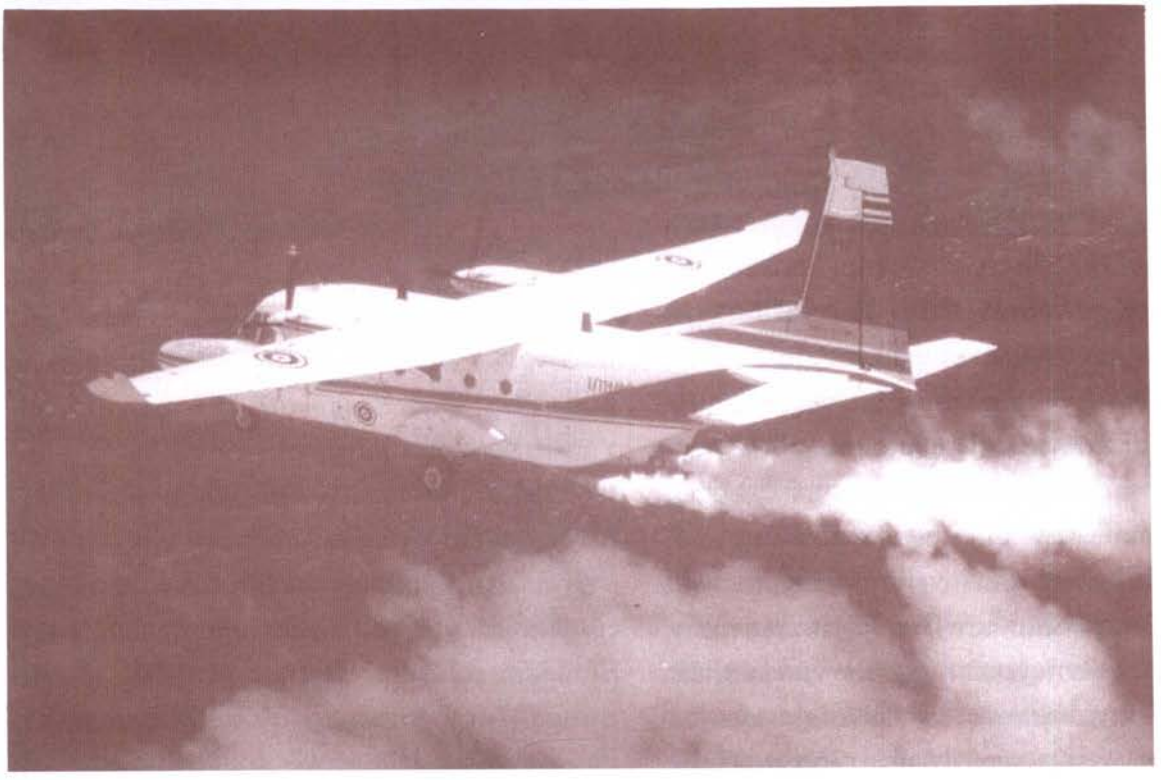

จากนั้นจึงสร้างเมฆหรือเลี้ยงให้เจริญเติบโต ขั้นสุดท้ายจึงเป็นการโจมตีกลุ่มเมฆเหล่านั้นให้ตกเป็นฝนในบริเวณพื้นที่เป้าหมาย

การทำฝนหลวงนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาค้นคว้าทางด้านวิชาการด้วยความสนพระราชหฤทัย พร้อมกับได้พระราชทานข้อแนะนำเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการทำแก่คณะปฏิบัติการฝนหลวงทุกคณะอย่างใกล้ชิดมาโดยตลอด และเมื่อคราวเกิดภัยแล้งผิดปกติในฤดูร้อนและต้นฤดูฝน พ.ศ.2535 2536 และ 2537 การทำฝนหลวงในภาคต่าง ๆ ได้มีส่วนช่วยเหลือพืชผลของชาวไร่ชาวสวนหลายจังหวัดไม่ให้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการขาดแคลนน้ำได้มากทีเดียว

– **การพัฒนาแหล่งน้ำผิวดิน** ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทุกครั้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงสอบถามข้อมูลจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและราษฎรที่มาเฝ้าฯรับเสด็จ ถึงเรื่องการประกอบอาชีพ สภาพการทำนาและการเพาะปลูกอย่างอื่น สภาพฝนและแหล่งน้ำธรรมชาติในบริเวณนั้นมีเพียงพอใช้หรือขาดแคลนเป็นประการใดบ้าง เพื่อทรงวินิจฉัยประกอบพระราชดำริ หลังจากทรงศึกษาข้อมูลจากราษฎรอย่างละเอียดแล้ว ถ้าปรากฏว่าสภาพภูมิประเทศและแหล่งน้ำธรรมชาติของบริเวณหมู่บ้านและตำบลใด พอมีลู่ทางก่อสร้างโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในลำน้ำ ลำห้วย ที่เหมาะสมขึ้นได้ ก็จะพระราชทานแนวพระราชดำริแก่เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้นำไปพิจารณาถึงความเหมาะสมให้รอบคอบก่อนที่จะวางโครงการในขั้นรายละเอียดและดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ จนถึงการก่อสร้างต่อไป

งานพัฒนาแหล่งน้ำผิวดินเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำที่พระราชทานพระราชดำริให้หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการมีหลายประเภท ได้แก่ งานอ่างเก็บน้ำ งานฝายทดน้ำ งานขุดลอกหนองและบึง และงานสระเก็บน้ำประจำไร่นา ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการก่อสร้างสนองพระราชดำริกระจายไปทั่วทุกภาคของประเทศ รวมแล้วมากกว่าหนึ่งพันโครงการ

เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับสนองพระราชดำริดำเนินการก่อสร้างงานพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อจัดหาน้ำให้ราษฎรได้มีอุปโภคบริโภค และใช้ในการเพาะปลูก โดยเฉพาะในหน้าแล้งที่ขาดแคลนน้ำเสร็จเรียบร้อยแล้ว ราษฎรย่อมได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ ทำให้มีน้ำใช้โดยไม่ขาดแคลนดังเช่นเคยประสบมา โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริประเภทและขนาดต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ทุกท้องถิ่นชนบททั่วประเทศ ล้วนทำให้ราษฎรได้มีน้ำใช้ในการดำรงชีพ มีน้ำใช้ทำนา ทำไร่ ทำสวน มีน้ำเพาะเลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์ ความยากลำบากเพราะขาดแคลนน้ำดูจะเป็นเพียงเรื่องราวในอดีตที่ไม่มีวันหวนกลับคืนมาอีกแน่นอน

พระราชกรณียกิจในการจัดการทรัพยากรน้ำ เฉพาะอย่างยิ่งในด้านงานพัฒนาแหล่งน้ำโดยการพัฒนานำน้ำผิวดินมาใช้ประโยชน์ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ

จนบังเกิดโครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นจำนวนมาก สร้างกระจายในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วทุกภาคของประเทศอยู่ในขณะนี้ ตามแนวพระราชดำริที่พระราชทานแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้รับไปพิจารณาดำเนินการนั้น จะทรงพิจารณาถึงความเหมาะสมเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศ ความเหมาะสมเกี่ยวกับสภาพแหล่งน้ำ และความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างแท้จริง

ในด้านการพิจารณาถึงความเหมาะสมเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศนั้น ทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในชนบท เมื่อราษฎรที่มาเฝ้าฯรับเสด็จกราบบังคมทูลถึงปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูก จะทรงซักถามข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการน้ำของราษฎรเหล่านั้นอย่างละเอียด เป็นต้นว่า บริเวณที่ต้องการน้ำอยู่ในเขตหมู่บ้านตำบลใด สภาพการขาดแคลนน้ำในแต่ละปีที่ผ่านมาเป็นอย่างไร เป็นผลเสียกับการเพาะปลูกมากน้อยอย่างไร แล้วทรงบันทึกข้อมูลลงบนแผนที่นั้น รวมทั้งข้อมูลจากที่ทรงได้รับจากราษฎร บางครั้งจะทรงใช้ภาพถ่ายทางอากาศพิจารณาประกอบพระราชดำริด้วย ว่ามีลู่ทางสามารถจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในรูปแบบใด มีขนาดโครงสร้างที่สมควรดำเนินการช่วยเหลือเป็นโครงการขนาดเล็กหรือใหญ่เพียงใด จึงจะเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศแต่ละแห่ง และทุกครั้งจะทรงพิจารณาร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ที่ตามเสด็จ เพื่อหาลู่ทางดำเนินงานให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศเสมอ หลังจากนั้นจึงมอบหมายให้เจ้าหน้าที่นำไปพิจารณาในรายละเอียดต่อไป

ความเหมาะสมเกี่ยวกับสภาพแหล่งน้ำ โดยที่การพิจารณาวางโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพแหล่งน้ำร่วมกับสภาพภูมิประเทศและความต้องการของราษฎร ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาวางโครงการพัฒนาแหล่งน้ำให้เหมาะสมกับสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติ ตามที่มีในแต่ละท้องถิ่นเสมอ จะเห็นได้ว่าในการเสด็จพระราชดำเนินไปยังบริเวณที่ทรงมุ่งหมายจะให้มีการพัฒนาแหล่งน้ำ หรือบริเวณที่ราษฎรทูลเกล้าฯถวายฎีกาขอให้ทรงช่วยเหลือก่อนเสด็จพระราชดำเนินไปยังจุดหมาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงกำหนดบริเวณที่ก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำหรือฝาย ในแผนที่มาตราส่วน 1:50,000 ก่อนเสมอ แล้วทรงศึกษาคำนวณสภาพน้ำของลำห้วย ณ บริเวณนั้นว่ามีปริมาณน้ำมากหรือน้ำน้อยเท่าใด เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับ

สภาพน้ำในการพิจารณาวางโครงการก่อนทุกครั้ง และเมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปยังบริเวณต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ก็จะเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรสภาพการไหลของน้ำและขนาดของลำน้ำ เพื่อประกอบพระราชดำริในการวางโครงการให้เหมาะสมกับสภาพแหล่งน้ำทุกคราวไป

ส่วนความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่จะเข้าไปช่วยเหลือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยึดหลักการที่จะต้องมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างละเอียด ซึ่งนอกจากโครงการนั้น ๆ จะมีความเหมาะสมทั้งทางสภาพแหล่งน้ำและสภาพภูมิประเทศที่สามารถดำเนินการก่อสร้างได้แล้ว ในขั้นสุดท้ายก็จะทรงพิจารณาถึงค่าลงทุนในการก่อสร้างโครงการด้วยว่า จะคุ้มค่าและเกิดประโยชน์ที่คาดว่าราษฎรในท้องถิ่นนั้นจะได้รับมากเพียงพอหรือไม่ หากทรงพิจารณาเห็นว่าต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ก็พระราชทานพระราชดำริให้ระงับหรือชะลอการก่อสร้างหรือให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปวางโครงการอย่างละเอียดให้เหมาะสมเสียก่อน

ในด้านเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นและสังคมนี้ ทรงหลีกเลี่ยงการเข้าไปสร้างปัญหาความเดือดร้อนให้กับคนกลุ่มหนึ่งโดยสร้างประโยชน์ให้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง ไม่ว่าประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการลงทุนนั้น จะมีความเหมาะสมเพียงใดก็ตาม ด้วยเหตุนี้การทำงานโครงการพัฒนาแหล่งน้ำทุกแห่ง จึงพระราชทานพระราชดำริไว้ว่าราษฎรในหมู่บ้านซึ่งได้รับประโยชน์จะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดิน โดยจัดการช่วยเหลือผู้ที่เสียประโยชน์ตามความเหมาะสมที่ตกลงกันเอง เพื่อให้ทางราชการสามารถเข้าไปใช้ที่ดินทำการก่อสร้างได้ โดยไม่ต้องจัดซื้อที่ดิน ซึ่งเป็นพระบรมราโชบายที่มุ่งหวังให้ราษฎรมีส่วนร่วมกับรัฐบาลและช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในสังคมของตนเอง และเกิดความหวงแหนที่จะดูแลบำรุงรักษาสิ่งก่อสร้างนั้นต่อไปด้วย

– **ทรงแก้ไขปัญหาน้ำท่วม** งานป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมเป็นงานจัดการทรัพยากรน้ำที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวมอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พิจารณาดำเนินการแก้ไข ป้องกัน หรือช่วยบรรเทาในการที่น้ำในแม่น้ำลำคลองมีระดับสูงในฤดูน้ำหลาก ไม่ให้น้ำไหลบ่าเข้าไปท่วมพื้นที่ทำความเสียหายแก่พืชที่เพาะปลูกหรือน้ำท่วมพื้นที่ในเขตชุมชนจนได้รับความเสียหาย ตลอดจนการระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่มหรือพื้นที่ซึ่งมีน้ำท่วมขังอยู่เป็นประจำจนใช้เพาะปลูกไม่ได้ ให้สามารถใช้เพาะปลูกพืชได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพแต่ละท้องที่

งานแก้ไขปัญหาน้ำท่วมที่หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการสนองพระราชดำริ มีอยู่หลายวิธี โดยแต่ละวิธีจะมีความเหมาะสมกับสภาพท้องที่ ความสามารถในการป้องกันหรือแก้ไขสภาพน้ำท่วม ตลอดจนค่าใช้จ่ายที่แตกต่างกันไป เช่น การก่อสร้างคันกั้นน้ำ เพื่อกั้นน้ำที่มีระดับสูงกว่าตลิ่งไม่ให้ไหลบ่าเข้าท่วมพื้นที่ต่าง ๆ ตามที่ต้องการ การก่อสร้างทางผันน้ำ เพื่อผันน้ำทั้งหมดหรือเฉพาะบางส่วนที่จะล้นตลิ่งออกจากลำน้ำ ให้ไหลไปตามทางผันน้ำที่ขุดขึ้นใหม่ไปลงลำน้ำสายอื่นหรือระบายลงสู่ทะเล การปรับปรุงสภาพลำน้ำ เพื่อช่วยให้น้ำสามารถไหลตามลำน้ำได้สะดวก การป้องกันน้ำท่วมด้วยเขื่อนเก็บกักน้ำ โดยเขื่อนรองรับน้ำไหลหลากจำนวนมากในระยะฤดูฝนไว้ และด้วยการระบายน้ำออกจากพื้นที่น้ำท่วมขังโดยคลองระบายน้ำและการสูบน้ำ เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยในปัญหาการเกิดน้ำท่วมพื้นที่ต่าง ๆ เป็นอย่างยิ่ง เช่น น้ำท่วมขังที่เกิดขึ้นในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นประจำแทบทุกปี เมื่อ พ.ศ.2526 ได้พระราชทานพระราชดำริให้หาทางแก้ไขปัญหาน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร และพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานครให้บรรเทาลงหรือแก้ไขให้หมดไป ซึ่งหน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างละเอียด แล้วทำการก่อสร้างระบบการป้องกันน้ำท่วมและระบายน้ำสนองพระราชดำริ ซึ่งได้ดำเนินการเสร็จตามโครงการ สามารถบรรเทาปัญหาน้ำท่วมและระบายน้ำในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลส่วนใหญ่ได้ตามที่ต้องการ แต่เมื่อคราวปริมาณน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาไหลหลากจำนวนมากเป็นประวัติการณ์ในปี 2538 ที่ผ่านมา พื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลอีกหลายท้องที่ ได้รับความเดือดร้อนจากอุทกภัยครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยในวิกฤติการณ์นี้ ได้พระราชทานแนวการแก้ไขปัญหาฉุกเฉินให้หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการให้เหตุการณ์บรรเทาลงโดยด่วน รวมทั้งแผนงานแก้ไขถาวรที่พระราชทานให้หน่วยงานที่รับผิดชอบนำไปวิเคราะห์และเร่งรัดดำเนินการต่อไปอีกด้วย เป็นที่ประจักษ์แก่อาณาประชาราษฎร์ ซึ่งต่างมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้

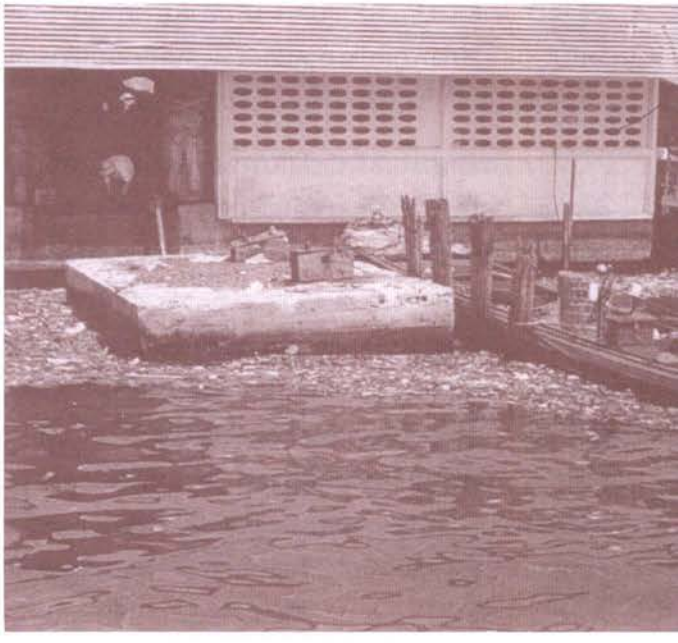

– **ทรงแก้ไขปัญหาน้ำเสีย** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยแหล่งน้ำธรรมชาติในแต่ละภูมิภาคที่คุณภาพน้ำมีสภาพเสื่อมโทรม ทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและเนื่องจากการกระทำของประชาชนจึงพระราชทานพระราชดำริแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ทำการศึกษา ทดลอง และดำเนินการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ซึ่งตามแนวพระราชดำริที่พระราชทานนั้นทรงเน้นถึงการใช้วิธีการแก้ไขที่เป็นรูปแบบง่าย ๆ เสียค่าใช้จ่ายน้อย เพราะมีพระราชประสงค์ให้คิดค้นให้เหมาะสมก่อน จนถึงวิธีการแก้ไขที่มีความลึกซึ้งทางด้านวิชาการและเป็นโครงการขนาดใหญ่ โดยพิจารณาดำเนินการให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาของแต่ละท้องที่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำเค็มและน้ำกร่อยในหลายกรณี และหลายพื้นที่ เช่น

– พระราชดำริในการแก้ไขปัญหาน้ำเค็ม เนื่องจากการทำนาเกลือในหลายพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งผู้ประกอบการทำนาเกลือมักปล่อยน้ำเค็มจากลานตากเกลือหรือน้ำฝนที่ตกชะลานตากเกลือ ลงไปตามร่องน้ำและลำห้วยบริเวณข้างเคียงโดยไม่มีการควบคุมเท่าที่ควร น้ำเค็มจึงไหลไปตามร่องน้ำและลำห้วยต่าง ๆ แพร่กระจายเข้าไปตามพื้นที่เหล่านั้นเป็นบริเวณกว้าง จนไม่สามารถใช้พื้นที่เหล่านั้นปลูกข้าวได้ หรือได้รับผลผลิตข้าวน้อยลง จึงทำความเสียหายให้แก่ผู้ประกอบอาชีพทำนา ได้พระราชทานพระราชดำริถึงแนวทางแก้ไขที่ผู้ประกอบการทำนาเกลือสามารถดำเนินการได้โดยไม่ทำความเสียหายแก่พื้นที่ปลูกข้าวใกล้เคียง โดยการทำนาเกลือนั้นจะต้องจัดพื้นที่ส่วนหนึ่งที่บริเวณลานตากเกลือ ขุดเป็นสระเก็บน้ำขนาดใหญ่สำหรับรองรับน้ำเค็มที่ปล่อยทิ้งจากลานตากเกลือทั้งหมด เก็บไว้ในสระเพื่อรอการระบาย หรือไหลลงในดิน โดยบ่อบาดาลเล็ก ๆ ที่ขุดขึ้นเพื่อระบายน้ำลงสู่ชั้นน้ำเค็มใต้ดินที่สูบขึ้นมาขนาดของสระน้ำดังกล่าวจะมีขนาดและความลึกเท่าใดต้องกำหนดให้สัมพันธ์กับปริมาณน้ำทิ้งจากลานตากเกลือ และความสามารถของน้ำในสระที่ไหลลงไปใต้ดิน ทั้งนี้ให้มีความสมดุลพอดีกัน โดยไม่ทำให้น้ำเค็มไหลล้นไปยังลำห้วยข้าง ๆ อีกต่อไป

– พระราชดำริในการป้องกันน้ำเค็มมิให้รุกล้ำเข้าไปตามลำน้ำต่าง ๆ เช่น ลำน้ำหลายสายในภาคใต้ เพื่อช่วยเหลือราษฎรและพื้นที่เพาะปลูกบริเวณสองฝั่งแม่น้ำและ

ลำน้ำสาขาต่าง ๆ ให้มีน้ำจืดใช้ทำการเกษตรและใช้อุปโภคบริโภคตลอดปี มีโครงการที่ดำเนินการเสร็จแล้ว ได้แก่ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำบางนราอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส และโครงการที่กำลังดำเนินการคือ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ด้านการแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสีย ซึ่งปัญหาน้ำเน่าเสียตามแหล่งน้ำ และชุมชนต่าง ๆ ในทุกภาคของประเทศไทยเริ่มมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและระบบนิเวศน์อย่างชัดเจนราว 2–3 ทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องมาจากการพัฒนาตามความเจริญของบ้านเมืองและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จึงมีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากในเขตชุมชน โดยไม่มีการบำบัดน้ำเสียให้มีคุณภาพดีถึงเกณฑ์มาตรฐานก่อนระบายลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติตามที่ควร และน้ำเสียบางส่วนก็เกิดจากการระบายทิ้งจากบ้านเรือนโดยไม่มีการบำบัดอีกด้วย จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้เกี่ยวข้องหรือแต่ละชุมชนจะต้องเร่งรัดแก้ไขโดยเร่งด่วน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำเน่าเสีย ได้พระราชทานพระราชดำริเรื่องการแก้ไขบำบัดน้ำเน่าเสียไว้ในลักษณะต่าง ๆ กัน

– การบำบัดน้ำเน่าเสียด้วยผักตบชวา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในการปรับปรุงแหล่งน้ำ เช่น บึงและหนองน้ำที่มีอยู่แล้ว เพื่อทำเป็นแหล่งบำบัดน้ำเน่าเสียที่รับจากคลองเข้ามาให้มีสภาพดีขึ้นด้วยผักตบชวา เช่น โครงการบึงมักกะสันอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น

– การบำบัดน้ำเน่าเสียโดยวิธีการเติมอากาศ

ได้พระราชทานรูปแบบประดิษฐ์ที่เรียบง่าย ประหยัดและสามารถที่จะเป็นต้นแบบให้หน่วยงานต่าง ๆ นำไปประดิษฐ์เพื่อใช้งานโดยทั่วไปได้ง่ายด้วย ทั้งนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้มูลนิธิชัยพัฒนา สนับสนุนงบประมาณเพื่อการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ดังกล่าว และดำเนินการจัดสร้างเครื่องมือบำบัดน้ำเสียร่วมกับกรมชลประทาน เครื่องเติมอากาศหรือที่รู้จักกันแพร่หลายว่า ***"กังหันน้ำชัยพัฒนา"*** นั้นเป็นที่นิยมและนำไปใช้งานเกือบทั่วประเทศในขณะนี้

นอกจากนั้น ในการศึกษาวิจัยและพัฒนาระบบบำบัดน้ำเน่าเสียของชุมชนต่าง ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอีกหลายวิธีการ เช่น

– โครงการศึกษา วิจัย และพัฒนาระบบบำบัดน้ำเสียบริเวณหนองหารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ทำการศึกษา วิจัยและพัฒนาระบบบำบัดน้ำเสียโดยวิธีธรรมชาติ ด้วยการรวบรวมน้ำโดยระบบท่อ ส่งไปยังระบบบำบัดน้ำเสีย เข้าสู่ระบบบ่อเติมอากาศแบบผึ่งแดด แล้วไหลผ่านไปยังบ่อบ่ม จากนั้นจึงระบายน้ำที่ผ่านกระบวนการบำบัดจนดีขึ้นระดับหนึ่งแล้วส่งต่อผ่านไปยังแปลงพืชน้ำให้บำบัดน้ำในขั้นตอนสุดท้าย จนได้คุณภาพน้ำมาตรฐานก่อนการระบายลงสู่หนองหารต่อไป

– โครงการศึกษา วิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เป็นโครงการศึกษา วิจัย วิธีการบำบัดน้ำเสีย กำจัดขยะมูลฝอยและการรักษาสภาพป่าชายเลนด้วยวิธีธรรมชาติ โดยอาศัยป่าชายเลนช่วยในการบำบัดน้ำเสียด้วย ประกอบด้วย ระบบท่อส่งน้ำเสีย ส่งน้ำไปยังระบบบำบัดที่ประกอบด้วย บ่อดักตะกอน บ่อบำบัดแบบผึ่งแดด บ่อปรับคุณภาพน้ำ ระบบบึงชีวภาพ ซึ่งเป็นบ่อดินตื้น ๆ ปลูกพืชน้ำลำต้นขนาดเล็กแต่ขึ้นกระจายหนาแน่นเพื่อให้ดูดซึมสารพิษ สารอินทรีย์ และสารอนินทรีย์ ระบบกรองน้ำเสียด้วยหญ้าและแปลงป่าชายเลนเพื่อการบำบัดก่อนระบายลงสู่ทะเลต่อไป

ผลการดำเนินงานบำบัดน้ำเสียตามแนวพระราชดำริโดยวิธีการที่อาศัยธรรมชาติเป็นหลักดังกล่าวนี้ สามารถนำไปประยุกต์ในพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ ที่มีพื้นที่ดำเนินการได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากนัก

ตราบจนปัจจุบัน รวมเวลาถึง 52 ปี นับตั้งแต่เสด็จดำรงสิริราชสมบัติ ด้วยความสนพระราชหฤทัยในเรื่อง ***"น้ำ"*** พระราชกรณียกิจในด้านนี้ทรงเน้นในการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้เกิดความสมดุลทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพของ ***"น้ำ"*** เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ราษฎรของพระองค์ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสูงสุดในการดำรงชีพของผู้คนในประเทศไทย

ครู
ทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

ดร.บุหงา วัฒนะ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาราช ได้ทรงเข้าสู่พระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 และนับแต่บัดนั้น จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ พระราชอัธยาศัย และพระราชจริยวัตรของพระองค์ท่านได้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลาที่ทรงครองสิริราชสมบัติยาวนานมามากกว่า 50 ปีนั้น พระองค์ทรงมีพระราชหฤทัยที่เอื้ออาทรห่วงใย และผูกพันอย่างลึกซึ้งกับพสกนิกรไทยทั่วประเทศ เพราะพระองค์ทรงห่วงใยในเรื่องทุกข์สุขของประชาชนอย่างต่อเนื่อง และพร้อมที่จะเข้าร่วมเพื่อทรงช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี พระราชดำริในโครงการที่หลากหลายที่มีมากกว่า 2000 โครงการ ล้วนมุ่งเพื่อประโยชน์สุขของประเทศชาติและประชาชน เพื่อช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์ให้พ้นจากสภาพความยากจน และความทุกข์จากปัญหาต่าง ๆ สมดังพระราชปณิธานที่พระราชทานเป็นปฐมบรมราชโองการว่า

"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม
เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"

จึงอาจกล่าวได้ว่า

ไม่มีใครในแผ่นดินที่จะประกอบภารกิจต่อเนื่องนานเทียบเท่าพระองค์ท่าน

ไม่มีใครในแผ่นดินที่จะรู้จักประเทศไทยโดยรวมครอบคลุม กว้างไกลอย่างลึกซึ้งชัดเจนเทียบเท่าพระองค์ท่าน

ไม่มีใครในแผ่นดินที่จะรู้ดี และมุ่งทำทุกอย่าง เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานให้กับคนส่วนใหญ่ของประเทศเท่ากับพระองค์ท่าน และ

ไม่มีใครในแผ่นดินที่จะ "ติดดิน" ติดปัญหาของประชาราษฎร์ทั้งปวงเทียบเท่าพระองค์ท่าน

ดังนั้น พระองค์จึงทรงเป็น "ครูของแผ่นดินและพ่อของแผ่นดิน" โดยแท้ และทรงใช้การศึกษาตลอดพระชนม์ชีพ เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพสกนิกรในฐานะครูของแผ่นดินเสมอมา

ในฐานะและบทบาทที่ทรงเป็นครูของแผ่นดิน พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีงามของผู้ที่เป็น 'ครู' โดยแท้ คือ ทรงเสียสละ ตรากตรำพระวรกาย โดยทรงงานหนักและต่อเนื่อง ทรงศึกษาค้นคิด และทดลองปฏิบัติเป็นโครงการนำร่อง ก่อนนำลงสู่การปฏิบัติด้วยพระองค์เอง

ทรงตรวจสอบติดตาม ประเมินผล และพระราชทานคำแนะนำ คำสอนให้เข้าใจหลักการ แนวคิด และทฤษฎีเชิงพัฒนาหลากหลายประการ ซึ่งล้วนแต่สอดคล้องกับหลักความจริงแห่งธรรมชาติทั้งสิ้น เพื่อให้โครงการในพระราชดำริประสบผลสำเร็จอย่างถูกต้องสมบูรณ์ สอดคล้องกับหลักของการพัฒนาแบบยั่งยืน อันเป็นแนวทางการพัฒนาที่นานาประเทศทั่วโลกใช้เป็นหลักปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยและตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา ทรงใช้หลักการการศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพสกนิกรไทย ทรงยึดหลักการให้ผู้เรียนและชุมชนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ พระราชจริยวัตรของพระองค์ เป็นแบบอย่างที่ควรแก่การยึดถือปฏิบัติในความเป็นบรมครูของ **"ผู้ประกอบวิชาชีพครูทั่วแผ่นดิน"**

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของล้นเกล้าล้นกระหม่อมที่ทรงมีต่อพสกนิกรไทย สถาบันราชภัฏทั้ง 36 แห่งทั่วประเทศ ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ได้รับพระราชทานนามและตราพระราชลัญจกรเป็นตราประจำสถาบัน จึงได้เสนอโครงการเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ให้ปรากฏแก่สายตาของชาวโลก ในฐานะ **"ครูของแผ่นดิน"** หรือ **"ครูราชันย์ของแผ่นดิน"**

หนึ่งในหลาย ๆ โครงการของชุด "ครูของแผ่นดิน" คือ สถาบันราชภัฏแต่ละแห่งที่กระจายกันอยู่ทั่วประเทศ จะได้จัดกิจกรรมประชุมสัมมนาทางวิชาการ และนิทรรศการทางวิชาการในชุด "ครูของแผ่นดิน" โดยแต่ละแห่งจะเลือกหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของความเป็นครูของพระองค์ในสาขาวิชานั้น การจัดกิจกรรมนี้สถาบันราชภัฏทุกแห่งจะได้จัดขึ้น ในช่วงระยะเวลาระหว่างวันครูแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2542 ถึงวันครูแห่งชาติ พ.ศ. 2543 และนับจากวันครูปีนี้เป็นต้นมา ได้มีสถาบันราชภัฏหลายแห่งได้ดำเนินการจัดกิจกรรมนี้เสร็จสิ้นไปแล้วเป็นต้นว่า สถาบันราชภัฏในกรุงเทพมหานคร ทั้ง 6 แห่ง ได้จัดขึ้นพร้อมกันที่เวทีใหม่สวนอัมพรในช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากวันรับพระราชทานปริญญาบัตร คือ จัดในระหว่างวันที่ 14 – 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542 โดยสถาบันราชภัฏสวนสุนันทาจัดเรื่อง "ครูของแผ่นดิน" สถาบันราชภัฏพระนคร เรื่อง "ครูช่างของแผ่นดิน" สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เรื่อง "ครูดนตรีของแผ่นดิน" สถาบันราชภัฏสวนดุสิต เรื่อง "ครูศิลปกรรมของแผ่นดิน" สถาบันราชภัฏจันทรเกษม เรื่อง "ครูนิเทศศาสตร์ของแผ่นดิน" สถาบันราชภัฏธนบุรี เรื่อง "ครูเศรษฐศาสตร์ของแผ่นดิน" เป็นต้น สำหรับสถาบันราชภัฏที่อยู่ต่างจังหวัด ก็ได้ทะยอยกันจัดกิจกรรมนี้ต่อเนื่องกันไปตามลำดับในช่วงเวลาที่กำหนดไว้ข้างต้น ส่วนสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จะเป็นสถาบันที่จัดกิจกรรมนี้เป็นลำดับที่ 10

สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยากับ "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"

สำหรับสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยานั้น ได้กำหนดเรื่องไว้ คือ "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" โดยจะจัดสัมมนาทางวิชาการ ระหว่างวันที่ 1 – 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2542 ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติของสถาบัน และได้จัดนิทรรศการทางวิชาการ ในเรื่องเดียวกัน แต่จัดระหว่างวันที่ 1 – 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2542 ณ อาคารศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา เหตุผลสำคัญที่ทางสถาบันได้เลือกเรื่องนี้ เพราะจะเห็นได้ว่า ตลอดเวลานับตั้งแต่พระองค์ท่านได้เสด็จขึ้นครองราชย์ ตลอดจนปัจจุบันรวมเวลา 50 ปีเศษแล้ว พระองค์ท่านมิได้ทรงทอดทิ้งประชาชน สมดังคำที่พระองค์ทรงตรัสไว้ จะได้เห็นจากการที่พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นต่าง ๆทุกภูมิภาคของประเทศอย่างสม่ำเสมอ และในการไป 'ทรงเยี่ยม' แต่ละครั้งก็ได้พระราชทานแนวทาง หรือแนวพระราชดำริแก่หน่วยงานต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศ ตลอดจนทรงช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่นั้น ๆ ด้วย ซึ่ง **น้ำ** ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นปัญหาที่ใหญ่ เป็นปัญหาที่เชื่อมโยงไปถึงความเดือดร้อนของประชาชนส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งต้องการน้ำทั้งเพื่อการดำรงชีวิตและการเพาะปลูก เฉพาะอย่างยิ่งราษฎรผู้ต้องอาศัยอยู่ในท้องถิ่นชนบททุรกันดารที่ขาดแคลนแหล่งน้ำกินน้ำใช้ โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง พระองค์จึงทรงมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ ซึ่งนอกจากจะทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบทดีขึ้นเท่าเทียมกับประชาชนในเมืองแล้ว ยังทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศตามมาด้วย

ฉะนั้นสิ่งที่คุ้นเคยและติดตาสำหรับประชาชนทั่วประเทศ ที่ได้มีโอกาสดูข่าวในพระราชสำนักจากโทรทัศน์ทุกช่องก็คือ ในการเสด็จไปทรงเยี่ยมพสกนิกรในชนบทไม่ว่าแหล่งใด ๆ ก็ตาม พระองค์จะทรงมีแผนที่อยู่ในพระหัตถ์ เพราะเมื่อทรงทราบถึงปัญหาเรื่องแหล่งน้ำแล้ว นอกจากทรงศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ก็จะทรงศึกษารายละเอียดจากแผนที่ เพื่อทราบพิกัด ที่ตั้งหมู่บ้าน และหลังจากที่ได้เสด็จทอดพระเนตรสภาพภูมิประเทศจริงแล้ว จึงจะทรงกำหนดโครงการต่าง ๆ ขึ้นบนแผนที่ และพระราชทานให้หน่วยงานที่รับผิดชอบรับไปพิจารณาดำเนินการให้ถูกต้องในเชิงวิชาการ

พระองค์ทรงช่วยแก้ไขปัญหาความเสียหายของพื้นที่เพาะปลูก อันเนื่องมาจากน้ำเป็นต้นเหตุ เช่น ปัญหาน้ำท่วมและน้ำเสียให้หมดไปอีกด้วย ทรงทุ่มเทพระราชหฤทัยในงานพัฒนา และจัดการทรัพยากรน้ำตลอดมา เพื่อทรงหาทางแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องการขาดแคลนน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในด้านอื่น ๆ อีก ตามความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

ในการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ พระองค์ท่านทรงใช้วิธีการหลายวิธี แต่วิธีที่พสกนิกรคุ้นเคยกันดีก็คือการทำ **ฝนเทียม** ซึ่งเป็นการจัดการทรัพยากรน้ำในบรรยากาศ โดยกระบวนการนำน้ำที่มีในบรรยากาศมาใช้ประโยชน์ ด้วยการเหนี่ยวนำไอน้ำในบรรยากาศให้กลั่นตัวเป็นละอองน้ำ เมื่อละอองน้ำรวมตัวหนาแน่นจะเกิดเมฆ จากนั้นจึงกระตุ้นเร่งเร้าให้เมฆมีการรวมตัวกันหนาแน่นและเพิ่มปริมาณมากขึ้น จนเกิดเป็นฝนตก วิธีนี้สามารถทำให้เกิดฝนตกในช่วงเวลาที่ต้องการได้ พระองค์ทรงพระราชทานนามโครงการทำฝนเทียมนี้ว่า **"โครงการฝนหลวง"** เพื่อความเป็นสิริมงคล เมื่อ พ.ศ. 2512 และนับจากนั้นเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ได้มีคณะปฏิบัติการฝนหลวงชุดต่าง ๆ ทำการทดลองบินทำฝนเทียมเพื่อการศึกษาวิจัยหากรรมวิธีที่เหมาะสมร่วมกับการปฏิบัติ ช่วยเหลือราษฎรในท้องที่ที่ขาดแคลนน้ำควบคู่ไปด้วย โครงการนี้ จึงมีส่วนสำคัญในการช่วยแก้ไขวิกฤติการณ์น้ำขาดแคลนที่เกิดขึ้นตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศได้เป็นอย่างดี

นอกจากการทำฝนเทียมแล้ว พระองค์ท่าน ยังทรงใช้วิธีการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำผิวดิน คือ การจัดหาและนำน้ำจากแหล่งน้ำผิวดินที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ และเพื่อประโยชน์อื่น ๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม สำหรับแหล่งน้ำที่จะนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการเพาะปลูก การอุปโภคบริโภค และเพื่อประโยชน์อื่น ๆ ได้แก่ แหล่งน้ำผิวดิน แม่น้ำ ลำธาร ห้วย หนอง คลอง บึง ฯลฯ ซึ่งจัดเป็นแหล่งรวบรวมน้ำตามธรรมชาติที่ส่วนใหญ่จะได้น้ำที่ไหลมาบนผิวดิน แต่มีบางส่วนที่ซึมออกมาจากดิน มีทั้งแหล่งน้ำขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก เมื่อพระองค์ทรงศึกษาปัญหาและข้อมูลต่าง ๆ อย่างละเอียดแล้ว ถ้าปรากฏว่าสภาพภูมิประเทศและแหล่งน้ำธรรมชาติของบริเวณหมู่บ้านตำบลใด พอมีลู่ทางก่อสร้างโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในลำน้ำลำห้วย ที่เหมาะสมขึ้นได้ ก็จะพระราชทานแนวพระราชดำริแก่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาดำเนินการตามความเหมาะสมต่อไป

งานพัฒนาแหล่งน้ำที่พระองค์ทรงมีพระราชดำรินั้นมีหลายประเภท ได้แก่ งานอ่างเก็บน้ำ งานฝายทดน้ำ งานขุดลอกหนองและบึง และงานสระเก็บน้ำประจำไร่นา

ความสนพระราชหฤทัย ในการหาแหล่งน้ำนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เคยมีพระราชเสาวนีย์พระราชทานแด่ผู้เข้าเฝ้าเนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2534 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ถึงเรื่อง ความสนพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีต่อเรื่องน้ำว่า

"...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านทรงเห็นว่า แหล่งน้ำนี้สำคัญ มักจะเสด็จไปกับผู้เชี่ยวชาญ ในทางชลประทาน เพื่อพยายามจะแก้ปัญหา การขาดแคลนน้ำให้กับชาวบ้าน ชาวไร่ชาวนาต่าง ๆ เพราะไม่อย่างนั้นพืชพันธุ์ธัญญาหาร ไม่ได้ผล ก็มักจะหมดตัว ยากจน บางครั้งต้องขายที่ดิน ซึ่งเป็นอันหมดแล้วสมบัติชิ้นสุดท้าย..."

นอกจากทรงแก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำแล้ว ยังทรงแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในหลาย ๆ พื้นที่อีกด้วย ดังเช่น กรณีน้ำท่วมเมื่อปี พ.ศ. 2538 ชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระองค์ท่านได้ทรงมาช่วย ทั้งในภาวะวิกฤตขณะเกิดเหตุ และภายหลังจากที่เหตุการณ์สงบเข้าสู่ภาวะปกติ ก็ได้มีพระราชดำริ นำโครงการต่าง ๆ มาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้สานต่อ สำหรับการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ทั่ว ๆ ไป ได้ทรงมีพระราชดำริอยู่หลายวิธี โดยแต่ละวิธีจะมีความเหมาะสมกับสภาพท้องที่ ความสามารถในการป้องกัน หรือแก้ไขสภาพน้ำท่วม ตลอดจนค่าใช้จ่ายที่แตกต่างกันไป เป็นต้นว่า การก่อสร้างคันกั้นน้ำ การก่อสร้างทางผันน้ำ การปรับปรุงสภาพลำน้ำ การก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ การระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่มน้ำ

นอกจากปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ น้ำท่วมแล้ว ปัญหาน้ำเสีย พระองค์ท่านก็ทรงร่วมแก้ไขด้วย เช่น พระราชทานพระราชดำริการแก้ไขปัญหาน้ำเค็มและน้ำกร่อย การแก้ปัญหาน้ำเน่าเสีย โดยวิธีต่าง ๆ

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระอัจฉริยภาพสูงยิ่ง ในด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ สมกับที่พระองค์ท่านได้ให้ความสำคัญในเรื่อง "น้ำ" ตลอดมา โดยได้เคยมีกระแสพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานไว้ เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2529 ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ว่า

"...หลักสำคัญว่า ต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้า คนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้า ไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้..."

ซึ่งพสกนิกรทั่วประเทศต่างก็ยกย่องพระอัจฉริยภาพของพระองค์ในเรื่องนี้ และรับเอาแนวพระราชดำริในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ไปถือปฏิบัติทำให้ประสบความสุขมากขึ้น เพราะปัญหาได้รับการแก้ไข ชุมชนได้รับการพัฒนา เจริญก้าวหน้าขึ้น สภาพความยากจนลดลง ฉะนั้นการที่สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้พิจารณาเลือกจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการและจัดทรรศการทางวิชาการเรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติ และถวายแด่พระองค์ท่านในโรกาสมิ่งมงคลนี้ จึงเป็นการสมควรยิ่ง และจากการที่พระองค์ทรงมีแต่พระมหากรุณาธิคุณ พระบรมราชูปถัมภ์ พระบรมราชานุเคราะห์ ต่อพสกนิกรของพระองค์ทั้งสิ้น จึงเชื่อได้ว่า ไม่เพียงแต่เฉพาะ เรื่อง "น้ำ" นี้เท่านั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าสถาบันราชภัฏแห่งอื่นที่ได้จัดทำโครงการเทิดพระเกียรติ 'ครูของแผ่นดิน' ขึ้น ไม่ว่าจะเรื่องใดก็ตาม ก็คงจะได้ค้นพบความจริงนี้เช่นกัน

ในโรกาสอันเป็นมิ่งมงคลนี้ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ขอน้อมเกล้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย พระคู่บ้านคู่เมืองกรุงศรีอยุธยา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากล โปรดอภิบาลบันดาลให้ทรงพระเกษมสำราญ พระชนมายุยิ่งยืนนาน พระเกียรติคุณแผ่ไพศาลไปทั่วทิศานุทิศ สถิตเป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าพสกนิกรชาวไทยโดยถ้วนหน้าเทอญ

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับงานจัดการทรัพยากรน้ำ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน. ม.ป.ป.

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **สารประชาสัมพันธ์.** ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 มีนาคม 2542

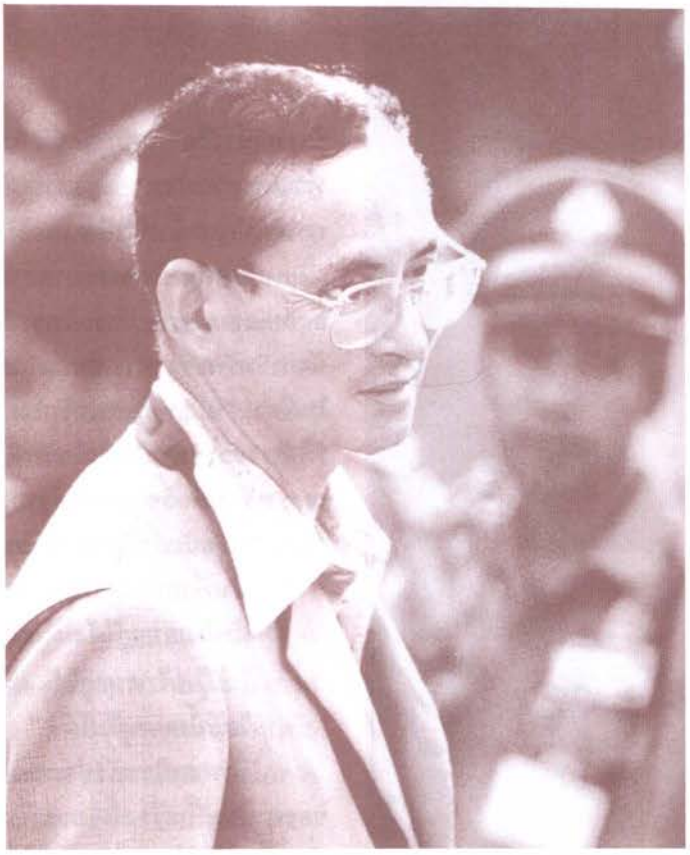

พระราชดำริ

ในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย

วิมลพรรณ รุ่งพรหม

พระปัญญาบารมี "ครูของแผ่นดิน" นานาวิธีเกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสีย

ปัญหาเรื่องน้ำเสียมักจะเกิดขึ้นควบคู่ไปกับความเจริญของชุมชน และนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น เพราะนอกจากความสกปรก มีกลิ่นเหม็น สีดำ เป็นที่น่ารังเกียจแล้ว อาจมีสารเคมีที่มีพิษเจือปนอยู่ด้วยเมื่อน้ำเสียไหลลงสู่แหล่งน้ำ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ก็จะแปรสภาพจากแหล่งน้ำที่สะอาดกลายเป็นน้ำเสีย ทำให้เกิดการสูญเสียแหล่งน้ำในการอุปโภคบริโภค ซึ่งความเสียหายนั้นจะกระทบกระเทือนกิจการต่าง ๆ ที่ใช้น้ำเป็นวัตถุดิบ เช่น การประปา การอุตสาหกรรม ฯลฯ เมื่อหลาย ๆ ชุมชนเกิดปัญหานี้ขึ้นก็จะส่งผลกระทบต่อสังคม ประเทศชาติต่อไป

สังคมไทยทุกวันนี้กำลังประสบปัญหาภาวะน้ำเน่าเสีย ซึ่งจะมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นและส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยส่วนรวม และเป็นภาระอันยิ่งใหญ่ในปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยต่อความเป็นอยู่และความทุกข์ยากของราษฎร จึงทรงมีพระราชดำริโครงการต่าง ๆ มากมายที่จะแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการบรรเทาน้ำเสียนั้น โดยพระราชดำริที่ทรงพระราชทานและเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสีย ได้แก่

1. ใช้น้ำคุณภาพดีบรรเทาน้ำเสีย

2. ใช้วิธีกรองน้ำเสียด้วยผักตบชวา และการบำบัดน้ำเสียโดยใช้เครื่องเติมอากาศเข้าช่วย

ทั้งสองโครงการนี้เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการบำบัดน้ำเสีย และสามารถนำมาใช้ในการบำบัดน้ำเสียอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

การใช้น้ำคุณภาพดีช่วยบรรเทาน้ำเน่าเสีย วิธีนี้ได้นำมาใช้บำบัดน้ำเสียในกรุงเทพฯ โดยมีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้ คือ การรับน้ำคุณภาพดีจากแม่น้ำเจ้าพระยาหรือแหล่งน้ำภายนอกเข้ามาตามคลองต่าง ๆ โดยอาศัยการที่น้ำขึ้นน้ำลงตามเวลา การใช้จังหวะน้ำขึ้นลงนี้ช่วยระบายน้ำเข้าคลองที่ปากคลอง และไหลออกที่ปลายคลองซึ่งเชื่อมกับแม่น้ำอีกด้านหนึ่ง เมื่อน้ำสามารถไหลเวียนไปตามคลองต่าง ๆ ได้ตลอดแล้ว ก็ย่อมจะสามารถเจือจางน้ำเน่าเสียและกันของโสโครกออกไปได้มาก วิธีดังกล่าวนี้เป็นวิธีตามธรรมชาติและเสียค่าใช้จ่ายน้อย

การบำบัดน้ำเสียโดยวิธีกรองน้ำเสีย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในการปรับปรุงแหล่งน้ำซึ่งเป็นบึงหรือหนองน้ำ โดยใช้หลักการง่าย ๆ คือจัดให้บึงหรือหนองน้ำดังกล่าวเป็นแหล่งกรองน้ำเสียที่รับเข้ามาจากคลอง ให้มีคุณภาพดีขึ้น เช่น โครงการบึงมักกะสัน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการบึงพระราม 9 ในเขตห้วยขวาง วิธีการกรองน้ำเน่าเสียให้มีคุณภาพดีขึ้นจัดทำที่บึงมักกะสันเป็นแห่งแรก มีการใช้ผักตบชวาในการกรองน้ำเสียและโครงการบึงพระราม 9 อันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ใช้วิธีการเติมอากาศแก่น้ำ รวมทั้งปล่อยน้ำให้ผ่านการตกตะกอนและปรับสภาพน้ำก่อนที่จะระบายลงสู่แม่น้ำอีกครั้ง

วิธีการบำบัดน้ำเสียมีขั้นตอนดังนี้

บ่อที่ 1. บ่อเติมอากาศ เป็นบ่อรับน้ำเน่าเสียจากคลองที่มีน้ำเสีย ให้มาผ่านกระบวนการเติมอากาศ โดยบ่อดังกล่าว มีขนาดกันบ่อกว้าง 50 เมตร ความยาวของบ่อ 160 เมตร มีความลึกเฉลี่ย 3 เมตร ความจุน้ำประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร มีการติดตั้งเครื่องสูบน้ำเพื่อสูบน้ำจากคลองเข้าสู่บ่อ และติดตั้งเครื่องเติมอากาศ 3 เครื่อง

บ่อที่ 2 บ่อตกตะกอน เป็นบ่อรับน้ำที่ผ่านจากกระบวนการแรก โดยมีการติดตั้งเครื่องเติมอากาศ ซึ่งช่วยตีน้ำให้ตกตะกอนได้อีกด้วย บ่อนี้มีความลึก 2 เมตร 50 เซนติเมตร และมีความจุประมาณ 57,600 ลูกบาศก์เมตร

บ่อที่ 3 บ่อปรับสภาพน้ำ หลังจากน้ำตกตะกอนแล้วจะถูกปล่อยสู่บ่อปรับสภาพน้ำแล้วเก็บไว้ช่วงระยะเวลาหนึ่งก่อนที่จะระบายสู่คลองเดิมที่รับน้ำมาในขั้นตอนแรก

จากวิธีการบำบัดน้ำเสียที่กล่าวมา หลายโครงการมีการใช้อุปกรณ์ในการเติมอากาศและระบบสูบน้ำ โดยในระยะแรกรัฐบาลญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือ น้อมเกล้าฯ ถวายเครื่องเติมอากาศเพื่อทดลอง ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงคิดค้นเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำแบบหมุนช้า หรือที่รู้จักกันทั่วไปคือ*เครื่องกังหันน้ำชัยพัฒนา*

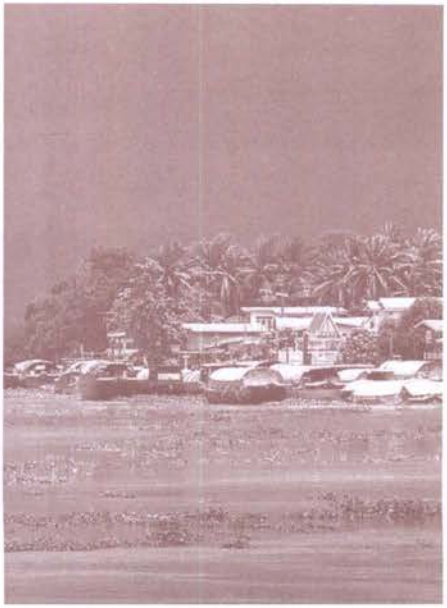

โดยมีลักษณะเป็นการเอากังหันน้ำนั้นวางอยู่บนทุ่นลอย 2 ทุ่นประกอบกัน ตรงกลางจะมีใบพัดขับเคลื่อนน้ำหมุนรอบเป็นวงกลม ซึ่งวงกลมนี้จะมีเครื่องยนต์ที่จะตักน้ำขึ้นไป เมื่อหมุนขึ้นไปก็จะตักหรือวิดน้ำ แล้วจะปล่อยน้ำเป็นฝอย ๆ ลงมา เพราะว่าในส่วนที่ตักน้ำจะมีรูอยู่ ระหว่างที่หมุนขึ้นไปแล้วเทน้ำปล่อยลงมา น้ำ หยดน้ำ และกระแสน้ำต่าง ๆ จะสัมผัสกับอากาศอย่างทั่วถึง ทำให้ออกซิเจนสามารถจะผสมกับน้ำได้เร็ว และในช่วงที่น้ำเสียถูกยกขึ้นมาและเทลงไประหว่างที่น้ำสัมผัสกับอากาศจะทำให้เกิดฟองอากาศจมตามลงไปด้วย ทำให้เกิดการไหลของกระแสน้ำตามที่กังหันหมุนและทำให้ไหลไปตามทิศทางที่กำหนด

จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงคิดค้นเครื่องกังหันน้ำชัยพัฒนา ทำให้ใน *วันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536 เป็นวันประวัติศาสตร์ของไทยอีกวันหนึ่ง คือเป็นวันที่มีการจดทะเบียนและออกสิทธิบัตรให้แก่กษัตริย์พระองค์แรกของโลก* ที่ทรงคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาและรักษาสิ่งแวดล้อม สิ่งประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศนี้เป็นเครื่องที่ 9 ของโลกที่ได้รับสิทธิบัตร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงสนพระทัยในเรื่องของการประดิษฐ์เครื่องจักรกลใช้พลังงาน รูปแบบต่าง ๆ อีกหลายชนิด มีกรมชลประทานรับสนองพระราชดำริ ตั้งแต่ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา สำหรับกังหันน้ำชัยพัฒนาพระองค์ทรงพระราชทานพระราชดำริเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2531 นอกจากกังหันน้ำชัยพัฒนาแล้ว ยังมีพระราชดำริให้คิดค้นประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศแบบอื่น ๆ อีก เพื่อความเหมาะสมแก่การใช้งานในสภาพภูมิประเทศต่าง ๆ อาทิเช่น เครื่องเป่าอากาศลงใต้น้ำ ที่เรียกว่า *ชัยพัฒนาซุปเปอร์ฟองแอร์ เครื่องตีน้ำชัยพัฒนา น้ำพุชัยพัฒนา หรืออาร์เอ็กซ์ 5 แอร์ (RX 5 air)*

ปัจจุบันปัญหาน้ำเน่าเสียยังคงเป็นปัญหาที่ยากแก่การแก้ไข ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงเป็นห่วงเป็นใยในสวัสดิภาพและความเดือดร้อนของพสกนิก พระองค์พระราชทานแนวพระราชดำริที่ทรงคุณค่าสำหรับการแก้ไขและขจัดปัญหาในเรื่องน้ำเน่าเสียให้หมดไป จากพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ในการบรรเทาน้ำเน่าเสียที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงทุ่มเทพระกำลังความคิดและทรงอุทิศพระวรกายตลอดมา ล้วนเกิดจากน้ำพระราชหฤทัยที่เปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณ และพระเมตตาคุณในการที่ทรงเข้าไปมีส่วนช่วยเหลือพสกนิกรให้ผ่อนคลายจากความเดือดร้อน โครงการบรรเทาน้ำเน่าเสียอันเนื่องมาจากพระราชดำริและแนวพระราชดำริที่พระราชทานประกอบเป็นแนวทางปฏิบัติแก่เจ้าหน้าที่ในโอกาสต่าง ๆ นั้น เป็นที่ประจักษ์แจ้งแก่ผู้ที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานสนองพระราชดำริและราษฎรทั้งหลายแล้วว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทุกวิถีทาง ทั้งหลายทั้งปวงเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกร และความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติโดยมิได้ทรงคำนึงถึงความสุขสบายส่วนพระองค์แต่อย่างใดเสมอมา

น้ำพระทัยในหลวง

จากลำห้วยละหานธารน้ำใส
แม่น้ำกว้างใหญ่ทะเลหลวง
มหาสมุทรลึกล้ำกว่าทั้งปวง
ไม่เท่าห้วงน้ำพระทัยในหลวงเอย

สนเอยสนพระทัย "ฉันสนใจงาน ชลประทาน มานานนักหนา
ตั้งแต่ยังเด็ก" เล็กอยู่รู้ความ โลกนี้สวยงาม น้ำมีคุณค่า

ฝายเอยฝายกั้นน้ำ เมื่อยามหน้าแล้ง แผ่นดินแตกระแหง มีน้ำไหลมา
ซึมสู่ที่ใด พรรณไม้เริ่มงอก ผลิใบผลิดอก ออกผลทันตา

เขื่อนเอยเขื่อนใหญ่ ไว้รับน้ำฝน มิให้ไหลล้น ท่วมไร่ท่วมนา
"ป่าสักชลสิทธิ์" สัมฤทธิ์จำนง ทุกสิ่งประสงค์ ทั้งน้ำประปา

กังเอยกังหัน ทุกวันหมุนวน ราวกับเป่ามนต์ ชื่อ"ชัยพัฒนา"
น้ำเสียกลับหาย กลายเป็นน้ำใส บุญของคนไทย มีพระราชา

แก้มเอยแก้มลิง ความจริงน้ำหลาก เก็บกักน้ำมาก ไว้ใช้ทำนา
ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ สารพัดประโยชน์ พระเอยมาโปรด ชาวไร่ชาวนา

ฝนเอยฝนหลวง ฝนทิ้งช่วงไป เรือกสวนนาไร่ รอฝนจากฟ้า
ทรงคิดฝนเทียม เปี่ยมด้วยพลัง พระเป็นความหวัง ของชาวประชา

น้ำเอยน้ำพระทัย กว้างใหญ่ไพศาล มิอาจประมาณ ในพระเมตตา
จะขอเทิดทูน พระคุณผ่านเผ้า เอาไว้เหนือเกล้า ทุกวันเวลาเอย

ดอกเอยดอกดาวเรือง
บานอยู่ทั่วเมืองเหลืองอร่าม
บูชา "ครูของแผ่นดิน - เรื่องน้ำ"
พระนาม "ภูมิพล" ทรงพระเจริญเทอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า ผศ. พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ์ ประพันธ์

โครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทสัมภาษณ์ ศ.ดร ยุวัฒน์ วุฒิเมธี
ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
กุมภาพันธ์ 2542

ในหลวงทรงห่วงใยชาวอยุธยาเรื่อง "น้ำ" อย่างลึกซึ้ง ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดจะเป็นผู้ไขความเรื่องนี้

ผู้สัมภาษณ์ : ขอเรียนถามท่านผู้ว่าฯ เกี่ยวกับโครงการพระราชดำริของในหลวง ในการจัดการทรัพยากรน้ำของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้ว่าฯ : โครงการพระราชดำริของในหลวงเกี่ยวกับเรื่องน้ำเป็นรูปของโครงการจริง ๆ อยู่ที่ อ.บ้านแพรกเป็นโครงการขุดลอกบึงที่ อ.บ้านแพรก ให้เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ส่วนในเรื่องของโครงการแหล่งน้ำที่ทางพระองค์ท่านทรงให้แนวคิดปฏิบัติ มีอ่างเก็บน้ำบริเวณพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย บริเวณทุ่งมะขามหย่อง พื้นที่ประมาณ 300 ไร่ ก็เป็นพื้นที่ทำเสร็จแล้ว และบริเวณอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เนื้อที่ 300 ไร่ บริเวณหน้าพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ต. ภูเขาทอง

ผู้สัมภาษณ์ : วัตถุประสงค์ของโครงการแต่ละแห่งคืออะไรบ้างคะ

ผู้ว่าฯ : วัตถุประสงค์ที่พระองค์ท่านทรงมีพระราชดำริขึ้นมาก็คือ ต้องการที่ใช้เป็นที่เก็บน้ำเพื่อ ป้องกันน้ำท่วม หมายความว่าหากน้ำทางเหนือหลากเข้ามา อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่บ้านแพรก บริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรฯ และบริเวณพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยจะเป็นที่เก็บน้ำไว้ส่วนหนึ่งซึ่งบรรเทาน้ำท่วมได้ ในขณะเดียวกันในฤดูแล้งก็จะสามารถระบายน้ำจากอ่างทั้งสามไปช่วยเหลือพี่น้องเกษตรกรในการเกษตรได้ คำแนะนำในขณะเดียวกัน สำหรับอ่างเก็บน้ำบริเวณพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย และบริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรฯ จะมีระบบระบายน้ำออกได้โดยเปิดน้ำให้ไหลลงได้ตามธรรมชาติ ฝนตกสามารถไหลเข้ามาในอ่างได้ ในฤดูแล้งเมื่อระบายน้ำจากอ่างออกไปใช้แล้ว ก็สามารถสูบน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาในอ่างได้ เพราะฉะนั้นอ่างเก็บน้ำทุ่งมะขามหย่อง หรือบริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย กับบริเวณหน้าพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จ

พระนเรศวรฯ ก็เป็นอ่างเก็บน้ำที่มีประสิทธิภาพเพราะหนึ่ง รอน้ำจากน้ำฝน ขณะเดียวกันเมื่อมีน้ำหลากก็สามารถเปิดให้น้ำไหลเข้าอ่างได้ ฤดูแล้งก็สามารถระบายน้ำออกสู่ภาคการเกษตร เมื่อน้ำในอ่างลดลงก็สามารถสูบน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาเติมให้เต็มในอ่างได้

ผู้สัมภาษณ์ : การดำเนินงานของโครงการอ่างเก็บน้ำบริเวณพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย และบริเวณหน้าพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรฯ มีความก้าวหน้าอย่างไรบ้างคะ

ผู้ว่าฯ : ที่อ่างเก็บน้ำพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยเสร็จเรียบร้อยและมีการระบายน้ำใช้แล้ว ส่วนอ่างเก็บน้ำบริเวณที่พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรฯ ยังไม่ได้นำไปใช้ เพราะติดขัดอยู่คลองชลประทานส่งน้ำ

ผู้สัมภาษณ์ : ความก้าวหน้าของโครงการอ่างเก็บน้ำที่ อ.บ้านแพรกเป็นอย่างไรบ้างคะ

ผู้ว่าฯ : โครงการอ่างเก็บน้ำที่ อ.บ้านแพรกยังเป็นโครงการเริ่มดำเนินการ โดยโครงการนี้เป็นโครงการที่เริ่มมา 3ปีแล้ว แต่ยังไม่ดำเนินการเพราะไม่มีงบประมาณ ขณะนี้สำนักงานโครงการ พปร. พยายามที่จะจัดสรรงบประมาณจากกรมชลประทาน รพช. หรือสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท และกำลังรอสำรวจพื้นที่ อ่างนี้มีลักษณะของอ่างเก็บน้ำที่ไม่มีการสูบน้ำเข้าออก โดยใช้เก็บน้ำอย่างเดียวและระบายน้ำออกไปใช้ และควรจะปรับปรุงรูปแบบ สามารถเก็บน้ำในฤดูแล้งได้และระบายไปใช้ เมื่อน้ำหมดก็มีวิธีนำน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยามาเติม ซึ่งบริเวณนั้นอาจจะนำมาจากแม่น้ำลพบุรี

ผู้สัมภาษณ์ : อ่างเก็บน้ำทั้ง 3 แห่ง แห่งไหนใหญ่ที่สุดคะ

ผู้ว่าฯ : บ้านแพรกใหญ่ที่สุด คือที่ตรงสองแห่งนี้เราจะสร้างพระราชานุสาวรีย์กับสร้างสวนสาธารณะนั้น ในหลวงทรงมีพระราชดำริว่าควรจะสร้างอ่างเก็บน้ำด้วย เกิดความร่มรื่นในบริเวณสวนสาธารณพระราชานุสาวรีย์ ขณะเดียวกันประชาชนก็จะได้ประโยชน์ในการเกษตร ในขณะเกิดน้ำท่วมก็สามารถจะกักเก็บน้ำด้วยส่วนมาก นั้นคือความประสงค์ของท่าน

ผู้สัมภาษณ์ : อ่างเก็บน้ำใน อ.บ้านแพรกจะช่วยแก้ปัญหาให้กับพื้นที่ใดบ้าง

ผู้ว่าฯ : เฉพาะในพื้นที่ อ.บ้านแพรกอย่างเดียวการก่อสร้างจะทำคลองระบายน้ำส่งผ่านมาทางอ.นครหลวงออกมาทาง อ.นครหลวง อ.มหาราช ในเรื่องของ อ.พระนครศรีอยุธยา ถ้าดูตามแนวพระราชดำริแล้วพยายามตั้งโครงการสนับสนุน เช่น โครงการขุดลอกบรรดาหนองบึงต่าง ๆ หรือแม้ว่า

ที่ดินสาธารณประโยชน์อยากจะขุดลอกทำอ่างเก็บน้ำ อันนี้เป็นไปตามแนวพระราชดำริของโครงการแก้มลิง คือพยายามใช้หนองน้ำที่มีอยู่ขุดลอก ปรับปรุงที่ตื้นให้มันลึกลง ที่เป็นที่ดินสาธารณะก็ขุดให้เป็นสระน้ำขนาดใหญ่ เพื่อที่จะเก็บน้ำในฤดูฝนแล้วไปใช้ในฤดูแล้ง เป็นการป้องกันน้ำท่วม ป้องกันฝนแล้งไปในตัวเสร็จ นั่นเป็นแนวพระราชดำริที่นำมาทำแต่ตัวโครงการจริง ๆ มีแห่งเดียวคือบ้านแพรก

ผู้สัมภาษณ์ : ปัญหาในการดำเนินงานในโครงการพระราชดำริทั้ง 3 แห่ง มีอะไรบ้างคะ

ผู้ว่าฯ : ปัญหาที่เกิดขึ้นขณะนี้ ที่หนึ่งคือบริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนเรศวรฯ เพราะสภาพสระน้ำที่ขุดลงไปเป็นดินเค็ม pH ตรวจแล้วสามกว่า ๆ แสดงว่ามีความเป็นกรดสูง เพราะฉะนั้นน้ำที่อยู่ในอ่างเก็บน้ำนี้ ในทางเคมีแล้วจะเป็นน้ำที่ไม่สามารถใช้ไปรดต้นไม้ที่ทรงปลูกข้าวได้ ขณะนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาที่ดินก็ใช้วิธีการแก้ไขปัญหา โดยการที่จะของบประมาณอยู่เพื่อนำปูนมาร์ลเติม

ลงไปในสระเพื่อลดความเป็นกรดของน้ำ

ผู้สัมภาษณ์ : เป็นการแก้ปัญหาถาวรหรือชั่วคราวคะ

ผู้ว่าฯ : แก้ถาวรเลย คือพยายามปรับสภาพดินก้นอ่างให้กลายเป็นด่างมากขึ้น เพราะในเวลานี้น้ำมันเค็มไม่เหมาะใช้ในการทำนาหรือปลูกพืชอย่างอื่น

ผู้สัมภาษณ์ : เลี้ยงสัตว์น้ำได้ไหมคะ

ผู้ว่าฯ : ก็ไม่ดีเท่าไหร่ เลี้ยงมาก็ไม่โต แต่เราก็พยายามจากประสบการณ์ว่าใส่ปูนมาร์ลก็ใส่ไป ในขณะเดียวกันก็สูบน้ำจืดจากแม่น้ำเจ้าพระยาเติมเข้าไปเรื่อย ๆ โดยธรรมชาติเองก็อาจจะดีเพราะว่าตะกอนดินจะไปปิดหน้าดิน เพราะฉะนั้นความเค็มจากดินจะเข้ามายากขึ้นในที่สุดก็จะดี อันนี้ผมก็พยายามใช้สภาพธรรมชาติปรับตัวเอง แต่ว่าเป็นตัวเร่งหน่อยเราก็จะใส่ปูนมาร์ลลงไปช่วย ขณะนี้กำลังดำเนินการอยู่แต่ก็ยังไม่เรียบร้อยดี

ผู้สัมภาษณ์ : ได้มีการเปิดน้ำให้ประชาชนใช้บ้างหรือไม่ เพราะปีนี้น้ำค่อนข้างน้อย

ผู้ว่า : เนื่องจากว่าในหลวงทรงรับสั่งว่าขณะนี้แม่น้ำจะเป็นกรด มีความเค็มสูง ก็ให้ชลอไว้ก่อนเพราะ หนึ่งไม่จำเป็นต้อง SUPPLY น้ำให้ใคร อีกประการหนึ่งคือรอตัวอย่างในการทดลองที่พระองค์ท่านกับกรมชลประทาน และสำนักงานสถานีบำรุงดินเขาทดลองอยู่ มีสภาพเหมือนกันคือมีความเป็นกรดสูง ท่านทรงทดลองอยู่ที่นครนายก ก็คงประมาณสักเดือนคงทราบผลว่าทำอะไรถึงจะแก้ปัญหาได้

ผู้สัมภาษณ์ : อ่างเก็บน้ำที่ อ.บ้านแพรก มีปัญหาหรือเปล่าคะ

ผู้ว่าฯ : บ้านแพรก ยังไม่ได้ขุด คงไม่มีปัญหาอะไร ปัญหาที่พบในเวลานี้ คือคลองส่งน้ำหรือคลองระบายน้ำจากอ่างไปยังไร่นาชาวบ้านต้องผ่านที่ดินชาวบ้าน

ผู้สัมภาษณ์ : มีปัญหาเรื่องการเวนคืนใช่ไหมคะ

ผู้ว่าฯ : ครับ ชาวบ้านก็ไม่ยินยอมยกที่ดินให้ฟรี ๆ อันนี้ก็เป็นเรื่องหนึ่งของปัญหาสังคมปัจจุบัน เพราะโครงการที่รัฐทำเพื่อประชาชน ใน CONCEPT ของการพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมการบริจาคที่ดินเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อให้โครงการนี้สัมฤทธิ์ผลและชาวบ้านก็เป็นส่วนที่น่าจะทำ แต่ประชาชนปัจจุบันนี้ไม่ค่อยสนใจเพราะ หนึ่งเขาไม่ทำการเกษตร และบริเวณอ่างเก็บน้ำบริเวณทุ่งมะขามหย่อง ตำบลลุมพลี กับตำบลภูเขาทอง มีปัญหาอยู่ คลองส่งน้ำจะต้องผ่านทับถนนหลวงไปออกตำบลลุมพลี ซึ่งเป็นที่ดินที่ชาวบ้านที่ขายไปแล้ว แล้วก็มีจุดประสงค์จะปลูกบ้านพักอาศัยคือทาวน์เฮาส์ขาย ซึ่งปัจจุบันแนวคิดปลูกบ้านขายมันหมดไปแล้ว แต่นี่เขายังไม่ยอมให้แต่ผมก็ได้สั่งการให้ทางฝ่ายปกครองและทางชลประทานทำการสำรวจ เพราะเนื่องจากมีแนวสะพานข้ามถนนอยู่ เมื่อนำแผนที่ท้องที่มาดูปรากฏว่าตรงนั้นมีลำรางสาธารณะกว้างประมาณ 6 เมตร แต่เนื่องจากน้ำตื้นเขินหมด ชาวบ้านได้ทำนาลงไปในลำคลองเดิม แล้วคงจะเข้าไปยึดคลองไปเลย ตอนนี้ก็จะใช้วิธีนี้คือ เมื่อคิดว่ามีคลองสาธารณะ เอาแผนที่มาวางแล้วขุดไปตรงนั้น ดูเหมือนว่าจะไปเจอของรายที่มีโฉนดคลองอยู่ ทางจังหวัดก็จะเจรจาว่าชาวนารายนั้นจะบริจาคที่ดินบริเวณนั้นหรือไม่ เพราะอาจจะผิดพลาดตรงที่เจ้าหน้าที่ที่ดินออกโฉนดไปโดยที่ไม่ไปดูพื้นที่หรือถึงไปดูก็ไม่เข้าใจว่าเป็นลำธารสาธารณะ อันนี้ไม่ควรโทษใคร การทำงานผิดพลาดกันได้ เพราะว่าเวลาไปรังวัดก็ไม่ดูอะไรมาก พอวัดเสร็จเห็นพื้นที่มันเรียบ ๆ ก็วัดไปเรื่อย ๆ อันนั้นก็เป็นความประมาทและไม่รอบคอบของเจ้าหน้าที่เมื่อมองเห็นว่าเป็นลำรางเพราะฉะนั้นตรงนี้จะต้องไม่มีลำรางขวาง คนโบราณเขาทราบดีว่าน้ำจะต้องไหลไปตลอด ไม่ได้หายไปเฉย ๆ แต่เจ้าหน้าที่เราไม่ได้เอาใจใส่

ผู้สัมภาษณ์ : ถ้ามีปัญหาอย่างนี้แล้ว ไม่ทราบว่าหน่วยงานอื่นสามารถจะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาได้ไหมคะ

ผู้ว่าฯ : ในเรื่องขอความร่วมมือจากชาวบ้าน เป็นฝ่ายของมหาดไทยโดยตรงที่จะต้องไปเจรจา เพราะการเจรจากับประชาชนนั้นมันต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งทางด้าน Technician วิศวะก็คุยกับเครื่องไม้เครื่องมือ ไม่มีชีวิตจิตใจ แต่คนนี่มีความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความโลภ ร้อยแปด ต้องใช้การตะล่อมให้เห็นว่าเขาเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และตัวเขาได้ประโยชน์อะไรบ้างจากตรงนั้น

ผู้สัมภาษณ์ : ส่วนใหญ่หน่วยงานที่ดำเนินการอยู่คือกรมชลประทานใช่ไหมคะ

ผู้ว่าฯ : ครับ กรมชลประทานเข้ามาเกี่ยวข้อง เรามอบงบฯ ให้กรมชลประทานไปทำ

ผู้สัมภาษณ์ : ในส่วนของหน่วยสถาบันการศึกษา ไม่ทราบว่าท่านผู้ว่า ฯ อยากให้หน่วยงานของเรามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาตรงนี้อย่างไรบ้างคะ

ผู้ว่าฯ : อันนี้ผมเองมีความต้องการอย่างมาก เพราะคิดว่าสถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่เป็นประโยชน์ มีคุณค่าสูงยิ่งในทางการให้การศึกษาแก่ประชาชน คือสร้างความเข้าใจแก่ประชาชน ในด้านวิธีการต่าง ๆ เทคโนโลยีต่าง ๆ ไม่มีสถาบันใดที่จะทำได้ดีกว่าสถาบันการศึกษา และเรามีบุคลากรพร้อมในลักษณะขององค์ประกอบของสถาบันการศึกษา บุคลากร นักศึกษาจะเป็นผู้ที่ประชาชนรับได้ในด้านของการเรียนรู้ใหม่ ๆ เพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่ยอมรับผู้มีความรู้ ยอมรับครูบาอาจารย์ ยังมองเห็นว่าสถาบันราชภัฏและสถาบันต่าง ๆ เหล่านี้นั้นในการทำงานส่วนรวมนั้นก็น่าจะได้ช่วยกัน อย่างในกรณีที่จังหวัดจะดำเนินการในขณะนี้คือโครงการพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรฯ และพระราชานุสาวรีย์สมเด็จย่าหรือพระสุริโยทัย ก็มีสิ่งที่ต้องทำนุบำรุง ก็คิดว่าสถาบันราชภัฏกับสถาบันต่าง ๆ ควรต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบกัน เช่น ราชภัฏ รับผิดชอบ 5 ไร่ในสวนสมเด็จย่า ราชภัฏก็ควรบริหารจัดการหาเงินหาทอง หาปุ๋ยไปใส่ต้นไม้ ไปใส่กันตามที่กรรมการกำหนดไว้ บริเวณนี้ปลูกต้นไม้อะไร เป็นแถวเป็นแนวอย่างไร ส่วนการไปเติมปุ๋ย กำจัดวัชพืช ก็เป็นเรื่องของนักเรียนครูบาอาจารย์เท่าๆ กัน นอกจากนั้นจะแบ่งพื้นที่ไปเป็นแต่ละพื้นที่ ให้สถานศึกษารับผิดชอบอย่างนี้ทุกแห่ง เช่น บริเวณทุ่งมะขามหย่องและบริเวณสวนสมเด็จย่า

อีกประเด็นหนึ่งคือเรื่องการสนับสนุนการศึกษาแก่ชุมชนเพื่อชุมชน เพราะฉะนั้นผมอยากให้ราชภัฏเข้ามาช่วยดำเนินการโดยอาจจะตั้งเป็นชมรมนักศึกษาชมรมพุทธศาสตร์ ชมรมขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชมรมซึ่งมีหลายแบบที่มีอยู่ในชุมชนน่าจะจัดเป็นชมรมกันขึ้นมา ใช้ชมรมเป็นการจัดกลุ่มศึกษาในการทำงานแล้วมาประสานจังหวัดหรือทางหน่วยงาน

ว่าเขากำลังทำอะไรอยู่ ก็ไปเสริมตรงนั้น เช่น โครงการของจังหวัดที่กำลังดำเนินการโครงการเมืองอยุธยาน่าอยู่ ซึ่งแยกออกไปเป็น Ayutthaya health propram, Ayutthaya health city program แล้วมีโครงการขึ้นมา เช่น เกาะเมืองน่าอยู่ที่เทศบาล เกาะเมืองนี้ คืออโยธยาน่าอยู่ ตำบลธนูน่าอยู่ก็อยู่ธนู ไปเรื่อยก็ถึงหมู่บ้าน ซึ่งต้องการทำให้เกิดความเรียบร้อยทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เรียบร้อยทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม รวมทั้งจิตใจคน จะต้องดูแลรักษาเช่น ความสะอาด นามธรรมคือความสะอาด คนที่ทำความสะอาดไม่ใช่เทศบาล แต่ควรเป็นพี่น้องประชาชนเก็บกวาดหน้าบ้านของตนเอง เมื่อผมเคยเป็นนักศึกษาอยู่ญี่ปุ่นเวลา 6 โมงเช้า ชาวญี่ปุ่นก็ออกมากวาดถนน วางแผนเลยและระยะทางเส้นนี้ 6 โมงเช้าถึง 6 โมงครึ่ง เก็บใส่ถุงทิ้งไม่ต้องรบกวนเจ้าหน้าที่เพราะไม่มีเงินไปจ้างเจ้าหน้าที่ พวกนี้เขาเรียกว่าผูกจิตสำนึก ซึ่งสถาบันการศึกษาทุกแห่งสามารถทำได้หมด คือสังคมอยุธยาน่าอยู่หรือเมืองน่าอยู่น่าอยู่ทุกด้านไม่ว่าคนก็อุปนิสัยใจคอดี การศาสนาก็รุ่งเรืองดีขนบประเพณีก็ได้ปฏิบัติสืบต่อกันไป **นี่ทางในด้านสังคม ทางกายภาพ** ถนนหนทางสะอาดเรียบร้อยไม่ต้องมานั่งระเกะระกะ ตลอดจนการคมนาคมไปไหนมาไหน ระบบยานพาหนะก็ใช้ให้ถูกวิธี มลพิษท่อไอเสียก็ควรจะดูแลเองก็ไม่ต้องให้ตำรวจมานั่งจับ ตลอดจนขี่รถมอร์เตอร์ไซด์และใช้หมวกกันน็อก ปฏิบัติตามกฎจราจรถูกต้อง และจุดนั้น

อีกอย่างหนึ่ง คือเรื่อง**การอาชีพ** เราจะเน้นเรื่องอาชีพหลัก เราจะปรับปรุงทางการเกษตรที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ คือ หนึ่ง พื้นที่น้อยใช้วิธีการสูงขึ้น เทคโนโลยีดีขึ้น แต่ว่าจัดการให้เป็น เพราะฉะนั้นก็มีการอาชีพ เพราะว่าสภาพพื้นอยุธยาไม่มีอาชีพอะไรที่ดีไปกว่าการเกษตรเพราะ หนึ่ง มีกินปลูกให้เพียงพอในครอบครัว แล้วเขาเรียกเกษตรยังชีพ มองแล้วเห็นแล้วว่าเราสามารถทำได้พอมีพอกิน ก็ทำไป ทำต่อไปก็พอขั้นเหลือกินเหลือใช้แล้ว เราก็เริ่มจับกลุ่มเกษตรตามลักษณะเกษตร แล้วทางการก็ให้ความรู้วิชาการอาชีพนั้น ๆ โดยฝึกฝนให้ทดลองปฏิบัติเป็น on-farm training ทำเทคโนโลยีให้ถูกต้อง อันนี้เป็นการดำรงชีพในปัจจุบันคือบริหารจัดการด้านการเกษตรยังไม่มี ขณะเดียวกันบ้านเราเพราะฉะนั้น เมื่อมีความรู้หรือความชำนาญก็ต้องเพิ่มวิชาการจัดการเช่น ทำไมต้องไปทำ 10 ไร่ ให้ทำเพียง 5 ไร่ ก็พอเพราะเมื่อกำลังงานมีน้อยก็ต้องไปจ้างเขามาไถ่ จ้างเขามาเกี่ยว สู้ทำ 5 ไร่ให้พอ แต่ว่าใช้เทคโนโลยีมากและจัดการให้เป็นผลิตผล 45 ไร่ จะมีปริมาณ 10 ไร่แล้วคุณภาพดีขึ้นจะเป็นตัวกำหนดเม็ดเงิน เมื่อผลผลิตมีคุณภาพดี ราคาก็ดี เพราะฉะนั้นการจัดการดี ๆ ก็ลงแรงนิดเดียว บ้านนี้มี 3 คน ก็ทำได้ 5 ไร่ ส่วนที่เป็นเหลืออยู่ก็ไม่ต้องทำอะไร ปล่อยให้หญ้าขึ้น สิ่งเหล่านี้เราจะออกไปทำเมืองอยุธยาน่าอยู่แล้วเราก็ทำโครงการ ทำตามพระราชดำริในหลวงที่ทรงแนะนำโครงการเกษตรครบวงจรตามแนวทฤษฎีใหม่ ซึ่งเวลานี้ขยายผลได้พอสมควร สิ่งเหล่านี้สถาบันการศึกษาช่วยได้ เพราะถึงแม้นจะเรียนวิทยาศาสตร์ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องทำวิทยาศาสตร์อย่างเดียว การเรียนเป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง ผมคิดว่าชีวิตคนเราต้องสามารถ คุณเก่งทางศาสตร์ไหนก็เก่งไป แต่ในขณะเดียวกัน ในศาสตร์หนึ่งที่คุณจะมีชีวิตอยู่ได้คือ Applied science คือเราจะปรับประยุกต์ก็ได้ เพราะฉะนั้นสถาบันการศึกษาก็น่ามาช่วย ครูบาอาจารย์ควรจะเป็นผู้นำโดยตนเองเป็นกลุ่มสนใจอะไรก็ทำอย่างนั้น การศึกษาจะเข้าใจลึกซึ้งและสามารถปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น การปฏิบัติไม่ใช่อยู่แต่การเขียนตำรา สถานศึกษาก็พัง เพราะฉะนั้นเมื่อครูพาลูกศิษย์ พาสู่ชุมชน ใช้ศาสตร์ ไปดู ดิน ปุ๋ย สารเคมีขาดสารอะไรบ้าง เราก็จะเป็นประโยชน์ให้กับชาวบ้าน ชาวบ้านก็จะเกิดความศรัทธากับสถาบัน ความศรัทธากับตัวบุคคลและสถาบันจะสูงขึ้น ในขณะเดียวกันก็จะตื่นตัวทางวิชาการ ข้าราชการประจำ ทำไม่ได้หรอก เพราะเราเป็นข้าราชการประจำ ประชาชนจะมองเราว่าเราใช้ให้เขาไปทำเพื่อเอาผลงานไปใช้ประโยชน์ต่อตนเอง ซึ่งประชาชนเอาคำราชการ หรือข้าราชการเป็นงานใครก็ไม่รู้ แต่ความจริงความหมายคือ ราชการคืองานประชาชน ทำงานในนามพระมหากษัตริย์ แต่ก็กลายเป็น ราชการคือนามผม และก็กลายเป็นความผิดพลาดของบ้านเมืองเรา ซึ่งเหล่านี้เราไม่มีใครไปให้คำปรึกษาเขา ข้าราชการเองก็ไม่มีเวลาไปนั่งจ้ำจี้จ้ำไช เพราะฉะนั้นปัจจุบันนี้ โลกต้องการคนมีความรู้ความชำนาญ ถึงจะต้องอยู่ในโลกทันสมัยได้ ซึ่งขณะนี้ต้องหาคนช่วย ผมต้องคิดว่าพลังจากสถาบันการศึกษาสำคัญ เพราะฉะนั้นพวกเราจะออกไปเรียน ก็ต้องไปทำงานที่ลักษณะที่ใช้ทั้งความคิดและวิชาการมาปรับเข้ากับเทคโนโลยีเหล่านี้จะเป็นตัวนำทางชาวบ้านให้อยู่ดีมีสุข ถ้าเราเรียนรู้ประกอบการได้หมด ประชาชนก็รู้ นั่นคือจุดสำคัญของสถาบันการศึกษา

ผู้สัมภาษณ์ : กราบขอบพระคุณท่านผู้ว่าฯ ที่กรุณาให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการจัดการทรัพยากรน้ำ และให้คำแนะนำแก่สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยาเพื่อร่วมแก้ปัญหาแก่ชุมชนในนามของสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ดิฉันขอกราบขอบพระคุณอีกครั้ง

ผู้ว่าฯ : สวัสดีครับ

อุทกภัย
มลายด้วยพระบารมีปกเกล้าฯ

น.พ.จุล ภาญจนเจตนี

ด้วยพระบารมีปกเกล้าฯ โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา จึงผ่านพ้นภาวะน้ำท่วมไปได้ในเร็ววัน

ความนำ

คำพูดที่กล่าวกันติดปากมาเนิ่นนาน และถือเป็นคำขวัญของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาคือ "ราชธานีเก่า อู่ข้าว อู่น้ำ เลิศล้ำกานท์กวี คนดีศรีอยุธยา" จะขอกล่าวถึง "อู่ข้าว อู่น้ำ" โดยเฉพาะน้ำที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเกิดอุทกภัยครั้งร้ายแรงที่สุดของโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา คำว่า "อู่" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 แปลว่า เปล ที่เดิม แหล่งกำเนิด เช่น อู่ข้าว อู่น้ำ ดังนั้น อู่ข้าว อู่น้ำ....จึงน่าจะหมายถึงเป็นที่มีน้ำ เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหารการเกษตร โดยมีน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย มีลักษณะธรรมชาติเป็นที่ราบลุ่ม เป็นที่รวมน้ำจากพื้นที่ทางเหนือขึ้นไป ไหลมาตามสายน้ำหลายสาย มีแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำป่าสัก เป็นอาทิ ไหลผ่านออกไปลงทะเลที่อ่าวไทยในที่สุด จึงเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวอันอุดมสมบูรณ์ของไทย ชาวอยุธยาโดยกำเนิดหรือไม่ใช่ก็ตาม ที่พำนักอาศัยอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดนี้เป็นเวลานาน จะมีประสบการณ์ชีวิตตามธรรมชาติในฤดูกาลน้ำหลาก ซึ่งตรงกับช่วงเวลาราวเดือน 10 ถึงเดือน 12 ของไทย ประมาณเดือนพฤศจิกายน ธันวาคม และมกราคม ชีวิตของชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยากับสายน้ำสัมพันธ์คู่เคียงกันไปไม่เว้นแต่ละวัน ไม่ว่าจะเป็น กิน อาบ ใช้สอย การเดินทาง และการอาศัยในเรือ แพ แม้แต่บ้านเรือนยังต้องปลูกให้ใต้ถุนสูงเหนือน้ำเป็นต้น และมีงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น ลอยกระทง แข่งเรือ การเล่นเพลงเรือ ที่สืบทอดมานานจนถึงปัจจุบัน แม้เมืองหลวงเก่าของไทยหรือเกาะเมืองในสมัยนี้ก็มีแม่น้ำล้อมรอบ คือแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำป่าสัก

ช่วงชีวิตปกติ ประชาชนในพื้นที่จึงไม่ค่อยมีความรู้สึกเดือดร้อนกับธรรมชาติ สามารถปรับตัวและเคยชินกับฤดูน้ำหลากได้ มีการเตรียมการรองรับ ป้องกันตามความเหมาะสมแก่อัตภาพของตน เช่น เรือแพ พาหนะในการคมนาคม และอาหารการกิน เป็นต้น ด้วยพระปรีชาสามารถของบูรพกษัตริย์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ได้เลือกพื้นที่เกาะเมืองสถาปนาเป็นเมืองหลวงเจริญรุ่งเรืองมาได้นานถึง 417 ปี ก็ด้วยยุทธภูมิที่ได้เปรียบและสามารถเอาชนะข้าศึกได้ ข้าศึกต้องถอยทัพกลับไปเมื่อน้ำเหนือไหลหลากมาครั้งแล้วครั้งเล่า

โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยาเป็นส่วนราชการโรงพยาบาลจังหวัด ตั้งอยู่บนเกาะเมืองริมแม่น้ำเจ้าพระยา ติดถนนอู่ทองทางด้านเหนือ และถนนศรีสรรเพ็ชญ์ทางด้านตะวันออก ส่วนทางด้านใต้ติดกับชุมชนหมู่บ้านสวนสมเด็จฯ ด้านตะวันตกติดกับชุมชนที่คู่ขนานกับคลองท่อโดยมีคันถนนคู่กับคลองท่อเป็นคันกั้นน้ำอยู่เดิม สภาพบริเวณของโรงพยาบาลตั้งอยู่ในที่ลุ่มที่สุดของเกาะเมือง โดยเฉลี่ยพื้นที่ผิวดินอยู่ระดับต่ำกว่าผิวถนนอู่ทองและถนนศรีสรรเพ็ชญ์ประมาณ 1.80–2.00 เมตร เปรียบเสมือนโรงพยาบาลอยู่ในแอ่งกะทะทีเดียว ภาวะผิดปกติอย่างรุนแรงตามธรรมชาติเรื่องน้ำท่วม ไม่ได้เกิดบ่อยนัก ผมได้สอบถามท่านผู้สูงอายุที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่ใกล้โรงพยาบาลมาตั้งแต่เกิดท่านหนึ่ง อายุของท่านประมาณ 88 ปี ท่านเล่าให้ฟังว่า "เคยมีน้ำท่วมและมีระดับสูงสุดในปี พ.ศ. 2485 เท่านั้น ผลกระทบในช่วงนั้นมิได้มีบันทึกเป็นหลักฐานไว้ เท่าที่จำความได้ตอนนั้นผมมีอายุ 5 ปี คุณพ่อคุณแม่ต้องหนุนพื้นบ้านถึงระดับขื่อ ความเป็นอยู่ชีวิตประจำวันลำบากกันมาก ส่วนเด็กอย่างเราความลำบากในช่วงนั้นไม่มีเหลืออยู่ในความทรงจำเลย เมื่อคิดย้อนหลังดูแล้ว เอาแต่เรื่องสาธารณสุขมูลฐาน เช่น เรื่องน้ำดื่ม และห้องน้ำ พูดได้ไม่ต้องคิด ก็คือช่วยตัวเองไปตามมีตามเกิด ไม่มีสุขลักษณะที่ถูกต้องแน่นอนอยู่รอดมาได้ก็คงจะมีกรรมเก่าเกื้อหนุน"

ปี พ.ศ. 2538 ประมาณกลางปีเป็นต้นไป ฝนตกต้องตามฤดูกาล มีพยากรณ์อากาศจากกรมอุตุนิยมวิทยาออกข่าวแจ้งและเตือนประชาชนให้ทราบโดยทั่วกัน ถึงภาวะน้ำเหนือจะมีมาก และไหลบ่าลงมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา ให้ทุกฝ่ายของภาคราชการเฝ้าระวัง เตรียมความพร้อม แก้ปัญหา และช่วยเหลือประชาชนที่จะต้องตกทุกข์ได้ยากจากผลกระทบนี้

ประเมินสถานการณ์และวางแผน

ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด นายบรรจง กันตวิรุต และรองผู้ว่าราชการฯ อีก 2 ท่าน คือ ดร.พีรพล ไตรทศาวิทย์ และนายประเสริฐ โยธีพิทักษ์ ได้มีหนังสือเวียนถึงหัวหน้าส่วนราชการในการประชุมประจำเดือน แจ้งให้ทุกส่วนราชการเตรียมรับสถานการณ์โดยพร้อมเพรียงกัน โดยเฉพาะบนเกาะเมืองกรุงเก่า มีสถานที่ราชการที่สำคัญ ๆ เช่น ที่ทำการเทศบาล สถานศึกษา และทรัพย์สินอันเป็นมรดกโลกเกือบทั้งเกาะเมือง รวมทั้งชาวบ้านร้านค้าอีกมากมาย การประชุมเตรียมความพร้อม มีท่านผู้ว่าฯ เป็นประธาน มีหน่วยงานสำคัญที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนเทศบาล หัวหน้าส่วนชลประทานจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด ตำรวจ แขวงการทางจังหวัด นายช่างโครงการชลประทานในเขตจังหวัด เป็นต้น

ร่วมวางแผนรับน้ำท่วม โดยแบ่งหน้าที่ภาระความรับผิดชอบรองรับสถานการณ์ และให้รายงานความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ให้จังหวัดทราบเป็นระยะ ๆ

ผมในฐานะผู้อำนวยการโรงพยาบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับเชิญเข้าร่วมประชุมด้วย เนื่องจากเป็นหน่วยงานใหญ่แห่งหนึ่งที่จะต้องสนับสนุนดูแล ป้องกันและรักษาโรค อันเนื่องจากภาวะน้ำท่วม จัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ประสานกับสาธารณสุขจังหวัด กาชาดจังหวัด และมูลนิธิการกุศลต่าง ๆ ที่ขอความร่วมมือมา (โดยที่ไม่ได้คาดว่าภัยจะถึงตนเอง) จนในช่วงประมาณเดือนกันยายน 2538 เป็นต้นมา สถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งภาวะฝนตก และ

กระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวกรากในลำน้ำเจ้าพระยาบริเวณหน้าโรงพยาบาล ส่อแสดงให้เห็นถึงการเพิ่มระดับน้ำค่อนข้างรวดเร็ว ทางโรงพยาบาลมิได้นิ่งนอนใจ ได้จัดการประชุมคณะกรรมการบริหารโรงพยาบาล และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ปรึกษาหารือ วางแผนรองรับ แผนปฏิบัติการช่วยเหลือตนเองของเรา มอบความรับผิดชอบกันไปตามกำลังคน อุปกรณ์ และสถานที่ที่เหมาะสม โดยเป้าหมายให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องระดับน้ำเป็นประจำทุกวัน ในเวลาเดียวกันได้พยายามประสานกับหน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะทางชลประทานจังหวัด และหัวหน้าโครงการชลประทานบางบาล เพื่อขอความช่วยเหลือเรื่องเครื่องสูบน้ำเท่าที่จำเป็น สถานการณ์ของชุมชนในเขตเมือง โดยเฉพาะพื้นที่หัวรอ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในการทำคันกั้นน้ำและสูบน้ำออก เพื่อป้องกันน้ำท่วมเกาะเมืองย่อมมีผลกระทบไม่เท่าเทียมกันต่อประชาชนและร้านค้า บางส่วนได้รับผลประโยชน์ บางส่วนไม่ได้รับประโยชน์ เกิดความขัดแย้งกัน มีการทำลายทำนบกั้นน้ำ ยิ่งส่อให้เห็นถึงความไม่ปลอดภัยของโรงพยาบาลเรามากขึ้น ผมได้ออกประเมินสถานการณ์สภาพความเป็นจริงพื้นที่โดยรอบโรงพยาบาล ถนนหน้าบริเวณศาลากลางจังหวัดเก่า ถนนขนานคลองท่อ รอบสวนสมเด็จฯ ชุมชนซอยอุดมโคลน และบริเวณใกล้เคียง ได้พบจุดอ่อน ตรงคันกั้นน้ำข้างโรงงานสุรา ทางจังหวัดและเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา ได้พยายามเสริมคันให้มั่นคงและแข็งแรงตามขบวนการทางวิศวกรรมและการโยธา ตามที่ได้เรียนให้ทราบแล้วว่าสถานที่ตั้งโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยานั้นอยู่ในที่ราบต่ำสุดของเกาะเมือง มีเขตติดกับคลองท่อและสวนสมเด็จฯ ถ้าการป้องกันล้มเหลว น้ำจะทะลักเข้าบริเวณโรงพยาบาลอย่างรวดเร็ว ยากแก่การปฏิบัติการหนีภัยอย่างแน่นอน

ในคืนวันที่ 2 ตุลาคม 2538 เวลาประมาณ 19.00 น. ได้มีผู้มาส่งข่าวให้ทราบว่าคันกำแพงกั้นน้ำข้างโรงสุราอยุธยาเริ่มปริร้าว และมีน้ำไหลทะลักเข้ามาในสวนสมเด็จฯ ผมได้ไปดูสถานที่จริง พร้อมกับท่านผู้ว่าราชการจังหวัด ท่านบรรจง กันตะวิรุต ท่านได้สั่งการให้นายกเทศมนตรีเมืองพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการอุดกำแพงโดยทันที ด้วยสภาพพื้นที่การเข้าออกของเครื่องกลขนาดใหญ่ การขนย้ายวัสดุอุปกรณ์ ดิน ทราย กระสอบทราย เป็นต้น เป็นไปด้วยความยากลำบากน่าวิตกกังวลเป็นอย่างยิ่ง เวลาประมาณ 20.30 น. ผมได้ไปตรวจดูสภาพอีกครั้ง แม้แต่จะเดินเข้าไปดูก็ยากลำบากอยู่แล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่และคนงานได้ปฏิบัติงานกันอย่างเข้มแข็ง ทำงานไปน้ำก็ไหลทะลุทะลวงไป เป็นระยะทางคันดินยาวกว่า 20 เมตร ความหวั่นวิตกยิ่งทวีมากขึ้น แผนปฏิบัติการที่ปรึกษาหารือไว้เดิม รวมทั้งผู้รับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานในโรงพยาบาล คือ

1. เรามุ่งถึงความปลอดภัยของผู้ป่วยเป็นสำคัญ ขอความกรุณาเจ้าหน้าที่ทุกคน งดพักร้อนชั่วคราว มีแผนเคลื่อนย้ายผู้ป่วยจากชั้นล่างขึ้นชั้นบน

2. หน่วยผู้ป่วยหนัก (ICU) ย้ายมาอยู่ห้องสังเกตการณ์ (Observation Room) ที่ห้องผู้ป่วยอุบัติเหตุ เนื่องจากมีความพร้อมทั้ง pipe line O_2 และเครื่องช่วยชีวิตรีบด่วน

3. ป้องกันน้ำท่วมห้องผ่าตัด ห้องคลอดให้ถึงที่สุด ให้สามารถใช้งานได้เมื่อจำเป็น

4. คลังพัสดุ โดยเฉพาะคลังยา ขนย้ายสิ่งสำคัญ

ให้พ้นอันตรายให้มากที่สุด ป้องกันน้ำท่วมชั้นล่าง ในส่วนที่เคลื่อนย้ายไม่ได้ เตรียมเวชภัณฑ์และอุปกรณ์ที่จำเป็นยามวิกฤติให้พอเพียง

5. โรงซักฟอก ซึ่งมีเครื่องจักรและเครื่องซักฟอกเครื่องอบแห้ง หลายเครื่องเคลื่อนย้ายไม่ได้ และมีราคาแพง เตรียมป้องกันโดยรอบด้วยถุงทราย และก่อกำแพงปูน

6. ศูนย์จ่ายกลาง โรงครัว ย้ายมาอยู่ตึกเด็กเก่าชั้นล่างและชั้นบนบางส่วน ยกหนุนเครื่องมือให้หนีพ้นน้ำอย่างปลอดภัย

7. ที่พักอาศัยของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาล ขอให้ช่วยเหลือตัวเองโดยสมควร ดูแลความปลอดภัย โดยเฉพาะช่างของโรงพยาบาลเป็นบุคลากรหลักในการให้ความช่วยเหลือ

8. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะเครื่องสูบน้ำ ยานพาหนะให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน

9. เคลื่อนย้ายเครื่องมือแพทย์ที่สำคัญ ของห้องผ่าตัด และห้องคลอด ไปไว้ที่ตึกสูตินารีเวชและกุมารเวช

10. เคลื่อนย้ายเครื่องไฟฟ้าให้พ้นน้ำตามสภาพพื้นที่และความปลอดภัย

วิกฤตการณ์

เช้ามืดวันที่ 3 ตุลาคม 2538 เวลาประมาณ 4.00 น. ผมได้รับรายงานว่า กำแพงกั้นน้ำใกล้โรงงานสุราอยุธยาได้พังลง น้ำได้ไหลบ่าเข้าสวนสมเด็จฯ สายน้ำได้ไหลทะลักเข้าทางด้านหลังของโรงพยาบาล พวกเราที่อาศัยกันในบ้านพัก เริ่มปฏิบัติงานตามแผนที่ได้ซักซ้อมความเข้าในกันไว้แล้วทันที เหตุการณ์ดูชุลมุนโกลาหลมากพอควร จึงแจ้งภาวะฉุกเฉินให้ผู้บังคับบัญชาทราบ ทั้งผู้ว่าราชการจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด ประมาณเวลา 7.00 น. น้ำได้ท่วมไปทั่วทุกตารางนิ้วของโรงพยาบาล หอผู้ป่วยแต่ละหอได้เคลื่อนย้ายผู้ป่วยขึ้นสู่ชั้น 2 ของทุกอาคาร พร้อมกับได้ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ป่วยและญาติทราบถึงปัญหาเพื่อไม่ให้เกิดความตระหนกตกใจ ผู้ป่วยที่ทุเลาพอกลับบ้านได้ แพทย์ก็จะอธิบายและให้ความมั่นใจพร้อมอนุญาตให้กลับบ้าน

ตอนบ่ายของวันที่ 3 ตุลาคม 2538 อัตราการเพิ่มของระดับน้ำเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ไม่มีวี่แววว่าจะทรงตัวแต่อย่างใด แผนการปฏิบัติงานปิดกั้นน้ำและทำทำนบด้วยกระสอบทรายและก่อปูนได้แก่ คลังยา โรงซักฟอก และห้องคลอด ห้องผ่าตัด ได้ดำเนินการอย่างขะมักเขม้นแข่งกับเวลาที่ผ่านไป หัวใจเต็มไปด้วยความเครียดและ

เหนื่อยกายกันมากทุกคน แต่ไม่ท้อถอยและมุ่งจะแก้ปัญหาให้ได้ดีที่สุด เสียหายให้น้อยที่สุด แม้จะมีความเห็นขัดแย้งกันบ้าง แต่ในที่สุดก็หาบทสรุป และตัดสินใจได้ เย็นค่ำต่างก็แยกย้ายกลับบ้านที่น้ำท่วมขังชั้นล่าง โดยการเดินลุยน้ำไปด้วยความทุลักทุเลเป็นอย่างยิ่ง บางคนกลับไม่ได้ต้องนอนค้างที่สำนักงานและหอผู้ป่วย

วันรุ่งขึ้น 4 ตุลาคม 2538 มีการประชุมคณะกรรมการบริหารด่วน โดยเชิญท่านสาธารณสุขจังหวัดและรองทั้งสองท่านเข้าร่วมประชุมด้วย ประมวลปัญหาและระดับของงานที่จะต้องแก้ไขดำเนินการ ในวันนี้และวันต่อไป ในสภาพที่น้ำได้ท่วมชั้นล่างของหอผู้ป่วยทุกหอ และท่วมทางเชื่อมระหว่างตึกประมาณหัวเข่า ระดับน้ำสูงจากพื้นดินโดยเฉลี่ยประมาณ 1.50 เมตร ถึง 2 เมตร ด้วยความจำเป็นทางด้านสาธารณูปโภค โดยเฉพาะน้ำใช้และสิ่งขับถ่าย เราจึงมีมติให้ย้ายผู้ป่วยในทั้งหมดไปโรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช โรงพยาบาลเสนา ตลอดจนโรงพยาบาลจังหวัดใกล้เคียง คือ โรงพยาบาลอ่างทอง โรงพยาบาลสุพรรณบุรี และโรงพยาบาลสระบุรี โดยได้จัดแพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่ รวมทั้งเครื่องมือและเวชภัณฑ์ไปสมทบในการดูแลผู้ป่วยเป็นประจำที่โรงพยาบาลสังฆราช จนกว่าภาวะการณ์จะเข้าสู่ปกติ

ในภาวะวิกฤตเช่นนี้ โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยามีภาระหน้าที่ ดังนี้คือ

- เปิดบริการผู้ป่วยนอกและฉุกเฉิน ที่ตึกผู้ป่วยนอกและตึกอุบัติเหตุ
- จัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ร่วมกับทางจังหวัดออกให้ความช่วยเหลือประชาชนในเขตอุทกภัยที่อยู่ในความรับผิดชอบ
- จัดตั้งศูนย์อำนวยการ พร้อมศูนย์วิทยุ เพื่อการติดต่อประสานงาน
- จัดตั้งศูนย์รับ-ส่งของโรงพยาบาลบริการข้าราชการและเจ้าหน้าที่ และรับ-ส่งผู้ป่วยในไปรับการรักษาณ โรงพยาบาลอื่น ๆ
- จัดตั้งศูนย์รวมขยะ กำจัด และฆ่าเชื้อ ป้องกันการแพร่กระจายโรค ก่อนส่งให้รถขยะของเทศบาลกำจัดต่อไป
- นัดแพทย์และคณะกรรมการบริหารประชุมประเมินสถานการณ์ทุกวัน เพื่อทราบปัญหาและหาทางแก้ไข

กระแสของความสับสนเดือดร้อนไม่มีเพียงแต่ใน

โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยาเท่านั้น บริเวณชุมชนโดยรอบโรงพยาบาล แม้แต่ในเกาะเมืองส่วนอื่น ๆ เช่น ตลาดหัวรอ หัวแหลม รวมทั้งสถานที่ราชการ หน่วยงานอื่น ๆ ก็ได้รับความเดือดร้อนโดยถ้วนหน้า ถนนสายสำคัญถูกน้ำท่วม ดูประดุจคลอง การคมนาคมพอผ่านไปได้ด้วยรถที่มีล้อใหญ่ ตัวถังสูง หนีน้ำได้เท่านั้น

ตั้งแต่วันที่ 3 ตุลาคมเป็นต้นมา กระแสข่าวน้ำท่วมโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา ได้ปรากฏสู่สายตามวลชนทั้งหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุ เป็นประจำทุกวันอยู่ชั่วระยะหนึ่ง บ่งบอกถึงความทุกข์ยากของโรงพยาบาล และที่สำคัญที่สุด คือ ประชาชนขาดที่พึ่งพาเมื่อต้องเจ็บไข้ได้ป่วย การคมนาคมให้เข้าถึงโรงพยาบาลก็ยากลำบาก จะออกจากโรงพยาบาลไปที่อื่น ๆ ก็ลำบากเช่นกัน ตามสายตาของประชาชนมองโรงพยาบาลเป็นสถานที่รวมโรคภัยไข้เจ็บ และเชื้อโรค เมื่อน้ำท่วมอย่างนี้เชื้อโรคอาจจะแพร่กระจายไปตามกระแสน้ำได้ ในภาวะปกติโรงพยาบาลมีระบบบำบัดน้ำเสียอยู่แล้ว น้ำที่ปล่อยออกสู่ภายนอกโรงพยาบาลได้รับการทำลายฆ่าเชื้อปลอดภัยแล้ว ในภาวะวิกฤติเช่นนี้ พวกเรายิ่งมีจิตสำนึกเป็นทวีคูณ ถึงความปลอดภัยของประชาชน ด้วยความไม่ประมาท มีการทำลายกำจัดเชื้ออย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ การแก้ปัญหาภายในโรงพยาบาล ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันส่วนสำคัญ โรงซักฟอก คลังยา ห้องคลอด ยังคงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง ผลัดเปลี่ยนเวรยามเฝ้าระแวดระวัง อุดซ่อมเสริมความแข็งแรง โดยมิเห็นแก่เหน็ดเหนื่อยของเจ้าหน้าที่ของเรา และด้วยความเมตตากรุณาจากวิทยาลัยเทคนิคพระนครศรีอยุธยา และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบางไทร อาจารย์และนักศึกษาได้นำคณะมาช่วยบรรจุถุงทรายในช่วงแรก ๆ สองสามวันผ่านไป ความเหนื่อยล้าและอิดโรยย่อมเป็นของธรรมดา แต่กำลังใจยังมีอยู่เต็มเปี่ยม การแก้ปัญหาขั้นฉุกเฉินของส่วนรวม พอจะตั้งรับได้ระดับหนึ่ง มีการแบ่งเวลา และกำลังงานของพวกเราคอยมาช่วยเหลือภาระของพวกพวกเรากันเองบ้าง เป็นต้นว่าดูแลเรื่องยกวงจรไฟฟ้าภายในบ้านพัก ขนของหนีน้ำ ขนย้ายสิ่งของต่าง ๆ นานา ตามที่มีการขอร้องมา

พระเมตตาบารมี

จากกระแสข่าว จะด้วยวิถีทางใดมิอาจจะทราบได้ ความทราบไปถึงพระเนตรพระกรรณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี ได้โปรดให้ข้าราชการจากสำนักพระราชวัง (คุณวัชระกิต วัชโรทัย) และช่างภาพ เข้ามาตรวจเยี่ยมรวบรวมข้อมูล สภาพความเป็นจริง พร้อมกับได้นำถุงยังชีพ เครื่องอุปโภคบริโภค อาหารแห้ง มาพระราชทานให้แก่ประชาชนในละแวกนั้น และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณ ที่ปกแผ่มาถึงพวกเราอย่างหาที่สุดมิได้ เพิ่มขวัญและกำลังใจแก่พวกเรา ข้าราชการเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นร้อยเท่าพันทวี มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ หน่วยราชการทั้งภายในพื้นที่ และนอกพื้นที่อยุธยา ได้เทน้ำใจเอื้ออาทรในยามทุกข์ยาก ไม่แพ้กระแสน้ำที่ท่วมท้น เช่นเดียวกัน องค์การบริหารส่วนจังหวัด ท่านผู้ว่าฯ บรรจง กันตวิรุต ได้กรุณาแวะเวียนมาเยี่ยมเป็นประจำทุกวัน มิได้ขาด ท่านแม่ทัพภาคที่ 1 (พลโทวินิจ กระจ่างสน) และคณะนายทหารระดับสูง พร้อมด้วยคณะนายทหารค่ายอดิศร สระบุรี (พันเอกพิเศษวีระชัย พฤกษาชีวะ) ได้มาตรวจเยี่ยม ให้ความช่วยเหลือจัดรถและกำลังพล ช่วยขนย้ายผู้ป่วยไปโรงพยาบาลอื่นตามที่วางแผนไว้ และจัดพาหนะรับ–ส่งบริการประชาชนและข้าราชการทั่วไปด้วย ทหารจากหน่วยทหารบกราชบุรีได้จัดเรือท้องแบนพร้อมเครื่องติดท้ายมาบริการรับ–ส่งผู้ป่วยภายในโรงพยาบาล นำสะพานชั่วคราวทำด้วยเหล็กมาติดตั้งตรงที่ถนนราบต่ำบริเวณวัดจีนและป้อมเพ็ชร นอกจากนี้ทางโรงพยาบาลได้รับความช่วยเหลือเปรียบประดุจเครือญาติสนิท ทั้งกำลังทหารและอุปกรณ์จากหน่วยทหารกรมสรรพาวุธ กองซ่อมบำรุงยานยนต์และกองวัตถุระเบิด อยุธยา ภายใต้การนำของ พ.อ. สวัสดิ์ รักผกา และ จ.ส.อ.ศิลป์ชัย ผดุงผิว

สำหรับหน่วยราชการและภาคเอกชนในพื้นที่ ได้มีการพบปะประชุมปรึกษาถึงปัญหา และแนวทางแก้ไขเป็นประจำทุกเย็น โดยท่านผู้ว่าราชการฯ หรือรองผู้ว่าราชการฯ เป็นประธานและได้รับความอนุเคราะห์อย่างดียิ่ง ทั้งสถานที่และอาหารจากโรงแรมกรุงศรีริเวอร์ของท่านประธานศักดิ์ ด่านชัยวิจิตร อีกทั้งท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข นายมนตรี พงษ์พานิช นายบุญพันธ์ แขวัฒนะ และผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงสาธารณสุข ปลัดกระทรวงสาธารณสุข (ศาสตราจารย์นายแพทย์วิฑูร แสงสิงแก้ว) รองปลัดกระทรวงทุกท่าน (นายแพทย์ยุทธ โพธารามิก) นายแพทย์มงคล ณ สงขลา นายแพทย์ฉลอง ควรหา

นายแพทยรัตน์ ปาลิวนิช ดร.เรณู โกยสุขโข) อธิบดีกรมอนามัย (นายแพทย์ปรากรม วุฒิพงศ์) อธิบดีกรมการแพทย์ (นายแพทย์วุฒิกิจ ธนะภูมิ) อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ (นายแพทย์จำรูญ มีขนอน) ผู้อำนวยการกองโรงพยาบาลภูมิภาค (แพทย์หญิงมาลินี สุขเวชวรกิจ) ทยอยกันมาเยี่ยมเยือนเพิ่มขวัญและกำลังใจแก่พวกเราพร้อมกับรับความคิดเห็น การขอความช่วยเหลือขั้นต้น และแผนการช่วยเหลือ พัฒนา ซ่อมแซมภายหลังน้ำท่วม และประเมินความเสียหายในโอกาสข้างหน้าด้วย

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอยุธยา ได้ช่วยทำทางเดินเท้าชั่วคราว ด้วยอุปกรณ์เสาไฟฟ้า จากถนนอู่ทอง เข้าถึงตึกอำนวยการโรงพยาบาล และแผนกผู้ป่วยนอก บริษัทบุญทิพย์ซึ่งกำลังก่อสร้างตึก 210 เตียงของโรงพยาบาลอยู่ ได้ให้ความอนุเคราะห์ใช้วัสดุก่อสร้างร่วมกับวัสดุของบริษัทฯ พร้อมแรงงาน ทำสะพานไม้เดินเท้าเชื่อมระหว่างตึกและหอผู้ป่วย อำนวยความสะดวกได้ระดับหนึ่ง

เวลาผ่านล่วงไปประมาณ 2 อาทิตย์ การสูบน้ำออกจากรอบพื้นที่โรงพยาบาล และชุมชนสวนสมเด็จฯของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ทำงานต่อเนื่องกันตลอด 24 ชั่วโมง แต่ระดับน้ำไม่ได้ลดลงมากเท่าที่หวัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยพสกนิกรของพระองค์ท่าน ได้พระราชทานพระราชดำริผ่านมาทางผู้ว่าราชการจังหวัด ให้กู้สถานการณ์โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา โดยต้องสูบน้ำให้แห้งโดยเร็ว ด้วยการจำกัดบริเวณที่สูบน้ำออกให้แคบลง จัดทำคันกั้นน้ำตามแนวถนนคู่ขนาน คลองท่อ และชุมชนซอยสวนสมเด็จฯ ด้านหลังโรงพยาบาล อุดรอยรั่วท่อ ซึ่งฝังอยู่ใต้ดิน ระดมเสริมเครื่องสูบน้ำขนาดใหญ่จากกรมชลประทานและโครงการชลประทานบางบาล เครื่องสูบน้ำบริเวณปากคลองท่อ เสริมเครื่องสูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้าขนาดใหญ่จากกรมพัฒนากำลังงาน เครื่องยนต์ทำงานทั้งวันทั้งคืน พระองค์ท่านยังได้พระราชทานเครื่องสูบน้ำขนาดเล็กอีก 10 เครื่อง มาสูบน้ำภายในโรงพยาบาลเพื่อปฏิบัติการป้องกันภัยเฉพาะแห่ง เช่น โรงซักฟอก เป็นต้น

สิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในช่วงปฏิบัติงาน คือ น้ำประปาและไฟฟ้า ในยามภาวะปกติโรงพยาบาลของเรามีสาธารณูปโภคพร้อมบริบูรณ์ น้ำประปาเราผลิตของเราเองจากบ่อบาดาลที่ได้มาตรฐาน เพียงพอแก่การใช้สอยทั้งองค์กร ผลกระทบอย่างแรงจากอุทกภัย เครื่องสูบ บ่อบาดาล ถังเก็บน้ำใต้ดินถูกน้ำท่วม ทำให้ระบบประปาเป็น

อัมพาตไป ต้องพึ่งพาการประปาส่วนภูมิภาคของจังหวัด แต่ด้วยจำนวนการผลิตและอุปสรรคในช่วงนี้ จึงต้องมีการแบ่งเวลาจ่ายน้ำให้แก่โรงพยาบาล ด้วยการปั๊มจากท่อไปเก็บสำรองไว้ใช้เป็นรายวัน สถานการณ์เรื่องน้ำ ก็คลี่คลายไปได้ด้วยดี เรื่องไฟฟ้าก็เช่นเดียวกัน เครื่องไฟฟ้าสำรองเมื่อยามฉุกเฉิน ทางโรงพยาบาลมีพร้อมถึงสองเครื่อง แต่เมื่อเกิดอุบัติภัยเช่นนี้ นอกจากจะไม่สามารถใช้เครื่องได้ พวกเรายังต้องระดมสรรพกำลัง และเครื่องทุนแรงต่าง ๆ มาหนุนเครื่องไฟฟ้าให้พ้นน้ำไม่ให้เสียหายมากอีกต่างหาก นอกจากนั้นการใช้กระแสไฟฟ้ายังมีความจำเป็นมาก เพราะจะต้องใช้เดินเครื่องสูบน้ำของกรมพัฒนากำลังคน ต้องมีการติดตั้งหม้อแปลงขนาดใหญ่โดยด่วน ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค อีกเช่นเคย

หน่วยส่งกำลังบำรุงที่สำคัญยิ่งของเรา คือ หน่วยโภชนาการของโรงพยาบาล ได้เคลื่อนย้ายมาปฏิบัติงานชั่วคราวที่ตึกเด็กหลังเก่า ทั้งชั้นล่างและบน จำนวนผู้ป่วยน้อยลง จนในที่สุดไม่มีเหลืออยู่เป็นคนไข้ภายใน ทางหน่วยก็จัดอาหาร บริการเจ้าหน้าที่ที่มาช่วยงานกู้ภัย ทั้งจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่ผลัดเวรกันมา และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลที่ปฏิบัติงานอยู่ โดยได้รับเงินสนับสนุนจำนวน

50,000 บาท จากคุณศักดิ์ ด่านชัยวิจิตร นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานโรงพยาบาลจากจังหวัดอื่น ๆ จัดคณะเจ้าหน้าที่มาเยียนเยือนและนำสิ่งของ อาหารแห้งมามอบให้ คือ โรงพยาบาลสมุทรปราการ และโรงพยาบาลสมุทรสงคราม

การปฏิบัติงานสูบน้ำออกจากบริเวณโรงพยาบาลดูทีท่าว่าน่าจะควบคุมได้ ระดับน้ำค่อย ๆ ลดลง แม้ว่าระดับน้ำภายนอกจะทรงตัวอยู่ แต่ก็ไม่เพิ่มมากขึ้น ความเดือดร้อนของประชาชนยังไม่บรรเทาเบาบางลงมากนัก หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะท่านผู้ว่าราชการจังหวัดต้องดูแล ทุ่มเท ป้องกัน บริเวณพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย อย่างเต็มกำลังความสามารถด้วยชีวิต เพื่อไม่ให้น้ำท่วม จากคำบอกเล่าของท่านผู้ว่าฯ ที่แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณอันสามารถ และความห่วงใยอันลึกซึ้งที่มีต่อพสกนิกรบริเวณนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีรับสั่งให้ท่านผู้ว่า ฯ ปล่อยน้ำเข้าในบริเวณพระราชานุสาวรีย์และทุ่งมะขามหย่อง บรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรรอบ ๆ ได้เป็นอย่างมาก ประการหนึ่ง น้ำไม่ท่วมต้นข้าวในทุ่งนา และอีกประการหนึ่งก็เป็นที่เก็บกักน้ำ มาใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกหลังน้ำลดแล้ว จึงเกิด "พระราชกรณียกิจประวัติศาสตร์" สำคัญของประเทศ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จมาทรงเกี่ยวข้าว ณ ทุ่งมะขามหย่อง แห่งนี้เป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2539 นำความปลื้มปิติปรีดาปราโมทย์เป็นล้นพ้น แก่เกษตรกรและข้าราชบริพารข้าราชการและประชาชนชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างยิ่ง ไม่มีวันลืมเลือนได้เลยตราบเท่าชีวิตจะหาไม่ หลังจากปล่อยน้ำเข้าทุ่ง บริเวณพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยแล้ว ต้องขอกล่าวว่าเป็นพระบุญญาธิการและพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม โดยแท้ ระดับน้ำโดยทั่วไปค่อย ๆ ลดลงบริเวณภายในโรงพยาบาล น้ำลดลงเป็นลำดับถึงวันละประมาณ 20 เซนติเมตร

ฟื้นสภาพหลังน้ำลด

วันที่ 18 ตุลาคม 2538 ระดับน้ำลดลง พื้นชั้นล่างของอาคารหอผู้ป่วยต่าง ๆ พ้นน้ำแล้ว พวกเราผู้ดูแลรับผิดชอบแต่ละพื้นที่เริ่มระดมสรรพกำลังเพื่อการฟื้นสภาพทำความสะอาด กำจัดสิ่งที่ไม่ต้องการ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรม ปรักหักพัง ให้กลับมาใช้งานได้ใหม่อย่างรีบด่วน โดยช่างของโรงพยาบาลเองบ้าง ว่าจ้างภาคเอกชนบ้าง ได้รับความช่วยเหลือจากภาคเอกชนบ้าง โดยเฉพาะมูลนิธิหลวงพ่อมงคลบพิตร คณะกรรมการมูลนิธิซึ่งมีอาจารย์ปัญญา น้ำเพชร เป็นประธานกรรมการ มีมติให้ซ่อมแซมอาคารหอผู้ป่วยพิเศษมงคลบพิตร เพื่อให้ใช้บริการคนไข้ไปพลาง ๆ ก่อน คณะกรรมการเหล่ากาชาดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีนาวาโทหญิง งามเพ็ญ กันตวิรุต เป็นนายกเหล่ากาชาดจังหวัด ได้มีมติจากคณะกรรมการฯ มอบเงินหนึ่งแสนบาทให้มาบูรณะหอผู้ป่วยสามัญเพื่อให้เปิดบริการผู้ป่วยได้บางส่วน มูลนิธิตึกสงฆ์อาพาธซึ่งมีท่านเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ท่านเจ้าคุณพระธรรมโมราจารย์เป็นองค์ประธาน ได้มอบเงินจำนวนหนึ่งแสนบาท มาบูรณะ ซ่อมห้องประชุม และห้องผู้ป่วยตึกสงฆ์ชั้นล่าง รวมทั้งลานอเนกประสงค์ด้านหน้าตึก โรงพยาบาลยังได้รับกำลังสนับสนุนเป็นอย่างดีจากสวนอุตสาหกรรมบ้านแพน ซึ่งได้ส่งพนักงานชาย-หญิง ประมาณ 100 คน พร้อมอุปกรณ์ มาช่วยทำความสะอาดตัวอาคารและบริเวณสนามโดยรอบ ภายหลังน้ำลดแห้งสนิทแล้ว

ในระหว่างนี้ ทางกระทรวงสาธารณสุขได้ส่งนายช่างจากกองแบบแผนและกองช่างบำรุง มาสำรวจความเสียหายส่วนต่าง ๆ ทั้งหมด ออกแบบ ประเมินราคากลาง รวมทั้งเครื่องจักร อาคารต่าง ๆ ครุภัณฑ์ อาคารบ้านพัก ถนนภายใน ระบบประปา ไฟฟ้า ระบบกำจัดน้ำเสีย รวมทั้งปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วย ได้รับการจัดสรรงบประมาณทั้งสิ้น 17 ล้านบาทเศษ การดำเนินการจัดจ้างต้องเป็นไปตามระเบียบปฏิบัติทางราชการ ประกาศประกวดราคา และขออนุมัติตามขั้นตอน ซึ่งต้องใช้เวลาการทำงานพอสมควร เพื่อเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ป่วย ให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว ได้จัดแบ่งส่วนของการ

จ้างงาน โดยเฉพาะหอผู้ป่วยและส่วนตอนที่จำเป็นต้องใช้ในการบำบัดรักษาเป็นอันดับแรก ต่อมาได้เคลื่อนย้ายผู้ป่วยที่ไปพักรักษาที่โรงพยาบาลสังฆราช มาดูแลและรักษาต่อที่โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2538 เป็นต้นมา

จากอุทกภัยครั้งสำคัญยิ่งนี้ โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยาได้สูญเสียทรัพยากรของทางราชการไปเป็นอันมาก ไม่รวมทรัพย์สินส่วนตัวของข้าราชการและเจ้าหน้าที่อีกประมาณ 250 ครอบครัว ทว่าความสูญเสียที่ไม่อาจประเมินเป็นมูลค่าตัวเงินได้ คือ ชีวิตคนไข้ ที่ต้องถึงแก่กรรมไปเพราะไม่สามารถเข้าถึงบริการได้ทันท่วงที ไม่ทันที่จะได้เยียวยาหรือผ่าตัดรักษาได้ และผู้ที่ต้องทนทุกข์ทรมานเพราะความเจ็บไข้ได้ป่วย แต่ไม่อาจจะไปถึงโรงพยาบาลได้ เป็นผลกระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจในยามเกิดอุทกภัยนี้ จากเหตุการณ์ครั้งนี้ แม้จะมีการประเมินสถานการณ์เตรียมการวางแผนตั้งรับด้วยความไม่ประมาทของพวกเรา แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งเหนือสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น ก็คือด้วยพระเมตตาบารมีปกเกล้าปกกระหม่อมที่ได้แผ่ไพศาลมาช่วยกอบกู้สถานการณ์ เป็นแรงดลบันดาลให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความสามัคคี ปรองดอง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และดำเนินตามรอยเบื้องพระยุคลบาท ทำให้การกู้ภัยเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เป็นที่มาของแนวความคิดจากผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงสาธารณสุขว่า **"อุทกภัยเช่นนี้ ไม่สมควรจะเกิดขึ้นอีกเลยแก่โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา"** มีหลายท่านต่างวิพากษ์วิจารณ์กันไปมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจแก้ปัญหา การประสานงาน การแบ่งภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นต้น ด้วยการพิจารณาที่เป็นธรรมต่อประชาชนและส่วนรวมแล้วก็จะมีบทสรุปออกมาในทางที่ยอมรับได้ยิ่งผนวกเข้ากับการยอมให้และยอมเสียสละความสุขและประโยชน์ส่วนตัวเข้าไปด้วย ทำให้การดำเนินงานเป็นไปในทางที่ดีที่ควร

มีหลายท่านตั้งคำถามว่า"ทำไมถึงปล่อยให้โรงพยาบาลน้ำท่วมได้ ?" เป็นคำถามที่ยากจะตอบได้ เพราะเป็นภัยจากธรรมชาติ บวกกับจุดอ่อนของพื้นที่ แม้มนุษย์พยายามคิดค้นที่จะเอาชนะธรรมชาติให้จงได้ ซึ่งไม่ทราบว่าจะเป็นไปได้หรือเปล่า แต่ที่แน่นอนที่สุดคือ เราต้องคิดป้องกัน ด้วยเหตุผลคือธรรมชาติมิได้จงใจทำร้ายหรือทำลายอุบัติภัยอาจเกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้ มนุษย์ต่างหากที่ทำให้ธรรมชาติขาดสมดุล ข้อที่ควรพิจารณาเป็นแนวทางป้องกันประการแรก

คือ เกาะเมืองกรุงเก่า มีถนนโดยรอบแล้ว ควรพิจารณายกระดับให้สูง ขุดลอกคูคลองประวัติศาสตร์เดิมให้เชื่อมโยงถึงกันและระบายน้ำออกได้ตามผังเมืองเก่า เพื่ออนุรักษ์และรักษาสภาพโบราณสถานทางประวัติศาสตร์ อันเป็นมรดกโลกให้คงไว้ชั่วกาลนาน ประสานประโยชน์ ผลได้ผลเสียของส่วนรวม อย่างลงตัวทั้งส่วนราชการและเอกชน

ผมได้บรรยายสรุปเรื่องอุทกภัยครั้งนี้ให้ท่านปลัดกระทรวงสาธารณสุข ศาสตราจารย์นายแพทย์วิฑูร แสงสิงแก้ว และคณะในโอกาสมาเยี่ยมเยือนโรงพยาบาลเมื่อ 13 ตุลาคม 2538 มีการพูดถึงโครงการป้องกันอย่างถาวรมิให้เกิดน้ำท่วมโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยาได้อีกต่อไปในอนาคต คณะผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงเห็นด้วยและให้ทางโรงพยาบาลเสนอโครงการการป้องกันน้ำท่วมเฉพาะอาณาเขตความรับผิดชอบของโรงพยาบาล และได้รับอนุมัติโครงการในที่สุดเมื่อปี พ.ศ. 2540 นับเป็นพระบารมีปกเกล้าฯ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีสายพระเนตรอันยาวไกล พระราชทานพระราชดำรัสว่า "ไม่สมควรให้โรงพยาบาลถูกน้ำท่วมจากอุทกภัย"

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ พระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม แห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ และบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ที่ทรงมีพระเมตตา พระราชทานพระราชดำริต่าง ๆ ทำให้อุทกภัยครั้งนั้นบรรเทาลงด้วยเวลาอันรวดเร็ว นับเป็นพระบารมีปกเกล้าฯ โดยแท้ อีกทั้งความสำเร็จต่าง ๆ ที่ลุล่วงไปได้ด้วยดีนั้น ได้มีการประชาสัมพันธ์ ความร่วมมือร่วมแรง ร่วมใจ อย่างดียิ่งจากทุกท่านที่ได้กล่าวนามมาแล้วและที่ไม่ได้กล่าวนามอีกจำนวนมาก ที่มีจิตสำนึกร่วมกันทั้งระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ และพยายามดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาท ทางคณะข้าราชการและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา ล้วนซาบซึ้งในพระมหา

กรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ และขอกราบขอบพระคุณทุกท่านด้วยความจริงใจ

ข้อเขียนนี้อาจจะมีข้อผิดพลาด ขาดตกบกพร่องประการใด ผมขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

ในวโรกาสที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระผู้ทรงเป็นมิ่งขวัญของพสกนิกรชาวไทยทั้งชาติ มีพระชนมายุครบ 6 รอบ ในวันที่ 5 ธันวาคม 2542 นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย อันประกอบด้วยข้าราชการและเจ้าหน้าที่ทุกคน ขอกราบถวายพระพรชัยมงคลให้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระเจริญ มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตเป็นมิ่งขวัญศูนย์รวมใจของปวงชนชาวไทยตลอดไปชั่วกาลนาน

อุทกภัยมลายด้วยพระ บารมี
ทวยราษฎรน้อมอัญชุลี เทิดไท้
สรรพมิ่งมงคลศรี อยุธเยศ
ขอจงทรงพระเจริญได้ คู่ฟ้าแผ่นดินสยาม

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

น้ำท่วมทุ่ง กรุงศรีอยุธยา

ระยับศรี กาญจนะวงศ์

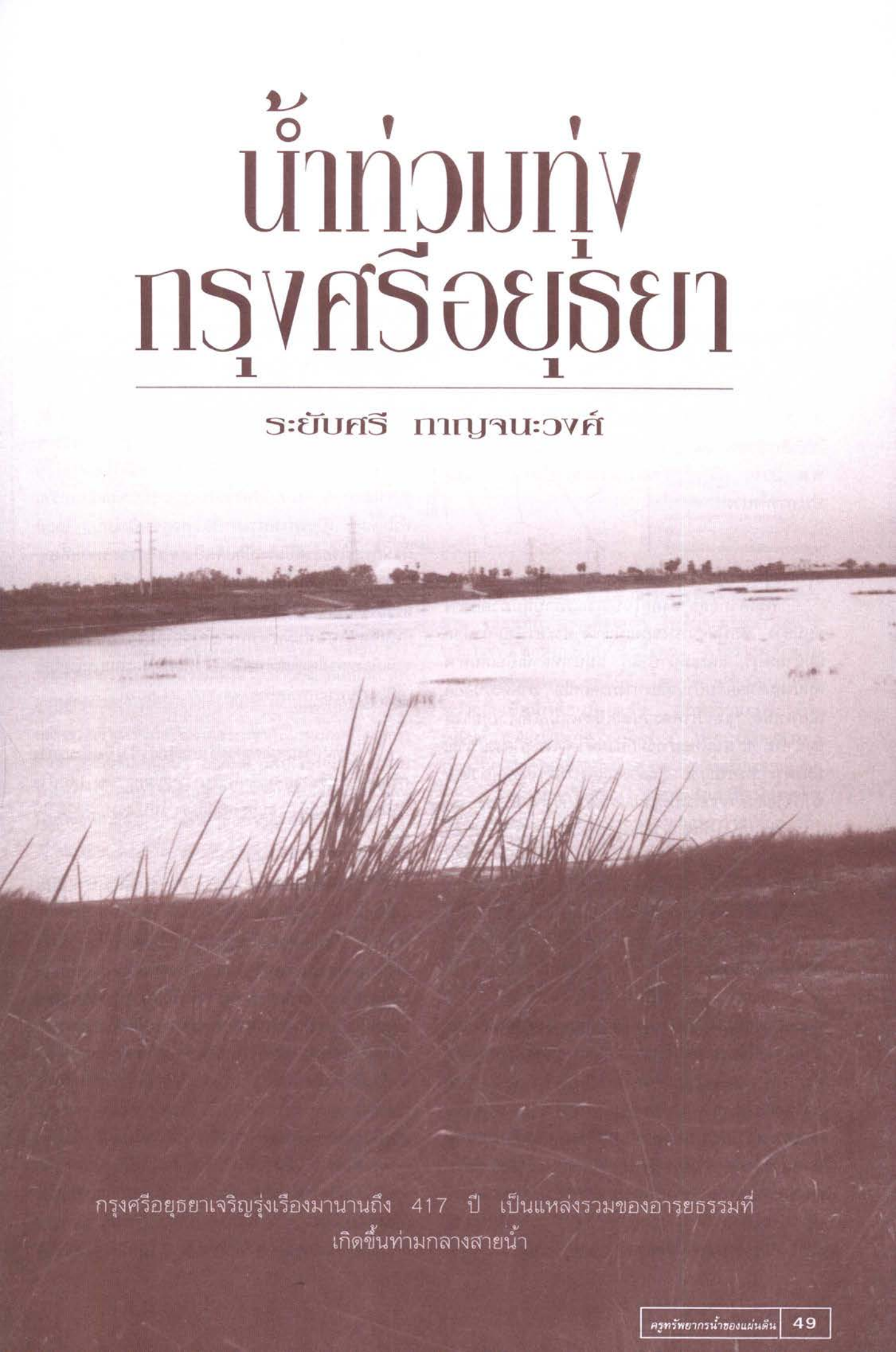

กรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองมานานถึง 417 ปี เป็นแหล่งรวมของอารยธรรมที่เกิดขึ้นท่ามกลางสายน้ำ

คำนำ

คำว่า "น้ำท่วมทุ่ง" เป็นคำพูดพื้น ๆ ที่เข้าใจกันโดยทั่วไปตั้งแต่สมัยโบราณ ช่วงระยะเวลา 417 ปี ของอดีตราชธานีกรุงศรีอยุธยา "น้ำท่วมทุ่ง" โดยเฉพาะทุ่งในเขตปริมณฑลของกรุงศรีอยุธยา มีความหมายต่อระบบการป้องกันข้าศึกที่เข้ามาล้อมเมืองเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าน้ำจะไหลบ่าท่วมจนกองทัพข้าศึกตั้งล้อมอยู่ไม่ได้ ต้องล่าถอยกลับไป

กรุงศรีอยุธยาคงจะไม่ถูกตีแตก ถ้าหากว่าเมื่อปี พ.ศ. 2112 ชาวพระนครศรีอยุธยาจะไม่เป็นไส้ศึกเปิดประตูเมืองให้ข้าศึกเสียเอง และสุดท้ายกรุงศรีอยุธยาก็ล่มสลายลงในปี พ.ศ. 2310 เนื่องจากราชสำนักและสังคมไทยอ่อนแอด้วยประการทั้งปวง

กรุงศรีอยุธยา : อู่ข้าว อู่น้ำ และอู่อารยธรรมไทย

กรุงศรีอยุธยาตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ซึ่งเป็นชุมทางของแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำน้อย แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำป่าสัก แม่น้ำเหล่านี้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับบ้านเมืองทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันตกเฉียงเหนือได้เป็นอย่างดี แม่น้ำทั้ง 4 สายไหลมารวมกับแม่น้ำเจ้าพระยาตรงบริเวณที่ตั้งพระนครศรีอยุธยา แล้วไหลลงทางใต้ไปออกอ่าวไทย ทำให้เรือสินค้าจากต่างประเทศแล่นเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยาได้

ชาวยุโรปที่เข้ามายังกรุงศรีอยุธยา ทั้งพ่อค้า นักสอนศาสนา และนักการทูต ได้ทำการศึกษาและบันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยาไว้หลายแง่มุม ภาพของกรุงศรีอยุธยาที่จำลองออกมาเป็นแผนที่โดยชาวยุโรปนั้นเป็นเกาะเมืองที่ตั้งอยู่ท่ามกลางแม่น้ำล้อมรอบทุกด้าน (ด้านเหนือเป็นแม่น้ำลพบุรี ด้านตะวันออกเป็นแม่น้ำป่าสัก ด้านตะวันตกและด้านใต้เป็นแม่น้ำเจ้าพระยา) มีป้อมปราการป้องกันแข็งแรง ภายในพระนครมีถนนและลำคลองที่ใช้ประโยชน์ทั้งการระบายน้ำและการคมนาคมตัดกันไปมา แบ่งผังเมืองออกเป็นเขต ๆ เช่น เขตพระบรมมหาราชวัง เขตวัด เขตที่อยู่อาศัยของเจ้านาย เขตชุมชนย่านการค้า ฯลฯ ห่างจากแม่น้ำรอบเกาะเมืองออกไปมีแม่น้ำและลำคลองอยู่ทั่วไป ชุมชนใหญ่น้อยสลับด้วยวัดวาอารามตั้งเรียงรายอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง ได้ใช้ลำน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมตลอดทุกฤดูกาล โดยลักษณะดังกล่าวนี้ชาวยุโรปจึงเรียกกรุงศรีอยุธยาว่าเวนิสตะวันออก

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ชาวต่างประเทศได้รับอนุญาตให้ตั้งหมู่บ้านและสถานีการค้าด้านนอกกำแพงเมือง บริเวณด้านใต้ของเกาะเมืองซึ่งมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน ดังนั้นจึงมีสถานีการค้าของชาวต่างประเทศ เช่น จีน แขก โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น ตั้งเรียงรายอยู่ทั้งสองฟากแม่น้ำ พ่อค้าชาวฮอลันดาชื่อ โยส เซาเตน (Schouten) ซึ่งเข้ามากรุงศรีอยุธยาในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม จนถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ได้กล่าวถึงกรุงศรีอยุธยาไว้ว่า

"...พระนครศรีอยุธยาเป็นนครที่โอ่อ่าเต็มไปด้วยโบสถ์วิหาร ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 300 และก่อสร้างขึ้นอย่างวิจิตรพิสดารที่สุด โบสถ์วิหารเหล่านี้มีปรางค์ เจดีย์ และรูปปั้นรูปหล่ออย่างมากมาย ใช้ทองฉาบอยู่ภายนอกสีเหลืองอร่ามทั่วไปหมด เป็นพระมหานครที่สร้างอยู่ข้างฝั่งแม่น้ำ โดยมีผังเมืองวางไว้อย่างเป็นระเบียบจึงเป็นนครที่สวยงามมากตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม มีประชาชนหนาแน่น และเต็มไปด้วยสินค้าสิ่งของจำเป็นแก่ชีวิตนำเข้ามาขายจากนานาประเทศ เท่าที่ข้าพเจ้าทราบ ยังไม่มีพระมหากษัตริย์องค์ใดในแถบนี้ของโลกจะมีเมืองหลวงใหญ่โตมโหฬารวิจิตรพิสดารและสมบูรณ์พูลสุขเหมือนกับพระมหากษัตริย์ ณ ราชอาณาจักรนี้..."

บาทหลวงเยซูอิตชาวฝรั่งเศสชื่อชัวซี ซึ่งเข้ามากรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้กล่าวสรุป**ภาพน้ำท่วมทุ่ง รอบกรุงศรีอยุธยา** ในปี พ.ศ. 2223 ไว้ดังนี้

"...เราไปเดินเล่นนอกเมือง(บริเวณด้านใต้ของเกาะเมือง –ผู้เขียน) ข้าพเจ้าอดไม่ได้ที่จะชื่นชมเมืองขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่บนเกาะ ซึ่งล้อมรอบด้วยแม่น้ำอันกว้างกว่าแม่น้ำแซนถึงสามเท่า ในแม่น้ำเต็มไปด้วยเรือของชาวฝรั่งเศส อังกฤษ ฮอลันดา จีน ญี่ปุ่น และสยาม อีกทั้งเรือฝีพายประดับประดาอย่างสวยงามเป็นจำนวนมาก แต่ละลำมีฝีพายประมาณ 60 คน แต่สิ่งที่น่าชื่นชมมากที่สุดคือ หมู่บ้านแถบชานเมือง ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของคนหลายเชื้อชาติ ประปรายด้วยเรือนไม้ที่ปลูกในน้ำ วัว ควาย และหมู ที่มองจากไกล ๆ ดูเหมือนกับว่าลอยอยู่ ทางน้ำทั้งหลายซึ่งใช้เป็นที่สัญจรเหมือนกับถนน มีน้ำใสสะอาดไหลออกไปไกลจนสุดลูกหูลูกตา...จนลับหายไปใต้ต้นไม้ใหญ่ ๆ หรือท่ามกลางหมู่บ้านชานเมือง อันหนาแน่น ไม่ไกลหมู่บ้านเหล่านี้เป็นทุ่งนา (ทุ่งนาบริเวณตำบลลำเภาล่มในปัจจุบัน–ผู้เขียน) เรือสามารถ

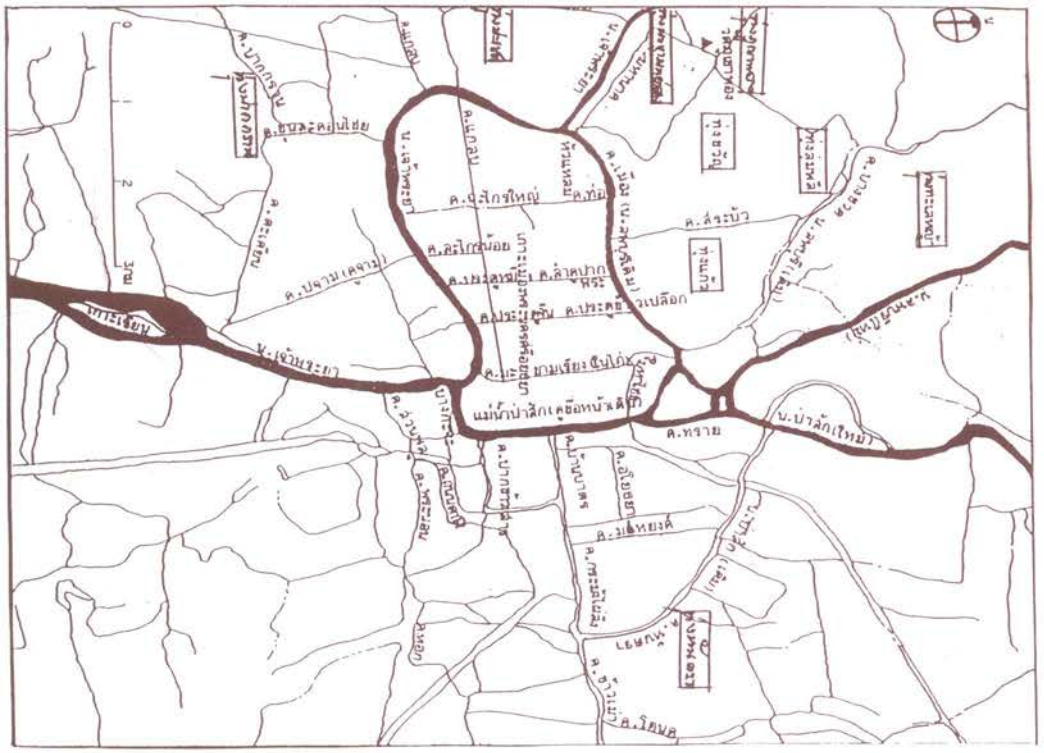

แผนที่ :
แสดงรูปลำน้ำต่าง ๆ
ในบริเวณพระนครศรีอยุธยา
และบริเวณทุ่งรอบกรุงศรีอยุธยา
ที่มา :
สำนักผังเมือง และแผนที่พระนครศรีอยุธยา

พายลัดเข้าไปได้...ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นภาพอะไรงดงามมากถึงเพียงนี้..."

ภาพน้ำหลากเข้าเต็มท้องทุ่งดังกล่าว จะอยู่ในราวระยะเดือน 10 ซึ่งในขณะนั้นไร่นาที่มองไกลออกไปสุดลูกหูลูกตารอบกรุงศรีอยุธยา ต้นข้าวกำลังแตกกองอกงามอย่างรวดเร็วเพราะได้ปุ๋ยจากธรรมชาติที่มาพร้อมกับสายน้ำ ต้นข้าวรีดต้นขึ้นเหนือน้ำ ออกปลี มีใบเลี้ยงยอดสั้น กาบบาง ๆ ที่ห่อหุ้ม ลำต้นป้องกลางบอกลักษณะว่าแม่โพสพกำลังตั้งท้องแล้ว... กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองอู่ข้าว อู่น้ำ (ทั้งน้ำฝนและน้ำท่า) ชาวพระนครศรีอยุธยาจึงประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ และหาผลประโยชน์จากผลิตผลทางเกษตรกรรมได้เป็นอย่างดี

พระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาทรงตระหนักถึงความสำคัญของการประกอบอาชีพทางการเกษตร จึงทรงส่งเสริมให้ราษฎรทำการเกษตรกรรมเป็นหลักในการเลี้ยงชีพและครอบครัว ทุกพระองค์ทรงดำรงฐานะ และทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในตำแหน่งเกษตรปติ หรือเกษตรบดี การบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนั้น มีทั้งที่กำหนดไว้ในตัวบทกฎหมายอยุธยาหลายฉบับ อาทิเช่น "มาตราการหนึ่ง ลักเอาดินในที่ไร่ที่นาท่านไปใส่ที่ไร่ที่นาตนก็ดี ให้ไหมเป็นเบี้ย 30,000 แล้วให้เอาดินมาใส่ในที่ท่านคืน" (พระอัยการเบ็ดเสร็จ) และที่สำคัญคือพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ทรงประกอบพระราชพิธีเป็นการมงคลสำหรับพระนครทุกเดือน พระราชพิธีที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนานั้น ได้แก่พระราชพิธีเดือนอ้าย เดือนสาม เดือนหก และเดือนเก้า ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะพระราชพิธีในเดือนอ้าย ซึ่งเรียกว่า *พระราชพิธีไล่เรือ* จุดประสงค์ของพระราชพิธีนี้คือ ไล่น้ำที่ท่วมข้าวในนาให้ลด กล่าวคือเมื่อถึงเดือนอ้ายแล้ว ปกติข้าวย่อมจะได้น้ำหล่อเลี้ยงเพียงพอแก่ความต้องการ หากน้ำยังคงค้างอยู่เนิ่นนานต่อไปอีกเมล็ดแก่แล้วอาจจะร่วงหล่นหรือแตกหักง่าย

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ราชทูตฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาเจริญพระราชไมตรีกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้กล่าวถึงพระราชพิธีไล่เรือว่า เป็นงานใหญ่สำหรับพระนคร ประกอบด้วยขบวนแห่ทางชลมารค เรือริ้วขบวนเสด็จพระราชดำเนินไม่ต่ำกว่า100 ลำ เรือพสกนิกรและประชาชนทั้งหลายอีกเป็นจำนวนมาก...บรรดาชาวต่างประเทศที่ได้มาเห็นต่างรู้สึกทึ่งในความสวยงาม และความล้นหลามของผู้คนในงานพระราชพิธีนี้เป็นอย่างมาก

พระราชพิธีเดือนอ้าย เดือนสาม เดือนหก และเดือนเก้า

มีรายละเอียดปรากฏอยู่ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งสรุปได้ว่าเป็นประเพณีหลวงในวัฒนธรรมข้าวของชาวกรุงศรีอยุธยา *ได้สืบทอดมาถึงปัจจุบันก็แต่เพียงพระราชพิธีในเดือนหกเท่านั้น คือพระราชพิธีพืชมงคล และจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ* สำหรับประเพณีราษฎรในวัฒนธรรมข้าวของชาวพระนครศรีอยุธยานั้นมีอยู่หลายพิธีการ เช่น พิธีกรรมบวงสรวง พิธีอัญเชิญแม่โพสพลงนา พิธีทำขวัญ

แม่โพสพ พิธีกรรมเพื่อการเฉลิมฉลองหลังจากการเก็บเกี่ยว เป็นต้น

417 ปีของอดีตราชธานีกรุงศรีอยุธยา ได้ก่อเกิดการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมซึ่งชาวพระนครศรีอยุธยาได้ใช้ความรู้ ความสามารถ คิดค้นรูปแบบเนื้อหา ตลอดจนแนวคิดที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทยที่ผูกพันอยู่กับแม่น้ำลำคลอง ไว้ให้เป็นมรดกแก่ผู้เป็นลูกหลานต่อมาจนถึงทุกวันนี้จนกล่าวได้ว่า *กรุงศรีอยุธยาคือ อู่อารยธรรมไทย* เช่น

ที่อยู่อาศัย : บ้าน, เรือนแพ บ้านของเจ้านาย ขุนนาง ผู้มีฐานะร่ำรวยเรียกว่า *เรือนเครื่องสับ* หลังคามุงกระเบื้องดินเผา เป็นบ้านไม้จริง ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง บ้านของราษฎรทั่วไปเรียกว่า *เรือนเครื่องผูก* หลังคามุงแฝกหรือจาก สร้างด้วยไม้ไผ่ บางทีเรียกว่ากระท่อม ใต้ถุนสูง ใต้ถุนบ้านใช้เป็นที่เก็บอุปกรณ์ในการทำนา และเก็บเครื่องมือจับสัตว์น้ำ เช่น ไถ ล้อเกวียน กระบุง พ้อม ลอบ ไซ แห สวิง เบ็ด ในฤดูแล้งใช้ใต้ถุนบ้านเป็นที่ทำงานเลี้ยงสัตว์ พักผ่อน รับแขก หน้าน้ำท่วมใต้ถุนบ้านเอาไว้จอดเรือ แยกครัวหรือเรือนครัวเอาไว้ต่างหาก หน้าจั่วบ้านเรือนไทยมีทรงสูงเพราะต้องการให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก ทำให้น้ำฝนไหลลงได้เร็ว รอบหลังคามีชายคายาวยื่นออกไปเรียกว่า กันสาด

เรือนแพ มีลักษณะเป็นบ้านลอยน้ำ สร้างอยู่บนลูกบวบไม้ไผ่ แล้วผูกแพไว้กับเสาหลักที่ปักลงไปในน้ำ เพื่อไม่ให้แพลอยไปเรือนแพสะดวกแก่การเคลื่อนย้ายไปมาได้ง่าย แต่ต้องดูแลการเปลี่ยนลูกบวบเมื่อลำไม้ไผ่หมดอายุการใช้งาน และตอนฤดูน้ำหลาก เพราะกระแสน้ำไหลแรงและเชี่ยวมาก เรือนแพใช้เป็นที่อยู่อาศัยและร้านค้าไปพร้อมกัน ในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมกล่าวว่า ที่บ้านน้ำวนบางกะจะ จะมีแพของคนไทย จีน แขกเทศ แขกจาม ขายของต่าง ๆ อยู่สองฝั่งแม่น้ำ ตั้งแต่ท้ายปากคลองวัดสุวรรณดาราราม จนถึงหน้าพระราชวังหลังในฝั่งพระนคร ส่วนฝั่งตรงข้ามมีแพตั้งแต่วัดพนัญเชิง ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา รวมทั้งฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่หมู่บ้านโปรตุเกสไปจนถึงวัดพุทไธศวรรย์ เลยไปจากนี้จะมีเป็นระยะ ๆ และสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตรงปากน้ำแม่เบี้ยใต้บางกะจะลงไป เหล่านี้คือบริเวณที่มีคนอยู่มากมายไม่ต่ำกว่าสองหมื่นทั่วแขวงรอบกรุง

อาหารการกิน : อาหารคาว, หวาน และการรักษาโรค *อาหารคาว* มีส่วนประกอบมาจากสัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง

มีผักผสม ใช้กินกับข้าว ได้แก่ แกงเผ็ดที่ต้องมีเครื่องแกงผสมเครื่องเทศ เวลาแกงจะต้องใส่กะทิด้วย แล้วใส่ผักผสมลงไป ตัวอย่างอาหารคาว เช่น น้ำยา แกงขม พะแนง ห่อหมก แกงบวน แกงบอน ยำทวาย ไส้กรอก ปลาแนม ข้าวแช่ และยังมีปลาเค็ม ปลาร้า ปลาเจ่า ซึ่งเป็นอาหารคาวที่เกิดจากการนำเอาปลามาหมักด้วยวิธีการอันฉลาดที่จะถนอมอาหารไว้รับประทานนาน ๆ ส่วน *อาหารหวาน* หมายถึง ขนมหวาน และผลไม้ ขนมหวานทำจากแป้งผสมน้ำตาลและมะพร้าว วิธีทำมีหลายแบบ เช่น แบบต้ม กวน อบ ทอด ได้แก่ ขนมต้ม ขนมปลากริม ขนมบัวลอย ขนมผิง ขนมหม้อแกง ขนมกง ขนมทองม้วน ส่วนการรักษาโรค ใช้ยาสมุนไพรต่าง ๆ

การแต่งกาย การนุ่งห่มในยามปกติใช้ผ้าเพียง 2 ผืน คือ ผ้านุ่ง 1 ผืน และผ้าห่ม 1 ผืน สำหรับผู้หญิง ส่วนผู้ชายใช้ผ้านุ่ง 1ผืน กับผ้าคาด 1ผืน ผ้านุ่งเป็นแบบโจงกระเบนทั้งหญิงและชาย นอกจากนี้ยังมีการนุ่งผ้าจีบสำหรับผู้หญิงชาววัง ทรงผมในระยะยุคต้นของอยุธยา ทั้งหญิงและชายไว้

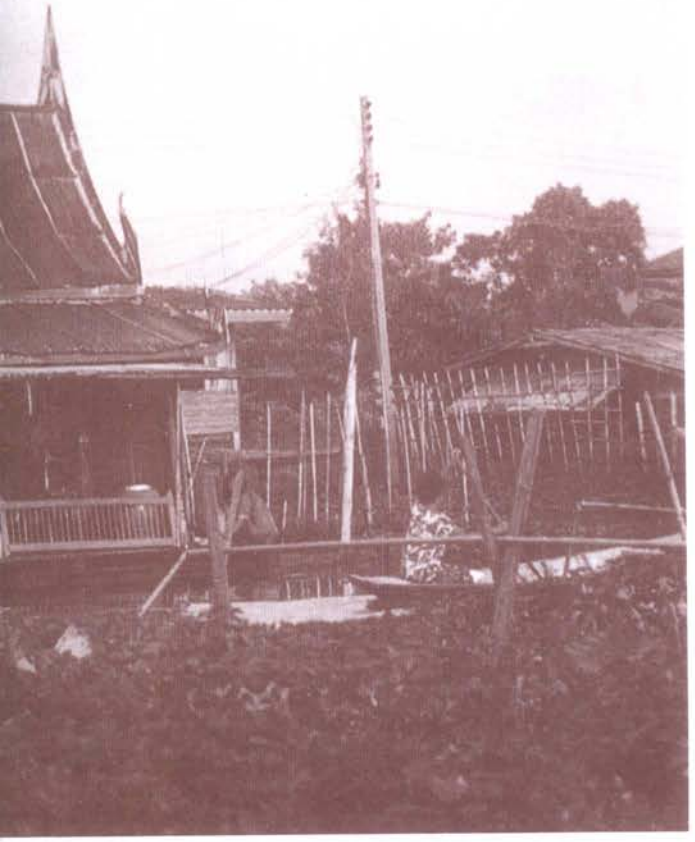

ความเชื่อในสิ่งที่เกี่ยวกับน้ำ : วัฒนธรรมเมืองและวัฒนธรรมชาวบ้าน

การปกครอง โดยพระมหากษัตริย์เป็นสมมุติเทพ–เทวราชา ทำให้ต้องจัดพิธีการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมอำนาจของพระมหากษัตริย์ให้สูงขึ้น พระราชพิธีในราชสำนักต้องมีน้ำเข้าไปเกี่ยวข้องทุกอย่าง ทั้งด้านทางตรงและทางอ้อม เช่น พระราชพิธีลอยพระประทีป พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีโสกัณฑ์ การเสด็จพยุหยาตราทางชลมารค เป็นต้น

ประเพณีของชาวบ้าน มีดังต่อไปนี้ ใส่บาตรพระสงฆ์ที่มารับบิณฑบาตตอนเช้าทางเรือ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสาดน้ำ ปล่อยนกปล่อยปลา ก่อเจดีย์ทราย การแข่งเรือ เล่นเพลงเรือ เพลงสักวา ฯลฯ เป็นต้น

โดยเหตุที่แม่น้ำลำคลองเป็นสิ่งที่ผสมผสานและเข้ากับวิถีชีวิตชาวพระนครศรีอยุธยาอย่างแยกไม่ออก ชาวเมืองอยุธยาซึ่งเกิดมาในชุมชนทางประวัติศาสตร์ของเมืองที่มีน้ำล้อมรอบย่อมได้รับคติ ความคิด ภูมิธรรม วัฒนธรรมจากบรรพบุรุษเรามักจะพบว่าชาวอยุธยาใช้ชื่อสกุล ธารีไทย ธารีสาร ธารีสืบ ธารีฤกษ์ ธารีมนต์ ธารีเกตุ ธารากิจ ธารลาภ ธารีสวัสดิ์ ฯลฯ คือ มีคำว่า ธารี ธารา หรือ

ผมยาว เกล้ามวย จึงมีเครื่องประดับที่เรียกว่า ศิราภรณ์ ต่อมาผู้ชายจึงตัดผมสั้น และผู้หญิงไว้ผมยาวประบ่า ใช้เครื่องประทินโฉมคือ กระแจะ แป้งหอม น้ำมันหอม

เรือ เป็นพาหนะที่ใช้มากที่สุด สำหรับกรุงศรีอยุธยามีเรือหลายประเภท มีอู่เรือทะเลอยู่บริเวณวัดพนัญเชิง และอู่เรือพระราชพิธีอยู่บริเวณคูไม้ร้อง (ใกล้วัดเชิงท่า) เรือหลวงใช้เมื่อเสด็จประพาสตามลำน้ำและออกศึก มักจะทำจากการขุดต้นซุง จึงมีลักษณะยาว ๆ ใช้ฝีพายประมาณ 50–60 คน หญิงมีสกุลจะนั่งเรือกัญญา เรือที่ชาวบ้านใช้ได้แก่ เรือม้า เรือบด เรือมาด เป็นเรือที่ขุดจากต้นซุงด้วย ถ้าเป็นเรือขนาดใหญ่ก็ต้องใช้แจว ขนาดเล็กใช้พาย หากต้องเดินทางไประยะไกลต้องใช้เรือขนาดใหญ่มีประทุนไว้บังแดดและเพื่อหลับนอนตอนค่ำคืน สมัยกรุงศรีอยุธยามีเรือรับจ้างส่งคนข้ามฟากในที่ชุมชนหลายแห่ง โดยเฉพาะท่าเรือรับจ้างทางด้านเหนือของเกาะเมืองข้ามฟากไปยังเกาะเมืองเป็นที่รู้จักกันดี คือ ท่าสิบเบี้ย ต้องจ่ายค่าจ้างข้ามฟากไปมาเที่ยวละ 5 เบี้ย

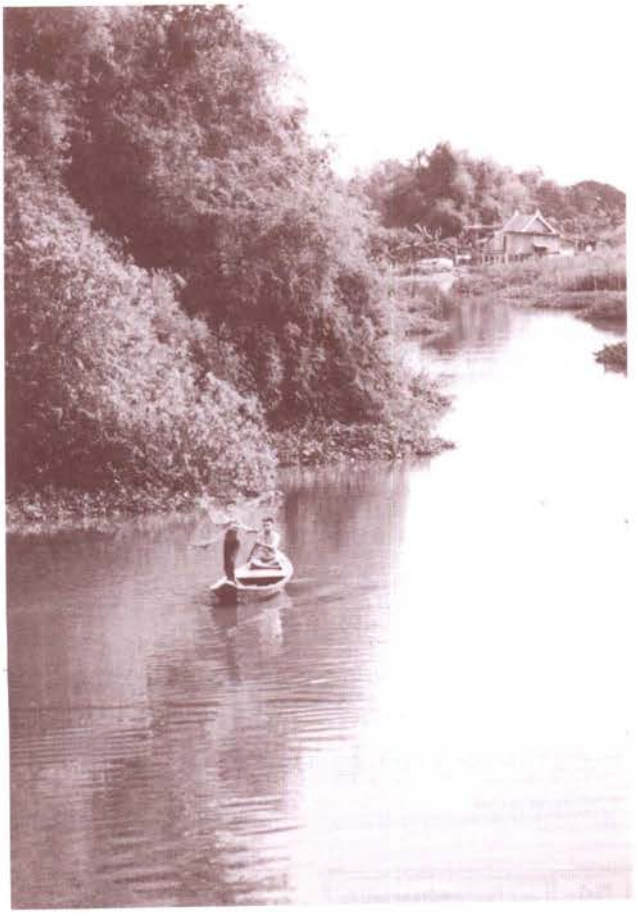

ธาร นำหน้า อันแสดงถึงเอกลักษณ์อย่างหนึ่งว่า "สหภูมิ" อยุธยาเหมือนกัน **ชาวอยุธยายังนำเอาสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับน้ำมาใช้เป็นสำนวนไทย** อันมีความหมายเป็นที่เข้าใจกันอย่างกว้างขวาง เช่น

น้ำน้อยแพ้ไฟ มีความหมายว่าฝ่ายข้างน้อยย่อมแพ้ฝ่ายข้างมาก

น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า มีความหมายว่า พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา มีความหมายว่าทีใครทีมัน

น้ำลดตอผุด มีความหมายว่า เมื่อหมดอำนาจความชั่วที่ทำไว้ก็ปรากฏ

น้ำนิ่งไหลลึก มีความหมายว่า คนที่มีท่าหงิม ๆ มักจะมีความคิดลึกซึ้ง

น้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง มีความหมายว่า พูดมาก แต่ได้เนื้อหาสาระน้อย

ฯลฯ

น้ำท่วมทุ่ง : กรุงศรีอยุธยา

บริเวณโดยรอบของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาถัดจากแม่น้ำ 3 สายที่ล้อมรอบตัวพระนครศรีอยุธยาออกไปเป็นที่ราบลุ่ม น้ำขังในฤดูน้ำหลาก และมีลำคลองเป็นตาข่ายโยงใยอยู่โดยรอบ เราเรียกพื้นที่ดังกล่าวนั้นว่า "ทุ่ง" รอบกรุง

ทุ่งด้านเหนือเกาะเมือง ได้แก่ทุ่งแก้ว ทุ่งขวัญ ทุ่งลุมพลี ทุ่งทะเลหญ้า ทุ่งเหล่านี้อยู่ถัดจากแม่น้ำลพบุรี (คลองเมือง) ขึ้นไป บริเวณนี้มีคลองสำคัญที่ผ่านทุ่งเข้าไป คือ คลองสระบัว คลองผ้าลาย คลองบางขวด

ทุ่งด้านใต้ของเกาะเมือง ได้แก่ ทุ่งปากกราน อยู่ถัดจากแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นไป มีคลองบริเวณทุ่งนี้ คือ คลองสวนพลู คลองตะเคียน คลองปะจาม

ทุ่งทางทิศตะวันออก ได้แก่ ทุ่งหันตรา อยู่ถัดจากแม่น้ำป่าสักขึ้นไป คลองที่แยกจากแม่น้ำป่าสักผ่านเข้าไปในทุ่งหันตรา คือ คลองหันตรา คลองกระมังไผ่ลิง คลองบ้านบาตร คลองมเหยงค์ คลองปากข้าวสาร คลองถนนตาล คลองวัดเดิม คลองวัดประดู่

ทุ่งด้านทิศตะวันตก ได้แก่ ทุ่งปะเชต ทุ่งภูเขาทอง ทุ่งมะขามหย่อง อยู่บริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีคลองสำคัญขุดผ่านคราวศึกล้อมเมือง พ.ศ. 2091 คือ คลองมหานาค

ท้องทุ่งเหล่านี้เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านชาวนา มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลา อาหาร พืชผัก ผลไม้ ราษฎรยังประกอบสัมมาอาชีพทางช่างต่าง ๆ และทำการค้าขาย เป็นย่านทางการค้าที่สำคัญในประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยาด้วย จึงเป็นหมู่บ้านที่พึ่งพาตนเองได้ที่เรียกกันในปัจจุบันว่าเศรษฐกิจพอเพียง 417 ปีของกรุงศรีอยุธยาจึงมีตำนานเล่าขานถึงความสำคัญแห่งท้องทุ่งรอบกรุงอย่างไม่มีวันลืมเลือน

เอกสารภายในประเทศ คือคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ระบุถึงย่านทุ่งรอบกรุงว่าเป็นย่านตลาดน้ำตลาดใหญ่ 4 ทิศรอบพระนครศรีอยุธยา ในตำแหน่งที่เป็นชุมทางน้ำรอบพระนครคือ

ตลาดน้ำวนบางกะจะ อยู่บริเวณวัดพนัญเชิง (หน้าป้อมเพชร)

ตลาดปากคลองคูจาม ท้ายสุเหร่าแขก ซึ่งก็คือบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาเช่นกัน

ตลาดปากคลองคูไม้ร้อง อยู่บริเวณลำน้ำลพบุรีทางด้านเหนือของเกาะเมือง

ตลาดปากคลองวัดเดิม (วัดอโยธยา) อยู่บริเวณลำน้ำป่าสักสายเก่า ตลาดเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับตลาดบกและตลาดที่อยู่ในเกาะเมืองด้วย ตลาดน้ำทุกที่มี

การติดต่อถึงกันได้โดยแม่น้ำสายหลัก 3 สายที่ล้อมรอบพระนครและคลองต่าง ๆ ซึ่งเป็นคลองรอบพระนครและคลองภายในพระนคร ราษฎรทั้งในเกาะเมืองและรอบเกาะเมืองจึงใช้เรือเป็นพาหนะไปซื้อขายสินค้ากันอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าจากหัวเมืองเหนือ เมืองนครราชสีมา พระตะบอง ปักษ์ใต้ และเมืองบริเวณใกล้เคียงนำสินค้าเข้ามาขายด้วย

ตลาดบก ซึ่งอยู่ในย่านทุ่งรอบกรุง ราษฎรทำของขายต่าง ๆ กัน เช่น ย่านสัมปะนีตีสกัดน้ำมันงา น้ำมันลูกกะเบา น้ำมันลำโรงขาย พวกหนึ่งทำฝาเรือนหอด้วยไม้ไผ่กรุแผงดำขาย พวกหนึ่งทำมีดพร้า หล่อครกเหล็กขาย บ้านหม้อปั้นหม้อข้าวหม้อแกงขาย บ้านกระเบื้องทำกระเบื้องผู้เมีย กระเบื้องเกร็ดเต่าขาย บ้านศาลาปูนเผาปูนขาย บ้านเขาหลวงจีนตั้งโรงต้มสุราขาย ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้อยู่ในย่านทุ่งขวัญ บริเวณทุ่งด้านเหนือพระนครส่วนในย่านทุ่งแก้วมีกล่าวไว้ว่า บ้านเกาะขาดหล่อผอบเต้าปูนทองเหลืองขาย บ้านวัดครุฑปั้นนางเลิ้งขาย บ้านริมวัดธรณีเลื่อยกระดานไม้งิ้วไม้อุโลกขาย บ้านวัดพร้าวพราหมณ์ไทยทำแป้งหอมธูปกระแจะ กระดาษขาย บ้านท่าโขลงทำเหล็ก ตะปู ตะปลิงใหญ่น้อยขาย บ้านคณฑีปั้นกระโถน ตะคัน ช้าง ม้า ตุ๊กตาใหญ่น้อยขาย บ้านโรงฆ้องซื้อกล้วยดิบมาบ่มขาย... บ้านนาเลิ้ง(อยู่บริเวณวัดดุสิต) ทำกระดาษขาย... บ้านคลองฉนู(เวก) พะเนียด ตั้งโรงขายไม้ไผ่ ขายเสาน้อยใหญ่... บ้านรามเทวะบุบาตรเหล็กขาย บ้านวัดพิชัยต่อหุ่นตะลุ่มแลพานสองชั้นขาย

ในทางยุทธศาสตร์พบว่า ท้องทุ่งรอบกรุงเหล่านี้เป็นยุทธภูมิสำคัญยิ่งในการสงครามที่พม่าเข้ามาล้อมกรุงศรีอยุธยาทุกครั้ง โดยทั้งฝ่ายกรุงศรีอยุธยาและพม่าจะพยายามใช้ประโยชน์จากลำน้ำเพื่อป้องกันพระนครและโจมตีพระนครทุกครั้ง ดังจะเห็นได้จากสงครามที่พม่ายกกองทัพมาล้อมพระนครศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. 2090–2111) คือ ในเดือน 3 (กุมภาพันธ์) พ.ศ. 2091 กองทัพพม่าได้เดินทัพบกบุกผ่านด่านเจดีย์สามองค์ถึงกาญจนบุรี แล้วเข้าโจมตีสุพรรณบุรี หลังจากนั้นกองทัพพม่าก็โจมตีกองทัพอยุธยาที่ล่าถอยมายังลำน้ำสามโก้ (อยู่ในเขตอำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง) มาจนถึงป่าโมกแล้วข้ามลำน้ำเจ้าพระยาตรงบริเวณบางโผงเผง ขณะนั้นเป็นเดือน 4 (มีนาคม) ชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวหมดแล้ว แล้วกองทัพพม่าก็เดินตัดทุ่งมาถึงทุ่งลุมพลี ซึ่งเป็นทุ่งด้านเหนือของพระนครศรีอยุธยา กองทัพพระนครศรีอยุธยาออกไปตั้งรับศึกอยู่ชานพระนคร ดังนี้

กองทัพพระยาจักรี ตั้งที่ลุ่มพลี

กองทัพพระสุนทรสงคราม ตั้งที่ทุ่งป้อมจำปา ทุ่งปะเชต

กองทัพพระยาพระคลัง ตั้งที่ป้อมท้ายคู

กองทัพเจ้าพระยามหาเสนา ตั้งที่ทุ่งหันตรา

พระนครศรีอยุธยาใช้ยุทธวิธีป้องกันพระนครเป็น 2 แนว แนวแรกคือลำน้ำรอบพระนคร แนวถัดไปคือกองทัพที่ออกไปตั้งอยู่นอกพระนคร โดยตั้งทางฝั่งนอกของแม่น้ำสายหลักที่ล้อมรอบพระนคร แล้วยังใช้กองทัพเรือออกไปสู้รบกับพม่าตามลำน้ำที่อยู่รอบพระนครด้วย จนในที่สุดพม่าเริ่มขัดสนเสบียงอาหาร ประกอบกับฤดูฝนกำลังย่างเข้ามา ทั้งพม่ายังเกรงว่าจะถูกตีจากกองทัพเมืองพิษณุโลกซึ่งเคลื่อนมาทางเหนือ จึงยกทัพกลับ ในการสู้รบครั้งนี้พระมหานาคแห่งวัดภูเขาทองได้สึกออกมาเป็นผู้นำราษฎรช่วยขุดคลองด้านเหนือ นอกกำแพงพระนคร เพื่อป้องกันกองทัพเรือพม่าด้วย คลองนี้ชาวบ้านเรียกต่อมาว่าคลองมหานาค

ในระหว่าง พ.ศ. 2091–2135 พม่าได้ยกกองทัพมาล้อมกรุงศรีอยุธยาถึง 6 ครั้ง ฝ่ายพระนครศรีอยุธยาได้

ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำลำคลองป้องกันเมืองทุกครั้ง และสมรภูมิรบก็อยู่ ณ ทุ่งรอบกรุงเป็นสำคัญ ประวัติศาสตร์บอกให้เราทราบว่า *การที่กรุงศรีอยุธยาพ่ายแพ้แก่พม่าในปี พ.ศ. 2112 และล่มสลายลงในปี พ.ศ. 2310 นั้น มีสาเหตุสำคัญ ๆ อยู่หลายประการ*

ประการแรก เป็นเพราะพม่าปรับยุทธวิธีการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำลำคลองของกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ เช่น แบ่งทัพเรือออกลาดตระเวนลงไปทางใต้ (แม่น้ำเจ้าพระยา) จนถึงนนทบุรี และธนบุรี ตรวจตราตามลำน้ำไม่ให้เรือขึ้นล่องเข้าออก อยุธยาเป็นฝ่ายตั้งรับอยู่ในกำแพงเมืองเท่านั้น

ประการที่สอง เป็นเพราะชาวเมืองพระนครศรีอยุธยาเป็นไส้ศึกเปิดประตูเมืองให้แก่กองทัพพม่า (พ.ศ. 2112)

ประการที่สาม ในสงครามเสียกรุง พ.ศ. 2310 พม่าใช้ยุทธวิธีตั้งค่ายอยู่ณบริเวณแม่น้ำลำคลองมาบรรจบกัน (ค่ายบางไทร และค่ายสีกุก) ทำให้ตรวจตราเรือขึ้นล่องได้ และตั้งค่ายอีกค่ายหนึ่งที่ปากน้ำประสบด้วย

ประการที่สี่ พม่าจัดเตรียมเสบียงอาหารไว้ได้มาก และจัดเรือเตรียมไว้พร้อม ขณะเดียวกันก็เผาเรือของอยุธยาด้วย

ประการสุดท้าย ราชสำนักและสังคมชาวพระนครศรีอยุธยาอ่อนแอ

นี่ละกระมังที่ทำไมน้ำท่วมทุ่ง แล้วกรุงศรีอยุธยาจึงแตก ?

"กำแพงรอบขอบคูก็ดูลึก
ไม่น่าศึกอ้ายพม่าจะมาได้
ยังให้มันข้ามเข้าเอาเวียงชัย
โอ้อย่างไรเหมือนบุรีไม่มีชาย"

(นิราศพระบาท)

พระปณิธานของสมเด็จกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ที่ทรงนิพนธ์ไว้ในเพลงยาวรบพม่า พ.ศ.2336 ทำให้ชาวพระนครศรีอยุธยาซาบซึ้งถึงน้ำพระทัยของพระองค์ท่านเป็นล้นพ้น ด้วยกฎแห่งกรรมตามคติธรรมของพระพุทธศาสนา 206 ปีผ่านมาชาวพระนครศรีอยุธยาได้ค้นพบสัจธรรมจากพระนิพนธ์เพลงยาวรบพม่าแล้ว

"อันกรุงรัตนอังวะครั้งนี้หรือ จักพ้นเงื้อมมืออย่าสงสัย
พม่าจะมาเป็นข้าไทย จะได้ใช้สร้างกรุงอยุธยา"

สรุป

ผู้เขียนขอจบบทความเรื่องน้ำท่วมทุ่ง : (ผักบุ้งโหรงเหรง) กรุงศรีอยุธยา ด้วยความสำนึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของรัชกาลที่ 1 และสมเด็จกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทที่ทรงสร้างทุกอย่างที่เคยมีในกรุงศรีอยุธยาไว้ ณ กรุงเทพฯ

ด้วยน้ำพระทัยรักกรุงศรีอยุธยา...เสียดายกรุงศรีอยุธยา ทรงมีพระปณิธานมุ่งมั่นในการกู้กรุงศรีอยุธยาของสมเด็จกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท เป็นที่ปรากฏชัดแจ้งในการยุทธอีกหลายครั้งกับพม่า ทรงเป็นขุนนางในราชสำนักก่อนเสียกรุงศรีอยุธยา ทรงเห็นทั้งความรุ่งเรืองและความอ่อนแอของราชธานีกรุงศรีอยุธยา จึงทรงบรรยายไว้อย่างซาบซึ้งกินใจ

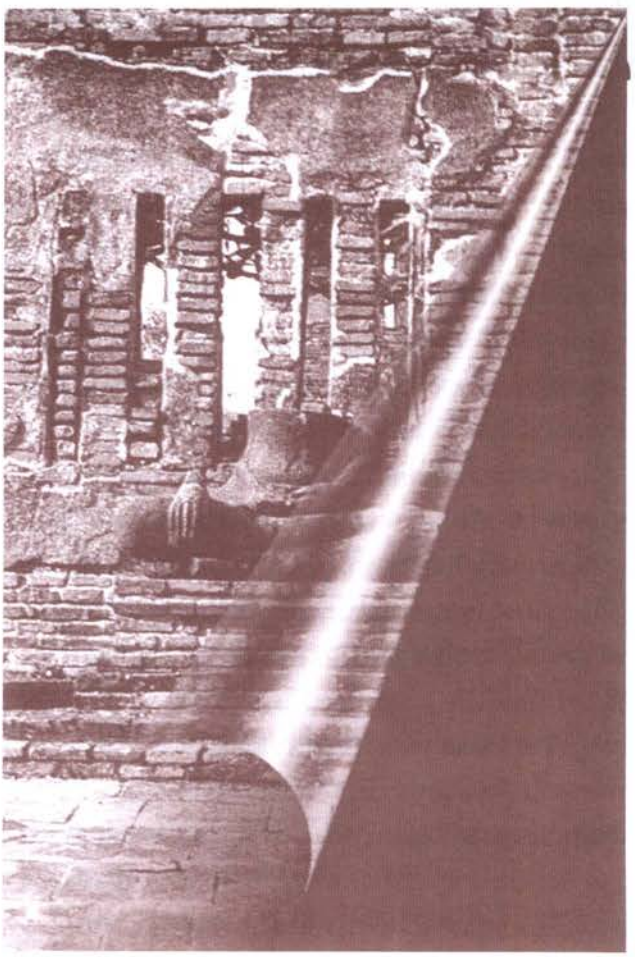

"ไม่ปรากฏเหตุเสียเหมือนดังนี้
ครั้งนี้มีแต่พื้นพสุธา
ทั้งนี้เป็นต้นด้วยผลเหตุ
มิได้พิจารณาข้าไท
ไม่รู้รอบประกอบในราชกิจ
สุภาษิตท่านกล่าวเป็นราวมา
ไม่ควรอย่าให้อรรคฐาน
เพราะไม่ฟังตำนานโบราณมี
เสียยศเสียศักดิ์นัคเรศ
เสียทั้งตระกูลนานา
สารพัดจะเสียสิ้นสุด
จึงไม่รู้กู้แก้พระนคร
อันจะเป็นเสนาธิบดี
ประกอบการหว่านปรายไว้หลายชั้น
ที่ทำหาเป็นเช่นนั้นไม่
เหตุภัยใกล้กรายร้ายดี
.....
ครั้นทัพเขากลับยกมา
แต่เลี้ยวลดปดเจ้าทุกเช้าค่ำ
ฉิบหายตายล้มไม่สมประดี
มีแต่บรมสุขา
อนิจจาสังเวทนาใจ
จะอาเพทกษัตริย์ผู้เป็นใหญ่
เคยใช้ก็เลี้ยงด้วยเมตตา
ประพฤติการแต่ที่ผิดด้วยอิจฉา
จะตั้งแต่งเสนาธิบดี
จะเสียการแผ่นดินกรุงศรี
จึงเสียทีเสียวงศ์กษัตรา
เสียทั้งพระนิเวศวงศา
เสียทั้งไพร่ฟ้าประชากร
ทั้งการยุทธก็ไม่เตรียมฝึกสอน
เหมือนหนอนเบียฬให้ประจำกรรม
ควรที่จะพิทักษ์อุปถัมภ์
ป้องกันปัจจาอย่าให้มี
เหมือนไพร่ชาติชั่วช้ากระลาสี
ไม่มีที่จะรู้สักประการ
ชาติไพร่หลงฟุ้งแต่ยศถา
จะองอาจอาสาก็ไม่มี
จนเมืองคร่ำเป็นผุยยับยี่
เมืองยับอัปรีย์จนทุกวัน"

(เพลงยาวรบพม่า, 2336)

พิธีเปิด

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏและสถาบันราชภัฏทั้ง36 แห่งทั่วประเทศต่างซาบซึ้งในพระราชจริยวัตรและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีต่อวงการศึกษาและประเทศชาติเป็นอเนกอนันต์ โดยเฉพาะสถาบันราชภัฏ ได้ทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานนามและพระราชลัญจกรประจำพระองค์เป็นสัญลักษณ์สถาบันราชภัฏโดยเฉพาะนับเป็นมหามงคลอันสูงสุด ควรที่ชาวราชภัฏทั้งมวลควรจักได้ภูมิใจและพร้อมใจกันปฏิบัติหน้าที่สนองพระมหากรุณาธิคุณอย่างสุดความสามารถ ในวโรกาสอันเป็นมหามงคลที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ 6 รอบนี้ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏและสถาบันราชภัฏ 36 แห่งทั่วประเทศจึงพร้อมใจกันจัดโครงการประชุมสัมมนาทางวิชาการ ชุด "ครูของแผ่นดิน" เพื่อสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม และเพื่อน้อมนำพระราชจริยาวัตรในฐานะปราชญ์ของแผ่นดินสู่วิถีชีวิตอาชีพครูให้ชัดเจนยิ่งขึ้น การประชุมสัมมนาครั้งนี้เป็นครั้งแรกใช้ชื่อว่า "พระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน" มีผู้เข้าร่วมสัมมนาทั้งสิ้นจำนวน 1,400 คน ประกอบด้วยนักการศึกษา ครู อาจารย์ ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป ในการประชุมสัมมนาครั้งนี้ได้กราบเรียนเชิญฯพณฯท่านพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษประกอบพิธีเปิดการประชุมสัมมนาเพื่อความเป็นศิริมงคลแก่การดำเนินงาน

พิธีเปิดและบรรยายพิเศษ

เรื่อง

"สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน"

โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ
ณ สวนอัมพร วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542

ฯพณฯท่านประธานองคมนตรี : ท่านเลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย ในวาระอันเป็นมหามิ่งมงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชจะทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ ในวันที่ 5 ธันวาคมศกนี้ คนไทยทุกหมู่เหล่าต่างรู้รักสามัคคี มีความสมานฉันท์ร่วมกันในการแสดงออกซึ่งการกระทำต่าง ๆ หลากหลายกิจกรรมตลอดปี เพื่อแสดงความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณโดยทั่วหน้ากัน สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏเป็นหน่วยงานหน่วยหนึ่งที่สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้จัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการชุด "ครูของแผ่นดิน" โดยคาดว่าผลที่จะได้รับคือการนำไปสู่การจัดทำเอกสารทางวิชาการที่แสดงแบบครูของแผ่นดินเพื่อที่นักการศึกษา ครู และประชาชนทั่วประเทศได้สามารถนำไปใช้เจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทได้อย่างชัดเจน การตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณก็ดี การตอบแทนบุญคุณต่อแผ่นดินด้วยการกระทำแต่ความดีให้ปรากฏก็ดี เป็นวัฒนธรรมของชาติเราที่คนไทยทุกคนต้องตระหนักสำนึกและปฏิบัติโดยเคร่งครัดและต่อเนื่อง การที่สถาบันราชภัฏได้ดำเนินการครั้งนี้จึงเป็นการปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดียิ่งควรแก่การจดจำและสรรเสริญ และโดย**ที่หน้าที่หลักที่สำคัญของสถาบันราชภัฏคือการผลิตครู สถาบันจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสำนึกในหน้าที่ ด้วยความจริงใจที่จะเป็นต้นแบบของครูทั้งในการเป็นครูและการสั่งสอนศิษย์ เจริญรอยตามพระยุคลบาท "ครูของแผ่นดิน"** บัดนี้ได้เวลาอันสมควรแล้ว ผมขอเปิดการสัมมนา ขออำนวยพรให้การสัมมนาได้รับประโยชน์คุ้มค่าและประสบผลสำเร็จ

การบรรยายพิเศษ

ท่านเลขาธิการสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏและผู้มีเกียรติทั้งหลาย ผมขอขอบคุณท่านเลขาธิการที่กรุณาเชิญให้มาพูด ผมรับเชิญด้วยความเต็มใจและยินดี จะขอเรียนในเบื้องต้นเสียก่อนว่า การพูดเรื่องที่กำหนดให้นั้นเป็นการยากมากที่จะพูดให้ครบถ้วนสมบูรณ์ได้ ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ แผ่ไพศาลไปทั่วขอบขันธเสมา ยิ่งนานวันขึ้นเท่าใดพระมหากรุณาธิคุณก็ยิ่งเพิ่มทวีขึ้น แม้จะกล่าวจำกัดเฉพาะที่คนไทยทั้งมวลรวมทั้งชาวต่างประเทศ ต่างยอมรับด้วยความปลื้มปิติว่า "ทรงเป็นครูของแผ่นดิน" ก็ไม่สามารถจะบรรยายให้ครบถ้วนสมบูรณ์ได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกาศพระราชปณิธานในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ว่า "เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม" นับแต่นั้นมาก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชกิจสมดังพระปฐมบรมราชโองการที่ได้พระราชทานแก่พสกนิกรทั่วประเทศ ตลอดระยะเวลากว่า 50 ปีที่ทรงครองราชสมบัติ แม้พระองค์ท่านจะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญไม่ต้องทรงรับผิดชอบเรื่องใด ๆ ในแผ่นดิน แต่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทย ที่ทรงรักทรงห่วงใยประดุจลูกหลาน พระองค์มิได้เคยทรงละเลยที่จะสอดส่องดูแลทุกข์สุขของราษฎร มิเคยทรงดูดายกับความทุกข์ความเดือดร้อนของประชาชน ไม่เคยทรงว่างเว้นที่จะคิดหาวิธีการอันทันสมัยมาพัฒนาการกินดีอยู่ดีของราษฎรของพระองค์ เพื่อให้ราษฎรได้รับประโยชน์สุข ทรงมีพระราชดำรัสอยู่เสมอ ๆ ว่า **ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ยังยากจน พระองค์ต้องทรงต่อสู้กับศัตรู คือความยากจนของราษฎร โดยทรงหาวิธีการต่อสู้กับความทุกข์ยากอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ประชาชนของพระองค์ท่านชนะความยากจนให้ได้**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ประเสริฐสุด นอกจากจะได้ทรงนำทางการพัฒนาประเทศดำเนินตามรอยพระบาทสมเด็จพระมหากษัตราธิราชเจ้าผู้ประเสริฐแต่กาลก่อน มีพระบาทสมเด็จพระปิยมหาราชเจ้าเป็นอาทิ อย่างมิได้ผิดเพี้ยนแล้ว ยังทรงมีพระจริยวัตรส่วนพระองค์ที่ **ทรงเป็นทั้งนักคิด นักประดิษฐ์ และนักวิจัย ที่สามารถนำผลมาเป็นต้นแบบของงานที่อำนวยประโยชน์สุขนานัปการให้ประชาชนของพระองค์** อย่างยากที่จะหาพระมหากษัตริย์หรือผู้นำประเทศใด ๆ ในโลกนี้มาเทียบได้ จุดประสงค์หลักในการคิด การประดิษฐ์ และการวิจัยของพระองค์ก็เพื่อให้เป็นแนวทางที่ถูกต้องที่จะนำมาสั่งสอนให้ประชาชนดำเนินตาม ทรงถือเป็นพระราชภาระที่จะทรงสั่งสอน ชี้นำ แสดงตัวอย่างและติดตามผลโครงงานต่างๆ เพื่อความสำเร็จและประโยชน์ของราษฎร **ทรงเป็นประดุจครูของประชาชนทั้งประเทศ** พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ เช่นวันขึ้นปีใหม่ วันเฉลิมพระชนมพรรษา ล้วนเป็นคำสอนที่มีค่า เหมาะแก่กาลสมัย ยังประโยชน์โดยตรงให้แก่ผู้ที่น้อมนำไปปฏิบัติ เช่น การที่ทรงสั่งสอนให้รู้จักรักต้นน้ำ ลำธาร รักป่า ทรงสอนให้รู้จักคำว่า ขาดทุนเป็นกำไร ให้รู้รักสามัคคี เหล่านี้เป็นต้น **ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างของผู้ที่มุ่งมั่นทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมตลอดเวลา** และด้วยเหตุที่ทรงมีพระเมตตาต่อพสกนิกรดุจครูเมตตาศิษย์ จึงได้พระราชทานความรู้ให้ทุกสิ่งทุกอย่างโดยไม่มีการปิดบัง ล้วนเป็นความรู้ที่ได้ทรงคิด ทรงค้นคว้า ทรงทดลองด้วยพระองค์เอง แต่เห็นผลเป็นที่ประจักษ์แล้วทั้งสิ้น การที่พวกเราประชาชนชาวไทยได้ปฏิบัติตามพระบรมราโชวาทและปฏิบัติตามวิธีการต่าง ๆ ที่ทรงสอนและทรงสาธิตให้ดู ได้ทำให้ราษฎรอยู่ดีมีสุขขึ้น ยกตัวอย่างเช่นชาวเขาซึ่งเคยมีชีวิตอยู่อย่างคนทำผิดกฎหมาย ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ เจ้าหน้าที่ ได้เปลี่ยนไปมีชีวิตใหม่ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ด้วยการปลูกผักฤดูหนาว ปลูกดอกไม้ที่สวยงาม ปลูกผลไม้ที่มีราคา ทำให้สามารถดำรงชีพเป็นหลักแหล่งได้อย่างมั่นคง สงบสุข จนกลายเป็นกลุ่มคนที่มีค่ากลุ่มหนึ่งของประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาขึ้นทั่วทุกภาคของประเทศของเรา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาทุกศูนย์เป็นแหล่งให้ความรู้ในทางปฏิบัติที่เหมาะสมแก่เกษตรกรในแต่ละภาคของประเทศ ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้วิธีการพัฒนาคุณภาพของชีวิต โดยดูจากตัวอย่างจริงในการสาธิตและในการดำเนินการของศูนย์ ยังประโยชน์มหาศาลแก่ราษฎร และเป็นที่รู้จักกันกว้างขวางแม้แต่ในต่างประเทศ ประชาราษฎร์จึงสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในฐานะที่ทรงเป็น "ครูของแผ่นดิน" เป็นครูอย่างเต็มพระราชหฤทัยในการทรงสั่งสอนวิชาการเพื่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือวิชาเกษตรกรรม ซึ่งเป็นวิชาที่สำคัญที่สุดสำหรับการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นเกษตรกร **ทรงสั่งสอนหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสมด้วยพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสสำคัญต่าง ๆ** ให้รู้จักพออยู่พอกินและให้จัดการกับเศรษฐกิจในรูปเศรษฐกิจพอเพียง **ทรงสั่งสอนคุณธรรมและหลักการดำเนินชีวิตด้วยการทรงเป็นแบบอย่างด้วยพระองค์เอง พระราชทานข้อธรรมะต่าง ๆ** เช่น คุณธรรม 4 ประการในการรักษาความสัจ ความจริง การรู้จักข่มใจ การรู้จักอดทน อดกลั้นและอดออม และการรู้จักละวางความชั่ว ทรงสั่งสอนให้รู้รักสามัคคี รู้จักใฝ่หาความรู้และดำรงความเพียร เป็นต้น

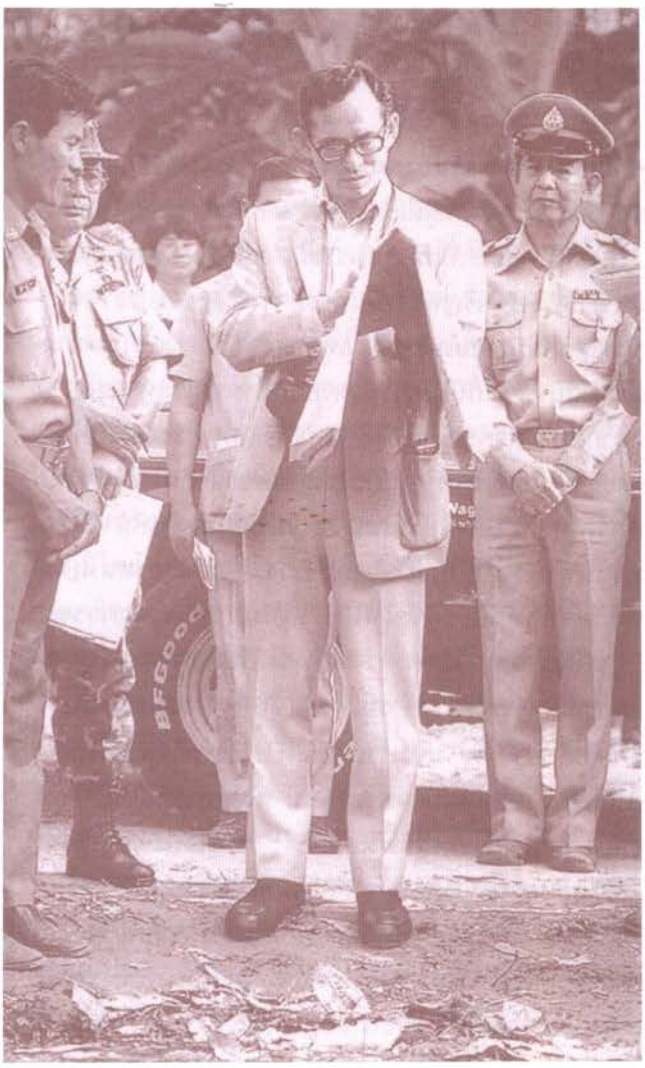

คำว่า "สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ" หมายความว่า รู้สึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ปกครองอาณาประชาราษฎร์ให้ร่มเย็นเป็นสุข **ในฐานะที่เป็นครูผู้ให้ความรู้และการอบรมคุณธรรม** ทรงสั่งสอนวิธีการครองชีวิตให้พ้นจากภัยวิกฤตต่าง ๆ **และในฐานะที่ทรงเป็นยิ่งกว่าพระบิดาผู้ทรงเอื้ออาทรห่วงใย** ทรงคุ้มภัยและทรงขจัดปัดเป่าความเดือดร้อนให้ราษฎร ครั้งแล้วครั้งเล่า ไม่ว่าจะเป็นความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติ ภัยเศรษฐกิจหรือแม้แต่ภัยจากความไม่เข้าใจของคนในชาติ พระมหากรุณาธิคุณของพระองค์นั้นยิ่งใหญ่ไพศาลนัก พวกเราคนไทยจึงควรจะสนองพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ในทุกทางที่สามารถกระทำได้ เช่น แสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณโดยการรับพระบรมราโชวาทของทุกองค์ไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมเพื่อจักได้ประพฤติตนตามพระบรมราโชวาท **พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นครอบคลุมทุกเรื่องของชีวิต** ตั้งแต่ความประพฤติส่วนตัว การรู้จักควบคุมจิตใจและความมีสติ การพยายามเอาชนะอุปสรรค การรับสิ่งที่ดีของผู้อื่นมาพัฒนาตนเอง การพัฒนาความคิดให้ก้าวหน้าทันสมัย การรู้จักสำรวมกายใจ การประหยัด ไปจนถึงการทำงานเพื่อสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การเข้าใจธรรมชาติของคนในสังคม การน้อมนำพระบรมราโชวาทไปประพฤติปฏิบัติตาม จะทำให้ชาติไทยของเราเจริญมั่นคงก้าวหน้า พวกเราควรแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณด้วยการน้อมนำพระราชดำริใส่เกล้าใส่กระหม่อม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปรารถนาให้คนในชาติรักใคร่ปรองดอง รู้รักสามัคคี เพื่อความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของแผ่นดิน การแตกสามัคคีกัน การไม่ปรองดองกัน เพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน จึงไม่ควรปรากฏในสังคมไทย **พวกเราควรแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณด้วยการผ่อนพระราชภาระให้เบาลง** หากคนไทยสามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข มีความเป็นอยู่ที่ดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็จะทรงสำราญพระราชหฤทัย ทรงหมดกังวล พระองค์จะไม่ต้องทรงงานอย่างเหน็ดเหนื่อยอีกต่อไป ประชาชนชาวไทยจึงควรปฏิบัติตามแนวพระราชดำริเพื่อให้ตนเองมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น **การที่ประชาชนจะช่วยตัวเอง พัฒนาคุณภาพชีวิตของตัวเอง จึงนับว่าเป็นการแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยตรงอีกทางหนึ่ง** ท่านผู้มีเกียรติครับ การรู้จักตอบแทนบุญคุณของผู้ที่มีคุณแก่เรา การรู้จักตอบแทนบุญคุณของแผ่นดินเป็นคุณสมบัติของคนดีโดยทั่วไปและเป็นวัฒนธรรมไทยเมื่อผู้ที่มีคุณแก่เราอย่างมากล้นเกินกว่าที่จะพรรณนาได้คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นครูของทุกคน เป็นครูของแผ่นดิน เป็นผู้ที่มีพระจริยาวัตรงดงามยิ่ง พวกเราจึงสมควรสนองพระมหากรุณาธิคุณจนสุดชีวิต ผมใคร่ขอให้พี่น้องชาวไทยทุกคนได้สำนึกถึงพระคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระเมตตากับประชาชนชาวไทยอย่างไม่อาจจะหาใครมาเทียบได้.....

โดยที่ท่านทั้งหลายในที่นี้ล้วนเป็นครู เป็นนักศึกษาของสถาบันครู และจะเป็นครูหรือกำลังจะเป็นครูโดยอาชีพ ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมกันทุกคน ผมจึงใคร่ขอพูดถึงครูสักเล็กน้อยหวังว่าจะไม่ทำให้เกิดความรำคาญเบื่อหน่าย ครูกับอาจารย์โดยความหมายที่แท้จริงแตกต่างกัน

ทุกท่านคงทราบดี ชาติบ้านเมืองของเราต้องการครูที่ดี การผลิตครูที่ดีเป็นหน้าที่โดยตรงของสถาบันนี้ และเป็นที่มั่นใจได้ว่าสถาบันนี้มีแนวทาง มีวิธีการผลิตที่ได้ค้นคว้าศึกษาวิจัย และนำมาใช้ได้ผลดีมาแล้ว **สิ่งที่ผมจะพูดถึงจึงไม่ใช่เรื่องของการผลิต แต่เป็นเรื่องความเป็นครู พวกเราปรารถนาที่จะเห็นอาชีพครู เป็นอาชีพที่บริสุทธิ์ น่าเคารพ น่าบูชา น่าศรัทธา และน่าเชื่อถือ พ่อแม่ผู้ปกครองฝากอนาคตของเด็กไว้กับครูฉะนั้นครูจำต้องมีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู** กล่าวคือมีความรักและปรารถนาดีต่อเด็กจากสายเลือดแห่งความเป็นครู ห่วงอาทรเด็กด้วยบริสุทธิ์ใจ มีความภูมิใจในอาชีพ เข้าใจคำว่าซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละและจงรักภักดีอย่างลึกซึ้ง เพื่ออนาคตของเด็กด้วยความเต็มใจ ครูทั้งหลายครับ **ผมก็ได้แต่หวังว่าเราจะมีครูผู้มีสายเลือด จิตวิญญาณแห่งความเป็นครู อยู่ทุกหนทุกแห่งในประเทศของเรา เมื่อใดครูทั้งหลายมีความเป็นครู นั่นคือความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของครูที่มีต่อ "ครูของแผ่นดิน"**.....

วันนี้เราพูดกันเรื่อง "ครูของแผ่นดิน" ผมมีเรื่องสำคัญอย่างยิ่งเรื่องหนึ่ง อยากจะเรียนให้ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายทราบว่า ผู้ใด องค์กรใด จะทำสิ่งใดก็ตาม เพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวาย ย่อมเป็นที่ทรงปลาบปลื้มและพอพระราชหฤทัยทั้งนั้น แต่**พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงปลาบปลื้ม และพอพระราชหฤทัยมากที่สุด ถ้าสิ่งที่เราทำถวายนั้นจะส่งผลให้ราษฎรของพระองค์ท่านคลายทุกข์และมีความสุขยิ่งขึ้น สมดังพระราชปณิธานที่ว่า "เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** ผมขอเชิญชวนท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย พร้อมใจกันแสดงความจงรักภักดีและถวายพระพรชัยให้ "ครูของแผ่นดิน" ของเราทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

ผมก็ได้แต่หวังว่าเราจะมีครูผู้มีสายเลือด จิตวิญญาณแห่งความเป็นครูอยู่ทุกหนทุกแห่งในประเทศของเราเมื่อใดครูทั้งหลายมีความเป็นครู นั่นคือความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของครูที่มีต่อ "ครูของแผ่นดิน"....

การบรรยายพิเศษเรื่อง

"พระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน"

ปาณเทพ กล้าแรงศรานุ

รองเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ณ สวนอัมพร วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542

กราบเรียนท่านคณาจารย์ ท่านนักศึกษา และท่านผู้มีเกียรติที่เคารพครับ ผมรู้สึกเป็นเกียรติเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสมาบรรยายในหัวข้อเรื่อง"พระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน" โดยที่ทุกท่านได้ตระหนักดีอยู่แล้วว่า องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อปวงประชาชนชาวไทยเราในหลาย ๆ ด้าน

พระมหากรุณาธิคุณด้านการศึกษา

ด้านการศึกษา พระองค์ท่านก็ทรงสนพระราชหฤทัยและ**ให้การสนับสนุนในวงข่ายของการศึกษาในแทบจะทุกระดับ** ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาใน**ระดับสามัญ** ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา**ในระดับอุดมศึกษา** ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาใน**ระดับนอกโรงเรียน** แม้กระทั่ง **การศึกษาสำหรับผู้ที่ด้อยโอกาสต่าง ๆ** พวกท่านคงเคยได้ยินชื่อโรงเรียนพ่อหลวงอุปถัมภ์แล้ว เคยได้ยินชื่อโรงเรียนร่มเกล้า เคยได้ยินชื่อโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ โรงเรียนเหล่านั้นก็เป็นโรงเรียนที่องค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้จัดตั้งขึ้น เพื่อที่จะช่วยในเรื่องการศึกษาแก่ผู้ด้อยพัฒนาต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น **โรงเรียนพ่อหลวงอุปถัมภ์** ก็ทรงโปรดให้จัดตั้งขึ้นสำหรับลูกหลานของชาวเขาจะได้มีการศึกษา มีอาชีพสำหรับที่จะทำมาหากินต่อไป นอกจากนั้นแล้ว**โรงเรียนร่มเกล้า**ก็ทรงโปรดเสนอแนะให้มีการจัดตั้งขึ้นในพื้นที่ชนบทที่ห่างไกล ในพื้นที่ซึ่งมีปัญหาความมั่นคง สำหรับบุตรหลานของผู้ที่อยู่ในพื้นที่เหล่านั้นที่จะได้มีการศึกษาต่อไปเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นแล้วสำหรับบุคคลซึ่งด้อยโอกาสและโดนซ้ำเติมโดยภัยธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวาตภัย ไม่ว่าจะเป็นอุทกภัยก็ตาม ก็ทรงโปรดจัดตั้งโรงเรียนที่ชื่อว่า**โรงเรียนราชประชา**

นุเคราะห์ สำหรับลูกหลานของผู้ประสบภัยพิบัติเหล่านั้น ซึ่งเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ นอกจากนั้นแล้ว ในระดับ**สามัญ** ทรงโปรดให้มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในราชสำนัก ได้แก่**โรงเรียนจิตรลดา** และเปิดโอกาสที่จะให้บุคคลทั่วไปได้เข้าไปศึกษาได้ นอกจากนั้นแล้วก็ยังมี**โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์หลายโรงเรียน อาทิเช่น โรงเรียนราชวินิต** ไกลออกไปหน่อยทางชายฝั่งทะเลนั้น คือ**โรงเรียนไกลกังวล** โรงเรียนไกลกังวลนี้มีเรื่องที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ โปรดให้มีการสอนในระบบสื่อทางไกล เพื่อที่จะให้โรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในเขตที่ห่างไกลออกไปได้มีการเรียนการสอนเฉกเช่นโรงเรียนวังไกลกังวลเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นแล้ว สำหรับโรงเรียนบางโรงเรียน เช่น **โรงเรียนราชประชาสมาศัย** ก็เป็นโรงเรียนที่โปรดให้สร้างขึ้นสำหรับลูกหลานของคนที่ป่วยเป็นโรคเรื้อน ที่สามารถจะเข้าไปศึกษาได้ นั่นก็เป็นพระมหากรุณาธิคุณของล้นเกล้าฯ นอกจากนั้นแล้วในระบบ **การศึกษานอกโรงเรียน** คงเคยได้ยินชื่อ**โรงเรียนพระดาบส** โรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่โปรดให้มีการฝึกอาชีพแก่บุคคลที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นทหาร ไม่ว่าจะเป็นตำรวจ ไม่ว่าจะเป็นพลเรือน หรือไม่ว่าจะเป็นทหารผ่านศึกที่ทุพพลภาพต่างก็จะเข้าไปรับฝึกอาชีพต่าง ๆ และสามารถใช้อาชีพเหล่านั้นเป็นประโยชน์แก่ตัวเอง และเลี้ยงครอบครัวต่อไป สำหรับวิทยากรหรือครูส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นอาสาสมัครที่จะให้ความรู้เป็นวิทยาทานโดยไม่ได้คิดค่าตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น ในระดับ**อุดมศึกษา**ก็แน่นอน ทรงให้ความกรุณา พระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชทานปริญญาบัตรอยู่โดยต่อเนื่องสมัยก่อนที่ผมอยู่ธรรมศาสตร์หลายสิบปีแล้ว นักศึกษาก็ไม่เยอะ ก็ประมาณสักพันกว่าคน พระองค์ก็เสด็จพระราชดำเนิน ทรงพระกรุณาธิคุณพระราชทานปริญญาบัตร ในขณะนี้ก็มีมหาวิทยาลัย มีนิสิตนักศึกษามากขึ้น การพระราชทานปริญญาบัตรก็ทรงให้พระราชโอรส พระราชธิดาทรงแบ่งเบาภาระตรงนี้ไป นอกจากนั้นแล้วในวันที่พระราชทานปริญญาบัตร ก็ถือเป็นวันที่สำคัญเหลือเกิน เป็นวันที่สำคัญ เป็นวันที่ทุกคนต้องจดจำไว้เพราะวันนั้นเป็นวันที่พระองค์ท่านพระราชทานพระบรมราโชวาทหรือพระราชดำรัส ซึ่งเป็นเครื่องที่จะนำพาชีวิตในการประกอบสัมมาอาชีพ ให้คติธรรมในการครองชีวิต เพื่อประโยชน์ของตนเอง เพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวมต่อไป นอกจากนั้นแล้วแม้แต่บุคคลผู้ซึ่งเก่ง พูดกันตรง ๆ อย่างนั้น เป็นผู้มีมันสมอง หรือมีคุณภาพต่าง ๆ ที่สามารถจะกลับมาทำประโยชน์กับประเทศชาติได้ พระองค์ก็**พระราชทานทุนการศึกษาต่าง ๆ** เพื่อที่จะให้บุคคลเหล่านี้สามารถจะไปหาประสบการณ์ หาความรู้จากต่างประเทศ และนำประสบการณ์นำความรู้นั้นมาใช้พัฒนาประเทศของเราเช่น**ทุนอานันทมหิดล** เป็นต้น ก็โปรดพระราชทานให้บุคคลในสาขาต่าง ๆ **ในตอนแรกก็เป็นสาขาการแพทย์ ปัจจุบันนี้ก็ครอบคลุมในสาขาต่าง ๆ** อย่างมากมาย และก็มีบุคคลสำคัญ ๆ ได้รับทุนนี้และกลับมารับใช้ประเทศชาติของเรา ถึงแม้ว่าทุนนี้จะไม่มีเงื่อนไขว่าจะต้องกลับมา แต่บุคคลเหล่านี้ก็สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และก็กลับมารับใช้ประเทศชาติ รับใช้สังคมส่วนรวม ยกตัวอย่างเช่นอาจารย์คุณหมอประเวศ วะสี ก็เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับทุนอานันทมหิดล นอกจากนั้นแล้วนายช่างชลประทานที่ได้รับทุนในสมัยนั้น ขณะนี้ท่านเป็นอธิบดีกรมชลประทานแล้ว คือท่านอธิบดีปราโมทย์ ไม้กลัด ก็เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งได้รับทุนอานันทมหิดลเช่นกัน นอกจากนั้นแล้วพระองค์ท่านยัง**โปรดให้มีแนวพระราชดำริให้ทำสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนขึ้น** เพื่อเป็นประโยชน์ในการที่จะเกื้อกูลการศึกษา เพิ่มพูนสติปัญญาของตนเองและของประชาชนอย่างสำคัญ เพื่อที่จะเป็นการศึกษาที่จะแก้ไขการขาดแคลนครูหรือขาดแคลนที่เล่าเรียน ซึ่งขณะนี้สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนก็ได้ครอบคลุมเนื้อหาวิชาการในสาขาซึ่งสำคัญ ๆ ต่าง ๆ อาทิเช่น ทางด้านวิทยาศาสตร์ ทางด้านเทคโนโลยี ทางด้านสังคมศาสตร์ และทางด้านมนุษย์วิทยา จะเห็นได้ว่าองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงสนพระทัย ท่านทรงเป็น "ครูของแผ่นดิน" ที่ให้ความสนพระทัยสนับสนุนการศึกษาในทุกระดับ

พระมหากรุณาธิคุณด้านการเกษตร

ในเรื่องของการช่วยเหลือประชาชนในการประกอบอาชีพ อย่างที่ท่านประธานองคมนตรีได้กล่าวไปแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพทางด้านการเกษตร พระองค์ท่านก็ทรงสนพระทัยเป็นอย่างยิ่ง **แนะนำโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นอย่างมากมาย** ซึ่งนอกจากจะเป็นโครงการซึ่งให้ความช่วยเหลือโดยตรงในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ แล้ว เช่น โครงการทางด้านแหล่งน้ำ โครงการทางด้านพัฒนาที่ดิน ต่างๆเหล่านั้น ยังมีโครงการซึ่งพระองค์ท่านมีแนวพระราชดำริแนะนำโครงการในลักษณะซึ่งเป็นการให้ความรู้อย่างมาก เป็นโครงการลักษณะการศึกษา การค้นคว้า เป็นโครงการลักษณะการทดลอง การวิจัย การแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อม สภาพภูมิประเทศ และวิถีชีวิตของคนในสังคม ยกตัวอย่าง เช่น **ทรงมีแนวพระราชดำริแนะนำให้จัดตั้งสิ่งที่เรียกว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ ทั้ง ๖ ภูมิภาค เพื่อที่จะให้เป็นศูนย์รวมของการศึกษา เป็นศูนย์รวมของการค้นคว้า เป็นศูนย์รวมของการทดลอง วิจัยรูปแบบของการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่** คล้าย ๆ กับว่าเป็นโรงเรียนของชาวบ้านนั่นเองที่จะได้เข้ามาศึกษาค้นคว้าต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่นทางด้าน **ภาคเหนือทรงโปรดให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นที่ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่** ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริก็เป็นศูนย์ศึกษาที่จะศึกษาถึงรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมของพื้นที่ต้นน้ำลำธารซึ่งเป็นพื้นที่มีความเหมาะสม ศึกษาถึงวิธีการที่จะปลูกป่า ศึกษาถึงวิธีการที่จะอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วลงมาทาง **ภาคใต้ นราธิวาส** ทรงมีแนวพระราชดำริให้จัดตั้ง**ศูนย์ศึกษาพัฒนาพิกุลทอง**อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่จ.นราธิวาส ทางภาคใต้มีปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง พื้นที่ดินแถวนั้นมีสภาพเป็นดินเปรี้ยว ที่เรียกว่าดินพรุ ฉะนั้นก็ทรงแนะนำให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อที่จะศึกษาวิธีการแก้ปัญหาดินพรุ นอกจากนั้นยังหารูปแบบการพัฒนาต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับทางภาคใต้ ขอยกตัวอย่างอีกศูนย์หนึ่ง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาทางชายฝั่งทะเลที่ **จ.จันทบุรี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน** อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อยู่ที่ จ.จันทบุรี ก็เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ศึกษารูปแบบการพัฒนาของทรัพยากร

ชายฝั่งทะเล ทำอย่างไรจะทำการรักษาทรัพยากรชายฝั่งทะเลเอาไว้ให้ได้ และประกอบกับการแนะนำอาชีพที่เหมาะสม อาชีพตามชายฝั่งทะเลซึ่งไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริก็จะศึกษาตามแนวทางนั้น **นอกจากนั้นยังมีอีก ๓ ศูนย์** จะเห็นว่า **ศูนย์ศึกษาพัฒนาทั้ง ๖ ศูนย์ที่พระองค์ท่านทรงโปรดแนะนำให้จัดตั้งขึ้น ก็จะเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่จะเน้นเรื่องของการให้การศึกษา ให้การฝึกอบรม ให้คำแนะนำราษฎร** ชาวบ้านต่าง ๆ เข้ามาดู เข้ามาศึกษา **คล้ายๆ กับเป็นโรงเรียนของชาวบ้าน** นั่นเองโดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการที่จะให้ศูนย์ศึกษานั้นดำรงลักษณะนั้น คือ อันที่หนึ่ง ให้เป็นเสมือนสรุปผลการพัฒนาโดยทั่วไป ในศูนย์ศึกษาการพัฒนานั้นนอกจากจะศึกษาปัญหาเฉพาะอย่างที่ผมได้เรียนแล้ว ยังมีการศึกษาค้นคว้าสาขาอาชีพโดยเฉพาะอาชีพการเกษตรต่าง ๆ ครบถ้วนหมด ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นทางด้านปศุสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านของการประมง เป็นเสมือนกับ ONE STOP SERVICE นั่นเอง นอกจากนั้นยังให้ศูนย์ศึกษานั้นเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิตหมายความว่าอย่างไรครับ หมายความว่าถ้าเข้าไปในศูนย์ศึกษาแล้วก็จะเห็นมีกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินการ มีแปลงทดลองต่าง ๆ ไม่ใช่เอาไว้ในตู้อย่างเดียว มีการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งประชาชนสามารถจะเข้าไปรับการศึกษาอบรม และนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวเองได้ นอกจากนั้นประการที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็เป็นรูปแบบของการทำงานร่วมกันของส่วนราชการต่าง ๆ เนื่องจากว่าในศูนย์ศึกษาการพัฒนาจะมีหน่วยราชการต่าง ๆ เข้าไปทำงานร่วมกันอยู่เป็นจำนวนมาก วิธีที่จะทำงาน

ร่วมกันให้ได้ประสิทธิภาพจะดำเนินการอย่างไร ก็จะเป็นรูปแบบที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาดำเนินการอยู่ นอกจากนั้นแล้วยังทรงแนะนำการเกษตรประสมประสานตามแนวทฤษฎีใหม่ เป็นทางเลือกให้กับเกษตรกรอีกทางหนึ่ง โดยทรงแนะนำให้เกษตรกรปลูกพืชหลาย ๆ อย่างในพื้นที่เดียวกัน เป็นพืชที่ใช้ในการบริโภค สมุนไพรต่าง ๆ ไม้ผล ไม้ดอก ตลอดจนกระทั่งถึงการเลี้ยงสัตว์ปีก เลี้ยงปลาต่าง ๆ เพื่อที่จะให้สามารถมีอาหารที่จะบริโภคได้เพียงพอ นอกจากนั้นแล้วยังทรงแนะนำให้มีการปรับเปลี่ยนภูมิประเทศต่าง ๆ เพื่อให้เกื้อกูลกับการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ ทรงแนะนำวิธีการขุดสระต่าง ๆ เพื่อที่จะให้สามารถใช้ประโยชน์ให้มีน้ำเพียงพอในฤดูแล้ง ซึ่งก็เป็นพระมหากรุณาธิคุณ นอกจากนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดในรูปแบบนี้ ทรงแนะนำเกษตรกรให้มีความอดทน มีความขยันหมั่นเพียร และให้ชุมชนมีความช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อประโยชน์ความเข้มแข็งของชุมชน และทรงแนะนำให้ถึงกระทั่งเมื่อมีความสำเร็จมากแล้ว ก็จะมีเครือข่ายของเอกชนต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือประคับประคองกันไป ในลักษณะของความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน ถ้าสามารถทำได้อย่างนี้ก็จะสามารถทำให้โครงการนี้ประสบผลสำเร็จต่อไปได้ พระองค์ท่านทรงห่วงใยราษฎรและให้คำแนะนำต่าง ๆ อย่างมากมาย ยกตัวอย่างอีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องเกี่ยวกับ **เรื่องของทรัพยากรน้ำ** ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด พระองค์ท่าน**ทรงรับสั่งว่าน้ำคือชีวิต** เพราะฉะนั้นน้ำมีความสำคัญมาก เพราะฉะนั้นในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ขาดแคลนน้ำและสามารถจะหาแหล่งน้ำได้ พระองค์ท่านก็จะ**ทรงโปรดแนะนำให้ทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขึ้นมา ทั้งขนาดเล็กขนาดใหญ่ ขณะนี้ก็มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งก็คือโครงการลุ่มน้ำป่าสักนั่นเอง** โครงการลุ่มน้ำป่าสักขณะนี้เริ่มกักเก็บน้ำแล้ว ในปี 2542 นี้ก็คาดว่าจะเสร็จเรียบร้อย และสามารถกักเก็บน้ำได้จำนวนมากทีเดียว เพื่อที่จะช่วยเรื่องของการชลประทานในลุ่มน้ำป่าสัก และช่วยเกี่ยวกับเรื่องปัญหาอุทกภัยต่าง ๆ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น นอกจากนั้นแล้วเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไว ๆ นี้เอง ประเทศไทยของเราประสบกับปัญหาภัยแล้ง ก็ปรากฏว่าน้ำผิวดินก็ไม่มี น้ำใต้ดินก็น้อย น้ำในเขื่อนสำคัญต่าง ๆ ก็ลดน้อยลงไปมาก พระองค์ท่านก็ทรงเป็นห่วงใยเป็นอันมาก ก็**โปรดพระราชทานให้มีการจัดทำโครงการฝนเทียมขึ้น โครงการฝนเทียม หรือที่เรียกว่าโครงการฝนหลวง** ซึ่งเป็นโครงการที่พระองค์ท่านทรงแนะนำให้มีการศึกษามานานแล้ว ขณะนี้ก็เป็นโครงการขึ้น มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง และเมื่อเร็ว ๆ นี้ ในโอกาสที่พระองค์ท่านเสด็จพระราชทานปริญญาบัตรที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พระองค์ท่านก็ทรงทอดพระเนตรถึงอากาศต่าง ๆ ว่ามีความเหมาะสมที่จะจัดทำโครงการฝนเทียมได้แล้ว ก็ทรงแนะนำส่วนราชการไป ก็เกิดมีฝนขึ้นมาและสามารถที่จะช่วยบรรเทาปัญหาความแห้งแล้งได้เป็นอย่างดี ฝนหลวงหรือฝนเทียมจะตกบริเวณกว้างและก็สามารถจะทำความชุ่มชื้นให้กับพืชผลต่าง ๆ ที่กำลังขาดน้ำได้เป็นอย่างดีทีเดียว

พระมหากรุณาธิคุณด้านสิ่งแวดล้อม

เรื่องของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ พระองค์ท่านก็ทรงสนพระทัยและทรงเป็นครู **ทรงแนะนำการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ** ยกตัวอย่างเช่น การแก้ไขในเรื่องของปัญหาน้ำเสีย พวกเราทุกคน พสกนิกรต่าง ๆ ต่างมีความภาคภูมิใจ มีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ **พระองค์ท่านทรงประดิษฐ์คิดค้นเครื่องกังหันน้ำชัยพัฒนาขึ้นมาสำหรับช่วยบรรเทาน้ำเสียต่าง ๆ** และมอบให้กับมูลนิธิชัยพัฒนาไปดำเนินการ ขณะนี้กังหันน้ำชัยพัฒนาก็ได้นำไปช่วยบรรเทาปัญหาน้ำเสียตามที่สาธารณะต่าง ๆ ที่วัดบวรฯ หรือแม้แต่ตามเทศบาลต่าง ๆ ตามโรงพยาบาล กังหันน้ำชัยพัฒนาก็ช่วยในการบรรเทาปัญหาน้ำเสียได้ในระดับหนึ่ง นอกจากนั้นแล้วในเรื่องของน้ำเสีย พระองค์ท่านก็**ทรงโปรดให้มีโครงการที่เป็นโครงการลักษณะวิจัยต่าง ๆ ขึ้น** หลายโครงการด้วยกัน มีโครงการหนึ่งก็หลายปีแล้ว **โครงการที่บึงมักกะสัน** ก็ทรงโปรดให้มีการบรรเทาน้ำเสียโดยใช้ผักตบชวาเข้ามาช่วยบรรเทาน้ำเสีย ซึ่งก็แก้ไขปัญหาน้ำเสียได้ในระดับหนึ่งเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นแล้ว **ที่เพชรบุรี ที่อำเภอแหลมผักเบี้ย ก็โปรดให้มีการทำโครงการวิจัยแก้ไขปัญหาน้ำเสีย** โดยดึงน้ำเสียจากเทศบาลเมืองเพชรบุรีซึ่งน้ำเสียมากลงมาทำการบำบัดที่พื้นที่แหลมผักเบี้ย และทำการบำบัดโดยผ่านกรรมวิธีต่าง ๆ เช่น ผ่านกรรมวิธีบ่อผึ่ง ผ่านกรรมวิธีที่เรียกว่าใช้แปลงหญ้าในการที่จะกรองของเสียและใช้ป่าชายเลนในการที่จะกรองของเสีย ทั้งหมดนี้พระองค์ท่านทรงแนะนำให้เป็นรูปแบบในการที่จะทดลองวิจัยต่าง ๆ ที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่

พระมหากรุณาธิคุณด้านการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม

ในเรื่องของน้ำท่วม น้ำท่วมก็เป็นปัญหาของประเทศชาติของเรา **ประเทศชาติก็ประสบปัญหาทั้งภัยแล้งและน้ำท่วม** ขณะนี้ก็เกิดปัญหาน้ำท่วมอยู่ที่ทางภาคใต้ ในเรื่องปัญหาน้ำท่วมพระองค์ท่านก็ทรงสนพระทัย ทรงห่วงใย และ **ทรงแนะนำในเรื่องการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมมาโดยตลอด** มีโครงการหนึ่งที่พวกท่านคงเคยได้ยินชื่อ คือ**โครงการแก้มลิง** ทรงโปรดให้มีการทำการทดลองแก้ไขปัญหาในลักษณะของโครงการแก้มลิงขึ้น ซึ่งก็ช่วยแก้ไขปัญหาน้ำท่วมลงไปได้

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ **ในเรื่องของทรัพยากรดินที่เป็นปัจจัยในการผลิต** พระองค์ท่านก็ทรงโปรดแนะนำให้มีการศึกษา ทดลอง**การใช้หญ้าแฝกในการอนุรักษ์ดิน**.....

พระองค์ท่านทรงเป็น "ครูของแผ่นดิน"

พระองค์ท่านทรงเป็น "ครูของแผ่นดิน" แม้แต่ในหนังสือที่ทรงนิพนธ์ต่าง ๆ เวลาเราอ่านแล้วเราต้องอ่านซ้ำหลาย ๆ หน เพราะเราจะ**ได้ทั้งความรู้ ได้ทั้งคติธรรม** ที่จะน้อมนำพาไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตของเรา ยกตัวอย่าง เช่น หนังสือเล่มล่าสุดนี้ หนังสือพระมหาชนก ถ้าได้อ่านแล้วก็จะเห็นว่าได้รับความรู้ ได้รับคติธรรม เป็นอย่างมากทีเดียว **หนังสือพระมหาชนกเป็นองค์รวมที่สอนถึงเรื่องของความวิริยะอุตสาหะ จะเป็นสิ่งที่สำคัญในการจะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นอกจากนั้นยังสอนถึงเรื่องการใช้สติปัญญาในการที่จะแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า**ที่มีปัญหาขึ้นมา จะเห็นได้ว่าในเรื่องของพระมหาชนกนั้น จากการที่พระมหาชนกทรงทำความเพียรอย่างมากทีเดียว ทรงว่ายน้ำอยู่ถึง 7 วัน 7 คืน ความเพียรอันนี้ก็ทำให้เทพยดาเห็นถึงความเพียร แล้วก็ยอมรับในความเพียรอันนี้ นอกจากนั้นแล้วในเรื่องของการใช้สติปัญญาเห็นไหมว่าทรงสอนว่าในขณะที่มีปัญหาเร่งด่วน ปัญหาเฉพาะหน้า อย่าตื่นตกใจแต่ให้ใช้สติปัญญาในการแก้ไขเฉกเช่นพระมหาชนก ขณะที่เรือแตกและทุกคนกำลังตื่นตกใจกำลังบนบานศาลกล่าวอยู่นั้น พระมหาชนกกลับทรงใช้สติปัญญาว่าทำอย่างไรจะรอด ก็ทรงทานอาหารให้เยอะไว้ จะได้มีกำลังในการว่ายน้ำ นอกจากนั้นเอาผ้าชุบน้ำมันมาพันรอบกายเพื่อจะให้ร่างกายเบาขึ้นมา นอกจากนั้นแล้วเมื่อเรือจะล่มลงไป พระมหาชนกท่านก็ใช้สติปัญญาโดยการปีนขึ้นไปบนเสากระโดงเรือสูง ๆ แล้วก็มองไปในทิศที่จะไปยังมิถิลานคร แล้วก็กระโดดลงไป กระโดดให้ห่างจากเรือพอสมควรทีเดียว เพราะถ้าโดดใกล้เรือไปอาจมีผู้ที่อยู่รอบ ๆ นั้นกอด พากันจมน้ำตายไป เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าพระองค์ท่านทรงพระราชนิพนธ์หนังสือ นอกจากจะเป็นความรู้ให้กับเราแล้ว ยังเป็นคติธรรม ยังเป็นปัจจัย ที่ให้ความคิดให้สติปัญญากับเราที่จะน้อมนำเอาไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตอยู่ด้วยอย่างมาก เพราะฉะนั้นก็จะเห็นได้ว่าพระบรมราโชวาทของพระองค์ก็ดี หรือแนวพระราชดำริต่าง ๆ ก็ดี ก็มีลักษณะที่เป็น "ครูของแผ่นดิน" อยู่ตลอดเวลา

พระองค์ท่านทรงช่วยเหลือประชาชนและประเทศชาติของเราให้พ้นจากความทุกข์ยากต่าง ๆ ในฐานะที่เป็น

"พ่อของแผ่นดิน" นอกจากนั้นแล้วพระองค์ท่านยังให้ความคิดให้ความรู้ สั่งสอนแก่พวกเรา ในฐานะที่พระองค์ท่านเป็น "ครูของแผ่นดิน"ด้วย เพราะฉะนั้นหน้าที่ของเราก็คือ สนองแนวพระราชดำริ รับมาปฏิบัติ พระองค์ท่านมิใช่จะทรงมีแนวพระราชดำริเท่านั้น แต่พระราชจริยาวัตรอันงดงามของพระองค์ท่าน ก็ยังทรงเป็นแบบอย่างให้พวกเราในการที่จะน้อมนำเข้ามาเป็นแนวทางในการประพฤติ ปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ของตัวเอง เพื่อประโยชน์ของครอบครัว และแน่นอนที่สุดก็เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมนั่นเอง อันเป็นจุดหมายปลายทางที่พระองค์ท่านทรงปรารถนา และเนื่องในโอกาสวันนี้ก็เป็นวันดี เป็นวันที่เรามีไมตรีจิตต่อกัน เพราะฉะนั้น **ผมขอน้อมนำพระราชดำรัส พระบรมราโชวาทเกี่ยวกับเรื่องของการรู้รักสามัคคี ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่คนไทยเราควรจะน้อมนำเข้ามาประพฤติปฏิบัติ เพื่อที่จะให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และสิ่งเหล่านั้นผมคิดว่าจะเป็นสิ่งที่จะตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้อย่างดีที่สุด** สมกับท่านมีพระมหากรุณาธิคุณกับเรา สมกับที่พระองค์ท่านทรงเป็น "พ่อของแผ่นดิน" สมกับพระองค์ท่านทรงเป็นเป็น "ครูของแผ่นดิน" ขอบพระคุณมากครับ สวัสดีครับ

เรื่องของทรัพยากรน้ำ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด พระองค์ท่านทรงรับสั่งว่า น้ำคือชีวิต เพราะฉะนั้นน้ำมีความสำคัญมาก เพราะฉะนั้นในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ขาดแคลนน้ำ และสามารถหาแหล่งน้ำได้ พระองค์ท่านก็จะทรงโปรดแนะนำให้ทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขึ้นมา ทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ขณะนี้มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งก็คือโครงการลุ่มน้ำป่าสักนั่นเอง

การอภิปรายพิเศษเรื่อง

"การเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท ในฐานะผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน"

โดย พระมหาด่วน สิริธรรโม

นายโสภณ สุภาพงศ์ รศ.ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์

ดำเนินการอภิปรายโดย ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

ณ สวนอัมพร วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2542

ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิต : ขอกราบเรียนท่านเลขาธิการสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ท่านคณาจารย์ชาวราชภัฏทุกท่าน วันนี้เป็นโอกาสดีอีกครั้งหนึ่งที่ชาวสถาบันราชภัฏได้ร่วมกันจัดงานสำคัญของชาติ ในระยะนี้เราจะสังเกตเห็นว่าสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏโดยชาวราชภัฏนั้นได้จัดงานสำคัญหลายครั้งโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการประชุมทางวิชาการ การประชุมทางวิชาการในวันนี้ท่านทั้งหลายก็ทราบแล้วว่าเราจะพูดกันด้วยเรื่องของใคร ก็เป็นเรื่องของบุคคลที่สำคัญที่สุดของชาติเรา ซึ่งเรายกย่องพระองค์ว่า "ทรงเป็นครูของแผ่นดิน" ถ้าเราศึกษาศัพท์คำว่า "ครู" สักนิดหนึ่ง คำนี้มาจากคำบาลีว่า "ครุ" ซึ่งไทยเราเอามาใช้เป็น "ครู" แล้วไปตรงกับคำภาษาสันสกฤตว่า "คุรุ" ซึ่งชาวสถาบันราชภัฏก็นำมาใช้ทั้งสองคำ "คุรุ" หรือ "ครู" นั้น ก็หมายถึง ที่รู้กันโดยทางปฏิบัติก็คือผู้สั่งสอน คำนี้มาคู่กับคำว่าอาจารย์ เพราะฉะนั้นเราจึงเรียกคนที่ทำหน้าที่สั่งสอนว่าเป็นครูอาจารย์ ที่นี้น้ำหนักของคำสองคำนี้ ถ้าเราศึกษากันให้ถ่องแท้จะพบว่าในที่ใดก็ตาม ถ้าพูดถึง **ครูที่สอนทั้งศิลปวิทยา รวมทั้งสอนการพัฒนาจิตใจและคุณธรรมด้วยนั้น มักจะใช้ว่าเป็นครู** หรือเรียกว่าครุ อย่างพระพุทธเจ้าของเรานั้นมีคำยกย่องพระองค์ในพระพุทธคุณ ที่อธิบายเป็นพิเศษนั้นก็คือคำว่า

"โลกครุ" ซึ่งแปลว่าเป็นครูของโลก และในวรรณคดี ภาษาบาลี สันสกฤต หลายเรื่อง เราจะพบเห็นว่า ครูบาอาจารย์คนสำคัญ ๆ โดยเฉพาะที่สอนเกี่ยวกับปรัชญา ศาสนา หรือทางจิตใจ การพัฒนาจิตใจนั้น มักจะเรียกว่าเป็น "ครุ" เสมอ ที่ผมเรียนมาเพื่อต้องการให้ท่านได้เห็นความหมายของคำว่า "ครุ" หรือ "ครู" ซึ่งคนไทยเรานั้นรับเอาอิทธิพลศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาที่ก่อกำเนิดขึ้นจากอินเดียเข้ามา เรารับหลายรูปแบบ แม้กระทั่งคำพูด รวมทั้งกระทั่งคำว่าครูที่เรานำมาใช้อยู่ เพราะฉะนั้น**ครูในสังคมไทย จึงหมายถึงผู้ให้ทั้งความรู้ ศิลปวิทยาที่ลูกศิษย์จะนำไปประกอบวิชาชีพ รวมทั้งได้ทำตัวให้เป็นแบบอย่างในทางที่ดีด้วย** การทำตัวให้เป็นแบบอย่างนั้น เป็นที่แน่ชัดว่าเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางศีลธรรมอย่างดียิ่ง **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรานั้นถือได้ว่า "ทรงเป็นครูของแผ่นดิน" โดยนัยนี้ทุกประการ** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นทั้งนักวิจัย นักเผยแพร่ผลงาน และทรงทำให้เป็นตัวอย่าง แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระองค์ท่าน "ทรงเป็นครูของแผ่นดิน"

ดร.พระมหาต่วน : ขออำนวยพรท่านครูบาอาจารย์ทุกท่าน อาตมารู้สึกดีใจที่ได้เห็นและก็ได้ยินโครงการอันนี้ นับว่าเป็นความคิดที่น่าอนุโมทนาอย่างมากที่ทางสถาบันราชภัฏถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชาติ และมาก่อความคิดอันนี้ขึ้นในยุคที่เรียกว่ากำลังสับสน บางท่านบอกยุค IMF มันสับสนไปหมด ดูไปดูมา IMF ก็เหมือนกับว่า Ignore Mother and Father เป็นยุคที่คนในสังคมไม่มองแม้แต่แม่พ่อของตัวเอง ทอดทิ้งครอบครัว แม้ผู้ที่เป็นตัวอย่างที่ดีของเรา ซึ่งทางสถาบันราชภัฏได้นำขึ้นมาปรารภว่าเราจะตามรอยเบื้องพระยุคลบาทของผู้เป็น "ครูของแผ่นดิน" อย่างไร ท่านเป็นครูทุกอย่าง

ทรงเป็นครูด้านการเกษตร

เรื่องของเกษตร เกษตรกรรมคือการทำนา และการฝึกอาชีพ งานทุกอย่างท่านทรงทำเป็นตัวอย่างให้กับข้าราชการหรือประชาชน ท่านลองหลับตามองไปที่พระราชวังดุสิต.....ตามที่ข่าวเสนอ มีข่าวออกมา แปลงเกษตรมีการดำนา มีอะไรต่ออะไรอยู่ในนั้นเสร็จ ปลูกข้าวโพด มีทั้งนมโคนมต่าง ๆ **พระองค์ไม่เคยทอดทิ้งเรื่องชีวิตพื้นฐานของเกษตรอันนี้เป็นครูหนึ่ง** อาตมาจะลงลึกไปอีกนิดหนึ่ง คำว่า ที่ท่านทำเกษตรน่ะ ทำโดยใช้ธรรมชาติ นี่ท่านก็เป็นครูหนึ่ง อาตมาเชื่อว่าครูแต่ละท่าน บางท่านถนัดในเรื่องของเกษตรแต่ทำนาไม่เป็นเลย แต่อาตมารับรองว่าทำนามาแล้ว ไถนาก็ไถมาแล้ว เลี้ยงวัวเลี้ยงควายเลี้ยงมาหมด เลี้ยงช้างอาตมาก็เลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงม้าก็เลี้ยงมาแล้ว รู้รสสิ่งเหล่านี้ดี การที่พระองค์ทรงลงไปสัมผัส คลุกคลีกับชาวบ้าน เป็นกันเองกับชาวบ้าน ไม่ใช่พระองค์ลดพระองค์ แต่ว่า **พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นหลาม ไม่ใช่ไปสอนเกษตร สอนการทำไร่ไถนาเพียงแต่วิธีการทำนา แต่สิ่งที่พระองค์ทุ่มเทไปก็คือจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยพระมหากรุณาธิคุณ คือเมตตา** ในเรื่องของเกษตรที่อาตมาได้สังเกต.....

ความรักบ้านรักเมือง ความมีปณิธานอันแน่วแน่ในด้านจริยธรรมต่อการเมืองไม่มีใครที่จะออกมาประกาศตัวเองอย่างชัดเจน **ทำงานโดยไม่ได้หวังอะไรเลย ไม่หวังสิ่งตอบแทน** ไม่หวังว่าคนจะรู้หรือไม่รู้ อาตมาเชื่อว่าในที่นี้ประมาณ 90% ต้องจำเพลงหนึ่ง **เพลงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ เพลงความฝันอันสูงสุด** ท่านลองนึกตามเพลง ฟังเพลงนี้แล้วก็นึก **ท่านก็จะรู้ว่าพระองค์สอนอะไรอยู่ในเพลงนี้บ้าง** ความฝันอันสูงสุด ตั้งความฝันอย่างสุด ผู้ที่มีความฝันอันสูงสุด คนธรรมดาจะมีน้อย นอกจากพระโพธิสัตว์ผู้ทำงานเพื่อเข็นมนุษย์ผู้ทุกข์ยากทั้งหลายให้พ้นจากความทุกข์ อันนี้จะเป็นครูอะไร ท่านลองวิเคราะห์เอาเองก็แล้วกัน อย่างในเพลงเขาบอก อาตมาร้องไม่เป็นแต่จำเนื้อได้ "ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ ขอสู้ศึกทุกเมื่อไม่หวั่นไหว ขอทนทุกข์รุกโรมโหมกายใจ ขอฝ่าฟันผองภัยด้วยใจทะนง จะแน่วแน่แก้ไขในสิ่งผิด จะรักชาติจนชีวิตเป็นผุยผง จะยอมตายหมายให้เกียรติดำรง จะปิดทองหลังองค์พระปฏิมา" ดูซิท่าน ทำงานปิดทองหลังองค์พระปฏิมา ไม่มีใครปิดละโยม อันนี้พูดถึงว่าการทำงานหรือทำอะไรก็แล้วแต่ คนไทยเราส่วนมากชอบทำเอาหน้า แต่ในลักษณะเดียวกันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ไม่เคยทรงทำอะไรเพื่อที่จะให้คนรู้ แต่ว่าผลงานปรากฏขึ้น

ทรงเป็นครูด้านวิทยาศาสตร์...ด้านเทคโนโลยี

ครูนี้อีกด้านหนึ่ง เช่น อย่างครูวิทยาศาสตร์ ครูทางเทคโนโลยี ท่านจะเห็นว่าเมื่อไม่กี่วันมานี้ฝนหลวงตก เราได้รับความชุ่มฉ่ำเหมือนเราฟังเพลงสายฝนที่เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ที่พระองค์ทรงพระนิพนธ์ เหมือนพระราชหฤทัยพระองค์ที่เปี่ยมไปด้วยมหากรุณาธิคุณ เหมือนประดุจหนึ่งมาจากฟากฟ้าสุราลัยสู่แดนดิน.....คือชโลมจิตใจพสกนิกรให้ร่มเย็นชุ่มฉ่ำ มีชีวิตชีวา ยามทุกข์เราได้พระมหา

กรุณาธิคุณขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาให้ความอบอุ่นแก่เรา ยามเราทะเลาะกันเรามีองค์พระประมุขเป็นประดุจประหนึ่งว่าบิดาเรียกลูกมา แล้วก็แนะนำสั่งสอน เราก็เลิกทะเลาะกัน ที่เป็นอย่างนี้ได้เพราะอะไร ก็เพราะพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่มีต่อพสกนิกรชาวไทย **ครูในด้านวิทยาศาสตรก็จะเห็นว่า พระองค์มีครบ ความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านวิทยาศาสตร์ และสิ่งที่น่าสังเกตน่าศึกษาที่สุดก็คือ ในการแนะนำ ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิทยาศาสตร์นั้น พระองค์จะมีแทรกจริยธรรมและคุณธรรมไปทุกครั้ง** อันนี้เป็นสิ่งที่เราหายากในบรรดาครูทั้งหลาย

ทรงเป็นครูด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สอนในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ต้นไม้ในภาคเหนือก็ตาม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ตาม เกือบจะหมดทั้งภูเขาเลย เหลือแต่ภูเขา แต่พระองค์บอกว่า เอาไว้ไม่ต้องปลูกป่าใหม่ก็ได้ ถ้าปลูกก็ปลูกเสริมก็ได้ แต่ว่าของเก่าเดิมที่มีอยู่ ต้นตอมีอยู่ เพาะทิ้งไว้อีกซักระยะหนึ่งมันก็จะเกิดเป็นป่าไม้ที่ดีมาก เท่าที่อาตมาได้ไปเห็นประเทศที่ด้อยพัฒนาอย่างประเทศอินเดีย เป็นต้น ภูเขาถูกตัดต้นไม้หมด ฝนตกมามันก็จะชะดิน ชะจนกระทั่งภูเขาเหลือแต่หิน ดินก็ไหลลงไปที่ราบต่ำหมด ดินก็ไหลไปถมจนแม่น้ำลำธารตื้น เช่นอย่างแม่น้ำเนรัญชราที่ว่าพระพุทธเจ้าลอยถาดน่ะนั่นคือเป็นครูที่เราได้เห็นชัดเจน

ทรงเป็นครูด้านศีลธรรม....จริยธรรม

ครูที่สำคัญที่สุดอีกประเด็นหนึ่งก็คือพระองค์ทรงเป็นครูแห่งจริยธรรม ทุกวันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศีลอุโบสถและสนทนาธรรมะกับพระ มีอาจารย์ท่านหนึ่งสถาบันแห่งหนึ่ง ทุกวันพระ เรียกว่าทุกวันอาทิตย์จะเข้าไปฟังธรรมะ ธรรมะที่ไหน บอกว่าไปที่วัด วัดไหน วัดสวนจิตรฯ ท่านสนใจธรรมะถึงขนาดนี้ ท่านลองคิดดู ฉะนั้น **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราเป็นครูสอนศีลธรรม สอนจริยธรรม สอนโดยที่พระองค์ไม่ได้ตรัสเอ่ย สอนโดยการกระทำ** เช่นอย่างสอนให้คนมีความรักสามัคคีกัน มีวิธีการอันหนึ่งซึ่งทำแล้วได้ผลมากที่สุด คนรักกันสามัคคีกันและไม่แบ่งแยกชั้นวัย คือ ลูกเสือชาวบ้าน อาตมาไปเห็นลูกเสือชาวบ้านเขาเล่นกองไฟกันมีครั้งหนึ่งไปเห็นที่ต่างจังหวัดที่ จ.ราชบุรี มีขบวนแห่ต่าง ๆ เด็กอายุ 15–16 ปี วัยรุ่น คนแก่อายุ 50–60 ปี แม้ 70 ขยับได้ มาร่วมขบวนแห่

เล่นสนุกสนานด้วยกันทำงานด้วยกันโดยที่ไม่คิดว่าอันนี้คนแก่นั้นคนเด็กหนุ่ม อะไรไม่มีแยกเลย ไม่แยกชั้นวรรณะ และพอพูดถึงลูกเสือชาวบ้าน ทุกคนจะรักกันมาก นี่คือครูสอนจริยธรรม

พระอัจฉริยภาพทางด้านดนตรี

มีครูคนไหนอีกที่เก่งทุกอย่าง **ดนตรี** พระองค์ทรงมีดนตรีในพระราชหฤทัยตลอดเวลา ทรงดนตรี เวลาไปทรงดนตรีในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ สมัยก่อนนี้ไปที่มหาวิทยาลัยเกษตร จุฬาก็ไปอยู่ประจำ สมัยท่านยังแข็งแรงมากท่านก็เสด็จพระราชดำเนินไปเรื่อย มีครั้งหนึ่ง เจริญพร **อาตมาชาบซึ้งในการสอนทั้งดนตรีและสอนจริยธรรมให้กับคนเรามากคือ เรื่องของพระองค์ให้ ส.ค.ส. เมื่อ 2-3 ปีก่อน เรื่อง ดีด สี ตี เป่า** บังเอิญวันก่อนหน้านั้นอาตมาก็คิดในเรื่องนี้อยู่ เพราะอาตมาไปพูดที่วิทยุรัฐสภา ก็มี ส.ส. ที่จะอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล และก็หลายพรรคทำรัฐบาลร่วมกันก็ทะเลาะกัน อาตมาก็ยกเรื่องดนตรีนี้ให้ ส.ส. ฟังเพื่อเป็นการได้ยินบ้างที่ยกเรื่องดนตรีไทยมาพูดให้ฟังว่า **ดนตรี ซอเส้นเดียวไม่สามารถจะเป็นเพลงได้ ต้องสองสายอย่างน้อย และในขบวนการซอ ดนตรีนี้ก็ถ้าเสียงเดียวกันก็จะไม่เป็นเพลง ต้องคนละเสียง** เสียงซอด้วง ซออู้ เสียงใหญ่ของซอด้วงต้องเทียบกับเสียงเล็กของซออู้อย่างนี้เป็นต้น พูดได้อย่างนี้เพราะอาตมาเคยเล่นมาก่อน **เรา ก็คนทุกคนก็ปรับเสียงเข้าไปแล้วบรรเลงร่วมกัน โดยนโยบายอันเดียวกันมันก็ไปกันได้** เห็นส.ค.ส. พระองค์ออกมาเป็นการชะลอความทะเลาะกันได้เป็นอย่างดี เยี่ยมและท่านทั้งหลาย **อาตมารู้สึกดีใจที่ได้มีโอกาสมาปรารภถึงพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงเป็นครูตัวอย่างของเรา ทั้งในเรื่องของครูวิชาการทั่วไป ครูในด้านพุทธศาสนาและจริยธรรม ครูในด้านเกษตร วิทยาศาสตร์ ทุกอย่างพระองค์เป็นตัวอย่างให้เราเห็นได้ชัดเจน** โดยที่พระองค์ทรงนำไปปฏิบัติจริง ๆ และพระองค์ไม่มีความรังเกียจ.....ไม่เลือกว่าคนนั้นดี คนนี้ไม่ดี หรือคนนั้นรวย คนนี้จน แล้วฉันจะสอน และพระองค์ทรงเน้น เป็นมหากรุณาธิคุณ อย่างที่อาตมาได้ปรารภในตอนแรกว่า พระองค์เป็นพระโพธิสัตว์แห่งยุคที่มีพระมหากรุณาและพระอัจฉริยภาพทางสติปัญญาอย่างเยี่ยมยอด การที่เราจะเจริญรอยตามพระยุคลบาทของพระองค์นั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นครูเป็นอาจารย์ อาตมาว่ามีโอกาสดีมาก มีโอกาสดีอย่างไร คนที่จะไปเป็นรัฐมนตรีก็ไปจากครู ต้องนึกถึงครู ถ้าไม่นึกถึงครูแสดงว่าอกตัญญู

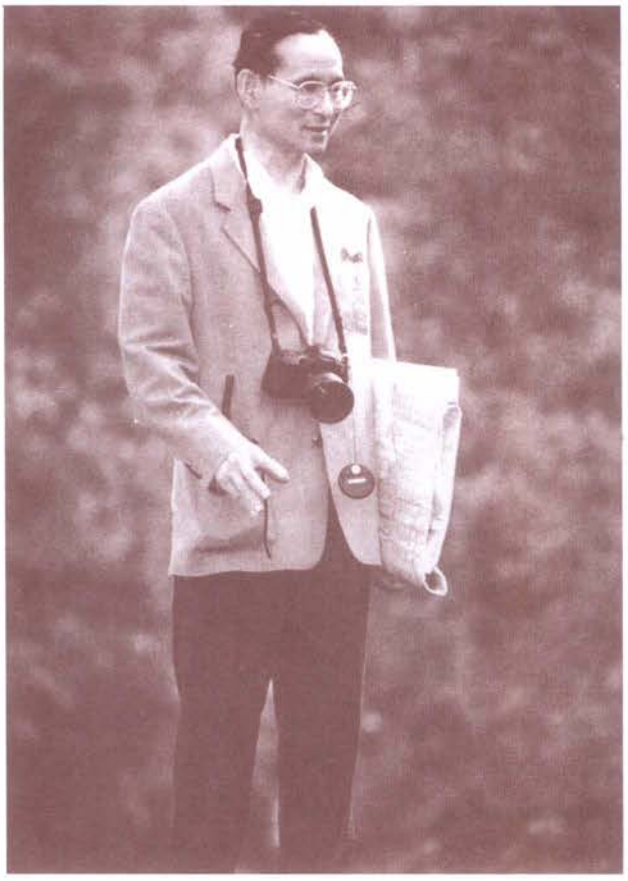

คนไปเป็น ส.ส. คนไปเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นทหาร เป็นตำรวจ หรือเป็นอะไร ใครก็ตาม หรือแม้แต่อยู่ในสำนักงบประมาณทั้งหลาย อาตมาเพิ่งได้ยิน 2 ปีที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาไม่ถูกตัดงบประมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาบุคคล พัฒนาจิตใจ นับว่าเป็นการมองเห็นการณ์ไกล และช่วยให้เราเจริญตามรอยพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยที่เราทำหน้าที่อย่างดีที่สุด ไม่มีที่พึ่งอื่นใดของชาติขณะนี้เพียงพอ **ที่พึ่งของชาติของเราขณะนี้คือครู จะเป็นผู้ที่มอบให้ทั้งวิชาความรู้ มอบให้ทั้งจรณะความประพฤติให้กับเยาวชนของเรา** ถ้าเราทำได้ 2 อย่างคือ ความรู้-วิชาและจรณะ-ความประพฤติ ให้เด็กดี มีความสามารถ และสามารถใช้ความสามารถให้เป็นประโยชน์ก็จะเป็นประโยชน์กับชาติบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเราทำหน้าที่ของเราตามที่อาตมาได้ยกบางจุด ซึ่งบางท่านอาจจะมองเห็นมากกว่าอาตมา แต่อาตมาเชื่อว่าเมื่อมองเห็นแล้วเราไม่เพียงแต่มองเห็นเท่านั้น แต่เรานำความคิด ประกายความคิดที่เกิดขึ้นจากที่เห็นพระองค์ได้กระทำให้เราดูให้เป็นตัวอย่างนั้นมาใช้กับลูกศิษย์ของเรา มาใช้กับตัวของเรา มาใช้กับคนใกล้ชิดของเรา ก็จะได้ชื่อว่าเจริญรอยตามพระยุคลบาทครูแห่งแผ่นดินของเรา ก็ขอแสดงความคิดเห็นเพียงเท่านี้ เจริญพร

ดร.สุรพล วิรุหรักษ์ : มุมมองที่ผมคิดว่าควรจะพูด ก็คือมุมมองทางด้านศิลปวัฒนธรรม ขออนุญาตเริ่มต้นอย่างนี้ว่าต้องขอพระราชทานอภัยโทษหากสิ่งที่ผมจะกล่าวต่อไปนี้ไม่เป็นที่ต้องพระราชอัธยาศัยหรือระคายเบื้องพระยุคลบาท แต่ให้ความรู้ที่จะกล่าวต่อไปนี้ซึ่งไม่เคยกล่าวที่ไหนเลยในชีวิตได้เป็นประโยชน์แก่บุคคลทั้งหลายทั้งปวง ใช้เป็นเยี่ยงอย่างต่อไปในการดำเนินชีวิต ก็กล้าที่จะกล่าวในวันนี้ เรื่องที่จะกล่าวนี้มี 2 ลักษณะด้วยกัน คือเป็นความรู้เชิงประจักษ์ที่ได้มาด้วยตัวเอง ที่ประสบมาด้วยตัวเองเนื่องในพระองค์ท่าน หรือได้ยินได้ฟังมาจากครูหรือเพื่อนที่ทำราชการถวายพระองค์ท่าน เพราะฉะนั้นอยากให้ฟังด้วยความตั้งใจสักนิดหนึ่ง และคิดว่าคงจะไม่ไปพูดที่ไหนอีก

มุมมองทางด้านศิลปวัฒนธรรมนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เตือนประชาชนอยู่เสมอเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางด้านวัฒนธรรม เมื่อประมาณ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา จนรัฐบาลต้องประกาศเป็นปีวัฒนธรรมขึ้น ก่อนยูเนสโกด้วยซ้ำ นั่นคือ**การรักษาวัฒนธรรมเป็นการรักษาชาติ นี้ก็เป็นประเด็นหนึ่งที่พระองค์ท่านเล็งเห็นถึง คุณค่าของความเป็นชาติอยู่ที่ศิลปวัฒนธรรมและบทบาทอันนี้เป็นของราชภัฏร้อยเปอร์เซนต์ เพราะท่านเป็นบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่** ที่ต้องทำหน้าที่นี้เป็นลำดับที่ 1 ใน หลาย ๆ ภารกิจของท่าน ภารกิจที่พระองค์ท่านทำยากแค่ไหนถ้าพูดคงจะยาว ท่านต้องไปอ่านความรู้สึกของสมเด็จพระเทพรัตนฯ ในพระนิพนธ์เรื่องตามรอยเท้าพ่อ ก็จะรู้ว่าลำบากขนาดไหน ในการที่ทำงานเพื่อแผ่นดินในลักษณะปิดทองหลังพระ หลายคนได้พูดถึงท่านในเรื่องของขันติธรรมหรือวิริยานุวัตรต่าง ๆ ที่พระองค์ท่านได้ประกอบอยู่ทุกวัน **ผมอยากจะเน้นเรื่องเมตตาธรรมและกรุณาธรรมที่พระองค์ท่านได้ทรงปฏิบัติเป็นเนืองนิจ** คือไม่ได้คิดเฉย ๆ แต่ลงมือกระทำให้เกิดมรรคผลต่าง ๆ เกิดเป็นผลดีแก่ประชาชนและผู้คนทั้งปวง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเคยขอพระราชทานพระราชานุญาตทูลเกล้าฯถวายศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ให้พระองค์ท่าน ในฐานะที่ทรงเป็นเอกอัครศิลปินของชาติ ซึ่งก็เป็นความจริงแล้วถ้าถามว่าท่านเคยทรงสอนเรื่องพวกนี้ไหมมีพระราโชวาทหลายแห่งแต่จะไม่อัญเชิญมา แต่อยากจะแนะนำว่าให้ดูพระราชจริยาวัตรเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นงานทางด้านศิลปะของพระองค์ท่านเป็นหลัก

ทรงเป็นทั้งศิลปินและช่าง

พระองค์ท่านทำงานได้ทั้งศิลปินและช่าง คือไม่ใช่ออกแบบอย่างเดียวแต่ลงมือกระทำได้ด้วยช่าง หรือดีไซเนอร์ปัจจุบัน หรือสไตลิสต์ปัจจุบัน ที่ยกตัวกันเองในปัจจุบันนี้ ถามว่าทำงาน ลงมือกระทำได้ไหม หลายคนกระทำไม่ได้ ครูศิลปะหลายคน ทฤษฎีได้ แต่ไม่มีฝีมือช่างที่จะทำให้เกิดเป็นมรรคผล เป็นตัวอย่างให้ลูกศิษย์ได้ ตรงนี้ผมคิดว่าเป็นประเด็นสำคัญว่าไม่ได้คิดเพียงอย่างเดียว ต้องทำให้ปรากฏได้ รู้จริง เก่งจริง เรียนรู้จนกระทั่งเป็นครูเขาได้ อันนี้สำคัญ ถ้าเป็นครูดีแต่พูด-ดีแต่ติเฉย ๆ มันได้ครึ่งเดียวนะครับ อีกครึ่งหนึ่งยังต้องหาต่อไป ก็คือต้องดูต้นแบบ คือพระองค์ท่าน **หลายคนก็ทราบเรื่องเกี่ยวกับพระองค์ท่านในด้านดุริยางคศิลป์ ทัศนศิลป์และวิจิตรศิลป์ก็ทรงทางด้านภาพถ่าย ภาพยนตร์ ภาพวาด ภาพปั้น ก็ได้ทรงงานด้านนี้ ด้านวรรณศิลป์ก็มีผลงานพระราชนิพนธ์อยู่หลายฉบับด้วยกัน** แต่หลายท่านอาจจะไม่รู้เรื่องนาฏศิลป์ พระองค์ท่านอาจจะไม่ทรงด้วยพระองค์เองแต่ทรงเอาพระทัยใส่อย่างมาก ตรงนี้ในฐานะที่ทำหน้าที่ในราชการด้านนี้อยู่ก็จะยกตัวอย่างสำคัญในเรื่องต่อ ๆ ไป

เรื่องแรกเกี่ยวกับ**เรื่องนาฏศิลป์** ก็คือว่าทรงให้พระโอรสพระราชธิดาทั้งหลายพระเจ้าลูกเธอทุกพระองค์ทรงนาฏศิลป์เป็นแบบแผนของราชสำนักว่า **เจ้าฟ้าทุกพระองค์จะต้องทรงมีความรู้เรื่องนาฏศิลป์** และก็ที่โรงเรียนจิตรลดาก็ได้มีถวายงานทางด้านศึกษานาฏศิลป์แก่พระเจ้าลูกเธอทุกพระองค์แล้วเสด็จไปทอดพระเนตร อย่างเช่น เมื่อยังทรงดำรงยศ

เจ้าฟ้าชายก็ได้ฝึกโขนอยู่นานพอสมควร นี้ก็เป็นเรื่องหนึ่ง **เมื่อคราวที่ขาดพิธีกรในการไหว้ครูของชาติ เมื่อคุณครูอาคมเสียชีวิตลง ก็ไม่มีใครสืบต่อ ก็เป็นหน้าที่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในฐานะที่ทรงเป็นพระพรหม เป็นพระศิวะ และเป็นพระวิษณุ อยู่ในพระองค์ท่านเอง ก็เสด็จมาทรงกระทำพิธีสืบต่อวิชาการทางด้านนาฏศิลป์ให้แก่แผ่นดิน** ฟังดูเหมือนกับเรื่องเล็กแต่ที่จริงเป็นเรื่องใหญ่ เพราะไม่มีใครที่จะมอบวิชาความรู้ ซึ่งเป็นศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ให้ต่อไปได้ เพราะไม่ได้รับมอบมาเลย ขาดในแผ่นดินเลย ก็ต้องอัญเชิญเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำพิธี การจึงสำเร็จ วิชานาฏศิลป์จึงได้สืบต่อมาจนทุกวันนี้

ทีนี้ในเรื่องเกี่ยวกับ**งานช่าง** ที่ผมได้กล่าวไว้ตอนต้น พระองค์ทรงเห็นว่างานบางอย่างเรียนรู้ในห้องเรียนไม่ได้ **ทรงเล็งเห็นว่าการเรียนบางอย่างต้องเรียนแบบตักศิลา เรียนกับพระดาบส เรียนเป็นศิษย์ก้นกุฏิ** เพราะฉะนั้นโครงการพระดาบสก็ดีโครงการอะไรเหล่านี้ซึ่งจะต้องไปเรียนตัวต่อตัว ไปรับใช้ครูบาอาจารย์แบบโบราณ จึงเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงสนพระทัยและทรงสนับสนุน อย่างเช่น โครงการเรื่องเครื่องดนตรีที่อยุธยาอย่างนี้ เป็นต้น นี้ก็เป็นวิธีการเรียนแบบไทย ๆ ซึ่งทรงเล็งเห็นว่าได้ประโยชน์ไม่แพ้การเรียนแบบฝรั่งหรือการเรียนแบบสากล จึงทรงแนะนำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็ได้อัญเชิญพระราโชบายอันนี้เปิดอาศรมศึกษาขึ้นในวิชาการศิลปะหลายสาขาด้วยกัน เป็นการเรียนตัวต่อตัวและสืบทอดวิชาศิลปะให้มันสถิตอยู่ในตัวให้ได้ไม่ใช่ในหนังสือ และต้องเรียนแบบซึมซับ ถ่ายทอดกลยุทธ ศาสตร์ชั้นสูงจากครูมาให้ได้ นี่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ทรงเล็งเห็นถึงวิธีการแบบไทย ๆ ทีนี้ต่อไปนี้จะเล่าเรื่องว่าทรงสนพระทัย และก็อยากให้ท่านนำไปเป็นตัวอย่างในการทำงานของท่าน กระผมได้ทราบมาว่าเมื่อ 60 พระชันษา ก็มีความคิดในแผ่นดินว่าจะสร้างพระมหาปราสาทเป็นการเฉลิมพระเกียรติยศ เพราะว่าในแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ ทุกรัชกาล จะมีพระมหาปราสาทสร้างเป็นพระเกียรติยศ ไม่ใหญ่ก็เล็กแล้วแต่กรณี เมื่อความทราบถึงเบื้องพระยุคลบาทก็ทรงสั่งให้ระงับ เพราะราคามันกว่า 3 ร้อยล้านบาท ได้ยินมาว่า รับสั่งว่าไม่เป็นประโยชน์อันใดสู้เอาเงินไปทำอย่างอื่นดีกว่าที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน นี่ก็เป็นความรู้สึก

ทรงเป็นปราชญ์

เรื่องที่สองถัดมาก็คือ**เวลาเมื่อมีความเดือดร้อนในแผ่นดิน พสกนิกร ข้าราชการ ทหาร ตำรวจชายแดน ที่ต้องไปป้องกันอาณาเขตประเทศไทย** ต้องไปทำการสู้รบ บาดเจ็บล้มตายเป็นอันมาก **ก็ทรงจัดให้มีการแสดงไปในพื้นที่ ก็ให้หาทหาร ตำรวจมาเข้าเฝ้า พระราชทานอาหารให้ท่านเหล่านั้น แล้วก็จัดการแสดงเพื่อปลุกใจ เป็นของขวัญพระราชทานไป** สิ่งที่ผมพบอันหนึ่ง ผมได้มีโอกาสไปทำละครเรื่องพระนเรศวรมหาราชที่วังไกลกังวลซึ่งอยู่ริมทะเลก็เป็นการแสดงละครที่คุณสมภพ จันทรประภา เป็นผู้แต่ง ตัวละครจะต้องพูดเองไมโครโฟนก็ใช้ไม่ค่อยได้เสียงมันฟังไม่ชัดตลอดตลอดทั้งบ่ายก็ซ้อม ก็ปรับกันตลอด เราในฐานะผู้กำกับฝ่ายศิลป์ก็ยืนอึมมี่กันอยู่ตรงนั้น ว่าจะแก้ปัญหากันอย่างไรดี เสด็จลงมาเองลงมาปรับเครื่องเสียงเองทรงปรับเครื่องเสียงเองปรับเสร็จเรียบร้อยเสด็จขึ้น ตี 3 โดยประมาณเสด็จลงมาใหม่ ทรงสั่งให้รื้อ ย้ายเวทีปรับ ทราบว่าทรงขึ้นไปคิดว่าจะแก้ปัญหานี้อย่างไร ทรงลงมาพร้อมด้วยทำแผนที่ ย้ายเวทีปรับปรุงเครื่องเสียง ติดตั้งเสร็จเรียบร้อย จนรุ่งสางจึงได้เสด็จขึ้น เพื่อให้เสียงที่คนเขาจะได้ยิน อย่างนี้เป็นต้น คือ **ทรงเอาพระทัยใส่ถึงรายละเอียด ต่าง ๆ ถึงสัมฤทธิผล นี่ คำว่าประกันคุณภาพทางวิชาการนี่อยู่ตรงนี้ คือ ไม่มีการท้อถอยในเรื่องเกี่ยวกับความถูกต้อง ความสมบูรณ์แบบ**ของสิ่งที่เรากระทำลงไป ไม่ว่าอะไรทั้งสิ้น ทรงเอาพระทัยใส่และทำจนกระทั่งสัมฤทธิ์ผลให้ได้ ถัดมาก็เรื่องเสียงละครนี่อีกแหละทุกอย่างหายใจไปเหมือนกับเทปเลย แล้วไปเปิด แต่งตัวออกไปเล่น คนดูจับไม่ได้ เทคนิคอันนี้ทำก่อนอาคาซ่า ทำมาก่อนเป็นทศวรรษเลย อย่างนี้ใครจะคิดได้ ถ้าไม่ใช่พระองค์ท่าน คือทรงคิดอยู่ตลอดเวลา สมองของพระองค์ท่านคิดอยู่ตลอดเวลา จะแก้ปัญหาอย่างไรดี คือ **หนึ่ง ตีปัญหาให้แตก สอง หาวิธีแก้ปัญหาโดยแยบคาย ทดลองแล้วแก้ไข เมื่อเกิดสัมฤทธิผลแล้วจึงนำออกเผยแพร่** ผมว่ากระบวนการอย่างนี้เป็นกระบวนทางวิทยาศาสตร์ **เป็นกระบวนการของปราชญ์ รู้ปัญหา หาวิธีการแก้ปัญหาให้ได้มาโดยแยบคาย ที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการ** แล้วก็ดูว่าสำเร็จผลอย่างไร แปลงทดลองที่ทำที่วังสวนจิตรฯ ก็อาการเดียวกัน เอามาลองดูก่อน แก้ไขเรียบร้อยแล้วจึงลงพื้นที่จริง ทุกโครงการเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่คิดขึ้นลอย ๆ แล้วเอาไปเขียนเป็นวิทยานิพนธ์ส่งครูแล้วก็ได้คะแนนมา ไม่ใช่เลย นี่ก็เป็นเรื่องที่สำคัญมาก อีกเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องที่ได้ยินมาจากเพื่อนสถาปนิก ไปทำงานซ่อม

พระดำหนักจิตรลดา ก็วังในหลวง ทุกสิ่งทุกอย่างก็ต้องดีที่สุดในชีวิตของช่าง ก็จะทำถวาย เราเองก็คงคิดอย่างนั้นว่าจะต้องที่สุดน่ะ ไม่ใช่หรอกครับ ประหยัดที่สุด อะไรไม่จำเป็นก็ไม่ต้องใช้ อะไรใช้ของเก่าได้ก็ใช้ อะไรเปลี่ยนอีกด้านหนึ่งมาใช้ได้ หน้านี้มันเก่าก็เอาอีกหน้าหนึ่งมันขึ้น ก็ใช้ได้ นี่ก็เป็น**แนวคิดด้านประหยัดอีกอันหนึ่งไม่มีการหรูหรา ฟุ่งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย อะไรทั้งสิ้น ประหยัดสุด ๆ** และวิธีตรวจงานของพระองค์ท่าน ไม่ใช่ตรวจงานแบบราชการตั้งกรรมการตรวจรับตึกหรืออาคาร ไม่ใช่ เอาพระหัตถ์ลูบไปใต้โต๊ะว่ามีเสี้ยนหรือเปล่า ทาแลคเกอร์หรือยัง เก็บงานเสร็จหรือยัง นี่ก็เป็นตัวอย่างอีกตัวอย่างหนึ่งในเรื่องเกี่ยวกับการประกันคุณภาพของพระองค์ท่าน ไม่มีการปล่อยอะไรล่วงผ่านไปโดยไม่มีการตรวจสอบอย่างละเอียดลออ นี่ก็เป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง.....หกโมงเช้าวันหนึ่ง ท่านผู้หญิงบุตรีโทรฯมาที่บ้าน สุรพลหาคำตอบหน่อยซิว่า จันทโครพ(จัน-ทะ-โค-รบ) เป็นอะไรกับจันทครุพ (จัน-ทะ-ครุบ) ท่านผู้หญิงต้องการทราบไปทำไม ก็เธอทำเรื่องลิเกอยู่ไม่ใช่หรือ ลิเกเรื่องจันทโครพน่ะ ใช่ครับ ผมนึกไม่ออกว่าจะหาคำตอบอย่างไรบ้าง รับสั่งลงมาให้ถามว่า จัน-ทะ-โค-รบ กับ จัน-ทะ-ครุบ เป็นอะไรกัน ก็เลยนึกขึ้นได้ว่า เรารู้เรื่องจัน-ทะ-โค-รบ แต่เราไม่เคยถามตัวเองเลยว่า กำเนิดของจัน-ทะ-โค-รบ มาจากไหนคือทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ต่อหน้าพระพักตร์นั้นเป็นศาสตร์หมด เป็นวิชาการหมด อะไร มันคืออะไร ที่จับต้องอยู่นี่มันมาจากไหน และมันเกี่ยวโยงกันไหม มันมีคำตอบไหม เราก็รู้จันทโครพ จันทโครพเปิดผอบพบนางโมรา ก็ได้แค่นี้ แต่พระองค์ท่านคิดไปโน้นแน่ะ ว่ามันเป็นไปได้ไหม ตั้งสมมุติฐานเลยว่ามันเชื่อมโยงกันหรือเปล่า พิสูจน์หน่อยสิ อะไรเหล่านี้เป็นต้น นี่ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่อยากจะยกอัญเชิญมาเลยว่า นี่คนที่เป็นปราชญ์ต้องคิดอย่างนี้ คนที่เป็นครูต้องคิดอย่างนี้นะครับ ไม่ใช่อยู่เฉย ๆ สี่โมงเย็นรับลูกกลับบ้าน

ทรงเล็งเห็นในเชิงวัฒนธรรม

อีกเรื่องหนึ่งก็คือเรื่อง เซิ้งกระติบ เซิ้งกระติบ อาจารย์พนอ กำเนิดการที่อุดรธานี ราชภัฏก็คิดขึ้น ก็ทำขึ้น ทูลเกล้าฯ ถวายเวลาเสด็จแปรพระราชฐานไปที่อีสาน ก็คิดเสร็จ ก็เอาท่าจะฟ้อน รำฝีฟ้าจากอีสานโบราณมา คิดเสร็จจะให้นางสนองพระโอษฐ์ลุกขึ้นรำ นางสนองพระโอษฐ์พวกเหล่านี้ท่านก็รักสวยรักงามตามธรรมดาชาววัง กระติบมันน่าเกลียดนะ กระติบข้าวเหนียวห้อยร่องแร่ง ก็รุ่มร่ามอะไรก็แล้วแต่ อาจารย์พนอท่านก็ไม่ยอม ในที่สุดผู้ที่ตัดสินคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่าสวยดีดูเป็นเซิ้งกระติบคือนึกภาพว่าคำพูดประโยคสั้น ๆ แต่ว่าวิจารณญาณว่าถ้าไม่มีกระติบตรงนั้นน่ะมันจะเป็นเซิ้งกระติบไหม มันอาจเป็นเซิ้งกะหยัง เซิ้งตังหวาย หรือเป็นอะไรก็ได้ทั้งสิ้น แต่ **สัญลักษณ์บางอย่างซึ่งแม้จะง่าย แม้จะดูต่ำต้อยอะไรก็แล้วแต่ แต่มันสำคัญ และมันบ่งบอกถึงกำเนิด กำพืด ถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น** และท่านทรงเล็งเห็นอะไรเหล่านี้เป็นต้น นั่นก็เป็นตัวอย่างรองสุดท้าย มีอีก 2-3 ตัวอย่างสั้น ๆ เสด็จไปทอดพระเนตรละครเรื่องนางเสือง 2513 ฉากสุดท้ายก็เป็นฉากรบราฆ่าฟันมีผู้คนตาย นางเสืองก็ต้องทำบทบาท เอาทหารใส่เปลส่งกลับเข้าโรง ไปรักษาพยาบาล เสด็จลงมารับสั่งว่าเปลนี้หนังมันยังไม่ค่อยสุกเท่าไร หนังมันสดไปหน่อย เราก็นึกไม่ออกว่าทำไมหนังมันสดไปหน่อย รับสั่งอะไรอย่างนี้จำได้คลับคล้ายคลับคลา ก็กลับไปดู เอ้าตาย ผ้าดิบยังไม่ได้พ่นสี คือ รับสั่งเตือนว่ายังไม่เสร็จ เปลนั่นน่ะ ยังไม่เป็นเปลละครดี มันยังเป็นผ้าดิบ ยังไม่ทาสี คือพูดง่าย ๆ เตือน วิธีเตือนของครูคือไม่ได้ประจานกันต่อหน้า ทักให้เอาไปคิดต่อและให้ไปดูซิว่าอะไรมันบกพร่อง เปล 2 อันที่เอามานี้เอ็งยังทำไม่เสร็จข้าเห็นจะพบว่าครูหลายคนจะบ้าอำนาจทำไม่ดี เธอสะกดไม่ถูก เธอเลว เธอใส่รองเท้าแตะ เธออย่ามาหาฉัน เธอกลับไปแต่งตัวให้เรียบร้อยก่อน เด็กเลยกระเจิงไปเลย ไม่เข้ามาหาเลย อย่างนี้เป็นต้น ขาดเมตตาธรรม อันต่อไปก็คือทำพระเวสสันดรถวายที่ศาลาสวนอัมพรอันเล็กนี่ เราก็ทำตามสมัย ภาษาเรา อยู่สถาปัตย์ปี 3 ก็เอามะพร้าวมาทำเป็นต้นกัลปพฤกษ์ แล้วเอาก้านลานเสียบ ๆ พอเสร็จงาน รับสั่งถามว่าอีนี้เขาเรียกต้นอะไรและมันขึ้นที่ไหน ทำไมลูกถึงได้เป็นอย่างนี้ อึ้งเลยนะคือเวลาเราคิดจะทำ เราคิดแต่เพียงอยากจะทำ แต่ไม่ได้หาเหตุผลในเชิง Creative Art หรือความคิดสร้างสรรค์เลยว่าเหตุผลในความคิดสร้างสรรค์อยู่ตรงไหน มันไม่ได้ลอยมาจากสวรรค์ หาเหตุผลให้มันหน่อย สุดท้ายของตัวอย่างคือเรื่องมโนห์ราบัลเลต์เราดูก็เป็นมโนราห์บัลเลต์ก็เอามโนห์รามามีเพลงพระราชนิพนธ์ คุณหญิงJENEVIEVE DAMON เป็นผู้คิดระบำบัลเลต์ เอาจีบ เอากระดกหลัง เอาอะไรใส่ 36 ปีที่แล้วนี่ เอาไทย-ฝรั่งปนกันในนาฏศิลป์ เป็นเรื่องหนักหนาสาหัสเลยที่จะเอาของ 2 สกุลซึ่งคลาสสิกทั้งคู่มาปนกัน ในฐานะที่ทรงเป็นประธาน สำเร็จได้งดงามและเกิดเป็นศิลปะลักษณะใหม่ ถ้าท่านดูนาฏศิลป์ไทยประยุกต์

ในปัจจุบันนี้ มาจากลักษณะการผสมผสาน ลักษณะอย่างนี้ ซึ่งเป็นการทดลองมโนห์ราบัลเลต์ ซึ่งมโนราห์บัลเลต์เอง แสดงมาแล้วกว่า 30 ครั้งในประเทศไทย นี้ก็เป็นตัวอย่างว่า **ที่ทรงปฏิบัติมาทั้งหมดนี้มีความเป็นปราชญ์ ที่จะคิดให้ครบวงจรอย่างหนึ่ง สองมีความเป็นศิลปินที่จะมีความคิดสร้างสรรค์อีกลักษณะหนึ่ง สามมีความเป็นช่างคือทำได้จริง ไม่ได้ดีแต่พูดหรือดีแต่คิด หรือดีแต่ออกแบบ สี่เป็นผู้ที่ทรงเล็งเห็นในเชิงวัฒนธรรม** ว่าอิฐก้อนหนึ่ง อะไรสักอย่างหนึ่งที่ขาดตกบกพร่อง อะไรก็แล้วแต่ทุกอย่างมันมีความหมาย ความเป็นชาติมันอยู่ตรงไหน เราจะต้องรักษาไว้อย่างไร และทรงรู้ด้วยซ้ำว่าในศิลปะทั้งหมดนั้น มันไม่ใช่มีวิธีการถ่ายทอดในห้องเรียน มีวิธีการถ่ายทอดไทย ๆ อย่างอื่น ซึ่งทรงแนะนำไว้แล้วด้วย และที่สำคัญก็คือทรงเป็นครูที่ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างสม่ำเสมอ ไม่ได้ทรงเลิก ยังทรงดนตรีอยู่ปัจจุบันนี้ อะไรเหล่านี้เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ผมยกมา ด้วยประสบมาด้วยตัวเองส่วนหนึ่ง ได้ฟังมาจากคนที่ใกล้ชิดพระองค์ท่านถ่ายทอดมาอีกส่วนหนึ่ง เรื่องสุดท้ายเลย เรื่องนี้เป็นเรื่องที่แอบได้ยิน แต่คิดว่าคงจะไม่ทรงพิโรธ ได้ยินมาจากที่ศคินทร์ เรานั่งโต๊ะหนึ่ง ประทับอีกโต๊ะหนึ่ง เสวยพระกระยาหาร ก็มีเรื่องฎีกานักโทษประหารมีการยิงกัน รับฎีกาแล้วก็ให้องคมนตรีท่านหนึ่งไปสืบความเหตุการณ์นั้นมันเกิดขึ้นบนสะพานซึ่งมีคูลึก เมื่อทรงศึกษาแล้วก็พบว่าวิถีกระสุนที่ไปโดนผู้ที่เสียชีวิตไม่น่าจะมาจากผู้ต้องหา ตำแหน่งหรือวิถีกระสุนไม่น่าจะมา เมื่อศึกษา คือผมจำรายละเอียดไม่ได้ แต่วิถีกระสุนไม่น่าจะใช่ ทำไมผมถึงได้ยกอันนี้มาปิดท้าย เมตตาธรรมของพระองค์ท่านแผ่ไพศาล และไม่ใช่เป็นเมตตากรุณาซึ่งเลือกไปโดยไร้สาระไม่มีเหตุผล หามิได้ มีเหตุผลทั้งสิ้น ศึกษาจนถ่องแท้แล้วจึงได้ทรงพระเมตตาทั้งสิ้นแล้วกระทำอย่างไม่มีเลือกที่รักมักที่ชัง สิ่งเหล่านี้ที่ผมได้กราบเรียนที่ประชุมนี้มานี้เป็นสิ่งที่ผมได้รับรู้ได้เข้าใจ ไม่เข้าใจเมื่อตอนนั้น อายุมากขึ้น ประสบการณ์มากขึ้นก็เข้าใจ แล้วจึงได้นำมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สิ่งแรกที่ผมจะถามลูกศิษย์ผมก็คือ อะไร คุณกำลังทำอะไร คุณเห็นปัญหามันไหม คุณคิดว่าคุณจะเผชิญปัญหานี้อย่างไร คุณจะช่วยตัวเองในการแก้ปัญหานี้ได้อย่างไร แล้วอะไรคือคำตอบที่พึงประสงค์ และไปถึงตรงนั้นไหม การตรวจวิทยานิพนธ์ของผมตรวจทุกตัวอักษร ทุกบรรทัด ตั้งแต่หน้า 0 จนถึงหน้าสุดท้ายของปริญญาโททุกอัน ไม่ได้มาอวดตัวเอง แต่ว่าบทเรียนที่ได้รับจากพระองค์ท่าน นำมาเป็นตัวอย่าง แล้วคิดว่าต้องทำอย่างนี้ถึงจะประสบความสำเร็จ แล้วจะทำให้ลูกศิษย์ของเราดีได้ ก็ฝากไว้แค่นี้ครับ

สัญลักษณ์บางอย่างซึ่งแม้จะง่าย แม้จะดูต่ำต้อยอะไรก็แล้วแต่ แต่มันสำคัญ และมันบ่งบอกถึงกำเนิด กำพืด ถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น

ที่ทรงปฏิบัติทั้งหมดนี้มีความเป็นปราชญ์ที่จะคิดให้ครบวงจรหนึ่ง สองมีความเป็นศิลปินที่มีความคิดสร้างสรรค์อีกลักษณะหนึ่ง สาม มีความเป็นช่างคือทำได้จริงไม่ได้ดีแต่พูด หรือดีแต่คิด หรือดีแต่ออกแบบ สี่เป็นผู้ที่ทรงเล็งเห็นในเชิงวัฒนธรรม

โสภณ สุภาพงศ์ : ความเป็นในหลวงของเราหรือความยิ่งใหญ่ของในหลวงของเรา ผมคงไม่สามารถพูดถึง และคงมีบุคคลที่พูดถึง และเราก็รู้อยู่กับหัวใจของเราตลอดชีวิตที่เราเกิดมา ผมคิดว่าเราคงสิ้นใจ เราคงสิ้นหวังเสียไม่รู้กี่ครั้งแล้วถ้าไม่มีพระองค์ท่านนั้น ความสำคัญนี้ไม่ได้อยู่ที่พระองค์ท่านเป็นอะไร ความสำคัญอยู่ที่ว่าเราเป็นอย่างนั้นด้วยหรือเปล่า ไม่ได้สำคัญว่าพระองค์ท่านทำอะไร สำคัญว่าเราทำหรือเปล่า ผมมีความรู้สึกอย่างนั้น เราใกล้ชิดท่าน แต่การทำตามอย่างท่าน ผมคิดว่าคนไทยห่างเหินมาก อ.สุรพลพูดเรื่องประหยัด เราฟุ่งเฟือกันทั้งประเทศ ผมคิดว่าตรงนี้เป็นอะไรที่คงจะต้องทบทวนมาก รวมทั้งผู้พูดด้วย เพราะฉะนั้นผมก็หวังว่าผมกำลังพูดในเรื่องของผู้ที่จะเป็นครูมากกว่าเพราะว่าท่านอาจารย์ ท่านได้สั่งสอนลูกหลาน ได้สั่งสอนคนในบ้านเมืองมาก แต่ผู้ที่จะเป็นครูคงจะต้องมีทัศนะอะไรบ้าง ซึ่งผมคิดว่าจะช่วยได้สำหรับพวกที่จะเป็นครู เพราะว่า **จริง ๆ แล้วการเป็นครูมันไม่สำคัญหรอก มันสำคัญที่ว่าเป็นแล้วเป็นประโยชน์หรือเปล่า** ถ้าเป็นแล้วไม่เป็นประโยชน์ก็ไม่ต้องเป็น อันนี้สำคัญ สำคัญว่าเราเป็นสิ่งนั้นมันเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นไหม เป็นประโยชน์ต่อสังคมทั้งหมดไหม เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ไหม แล้วรู้ว่าเกิดมาทำไม ถ้าเกิดมาไม่เป็นประโยชน์ก็ไม่จำเป็นต้องเกิดมา ผมคิดว่าชีวิตคงต้องตอบตรงนั้นให้ได้ในจุดเริ่มแรก เพราะฉะนั้น **ผู้ที่เป็นครู นอกจากต้องพึ่งตัวเองได้แล้ว ต้องชี้วิถีชีวิตให้ผู้อื่นเลือกได้** เพราะว่าจริง ๆ แล้ว **การเป็นครูมันมากกว่าการศึกษาโดยปกติ** มันพูดถึงการว่าเราจะต้องเลือกเป็น ในชีวิตนี้จะใช้ชีวิตอย่างไร ถ้าเลือกไม่เป็น ก็ไม่รู้เรียนมาทำไม ไม่รู้จะเป็นครูเขาไปทำไม ในที่แล้วที่ผ่านมาเราคงต้องทบทวนอยู่เหมือนกัน ผมคิดว่าไม่ใช่แต่เฉพาะหน้าที่ของสถาบันการศึกษา มันเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารของบ้านเมืองเลย คือหน้าที่หลักของมนุษย์ หน้าที่หลักของสังคม คือการสร้างคน ไม่ใช่หน้าที่ของการสร้างของ หรือการสร้างวิชา ซึ่งอันนั้นเป็นเรื่องทีหลัง **การสร้างคนเป็นเรื่องแรก** เราลืมเรื่องคนหรือเปล่า อ.สุรพลเมื่อกี้ก็พูด สำคัญ เวลาทำอะไรเราควรต้องรู้ว่ามันมาจากไหน มันกำลังจะไปไหน มันเกิดมาจากอะไร ผมฟังแล้วขำว่าจันทโครพเกี่ยวอะไรกับจันทครุพ และมานึกถึงคนไทยเรานึกไม่ออกแม้กระทั่งพ่อแม่เรา เรานึกไม่ออกว่าประวัติศาสตร์เมืองไทยเป็นอย่างไร แต่เรารู้เรื่องต่างประเทศเยอะแยะ เราไม่เคารพญาติพี่น้องเรา เราไม่ค่อยเคารพต้นกำเนิดเรา ไม่เคารพรากฐานเรา เราไม่เคยภูมิใจกับมัน เราก็พึ่งตัวเองไม่ได้ ชีวิตก็ทุกข์มาก ก็ทำร้ายผู้อื่น แย่งไปอยู่เรื่อย ๆ เพื่อให้คงอยู่ได้ ผมคิดว่าเราต้องมาสร้างคนแล้วก็เลือกชีวิตเป็น

ผมอาจจะเล่านอกเรื่องนิดหนึ่ง แต่ผมเล่าเสมอว่าตอนเด็ก ๆ ผมดูภาพยนต์ มีเรื่องหนึ่ง เรื่องสปาตาคัส ท่านอาจารย์ในนี้คงได้เคยดู รุ่นผม คงได้เคยดู สปาตาคัสเป็นเรื่องจริง เป็นเรื่องของทาส ของกรุงโรมก่อนที่พระเยซูเกิด พอดีผมเรียนโรงเรียนคริสต์ ผมก็เรียนเรื่องพวกนี้ และก็ได้ดูหนังเรื่องสปาตาคัส สปาตาคัสเป็นเรื่องของทาส สปาตาคัสเป็นหัวหน้าทาส แล้วเอาทาสออกมาต่อสู้กับทหารโรมัน ต่อสู้หลายครั้ง แล้วสุดท้ายสปาตาคัสก็ตาย แต่ผมจำได้มากเพราะเป็นการคิดคำนึงตอนนั้น เพราะว่าในภาพยนต์เรื่องนั้นตอนเริ่มต้นดีมากนะ เขาบอกว่าต่อไปนี้จะเป็นเรื่องของชายผู้หนึ่ง ชายผู้คิดจะปลดปล่อยทาส ก่อนทาสถูกปลดปล่อยจริง 2000 ปี ใจผมตอนนั้นอยากเดินไปสะกิดสปาตาคัสบอกว่า นี่เอ็งรู้ไหมสิ่งที่เอ็งจะทำนี่สุดท้ายเอ็งก็แพ้ และเอ็งก็ต้องตาย อยากจะถามว่าเอ็งจะทำไหมและผมดอบตัวเองว่าเขาจะทำ ถึงแม้จะรู้ว่าจะต้องตายก็ทำ ผมเชื่ออย่างนั้น มีคนหลายคนรู้ว่าตนจะไม่ได้อะไรหรอก ถึงแม้ว่าตนจะต้องตาย แต่ตนก็จะเลือกชีวิตที่ควรกระทำเมื่อได้เกิดมาแล้ว คนที่เลือกเหล่านี้ปิดทองหลังพระทั้งนั้นแหละครับ เพราะได้เลือกแล้ว เพราะฉะนั้นครูนี้แหละครับ ผมคิดว่านอกจากการที่รู้จักการเรียนรู้ รู้จักจะฟัง รู้จักจะชี้แจง รู้จักจะอธิบาย แต่ครูต้องเป็นผู้ที่น่ารัก น่าเคารพ และน่ายึดถือเป็นตัวอย่าง ประการหลัง ๆ นี้ค่อนข้างสำคัญ ไม่พาเหลวไหลไร้สาระเข้าไปสู่อวิชชาต่าง ๆ ฉะนั้น **ผมคิดว่าขณะนี้ความเป็นครูไม่ได้เป็นเฉพาะตัวบุคคล แต่เป็นเรื่องของแนวคิดทีเดียว เพราะว่าเราต้องพาวิถีชีวิตไปสู่ทางเลือก และก็เลือกเป็น** เลือกที่หลุดจากความเป็นทาสของอะไร ให้มันหลุดออกมาสู่ความเป็นไท ไท ที่ไม่มี ย. ถ้าเราไม่สามารถหลุดไปอย่างนั้นได้ เรียนไปทำไม สอนกันไปทำไม เกิดมาแล้วพึ่งตัวเองไม่ได้ แม้กระทั่งจิตใจ ผมคิดว่าตรงนี้ต้องทบทวนในสังคมไทยในปัจจุบัน เพราะเรายากลำบากมากขึ้นและเราจะไม่หลุดพ้นครับ

ผมคิดว่าหน้าที่ของครูอันสำคัญมาก ก็คือจะต้องชี้ทางเลือก ชี้วิถีชีวิตซึ่งหลุดพ้นจากการเป็นทาสทางจิตใจให้ได้ในบ้านเมือง และผมคิดว่า**ราชภัฏเป็นกลไกที่ค่อนข้างสำคัญ เพราะเป็นเครือข่ายที่ลงสู่คนตั้ง 60-70 % ของประเทศ** คนที่มีคุณค่ายิ่งที่ด้อยโอกาสที่นั้น คนซึ่งเรามีหน้าที่เกิดมาเพื่อเขา

อย่างนั้นก็ไม่รู้จะเกิดมาทำไม ราชภัฏไม่มีหน้าที่ตะเกียกตะกายที่จะขึ้นมาร่ำรวยเหมือนสถาบันการเงิน เอารัดเอาเปรียบ ผมคิดว่าคุณค่านั้นไม่มี ไม่ใช่หน้าที่ที่จะเกิดมาเลย มีซาตานมากพอแล้ว เราควรจะมีนักบุญมากขึ้นในบ้านเมืองนี้ ขอโทษ ไม่รู้จะใช้คำเปรียบเทียบอย่างไร เราควรจะมีชีวิตที่ดีขึ้น เอื้อเฟื้อขึ้น เพราะฉะนั้นการชี้วิถีทางเลือกที่ออกจากการเป็นทาสทางจิตใจสำคัญ และมันสำคัญที่เริ่มต้นที่วิถีคิด วิถีคิดที่จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและเพื่อนมนุษย์ เรามีกระบวนการนั้นหรือเปล่า เรามีกระบวนการสอน มีกระบวนการเรียน กระบวนการใช้ชีวิตอย่างนั้นหรือเปล่า และมันเกิดจากอะไร ผมคงพูดในประเด็นนี้ จริง ๆ แล้ว ในประเด็นนี้สัมพันธ์กันสั้น ๆ นิดเดียว ที่พระองค์ท่านบันทึกไว้และผมจำความไม่แม่น แต่เนื้อความมันเป็นคล้าย ๆ ยังนี้แหละ ตอนที่พระองค์ท่านกลับมาจากต่างประเทศ พระองค์ท่านบันทึกว่า ท่านได้มาประเทศที่ท่านไม่เคยรู้จักมาก่อนเพราะท่านอยู่เมืองนอก ตอนนั้นท่านอายุยังน้อยมาก ท่านมายังประเทศที่ท่านไม่เคยรู้จักมาก่อน แต่ท่านเรียนรู้ที่จะรักประชาชน จากการที่ได้เข้าไปอยู่กับเขานั่นเอง และมันเป็นความรักที่ประเสริฐมาก ถ้าไม่เคยเข้าไปอยู่กับประชาชน ไม่เคยเข้าไปอยู่กับคนยากจน จะรักเขาได้อย่างไร ไม่มีทางหรอกครับ ถ้าเราเข้าไปอยู่ที่นั่น เราจะพบความดีที่นั่น เราจะพบน้ำใจที่นั่น เราจะพบอะไรหลายอย่างที่สูงส่งที่นั่น แตกต่างจากเมืองหลวงซึ่งไม่มีทั้งจิตใจ เอารัดเอาเปรียบ ที่นั่นจิตใจสูงกว่า มีน้ำใจมากกว่า แต่เราได้ทำอะไรกับสังคมวันนี้ก่อนผมมานี่ ผม ทุกท่านที่อยู่กรุงเทพฯ จะเหมือนกันเช้าเสาร์–อาทิตย์ก็ลูก ลูกต้องทำการบ้านนะจวนจะสอบอยู่แล้ว อย่าดูโทรทัศน์เยอะ เดี๋ยวก็ทานข้าวซะ ลูกก็วิ่งหนีเราพ่อแม่ยุ่งจังเลย อยากจะดูโทรทัศน์วันนี้ นั่นก็คือลูกผม แต่ถ้าเราดูในต่างจังหวัด มีเด็กชนบท วันนี้แกไม่ได้เป็นอย่างนี้หรอกครับ มีเด็กหลาย ๆ ล้านคนที่แกนั่งอยู่ที่บ้าน นั่งคอยแม่ แกเกิดมาแกมีแม่ แต่แม่ทิ้งแกไปนานแล้ว เพราะความยากจนและแม่ก็ไปไหนไม่รู้ แกก็ฝันลม ๆ แล้ง ๆ ฝันว่าแม่จะกลับ ท่านอาจารย์ที่อยู่ในต่างจังหวัดทราบดี ความฝันนั้นไม่เป็นจริงเยอะมาก จนตายจากกันไปเด็กก็ยังไม่ได้พบแม่เยอะ เราสร้างความยากจนขึ้นในชนบท ด้วยโครงสร้างที่ค่อนข้างเอารัดเอาเปรียบทำให้คนที่นั้นต้องหมดตัวเมื่อก่อนนี้ สังคมเราที่นั่น ถ้าชาวไร่ชาวนาที่นั่นเขาก็จะปลูกข้าว ได้ข้าวเปลือกก็สีข้าวเอง เขาเรียกตำข้าว ขณะที่ตำมันก็ข้าวหักข้าวแตก กระเด็นเยอะแยะ ไก่ก็เดินกินรอบ ๆ นั้น หมูกินได้ คนกินได้ ฉะนั้นเวลาเขาปลูกข้าว ก็เพื่อกิน เพื่อให้สัตว์กิน ที่เหลือก็แปรรูป ทำข้าวตูข้าวตอกให้เด็กกิน มีเหลือก็หุงไว้สำหรับคอยให้คนอื่นกิน ช่วยเหลือคนอื่น แล้วก็ยังมีไว้ใส่บาตร มีไว้แลกเปลี่ยนกับผักหญ้าของผู้อื่น มีเก็บไว้กินปีหน้า มีไว้ทำพันธุ์ มันเป็นกระบวนการเศรษฐกิจทางวัฒนธรรม เพราะมันเป็นวัฒนธรรมของเขาที่จะต้องทำบุญ ที่จะต้องใส่บาตร จะต้องช่วยเหลือคนอื่น จะต้องช่วยเด็ก จะต้องช่วยสัตว์ จะต้องมีกิน จะต้องเก็บพันธุ์ไว้ ต้องเอื้อเฟื้อ มันเป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรมนิยมอยู่ แล้วเราก็มีการเกษตรที่ส่งออกแข็งแรง เรานำหน้าประเทศอื่น และวันหนึ่งเราก็บอกว่าอย่าทำอย่างนั้นเลยมันไม่คุ้ม สีข้าวที่มีข้าวหักเยอะ ต้องสีข้าว 100% จึงจะได้ราคาดี ขายราคาดีจะได้มีเงินซื้อของเยอะ ๆ มีของนั่นของนี่ อยากได้ไหม โครงการนั้นโครงการนี้ ไม่เป็นไรถ้ายังไม่มีเงิน มากู้ฉันก่อนได้ เขาก็หลอกให้กู้ หลอกให้เป็นหนี้ หลอกให้เอาบ้านมาจำนอง และก็หลอกให้ขายทุกสิ่งทุกอย่างที่ผลิต และก็ให้ไปซื้อกิน ก็ปรากฏว่าขายข้าวเปลือกไปหมดก็ยังไม่มีเงินพอจะไปซื้อยาฆ่าแมลง..... ทำเท่าไหร่ก็ไม่พอ บอกไม่เป็นไร ไม่มีเงินใช้หนี้ ก็ได้ จะช่วยขายให้ เขาก็เอาบ้านเอาช่องไปขายอีกหมดตัวเหมือนประเทศไทยตอนนี้เลย

เราได้เปลี่ยนเศรษฐกิจวัฒนธรรมนิยมไปสู่เศรษฐกิจเงินนิยม นิยมเงินอย่างเดียว ไก่ไม่ได้กินข้าว หมูไม่ได้กิน เด็กไม่ได้กิน พระไม่ได้รับใส่บาตร ไม่ได้เอื้อเฟื้อใคร ไม่มีพันธุ์พืชไว้สำหรับภายหน้า ไม่มีอนาคต มีแต่หนี้ เพราะเราเปลี่ยนไปสู่ความโลภ ให้เขาหลอก เลือกไม่เป็น และวันนี้เขาก็ยังหลอกไม่เลิก**เศรษฐกิจเงินนิยมเป็นอะไรที่อันตรายมาก เพราะว่าเป็นเศรษฐกิจที่เอารัดเอาเปรียบ** เมืองก็เอาเปรียบชนบท ต่างประเทศก็เอาเปรียบประเทศไทย เราก็วิ่งไปเศรษฐกิจเงินนิยมซึ่งมันนิยมเงินอย่างเดียว ตอนพระเจ้าตากใกล้เสียกรุง ผู้นำ ชนชั้นนำในกรุงศรีอยุธยานั้นก็นั่งคิดกันอยู่ในกรุงว่าไม่เป็นไร รอน้ำท่วม พอน้ำท่วมแล้วพม่าก็คงไปเอง ก็คิดอยู่แค่นี้ น้ำมาพม่าก็ต่อแพ สุดท้ายก็เสียกรุง แต่พระเจ้าตากไม่ได้คิดอย่างนั้น พระเจ้าตากรู้ว่าที่นี่เป็นที่ที่ฉันอ่อนแอที่สุด พระเจ้าตากก็ตีฝ่าออกไปยังที่ที่แข็งแรงที่สุด คนเราจะหลุดพ้นจากวิกฤตได้นี้จะต้องหลุดไปสู่ที่ที่เราแข็งแรงที่สุด ไม่ใช่ไปที่ที่เราอ่อนแอที่สุด ตรงนี้สำคัญต้องเลือกเป็น ที่ที่เราแข็งแรงที่สุด พระเจ้าตากหนีไปที่นั่น หนีไปที่แข็งแรงที่สุด เมื่อแข็งแรงแล้วกลับมาตีมันใหม่ได้ กลับมาเอาคืนได้ กลับมาเป็นไทได้ และกระบวนการที่ไปจะต้อง

เป็นกระบวนการที่ดีด้วย เป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนรัก เป็นกระบวนการที่ทำให้ทุกคนมีพลังใจ เพื่อเมื่อตอนกลับมาเราจะได้ทำกันได้ทั้งหมด เป็นกระบวนการสำคัญมาก คนยิ่งใหญ่ในโลกหลาย ๆ คนทำอย่างนี้เสมอ **เมื่อเกิดวิกฤต เขาจะไปที่ที่แข็งแรงที่สุดเขาจะไม่ตามไปในที่ที่เขาอ่อนแอที่สุด** เรายังเป็นเศรษฐกิจเงินนิยม เราอ่อนแอเรื่องเงิน เราไม่มีเงิน เราไม่มีทุน แต่เรากำลังตามไปในที่ที่ใช้เงิน **เรากำลังย้ายตัวเราเองไปยังที่ที่อ่อนแอลงไปอีก และที่นั้นจะไม่มีวันที่เราจะได้กลับมาเป็นไทอีก** ผมคิดว่าอย่างนั้น เพราะว่าเงินไม่มีสิ่งที่เราเคยมี สังคมไทยมี ที่ผมเรียน มีวัฒนธรรม มีน้ำใจ มีศาสนา มีศีลธรรม และมีพระมหากษัตริย์ แต่**เศรษฐกิจเงินนิยม ที่นั่นนิยมเงิน เงินไม่มีศีลธรรม เงินไม่ต้องมีน้ำใจ เงินไม่ต้องมีญาติพี่น้อง เงินไม่ต้องมีศาสนา สิ่งที่ประเทศไทยแข็งแรงที่สุดไม่ได้เป็นที่ต้องการที่นั่น** ที่ที่เรากำลังไปมันไม่มีเลย เราต้องเลือก เราต้องไปในที่ที่เราแข็งแรงที่สุด มีหลายประเทศต้องใช้เงินจำนวนมากเลยที่ทำให้ฝนตก ใช้เงินจำนวนมากที่ทำให้คนไม่ฆ่ากัน ที่ใช้เงินจำนวนมากเลยที่ทำให้เกิดการหยุดโต้เถียงกันทางศาสนา ฆ่าฟัน กลียุค ประเทศไทยเราไม่มี เราร่มเย็น แต่เราต้องไม่เอาเงินมาทำลายสิ่งพวกนี้ ที่จริงแล้วเรามีอะไรหลายอย่างที่คนอื่นเขาต้องหาเงินมาทำสิ่งนี้ แต่ที่จริงเรามีอยู่แล้ว แต่เราไม่เห็นคุณค่ามันและเราไม่ได้ใช้มัน เพราะเราไม่ได้พึ่งตัวเอง กาย และใจ ผมคิดว่าการศึกษาต้องกลับมาที่นี่ พระองค์ท่านไม่เคยสอนให้เราหาเงินเลยแม้แต่ครั้งเดียว ในชีวิตที่ผมเคยได้ยิน ท่านสอนให้เราพึ่งตนเอง มองรอบ ๆ ตัวเราเองว่าเรามีคุณค่าอะไร แล้วเริ่มจากสิ่งนั้น เริ่มจากสิ่งที่เราแข็งแรงที่สุด ผมคิดว่าตรงนี้สำคัญและมันเป็นกระบวนการทางศาสนา และมันเป็นกระบวนการทางการศึกษา

วิถีคิดที่หลุดพ้นจากอวิชชา

การศึกษาต้องสอนให้เราหลุดพ้นจากอวิชชา อวิชชาคือความที่ไม่รู้ต้นเหตุมันมาจากไหน ทุกข์มันคืออะไร ทางที่จะไปคืออะไร อะไรที่มันเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับอนาคต และทุกสิ่งทุกอย่างมันเชื่อมโยงกันอย่างไร ความไม่รู้สิ่งนี้เป็นอวิชชา มันสร้างความโลภ เพราะฉะนั้นวิชา จะต้องรู้ว่ารากฐานของเราคืออะไร เราแข็งแรงที่ไหน และเราควรจะไปที่ไหน มันเชื่อมโยงกันอย่างไร ถ้าไม่รู้พ่อ ไม่รู้แม่ เราก็ไม่รู้หน้าที่เรา ผมจะกลับมาตรงนี้ว่า **จริง ๆ แล้วสถาบันราชภัฏจะเป็นกลไกที่สำคัญมาก ที่จะทำให้สังคมส่วนใหญ่ของเรากลับไปแข็งแรง พึ่งตัวเอง** นำโลกได้ แต่ถ้าเราตามไปอย่างนี้เราจะไปที่ที่เราอ่อนแอที่สุด และเราจะไม่มีวันที่เราจะได้กลับมาอีกเลย เราจะสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะมันไม่มีเราที่นั่น ที่ที่จะไปมันไม่ต้องการคนไทย เขาต้องการแต่วัตถุดิบเท่านั้นเอง เพราะมันไม่เหมือนกับที่ที่เราอยู่ ความแข็งแรง ของเราอยู่ที่นี่ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าอันแรก **กระบวนการของการศึกษาและของครูจะต้องมีวิถีคิดที่หลุดพ้นจากเรื่องอวิชชาให้ได้** ในหลวงท่านถึงพระราชทานเรื่องของพระมหาชนก และเน้นที่นั่นจะต้องมีมหาวิทยาลัยที่ให้ทุกคนหลุดจากโมหภูมิ หลุดจากอวิชชา เห็นความเชื่อมโยง รู้ประโยชน์แห่งตน รู้ประโยชน์ของคนอื่น ไม่ใช่อยากได้มะม่วงก็ทำลายต้นมะม่วงลง ทำลายรากฐานทางสังคมหมด และยังอยากไปได้อีกต้นหนึ่งด้วยซ้ำ ไม่ใช่ เราต้องสร้างปัจจัยสร้างรากฐาน เราถึงจะได้ลูกมะม่วง ไม่ใช่คิดแต่เก็บเกี่ยวเอาแต่ลูกมันและก็โค่นรากฐานสังคมลง ผมคิดว่าตรงนี้เป็นอะไรที่ต้องกลับมานึกคิดกันทั้งสังคม เพราะฉะนั้นการหลุดจากความโลภสำคัญ **กระบวนการศึกษาจะต้องสอนให้เรารู้จักที่จะหลุดจากความโลภ ความอยาก อยู่กับความจริงให้มากขึ้น หลุดจากเศรษฐกิจเงินนิยมให้ได้** เพราะมันไม่ใช่ความแข็งแรงของเราพื้นฐานของเรามันเป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรมนิยม ที่จริงแล้วมันเป็นพื้นฐานของวิชาเศรษฐศาสตร์เก่า วิชาเศรษฐศาสตร์ Moral Economy มันเพิ่งมาพูดเรื่อง Trade Economy หรือเงินอีโคโนมี่กันเร็ว ๆ นี่เอง ที่จริงแล้วพื้นฐานเศรษฐศาสตร์มาจากพื้นวัฒนธรรม แล้วก็ได้ผลอาจได้เป็นของกิน ได้เป็นเงิน แต่ไม่ใช่เงินเป็นศูนย์กลาง เพราะฉะนั้นการหลุดออกจากเศรษฐกิจเงินนิยมมาสู่เศรษฐกิจวัฒนธรรมนิยมเป็นรากฐานของเราที่จะต้องทำให้ได้ เราต้องย้ายไปสู่ในที่ที่เราพึ่งตัวเองได้ ต้องสอนอันนั้น ไม่ใช่ย้ายไปที่เราพึ่งตัวเองไม่ได้ ต้องคอยพึ่งคนอื่นเขา อันนั้นไม่จำเป็นต้องศึกษา ศึกษาเพื่อเลียนแบบนี้ไม่จำเป็น ผมคิดว่าการศึกษาที่พามาสู่การพึ่งตัวเอง ทีนี้จะหลุดได้อย่างไร ก็ต้องหลุดจากความกลัวให้ได้ ขณะนี้อาจจะเป็นเพราะว่าเรากลัวเราจะตะเกียกตะกายไม่ทันคนอื่น เราก็ตามไปเรื่อย ๆ เราก็สืบไป หันไปมองคนที่อ่อนแอกว่า ถ้าเราหันไปมองเราจะพบว่าเรามีคุณค่าที่นั่น เราจะแข็งแรงที่นั่น ไม่มีอะไรที่ทำให้เรากลัวได้อีกแล้ว เราจะมีชีวิตที่นั่น เรามีความสุขที่นั่น ความสุขที่เราได้มีคุณค่าต่อเด็ก คุณค่าต่อคนยากจน ผมคิดว่าพระองค์ท่านรู้สึกสิ่งนั้น ท่านถึงไม่เคยปรากฏอยู่บนความฟุ้งเฟ้อ ท่านปรากฏอยู่บนความยากจน บนที่

ทุรกันดาร บนคนที่อาภัพที่สุด เราจะเห็นภาพท่านที่นั่น ท่านบอกว่าท่านได้เรียนรู้ที่จะรักประชาชนจากการที่ได้พบเขา ในการศึกษาต้องมีกระบวนการที่ทำให้สถาบันการศึกษารับใช้ชุมชน รับใช้สังคม และจะพบความสุขที่นั่น และจะพบกำลังมหาศาลของตัวที่นั่น และจะหลุดพ้นที่นั่น มันหลุดพ้นได้อย่างไร เพราะเมื่อไหร่เราใช้ **ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ความหมายก็คือว่า ความพอเพียงไม่ใช่ไปหามาจนพอเพียง ความพอเพียงเกิดจากการลดความอยากลง** ชีวิตเราถ้าเราลดความอยากลงมาสู่ระดับพอเพียงเราจะพบความแข็งแรงมากเพราะเรามีเหลือ ความพอเพียงไม่ได้เกิดจากการหาได้ตามที่อยาก การพอเพียงเกิดจากการลดความอยาก และการลดความอยากที่ดีที่สุด คือ การให้ ถ้าเมื่อไหร่เราให้คนอื่นเรื่อย ๆ เราจะแข็งแรงขึ้นทุกวันเลย เพราะเราพึ่งอะไรน้อยลงไปเรื่อย ๆ ยิ่งเราให้เรายิ่งพึ่งน้อย เราพึ่งตัวเองมากขึ้น แล้ววันหนึ่งที่เราอยู่ด้วยการให้คนอื่นมาก และยังอยู่ได้ตรงนั้นเราแข็งแรงมาก ชีวิตที่แข็งแรงที่สุดคือชีวิตที่ให้คนอื่น ได้ปิดทองหลังพระ ยิ่งให้เท่าไหร่ท่านจะยิ่งแข็งแรงมากขึ้น เพราะพึ่งคนอื่นน้อยลง มีชีวิตที่มีประสบการณ์จากการพึ่งคนอื่นน้อยลง มีชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อคนอื่นมากขึ้น ชีวิตตรงนั้นแข็งแรง เราจะพบว่าเราเหมือนตัวตลก ที่เที่ยวตะเกียกตะกายไปเหมือนโน่นเหมือนนี่ ทำอย่างโน้นอย่างนี้ มันไม่มีค่าใด ๆ เลย และเราจะพบความจริงอะไรหลายอย่าง เพราะฉะนั้นวิถีคิดที่ให้หลุดพ้นจากอวิชชานี้เป็นอันแรกที่สำคัญที่จะต้องเลือกเป็น

วิถีคิดที่จะพึ่งตนเองได้ ทั้งกาย ทั้งใจ

อันที่สอง วิถีคิดที่จะพึ่งตนเองได้ ทั้งกาย ทั้งใจ ถ้าเมื่อไหร่เรารู้ที่จะลดความอยากเราลง เราจะพบว่าเราแข็งแรง เรารู้ว่าเมื่อไหร่เราให้ เราจะมีความสุข เราจะพบความรักที่นั่น เราจะพบรางวัลในชีวิตที่นั่น เราไม่ต้องไปยืนรับรัฐมนตรีอีกแล้ว ท่านไม่มีอะไรที่ให้เราต้องกลัว สิ่งที่เรากลัวก็คือว่า เราจะมองข้ามคนทุกข์ยากที่เราจะมีโอกาสช่วยได้หรือเปล่า สิ่งที่เราต้องกลัวก็คือว่า ก่อนเราตายใน 2-3 นาทีนั้น เราได้ตอบตัวเองนั้นว่า สิ่งที่เราพึงจะกระทำ เราได้กระทำแล้ว และเราได้มีความสุขตรงนั้น จิตเราสงบตรงนั้น ตายตรงนั้นก็ไปสวรรค์ตรงนั้น ไม่ใช่ก่อนตายกังวลมาก เพราะไปเอารัดเอาเปรียบเขา จิตใจวุ่นวายมาก ตายตรงนั้นก็ไปนรกตรงนั้น มีเงินสัก 1,000 ล้านบาท ตรงนั้นก็ช่วยหลุดจากนรกไม่ได้หรอก ผมคิดว่าจิตตรงนั้นสำคัญ และเราพร้อมจะตายได้ทุกวินาที เพราะเราได้ทำแล้ว เราไม่ประมาทแล้ว สอนเข้าไปในจิตใจนั้น และกระบวนการนั้นไม่มีวันเกิดขึ้นด้วยการพูดและการฟัง กระบวนการนี้เกิดจากการทำ ได้คิด ได้ร่วมชะตากรรม ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมความสะเทือนใจ มันสร้างสำนึกเยอะ และเราก็ตกลงใจเลือกแล้วว่าชีวิตนี้เราจะเลือกรับใช้ใคร เราจะรับใช้พ่อแม่ รับใช้ญาติพี่น้อง พึ่งตนเองได้ เราพอแล้ว เมื่อไหร่เราพอแล้วเราก็พึ่งใจเราได้ แล้วเราไม่เอาเปรียบใครแล้ว เราแข็งแรงด้วยการให้คนอื่นได้ แล้วเรามีความสุขเพราะว่าได้ทำ ไม่ใช่ทำแล้วต้องได้อะไร ได้ทำ ได้เพียรมันแล้วเกิดปิติ อันนี้ก็อยู่ในพระมหาชนก เราได้เพียรมันแล้วก็เกิดปิติ ไม่ต้องมีใครให้รางวัล นั่นเป็นพื้นฐานของการปิดทองหลังพระ ใครมาเห็นต่างหากล่ะเราจะเริ่มรู้สึกไม่สบายใจว่าเราทำเพื่ออะไรกันแน่ ตกลงใจเสียเถอะ อย่าไปในพื้นที่ที่เราอ่อนแอมาก ที่นั่นไม่ต้องการญาติพี่น้อง ที่นั่นไม่ต้องการน้ำใจ เศรษฐกิจเงินนิยมไม่ได้ต้องการน้ำใจ ไม่มีศีลธรรม ที่ไหนมีเงินมันไปที่นั่น ที่ไหนมีอำนาจมันช่วยที่นั่น มันไม่ได้มีน้ำใจ ไม่ได้มีศาสนา ผมไม่อยากพูดเลยไปกว่านั้น มันไม่ต้องการอะไรอีกหลายอย่างที่นั่น เพราะมันต้องการเงินอย่างเดียว มันไม่ต้องการญาติพี่น้อง มันไม่ต้องการแม้กระทั่งครู มันต้องการเงิน เราจะรับคำสั่งอะไรก็ได้ที่มันมีเงิน ที่นั่นไม่ต้องการสังคมไทย อย่าไป กลับมาสู่อะไรที่เราแข็งแรง วันนี้เราคงตายสนิทแน่นอนถ้าเราไม่มีพระองค์ท่าน ถ้าเราไม่มีเกษตรกร ต้องไม่มองเรื่องความยากจน มองเรื่องการเกษตรเป็นความรู้ ต้องมองเป็นคนจน มองความยากจนจะแก้ไขปัญหาไม่ได้ จะต้องมองเป็นคนจน มันมีชีวิตที่นั่น ที่มีคุณค่าที่นั่น ต้องมองเห็นเกษตรกรแล้วถึงจะเห็นน้ำใจที่นั่น เห็นสังคมที่นั่นและเห็นการใช้ชีวิตที่นั่น และรู้ว่าเราจะรับใช้ใคร และถ้าไม่มีเกษตรกร ไม่มีพระองค์ท่านที่ค้ำการเกษตรมาตลอด วันนี้เรากลียุค เราไม่มีอะไรกิน และก็จะไม่มีหวังอะไรอีกเลย เราเห็นคุณค่ากันหรือยัง จะตะเกียกตะกายกันต่อไปอีกไหม ที่นั่นจะมีคนอยู่ได้ก็คนที่ดูแลทาสแทนเขาเท่านั้นเอง แต่ทาสอยู่ไม่ได้ กลับมาเป็นไท ผมคิดว่า **ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ไม่ใช่เป็นวัตถุ เป็นกระบวนการสร้างสังคม เป็นกระบวนการสร้างจิตใจ สร้างความเป็นมนุษย์ กระบวนการพึ่งตัวเองทั้งกายและใจ แล้วชีวิตที่นั่นก็อิสระ เป็นไท** และก็ตายอย่างสงบ และก็พร้อมที่จะตาย

ดร.บรรจง : ขอบคุณครับ ท่านได้พูดแม้ว่าจะไม่บ่งชัดอะไร แต่ว่าเนื้อหารวม ๆ ของท่านแล้ว ก็แสดงให้เห็นถึงความรักคนไทยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา เรื่องราวทั้งหมดที่ท่านวิทยากรทั้งสามท่านได้ถ่ายทอดมาในวันนี้ก็สรุปได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรานั้นทรงศึกษาปัญหาของคนไทยและสังคมไทยมาตลอด ซึ่งเราจะมองเห็นว่าสังคมไทยเรามีปัญหามากทีเดียว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาจากต่างประเทศเพื่อมาเป็นกษัตริย์ที่แผ่นดินไทย โดยที่ทรงมีบันทึกอย่างที่ท่านโสภณ สุภาพงศ์ได้กล่าวไว้ว่าฉันมาประเทศที่ฉันไม่รู้จัก แต่บัดนี้ประเทศที่พระองค์ไม่ได้รู้จักมาก่อนนั้น กลับเป็นประเทศที่พระองค์รู้จักมากที่สุด เป็นประเทศที่พระองค์รักพสกนิกรของพระองค์มากที่สุด และเป็นประเทศที่พสกนิกรได้รักพระองค์มากที่สุดเช่นเดียวกัน ทั้งหมดนั้นก็เกิดขึ้นมาจากพระจริยาวัตรของพระองค์ที่ทรงทำให้แก่แผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงถ่ายทอดความรักในการที่จะสร้างเยาวชนของชาตินั้น เราทั้งหลายทราบดี โดยเฉพาะเราทั้งหลายที่อยู่ในที่นี้นั้น ก็คือบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นครู จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงถ่ายทอดความรักความเมตตานั้นผ่านมาทางครู และครูนั้นก็ได้ถ่ายทอดความรักความปรารถนาดีนั้นไปยังศิษย์ นี่คือวัฒนธรรมของเอเชีย วัฒนธรรมของสังคมไทย สถาบันราชภัฏนั้นก็ถือว่าเป็นแหล่งสำคัญแหล่งหนึ่ง หรือจะกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งชั้นนำในการที่จะผลิตครู เพื่อที่จะไปสร้างชาติต่อไป เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ผมจึงขอเสนอว่า เนื่องจากเราได้พูดถึงพระราชกรณียกิจของพระองค์ ความสำคัญของพระองค์มากมายนี้ เราน่าจะได้ตั้งประเด็นว่าจะทำอย่างไรครับ เพราะว่าพระจริยาวัตรของพระองค์ **ชีวิตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นหรือพระชนม์ชีพของพระองค์นั้นคือตำราเล่มใหญ่** เราจะศึกษากันก็คงไม่มีวันจบสิ้น จึงขอเสนอว่าน่าจะได้นำพระราชกรณียกิจมาเป็นบทเรียนในการศึกษาสักหมวดวิชาหนึ่ง ชื่อ**พระราชกรณียกิจศึกษา** เพราะว่าเราได้ศึกษาอะไรกันมาเยอะแล้ว เราน่าจะได้ลองตั้งดู และประการที่สอง ผมอยากจะเรียนเสนอต่อนักสังคมวิทยาทั้งหลายที่ผมเคยได้รู้จัก ได้สัมผัสบ้างนี้ เพราะพูดถึงแนวทางแก้ปัญหาของสังคมไทยเรานั้น เรามักจะอ้างทฤษฎีของฝรั่งอ้างทฤษฎีของใครต่อใครมากมาย แต่เราไม่เคยนึกถึงเลยครับว่า **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรานั้นได้ทรงสร้างทฤษฎีในการแก้ไขปัญหาของชาติไว้มากมาย จะเป็นไปได้ไหมที่เราจะนำทฤษฎีของพระองค์นั้นมาตั้งเป็นทฤษฎีในการที่จะศึกษาแก้ปัญหาของประเทศชาติ**ของเรานะครับ ผมคิดว่าสถาบันราชภัฏทำได้เพราะสถาบันราชภัฏได้มีกำลังที่เข้มแข็ง สถาบันราชภัฏได้เป็นสถาบันหนึ่งที่อ.โสภณ สุภาพงศ์ได้บอกไม่ไปในจุดที่อ่อนแอ กลับมายืนอยู่ในจุดที่เข้มแข็ง สถาบันราชภัฏได้อยู่ในท้องที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อพัฒนาทรัพยากรของท้องถิ่น เพราะฉะนั้นผมจึงขอเรียนเสนอว่าการอภิปรายในวันนี้ได้ประโยชน์หลาย ๆ แง่ หลายมุม เมื่อประมาณ 3–4 เดือนมานี้มีแหม่มคนหนึ่งมาจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด มาเรียนบาลี สันสกฤตที่จุฬาฯ และได้นั่งคุยกันถึงประเพณีวัฒนธรรม สังคมไทย ผมถามเขาว่าสหรัฐ ถ้าจะให้มีกษัตริย์เอาไหม เขาบอกว่า ถ้าสหรัฐได้กษัตริย์แบบคิงส์ภูมิพล เอา เพราะเวลา 3–4 เดือนที่อยู่ที่เมืองไทยเขาได้ศึกษาพระราชจริยาวัตรตลอด จากข่าวทีวีและจากสื่อมวลชนต่าง ๆ จนกระทั่งเขามีความรู้สึกซาบซึ้งในพระราชหฤทัยของพระองค์ประเด็นหนึ่งผมเชื่อว่าเราทุกคนส่วนมากก็เป็นข้าราชการ ก็คือผู้รับใช้เบื้องพระยุคลบาท เพราะว่าราชการแปลว่าผู้ที่ทำงานของพระราชา แม้กระทั่งคำว่าสถาบันราชภัฏซึ่งก็แปลว่าเป็นคนที่พระราชาชุบเลี้ยง ซึ่งก็คือผู้ที่รับสนองงานของพระราชานั่นเอง ได้ดำเนินตามเบื้องพระยุคลบาทแล้ว แต่ว่าการดำเนินการของเราทั้งหลายนั้น บางทีอาจจะยังไม่เป็นปึกแผ่นมั่นคง ซึ่งถ้าหากว่าได้ทำเป็นปึกแผ่นมั่นคงแล้ว เราเชื่อว่าจะเป็นจุดที่พัฒนาประเทศชาติได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวันนี้ที่เรามากล่าวถึงพระเกียรติคุณของพระองค์ท่านนั้น พระองค์ได้ฝากพระราชปณิธานของพระองค์ไว้ในบทเพลง ซึ่งตอนท้ายนั้น ผมขอสรุปด้วยเพลงพระราชนิพนธ์บทนี้ว่า "ไม่ท้อถอย คอยสร้างสิ่งที่ควร ไม่เรรวนพะว้าพะวังคิดกังขา ไม่เคืองแค้นน้อยใจในโชคชะตา ไม่เสียดายชีวาถ้าสิ้นไป" นี่คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชของเราทั้งหลายครับ

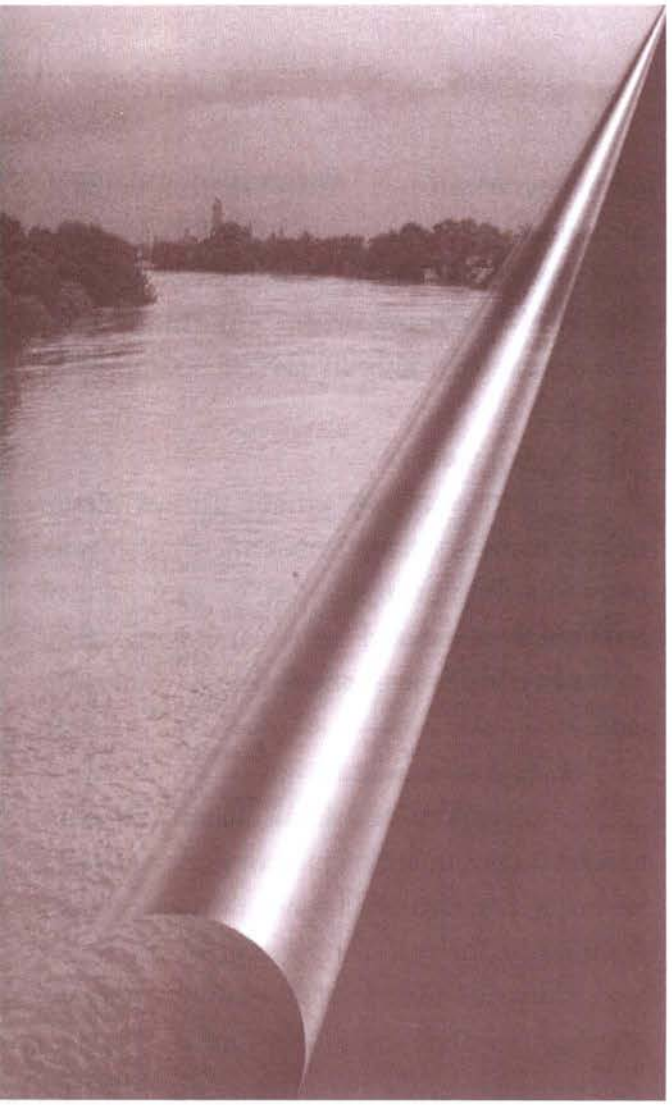

การวิเคราะห์คุณภาพน้ำ

รอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

นักศึกษาชมรมเคมี สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

น้ำรอบเกาะเมืองอยุธยา
สมควรจะได้รับการบำบัดหรือยัง
บริเวณใดที่เสี่ยงต่อภาวะน้ำเสีย
ที่นี่มีคำตอบ

ที่มา

เนื่องจากปัจจุบันบริเวณจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรม และเกิดการขยายขนาดแหล่งชุมชนอย่างรวดเร็ว เป็นสาเหตุของปัญหามลพิษโดยเฉพาะในแหล่งน้ำจากหลายแหล่งด้วยกันได้แก่ มลพิษของน้ำที่เกิดจากน้ำโสโครกของแหล่งชุมชน (Domestic Wastewater) มลพิษของน้ำที่เกิดจากน้ำทิ้งของโรงงานอุตสาหกรรม (Industrial Wastewater) และมลพิษของน้ำที่เกิดจากการเกษตรกรรม (Agricultural Wastewater) ปัญหามลพิษเหล่านี้เกิดจากน้ำเสียของแหล่งต่าง ๆ ไม่ได้ถูกจัดไว้ในที่ที่เหมาะสม และไม่มีระบบการกำจัดของเสียที่เหมาะสม น้ำเสียและของเสียที่ทิ้งลงสู่แหล่งน้ำบริเวณรอบเกาะเมือง ทำให้คุณภาพของน้ำเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการวิเคราะห์อย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งสำคัญ ควรมีการเฝ้าระวังตรวจวิเคราะห์ทางเคมีและชีวภาพ เพื่อทราบถึงคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำบริเวณรอบเกาะเมือง

หลักการ

1. Dissolved Oxygen, DO

การหาค่าออกซิเจนละลาย คือ การหาปริมาณออกซิเจนที่ละลายอยู่ในน้ำ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญที่จะบอกให้ทราบว่าน้ำนั้นมีความเหมาะสมเพียงใดต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตในน้ำ และเป็นแนวการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในน้ำว่าเป็นแบบใช้ออกซิเจนอิสระ (Aerobic) หรือไม่ใช้ออกซิเจนอิสระ (Anaerobic)

การหาปริมาณออกซิเจนละลายสามารถทำการวิเคราะห์ได้หลายวิธี เช่น ใช้เครื่องมือที่เรียกว่า ดีโอมิเตอร์ (DO Meter) ที่สามารถวัดปริมาณออกซิเจนที่ละลายอยู่ในสารละลายเป็น mg/L ได้โดยตรง

2. Biochemical Oxygen Demand, BOD

การหาปริมาณอินทรีย์ในน้ำเสีย โดยการวัดปริมาณออกซิเจนที่จุลินทรีย์ใช้ในการย่อยสลายสารอินทรีย์ที่อยู่ในน้ำเสีย การวิเคราะห์ประกอบด้วยการวัดค่า DO ก่อน และหลังจากการเก็บน้ำตัวอย่างไว้ในตู้ควบคุมอุณหภูมิที่ 20 °C เป็นเวลา 5 วันเพื่อหาปริมาณออกซิเจนที่ถูกใช้ไปในกระบวนการชีวเคมี จากนั้นคำนวณค่า BOD ค่า BOD มีค่าไม่ควรเกินคือ 20 mg/L

3. Chemical Oxygen Demand, COD

การวิเคราะห์ค่า COD เป็นการวัดความสกปรกของน้ำเสีย โดยคิดเปรียบเทียบในรูปของปริมาณออกซิเจนที่ต้องการใช้ในการออกซิไดซ์สารอินทรีย์ โดยใช้สารเคมีซึ่งมีอำนาจในการออกซิไดซ์สูงคือโพแทสเซียมไดโครเมตในสารละลายที่เป็นกรด

ค่า COD มีความสำคัญในการรักษาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม และในการควบคุมระบบน้ำเสีย โดยทั่วไปค่า BOD จะมีค่า 30%–50%ของค่า COD ขึ้นอยู่กับชนิดของสารอินทรีย์ในน้ำเสีย

4. Total Phosphorus, TP

ฟอสฟอรัสในธรรมชาติส่วนใหญ่อยู่ในรูปของออร์โธและพารา ซึ่งในการวิเคราะห์หาปริมาณฟอสฟอรัสทั้งหมดนี้จะหาในรูปของออร์โธ เนื่องจากออร์โธฟอสฟอรัสมีความเสถียรสูง ซึ่งในการเปลี่ยนรูปจากพาราเป็นออร์โธโดยการใช้กรดเป็นตัวรีดิวซ์

การวิเคราะห์หาปริมาณฟอสฟอรัส โดยวิธีแอสคอร์บิก (Ascorbic Acid Method) ใช้สารละลายแอมโมเนียมโมลิบเดต (Ammonium Molybdate) และสารละลายโพแทสเซียมแอนติโมนีทาร์เทรต (Potassium Antimonytartrate) ทำปฏิกิริยากับสารละลายออร์โธฟอสเฟต (Orthophosphate) เจือจาง ในสภาวะกรดเกิดเป็นกรดฟอสฟอโมลิบดิก (Phosphomolybdic Acid) ซึ่งถูกรีดิวซ์ด้วยกรดแอสคอร์บิก ได้สีโมลิบดีนัมบลู (Molybdenum blue) วิธีนี้สามารถใช้วัดฟอสเฟตได้ต่ำสุดถึง 10 g/L

5. Total Solid, TS

ปริมาณสารทั้งหมด หมายถึง ปริมาณสารที่เหลืออยู่ในภาชนะหลังจากระเหยน้ำออกจากน้ำตัวอย่างทั้งหมดแล้วนำไปอบในตู้ที่อุณหภูมิ 103 °C จนน้ำหนักคงที่ ปล่อยให้เย็นในเดสิกเคเตอร์ แล้วชั่งน้ำหนักของของแข็งในภาชนะนั้นจะได้ปริมาณของของแข็งทั้งหมด มีหน่วยเป็น mg/L

6. Total Hardness, T.H.

การหาความกระด้างของน้ำนั้นเราหาปริมาณของแคลเซียมไอออนรวม ซึ่งมีจำนวนโมลเท่ากับโมลของไอออนของโลหะด่าง ๆ ทั้งหมดที่เป็นสาเหตุแห่งความกระด้างของน้ำนั้น มีหน่วยเป็น mg/L น้ำกระด้างที่มี T.H. ต่ำกว่า 250 mg/L ยอมรับกันว่าใช้เป็นน้ำดื่มได้ แต่น้ำที่มีค่า T.H. สูงกว่า 500 mg/L อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพมนุษย์

รูป1 จุดเก็บน้ำตัวอย่างบนผังเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

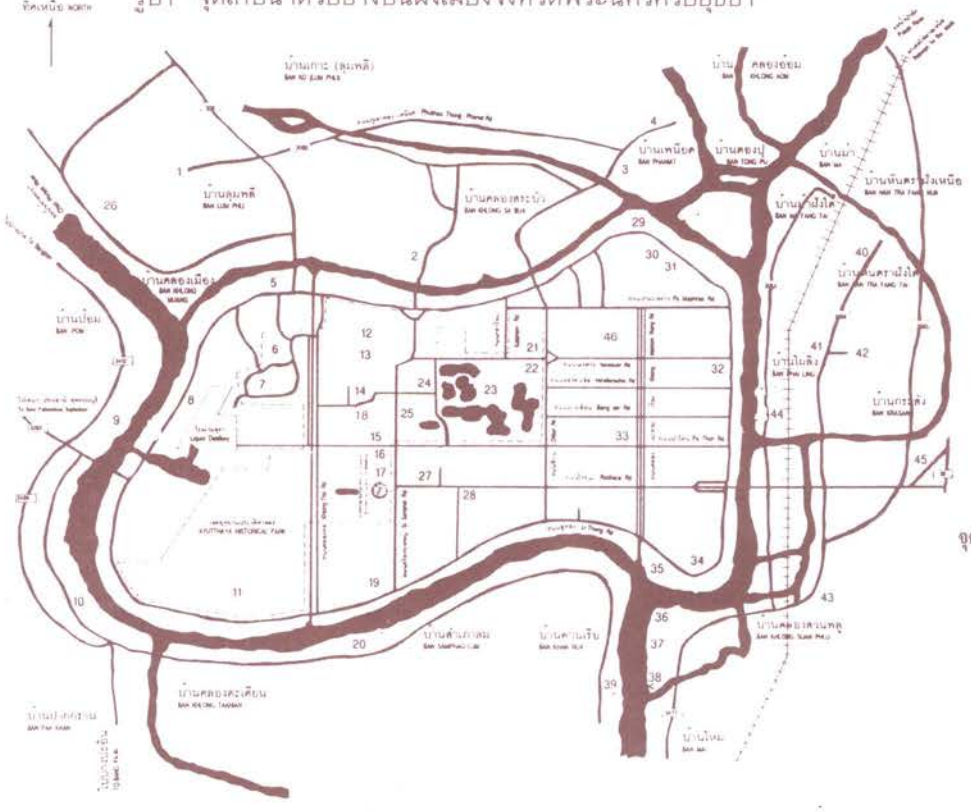

จุดเก็บน้ำตัวอย่าง

จุดที่ 1 วังจันทร์เกษมจุดที่
จุดที่ 2 ท่าข้ามเรือสถานีรถไฟ
จุดที่ 3 ป้อมเพชร
จุดที่ 4 หมู่บ้านญี่ปุ่น
จุดที่ 5 วัดพุทไธศวรรย์
จุดที่ 6 วัดกษัตราธิราชวรวิหาร

ผลการวิเคราะห์และสรุปผล

ลักษณะทางกายภาพ

จากการสังเกตลักษณะทางกายภาพของแหล่งน้ำ ณ จุดต่างๆ มีลักษณะคล้ายกัน คือ น้ำมีลักษณะค่อนข้างใส มีขยะและพืชน้ำลอยอยู่เล็กน้อย ตามชายฝั่ง

ตาราง 1 คุณภาพน้ำ ณ แหล่งน้ำรอบเกาะเมืองอยุธยา

ตาราง 1คุณภาพน้ำ ณ แหล่งน้ำรอบเกาะเมืองอยุธยา

สถานที่	DO (mg/L)	BOD (mg/L)	COD (mg/L)	TP (mg/L)	TS (mg/L)	T.H. (mg/L)
1. วังจันทร์เกษม	6.1	1.04	39.9	0.013	0.16	42.1
2. ท่าข้ามเรือสถานีรถไฟ	5.2	0.46	9.50	0.023	0.12	40.6
3. ป้อมเพชร	4.8	0.62	47.5	0.027	0.15	42.5
4. หมู่บ้านญี่ปุ่น	5.3	0.85	28.5	0.020	0.15	41.7
5. วัดพุทไธศวรรย์	4.6	1.73	32.0	0.028	0.15	41.1
6. วัดกษัตราธิราชวรวิหาร	5.0	2.70	5.70	0.023	0.13	39.7

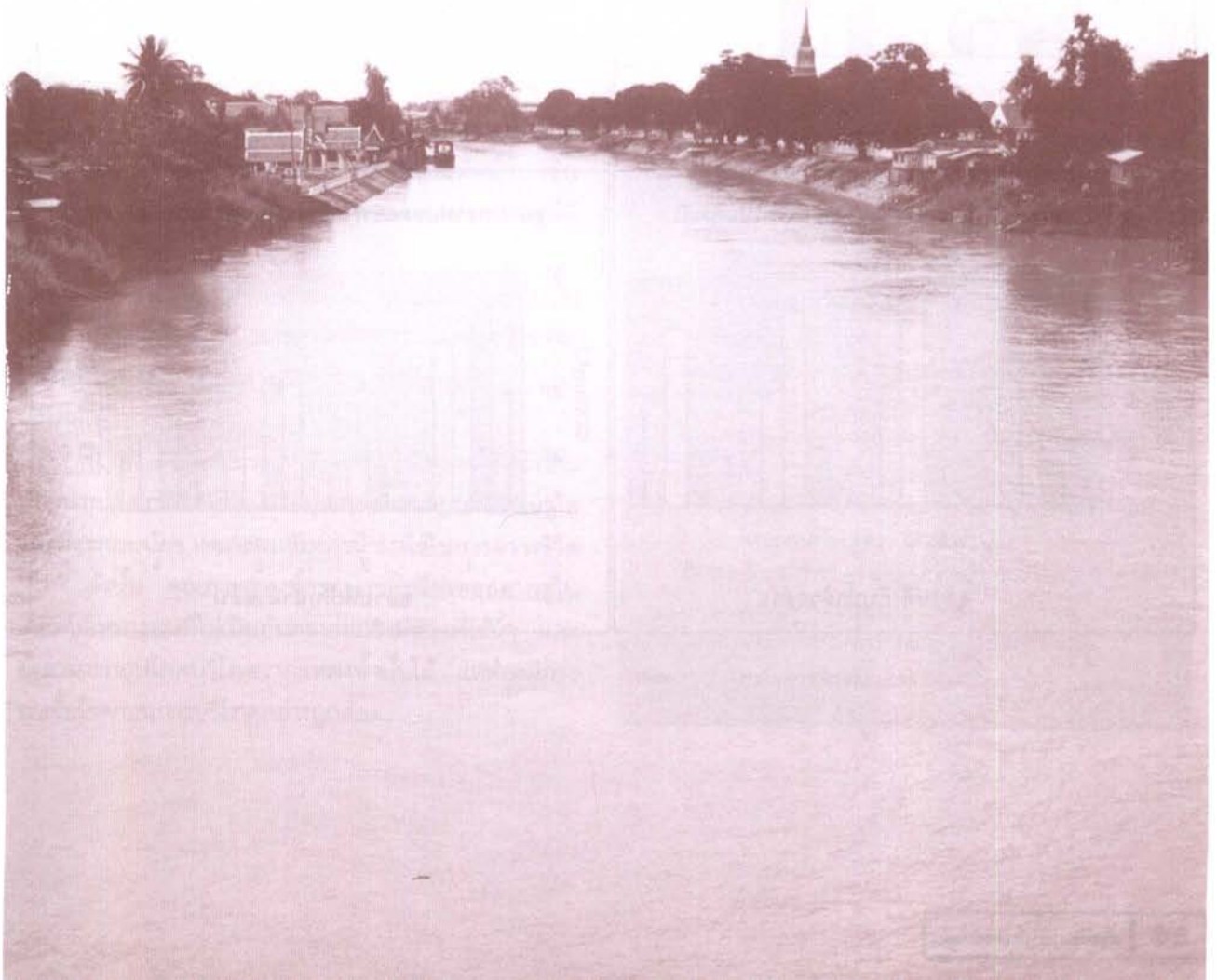

รูป 2 กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่า DO และ BOD ในแต่ละจุด

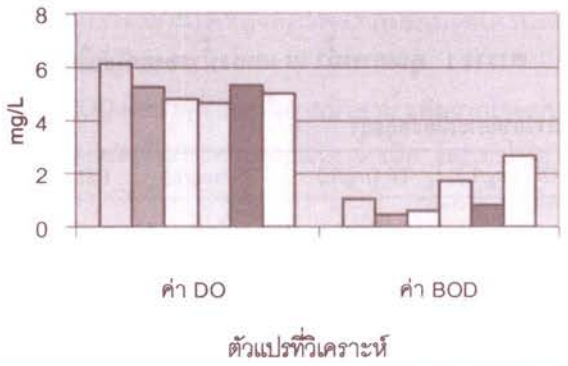

รูป 3 กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่า COD และ T.H. ในแต่ละจุด

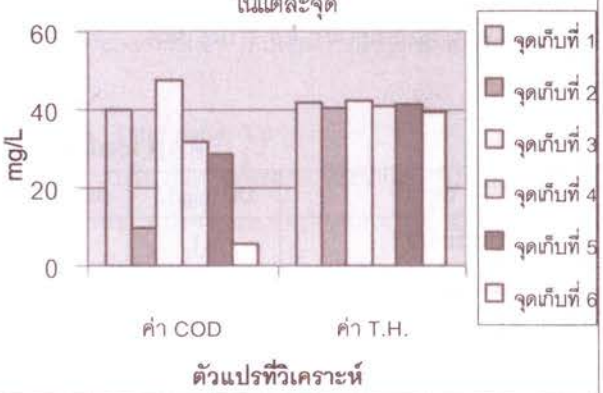

รูป 4 กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่า TP และ TS ในแต่ละจุด

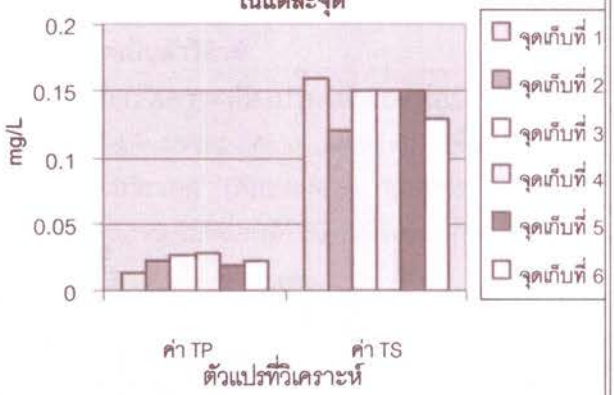

รูป 5 กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่า DOในแต่ละปี

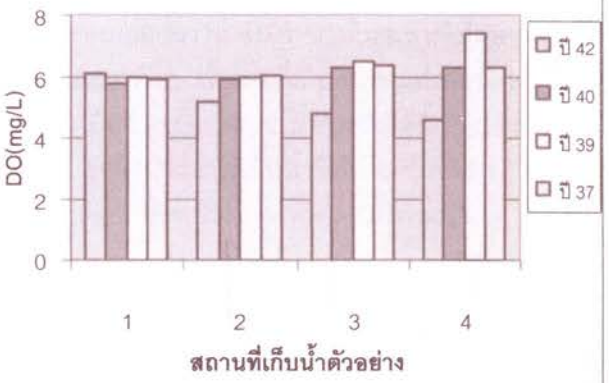

รูป 6 กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่าBODในแต่ละปี

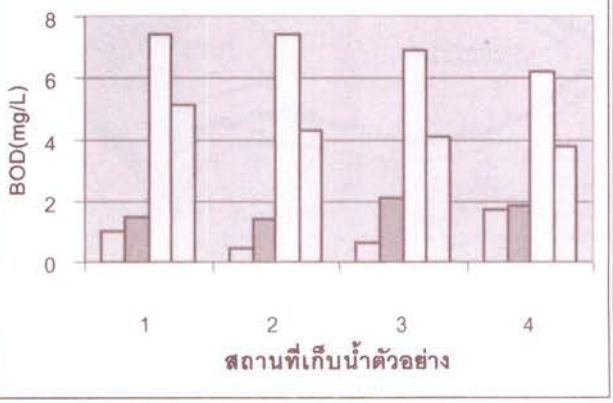

รูป 7 กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่าCODในแต่ละปี

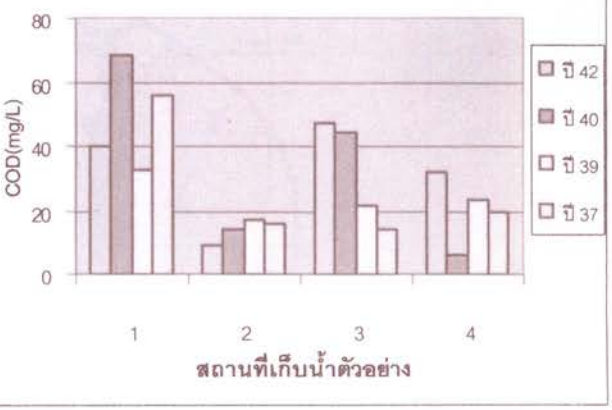

ผลของการวิเคราะห์คุณภาพน้ำของแต่ละตัวแปร ณ แหล่งน้ำรอบเกาะเมืองอยุธยา เป็นดังนี้

1. ค่า DO ที่วิเคราะห์ได้บอกให้ทราบว่าแหล่งน้ำรอบเกาะเมืองอยุธยามีปริมาณของออกซิเจนที่ละลายอยู่ในปริมาณที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตในแหล่งน้ำ และเปรียบเทียบค่า DO ของปีที่ผ่านมา แนวโน้มของออกซิเจนที่ละลายอยู่ในแหล่งน้ำมีปริมาณคงที่ แสดงว่าแหล่งน้ำรอบเกาะเมืองอยุธยาเป็นแหล่งน้ำที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บริเวณแหล่งน้ำนั้น

2. ค่า BOD ที่วิเคราะห์ได้เมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา พบว่าแนวโน้มของค่า BOD จะลดลง แสดงว่าปริมาณของออกซิเจนที่จุลินทรีย์ต้องการใช้ในการย่อยสลายสารอินทรีย์ที่มีในน้ำเสียลดลง นั่นคือแหล่งน้ำรอบเกาะเมืองอยุธยามีคุณภาพดีขึ้น

3. ค่า COD ที่วิเคราะห์ได้บอกให้ทราบว่า แหล่งน้ำรอบเกาะเมืองอยุธยาขณะนี้ยังไม่เป็นน้ำเสีย เนื่องจากออกซิเจนที่ต้องการไปออกซิไดซ์สารอินทรีย์มีปริมาณน้อยลง แต่แนวโน้มของปีต่อไป จุดที่โอกาสเสี่ยงคือ วังจันทร์เกษม และป้อมเพชร จากผลทางกายภาพ ทั้งสองจุดนี้เป็นแหล่งชุมชนที่มีการใช้เรือยนต์ และทิ้งสิ่งปฏิกูลเป็นจำนวนมาก ดังนั้นทั้งสองจุดนี้ควรมีการควบคุมระบบน้ำเสียและการกำจัดของเสียอย่างเหมาะสม

4. ค่า TP ที่วิเคราะห์ได้มีแนวโน้มลดลงอย่างมาก แสดงว่าอาหารของพืชลดลง ทำให้ปริมาณพืชน้ำ เช่น ผักตบชวามีน้อย สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพที่มีปริมาณของพืชน้ำน้อย

5. ค่า T.H. ที่วิเคราะห์ได้เมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมามีแนวโน้มลดลง แสดงว่าความกระด้างของน้ำลดลง และอยู่ในปริมาณที่เหมาะสมที่สามารถใช้อุปโภค และบริโภคได้

6. ค่า TS ที่วิเคราะห์ได้ แสดงว่าแหล่งน้ำมีตะกอนน้อยมาก ขณะนี้แหล่งน้ำรอบเกาะเมืองอยุธยาเป็นน้ำใส และมีตะกอนน้อย เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการดำรงชีวิต

ดังนั้น คุณภาพของน้ำรอบเกาะเมืองอยุธยาอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตที่ใช้น้ำ และยังสามารถอุปโภคบริโภคจากแหล่งน้ำนั้นได้ แต่ต้องมีการฆ่าเชื้อโรคก่อนการบริโภคอย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

ผลของการวิเคราะห์คุณภาพน้ำรอบเกาะเมืองอยุธยาสามารถบอกได้เพียงแนวโน้มคุณภาพของแหล่งน้ำ เพื่อให้มีการป้องกันรักษาสภาวะแวดล้อมให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม เป็นผลการวิเคราะห์คุณภาพน้ำเพียงบางส่วนเท่านั้น ยังมีตัวแปรอื่นที่สามารถบอกถึงคุณภาพน้ำได้ชัดเจนมากกว่านี้ ซึ่งควรศึกษาต่อไป

คำขอบคุณ

นักศึกษาชมรมเคมี ขอขอบคุณคณาจารย์ภาควิชาเคมี ที่ได้ให้คำแนะนำในการเก็บตัวอย่างวิเคราะห์ และเทคนิค

วิเคราะห์

ขอขอบคุณภาควิชาเคมีที่ได้อนุเคราะห์สารเคมีและอุปกรณ์วิเคราะห์ที่เกี่ยวข้อง

อ้างอิง

เปี่ยมศักดิ์ เมนะเศวต. **แหล่งน้ำกับปัญหามลพิษ.** สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพ พิมพ์ครั้งที่ 3 2533

ASRA AWWA and WPC. **Standard Methods for the Examination of Water and Waste Water.** 10th Edition. American . Public Health Association. New York.1985

เอกสารข้อมูล การวิเคราะห์คุณภาพน้ำรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ปี 2537

เอกสารข้อมูล การวิเคราะห์คุณภาพน้ำรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ปี 2539

เอกสารข้อมูล การวิเคราะห์คุณภาพน้ำรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ปี 2542

ความมหัศจรรย์ของน้ำ

ศิริพัฒน์ จันทรศิริ

ในเชิงวิทยาศาสตร์ น้ำคืออะไร สมบัติที่มหัศจรรย์บางประการของน้ำ ซึ่งมวลชีวิตได้ใช้ประโยชน์กันหลากหลายนั้น เป็นผลมาจากสมบัติในระดับโมเลกุลอย่างไร

ผู้ที่ผ่านการศึกษาระดับมัธยมแล้ว เกือบทุกคนรู้ว่า "เอช-ทู-โอ" (H_2O) คือสูตรเคมีของน้ำ น้ำไม่เพียงแต่เป็นสารพื้น ๆ บนโลกเท่านั้น แต่เป็นสารชนิดหนึ่งที่มีสมบัติหลายประการไม่เป็นไปตามปกติ อาทิเช่น ของแข็ง ส่วนใหญ่ขยายตัวเมื่อหลอมเหลวแต่น้ำขยายตัวเมื่อเกิดการแข็งตัว ถ้าทำให้น้ำ 1 กรัมมีอุณหภูมิสูงขึ้น 1 องศาเซลเซียส จะต้องใช้ความร้อนมากกว่าเมื่อใช้ของเหลวธรรมดาชนิดอื่น ๆ น้ำจึงมีความร้อนจำเพาะค่อนข้างสูง เป็นต้น สมบัติพิเศษดังกล่าวเหล่านี้เป็นผลสืบเนื่องมาจาก โครงสร้างโมเลกุลของน้ำและแรงระหว่างโมเลกุลของน้ำนั่นเอง

โครงสร้างโมเลกุลของน้ำ

ปัญหาแรกที่ควรทำความเข้าใจน่าจะเป็นปัญหาที่ว่าน้ำคืออะไร มีโครงสร้างอย่างไร น้ำคือสารประกอบซึ่งประกอบด้วยอนุภาคเล็ก ๆ ที่เรียกว่าโมเลกุล[1] ในน้ำหนึ่งหยดจะมีโมเลกุลของน้ำเป็นจำนวนหลายล้านล้านล้านโมเลกุล แต่ละโมเลกุลประกอบด้วยอนุภาคเล็กๆ เรียกว่า อะตอม[2] โมเลกุลของน้ำประกอบด้วยอะตอมของธาตุไฮโดรเจน 2 อะตอม และอะตอมของธาตุออกซิเจน 1 อะตอม ยึดเหนี่ยวกันด้วยพันธะโควาเลนต์[3] โครงแบบของอิเล็กตรอนในอะตอมไฮโดรเจน ออกซิเจน และโมเลกุลของน้ำ แสดงดังรูปที่ 1

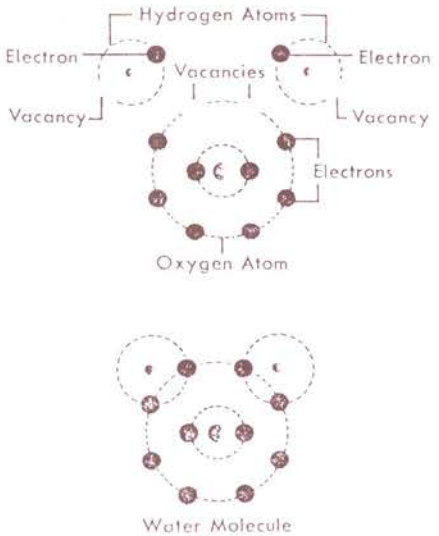

รูปที่ 1 โครงแบบของอิเล็กตรอนในอะตอมของไฮโดรเจน ออกซิเจน และน้ำ

จากรูปที่ 1 แสดงถึงวิธีการจัดตัวของอิเล็กตรอนในอะตอมเป็นชั้น ๆ (Shell) ชั้นอิเล็กตรอนสุดท้ายที่มีอิเล็กตรอนอยู่ เรียกชั้นนอกสุด (Outer shell) อิเล็กตรอนในชั้นนอกสุดนี้เอง ที่เป็นส่วนสำคัญในการก่อเกิดพันธะเคมี ความจริงแล้วตำแหน่งที่แน่นอนของอิเล็กตรอน ณ เวลาใด ๆ นั้นไม่สามารถจะหาได้ แต่เนื่องจากอิเล็กตรอนมีสมบัติเป็นคลื่นด้วย นักวิทยาศาสตร์จึงอาศัยหลักของกลศาสตร์คลื่นในการคำนวณเพื่อกำหนด **บริเวณที่มีโอกาสพบอิเล็กตรอน**ขึ้นและเรียกว่า **ออร์บิทัล**[4] (Orbital) แต่ละชั้นประกอบด้วยออร์บิทัลหนึ่งออร์บิทัลหรือมากกว่าหนึ่งออร์บิทัลโดยมีลักษณะของออร์บิทัลต่าง ๆ กัน ในการเกิดโมเลกุลของน้ำนั้น อะตอมของออกซิเจนจะเกิดกระบวนการสร้างไฮบริดออร์บิทัล[5] (Hybrid orbital) แบบ sp^3 (ได้จากการรวมกันของ s ออร์บิทัล 1 ออร์บิทัล และ p ออร์บิทัล 3 ออร์บิทัล) ขึ้นที่ชั้นนอกสุด ซึ่งจะได้ไฮบริดออร์บิทัลที่มีลักษณะ สมบัติ และระดับพลังงานเท่ากันทุกประการขึ้น 4 ออร์บิทัล 2 ออร์บิทัลเป็นที่อยู่ของอิเล็กตรอนคู่ร่วมพันธะ ซึ่งเกิดจากการใช้อิเล็กตรอนร่วมกันระหว่างอะตอมไฮโดรเจนและอะตอมออกซิเจน (แสดงด้วยขีด) อีก 2 ออร์บิทัลเป็นที่อยู่ของอิเล็กตรอนคู่โดดเดี่ยว (อิเล็กตรอนที่ไม่ได้สร้างพันธะ) ของออกซิเจน ดังแสดงในรูปที่ 2

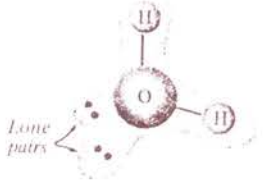

รูปที่ 2 โมเลกุลของน้ำ

---

[1] **โมเลกุล** อนุภาคที่เล็กที่สุดของธาตุหรือสารประกอบที่ปกติมีสมบัติเฉพาะตัว ประกอบด้วยอะตอมสองหรือมากกว่าสองอะตอม

[2] **อะตอม** อนุภาคที่เล็กที่สุดของธาตุ นิวเคลียสของอะตอมประกอบด้วย โปรตอนและนิวตรอน โดยมีอิเล็กตรอนเคลื่อนที่อยู่รอบ ๆ นิวเคลียสเป็นชั้น ๆ

[3] **พันธะโควาเลนต์** การใช้อิเล็กตรอนร่วมกันระหว่างอะตอม อิเล็กตรอนที่ใช้ร่วมกันเรียก "อิเล็กตรอนคู่ร่วมพันธะ"

[4] **ออร์บิทัล** บริเวณซึ่งสามารถจะมีอิเล็กตรอนได้หนึ่งถึงสองตัว อะตอมมีกออร์บิทัลมี 4 ลักษณะ คือ s p d และ f เช่น s ออร์บิทัล หมายถึง บริเวณที่มีโอกาสพบอิเล็กตรอนในลักษณะทรงกลม (พบได้เหมือน ๆ กันทุก ๆ ทิศทาง) p ออร์บิทัล หมายถึง บริเวณที่มีโอกาสพบอิเล็กตรอนในลักษณะดัม-เบลล์ (พบได้ภายใน lobe สองข้างของนิวเคลียส)

[5] **ไฮบริดออร์บิทัล** ออร์บิทัลที่เกิดจากการผสมอะตอมมิกออร์บิทัลสองหรือมากกว่าสองออร์บิทัลเข้าด้วยกัน เช่น $s+p_x+p_y+p_z$

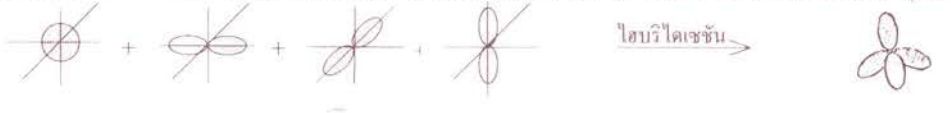

แรงผลักระหว่างอิเล็กตรอนคู่โดดเดี่ยวกับอิเล็กตรอนคู่ร่วมพันธะ จะสูงกว่าแรงผลักระหว่างอิเล็กตรอนคู่ร่วมพันธะที่ผลักกันเอง และแรงผลักระหว่างอิเล็กตรอนคู่โดดเดี่ยวซึ่งผลักกันเองจะสูงที่สุด ส่งผลให้มุม H-O-H มีค่าประมาณ 104.5 องศา นั่นหมายความว่า โมเลกุลของน้ำเป็นรูปงอ (Bent shape) อะตอมของออกซิเจนดึงดูดอิเล็กตรอนคู่ร่วมพันธะได้ดีกว่าอะตอมของไฮโดรเจน ทำให้อะตอมของออกซิเจนมีสมบัติทางไฟฟ้าเป็นลบมากกว่า **พันธะระหว่างไฮโดรเจนและออกซิเจนจึงจัดเป็นพันธะโควาเลนต์มีขั้ว หรือพันธะไดโพล** อาจแทนด้วยสัญลักษณ์ $H^{\delta+}—O^{\delta-}$ หมายความว่าปลายด้านอะตอมออกซิเจนมีประจุลบเล็กน้อย ส่วนปลายด้านอะตอมไฮโดรเจนมีประจุบวกเล็กน้อย **นอกจากพันธะเป็นแบบไดโพลแล้วโมเลกุลของน้ำเป็นรูปงออีกด้วย ส่งผลให้โมเลกุลอยู่ในประเภทโมเลกุลมีขั้ว**

ระดับสภาพมีขั้ว (Polarity) ของโมเลกุลวัดได้จากค่าไดโพลโมเมนต์[6](Dipole moment, μ) หน่วยของไดโพลโมเมนต์ที่นิยมใช้กัน คือ ดีบาย[7](debye,D) ค่าไดโพลโมเมนต์ของน้ำวัดได้ 1.85 D ดังได้กล่าวแล้วว่าออกซิเจนมีสภาพไฟฟ้าลบสูงกว่าไฮโดรเจน และออกซิเจนมีอิเล็กตรอนคู่โดดเดี่ยวอยู่ถึง 2 คู่ จึงส่งผลต่อสภาพขั้วสุทธิของโมเลกุล ดังรูปที่ 3 ซึ่งแสดงไดโพลโดยใช้ลูกศร หัวลูกศรคือปลายด้านลบ (δ^-) และหางลูกศรมีเส้นขวาง (คล้ายเครื่องหมายบวก) คือปลายด้านบวก (δ^+) โมเลกุลประเภทไม่มีขั้วจะมีค่าไดโพลโมเมนต์เป็นศูนย์

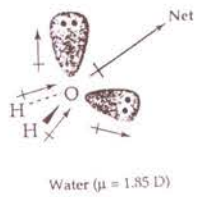

รูปที่ 3 ค่าไดโพลโมเมนต์ของน้ำ

แรงระหว่างโมเลกุลของน้ำ

เมื่อได้ทราบว่าน้ำคืออะไร มีโครงสร้างโมเลกุลอย่างไรแล้ว ปัญหาที่ตามมาก็คือ โมเลกุลของน้ำนับหลายล้าน ล้าน ล้านโมเลกุลนั้นยึดกันอยู่อย่างไร **การที่โมเลกุลของน้ำเป็นโมเลกุลมีขั้ว โมเลกุลใกล้เคียงกันจึงยึดเหนี่ยวกันด้วยอันตรกิริยาแบบไดโพล-ไดโพล (dipole-dipole interaction) ที่แข็งแรงเป็นพิเศษ ซึ่งมีชื่อเรียกเฉพาะว่า พันธะไฮโดรเจน**[8] ดังรูปที่ 4

รูปที่ 4 พันธะไฮโดรเจนในน้ำ

พันธะระหว่างไฮโดรเจนและออกซิเจนในโมเลกุลของน้ำเป็นพันธะมีขั้วค่อนข้างแรง ปลายด้านอะตอมไฮโดรเจนซึ่งมีประจุบวกเล็กน้อยนั้น นอกจากมีอิเล็กตรอนคู่ร่วมพันธะกับอะตอมออกซิเจนแล้ว ก็ไม่มีอิเล็กตรอนอื่นใดอีกที่จะกำบังนิวเคลียส ทำให้สามารถยึดเหนี่ยวกับอิเล็กตรอนคู่โดดเดี่ยวของออกซิเจนในโมเลกุลข้างเคียงได้ดี ผลก็คือ แรงยึดเหนี่ยวระหว่างโมเลกุลซึ่งเชื่อมโยงกันด้วยพันธะไฮโดรเจนนั้นมีค่าสูงเป็นพิเศษ

---

[6] **ไดโพลโมเมนต์** คำจำกัดความคือ ขนาดของประจุที่ปลายด้านใดด้านหนึ่งของโมเลกุลคูณด้วยระยะทางระหว่างประจุ

[7] **ดีบาย** ในระบบ SI ใช้คูลอมบ์-เมตร ($1D=3.336\times10^{-30}$ C m)

[8] **พันธะไฮโดรเจน** เป็นแรงยึดเหนี่ยวระหว่างอิเล็กตรอนคู่โดดเดี่ยวของอะตอมที่มีสภาพไฟฟ้าลบสูง (O N หรือ F) และ H ซึ่งอยู่ข้างเคียง โดย H นั้นเกิดพันธะอยู่กับอะตอมที่มีสภาพไฟฟ้าลบสูงอีกอะตอมหนึ่ง

สารชนิดเดียวที่ปรากฏตามธรรมชาติทั้งสามสถานะ

ในชีวิตประจำวัน ทุกคนล้วนคุ้นเคยกับน้ำในสถานะของแข็ง (น้ำแข็ง) น้ำในสถานะของเหลว (น้ำ) และน้ำในสถานะแก๊ส (ไอน้ำ) เราอาจเขียนแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของน้ำแข็ง น้ำ และไอน้ำ ที่อุณหภูมิและความดันต่าง ๆ เข้าไว้ในแผนภาพเดียวกัน แผนภาพวัฏภาค (Phase diagram) ของน้ำ แสดงดังรูปที่ 5

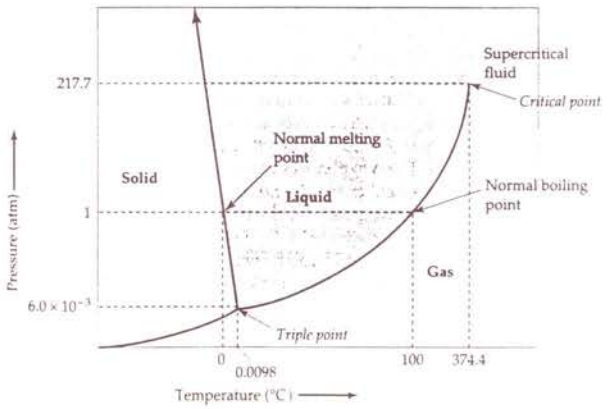

รูปที่ 5 แผนภาพวัฏภาคของน้ำ (ไม่ได้เขียนตามสเกล)

วิธีง่ายที่สุดที่จะเข้าใจแผนภาพอาจเริ่มจากมุมล่างด้านซ้ายของรูป เรื่อยขึ้นไปตามเส้นแบ่งบริเวณระหว่างของแข็ง (น้ำแข็ง) / แก๊ส (ไอน้ำ) ที่ปลายเส้นของแข็ง / แก๊สนี้ตัดกับเส้นอีกสองเส้น คือเส้นตรงที่เอนด้านซ้ายซึ่งเป็นเส้นแบ่งบริเวณระหว่างของแข็ง(น้ำแข็ง) /ของเหลว (น้ำ) และเส้นโค้งด้านขวามือซึ่งเป็นเส้นแบ่งบริเวณระหว่างของเหลว (น้ำ) / แก๊ส (ไอน้ำ) **เส้นแบ่งบริเวณก็คือเส้นสมดุลระหว่างสารนั้นในสองสถานะ** เช่น เส้นแบ่งบริเวณระหว่างของแข็ง / ของเหลว แต่ละจุดบนเส้นนั้นแสดงถึงจุดหลอมเหลว (หรือจุดเยือกแข็ง) ที่ความดันต่าง ๆ พิจารณาแผนภาพที่ความดันบรรยากาศปกติ (1 บรรยากาศ) จุดหลอมเหลว (หรือจุดเยือกแข็ง) ของน้ำคือ 0 องศาเซลเซียส และจุดเดือดของน้ำคือ 100 องศาเซลเซียส จะเห็นว่าน้ำมีสถานะเป็นของเหลวอยู่ในช่วงอุณหภูมิที่กว้างกว่าของสารอื่น ๆ **นักวิทยาศาสตร์จึงใช้จุดเยือกแข็งและจุดเดือดของน้ำเป็นหลักในการแบ่งสเกลของเทอร์มอมิเตอร์**

จุดที่เส้นแบ่งบริเวณทั้งสามตัดกัน คือจุดที่ความดัน 6.0×10^{-3} บรรยากาศ อุณหภูมิ 0.0098 องศาเซลเซียส เรียกว่า **จุดร่วมสาม** (Triple point) ของน้ำ ซึ่งเป็นจุดที่แสดงอุณหภูมิและความดันที่น้ำแข็ง น้ำ และไอน้ำอยู่ในสภาวะสมดุลกัน ส่วนที่จุดต่าง ๆ ของแต่ละบริเวณแสดงอุณหภูมิและความดันที่สารอยู่ในสถานะของบริเวณนั้น ๆ เช่น ที่อุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียส ความดัน 1 บรรยากาศ น้ำอยู่ในสถานะของเหลว ที่จุดซึ่งความดันเป็น 217.7 บรรยากาศ อุณหภูมิ 374.4 องศาเซลเซียส เรียกว่า **จุดวิกฤต** (Critical point) ของน้ำ จุดนี้เป็นจุดสิ้นสุดของเส้นสมดุลระหว่างน้ำและไอน้ำ ซึ่งแสดงถึงความดันและอุณหภูมิสุดท้ายที่ยังมีขอบเขตระหว่างน้ำและไอน้ำ สารต่างชนิดกันมีจุดวิกฤตแตกต่างกัน **เหนือจุดวิกฤตขึ้นไปของเหลวและแก๊สมีพฤติกรรมไม่แตกต่างกัน สารในสภาพดังกล่าว เรียกว่า ของไหลเหนือจุดวิกฤต** (Supercritical fluid) ปัจจุบันนี้การสกัดสารด้วยของไหลเหนือจุดวิกฤตก็นิยมใช้กันมากในทางเทคโนโลยีชีวภาพและในอุตสาหกรรมอาหาร

ปรากฏการณ์หลาย ๆ อย่างอธิบายได้ชัดเจนจากการพิจารณาแผนภาพวัฏภาค จากเส้นสมดุลระหว่างของแข็ง (น้ำแข็ง) / ของเหลว (น้ำ) จะเห็นว่าความชันของเส้นเป็นลบ หมายความว่า **การเพิ่มความดันทำให้จุดหลอมเหลวของน้ำแข็งต่ำลง** ถ้าใช้ลวดเส้นเล็กๆ ซึ่งปลายทั้งสองของเส้นลวดผูกอยู่กับตุ้มน้ำหนัก พาดลวดเส้นนี้บนก้อนน้ำแข็งโดยให้ตุ้มน้ำหนักถ่วงอยู่ 2 ข้าง ลวดสามารถจะตัดผ่านก้อนน้ำแข็งได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะความดันที่เพิ่มขึ้นทำให้น้ำแข็งภายใต้เส้นลวดหลอมเหลว แต่เมื่อความดันกลับสู่ภาวะปกติ เหนือเส้นลวดนั้นน้ำจะเกิดการแข็งตัวขึ้นอีก

การเล่นสเก็ตน้ำแข็งก็เป็นการเปลี่ยนวัฏภาคของน้ำนั่นเอง น้ำหนักตัวของนักสเก็ตซึ่งรองรับด้วยส้นที่บางของรองเท้าสเก็ตทั้งสองข้าง สามารถทำให้เกิดความดันถึง 7000 ปอนด์ต่อตารางนิ้ว แรงจากความดันที่

รูปที่ 6 น้ำแข็งหลอมเหลวเมื่อได้รับความดันสูงพอ

สูงนี้ส่งผลให้น้ำแข็งหลอมเหลว ทำให้นักสเก็ต น้ำแข็งลื่นไถลไปบนแผ่นน้ำบาง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

นักวิทยาศาสตร์บางท่านคุ้นเคยกับการกำจัดน้ำออกจากสารด้วยวิธีที่เรียกว่า Freeze-drying ทั้งนี้เพราะสารบางชนิดนั้นเมื่อได้รับความร้อนแล้วอาจเกิดการเสียสภาพได้ จึงไม่สามารถทำให้แห้งที่บรรยากาศปกติ วิธี Freeze-drying เป็นวิธีการที่ทำให้สารนั้นเกิดการเยือกแข็งที่อุณหภูมิต่ำกว่า 0 องศาเซลเซียสเสียก่อน จากนั้นระบบซึ่งต่อเข้ากับสุญญากาศไว้จะทำงาน ส่งผลให้ความดันลดลงอย่างมาก น้ำจึงระเหิดกลายเป็นไอและได้สารที่ต้องการเหลืออยู่ในสภาพที่แห้ง

ทำไมน้ำแข็งจึงลอยน้ำได้

แม้ว่าสารส่วนใหญ่ขยายตัวเมื่อร้อนและหดตัวเมื่อเย็น แต่น้ำจะมีพฤติกรรมที่แตกต่างออกไป เมื่อน้ำที่อุณหภูมิสูงเย็นลงถึงอุณหภูมิ 3.98 องศาเซลเซียส น้ำจะหดตัว แต่เมื่อต่ำกว่าอุณหภูมินี้น้ำจะขยายตัวอีก **ความหนาแน่นของน้ำจึงสูงสุดที่อุณหภูมิ 3.98 องศาเซลเซียส** (1.0000 g/cm^3) และเมื่อน้ำกลายเป็นน้ำแข็งที่ 0 องศาเซลเซียส ความหนาแน่นของน้ำแข็ง (0.917 g/cm^3) จะต่ำกว่าความหนาแน่นของน้ำ (0.99987 g/cm^3) น้ำแข็งจึงลอยน้ำได้

โครงสร้างของน้ำแข็งและน้ำต่างกันอย่างไร จึงทำให้น้ำแข็งที่ 0 องศาเซลเซียสมีความหนาแน่นน้อยกว่าน้ำที่ 0 องศาเซลเซียส พิจารณาโครงผลึกของน้ำแข็งดังแสดงในรูปที่ 7

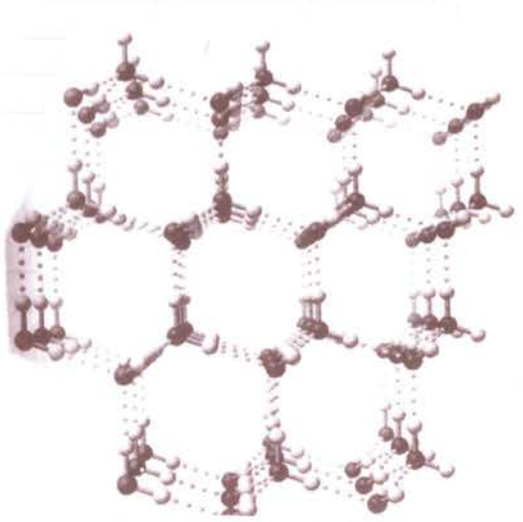

รูปที่ 7 โครงผลึกของน้ำแข็ง

โครงผลึกของน้ำแข็งประกอบด้วยโมเลกุลที่ยึดเหนี่ยวกันโดยมีพันธะไฮโดรเจนเป็นสะพานเชื่อม น้ำแต่ละโมเลกุลจะยึดเหนี่ยวกับโมเลกุลของน้ำที่ล้อมรอบอยู่ 4 โมเลกุล เกิดเป็นโครงข่ายแบบสามมิติที่จัดเรียงอย่างเป็นระเบียบ โดยมีช่องว่างขนาดใหญ่ภายในโครงผลึกส่วนน้ำแรงยึดเหนี่ยวระหว่างโมเลกุลเป็นพันธะไฮโดรเจนเช่นกัน เพียงแต่น้ำนั้นโครงสร้างมีรูปแบบที่เป็นระเบียบน้อยกว่า ประกอบด้วยกลุ่มของโมเลกุลที่ยึดเหนี่ยวกันอยู่โดยมีขนาดต่าง ๆ รวมอยู่กับโมเลกุลบางส่วนที่อยู่อิสระ ซึ่งแทรกอยู่ระหว่างกลุ่มของโมเลกุล ทำให้โมเลกุลบางส่วนมาอยู่ใกล้กันมากกว่าเมื่อเป็นโครงผลึกของน้ำแข็ง อาจกล่าวได้ว่าเมื่อเป็นน้ำมีปริมาตรน้อยกว่าเมื่อเป็นน้ำแข็ง นั่นก็คือ**ขณะเมื่อน้ำกลายเป็นน้ำแข็งจะขยายตัว โดยโมเลกุลทั้งหมดเชื่อมกันด้วยพันธะไฮโดรเจน เกิดเป็นโครงผลึกที่แข็งเกร็ง (rigid) และเป็นระเบียบ น้ำแข็งจึงมีความหนาแน่นน้อยกว่าน้ำ**

การขยายตัวเมื่อน้ำกลายเป็นน้ำแข็ง ที่เห็นง่าย ๆ ก็คือถ้าแช่ขวดที่บรรจุน้ำจนเต็ม ทิ้งไว้ในช่องแช่แข็งขวดจะแตกได้ น้ำในเซลล์ของสิ่งมีชีวิตก็เช่นกัน เมื่อน้ำกลายเป็นน้ำแข็งอาจทำให้เซลล์บวมหรือแตกได้ ยิ่งเย็น

ตัวลงช้าเท่าใด ก็จะเกิดผลึกน้ำแข็งที่ใหญ่ขึ้น ๆ ซึ่งทำให้เกิดการเสียหายแก่เซลล์มากขึ้น ด้วยเหตุผลนี้เองในอุตสาหกรรมอาหารแช่แข็งจึงใช้กระบวนการทำให้อาหารเกิดการเยือกแข็งอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพื่อลดการเสียหายต่อโครงสร้างเซลล์ของอาหาร อาหารที่ใช้กระบวนการดังกล่าวนี้ เรียกว่า Flash frozen

ในแถบอากาศหนาวเย็น สิ่งมีชีวิตในน้ำส่วนใหญ่ ทำไมจึงยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในเมื่อพื้นน้ำเต็มไปด้วยน้ำแข็ง เหตุผลก็คือเมื่อน้ำกลายเป็นน้ำแข็ง น้ำแข็งจะลอยอยู่ส่วนบน น้ำซึ่งมีความหนาแน่นสูงกว่าจะจมอยู่ด้านล่าง และน้ำแข็งนี้เองก็ทำตัวเสมือนเป็นฉนวนกำบังทำให้น้ำด้านล่างสูญเสียความร้อนไปน้อย น้ำด้านล่างจึงไม่กลายเป็นน้ำแข็งไปทั้งหมด ถ้าน้ำแข็งมีความหนาแน่นสูงกว่าน้ำ น้ำแข็งก็จะจมลงใต้น้ำ ในที่สุดน้ำทั้งส่วนล่างและส่วนบนก็จะกลายเป็นน้ำแข็งทั้งหมด คงไม่มีสิ่งมีชีวิตในน้ำชนิดใดที่ยังดำรงอยู่ได้

แหล่งเก็บรักษาและคายความร้อนที่ยิ่งใหญ่

สมบัติพิเศษของน้ำอีกประการหนึ่งก็คือ **น้ำมีความร้อนจำเพาะค่อนข้างสูง** เช่น เมื่อเปรียบเทียบระหว่างน้ำและปรอท ซึ่งต่างก็มีมวล 1 กรัม และมีอุณหภูมิเท่ากัน ถ้าให้ความร้อนเพื่อเปลี่ยนอุณหภูมิให้สูงขึ้นกว่าเดิม 1 องศาเซลเซียส ปรากฏว่าน้ำต้องการความร้อนถึง 4.18 จูล ขณะที่ปรอทต้องการความร้อนเพียง 0.14 จูล ความร้อนจำเพาะที่ค่อนข้างสูงนี้สัมพันธ์กับความแรงของพันธะไฮโดรเจนที่ยึดเหนี่ยวระหว่างโมเลกุลของน้ำนั่นเอง หมายความว่าต้องใช้พลังงานจำนวนมากที่จะเอาชนะพันธะไฮโดรเจน ผลก็คือน้ำ**สามารถเก็บรักษาความร้อนปริมาณมากมายนั้นไว้ได้โดยมีอุณหภูมิเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย** ในทางตรงกันข้ามน้ำก็คายความร้อนปริมาณมากออกมาเมื่ออุณหภูมิลดลงเพียงเล็กน้อยเช่นกัน

การที่น้ำมีความร้อนจำเพาะสูงมีส่วนช่วยจำกัดช่วงการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิได้ดี น้ำในทะเลสาบและแม่น้ำเพียงแค่อุ่นขึ้นในฤดูร้อนและเย็นลงในฤดูหนาว โดยไม่ส่งผลรุนแรงต่อชีวิตในสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ มหาสมุทรเองก็เป็นเสมือนตัวควบคุมอุณหภูมิ (Thermostat) ขนาดยักษ์ที่จะบรรเทาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศบนโลก น้ำช่วยรักษาอุณหภูมิของร่างกายให้ค่อนข้างคงที่ต่อการเผชิญกับระดับความร้อนทั้งภายนอกและภายในที่ขึ้น ๆ ลง ๆ เราใช้ประโยชน์ของน้ำเพื่อเป็นสารให้ความร้อนหรือเพื่อเป็นสารรับความร้อน เช่น การใช้เครื่องอังน้ำเพื่อให้ความร้อนแก่สาร หรือการใช้น้ำเป็นตัวรับความร้อนจากไอในการกลั่นสาร เป็นต้น

สมบัติที่เกี่ยวข้องกับความร้อนประการอื่น ๆ ก็คือ **การมีความร้อนของการกลายเป็นไอ** (2259.4 จูลต่อกรัม) **และความร้อนของการหลอมเหลว** (333.9 จูลต่อกรัม) **สูง** ความร้อนดังกล่าวนี้คือ ความร้อนที่ใช้ขณะเกิดการเปลี่ยนสถานะ โดยที่อุณหภูมิไม่เปลี่ยนแปลงซึ่งรู้จักกันดีในชื่อว่า **ความร้อนแฝง**

เมื่อน้ำเดือดกลายเป็นไอนั้น โมเลกุลสั่นสะเทือนมากขึ้น ๆ จนกระทั่งพันธะไฮโดรเจนของน้ำสลายไปเกิดเป็นโมเลกุลอิสระในวัฏภาคไอ ความร้อนของการกลายเป็นไอที่สูงของน้ำนี้ สามารถทดลองให้เห็นได้ง่าย ๆ โดยใช้ถ้วยกระดาษบรรจุน้ำแล้วให้ความร้อนด้วยตะเกียงบุนเสน ในระหว่างการต้มน้ำนั้นอุณหภูมิของน้ำจะไม่สูงเกิน 100 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิของถ้วยกระดาษนั้นก็ไม่สูงถึงจุดติดไฟ ทำให้ไม่เกิดการเผาไหม้เหมือนเมื่อให้ความร้อนกับถ้วยกระดาษเปล่า ๆ

การระเหยก็คือ การที่น้ำกลายเป็นไอเช่นกัน แต่เกิดจากโมเลกุลที่ผิวน้ำ กลายเป็นโมเลกุลอิสระในวัฏภาคไอ และเมื่อน้ำมีอุณหภูมิสูงขึ้นจะระเหยได้เร็วขึ้น การกลายเป็นไอของน้ำเป็นประโยชน์ต่อชีวิต และสิ่งแวดล้อมอย่างยิ่ง เช่น ร่างกายเรามีการกำจัดความร้อน ที่มากเกินออกไปโดยการระเหยของเหงื่อ หรือเมื่อเราไปนั่งอยู่ใกล้แหล่งน้ำใหญ่ ๆในตอนกลางวันจะรู้สึกเย็นกว่านั่งในที่ห่างจากแหล่งน้ำ หรือเมื่อได้ดื่มน้ำจากคนโทดินเผาจะรู้สึกเย็นชื่นใจกว่าเมื่อดื่มน้ำจากขวดพลาสติก ทั้งนี้เพราะในการระเหยนั้นต้องดึงความร้อนจากสิ่งแวดล้อมไปใช้ ในทางตรงกันข้ามเมื่อไอน้ำเปลี่ยนสถานะเป็นน้ำก็จะคายความร้อนออกมา สังเกตได้ว่าเราจะรู้สึกร้อนอบอ้าวเมื่อฝนใกล้ตก **ทั้งการเดือด การระเหย และการควบแน่น ก่อให้เกิดวัฏจักรของน้ำดังที่คุ้นเคยกันอยู่**

ขณะเมื่อน้ำเปลี่ยนเป็นน้ำแข็งก็คายความร้อนออกมามากเช่นกัน น้ำที่ 0 องศาเซลเซียส ซึ่งหนัก 1 กิโลกรัม เมื่อกลายเป็นน้ำแข็งจะคายความร้อนออกมามากกว่าเมื่อน้ำที่อุณหภูมิห้องเย็นลงจนเป็นน้ำที่ 0 องศาเซลเซียส ประมาณ 4 เท่า ความร้อนปริมาณมากที่ต้องคายออกใช้เวลานานพอควร ดังนั้นการที่น้ำกลายเป็น น้ำแข็งในฤดูหนาวจึงเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ และน้ำที่กลายเป็นหิมะอยู่ตามภูเขาก็ค่อย ๆ หลอมเหลวในฤดูใบไม้ผลิอย่างช้า ๆ เช่นกัน กลไกนี้จึงช่วยป้องกันการไหลบ่าของน้ำได้

ของเหลวที่มีความตึงผิวสูง

เราอาจเคยสงสัยว่าทำไมแมลงบางชนิดจึงเดินบนผิวน้ำได้ คำตอบก็คือน้ำมีความตึงผิวสูง โมเลกุลของน้ำที่อยู่ด้านใน ถูกถึงดูดด้วยโมเลกุลรอบด้านในทุกทิศทางด้วยพันธะไฮโดรเจน อย่างไรก็ตามโมเลกุลที่ผิวถูกดึงดูดด้วยโมเลกุลที่อยู่ด้านข้างและด้านในเท่านั้น ทำให้ดูเหมือนว่าโมเลกุลที่ผิวเหล่านั้นถูกดึงดูดเข้าสู่ภายในมากกว่า ดังรูปที่ 8

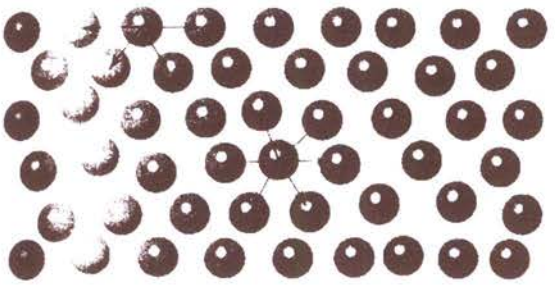

รูปที่ 8 แรงดึงดูดที่ต่างกันระหว่างโมเลกุลที่ผิว และโมเลกุลด้านใน

แรงนี้พยายามลดพื้นที่ผิวของน้ำให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อลดจำนวนโมเลกุลที่ผิวหน้าให้น้อยลง ทำให้เกิดความตึงผิวขึ้นที่ผิวหน้าน้ำ

นอกจากนี้แล้วเราอาจเคยสังเกตว่า เมื่อฝนตกกระทบกับผิวของรถที่เพิ่งลงไขไว้ใหม่ ๆ หรือเมื่อหยดน้ำลงบนกระดาษที่เคลือบไขไว้จะเกิดเป็นหยดน้ำ มีลักษณะเป็นเม็ดกลม ๆ ทั้งนี้เพราะโมเลกุลของน้ำที่ผิวไม่ถูกดึงดูดด้วยไขที่เป็นโมเลกุลไม่มีขั้ว และไม่ถูกดึงดูดด้วยโมเลกุลส่วนใหญ่ของแก๊สในอากาศ ซึ่งเป็นโมเลกุลไม่มีขั้วเช่นกัน **ด้วยแรงดึงดูดอันแข็งแรงระหว่างโมเลกุลของน้ำและความตึงผิวที่เกิดขึ้น จึงส่งผลให้เกิดเป็นหยด ๆ ที่ค่อนข้างกลมขึ้น**

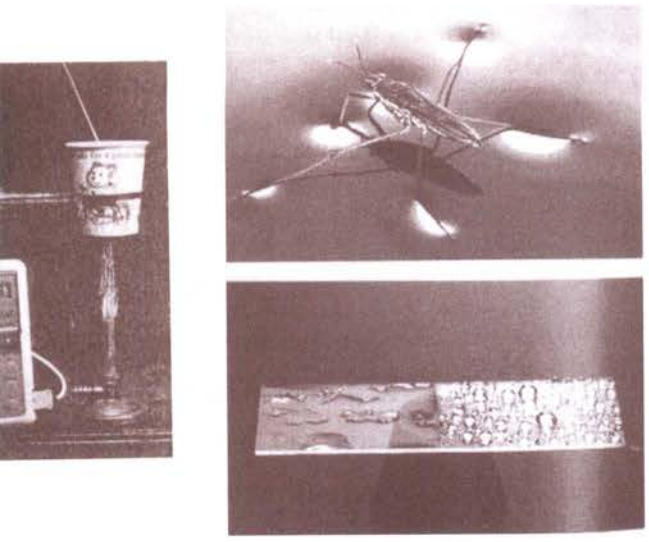

รูปที่ 9 ปรากฏการณ์ที่เกิดจากความตึงผิว

ที่พิเศษอีกอย่างหนึ่งก็คือ น้ำสามารถไหลสูงขึ้นไปในหลอดแก้วรูเล็กได้ ทั้งนี้เพราะเมื่อน้ำเปียกผนังด้านในของหลอดแก้วรูเล็กนั้น มีแรงดึงดูดระหว่างโมเลกุลของแก้วที่ผิวหลอดกับโมเลกุลของน้ำเกิดขึ้น ส่งผลให้น้ำไหลสูงขึ้นไปในหลอดได้เรื่อย ๆ แรงดึงดูดนี้เกิดจากปลายด้านบวกของโมเลกุลน้ำกับปลายด้านลบที่อะตอมออกซิเจนของโครงสร้างในแก้ว นั่นหมายความว่า มีแรงดึงดูดของโมเลกุลที่ต่างกัน (Adhesion) เกิดขึ้น และถ้าแรงดึงดูดนี้มีขนาดมากกว่าแรงดึงดูดของโมเลกุลที่เหมือนกัน (Cohesion) ของน้ำเกินครึ่ง น้ำก็จะเปียกผนังแก้วและถูกดึงขึ้นไปตามผนัง ผิวน้ำที่ขอบซึ่งสัมผัสกับแก้วจะมีระดับสูงกว่าผิวน้ำบริเวณกลาง ๆ หลอดแก้ว **การซึมตามหลอดรูเล็กเช่นนี้ช่วยให้เกิดการหมุนเวียนของน้ำจากดินเข้าสู่รากและลำต้นของพืช และช่วยให้เกิดการหมุนเวียนของเลือดทั่วร่างกายของเราเช่นกัน**

ตัวทำละลายสามัญที่ดียิ่ง

น้ำเป็นตัวทำละลายที่ดียิ่ง แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าน้ำละลายสารทุกชนิดได้หมด จากการที่น้ำเป็นโมเลกุลมีขั้ว น้ำจึงสามารถละลายสารได้ 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทแรก คือ สารประกอบไอออนิกซึ่งโครงผลึกประกอบด้วยไอออนบวกและไอออนลบ เช่นผลึกโซเดียมคลอไรด์ ($NaCl$) ประกอบด้วยโซเดียมไอออน (Na^+) และคลอไรด์ไอออน(Cl^-) ปลายด้านอะตอมออกซิเจนของโมเลกุลน้ำจะหันเข้าหาโซเดียมไอออน ส่วนปลายด้านอะตอมไฮโดรเจนจะหันเข้าหาคลอไรด์ไอออน ในที่สุดจะได้สารละลายซึ่งประกอบด้วยไอออนที่มีน้ำล้อมรอบ อย่างไรก็ตามสารประกอบไอออนิกก็มีทั้งที่ละลายน้ำได้ดี และละลายน้ำได้น้อย

ประเภทที่สอง คือ สารประกอบโควาเลนต์แบบมีขั้ว เช่น แอลกอฮอล์โมเลกุลเล็ก ๆ น้ำตาลทราย เป็นต้น สารพวกนี้ส่วนใหญ่ที่ละลายน้ำได้นั้น เพราะสามารถเกิดพันธะไฮโดรเจนระหว่างโมเลกุลของสารและโมเลกุลของน้ำ

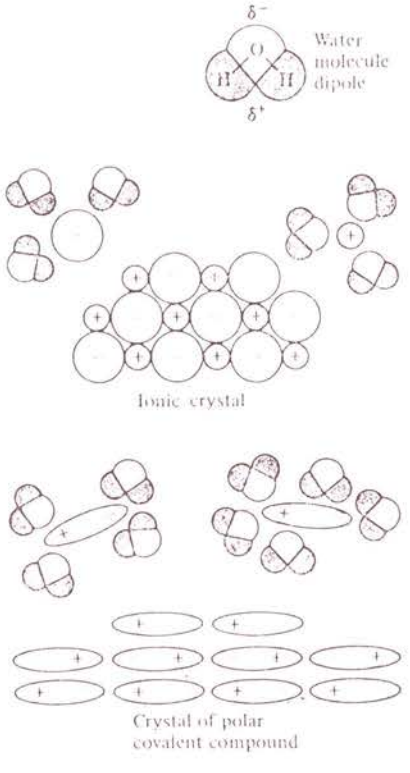

รูปที่ 10 การละลายของสารไอออนิก และโควาเลนต์แบบมีขั้ว

น้ำเป็นสารสามัญที่สุดบนโลก ปกคลุมผิวโลกอยู่ประมาณ 3 ใน 4 ส่วน น้ำที่เกิดตามธรรมชาตินี้พบว่าโดยประมาณทุก ๆ 5000 โมเลกุลของน้ำธรรมดาจะมีน้ำชนิดหนัก[9] (ดิวเทอเรียมออกไซด์ D_2O)อยู่ 1 โมเลกุล **น้ำที่เกิดตามธรรมชาติไม่บริสุทธิ์เพราะน้ำสามารถละลายสารอนินทรีย์และสารอินทรีย์ส่วนใหญ่ได้** ในน้ำผิวดินที่ไม่มีสารมลพิษปนอยู่มักจะมีไอออนของแคลเซียม แมกนีเซียม โซเดียม โพแทสเซียม ซัลเฟต คลอไรด์ ไบคาร์บอเนต และซิลิกา ละลายหรือแขวนลอยอยู่ ส่วนน้ำที่มีสารมลพิษละลายอยู่นั้น ขึ้นอยู่กับแหล่งที่มาของน้ำที่พบเป็นปกติ เช่น ฟอสเฟต ไนเทรต จากชีวิตประจำวันของมนุษย์ หรือสารอื่น ๆ ที่มักไม่พบตามธรรมชาติโดยทั่วไป เช่น ยาฆ่าแมลง โลหะหนักบางชนิด เป็นต้น

น้ำทั้งหมดบนโลกนี้มีประมาณ 3% เท่านั้นที่เป็นน้ำจืด ซึ่งมีความต้องการใช้กันทั่วโลก บางแห่งมีการขาดแคลนน้ำจืดเพราะอยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำ ฝนก็ไม่ได้ตกทั่วถึงกันทั้งโลก บางแห่งก็แห้งแล้งเกินไปในขณะที่บางแห่งชุ่มชื้นเกินไป บริเวณหนึ่งที่เคยมีฝนตกเพียงพอบางครั้งก็อาจเกิดการแห้งแล้งได้ ในขณะที่บริเวณอื่น ๆ อาจเกิดภาวะน้ำท่วมเพราะฝนตกมากไป **ความต้องการน้ำสะอาดที่ไม่มีมลพิษและมีปริมาณเพียงพอเป็นเรื่องสำคัญยิ่งขึ้นในโลกปัจจุบัน**

ชีวิตไม่สามารถดำรงอยู่ได้ถ้าปราศจากน้ำ

สิ่งมีชีวิตทุกชนิดต้องการน้ำ สำหรับมนุษย์นั้นน้ำมีความสำคัญเป็นอันดับสอง รองจากออกซิเจน มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ได้ 2-3 สัปดาห์ถ้าขาดอาหาร แต่จะมีชีวิตอยู่ได้เพียง 2-3 วันเท่านั้นถ้าขาดน้ำ น้ำทำหน้าที่ทางชีวภาพหลายประการ เช่น เป็นของไหลที่พาอาหารและออกซิเจนเข้าสู่เซลล์และพาของเสียออก เป็นตัวกลางที่ทำให้การย่อยอาหารเกิดขึ้นได้ เป็นสารหล่อลื่นสำหรับเซลล์และเนื้อเยื่อ ควบคุมอุณหภูมิของร่างกาย รักษาสมดุลกรด-เบสของของไหลในร่างกาย รวมทั้งเป็นตัวทำปฏิกิริยาและผลิตภัณฑ์ในปฏิกิริยาเคมีส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในสิ่งมีชีวิตทุกชนิด นอกจากความสำคัญของการเป็นน้ำดื่ม น้ำใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว มนุษย์ยังใช้ประโยชน์ของน้ำในด้านอื่น ๆ เช่น การชลประทาน การอุตสาหกรรม การผลิตพลังงานไฟฟ้า การคมนาคมขนส่ง รวมถึงประโยชน์ด้านนันทนาการ น้ำและชีวิตผูกพันกันอย่างยิ่งจนอาจกล่าวได้ว่า **"ชีวิตไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ถ้าปราศจากน้ำ"**

สมบัติบางประการของน้ำที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นเป็นการอธิบายสมบัติในระดับโมเลกุล ซึ่งส่งผลต่อสมบัติในระดับมหัพภาคที่พบเห็นอยู่เสมอ ๆ ดังเช่น **ในการเป็นตัวทำละลายที่ดี** ซึ่งน้ำสามารถละลายสารอาหารที่สิ่งมีชีวิตทุกชนิดต้องการได้ และเป็นตัวพาเข้าสู่เซลล์ เป็นต้น **หรือในการเป็นแหล่งเก็บรักษาและคายความร้อน** ซึ่งเป็นผลจากที่น้ำมีความร้อนจำเพาะและความร้อนแฝงสูง ทำให้ช่วยรักษาอุณหภูมิของร่างกายให้ค่อนข้างคงที่ เป็นต้น

ด้วยสมบัติที่มหัศจรรย์ของน้ำนี้ ทำให้น้ำเป็นแหล่งทรัพยากรอันมีค่ายิ่งต่อมวลชีวิตบนโลก อย่างไรก็ตามสิ่งที่มนุษย์จะต้องตระหนักก็คือ สมบัติเหล่านั้นนอกจากส่วนที่เป็นคุณแล้ว ก็อาจมีส่วนที่เป็นโทษด้วย เช่น น้ำสามารถละลายสารเป็นพิษบางชนิดได้ และถ้าสารละลายเข้าสู่ร่างกายก็อาจเป็นอันตรายต่อชีวิต การเรียนรู้สมบัติด้านต่าง ๆ อย่างถ่องแท้ จะช่วยให้มนุษย์สามารถนำส่วนที่เป็นคุณไปใช้ประโยชน์ ขณะเดียวกันก็สามารถป้องกันหรือแก้ไขส่วนที่เป็นโทษได้เช่นกัน

---

9 **น้ำชนิดหนัก** (Heavy water) เป็นรูปหนึ่งของน้ำที่อะตอมไฮโดรเจน(มี 1 โปรตอนในนิวเคลียสเท่านั้น) ถูกแทนที่ด้วยอะตอมไฮโดรเจนชนิดหนัก (มี 1 โปรตอนและ 1 นิวตรอนในนิวเคลียส) น้ำชนิดหนักมีจุดเยือกแข็ง 3.82 °C จุดเดือด 101.42 °C ความหนาแน่นสูงสุดที่ 11.6 °C นิยมใช้ในเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์เพื่อลดความเร็วในการเคลื่อนที่ของนิวตรอน

หนังสืออ้างอิง

Bodner, George M. and Harry L. Pardue. **Chemistry.** Toronto : John Wiley & Sons, Inc. 1995.

Bloomfied, Molly, M. **Chemistry and the Living Organism.** 5th ed. New York : John Wiley & Sons, Inc. 1992.

Hill, John W. **Chemistry for Changing Times.** 6th ed. New York : Macmillan Publishing Company. 1992.

McMurry, John and Robert C. Fay. **Chemistry.** 2nd ed. New Jersey : Prentice-Hall Inc. 1998.

Moeller, Therald and others. **Chemistry.** 3nd ed. New York : Harcourt Brace Jovanovich, Inc. 1989.

มูลนิธิโลกสีเขียว. น้ำ. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ฟ จำกัด

การจัดการทรัพยากรน้ำ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สุธรรม ชาตะสิงห์ : มงคล ชาวเรือ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน เขามีวิธีจัดการเรื่องน้ำกิน น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตร อุตสาหกรรมอย่างไร ?

พลังของแผ่นดิน

ดิน น้ำ ลม (อากาศ) และ ไฟ (ความร้อนหรือพลังงาน) คือ ธาตุทั้ง 4 ที่สำคัญ คือ พลังของแผ่นดิน เป็นบ่อเกิดความเจริญเติบโต ความคงอยู่ของชีวิต พืชพันธุ์ธัญญาหาร และสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลก ธาตุทั้ง 4 นี้ จะเกิดประโยชน์ต่อชีวิตมนุษย์และสังคมอย่างใหญ่หลวง ต่อเมื่ออยู่ในสภาพที่ดีและอุดมสมบูรณ์ มีความสมดุลกับปริมาณประชากรและสิ่งแวดล้อม ชีวิต สังคม เศรษฐกิจ จึงจะดำรงอยู่และสามารถเจริญเติบโต พัฒนาต่อไปได้

นับแต่อดีตสืบมาจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้พัฒนาจากเกษตรกรรม เกษตรอุตสาหกรรม มาสู่ความเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการเพิ่มขึ้นของประชากร ความเจริญก้าวหน้าของความรู้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การแข่งขัน และการต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของคนไทยเอง สิ่งที่เป็นพลังสำคัญอย่างยิ่งต่อสภาพปัจจุบัน ความก้าวหน้า และการพัฒนาของประเทศไทยตลอดมาก็คือ น้ำ คนไทยยกย่องน้ำว่าเป็นแม่ วัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมน้ำ ในอดีตปัญหาที่เกี่ยวกับน้ำของประเทศมีเพียง 2 ปัญหาสำคัญ คือ ปัญหาน้ำมีน้อย และปัญหาน้ำมีมาก ทำให้ข้าวในนาเสียหาย ชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่จึงยากจน มีหนี้สิน การทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูล ซึ่งเป็นวัสดุย่อยสลายได้ลงในน้ำในอดีตก็กระทำกันอยู่ เพราะความคิดของคนไทยที่ว่าเมื่อมีสิ่งของไม่ต้องการก็ให้โยนทิ้งน้ำไป แต่เนื่องจากประชากรยังมีไม่มากเหมือนปัจจุบัน วัสดุย่อยสลายยากยังมีไม่มาก ระบบนิเวศจึงยังคงรักษาความสมดุล ความสะอาดของน้ำอยู่ได้ ปัจจุบันคนไทยมีมากขึ้น การต่อสู้ แข่งขัน แย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ เช่นน้ำซึ่งมีจำกัด มีมากขึ้น ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีมากขึ้น ทำให้เกิดสารเคมี เช่น ยาปราบวัชพืช ผงซักฟอก ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย โฟม พลาสติก ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สร้างมลภาวะให้แก่น้ำ เกิดมีปัญหาน้ำเค็ม น้ำเปรี้ยว น้ำเสีย น้ำสกปรก ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การตัดไม้ทำลายป่า ภาวะเรือนกระจกก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อน้ำเช่นเดียวกัน คนไทยจึงไม่สามารถที่จะปล่อยให้ชีวิตของตนเองขึ้นอยู่กับโรคและเคราะห์กรรมแบบที่เคย

เป็นมาในอดีตได้ต่อไป ความรู้ความเข้าใจในความสำคัญ คุณค่าของน้ำ ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการมากขึ้น

น้ำกับในหลวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงให้ความสนพระราชหฤทัยต่อน้ำ การจัดหาและพัฒนาแหล่งน้ำ และการแก้ปัญหาเกี่ยวกับน้ำเป็นอย่างยิ่ง กล่าวได้ว่า โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระองค์ท่านที่มีจำนวนมากกว่า 2,000 โครงการนั้น มีโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำมากกว่าโครงการอื่น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าพสกนิกรของพระองค์ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ประเทศไทยเป็นประเทศที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการทำเกษตรกรรม ซึ่งอาชีพนี้จะต้องอาศัยน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต พระองค์ทรงมองเห็นว่า*น้ำคือชีวิต*

กระแสพระราชดำรัส ณ สวนจิตรลดา เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2529 มีความตอนหนึ่งว่า "...หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้า ไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้...."

พระราชดำริของพระองค์และโครงการที่เกี่ยวกับน้ำมีมากมายเกินกว่าที่จะสรุปย่อลงมากล่าวไว้ในที่นี้ได้ ควรที่คนไทยทั้งหลายจะต้องหาเวลาศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถของพระองค์ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้น้ำของแต่ละคนให้ถูกต้องเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมมากขึ้น และเพื่อให้น้ำเกิดคุณประโยชน์ต่อมนุษย์และสังคมตลอดไป

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการหลวง โครงการตามพระราชประสงค์ และโครงการในพระบรมราชานุเคราะห์ เมื่อสิ้นปีงบประมาณ 2538 มีทั้งสิ้น 2,416 โครงการ แบ่งเป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ 33.54 เปอร์เซ็นต์ พัฒนาสิ่งแวดล้อม 14.41 เปอร์เซ็นต์ พัฒนาการเกษตร 13.53 เปอร์เซ็นต์ ส่งเสริมอาชีพ 7.11 เปอร์เซ็นต์ สวัสดิการสังคม 6.29 เปอร์เซ็นต์ การคมนาคม สื่อสาร 5.54 เปอร์เซ็นต์ สาธารณสุข 2.39 เปอร์เซ็นต์ และอื่น ๆ รวม 17.81เปอร์เซ็นต์ ในเรื่องที่เกี่ยวกับน้ำได้แก่การจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการฝนหลวง ความคิดในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาวะที่ไม่

ปรกติให้เข้าสู่ระบบปรกติ เช่น *การนำน้ำดีขับไล่น้ำเสียหรือเจือจางน้ำเสีย* การใช้อธรรมปราบอธรรม คือ *การใช้ผักตบชวาช่วยบำบัดน้ำเสีย* บึงมักกะสันเป็นเหมือนไตธรรมชาติ คือ เป็นที่รับกักน้ำเสีย และฟอกน้ำเสียให้เป็นน้ำดี *กังหันน้ำชัยพัฒนาเป็นกังหันน้ำที่ช่วยเติมออกซิเจนให้แก่น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก มีส่วนช่วยแก้ปัญหาน้ำท่วมและเป็นแหล่งต้นทุนน้ำชลประทาน โครงการพระราชดำริลุ่มน้ำปากพนังและลุ่มน้ำบางนรา ช่วยสร้างระบบแยกน้ำ 3 รสออกจากกัน การบำบัดน้ำเสียโดยใช้กระบวนการทางชีววิทยาผสมผสานกับเครื่องกลเติมอากาศ การบำบัดน้ำเสียด้วยระบบบ่อบำบัดและวัชพืชบำบัด การบำบัดน้ำเสียด้วยการทำให้ตกตะกอน การแก้ปัญหาน้ำท่วมด้วยแก้มลิง การใช้ทฤษฎีใหม่ที่วัดมงคลชัยพัฒนา โครงการปลูกหญ้าแฝก โครงการอ่างเก็บน้ำและประตูระบายน้ำบริเวณพระราชานุสาวรีย์พระสุริโยทัย ฯลฯ เหล่านี้เป็นเรื่องที่ควรค่าแก่การศึกษาทั้งสิ้น*

การจัดการทรัพยากรน้ำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การจัดการทรัพยากรน้ำ หมายถึง การจัดหาน้ำ การกักเก็บน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำ การดูแลรักษาน้ำ เพื่อให้มีน้ำที่ใช้ประโยชน์ได้ มีการใช้น้ำอย่างได้ประโยชน์เต็มที่ มีความเป็นธรรม ประหยัด และถูกต้องตามกฎหมาย

หน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีมากมาย เช่น เกษตร อุตสาหกรรม ชลประทาน สาธารณสุข พัฒนาชุมชน หน่วยปฏิบัติการรถขุด ศูนย์ขุดและรักษาแม่น้ำ เทศบาล เจ้าท่า เร่งรัดพัฒนาชนบท โยธาธิการ กลุ่มราษฎรผู้ใช้น้ำ เป็นต้น

1. การจัดการน้ำในภาคเกษตรกรรม

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งอยู่ในเขตภาคกลางตอนบน มีประชากรในภาคการเกษตร 307,254 คน นอกภาคการเกษตร 310,891 คน มีพื้นที่ประมาณ 2,547.62 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,597,900 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 1,295,423 ไร่ ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 38 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด 67,635 ครัวเรือน ไม่มีที่ดินและบางส่วนมีที่ดินไม่พอ ต้องเช่า เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง มีแม่น้ำเจ้าพระยา ป่าสัก ลพบุรี และแม่น้ำน้อยไหลผ่าน มีคลองอยู่มากมายทั่วบริเวณ พื้นที่เชื่อมต่อแม่น้ำสายต่าง ๆ ทั้งคลองขุดและคลองธรรมชาติ รวม 860 สาย เช่น คลองสระบัว คลองลาดชะโด คลองพระยาบรรลือ คลองบางปะอิน คลองสะแก คลองระพีพัฒน์ คลองขนมจีน คลองมหาพราหมณ์ คลองตะเคียน ฯลฯ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปลี่ยนสภาพจากพื้นที่ที่มีน้ำท่วมมากต้องปลูกข้าวขึ้นน้ำ และบางปีน้ำท่วมมากเสียจนดูกลายเป็นทะเล เช่นทะเลมหาราช ข้าวจมน้ำเสียหายหมด ในอดีตเป็นจังหวัดที่มีน้ำท่วมน้อย หรือไม่ท่วมเลยในบางปีบางพื้นที่ในปัจจุบัน เหตุผลเพราะการสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำเหนือจังหวัดนี้ขึ้นไป จึงต้องอาศัยน้ำจากโครงการชลประทาน ซึ่งไม่สามารถส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่ทำการเกษตรของจังหวัดนี้ได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง บางปีต้องสูบน้ำจากแม่น้ำลำคลองด้วยท่อพญานาคเข้าไปหล่อเลี้ยงต้นข้าว ปัญหานี้น่าจะเกิดมากขึ้นเมื่อเขื่อนป่าสักเริ่มเก็บกักน้ำและระบบลำรางหรือคลองชลประทานไม่สามารถผันน้ำเข้ามาสู่ที่ดินแปลงนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้อย่างทั่วถึง นี้คือลักษณะของปัญหาที่เปลี่ยนไป

มีอยู่บางท้องที่เหมือนกันที่การเกษตรกรรมมีความก้าวหน้ามาก สามารถทำนาได้หลายครั้งใน 1 ปี ทำสวนได้ เช่นโครงการตัวอย่างเจ้าพระยาอันเป็นโครงการเกษตรชลประทานที่จัดทำขึ้นโดยสำนักปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมและความร่วมมือของรัฐบาลญี่ปุ่น ที่อำเภอลาดบัวหลวง และโครงการพระราชดำริเกษตรผสมผสานที่อำเภอบางไทรเป็นต้น ซึ่งต้องอาศัยการจัดรูปที่ดิน การสร้างคันดินกั้นน้ำ การหาน้ำ ทำให้สามารถทำการเกษตรได้เป็นอย่างดี ไม่มีปัญหาน้ำท่วม ความสำเร็จเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของหลายหน่วยงาน อย่างน้อยก็ควรเป็น 2 หน่วยงาน คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการดินและน้ำ

แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้เพื่อการเกษตรมาจากหลายแหล่ง น้ำที่ได้จากแม่น้ำลำคลองจัดเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นแหล่งน้ำผิวดิน นอกจากนั้นยังมีแหล่งน้ำฝน ซึ่งมีฝนตกชุกประมาณ 5 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – ตุลาคม แหล่งน้ำอีกประเภทหนึ่งคือ แหล่งน้ำเสริมเป็นแหล่งน้ำที่ได้จากระบบชลประทานซึ่งมีทั้งหมด 13 โครงการ รับผิดชอบพื้นที่ส่งน้ำ 1,472,723 ไร่ หรือประมาณ 90 เปอร์เซนต์ของพื้นที่ทั้งหมด อีก 10 เปอร์เซนต์ คือ พื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอบางไทรและอำเภออื่น ๆ ยังอยู่นอกเขตชลประทานมีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก 196 แห่ง แหล่งน้ำใต้ดินได้นำน้ำใต้ดินมาใช้เพื่อการเกษตรและการอุปโภคบริโภคบ้าง โดยขุดลึกประมาณ 130 เมตรขึ้นไป แต่บางพื้นที่น้ำมีสภาพกร่อยและมีตะกอนสนิมเหล็กเจือปน มีข้อสังเกตคือจำนวนบ่อน้ำบาดาลในจังหวัดเมื่อ 30 เมษายน 2542 มีรวมทั้งหมด 797 บ่อ แต่มีรวมเพียง 23 บ่อเท่านั้นที่ใช้ในภาคเกษตรกรรม (ข้อมูลสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด) แหล่งน้ำที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังขาดแคลนคือแหล่งน้ำต้นทุน เช่น เขื่อน เหมือง ฝาย บ่อ หรือสระน้ำทำให้ขาดแคลนน้ำในการทำการเกษตรในฤดูแล้ง เมื่อปริมาณน้ำในแม่น้ำลำคลองลดปริมาณลง น้ำในเขื่อนต่าง ๆ ในภาคเหนือมีน้อย ทำให้ปล่อยน้ำลงมาน้อย ส่งผลกระทบต่อการคมนาคมทางน้ำด้วย ทั้งนี้ทราบว่าเพราะไม่มีที่ดินที่จะขุดและทำแหล่งกักเก็บน้ำขนาดใหญ่ และเป็นการลงทุนมาก ไม่คุ้มทุน บางหมู่บ้านยังเป็นปัญหาหมู่บ้านแล้งซ้ำซาก ลำรางชลประทานบางแห่งไม่มีน้ำในฤดูแล้ง ทำให้เกษตรกรไม่สามารถทำนาปรังหรือทำสวนได้ กรมการ

พัฒนาชุมชนได้พยายามจัดให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำขึ้นหลายกลุ่มเพื่อช่วยให้เกษตรกรได้ร่วมกันใช้น้ำให้เกิดประโยชน์ร่วมกันระดับน้ำในคลองชลประทานต่ำกว่าระดับพื้นที่ไร่นา ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาในการใช้น้ำ ปัญหาด้านนี้จึงอยู่ที่มีน้ำไม่พอใช้และใช้น้ำได้ไม่ทั่วถึง

2. การจัดการน้ำในภาคอุตสาหกรรม

ข้อมูลจากสถิติจังหวัดปี พ.ศ. 2540 พบว่ามีสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิตที่มีคนงานตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป 440 แห่ง (ข้อมูลของสภาอุตสาหกรรมเดือนมีนาคม 2542 มีโรงงานทั้งสิ้น 827 โรงงาน) ในจำนวนนี้ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล 132 แห่ง อยู่นอกเขตเทศบาล 308 แห่ง ประมาณร้อยละ 30 เป็นสถานประกอบการขนาดเล็ก ที่มีคนงาน 10 – 19 ในเขตเทศบาลมีสถานประกอบการขนาดเล็กในสัดส่วนที่สูงกว่านอกเขตเทศบาลคือประมาณร้อยละ 46.2 และร้อยละ 24.7 ตามลำดับ สถานประกอบการขนาด 20 – 49 คนมีในเขตเทศบาลมากกว่านอกเขตเทศบาล (ร้อยละ 24.3 และร้อยละ 18.2) ส่วนที่เหลือเป็นสถานประกอบการที่มีคนทำงานตั้งแต่ 50 คนขึ้นไปอยู่นอกเขตเทศบาลมากกว่าในเขตเทศบาล จัดตั้งขึ้นในรูปของบริษัทจำกัดและบริษัทมหาชน รองลงมาคือจัดตั้งส่วนบุคคล จัดตั้งเป็นสำนักงานแห่งเดียวมากที่สุด รองลงมาคือจัดตั้งเป็นสำนักงานสาขา เป็นอุตสาหกรรมการผลิตผลิตภัณฑ์จากแร่อโลหะสูงกว่าอุตสาหกรรมประเภทอื่น กล่าวคือประมาณร้อยละ 18.6 รองลงมาเป็นผลิตภัณฑ์อาหารและเครื่องดื่มประมาณร้อยละ 14.5 รองลงไปคืออุตสาหกรรมการผลิตสิ่งทอ การย้อมสีขนสัตว์ การฟอกและตกแต่งหนังฟอก (ร้อยละ 8.2) มีคนทำงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิตที่มีคนทำงานตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปทั้งสิ้น 98,163 คน ลูกจ้างได้รับค่าตอบแทนแรงงานเฉลี่ยต่อคนประมาณ 123,620 บาทต่อปี มูลค่าผลผลิต เมื่อจำแนกตามหมวดอุตสาหกรรมปรากฏว่า อุตสาหกรรมการผลิตเครื่องจักรและอุปกรณ์มีมูลค่าสูงสุดคือ ร้อยละ 20.5 สำหรับมูลค่าเพิ่มนั้น ปรากฏว่า อุตสาหกรรมการผลิตยานยนต์รถพ่วงให้มูลค่าเพิ่มสูงที่สุด (ร้อยละ 24.8) รองลงมาคืออุตสาหกรรมการผลิตเครื่องจักรและอุปกรณ์ (ร้อยละ 20.6) ปริมาณรายได้จากอุตสาหกรรมของจังหวัดมีสูงกว่ารายได้จากภาคเกษตรกรรม อำเภอที่มีโรงงานมากที่สุดคืออำเภอบางปะอิน รองลงมาคือ อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอที่มีโรงงานน้อยคือ อำเภอบ้านแพรก

จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีนิคมอุตสาหกรรม 3 แห่ง อยู่ในการดูแลของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยร่วมกับภาคเอกชนและมีเขตอุตสาหกรรมของภาคเอกชน 2 แห่งคือ สวนอุตสาหกรรมโรจนะ และนิคมอุตสาหกรรมบ้านแพน ได้รับการส่งเสริมจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน และเขตประกอบการอุตสาหกรรม 1 แห่ง คือแฟคตอรี่แลนด์ที่วังน้อย โรงงานอีกส่วนหนึ่งซึ่งมีจำนวนมากอยู่นอกเขตการนิคมและสวนอุตสาหกรรม โรงงานอุตสาหกรรมคงจะมีเพิ่มมากขึ้นในจังหวัดนี้ในอนาคตตามภาวะเศรษฐกิจและการลงทุน

อุตสาหกรรมทุกอย่างต้องใช้น้ำเพื่อการบริโภค อุตสาหกรรมบางประเภทต้องใช้น้ำเพื่อการผลิตได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตอาหาร อุตสาหกรรมโรงสีข้าวและอุตสาหกรรมกระดาษเป็นต้น โรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ในเขตการนิคมและเขตสวนอุตสาหกรรม จะมีสำนักงานกลางที่ทำหน้าที่จัดหา และบริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น น้ำ ไฟฟ้า ถนน โทรศัพท์ มีการจัดหาน้ำด้วยการขุดบ่อน้ำบาดาลนำน้ำดิบขึ้นมาใช้ และมีการบำบัดน้ำเสียให้เป็นน้ำดีก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ หลายโรงงานอุตสาหกรรมได้รับ ISO 14000 การดูแลน้ำ การใช้น้ำและการบำบัดน้ำเสีย การนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมและหน่วยราชการหลายหน่วยเช่น สาธารณสุข อุตสาหกรรม กรมทรัพยากรธรณีเป็นผู้ดูแล โดยต้องส่งรายงานการวิเคราะห์น้ำหาค่า pH BOD COD และค่าอื่น ๆ รวมทั้งค่าปริมาณโลหะหนักที่มีในน้ำทิ้ง เช่น โครเมียม ทองแดง ตะกั่ว นิกเกิล สังกะสี ที่วิเคราะห์โดยบริษัทตรวจสอบที่เป็นกลาง ให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบและอบต. ใกล้เคียงรับทราบเป็นประจำ แต่สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่นอกเขตนิคม เช่น โรงสีข้าว โรงงานกระดาษย่อมควบคุมยากโดยทั่วไปคงสรุปว่าขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบ

ของเจ้าของและผู้บริหารโรงงานโดยตรงที่จะดูแลจัดการเกี่ยวกับน้ำ เพื่อไม่ให้เกิดเป็นข้อกล่าวหาว่าโรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งแอบปล่อยทิ้งน้ำเสียลงแม่น้ำป่าสักและลงแม่น้ำเจ้าพระยา จนเกิดมีกรณีปลา กุ้ง ตายลอยเป็นแพในแม่น้ำเจ้าพระยาโดยไม่มีใครหรือหน่วยงานใดยอมรับผิดชอบ เมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาแล้ว ความคิดเรื่องใครใช้น้ำมากเท่าใดย่อมทำให้เกิดน้ำเสียมากเท่านั้นและต้องชำระเงินเพิ่มตามสัดส่วนควรจะได้นำมาใช้กับโรงงานอุตสาหกรรมและประชาชนผู้ใช้น้ำ จะเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อน้ำและควรจะหาทางให้เกิดแหล่งกลางเพื่อบำบัดน้ำเสีย

ปัญหาน้ำในภาคอุตสาหกรรมจึงอยู่ที่จะทำให้น้ำที่ใช้แล้วสะอาดได้อย่างไร ก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ

3. การจัดการน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคและเพื่อการคมนาคม

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำในส่วนนี้ คือ ประชาชนและมีหน่วยงานอื่น ๆ หลายหน่วย เช่น เทศบาล เจ้าท่า โยธาธิการ กรมอนามัย เร่งรัดพัฒนาชนบท กรมการพัฒนาชุมชนเป็นต้นน้ำในส่วนนี้มาจากแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติหลายแห่งมีลักษณะตื้นเขิน มีวัชพืชขึ้นปกคลุม เพราะประชาชนไม่นิยมใช้แม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งมากเหมือนอดีต บ้านส่วนใหญ่ปลูกหันหลังให้แม่น้ำ ในฤดูน้ำหลากน้ำมีสีขุ่นมาก บางครั้งทำให้น้ำประปามีสีขุ่นไปด้วย เพราะไม่มีบ่อกักเก็บน้ำไว้ได้นานพอที่ขุ่นดินจะตกตะกอนได้ทัน ไม่สามารถใช้สารส้มได้มากเกินไป

สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคเขต 2 และศูนย์ขุดและรักษาแม่น้ำที่ 1 เป็น 2 หน่วยงานที่ดูแลเกี่ยวกับแม่น้ำลำคลองที่เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติหลายสายในหลายจังหวัดเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน หน่วยงานแรกมีชื่อที่คนทั่วไปดูว่ามีหน้าที่กว้างขวางมาก แต่มีหน้าที่หลักคือการดูแลด้านการจดทะเบียนเรือการควบคุมดูแลระบบการจราจรทางน้ำเท่านั้น นอกจากนั้นก็ยังมีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานที่ 2 และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน้าที่ขุดลอกแหล่งน้ำที่ตื้นเขินและดูแลรักษาแม่น้ำลำคลองอยู่ที่หน่วยงานที่ 2 ซึ่งมีเจ้าหน้าที่และเครื่องมืออุปกรณ์มากกว่า ตรงนี้ถ้าจะมองเป็นปัญหาในแง่ของการบริหารก็สามารถมองได้ ศูนย์ขุดฯ จะใช้เครื่อง Echo Sounder ตรวจสอบหาจุดตื้นเขินของน้ำและพบว่าจุดตื้นเขินมักจะเป็นจุดเดิม ๆ เสมอ ผักตบชวาไม่ใช่ทำให้เกิดผลเสียเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีประโยชน์ทำให้น้ำใสขึ้นและช่วยดูดกลืนสารโลหะหนักในน้ำด้วย เรือกินน้ำลึกสามารถเดินเรือไปได้แค่จังหวัดอ่างทองเท่านั้น เคยมีโครงการจะสร้างเขื่อนยกระดับน้ำที่อำเภอพรหมบุรีและอำเภอพยุหคีรี แต่ต้องใช้งบประมาณมาก ประเทศมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจโครงการนี้จึงยังไม่เป็นความจริง ทำให้ท่าเรือน้ำลึกที่จังหวัดนครสวรรค์ และพิจิตรยังไม่สามารถปฏิบัติงานได้ การขนส่งทางน้ำเสียค่าใช้จ่ายถูกกว่าทางบกมาก คลองบางแห่งถ้าไม่ใช่คลองธรรมชาติตามกฎหมายก็พ้นจากการดูแลของเจ้าท่า เช่น คลองเมือง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เข้ามาทรงดูแลขุดคลอง เคยมีปัญหาว่าใครจะดูแลจนกระทั่งปี พ.ศ. 2541 จังหวัดจึงมอบให้เทศบาลดูแล คลองลาดชะโดปัจจุบันอยู่ในการดูแลของชลประทาน พื้นดินบางแห่งแผ่ขยายออกไปตามริมแม่น้ำ ทำให้สำนักงานที่ดินออกโฉนดไม่ได้ ต้องถามเจ้าท่าก่อน เป็นหน้าที่ที่เพิ่มขึ้น มาตรฐานสากลของสหประชาชาติกำหนดว่าน้ำดื่มสะอาดต้องมีอย่างน้อย 5 ลิตรต่อคนต่อวัน และน้ำใช้ต้องมี 45 ลิตรต่อคนต่อวัน ประมาณ

94.5 เปอร์เซ็นต์ของครัวเรือนทั้งหมดมีน้ำดื่ม น้ำใช้พอเพียง ฝ่ายสุขาภิบาล สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ทำหน้าที่จัดหาน้ำและดูแลรักษาน้ำให้กับประชาชนในชนบท จากการตรวจสอบของหน่วยงานนี้พบว่า คลองสะแกยังมีน้ำที่ไม่ได้คุณภาพมาตรฐานอาจเป็นเพราะว่าเป็นคลองปิดประชาชนทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในน้ำมากและด้วยสาเหตุอื่น (ข้อมูลวันที่ 21 พ.ค. 2542) ปัจจุบันมีการขุดน้ำบาดาลขึ้นมาใช้มากขึ้นแม้ว่าจะมีปริมาณน้ำใต้ดินอยู่มากในจังหวัดนี้ แต่ถ้าประชาชนใช้น้ำใต้ดินมากขึ้นก็จะทำให้ระดับน้ำใต้ดินลดต่ำลง ต้องขุดดินลึกมากขึ้น ถ้าสูบน้ำใต้ดินในระยะเวลานาน ๆ ไม่หยุดพัก เพื่อปล่อยให้น้ำคืนตัว อาจก่อให้เกิดปัญหาดินทรุดได้ เขตอำเภอภาชีเป็นเขตที่หาน้ำใต้ดินได้ยาก การลงทุนเจาะบ่อบาดาลและสร้างหอส่งน้ำใช้งบประมาณต่ำกว่าการสูบน้ำจากแม่น้ำลำคลองขึ้นมาเก็บ และจ่ายน้ำไปยังครัวเรือนประชาชน เพราะต้องทำน้ำดิบให้สะอาดบริสุทธิ์เสียก่อน สำหรับในเกาะเมือง เทศบาลได้น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาและจากบ่อบาดาลรวม 6 บ่อ ไม่กล้าขุดบ่อน้ำบาดาลมาก กลัวโบราณสถานทรุด แต่หน่วยงานราชการหลายหน่วยรวมทั้งเอกชนบนเกาะเมืองก็ขุดบ่อบาดาลเพื่อหาน้ำไว้ใช้เอง ปริมาณน้ำที่เทศบาลผลิตได้ยังมีมากกว่าความต้องการของผู้ใช้น้ำทั้งหมด 10,854 ครัวเรือน บางครั้งจ่ายน้ำเพื่อกิจการสาธารณะและจ่ายให้กับผู้ขอที่อยู่นอกเขตเทศบาลด้วย กำลังมีโครงการผลิตน้ำประปาผิวดิน โดยดึงน้ำดิบจากแม่น้ำป่าสักขึ้นมาใช้ที่ใกล้กับวัดประดู่ทรงธรรม โรงงานบำบัดน้ำเสียที่เทศบาลสร้างขึ้นใกล้กับวัดบรมวงศ์ แล้วเสร็จเพียงเฟสที่ 1 เท่านั้น เฟสที่ 2 และ 3 ยังรอเงินงบประมาณเพื่อจัดการเชื่อมท่อระบายน้ำทิ้งของประชาชนเข้ากับท่อของเทศบาล คลองมะขามเรียง คลองท่อ คลองมหาไชย จึงยังเป็นแหล่งรองรับน้ำเสียจากประชาชนก่อนระบายลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ความสวยงามของคลองจึงยังไม่เกิดขึ้น มลภาวะในแหล่งน้ำธรรมชาติ จึงยังมีอยู่

วิสัยทัศน์การจัดทรัพยากรน้ำ

เนื่องจากการจัดการน้ำ การแก้ปัญหาน้ำเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนและหน่วยงานจำนวนมาก ยังมีปัญหาที่จะต้องคิดและหาทางแก้ไขอยู่ ผู้เขียนขอเสนอปัญหาสำคัญ 5 ประการที่เป็นวิสัยทัศน์และเห็นว่าเป็นคำถามที่น่าจะต้องหาคำตอบร่วมกันดังนี้

1. ทำอย่างไรจึงจะมีน้ำมากขึ้นเพื่อการทำการเกษตร คือการทำไร่ ทำนา ทำสวน ไร่นาสวนผสม เลี้ยงสัตว์ได้ตลอดทั้งปี โดยทางราชการไม่ต้องประกาศเป็นบางครั้งว่าเป็นปีพิเศษ ฝนแล้งมีน้ำไม่พอเหนือเขื่อนขอให้ชาวนาหยุดลดการทำนาปรัง โดยไม่ประกาศให้สถานีโทรทัศน์หยุดการถ่ายทอดเหมือนเมื่อก่อนเพื่อลดปริมาณการใช้ไฟฟ้า แต่ชาวนาบางส่วนก็ไม่เชื่อเพราะข้าวราคาดี ถ้าไม่ให้ทำนาก็ไม่รู้จะทำอะไร เผอิญฝนตกและฝนหลวงตกลงมาช่วย ปัญหาจึงลดความรุนแรงลง

2. ทำอย่างไรน้ำประปาจึงจะสะอาด สามารถดื่มได้ตลอดทั้งปี

3. ทำอย่างไรภาคเกษตร อุตสาหกรรม และภาคธุรกิจบริการจึงจะมีความรับผิดชอบในการใช้น้ำมากขึ้นโดยไม่ก่อให้เกิดมลภาวะแก่น้ำ

4. ทำอย่างไรประชาชนชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงจะตระหนักในความสำคัญและคุณค่าของน้ำโดยช่วยกันใช้น้ำอย่างประหยัดและรักษาน้ำให้สะอาดอยู่เสมอ

5. ทำอย่างไรแผนงานโครงการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของจังหวัด เช่น โครงการเกษตรผสมผสานทฤษฎีใหม่และเกษตรยั่งยืน ปี 2542 – 2544 จำนวน 24 โครงการ การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน 1,466 โครงการ จะได้รับความร่วมมือดำเนินโครงการให้แล้วเสร็จและเกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างจริงจังและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงาน กปร. **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว** กรุงเทพมหานคร บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด 2540

2. สำนักงาน กปร. **50 ปีแห่งการพัฒนา** ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กรุงเทพมหานคร บริษัท โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์ จำกัด 2539

3. สถานการณ์อุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (แผ่นปลิว)

4. จำนวนบ่อบาดาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ณ วันที่ 30 เมษายน 2542 ของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด (แผ่นปลิว)

5. บริษัทเทสก์เทคจำกัด **Water Analysis Report** บริษัทสวนอุตสาหกรรมโรจนะจำกัด มหาชน (แผ่นปลิว)

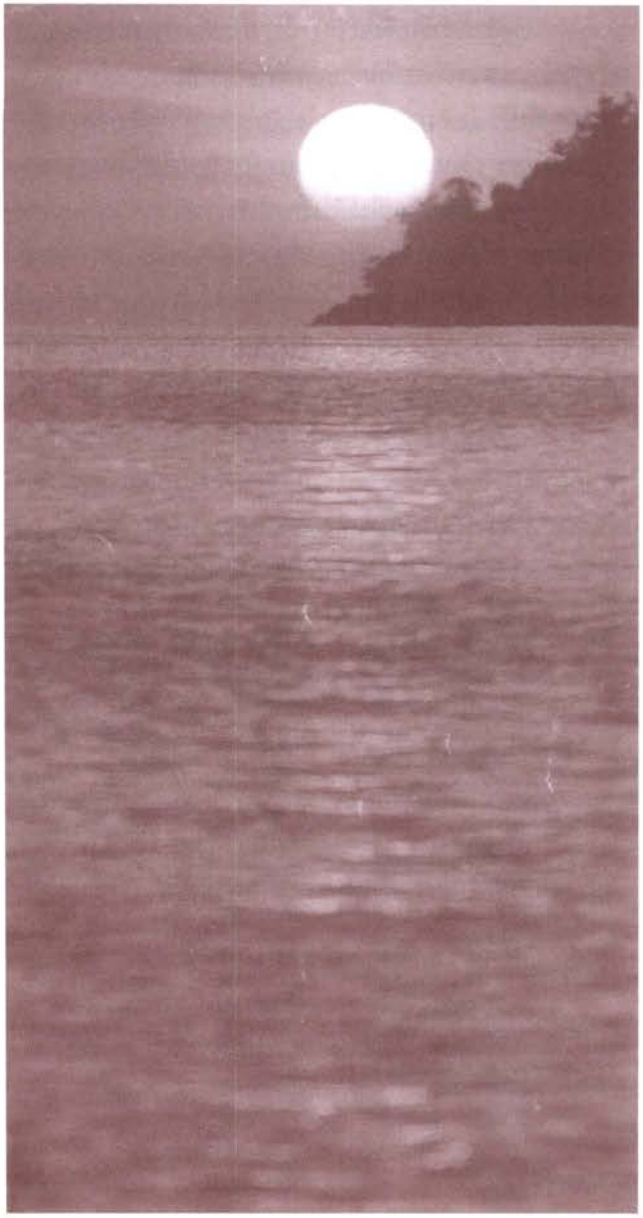

6. สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม **โครงการตัวอย่างเจ้าพระยา** (Chao Phya Pilot Project) พิมพ์โดย JICA

7. สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ข้อมูลการตลาดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา** ประจำปี 2538 พิมพ์โดยวราเซ็นเตอร์ อยุธยา 2539

8. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แผนยุทธศาสตร์ร่วมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองระดับจังหวัด พ.ศ. 2542 – 2544

9. สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี **รายงานสัมมะโนอุตสาหกรรม พ.ศ. 2540** จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2542

10. กองประปาชนบท กรมอนามัย **แผนเร่งรัดจัดให้มีน้ำสะอาดในชนบท** กรุงเทพฯ 2535

11. สภาวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **อยุธยามรดกโลก** อยุธยา โรงพิมพ์เทียนวัฒนา 2540

ขอขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์

1. ว่าที่รต.สุวรรณ งามสุทธิ หัวหน้าฝ่ายสุขาภิบาล สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. คุณธีรภัทร์ สุขโข รองผู้อำนวยการสำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคเขต 2

3. คุณพงษ์ยุทธ ศิริคำ ผู้อำนวยการกองประปาเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา

4. คุณสมชาย สิทธิกุล หัวหน้าศูนย์ขุดและรักษาแม่น้ำที่ 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5. คุณสุทิน ฉิมเย็น หัวหน้าหน่วยปฏิบัติการรถขุดที่ 2.3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

6. คุณขาว ดำสี อุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

7. คุณนพพร ชัยพิชิต นายช่างหัวหน้าโครงการชลประทานพระนครศรีอยุธยา

8. คุณวิทยา เลื่องลือยศ ประธานสภาอุตสาหกรรมและประธานสวนอุตสาหกรรมโรจนะ

9. คุณสมบูรณ์ นาคแก้ว พัฒนากรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

น้ำ กับการรักษาโรค

นพวรรณ ธีระพันธ์เจริญ

ไม่เพียงแต่จะพบน้ำในยาฉีด ยากินเท่านั้น เรายังใช้ประโยชน์จากน้ำอีกหลาย ๆกรณี ในการบำบัดรักษาโรค

น้ำเป็นสิ่งที่เกิดมานับแต่เริ่มมีโลก และนักวิทยาศาสตร์เชื่อกันว่าชีวิตที่เกิดขึ้นมาครั้งแรกในโลกนี้เกิดในมหาสมุทร น้ำมีส่วนช่วยให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ สิ่งมีชีวิตบางสิ่งสามารถมีชีวิตอยู่ได้ถ้าขาดอาหารแต่ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ถ้าขาดน้ำ น้ำทำให้สิ่งมีชีวิตเจริญเติบโตขึ้นและสามารถทำลายความเจริญเติบโตเหล่านั้นได้เช่นเดียวกัน (วรินทรา วัชรสิงห์, 2522 : 1) น้ำมีความจำเป็นต่อชีวิตยิ่งกว่าอาหารเสียอีก ดังนั้น มนุษย์จึงสามารถอดอาหารได้นานกว่าอดน้ำ ร่างกายของมนุษย์ก็เช่นเดียวกับ ผิวโลกคือประกอบด้วยน้ำเป็นส่วนใหญ่ เพราะน้ำในร่างกายมนุษย์จะมีประมาณ 3/4 หรือ 75% ของน้ำหนักตัว น้ำในร่างกายจะแบ่งเป็นน้ำในเซลล์ (Intracellular Fluid) และน้ำนอกเซลล์ (Extracellular Fluid) น้ำนอกเซลล์จะประกอบด้วยน้ำในเนื้อเยื่อ (Tissue Fluid) และน้ำเลือด (Blood Plasma) ทั้งน้ำในเซลล์และน้ำนอกเซลล์ต่างก็จำเป็นสำหรับกลไกต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น ช่วยในการขนส่งสารอาหารเข้าและออกจากเซลล์ ช่วยส่งเสริมปฏิกริยาทางเคมีให้เกิดขึ้นและช่วยรักษาสารเคมีของร่างกายซึ่งมีความจำเป็นต่อการทำงานของเซลล์ให้ปกติคงที่ (วัชรินทร์ อังศุภากร, 2537 : 16)

ในทางการแพทย์ มีการนำประโยชน์ของน้ำมาใช้ในรูปแบบต่าง ๆ กันหลายอย่าง ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม จำแนกได้ดังนี้

1. ประโยชน์ของน้ำด้านเป็นสารอาหารที่สำคัญ เพราะนอกจากการบริโภคแป้ง ไขมัน คาร์โบไฮเดรต วิตามินและเกลือแร่แล้ว หากขาดน้ำ การขนส่งอาหารและปฏิกริยาทางเคมีในร่างกายย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ สำหรับผลประโยชน์ที่ตามมาจากการดื่มน้ำในปริมาณที่มากในผู้ป่วย เช่น ทำให้เสมหะ ในระบบทางเดินหายใจไม่เหนียวข้น สามารถขับออกได้ง่าย หรือกรณีผู้ป่วยทางเดินปัสสาวะอักเสบ การดื่มน้ำมาก ๆ ก็จะช่วยให้การอักเสบดังกล่าวลดลง

ส่วนการให้ของเหลวทางเส้นเลือด ซึ่งของเหลวในที่นี้อาจจะเป็น น้ำเกลือ เลือด หรือน้ำเลือด (Plasma) ซึ่งมีส่วนประกอบของน้ำอยู่ด้วย และแพทย์มักจะให้ผู้ป่วยในกรณีที่เหมาะกับอาการ หรืออาการแสดงของโรค เช่น อุจจาระร่วง อาเจียนมาก หรือรับประทานอาหารได้น้อย แพทย์จะให้น้ำเกลือทางเส้นเลือดดำ หรือกรณีผู้ป่วยนั้นต้องงดน้ำ งดอาหาร เพื่อรอรับการรักษา การวินิจฉัยเฉพาะหรือหลังการรักษาบางกรณี ผู้ป่วยจะต้องได้น้ำทางเส้นเลือดเพื่อป้องกันการขาดน้ำในร่างกายผู้ป่วย

นอกจากนั้น การให้น้ำทางเส้นเลือด ผู้ป่วยยังอาจได้รับยาบางประเภท สารอาหารอื่น ๆ หรือเกลือแร่ที่เหมาะสมและจำเป็นต่อการรักษาไปพร้อม ๆ กัน

2. ประโยชน์ของน้ำด้านเป็นตัวทำละลายที่สำคัญ ในทางการแพทย์ เรามักพบว่า น้ำเป็นส่วนประกอบ

ที่สำคัญของเหลวที่ให้ทางเส้นเลือด ยาฉีด หรือยากิน จำนวนมาก

3. *ประโยชน์ของน้ำด้านเป็นตัวทำความสะอาด* นอกจากน้ำจะใช้ในการอุปโภคบริโภคของมนุษย์ทั่ว ๆ ไปแล้ว น้ำเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการทำความสะอาดอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ทางการแพทย์ ใช้ทำความสะอาดบาดแผลภายนอก เช่น แผลถลอก แผลฉีกขาด ที่สัมผัสกับสิ่งสกปรก นอกจากนั้นยังใช้น้ำทำความสะอาดบาดแผลภายใน เช่น บาดแผลในช่องท้อง ใช้ล้างโพรงหนอง ล้างกระเพาะปัสสาวะ โพรงสมอง กระดูก ล้างกระเพาะอาหาร ฯลฯ

4. *ประโยชน์ของน้ำด้านให้ความชุ่มชื้น* เรามักจะพบว่าอุปกรณ์การให้ออกซิเจนผู้ป่วยจะต้องมีน้ำอยู่ในกระบอกซึ่งออกซิเจนจะต้องผ่านน้ำเพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นก่อนเข้าสู่ระบบทางเดินหายใจผู้ป่วยเช่นเดียวกับการให้ออกซิเจนในเด็กเล็ก ๆ เพื่อบรรเทาการหอบ ต้องใช้หลักการเดียวกันคือออกซิเจนต้องมีความชุ่มชื้น นอกจากนั้นในการทำบาดแผลบางชนิด ต้องให้ผ้าปิดแผลมีความชุ่มชื้นจากการชุบของเหลวบางชนิด เรียกว่า Wet Dressing เช่น ในผู้ป่วยไฟไหม้ น้ำร้อนลวก เป็นต้น

5. *ประโยชน์ของน้ำด้านป้องกันอากาศภายนอกไหลย้อนเข้าในช่องปอด* กรณีที่แพทย์เจาะปอดผู้ป่วยและต่อท่อเพื่อนำหนอง เลือด ของเหลว หรืออากาศออกจากช่องปอด จะมีอุปกรณ์ที่อาศัยน้ำเป็นลิ้น (Value) เพื่อป้องกันไม่ให้อากาศภายนอกไหลผ่านตามท่อเข้าไปในปอด ซึ่งอาจทำให้ผู้ป่วยได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตได้

6. *ประโยชน์ของน้ำด้านการกายภาพบำบัด* กายภาพบำบัด คือ การนำหลักการทางฟิสิกส์มาผสมผสานกับความรู้ทางการแพทย์เพื่อประยุกต์ใช้ในการป้องกันบำบัดรักษา และฟื้นฟูสภาพผู้ป่วย (สุโขทัยธรรมาธิราช, 2536 : 141) หรือกล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์ของการรักษาทางกายภาพบำบัดก็คือ ป้องกันและแก้ไขข้อติด ป้องกันการหดลีบของกล้ามเนื้อและเส้นเอ็น เพิ่มกำลังและความทนทานในการทำงานของกล้ามเนื้อ แก้ไขและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของระบบประสาทและกล้ามเนื้อ ป้องกันและแก้ไขการเคลื่อนไหวที่ผิดปกติ ลดความเจ็บปวด ลดการบวม เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของปอด หัวใจ และระบบน้ำเหลือง แก้ไขความบกพร่องหรือความล่าช้าในการเจริญเติบโตของเด็ก ซึ่งน้ำก็เป็นสิ่งสำคัญในการทำ

น้ำ ใช้ประกอบอุปกรณ์ในการเจาะปอด

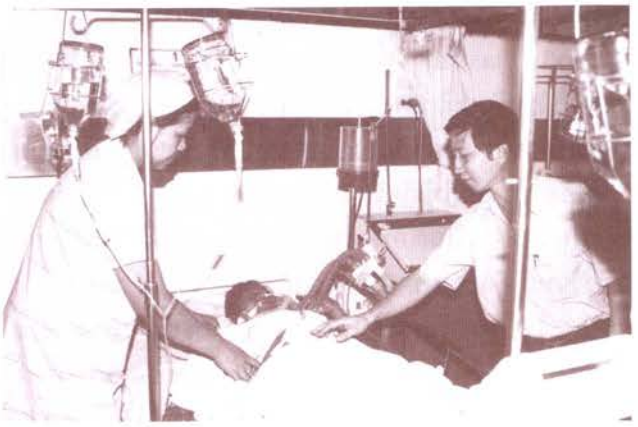

น้ำ ใช้เป็นอาหารหลอดเลือดดำ
และใช้ในการล้างของเสียจากเลือดแทนไต

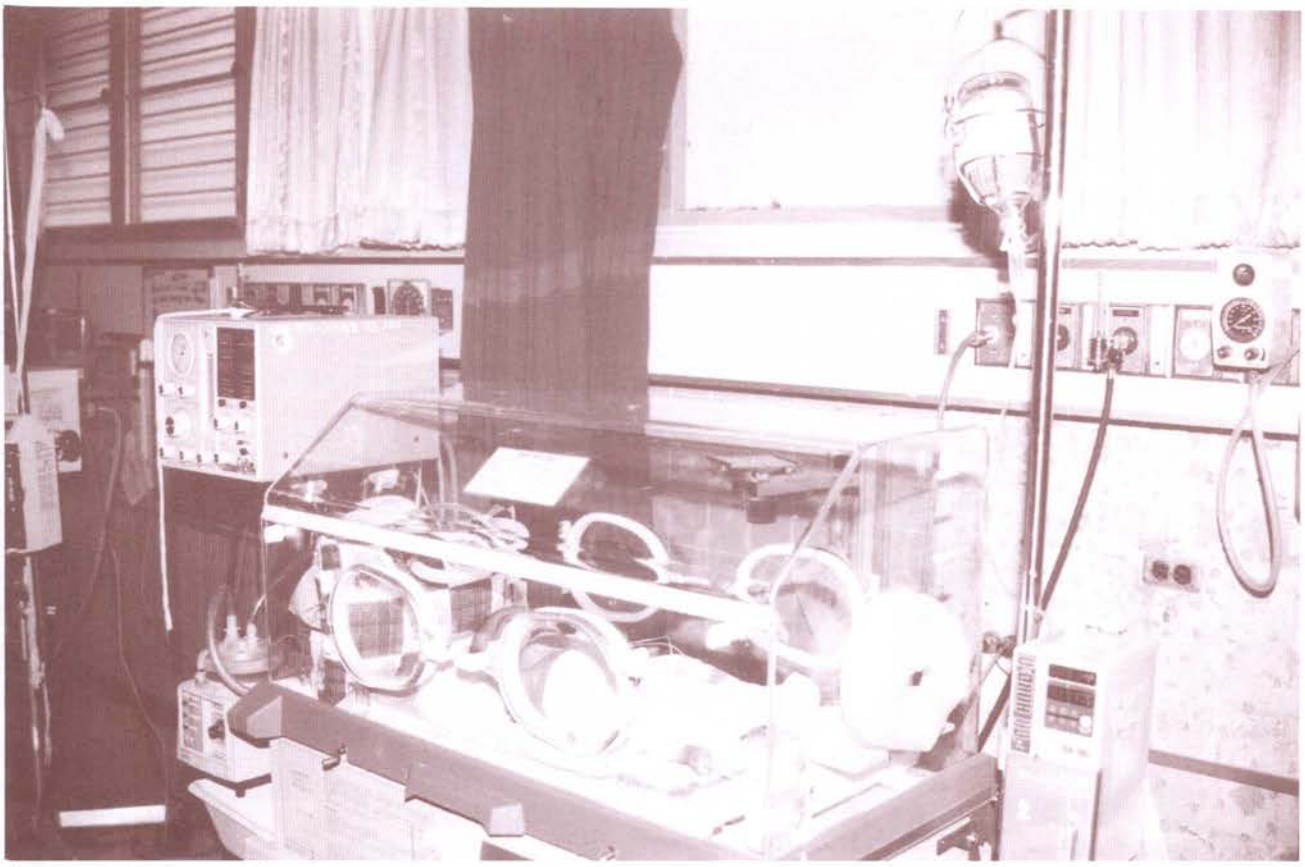

น้ำ ใช้เพื่อควบคุมความชื้นในตู้อบทารก

กายภาพบำบัด เช่น ใช้เป็นตัวถ่ายเทความร้อนด้วยการนำ (Conductive Heating) โดยการใช้ขวดหรือกระเป๋าน้ำร้อน การประคบด้วยผ้าชุบน้ำร้อน หรือใช้เป็นตัวพาความร้อน (Convective Heating) โดยการแช่น้ำร้อนหรือแช่ในถังน้ำวน (Whirl Pool) การอบด้วยไอน้ำ นอกจากนั้นน้ำที่เย็นยังใช้ในการห้ามเลือด ลดอุณหภูมิของร่างกาย การใช้น้ำอุ่นสลับน้ำเย็นช่วยกระตุ้นการไหลเวียนโลหิต

สำหรับคนปกติ การออกกำลังกายในน้ำจะทำให้น้ำหนักตัวที่กดบริเวณข้อต่าง ๆ ลดลง เหมาะสำหรับผู้ที่เป็นโรคข้อกระดูกเสื่อม ผู้สูงอายุ หรือบุคคลที่มีน้ำหนักมาก

7. ประโยชน์ของน้ำด้านการช่วยวินิจฉัยทางการแพทย์ ในห้องปฏิบัติการพยาธิวิทยา น้ำเป็นส่วนประกอบสำคัญของน้ำยาหรือสารเคมีที่จะช่วยในการวินิจฉัยของเหลวของแข็ง เนื้อเยื่อต่าง ๆ ที่นำมาจากผู้ป่วย เมื่อแพทย์สามารถวิเคราะห์ได้แล้ว สามารถนำผลการวิเคราะห์ไปประกอบการวางแผนในการรักษาอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

จะเห็นได้ว่าน้ำ นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิตทุกประเภท โดยเฉพาะมนุษย์ ไม่ว่าในส่วนของการคมนาคม การเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การอุปโภคบริโภค ฯลฯ แล้ว หลายคนอาจจะไม่คิดว่าน้ำยังมีประโยชน์อย่างเอนกอนันต์ในทางการแพทย์ เพราะหากไม่มีน้ำแล้วเรา ๆ ท่าน ๆ ก็คงนึกภาพออกว่าผลลัพธ์จะเป็นอย่างไร ดังนั้นขอให้ทุกท่านได้เห็นความสำคัญของน้ำ และรักษาทรัพยากรน้ำให้ลูกหลานของเราได้มีน้ำไว้ใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษยชาติตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

1. วรินทรา วัชรสิงห์, **เรื่องของน้ำ.** กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2522.
2. ชัชรินทร์ อังศุภากร, **สรีรวิทยาของมนุษย์.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญผล, 2531.

สุโขทัยธรรมาธิราชมหาวิทยาลัย, สาขาการพยาบาล. **เอกสารการสอนชุดวิชาการเลือกสรรการพยาบาลเพื่อการฟื้นฟูสภาพ,** หน่วยที่ 1–5 . พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2536.

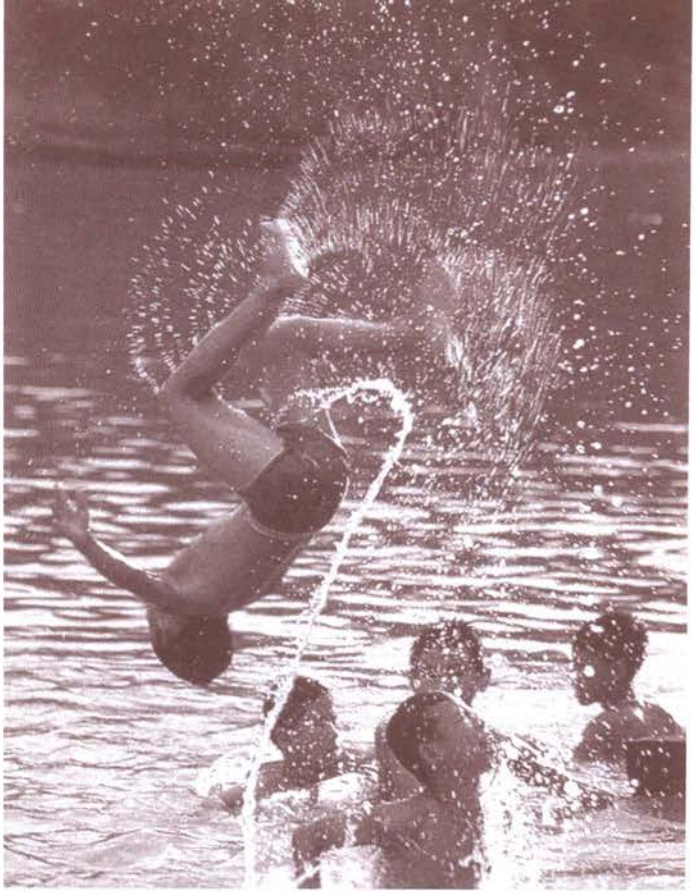

น้ำกับชีวิต

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์

มนุษย์ เป็นผู้ก่อปัญหาให้ "น้ำ" ดังนั้น มนุษย์จึงต้องเป็นผู้แก้ปัญหา

กล่าวขานว่า 3 ใน 4 ส่วนของพื้นผิวโลกเป็นน้ำ ที่ส่วนใหญ่เป็นทะเล – มหาสมุทร แม้ในพื้นดินก็ยังมีน้ำใต้ดิน ซึมซับเป็นสาย เป็นริ้ว เป็นรู แทรกอยู่ในชั้นดินต่าง ๆ ที่รู้จักกันว่าเป็นน้ำใต้ดิน หรือน้ำบาดาล เป็นน้ำที่มีรส บ้างจืด บ้างกร่อย บ้างเค็ม สุดแต่สายน้ำนั้นจะไหลผ่านชั้นดินที่มีส่วนผสมของแร่ธาตุอะไร อย่างไร น้ำเป็นสารประกอบของธาตุ 2 ชนิด คือ ออกซิเจน และไฮโดรเจน มีคุณสมบัติเป็นของเหลว ธรรมชาติของของเหลวย่อมไหลลงสู่ที่ต่ำ และมีรูปร่างเปลี่ยนไปตามภาชนะที่รองรับ เมื่อน้ำได้รับความร้อนก็จะระเหยกลายเป็นไอ ลอยขึ้นไปบนท้องฟ้า เมื่อลอยสูงไปพบอุณหภูมิที่เย็นลงก็จะจับกันเป็นกลุ่มเมฆ เมื่อกลุ่มเมฆลอยสูงขึ้นไปอีกจนปะทะความเย็นมากขึ้นก็จะกลั่นตัวเป็นหยดน้ำ ด้วยอำนาจของแรงโน้มถ่วงของโลกก็จะตกกลับลงมาเป็นฝน สร้างความชุ่มชื่น เย็นฉ่ำ กระจายไปทั่วบริเวณ บริเวณใดที่มีต้นไม้ก็มีความชื้นและความเย็นที่จะช่วยโน้มนำให้ฝนตกได้มาก เทือกเขา สันเขา และยอดเขาสูงที่มีต้นไม้จนเป็นป่าหนาแน่นก็ยิ่งจะช่วยเร่งให้ฝนตกในบริเวณนั้นได้มากเป็นพิเศษ น้ำฝนที่ตกลงมาจากบริเวณภูเขาและยอดเขาสูงจะไหลเลื่อนลงสู่ที่ต่ำสู่พื้นราบ ซอกเขาะ ลดเลี้ยวไปตามหลืบเขา นานเข้าก็จะเซาะเป็น

ร่องน้ำลึกและกว้างขึ้น สุดแต่ลักษณะดินและหินที่เป็นทางน้ำไหลผ่าน และสุดแต่ความแรงและปริมาณของน้ำ ร่องน้ำ ลำน้ำ แคว คลอง ตามธรรมชาติเกิดขึ้นด้วยสภาพนี้ และที่สุดน้ำจากลำน้ำ แคว คลอง เมื่อไหลไปรวมกันก็เกิดเป็นแม่น้ำไหลผ่านพื้นราบต่าง ๆ เป็นระยะทางยาวไกล บ้างใหญ่ บ้างเล็ก บ้างสั้น บ้างยาว ไหลลดเลี้ยวผ่านเมือง ผ่านประเทศไปสู่ปากน้ำและลงสู่ทะเลเป็นที่สุด

เพราะ "น้ำ" หล่อเลี้ยงทั้งพืชพันธุ์ธัญญาหาร สัตว์ทั้งหลาย รวมทั้งมนุษย์ "น้ำกับชีวิตจึงคู่กันนิรันดร" ไม่มีน้ำก็ไม่มีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายย่อมมีสัดส่วนของน้ำแตกต่างกันออกไป เฉพาะร่างกายมนุษย์มีน้ำอยู่ 70% อาหารและแร่ธาตุทั้งหลายที่ชีวิตต้องการย่อมถูกย่อยสลายให้ละลายไปกับน้ำ และน้ำคือพาหะที่นำอาหารและแร่ธาตุเหล่านั้น ซึมซับไปหล่อเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของชีวิต ถ้าพืชก็ไปหล่อเลี้ยงทั้งลำต้น ใบ ดอก ผล ถ้าสัตว์ก็ไปเลี้ยงอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายที่ต่างก็ต้องการแร่ธาตุต่าง ๆ แตกต่างกันไป

เพราะน้ำทำให้เกิดชีวิต ทุกที่ที่มีน้ำไหลไปจึงมีส่วนสร้างชีวิตขึ้นที่นั่น พืชจะงอกงาม สัตว์ก็จะตามไปอยู่อาศัย มนุษย์ก็จะเลือกเป็นที่ตั้งหลักแหล่งจนเกิดเป็นชุมชนขนาดต่าง ๆ น้ำจึงเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการสร้างชุมชน สร้างกลุ่มชีวิตทั้งพืช–สัตว์โดยอัตโนมัติ

เพราะน้ำมีคุณสมบัติเป็นของเหลวที่ไหลลงสู่ที่ต่ำเสมอ น้ำจึงพัดพาสิ่งที่สายน้ำไหลผ่านติดไปด้วย และน้ำมักมีคุณสมบัติในการละลายสารต่าง ๆ ได้ สิ่งที่น้ำพัดผ่านที่ละลายในน้ำได้ ก็จะละลายปนอยู่ในน้ำ บ้างละลายเป็นเนื้อเดียวกัน บ้างก็ไม่เป็นเนื้อเดียวกัน สภาพดั้งเดิมของน้ำที่เริ่มจากการระเหยกลายเป็นไอ และเกาะตัวเป็นเมฆ และกลั่นตัวเป็นหยดน้ำตกลงมาเป็นฝนนั้นบริสุทธิ์และใสสะอาด แต่เมื่อผ่านบรรยากาศโลกที่สกปรกด้วยแก๊สพิษด้วยมลภาวะก็ดี หรือเมื่อบริสุทธิ์จนถึงพื้นโลก แต่เมื่อไหลผ่านสารชนิดต่าง ๆ บนพื้นโลกก็ดี น้ำก็พัดพาเก็บเอาสารเหล่านั้นมาไว้ในตัว ในเส้นทางที่น้ำพัดผ่าน ถ้าเป็นส่วนที่เป็นธรรมชาติเช่นป่าเขาทั่วไป น้ำก็อาจจะยังคงรักษาความสะอาดบริสุทธิ์ไว้ได้ค่อนข้างมาก แต่ถ้าไหลผ่านเขตชานเมือง เขตเมืองที่โรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ โอกาสที่จะไหลผ่านสารปนเปื้อนทั้งหลาย ที่ปล่อยออกมาจากโรงงานที่มิได้มีระบบขจัดสิ่งสกปรก และสารปนเปื้อนเป็นพิษที่ดีพอ น้ำที่สะอาดก็จะเริ่มสกปรกและเป็นส่วนสะสมสารพิษไว้จนเกิดอันตราย ความบริสุทธิ์ที่เคยเป็นพาหะสร้างชีวิตก็เปลี่ยนมาเป็นความสกปรกที่เป็นพาหะในการทำลายชีวิต

เพราะคุณสมบัติที่เป็นของเหลวของน้ำ มนุษย์จึงใช้แม่น้ำลำคลองทั้งหลาย เป็นเส้นทางคมนาคมทางเรือ ที่ยังประโยชน์ให้มนุษย์เป็นเอนกประการ พ้นจากสมัยดึกดำบรรพ์ตั้งแต่ใช้ขอนไม้ ลำไม้เป็นพาหนะต่าง ๆ จนมาถึงสมัยใช้เรือพายนานาชนิดซึ่งเร็วขึ้น สะดวกขึ้น บรรทุกคนได้มากขึ้น จนมาถึงยุคเรือกลไฟ เรือยนต์ที่บรรทุกผู้โดยสาร บรรทุกสินค้าหลากหลาย และเมื่อขยายขนาดของแหล่งน้ำจากแม่น้ำไปสู่ทะเลและมหาสมุทร กิจการการเดินเรือระหว่างประเทศก็กว้างไกลไปทั่วโลก ก็ยิ่งเป็นประโยชน์แก่มนุษย์อย่างมหาศาล ด้วยเรือหลายรูปแบบทั้งขนาดและลักษณะการใช้งาน ทั้งเรือพานิช เรือโดยสาร จนพัฒนาไปเป็นแสนยานุภาพทางเรือของแต่ละประเทศที่มีไว้เพื่อป้องกันประเทศทั้งยามสงบและ ยามสงครามเหล่านี้ ล้วนวางอยู่บนส่วนที่มีค่าที่สุดสำหรับดาวพระเคราะห์ โลกดวงนี้ คือ "น้ำ" น้ำยังเป็นที่อาศัย พึ่งพาของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งพืชและสัตว์น้ำด้วยความจืด ความกร่อย และความเค็มของน้ำ

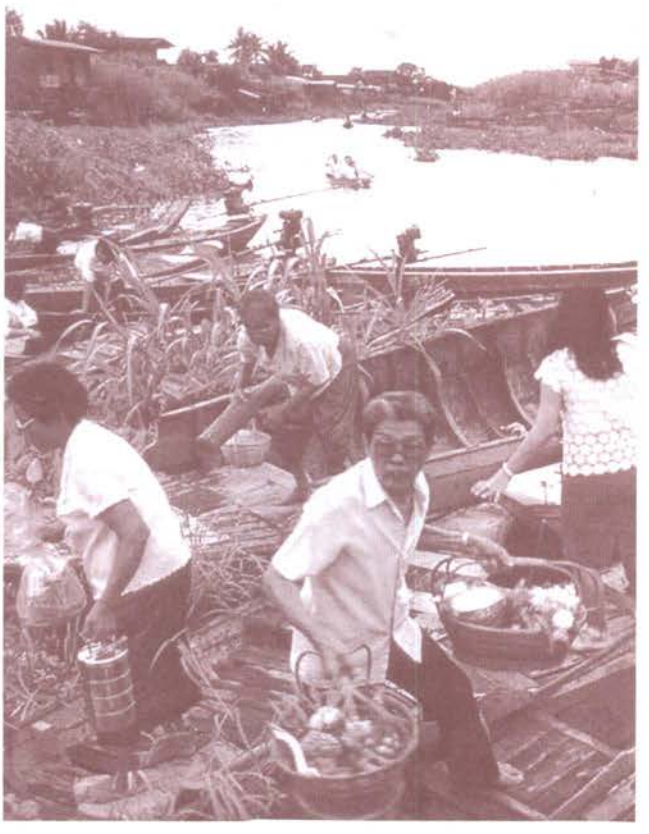

ธรรมชาติก็สร้างทั้งพืชและสัตว์น้ำให้ผิดแผกแตกต่างกันออกไป และถ้าพิจารณาสัตว์น้ำในทะเลก็จะยิ่งเห็นความอัศจรรย์ที่สัตว์น้ำมีความแตกต่างกันออกไปทั้งตามสภาพความลึกและตามสภาพของอุณหภูมิที่แตกต่างกัน ทะเลและมหาสมุทรยังเป็นส่วนมหึมาของโลกที่ยังมีความลี้ลับมหัศจรรย์ที่ท้าทายให้ค้นหาอีกมากมายนัก

เพราะน้ำเป็นน้ำดื่มให้กับสัตว์บกทั้งหลาย ตราบเท่าที่น้ำยังสะอาดบริสุทธิ์ ทุกชีวิตย่อมดำเนินได้เป็นปกติ.... น้ำจึงมีประโยชน์มหาศาลยิ่งนัก และน้ำจึงเป็นชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย และถ้าเมื่อใดน้ำไม่สะอาด ไม่บริสุทธิ์... สกปรก และเป็นพิษ ผลกระทบอันใหญ่หลวงจึงแผ่ซ่านถึงความปกติของทุกชีวิต ไม่ว่าพืชหรือสัตว์มากน้อยสุดแต่ความแรงและชนิดของพิษ และภูมิป้องกันของแต่ละชีวิตที่พึงป้องกันได้

มนุษย์นอกจากดื่มน้ำเพื่อยังชีพแล้ว ยังอาศัยน้ำเพื่อชำระความสกปรกของร่างกาย ร่างกายต้องกินพืชและสัตว์เป็นอาหาร พืชและสัตว์ล้วนยังมีชีวิตได้เพราะน้ำ น้ำจึงสำคัญที่สุดมีคุณสูงสุดต่อสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย มีประเพณีหลากหลายที่มนุษย์ได้จัดขึ้นเพื่อระลึกถึง **"คุณของน้ำ- ของแม่คงคา"** ใครก็ตามที่ **"ทำร้ายน้ำ"** ก็เหมือนกับทำร้ายผู้มีพระคุณ ผู้ให้ชีวิตแก่ตน การที่ทำการใด ๆ เพื่อทำร้ายน้ำจึงต้องคิดอย่างยิ่ง จึงต้องระวังอย่างยิ่ง.....และจึงเป็นบาปอย่างยิ่ง

ประโยชน์ของน้ำมีมากเหลือคณา จนพูดได้ว่าเพราะมีน้ำจึงเป็นโลก จึงมีสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย โลกจึงมีค่าและมีความหมาย ประโยชน์ของน้ำจึงกว้างใหญ่ไพศาลนัก

แต่น่าเสียดายจะด้วยความไม่รู้ซึ้งถึงคุณค่าเขลา มักง่ายและเห็นแก่ตัว มนุษย์กลับทำร้ายน้ำจนทำให้ประโยชน์อันไพศาลของน้ำถูกจำกัดให้เหลือน้อยลงทุกที จนบางแห่งคงไว้เพียงสภาพของเหลวที่เป็นทางให้เรือผ่าน และบางแห่งแม้ช่วยให้เรือผ่านได้ แต่ความสกปรกและกลิ่นเน่าเหม็นที่มาจากน้ำก็เหลือทนจนเป็นอันตรายนัก น้ำถูกทำร้ายอย่างสาหัส.... จากที่เคยมีประโยชน์สูงสุด เป็นผู้ให้ชีวิต เป็นมิตรที่ดีที่สุด กลายเป็นผู้ทำลายชีวิต เป็นแหล่งรวมและกักกันสารพัดพิษ เป็นศัตรูที่น่ากลัวที่ย้อนกลับมาทำร้ายมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่ร้ายกาจ

ทำไม "น้ำ" ซึ่งแสนบริสุทธิ์เป็นผู้ให้ชีวิต ผู้มีพระคุณ ผู้เป็นมหามิตร
ผู้ยังประโยชน์มหาศาลแก่สรรพชีวิตทั้งหลาย–แก่มนุษย์
เพียงเพราะความหลงผิด เขลา มักง่าย และเห็นแก่ตัวของมนุษย์
กลับทำให้น้ำถูกทำร้ายจนบอบช้ำ ถูกป้ายร้าย ย่ำยีโดยมนุษย์
จนกลับกลายเป็นผู้ร้ายผู้ทำลายชีวิต ผู้เบียดเบียนและเป็นศัตรูที่น่าสะพึงกลัว

.....

ก็เมื่อมนุษย์เป็นผู้สร้าง เป็นผู้ก่อ เป็นต้นตอของการประทุษร้าย
มนุษย์เท่านั้นที่จะต้องเป็นผู้แก้ และมนุษย์เท่านั้นที่จะแก้ได้
ด้วยปัญญาที่ไม่หลงผิด ที่แจ่มแจ้งรู้ซึ้งถึงคุณค่าล้ำของน้ำ
โดยใส่ใจรอบคอบระมัดระวัง และความไม่เห็นแก่ตัว แก่ได้.....โดยมักง่าย
แต่ต้องเห็นแก่หมู่คณะ แก่สังคม แก่สิ่งแวดล้อม
และความบริสุทธิ์งดงามของน้ำของธรรมชาติ.....
กระทำการใด ๆ ที่เกี่ยวกับน้ำ ด้วยความ "มีสติ"
แล้วเราก็จะได้น้ำที่บริสุทธิ์ สะอาด ที่มีคุณค่า
เต็มเปี่ยมคืนให้แก่โลกแก่ทุกสรรพสิ่ง
เพื่อความสดชื่นแจ่มใสแก่ทุกชีวิตในโลกนี้ ตลอดไป

ชีวิตที่ผูกพัน กับแม่น้ำ....ลำคลอง

"สาวผักไห่"

เรื่องราวย้อนยุคของ "สาวผักไห่" คนเก่ง เล่าถึงชีวิตริมแม่น้ำในวัยเยาว์ของเธอ

เนื่องจากเป็นผู้ที่ชอบทุกอย่างที่เกี่ยวกับหนังสือ (ชอบทำ ชอบเขียน อ่าน และชอบซื้อ) ข้าพเจ้าจึงสนับสนุนการจัดทำหนังสือทุกประเภท ทุกฉบับของสถาบัน โดยอย่างน้อยที่สุดเขียนเรื่องให้ 1 เรื่อง สำหรับฉบับ "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" ฉบับนี้ก็ตั้งใจเช่นกันว่าจะเขียนเรื่องให้เช่นเคย แต่พอจะเขียนจริง ๆ ก็รู้สึกว่ามันยากมาก เพราะถ้าจะเขียนเรื่องน้ำในเชิงวิชาการ ข้าพเจ้าคงเขียนเชื่อมโยงไปหา H_2O ได้อย่างเดียว ในฐานะที่เรียนวิชาเอกเคมีในระดับปริญญาตรีมา แต่มาเกิดความคิดว่าควรจะเขียนอะไรดี เมื่อเดือนที่ผ่านมานี้เอง เมื่อข้าพเจ้ามีโอกาสกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดข้าพเจ้าที่ **ผักไห่** (เป็นชื่ออำเภอหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา) และพบว่าปีนี้น้ำในแม่น้ำน้อยที่ไหลผ่านหน้าบ้านข้าพเจ้าเป็นประจำมีอาการน้ำมาก ไหลท่วมลันฝั่งเร็วกว่ากำหนด และเริ่มท่วมตลิ่งจนเข้ามายังบริเวณใต้ถุนบ้านที่ตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำ สภาพเช่นนี้ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงชีวิตในวัยเด็กขึ้นมาทันที เพราะที่จริงแล้วชีวิตข้าพเจ้านั้นผูกพันอยู่กับแม่น้ำลำคลองมาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งปัจจุบัน ข้าพเจ้าจึงคิดว่า ถ้าหากข้าพเจ้าพยายามทบทวนความทรงจำต่าง ๆ นับตั้งแต่จำความได้เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน ถ้าข้าพเจ้าจะเล่าถึงเสี้ยวหนึ่งของชีวิตที่ผูกพันอยู่กับแม่น้ำลำคลองท้องถิ่นผักไห่ก็อาจจะเกิดประโยชน์ว่าในสมัยก่อนในช่วงเวลา 40 – 50 ปีที่ผ่านมานั้น สภาพแม่น้ำลำคลองในพื้นที่ส่วนหนึ่งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างไร

สภาพบ้านเรือนของชาวผักไห่ในอดีตก็คงเหมือนสภาพของชาวอำเภออื่น ๆ ที่อยู่นอกตัวเมืองหรือตัวจังหวัด คือมีทั้งอยู่กลางทุ่งนาแบบจับกลุ่มกันอยู่เป็นเครือญาติกันหรือต่างหมู่ และมีทั้งตัวบ้านเรือนกระจัดกระจาย แต่ที่จะอยู่กันแน่นหนาคือบริเวณติดกับแม่น้ำลำคลอง อาจกล่าวได้ว่าไม่มีพื้นที่ส่วนใดว่างเว้นคือจะเห็นบ้านเรือนปลูกเรียงกันตลอดต่อเนื่องกันไปทั้งสองฝั่งแม่น้ำ กรณีที่มีแม่น้ำ หรือสองฝั่งคลองกรณีที่มีลำคลอง แม่น้ำที่ไหลผ่านผักไห่คือแม่น้ำน้อยซึ่งเป็นแม่น้ำที่แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาทางฝั่งขวาที่บ้านปากแพรก อ.เมือง ชัยนาท แล้วไหลผ่าน อ.สรรคบุรี ชัยนาท ผ่านสิงห์บุรี ผ่านอ่างทองมาทาง อ.วิเศษไชยชาญ เข้าสู่ผักไห่ แล้วจะไหลไปรวมกับแม่น้ำเจ้าพระยาอีกครั้งที่บ้านราชคราม (อ.บางไทร) ส่วนลำคลองก็จะมีอยู่มากมาย ชื่อคลองก็จะเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมขณะนั้น เช่น คลองใกล้บ้านข้าพเจ้าเรียกว่า คลองมะขามเทศ เพราะมีต้นมะขามเทศปลูกเรียงรายอยู่สองฝั่งคลองมายาวนาน (แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว)

สภาพทั่วไปของบ้านเรือนที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำ หรือริมคลองก็คือ ไม่ว่าจะปลูก 2 ชั้นหรือชั้นเดียวก็ตามนิยมใต้ถุนสูง ช่วงหน้าแล้งลงไปนั่งเล่นใต้ถุนบ้านได้ แต่ช่วงหน้าน้ำ น้ำจะท่วมหมด และบางปีที่น้ำมาก บ้านบางหลังก็อาจจะถูกน้ำท่วมไปด้วย อีกลักษณะหนึ่งที่มักจะมีก็คือทุกบ้านจะสร้าง 'มุข' ไว้หน้าบ้าน สำหรับนั่งเล่นรับลมชมวิวในแม่น้ำลำคลอง และองค์ประกอบสำคัญในอดีตคือจะมีเรือนแพ จอดอยู่ริมตลิ่งเป็นจำนวนมาก คละกันไปกับท่าเทียบผักคือบางช่วงมีเรือนแพจอดติด ๆ กันไป บางช่วงจะมีท่าเทียบผักติด ๆ กันไป สำหรับเรือนแพ ก็มีทั้งประเภทใช้เฉพาะเป็นที่อยู่อาศัยกับสำหรับเป็นร้านค้าขายของชำต่าง ๆ โดยไม่ต้องไปหาซื้อที่ตลาดซึ่งอาจจะต้องเดินทางไกลสำหรับบางหมู่บ้าน สำหรับท่าเทียบผัก ชาวบ้านจะนิยมทำกันไว้เพื่อประโยชน์ในการ 'ล้อมผักจับปลา' กันต่อไป

ข้าพเจ้าจะคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมดังกล่าวนี้มาตั้งแต่เกิด และเมื่อจำความได้ก็จะคุ้นกับ **'น้ำ'** ในแม่น้ำลำคลองมาตลอด นับตั้งแต่**แม่** จะเป็นคนหัดให้ข้าพเจ้ารู้จัก 'เล่น' กับน้ำ หัดให้ว่ายน้ำ พายเรือ ฯลฯ และเมื่อข้าพเจ้าต้องจากบ้านครั้งแรก เพื่อไปโรงเรียน ข้าพเจ้าก็ต้องไปทางน้ำ ทั้งนี้เพราะแม่ข้าพเจ้าไม่ได้ตัดสินใจส่งพี่ชายข้าพเจ้าไปเรียนโรงเรียนวัดที่อยู่ใกล้บ้าน แต่ตัดสินใจส่งไปเรียนโรงเรียนเอกชนซึ่งมีอยู่เพียงแห่งเดียวในผักไห่ขณะนั้นและเป็นโรงเรียนที่อยู่ไกลบ้าน ทางเดียวที่จะไปโรงเรียนนี้ได้ ต้องไปทางเรือหรือทางน้ำ แม่ได้ว่าจ้างตาสอนซึ่งมีเรือแจวของตนเองมาแจวรับส่งพี่ชายข้าพเจ้าเป็นประจำโดยจ่ายค่าจ้างให้เดือนละ 10 บาท ช่วงที่พี่ชายข้าพเจ้าไปโรงเรียนคนเดียว ข้าพเจ้าซึ่งยังอยู่บ้านมักจะมีพฤติกรรมก่อกวนพี่ชายมาตั้งแต่เด็ก (ตามคำบอกเล่าของแม่) คือเมื่อพี่ชายข้าพเจ้ากลับมาจากโรงเรียนและเริ่มต้นจะทำการบ้าน ข้าพเจ้าก็จะมาคว้าเอากระดานชนวน ดินสอหิน รวมทั้งหนังสือต่าง ๆ ของพี่ชายเอาไปครอบครอง หรือขีดเขียนเสียเองเสมอ บางทีพี่ชายทำการบ้านเสร็จแล้วก็ต้องทำใหม่เพราะฝีมือข้าพเจ้าจัดการละเลงเสียจนใช้การไม่ได้ แม่ข้าพเจ้าได้มองโลกในแง่ดีว่าเห็นทีข้าพเจ้าจะนึกอยากไปโรงเรียน อยากเรียนหนังสือกับเขาบ้างกระมัง จึงจัดส่งข้าพเจ้าไปโรงเรียนในช่วงกลางปีนั้นเลย ซึ่งตามหลักเด็กใหม่จะต้องไปอยู่ชั้นป. เตรียมก่อน แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมใด ๆ ทั้งสิ้น ยืนยันขอเรียนร่วมชั้น ป.1 กับพี่ชาย ตั้งแต่นั้นมาข้าพเจ้าจึงกลายเป็นเด็กเล็กที่อายุน้อยที่สุดของรุ่นเรื่อยมา ไม่ว่าจะเรียนที่โรงเรียนใดหรือระดับใด เพราะได้เริ่มเรียนชั้น ป.1 ตั้งแต่อายุ 4 ขวบ

การไปโรงเรียนครั้งแรกโดยทางน้ำนี้ก็ได้ให้ประสบการณ์ทั้งทางบวกและทางลบแก่ข้าพเจ้าและพี่ชาย เราจะคุ้นเคยกับการนั่งเรือแจวมีประทุนของตาสอน ชมวิว 2 ข้างฝั่งแม่น้ำน้อยไปตลอดทาง ใช้เวลาแจวเรือประมาณ 30 นาทีจากบ้านถึงโรงเรียน เราจะเห็นบรรยากาศของการสัญจรทางน้ำของผู้คนตลอดเส้นทาง เห็นบ้านเรือนเรือนแพ และตลอดจนท่าเทียบผัก สำหรับท่าเทียบผักเหล่านี้ ได้มีส่วนช่วยชีวิตข้าพเจ้าและพี่ชายไว้หลายครั้ง กล่าวคือ ในช่วงฤดูฝนซึ่งฝนตกหนัก บางครั้งมีลมพายุด้วย และมักจะเกิดขึ้นในช่วงตอนเย็น เวลาที่ต้องนั่งเรือแจวตาสอนกลับบ้าน ช่วงที่เกิดเหตุการณ์นี้ ตาสอนจะหยุดการแจวเรือ โดยหาท่าเทียบผักที่อยู่ใกล้เพื่อเอาเรือไปผูกไว้

ชั่วคราว รอจนฝนหยุดหรือซาแล้ว คลื่นลมไม่มีจึงจะแจวต่อ เมื่อเกิดเหตุการณ์นี้ครั้งแรกในชีวิตข้าพเจ้า ข้าพเจ้ารู้สึกกลัวมาก พี่ชายจะเข้ามานั่งใกล้ ๆ มาจับมือและบอกว่า "ไม่ต้องกลัว" (เขาเองก็อาจจะกลัวแต่มาปลอบใจหาเพื่อนหรืออาจจะเป็นเพราะได้เคยเผชิญมาก่อนข้าพเจ้าแล้วจึงชิน) แต่เมื่อเหตุการณ์ทำนองนี้เกิดเป็นประจำ บางครั้งหลายวันติด ๆ กันก็ทำให้ความกลัวสลายไป กลายเป็นความเคยชิน และเคยชินจนกระทั่งทำให้เราลืมนึกถึงอันตรายไปได้เป็นต้นว่า บางครั้งเราสองคนพี่น้องจะคลานออกจากประทุนเรือ เพื่อออกไปช่วยตาสอนผูกเรือ แรก ๆ ตาสอนจะทำอยู่คนเดียว คือผูกเรือทั้งด้านหัวและด้านท้าย กับเสาไม้ไผ่ที่ใช้ปักหลักในท่าเทียบผัก แต่ตอนหลัง ๆ ข้าพเจ้าและพี่ชายอาจจะคุ้นเคยกับสภาพนี้แล้ว หรือเป็นเพราะจิตอยากช่วยตาสอนหรือจะเห็นว่าสนุกก็ไม่แน่ใจจำได้ว่าขณะที่ตาสอนเริ่มผูกเชือกท้ายเรือ เราสองคนจะออกไปช่วยผูกเชือกด้านหัวเรือ ที่จริงแล้วเป็นการเสี่ยงชีวิตมากเพราะตัวเราเล็ก แม้ว่าจะว่ายน้ำเป็นแล้วทั้งคู่แต่ก็ว่ายแข็งอย่างเด็ก ๆ ถ้ามีลมแรง ๆ หอบเราตกไปจากเรือช่วงฝนตกหนัก เราก็คงจะต้านกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวช่วงนั้นลำบาก แต่เราก็รอดมาได้ทุกครั้ง และเมื่อเราโตขึ้นเราก็ได้เรียนรู้ว่า ภัยธรรมชาตินั้นไม่ว่าจะร้ายแรงเพียงใดก็ตามถ้าเรารู้ตัวรู้วิธีป้องกันเราก็สามารถเอาชนะมันได้ แต่กับภัยบางอย่างเช่น ภัยจากน้ำมือมนุษย์ด้วยกัน แม้จะรู้ตัว รู้วิธีป้องกัน เราก็อาจพลาดและถูกทำลายล้างได้

ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ไปท่องเที่ยวหลายจังหวัดทางภาคเหนือเมื่อเร็ว ๆ นี้ ที่จังหวัดหนึ่งมีเจ้าถิ่นพาไปกินอาหารพื้นเมืองพร้อมทั้งโฆษณาชวนเชื่อว่า มีร้านกาแฟที่อร่อยที่สุดอยู่ร้านหนึ่งจะไปลองชิมไหม ที่จริงข้าพเจ้าเลิกดื่มกาแฟมาหลายปีแล้วแต่ด้วยคำเชิญชวนจึงอยากไปดู (มากกว่าอยากไปกิน) ไปเห็นกระบวนการชง คือใช้กาแฟคั่วและชงด้วยถุง ซึ่งจัดเป็นวิธี 'โบราณ' ทำให้ข้าพเจ้านึกไปถึงเรือขายกาแฟที่พายขายผ่านหน้าบ้านข้าพเจ้าเป็นประจำสมัยเด็ก ๆ ก็ได้ใช้วิธีนี้ แต่ของกินที่ฮิตหรือเป็นที่นิยมของชาวบ้าน กรณีเรือกาแฟ ถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็ต้องเป็น 'โอเลี้ยง' ขายดีที่สุด แต่ถ้าเป็นเด็ก ๆ ก็มักจะกิน 'นมเย็น' และต้องใส่น้ำหวานสีแดง และควบคู่กันมากับเรือขายโอเลี้ยงก็คือเรือก๋วยเตี๋ยวหรือก๋วยเตี๋ยวเรือขนานแท้เพราะพายเรือขายมีทั้งก๋วยเตี๋ยวหมู ก๋วยเตี๋ยวเนื้อ ผัดไทย ตอนช่วงใกล้ ๆ เที่ยงถ้าเป็นวันหยุดไม่ต้องไปโรงเรียน บริเวณ 'หน้ามุข' ของทุกบ้านจะเห็นเด็ก ๆ ออกมานั่งกันเต็มไปหมด มาคอยกินก๋วยเตี๋ยว ขณะเดียวกันบรรดา 'แม่' ก็จะมาคอยเรียกแม่ค้าขายผัก ขายปลา ซึ่งจะมีพายขายกันตลอดทั้งวันเช่นกันและมีหลายเจ้าด้วยแต่ถ้าจะซื้อหมูก็จะต้องเป็นตอนเช้ามืด เราจะได้ยินเสียงเป่าเขาควายเป็นสัญลักษณ์มาแต่ไกล ซึ่งเป็นการปลุกพวกเราให้ตื่นนอนเตรียมตัวไปโรงเรียนพอดี

ช่วงตอนเย็น – หัวค่ำ เป็นอีกช่วงหนึ่งแห่งการรอคอยของพวกเราเด็ก ๆ คือหลังอาหารเย็นแล้วพวกเด็กก็จะมานั่ง 'หน้ามุข' อีกเช่นเคย คราวนี้รอคอยแม่ค้าที่ร้อง "ข้าวโพดคั่ว อ้อยควั่น มาแล้วจ้า" ที่จริงแม่ค้าไม่ได้ขายเพียงสองอย่างนี้ แต่จะมีถั่วต้ม มัน – เผือกต้ม ขนมไทย ๆ อีกหลายอย่างให้เลือก สัญลักษณ์ที่จะเห็นแต่ไกลคือ แสงไฟจาก 'ตะเกียงรั้ว' ตั้งอยู่ที่หัวเรือ บางครั้งเห็นเป็นสีแดง ๆ เพราะมีกระดาษสีหุ้มโป๊ะตะเกียง ล่อแมลงไม่ให้ไปกวนของกินต่าง ๆ ในเรือ ซึ่งถ้าจะถามว่าบรรยากาศแบบนี้ยังคงมีอยู่ในปัจจุบันหรือไม่ ท่านผู้อ่านคงจะเดาคำตอบได้ ก็เป็นที่น่าเสียดาย อาจจะเป็นเพราะความเจริญมีมากขึ้น การคมนาคมทางบกเจริญ ถนนหนทางที่สะดวก การเดินทางทางน้ำจึงหมดความสำคัญลง ขณะเดียวกันด้านความสะอาดของแม่น้ำลำคลองก็ทำให้มนุษย์หลีกเลี่ยงการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคหรือบริโภคเช่นสมัยก่อน เมื่อเรากินก๋วยเตี๋ยวเรือ เราจะไม่พะวงว่าชาม ช้อน ที่คนขายใช้จะไม่สะอาดแม้ว่าคนขายจะล้างสิ่งเหล่านั้นในแม่น้ำลำคลอง (ต่อหน้าเรา) เพราะเราเห็นว่า เราเชื่อว่า สภาพแม่น้ำลำคลองขณะนั้นสะอาดพอ แต่ปัจจุบันไม่เป็นเช่นนั้น

ขอย้อนกลับไปสู่ชีวิตวัยเด็กอีกครั้งหนึ่ง แม้ว่าข้าพเจ้าและพี่ชายจะเรียนจบระดับประถม และย้ายมาเรียนระดับมัธยมยังโรงเรียนประจำอำเภอ คือ โรงเรียนผักไห่ 'สุทธาประมุข' แล้วก็ตาม เราก็ยังคงใช้ทางน้ำเป็นเส้นทางไปยังโรงเรียนอยู่เช่นเดิม แต่ด้วยวิธีการที่ต่างออกไป คือแทนที่จะได้นั่งเรือแจวอย่างเคย เราจะพายเรือไปกันเอง

ส่วนตาสอนก็ทำหน้าที่แจวเรือรับส่งน้อง ๆ ของข้าพเจ้าไปยังโรงเรียนเดิมต่อไป

พูดถึงเรือพายในยุคนั้น จะเห็นว่ามีหลากหลายมาก ทั้งเรือสำปั้น เรือหม่อง เรือบด เรือแปะ เรือหมู ฯลฯ สำหรับเรือที่นิยมในหมู่นักเรียน กรณีที่พายกันระหว่าง 2 – 3 คน ก็คือเรือแปะ ชาวบ้านมักนิยมต่อเรือขึ้นใช้เองในครัวเรือนมากกว่าจะไปว่าจ้าง แต่อย่างไรก็ตามก็มีอู่ต่อเรือขายยุคช่วงต้น ๆ ของปี พ.ศ. 2500 ระยะนั้นแม่น้ำลำคลองยังไม่มีเรือยนต์ขนาดเล็กวิ่งไปมา จึงสะดวกสำหรับการพายเรือไปเรียนหนังสือช่วงหน้าน้ำ ฉะนั้นในตอนเวลาประมาณ 7 โมงเศษ และหลังจาก 4 โมงเย็น ถ้าใครออกมานั่งหน้ามุขก็จะเห็นบรรยากาศการพายเรือไปเรียนหนังสือตลอดแม่น้ำลำคลอง ข้าพเจ้ากับพี่ชายก็จะเป็นหนึ่งในขบวนดังกล่าว โดยพี่ชายเป็นคนพวยท้าย ข้าพเจ้าพายหัว แต่เรือลำข้าพเจ้ามักจะไม่เงียบเหมือนลำอื่น ๆ จะมีเสียงของข้าพเจ้าพูดคุยไปตลอดทางทั้งขาไปและขากลับ ด้วยเหตุที่หลังจากข้าพเจ้าได้เริ่มเรียนกับพี่ชายมาได้ 2 ปี เขาคงจะรำคาญข้าพเจ้าเลยพยายามเรียนให้เก่งจนได้พาสชั้น พอมาอยู่ระดับมัธยมจึงเป็นการเรียนต่างชั้นต่างห้อง ข้าพเจ้าจึงมีเรื่องต่าง ๆ ในชั้นตัวเองมาเล่าสู่กันฟังอยู่เรื่อย และด้วยนิสัยที่น่าจะไม่ดีบางอย่างของข้าพเจ้าแทนที่จะเล่าธรรมดาก็เย้าแหย่พี่ชายไปด้วย บางครั้งจึงทำให้เกิดการโต้เถียง ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ว่าบางวันคนพายหัวแทนที่จะหันหน้าออกกลับหันหน้าเข้า ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการโต้เถียงเพราะจะได้เห็นหน้าคู่ต่อสู้คือพี่ชายข้าพเจ้า แต่ไม่ว่าเราจะมีเหตุให้โต้เถียงอย่างใดก็ตาม ข้าพเจ้าไม่เคยมีพฤติกรรมประเภท "มือไม่พาย แต่เอาเท้ารานำ้" เลยแม้แต่ครั้งเดียว เพราะเมื่อข้าพเจ้าเปลี่ยนท่านั่งเป็นหันหน้าเข้า แม้ว่าปากจะไม่ว่างคือพูดไป แต่ข้าพเจ้าก็ยังคงพายไปแต่เปลี่ยนท่าพายมาเป็นกรรเชียงเรือแทน เพราะฉะนั้น เรือของเราก็จะถึงที่หมายตามกำหนดไม่ว่าที่หมายโรงเรียนหรือขากลับบ้าน

ก่อนที่จะเล่าถึงการเดินทางไกลทางน้ำครั้งแรก ก็ขอไขข้อมูลบางอย่างที่ท่านผู้อ่านบางท่านอาจสงสัยว่าข้าพเจ้าไม่มีพ่อ (คงไม่ใช่) ขาดพ่อตั้งแต่เด็กหรืออย่างไร เพราะจะพูดถึงแต่แม่ ก็ขอเฉลยว่า ข้าพเจ้ามีทั้งพ่อและแม่ แต่พฤติกรรมของลูก ๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางน้ำ ลูก ๆ ทุกคนจะคลุกคลีกับแม่ หรือแม่เป็นผู้จัดการให้ฝ่ายเดียว เพราะว่าพ่อข้าพเจ้าว่ายน้ำไม่เป็น (พายเรือก็ไม่เป็น ฯลฯ) ซึ่งเมื่อตอนเด็ก ๆ ข้าพเจ้าก็เคยสงสัย หรือคิดว่าทำไมพ่อจึงไม่ทำอะไรเหมือนพ่อบ้านอื่น เป็นต้นว่า ช่วงที่น้ำล้นตลิ่งไหลเข้าใต้ถุนบ้าน จนถึงจุดที่รอบ ๆ บริเวณบ้านเจิ่งนองไปด้วยน้ำ และลึกพอควรที่ทุกบ้านจะต้องทำสะพานเทียบหน้าบันไดบ้านของตนเพื่อเป็นท่าเทียบเรือ ฯลฯ ขณะที่พ่อบ้านอื่น ๆ จะลงไปลอยคอในน้ำเพื่อทำสะพาน แต่บ้านข้าพเจ้า แม่จะเป็นคนลงไปลอยคอทำแทน โดยมีพ่อเป็นคนส่งฆ้อน ตะปู เชือก ฯลฯ (ส่วนลูก ๆ นั่งเชียร์บนหน้ามุข) เมื่อโตขึ้นรู้เรื่องราว ลูก ๆ พยายามชวนพ่อไปหัดพายเรือ ท่านก็พายไม่ค่อยได้ ท่านเคยให้ข้อคิดแก่ลูก ๆ ว่า "ของบางอย่างจะยากมาก เมื่อมาหัดทำตอนโต ๆ แล้ว ท่านจึงอยากให้ลูก ๆ ทุกคนได้ฝึกหัดทำอะไรให้เป็น ตั้งแต่เด็ก ๆ จะได้มีประโยชน์มากกว่าและทำได้ง่ายกว่า" ซึ่งข้าพเจ้าก็มาเห็นจริงทุกอย่างเมื่อโตแล้วยิ่งมาเป็นครูยิ่งเห็นชัด เป็นต้นว่า เมื่อข้าพเจ้าเรียนจบจากจุฬาฯใหม่ ๆ เมื่ออายุได้ 20 ปี ข้าพเจ้าได้รับการบรรจุไปเป็นอาจารย์สอนที่วิทยาลัยครูนครสวรรค์ ขณะนั้น (พ.ศ. 2512) ที่นั่นอาจารย์และนักศึกษาส่วนใหญ่จะใช้จักรยานเป็นพาหนะทั้งในสถาบันและออกไปซื้อของกินของใช้ภายนอกสถาบัน ข้าพเจ้าขี่จักรยานไม่เป็น จึงต้องไปหัด ซึ่งกว่าจะขี่ได้ข้าพเจ้าก็ได้แผลเป็นมาเต็มตัว ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงคำพูดของพ่อ จนต้องเขียนจดหมายไปเล่าให้ท่านฟัง เพราะท่านขี่จักรยานเก่ง และเคยชวนให้ข้าพเจ้าหัดตอนเด็ก ๆ แต่ข้าพเจ้าไม่สนใจ

แต่มีอยู่สิ่งหนึ่งที่ลูก ๆ รู้สึกภูมิใจพ่อมากว่าทำได้เหมือนพ่อบ้านอื่น ๆ (อาจเป็นเพราะท่านพยายามปรับตัวเป็น 'เขยผักไห่' ก็ได้) คือ ช่วงกุ้ง ปลา ชุกชุม ทุกบ้านจะมีการดักลอบกันบริเวณริมตลิ่งหน้าบ้านของตนเอง พ่อข้าพเจ้าก็ทำเช่นกัน และที่ข้าพเจ้าจำได้แม่นและประทับใจก็เพราะทุก ๆ เช้าก่อนพ่อจะไปทำงานและก่อนข้าพเจ้าจะไปโรงเรียน ข้าพเจ้ากับพี่ชายจะหิ้วถังเปล่าคนละใบตามพ่อไปกู้ลอบซึ่งที่จริงพ่อจะวางลอบไว้ไม่กี่ใบ แต่เนื่องจาก กุ้ง ปลาชุกชุม เราจะมีกุ้ง (ตัวโต ๆ) ปลาหลากหลายชนิด หิ้วกลับบ้านทุกวัน ท่านอาจไม่เชื่อถ้าจะบอกว่าเรากินกุ้งกันจนเบื่อ กินทิ้งกินขว้างก็ว่าได้ แต่ปัจจุบันข้าพเจ้าหากุ้งแม่น้ำตัวโต ๆ ขนาดที่ได้กินเป็นประจำเมื่อเด็กไม่ได้แล้ว วิธีหากุ้ง – ปลา แบบเด็ก ๆ (หรือผู้ใหญ่) อีกวิธีหนึ่งนอกจากมีการล้อมผักจับปลาและการทำยอไว้หน้าบ้านแล้ว ก็คือการไปหาแหล่งตกปลากันกลางทุ่ง หรือตามกอไผ่ในลำคลองต่าง ๆ ช่วงปิดเทอม

พวกเราก็มักจะพายเรือเข้าคลองกัน ไปกลางทุ่งบ้าง บางส่วนไปพายเรือเล่น บางส่วนไปหาแหล่งตกปลา

ข้าพเจ้าและพี่ชายยังคงพายเรือไปโรงเรียนอยู่ช่วงหนึ่งเท่านั้น หลังจากนั้นไม่นานเมื่อเทคโนโลยีก้าวไกล เริ่มมีเรือยนต์ขนาดเล็กวิ่งบริการรับจ้างมากขึ้น ก็มีผู้คิดบริการรับส่งนักเรียนด้วย ข้าพเจ้ากับพี่ชายก็เลิกพายเรือและหันมาใช้บริการเรือยนต์เหล่านี้ ซึ่งช่วงที่เริ่มมีเรือยนต์ขนาดเล็กก็จะเห็นมีเรือยนต์ขนาดใหญ่วิ่งผ่านหน้าบ้านมากขึ้น มีทั้งรับผู้โดยสารในช่วงสั้น ๆ ระหว่างอำเภอต่ออำเภอ เรือประเภทลากจูง คือเรือยนต์ที่ลากจูงเรือบรรทุกข้าว, เหล็ก ฯลฯ

ในระยะก่อนที่จะมีเรือยนต์ขนาดเล็กวิ่งตามแม่น้ำลำคลองเป็นจำนวนมาก พวกเราจะคุ้นเคยกับการเห็นเรือขนาดใหญ่มาก่อน ซึ่งมีอยู่เพียง 2 ลำ เรียกกันว่าเรือแดงและเรือเขียว (ตามสีที่ทาข้างเรือ) ทั้งสองลำเป็นเรือโดยสารขนาดใหญ่ เป็นเรือ 2 ชั้น ชั้นล่างจะบรรทุกเครื่องอุปโภคบริโภค ชั้นบนรับผู้โดยสาร เรือทั้งสองลำนี้จะรับส่งผู้โดยสารจากผักไห่ไปกรุงเทพฯและจากกรุงเทพฯมาผักไห่ โดยจะวิ่งสวนไปมาทุกวัน ถ้าเป็นสินค้าจากผักไห่ก็จะเป็นสินค้าทางด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะผักสดต่าง ๆ ถ้าสินค้าจากกรุงเทพฯ ก็จะเป็นของแห้งของชำต่าง ๆ เรือทั้งสองลำจะออกเดินทางจากต้นทางในเวลาไล่เรี่ยกันคือประมาณ 4 โมงเย็น และไปถึงปลายทางประมาณตี 5 สำหรับท่าเรือที่กรุงเทพฯ คือท่าเตียน

ข้าพเจ้ามีโอกาสเดินทางไกลทางน้ำเป็นครั้งแรกด้วยเรือแดง โดยติดตามพ่อแม่เข้ากรุงเทพฯ พร้อมพี่ชาย เพื่อไปเยี่ยมลุงซึ่งรับราชการอยู่ในกรุงเทพฯ ในการเดินทางครั้งนั้นนอกจากจะจัดเตรียมเสื้อผ้าแล้วจำได้ว่า แม่ได้นำเอาปิ่นโตใส่อาหารเย็นลงเรือไปด้วย เพราะเกรงว่าข้าพเจ้าและพี่ชายจะหิว เนื่องจากเมื่อเรือออกท่าที่ผักไห่แล้วจะวิ่งจอดรับผู้โดยสารเป็นจุดจุดเท่านั้น จุดใหญ่จุดแรกที่จะจอดคือบ้านแพน (อ.เสนา ในปัจจุบัน) ซึ่งกว่าจะถึงก็จะใช้เวลาหลายชั่วโมง (ประมาณ 2 ทุ่ม) ที่จุดนี้จะมีอาหารเย็นจำหน่าย โดยมีแม่ค้าพ่อค้าพายเรือมาเทียบกับเรือแดง แม่ค้าจะนำอาหารสำเร็จรูปมาขาย มีโอเลี้ยง ข้าวห่อ บรรยากาศก็จะคล้าย ๆ กับแม่ค้า พ่อค้าที่พายเรือมาขายของที่ผักไห่ เพียงแต่ขณะนั้นแม่ค้าพ่อค้าจะมารวมตัวอยู่ที่เดียวกันเป็นจำนวนมาก สิ่งที่แตกต่างคือในยุคก่อนวัสดุที่ใช้ห่อ หรือใส่อาหารจะเป็นวัสดุธรรมชาติเท่านั้น คือใช้ใบตอง มีทั้งใบตองแห้งและใบตองสด แม่น้ำลำคลองช่วงที่เรือแล่นผ่านไปยังมองเห็นน้ำใส ไม่มีสิ่งสกปรกลอยไปลอยมามากเหมือนในปัจจุบัน จากบ้านแพนเรือจะแล่นเข้าสู่บางไทร สามโคก นนทบุรี จนกระทั่งถึงท่าเตียน ถ้าจะถามว่าน่ากลัวหรือไม่ สำหรับผู้ที่ว่ายน้ำไม่เป็น การเดินทางทางเรือ

ย่อมน่ากลัวเสมอ แต่ด้วยจิตสำนึกของเด็กตลอดจนคำบอกเล่าต่อ ๆ มา และประสบการณ์ในการเดินทางในครั้งหลัง ๆ จะเรียนรู้ว่ามีช่วงที่น่ากลัวที่สุดของการเดินทางทางน้ำระยะนั้น คือ บริเวณที่เรียกว่า 'ลานเท' เพราะเป็นช่วงที่แม่น้ำจากหลายสายมาบรรจบกันจนทำให้ความกว้างของแม่น้ำขยายตัวกว้างกว่าช่วงอื่น ๆ และในอดีตจะมีเรือเขียวหรือเรือแดงมาล่มบริเวณลานเทเท่านั้น โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน ที่มีฝนตกหนักและมีพายุ และในการล่มแต่ละครั้งก็จะมีคนตายกันมาก เพราะไม่ว่าจะเป็นเที่ยวล่องหรือเที่ยวขึ้น ช่วงที่แล่นถึง "ลานเท" ก็จะอยู่ช่วงดึกแล้ว ผู้โดยสารส่วนใหญ่จะหลับ โชคดีของข้าพเจ้าและครอบครัวที่ต้องอาศัยการเดินทางแบบนี้หลายครั้งในชีวิตแต่ก็รอดมาได้ แต่หลังจากนั้นอีกไม่กี่ปีต่อมา เมื่อข้าพเจ้าต้องจากบ้านมาศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนสตรีประจำจังหวัด (จอมสุรางค์อุปถัมภ์) ความเจริญได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือผักไห่เริ่มมีถนน ชาวผักไห่ส่วนใหญ่รวมทั้งข้าพเจ้าก็ได้เลิกใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง เปลี่ยนการเดินทางทางน้ำมาเป็นทางบกแทน ส่วนเรือเขียว เรือแดงก็ยังคงวิ่งอยู่โดยเน้นไปที่การขนส่งสินค้าอย่างเดียว แต่เมื่อการคมนาคมทางบกดีขึ้นมาก การขนส่งสินค้าทำได้สะดวกกว่าและรวดเร็วกว่า เรือเขียว เรือแดงก็หยุดวิ่งโดยสิ้นเชิง

แม้ว่าวิถีชีวิตประจำวันของข้าพเจ้าในวัยที่เริ่มไปศึกษาต่อในกรุงเทพฯ คือ การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย จะมีหลายสิ่งหลายอย่างได้เปลี่ยนไป แต่ด้วยความที่ชีวิตครึ่งหนึ่งในวัยเด็กข้าพเจ้ามีความผูกพันอยู่กับแม่น้ำ ลำคลอง ฉะนั้นเมื่อมีโอกาส ข้าพเจ้ามักจะใฝ่หาบรรยากาศเก่า ๆ เสมอ เป็นต้นว่า เมื่อเข้าเป็นน้องใหม่ที่คณะครุศาสตร์จุฬาฯ มีวิชาบังคับเพื่อสุขภาพอนามัยและการเข้าสังคม บังคับให้นิสิตทุกคนต้องเรียนรำไทย เต้นรำ และเลือกเรียนการกีฬาอีก 2 ชนิด ซึ่งกีฬานั้นมีให้เลือกมากมาย แต่ข้าพเจ้าพอใจที่จะไปเลือกเรียนว่ายน้ำหนึ่งอย่าง ทำให้เพื่อน ๆ แปลกใจเพราะส่วนใหญ่พวกที่จะเลือกเรียนว่ายน้ำคือพวกที่ยังว่ายน้ำไม่เป็น แต่ข้าพเจ้าซึ่งเคยว่ายน้ำข้ามคลอง ข้ามแม่น้ำตอนเด็ก ๆ ทุกวันก็ยังไปเรียน แต่ก็ดีทำให้ได้ข้อพิสูจน์ว่าท่าฟรีสไตล์ตามมาตรฐานสากลนั้น 'มัน' สู้ท่าฟรีสไตล์ที่ข้าพเจ้าว่ายเป็นมาตั้งแต่สมัยเด็ก ๆ ไม่ได้เลย

และด้วยภาระหน้าที่ในปัจจุบัน แม้ว่าข้าพเจ้าจะยังมีบ้านติดริมแม่น้ำอยู่ที่ผักไห่อยู่เช่นเดิม แต่โอกาสที่จะได้ไปนั่งชื่นชมกับสายน้ำ หรือไปว่ายน้ำข้ามคลองเป็นประจำคงทำไม่ได้แล้ว ก็รู้สึกเสียดายในบางเวลา แต่ที่รู้สึกเสียดายและใจหายมากขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วง 2 – 3 ปี ที่ผ่านมานี้ก็คือสภาพของน้ำที่เปลี่ยนแปลงไป คือเปลี่ยนทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ปริมาณน้ำในแม่น้ำน้อยลดลงมาก จนคาดกันว่าถ้ามีแนวโน้มเป็นเช่นนี้ ภายใน 5 – 10 ปีนี้ข้าพเจ้าน่าจะเดินข้ามแม่น้ำสายนี้จากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่งได้ โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้ง ยิ่งน้ำในคลองไม่ต้องพูดถึง แห้งขอดคลองเกือบทั้งปีอยู่แล้ว ด้านคุณภาพของน้ำ แม้จะยังไม่มีใครไปทำวิจัยจนปรากฏผลชัด แต่เท่าที่มองเห็น มองไม่พบน้ำใสสะอาดอย่างเคย มีขยะ สิ่งสกปรกลอยไปมาเต็มไปหมด ข้าพเจ้าเชื่อว่าสภาพการณ์เช่นนี้คงไม่ได้เกิดเฉพาะแม่น้ำน้อยที่ไหลผ่านผักไห่เท่านั้น คงจะมีแม่น้ำลำคลองสายอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ที่ไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีสภาพเช่นกัน ก็คงถึงเวลาแล้วที่เราชาวอยุธยาจะได้ร่วมแรงร่วมใจกัน ช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหาเหล่านี้ เพื่อหาทางอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่ายิ่งนี้สำหรับพวกเราในปัจจุบัน และสำหรับลูกหลานของพวกเราในอนาคต ให้สามารถใช้ทรัพยากรน้ำได้คุ้มค่าก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถใช้ได้ไปชั่วกาลนาน

โครงการน้ำในวิสัยทัศน์โลก
(World Water Vision)

โอกาส ศรีสะอาด

โลกของเรามีอีกชื่อหนึ่งว่าดาวโลกสีน้ำเงิน ถ้ามองโลกจากอวกาศเห็นเป็นสีน้ำเงินสวยงาม เพราะโลกอุดมไปด้วยน้ำ พื้นที่ผิวโลก 70% หรือ 3 ใน 4 ปกคลุมด้วยน้ำ ทำให้เราเข้าใจผิดว่าเราจะมีน้ำกินน้ำใช้อย่างเหลือเฟืออย่างไม่สิ้นสุด แท้ที่จริงแล้วสถานการณ์น้ำของโลกกำลังเข้าสู่วิกฤต น้ำทั้งโลกมีอยู่ 326,000,000 ลูกบาศก์ไมล์ ที่สามารถนำมาใช้เพื่อการดำรงชีวิตมีเพียง 300 ลูกบาศก์ไมล์หรือ 1/10,000 ของหนึ่งเปอร์เซ็นต์ของน้ำที่มีอยู่ทั้งโลกเท่านั้น 97%เป็นน้ำในมหาสมุทร อีก 3%อยู่นอกมหาสมุทร ในจำนวนนี้เกือบ 77% เป็นน้ำแข็งที่ขั้วโลกทั้งสอง 22 % เป็นน้ำใต้ดินที่เหลืออีก 1% เป็นน้ำในบรรยากาศ 39% อยู่ในทะเลสาบ 61 % เหลือเป็นน้ำในแม่น้ำที่เรานำมาใช้ในการดำรงชีวิตเป็นส่วนใหญ่อยู่เพียง 4/10 ของหนึ่งเปอร์เซ็นต์เท่านั้น(Nace,U.S. Geological Survey,1967)

น้ำเป็นพื้นฐานของชีวิต ถ้าอยากให้มีชีวิตอยู่บนโลกนี้ต่อไป ต้องมีการจัดการการใช้น้ำใหม่ เราไม่สามารถใช้น้ำอย่างล้างผลาญเช่นอดีตที่ผ่านมาไม่ได้อีกแล้ว จึงเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่ต้องมีองค์กรที่จะต้องทำหน้าที่พิทักษ์ให้มีน้ำสะอาดใช้ และให้มั่นใจได้ว่ามีน้ำใช้สำหรับเราเอง ลูกหลานของเราและสิ่งแวดล้อมของเรา

พลโลกของเราเพิ่มขึ้นประมาณ 25,000 คนทุกวัน ความต้องการอาหารและน้ำย่อมเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ถ้าไม่เตรียมการอะไรไว้เลยสักวันหนึ่ง น้ำที่มีอยู่ทั้งโลกก็ไม่สามารถเลี้ยงคนที่อยู่บนโลกใบนี้ได้พอเพียง

ด้วยความจำเป็นดังกล่าวองค์การสหประชาชาติจึงได้รับดำเนินการโครงการที่จะพิทักษ์น้ำและให้มีการใช้น้ำอย่างยั่งยืนและเป็นระบบ เรียกว่าโครงการณน้ำในวิสัยทัศน์โลก (World Water Vision) มีชื่อเต็มๆว่า คณะกรรมการวิสัยทัศน์โลกเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมในศตวรรษที่ 21 (The World Water Councils Long–term Vision on Water, Life and Environment in the 21st Century) จัดตั้งขึ้นโดยหวังว่าจะนำพามนุษย์โลกมีน้ำกินน้ำใช้ มีการใช้ทรัพยากรน้ำที่ยั่งยืน โครงการนี้เกิดขึ้นหลังจากการประชุมคณะผู้ก่อการในปี ค.ศ. 1998 ด้วนการสนับสนุนของสำนักงานเลขาองค์การสหประชาชาติ โดยมีวิธีการคือ

1. ใช้ความรู้ และเทคโนโลยี สนับสนุนให้เกิดปฏิบัติการอนุรักษ์น้ำอย่างเป็นระบบและจริงจัง

2. หาแนวโน้มและการพัฒนาความรู้ด้านต่างๆที่เกี่ยวกับน้ำในส่วนภูมิภาคและของโลกทั้งหมด ที่จะมีอิทธิพลต่อการใช้น้ำในอนาคต

3. ให้พลโลกได้ตระหนัก ระแวดระวัง ยอมร่วมปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ตามวิสัยทัศน์ที่ได้ถูกกำหนดไว้

4. ให้หน่วยงานต่างๆทั้งของภาครัฐและเอกชนมีวิสัยทัศน์ร่วมกันในการอนุรักษ์การจัดสรรค์น้ำกินน้ำใช้ร่วมกันในอีก 25 ปีข้างหน้าในฐานะที่เป็นพลเมืองของสังคมโลก

แผนการดำเนินงาน

การดำเนินโครงการนี้ได้รับการสนับสนุนขององค์การ UNESCO ตั้งแต่เริ่มแรกจนสามารถดำเนินการได้ โดยมีแนวคิดกว้างๆว่า พยายามอธิบายความต้องการการใช้น้ำ

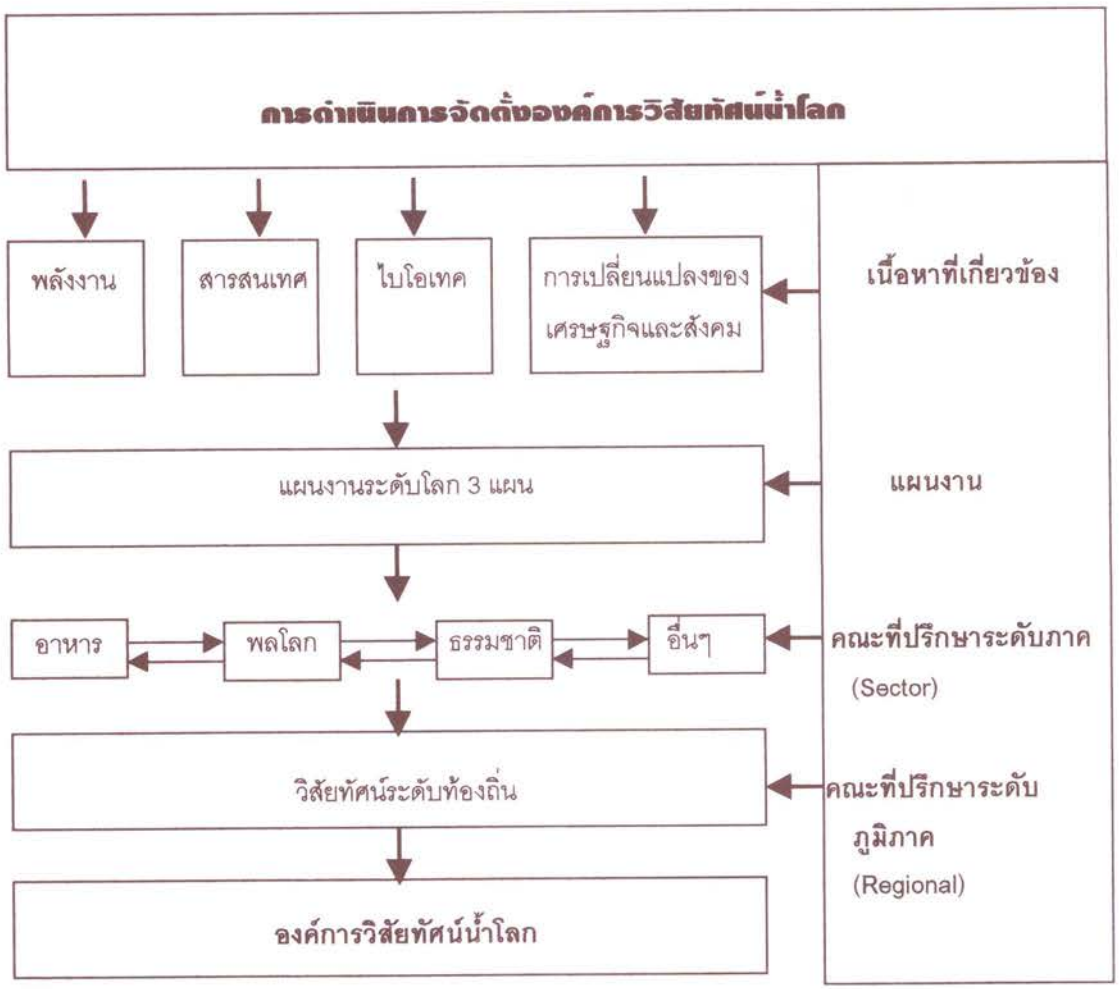

ผังการจัดตั้งและดำเนินการ องค์การวิสัยทัศน์น้ำโลก

ของพลโลกในอนาคต 20–30 ข้างหน้าให้ได้ แล้วหาทางดำเนินการอนุรักษ์การใช้น้ำที่มีอยู่ให้สามารถใช้ไปได้ต่อเนื่องอย่างยั่งยืน

(แผนผังด้านซ้าย)

การดำเนินการเริ่มต้นด้วยการศึกษาเนื้อหาวิชาการที่เกี่ยวข้องและจะมีอิทธิพลต่อการใช้น้ำในอนาคต ได้แก่ แนวโน้มการพัฒนาเทคโนโลยีหลักๆได้แก่เทคโนโลยีพลังงาน เทคโนโลยีสารสนเทศ ไบโอเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปในอีก 30 ปีข้างหน้า ว่าจะมีอิทธิพลต่อการใช้น้ำในอนาคตอย่างไร ได้มีการเตรียมการจัดประชุม วันน้ำโลก 2000 ครั้งที่ 2 ที่กรุงเฮก ระหว่างวันที่ 17–22 เดือนมีนาคม ค.ศ. 2000 โดยหวังว่าผลจากการประชุมจะทำให้เกิดเกิดสัญญาทางนโยบายระดับนานาชาติร่วมกัน

จัดตั้งองค์การวิสัยทัศน์น้ำโลกมีแผนดำเนินการหลัก 3 แผน

มีการนำผลจากการประมวลข้อมูล การทบทวนข้อตกลง แนวโน้มของเทคโนโลยี วิสัยทัศน์ที่เกิดขึ้น ฯลฯ มากำหนดเป็นวิธีปฏิบัติให้สามารถดำเนินการได้ โดยมีคณะกรรมการระดับภาคเป็นผู้ดำเนินการ สรุปเป็นหัวข้อ สำคัญได้ 3 หัวข้อ คือ

1. น้ำสำหรับพลโลก (Water for People)
2. น้ำสำหรับอาหาร (Water for Food)
3. น้ำและธรรมชาติ (Water and Nature)

ได้มีการจัดแผนการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับเรื่องนี้ระหว่างเดือน กันยายน ค.ศ. 1998 ถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2000 ไว้ไม่น้อยกว่า 200 ครั้ง จากหัวข้อหลักได้จัดทำแผนดำเนินการขึ้นเป็น 3 แผนงาน คือ

1. สถานการน้ำโลก : ปัญหาหลักๆเรื่องน้ำของโลกยังไม่ได้รับการแก้ไข

ยุทธวิธีการแก้ปัญหาเรื่องน้ำของโลกยังไม่ได้รับความเอาใจใส่และนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง สถาพการใช้แหล่งน้ำของโลกกำลังเข้าสู่วิกฤตใกล้ความสามารถของแหล่งน้ำจะอำนวยให้ได้ ถ้าปล่อยให้สภาพนี้เป็นต่อไปโดยขาดการควบคุมดูแล จะเกิดการขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้และจะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างสังคมในที่สุด

2. วิกฤติการณ์น้ำ : สภาพสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดความมั่นคงของสังคม

ยุทธวิธีการแก้ปัญหาเรื่องน้ำของโลกยังไม่ได้รับความสำเร็จ จะทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำ น้ำท่วม มีการอพยพของผู้คนไปยังแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่า เป็นสภาวะที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จะนำมาซึ่งความขัดแย้งแย่งชิง แผนการนี้พยายามคิดล่วงหน้าว่า จะเกิดความร้ายแรงขึ้นอย่างไรบ้างถ้าไม่คิดทำดำเนินการแก้ไขเหตุไว้ก่อน และถ้าการแก้ไขไม่ทันการณ์

3. น้ำที่ยั่งยืนของโลก : วิถีทางที่จะทำให้อนาคตยั่งยืน

โลกเห็นด้วยกับการจัดการทรัพยากรน้ำ เห็นด้วยกับความร่วมมือที่จะให้เกิดขึ้นในทุกระดับ คุณภาพชีวิตดีขึ้นด้วยการลงทุนทางการศึกษา ฉันใด เทคโยโลยีสารสนเทศช่วยหาวิธีการจัดการและจะทำให้เกิดจิตสำนึกมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ให้มีและสามารถนำมาใช้ใหม่ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดและยั่งยืน ฉันนั้น

คณะกรรมการที่ปรึกษาระดับภาค

คณะกรรมการที่ปรึกษาระดับภาค ได้ร่วมมือกับองค์การ สถาบัน และหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวกับน้ำอื่นๆอย่างใกล้ชิด ดำเนินการผ่านและสอดคล้องกับนโยบายขององค์เหล่านั้นด้วย ที่ควรทราบมีดังนี้

1. น้ำสำหรับพลโลก ทำหน้าที่เกี่ยวกับแหล่งน้ำดื่มและน้ำสำหรับสาธารณูประโภคโดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา ผ่าน WSSCCสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงเจนีวา สวิสเซอร์แลนด์

Water Supply and Sanitation Collaborative Council

WSSCC มีภาระที่จะต้องเร่งให้เกิดการใช้น้ำ น้ำเพื่อสาธารณูปโภคอย่างยั่งยืน และการกำจัดน้ำเสียโดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา

2. น้ำสำหรับอาหาร ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับน้ำและน้ำฝนที่ใช้ในการเพาะปลูกผลิตอาหาร ผ่าน ICID

ICID-CIID

International Commission on Irrigation and Drainage (ICID)

ICID มีภาระกิจกระตุ้นและส่งเสริมให้ใช้ ศิลปวิทยาศาสตร์ วิศวกรรม เกษตร เศรษฐกิจ นิเวศวิทยา และสังคมศาสตร์ ในการจัดการน้ำ การพังทะลายของดิน การระบายน้ำ การควบคุมน้ำและวิจัยที่จะใช้ความรู้และเทคนิคใหม่ ๆ เพื่อปรับปรุงการเกษตรให้เป็นแหล่งผลิตอาหารของโลกตลอดไป

IWMI INTERNATIONAL WATER MANAGEMENT INSTITUTE

IWMI มีภาระกิจสนับสนุนให้มีสถาณการณ์อาหารที่มั่นคงและพยายามขจัดความยากจน มีการเพิ่มผลผลิตทางเกษตรที่ยั่งยืนโดยการจัดการการใช้น้ำเพื่อการเกษตรและการจัดการการใช้น้ำของลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ

IFPRI

searching for policies to feed the world and protect the environment

IFPRI

IFPRI มีหน้าที่แสวงหานโยบายเพื่อหาอาหารให้กับพลโลกและป้องกันสิ่งแวดล้อม

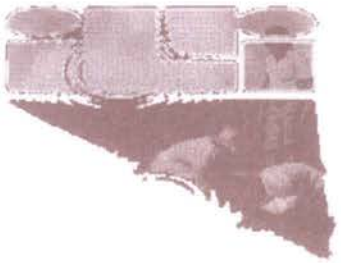

ILRI (International Institute for Land Reclamation and Improvement)

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION of THE UNITED NATIONS Food for all

FAO(องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ) มีภาระกิจที่จะทำให้เกิดความมั่นคงในการประมงและอาหารพลโลกได้โปรตีนจากปลามากกว่าสัตว์อื่นและพยายามสนับสนุนให้ปลาเป็นแหล่งโปรตีนของโลก

3. น้ำและธรรมชาติ ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัด

1. น้ำจืดในระบบนิเวศ ผ่าน IUCN

IUCN

The World Conservation Union

2. การควบคุมแม่น้ำ ผ่าน
   River Bureau of the Japanese Ministry of Construction
   IAHR (International Association for Hydraulic Research)
3. น้ำเพื่อพลังงาน ผ่าน
   IWRA (International Water Resource Association)
   IHA
4. น้ำฝนสำหรับการเพาะปลูก
   IRSCA

คณะกรรมการที่ปรึกษาระดับภูมิภาค

เป็นการหาแนวคิดร่วมกันในอันที่จะจัดสรรน้ำระยะยาว 25 ปีข้างหน้า โดยสามารถรักษาสมดุลระหว่างการจัดหาและการใช้ ให้พอเพียงกับพลเมืองในท้องถิ่น ร่วมมือกับ GWP(Global Water Partnership) ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการ TACs(Regional Technical Advisory Committees) เพื่อเร่งให้เกิดดำเนินการโครงการ เช่น

1. เอเชียใต้ผ่าน GWP คือ TAC:SASTAC(South Asia)

2. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่าน GWP คือ TAC:SEATAC(Southeast Asia)

3. อัฟริกาใต้ ผ่าน GWP คือ TAC:SATAC (Southern Africa)

ฯลฯ

การดำเนินงานของ GWP ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งมีประเทศไทยเป็นสมาชิกอยู่ด้วยนั้น GWP ได้ติดต่อขอให้ผู้ชำนาญการพัฒนาทรัพยากรน้ำในภูมิภาคนี้จำนวน 8 คน มีคนไทย 2 คน มาเลเซีย 2 คน อินโดนีเซีย 2 คน เวียดนาม 1 คน ได้ดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการ(SEATAC) และได้กำหนดโครงการเร่งด่วนขึ้น 6 โครงการที่ต้องรีบดำเนินการ คือ

1. จัดประชุมแนะนำ GWP และหลักการบริหารการจัดการน้ำแบบผสมผสานครบวงจร

2. โครงการจัดทำข้อมูลด้านน้ำของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการวางแผนและความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศ

3. วิเคราะห์หารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของแต่ละประเทศ

4. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างองค์กรผู้ให้การสนับสนุน เพื่อขจัดความซ้ำซ้อนและประสานความร่วมมือให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5. โครงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และถ่ายทอดความรู้ระหว่างประเทศในภูมิภาค เพื่อเผยแพร่แนวทางและวิธีการที่ได้รับความสำเร็จ

6. โครงการสนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายข้อมูลทรัพยากรน้ำ

ประเทศไทยได้เข้าร่วมโครงการความร่วมมือกับ GWP ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2540 ในการดำเนินการขั้นต้นได้มอบหมายให้ สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ

อ้างอิง

1. สุกรานต์ โรจนไพรวงศ์ GWPเพื่อการจัดการน้ำระดับโลก โลกสีเขียว พฤศจิกายน–ธันวาคม 2540

2. htt://watervision.org

วารีสัญจร พระนครศรีอยุธยา

ชัยสงค์ ชูฤทธิ์

ได้รับใบสั่งจากท่านอธิการราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (EPISODE–2) ให้เขียนเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางน้ำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมทั้งย้ำอย่างหนักแน่นว่าเขียนท่องเที่ยวทางน้ำ แต่ไม่เอาน้ำให้เอาแต่เนื้อ ๆ ก็เลยมานั่งงงอยู่ว่าให้ไปเที่ยวทางน้ำแต่ไม่เอาน้ำ แล้วจะให้เขียนเรื่องไปเที่ยวทางไหนสงสัยท่านอธิการคงจะให้เขียนเรื่องทางน้ำที่แออัดมีแต่ผักตบชวาเป็นเนื้อเต็มไปหมด

แนวความคิดเรื่อง The River of Kings

เริ่มมาจากความผูกพันอันยาวนาน ระหว่างแม่น้ำพระมหากษัตริย์ และคนไทย ซึ่งดำรงอยู่มาท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ และความร่มเย็นเป็นสุข เปรียบได้ดังสายน้ำที่ไม่มีวันสิ้นสุด พระมหากษัตริย์นั้นเปรียบเสมือนสายเลือดที่หล่อเลี้ยงทุกชีวิต เช่นเดียวกับแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงประชาชน ก่อให้เกิดความสมบูรณ์ของธัญญาหาร อารยธรรม วัฒนธรรม และศิลปกรรมของประเทศชาติ สืบมาตั้งแต่สมัย สุโขทัย อยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ การเฉลิมฉลองแม่น้ำก็เท่ากับการแสดงความสำนึกในบุญคุณของแม่น้ำและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ด้วยนั่นเอง ดังนั้นทุกจังหวัดในประเทศไทยสามารถร่วมโครงการ The River of Kings ได้แม้แต่จังหวัดภูเก็ตที่ไม่มีแม่น้ำอยู่เลย เพราะเราอาจฉลองกระแสน้ำในทะเล ลำคลองหรืออะไรก็ได้ที่มีสายน้ำเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิต วัฒนธรรม และเราก็สามารถดึงเอาวิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นจุดร่วมของการเฉลิมฉลองได้และที่สำคัญที่สุดทุกคนได้รวมใจกันน้อมรำลึกถึงองค์พระมิ่งขวัญของประชากรไทยด้วย

บทบาทของสายน้ำ ต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแม่น้ำล้อมรอบเกาะเมือง 3 สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี ซึ่งเป็นทำเลที่ถือว่าสุดยอดทางยุทธศาสตร์ในการป้องกันเมือง และในขณะเดียวกันก็เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดวิถีชีวิตของผู้คนสืบทอดต่อกันมา ซึ่งหากพิจารณาถึงบทบาทของสายน้ำแล้ว สามารถแยกได้ดังนี้

1. เป็นแหล่งธรรมชาติวิทยาและแหล่งพักผ่อน นักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้ด้านธรรมชาติ เช่น ไม้ป่านานาพรรณ สมุนไพร นก แมลง สัตว์น้ำ เรียนรู้ถึงคุณภาพของน้ำลำคลอง ตลอดจนสภาพแวดล้อมและอากาศที่แวดล้อมอยู่ ณ สถานที่นั้น เช่น การนั่งเรือเข้าไปตามคลองหันตราของเกาะเมืองอยุธยา (เส้นทางใหม่) นักท่องเที่ยวก็จะได้เห็นและชื่นชมกับบรรดานกกระยาง นกปรอด นกแซงแซว นกขมิ้น นกกินปลีอกเหลือง เป็นต้น ซึ่งมีให้เห็นอยู่ควบคู่ไปกับความร่มรื่นของไม้ริมน้ำ ทุ่งนาสองข้างทาง บางช่วงซึ่งเขียวขจีมองเห็นสบายตา หากหิวก็จะมีเรือกาแฟหรือก๋วยเตี๋ยวเรือพายมาขายให้อิ่มท้อง รสชาติก็ไม่เลวทีเดียว กาแฟนั้นเป็นกาแฟแบบโบราณรสแบบเดียวกับที่สมัยก่อนคนขายจะใส่กระป๋องนมผูกด้วยเชือกกล้วยยังไงอย่างนั้นทีเดียว สนนราคาทั้ง 2 อย่างก็ไม่แพง จะเหมารับเป็นคณะก็ได้ ในลำคลองหันตรายังมีบ้านเก่าแก่ของคุณลุงประชุมและคุณป้าปราณี สองสามีภรรยาผู้ใจดีอยู่ที่บ้านแห่งนี้เมื่อ 80 ปีที่แล้ว คุณลุงคุณป้ายังเลี้ยงลูกสมุนเป็นสุนัขไว้หลายตัวคอยเป็นเพื่อนและต้อนรับแขก คุณป้าบอกว่ายินดีต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาแวะบ้าน (ตอนกลางวัน) ทุกคน ถ้าแจ้งมาก่อนเป็นคณะก็จะดีจะได้เตรียมน้ำท่าไว้คอยต้อนรับนี่แหละครับน้ำใจของชาวอยุธยารุ่นแท้ไม่มีการเสียนแบบ

2. แหล่งวัฒนธรรมในสายน้ำ ซึ่งสืบทอดกันมาตั้งแต่ปู่ ย่า ตายาย อันได้แก่

2.1 แหล่งตำนานพื้นบ้านของแต่ละตำบล ท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น ตำนานของตำบลคานหาม อันเป็นที่มาของบ้านคานหาม และบ้านยายสังข์ (วัดกระสังข์) ในปัจจุบันเป็นต้น

2.2 แหล่งวรรณกรรม / วรรณคดี ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี เช่น ขุนช้าง ขุนแผน บทนิราศเจ้าฟ้ากุ้ง เป็นต้น

2.3 แหล่งโบราณคดีและโบราณสถาน เช่น โบราณสถานริมฝั่งน้ำของพระนครศรีอยุธยา การศึกษาเส้นทางเดินทัพ การหนีข้าศึก การเดินทางเพื่อไปหัวเมืองต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์ในอดีตของพระนครศรีอยุธยา

2.4 แหล่งกำเนิดบทเพลง เพลงลูกทุ่ง เช่น เพลงสาวผักไห่ (ของ ท่านอธิการบุหงา) เพลงสาวบ้านแพน เป็นต้น และที่สำคัญคือ เป็นต้นกำเนิดของเพลงเรือ ที่หนุ่ม ๆ ใช้จีบสาวในสมัยก่อนด้วย

2.5 มีวิถีชีวิตชุมชนที่น่าสนใจ เช่น ชีวิตความเป็นอยู่ การตั้งบ้านเรือน ร้านค้า เรือนแพริมน้ำ ชีวิตชาวเรือ

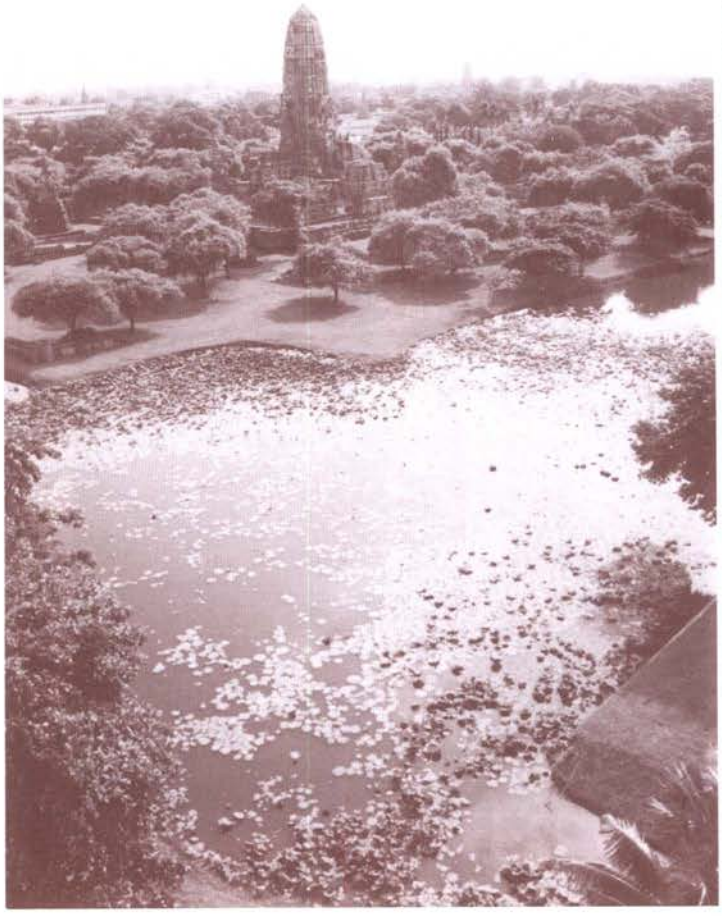

ซึ่งสามารถเห็นสิ่งเหล่านี้ได้ชัดเจน ตัวอย่างเช่นที่ตำบลเจ้าเจ็ด อำเภอเสนา ถึงแม้เรือนแพทั้งหลายหนีขึ้นบกกันหมดแล้ว แต่ภาพคูหาเรือนไม้เก่าแก่ริมน้ำ ซึ่งตั้งอยู่เลยอำเภอเสนาไปไม่กี่สิบเมตรก็สามารถทำให้นึกถึงบรรยากาศสมัยก่อนยุคเรือเมล์เขียวแดงแล่นผ่านลานเท ต้นกำเนิดและดับของเจ้าลอยในเรื่อง "หลายชีวิต" ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้วิถีทางทำมาหากินของชาวบ้านของสองริมฝั่งไม่ว่าจะเป็น เกาะเมืองอยุธยา คลองเจ้าเจ็ด หรือคลองขนมจีน ก็ยังมีสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวได้พบเห็น เช่น โป๊ะ ยอ ประมงในกระชัง ผักบุ้งผักกระเฉด ฟาร์มเป็ด ฟาร์มกบ ฯลฯ

2.6 งานประเพณีในสายน้ำ แม่น้ำเป็นแหล่งที่ก่อกำเนิดประเพณีหลายอย่าง เช่น ประเพณีการแข่งเรือ ประเพณีแห่หลวงพ่อพุทธเกสร ที่วัดเจ้าเจ็ดใน อ.เสนา นอกจากนี้ก็มีประเพณีทั่วไปของประเทศ ได้แก่ ประเพณีลอยกระทง สงกรานต์ เป็นต้น

3. แหล่งศึกษาผลงานด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนเมืองริมน้ำ การสร้างบ้านเรือนไม้สะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความอ่าน ทางด้านสร้างสรรค์ของช่างฝีมือต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านจิตกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม เช่น วัดไชยวัฒนาราม วัดพุทไธศวรรย์ เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่พระนครศรีอยุธยาได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในมรดกโลกอันเนื่องจากสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น นอกจากนี้ สถาปัตยกรรมริมน้ำที่มีชื่อเสียงติดระดับนานาชาติ อีกแห่งหนึ่งก็คือ พระราชวังบางปะอิน งานสถาปัตยกรรมเหล่านี้ยังรวมไปถึงวัดวาอารามอื่น ๆ อาทิเช่น มัสยิด และสะพานตลอดจนการสร้างเรือในรูปแบบต่าง ๆ อีกด้วย

กิจกรรมการท่องเที่ยวในสายน้ำ

บทบาทของสายน้ำตามที่กล่าวมา ล้วนเป็นเสน่ห์ที่น่าสนใจแก่การท่องเที่ยวทั้งสิ้น การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน มีบริษัทเดินเรือของเอกชนเริ่มให้ความสนใจเข้ามาให้บริการ มีการปรับปรุงเพิ่มรสชาติของการล่องเรือมากขึ้น เช่น เพิ่มการขับเสภา การเสริฟอาหารและของว่างบนเรือ การเล่าเรื่องย้อนยุค และการแสดงฟันดาบประกอบการเดินเรือที่วัดพุทไธศวรรย์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีการเรียกชื่อต่าง ๆ กันไป เช่น ทัวร์เลียบคลองตามรอยนิราศบ้าง วรรณคดีสัญจรตามสายธารบ้าง วัฒนธรรมสัญจรในสายน้ำบ้าง เลียบคลองชมสวนบ้าง เป็นต้น

วารีสัญจรรอบเกาะเมือง

เป็นที่น่ายินดีว่า ขณะนี้ ทางเทศบาลพระนครศรีอยุธยาได้ทำการขุดลอกคลองคูที่บางส่วนตื้นเขินออกจนปัจจุบันสามารถล่องเรือได้รอบเกาะ เส้นทางการล่องเรือ

อาจเริ่มต้นได้ที่หน้าพระราชวังจันทรเกษม (ในกรณีเช่าเหมาเรือหางยาว) หรือเริ่มจากร้านอาหารเรือนรับรอง (ในกรณีใช้บริการเดินเรือเบญจรงค์) ส่วนเส้นทางที่จะล่องก็จะผ่านวัดรัตนชัย วัดพนัญเชิง ป้อมเพชร วัดบางกะจะ วัดพุทไธศวรรย์ โบสถ์เซนยอเซฟ วัดไชยวัฒนาราม วัดกษัตราธิราช เจดีย์ศรีสุริโยทัย ผ่านบ้านทรงไทยรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้ง บ้านของ คุณแสงชัย สุนทรวัฒน์ อดีตผู้อำนวยการ อสมท.ด้วย

การล่องเรือเส้นทางนี้ ท่านจะได้สัมผัสบรรยากาศหลากหลาย โดยเฉพาะท่านที่สนใจทางด้านสถาปัตยกรรมรูปแบบบ้านเรือนริมน้ำ วัดวาอาราม โบราณสถาน บางครั้งท่านอาจจะเห็นเรือขนหินขนทรายขนาดใหญ่ใช้เรือยนต์ลำเล็กลากจูงขึ้นล่องระหว่าง อำเภอนครหลวงกับกรุงเทพฯ และถ้าสังเกตให้ดีจะเห็นคนบนเรือทราย ซึ่งใช้ชีวิตครอบครัวอยู่บนเรือแพขนาดใหญ่มีใบหน้าดูมีความสุข ท่าทางที่พวกเขานอนเอกเขนกบนเปลยวนมองดูผืนน้ำที่ไหลเอื่อย ๆ ปล่อยวางทุกอย่างให้ไหลไปตามกระแสน้ำจนถึงจุดหมายปลายทาง จึงค่อยกลับมาคิดวุ่นวายกับชีวิตอีกครั้งหนึ่ง

บริเวณลำแม่น้ำป่าสัก ริมฝั่งมีวัดอยู่วัดหนึ่ง ชื่อวัดรัตนชัย หรือ วัดจีน ด้านที่ติดกับแม่น้ำจะเป็นเขตอภัยทาน มีปลาสวาย ปลาดุกตัวโต ๆ ที่พากันลอยคอรอรับอาหารจากคนที่มารับประทานก๋วยเตี๋ยวรสอร่อยที่วัดนี้ ก๋วยเตี๋ยวร้านนี้ขอเตือนว่า ท่านต้องใช้ความอดทนเป็นพิเศษ (เข้าวัดแล้วนี่ก็ต้องมีขันติธรรมเป็นธรรมดา) ทางที่ดีควรจะหาหนังสือติดมือไปอ่านด้วย เพราะระบบการให้บริการแขกที่ร้านนี้ ค่อนข้างไม่เหมือนใคร เขาจะให้สั่งกลุ่มละหลาย ๆ คนไปเลย เช่น กลุ่มนี้คนมาสี่คนให้กะไปเลยว่าจะสั่งคนละกี่ชาม ถ้าสองชามก็รอรับไปเลยแปดชาม คนมาแถวหลัง ๆ ก็คอยจนกว่าจะหมดล็อตใหญ่ ๆ จึงต้องใช้ความอดทนเป็นพิเศษหน่อย อย่างนี้น่าจะให้ชื่อว่า "ก๋วยเตี๋ยวลืมหิว" เพราะถ้าลูกค้าโมโหหิวมาก ๆ คงมีเหตุการณ์ กล่องข้าวน้อยฆ่าแม่(ค้า)กันบ้าง ที่เห็น ๆ ก็มีหลายรายที่ลุกกลับไปก่อนเพราะรอคิวไม่ไหว

จุดที่น่าสนใจอีกแห่งคือ บริเวณที่แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำเจ้าพระยาบรรจบกัน เกิดเป็นสามแยกและเรียกว่าบางกะจะ จะเห็นป้อมเพชรอันสง่างามที่กรมศิลปากรได้บูรณะเพิ่งแล้วเสร็จ ในอดีตสถานที่แถวนี้จะเหมือนท่าเรือทางน้ำจอดเทียบเรือสินค้า เรื่องราวของพระนางเรือล่มก็เกิดขึ้นที่นี่ สิ่งที่ ททท. วางแผนไว้ก็คือ เป็นต้นว่า ตลาดน้ำย้อนยุค

การจำลองเรือสมัยโบราณ เป็นต้น ททท. เคยส่งคณะสถาปนิกมาสำรวจสถานที่ ที่จะจัดกิจกรรมเหล่านี้แล้ว แต่ในขั้นต้นสรุปได้ว่า กระแสน้ำบริเวณนี้จะแรงมาก เพราะมีแม่น้ำมาบรรจบกันสามสายทำให้บรรดาเรือเล็กที่จะมาจัดกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นการจัดตลาดน้ำ หรือการแข่งเรือ เรือเหล่านี้ก็จะทานกระแสน้ำไม่ไหวจะพากันล่มเสียง่าย ๆ ก็เลยต้องหาวิธีการที่จะจัดกิจกรรมทางน้ำอื่น ที่มองเห็นว่าน่าจะทำได้แม้จะลงทุนสูง ก็คือ การทำ Water Screen เล่าเรื่องเกี่ยวกับป้อมเพชรให้นักท่องเที่ยวได้นั่งชมจากบนฝั่ง หรือนั่งในเรือที่ลอยลำอยู่ในแม่น้ำ

ถัดต่อมาจุดที่น่าสนใจ และสามารถจัดกิจกรรมได้ คือ วัดพุทไธศวรรย์ ซึ่งเป็นวัดที่สร้างก่อนสถาปนาพระนครศรีอยุธยา สืบเนื่องจากชื่อเสียงของลำนักดาบพุทไธศวรรย์ ปัจจุบันโรงเรียนวัดพุทไธศวรรย์จึงได้จัดเด็กนักเรียนมาฝึกฟันดาบ และแสดงให้แก่นักท่องเที่ยวชมทุกวันสุดสัปดาห์ (เป็นทุนการศึกษาของเด็กด้วย) จุดนี้ก็เป็นจุดหนึ่งซึ่งสามารถจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองแม่น้ำได้โดยไม่รบกวนเขตโบราณสถาน โดย ททท.วางแผนไว้ว่าจะจัดกิจกรรมหมู่บ้านอยุธยาย้อนยุค เพื่อร่วมฉลองปีสหัสวรรษในปลายปี 2542 นี้

ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงเส้นทางสัญจรทางน้ำเส้นทางหนึ่งเท่านั้น ยังมีเส้นทางที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปได้อีกหลายเส้นทาง เช่น เส้นทางคลองเจ้าเจ็ด ชมวิถีชีวิตชาวบ้านแบบชนบท แวะรับประทานก๋วยเตี๋ยวไก่ฉีกอันขึ้นชื่อของเจ้าเจ็ด เส้นทางดูนกนานาชนิดที่ อ.บางซ้าย หรือหากท่านจะเดินทางมาจากกรุงเทพฯ ก็มีให้เลือกหลายระดับราคา ตั้งแต่ระดับมหาเศรษฐี เรือโอเรียนเต็ล เรือ Horizon Cruise หรือระดับชาวบ้านแบบเรือด่วนเจ้าพระยา ในวันเสาร์–อาทิตย์ แวะทานอาหารมอญ เที่ยวคลองขนมหวาน ก่อนมา

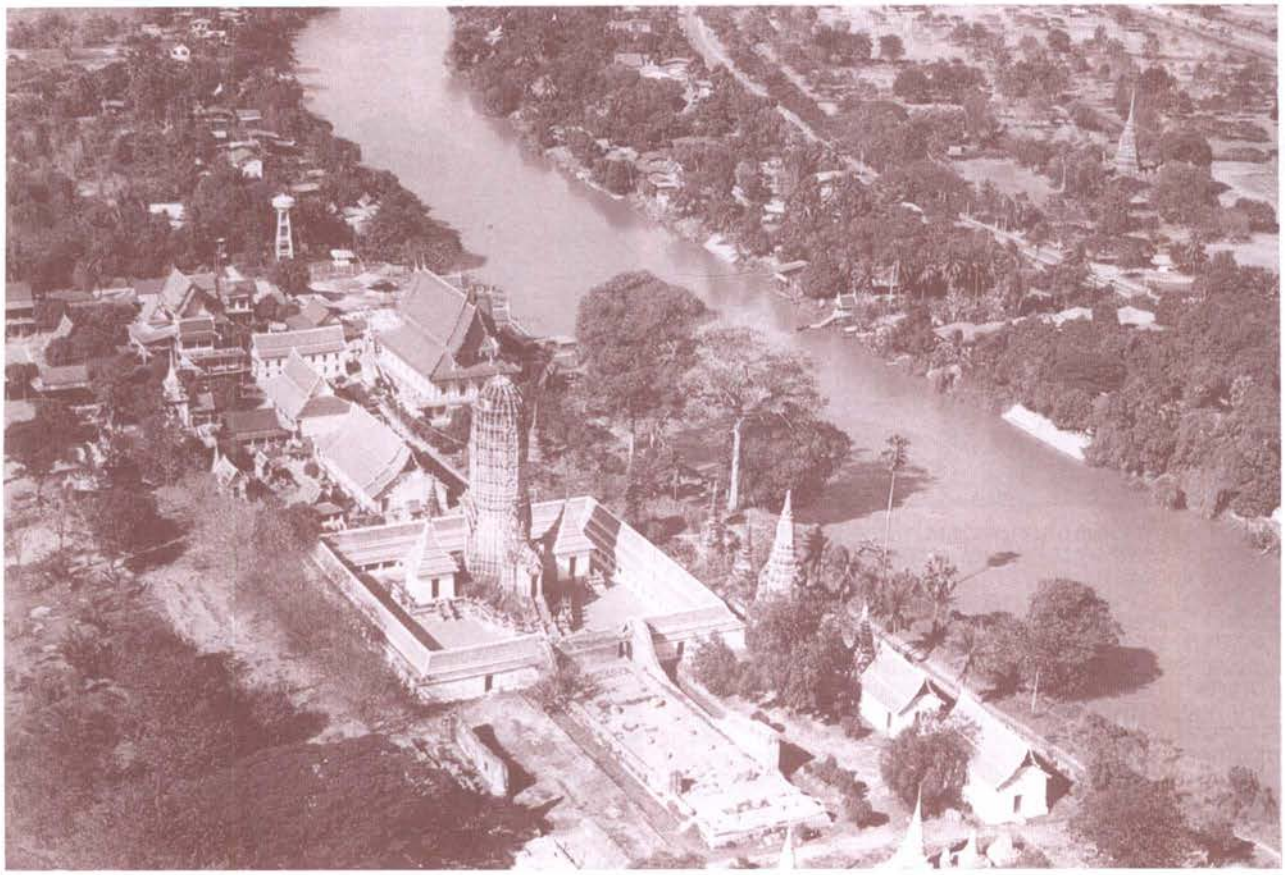

บางไทร บางปะอิน ก็ย่อมได้ ทุกอย่างมีให้ท่านเลือกหลากหลายโปรแกรม สำหรับการเดินทางสัญจรมาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสนใจสอบถามข้อมูลและรับเอกสารได้ที่ที่ทำงานของ ททท. สำนักงานพระนครศรีอยุธยา โทร. 246076–7 ทุกวัน ไม่มีวันหยุด

ท้ายที่สุดก็อยากจะขอความร่วมมือจากชาวกรุงเก่าของเราเองว่า จะทำอย่างไรที่จะรักษาความสะอาดของสองฝั่งน้ำ เส้นทางลำน้ำต่าง ๆ ที่ใช้เป็นที่สัญจรให้ไสสะอาดและอุดมสมบูรณ์เพื่อถวายเป็นราชพลีให้แก่ในหลวงในวาระครบรอบ 72 พรรษา ชาวอยุธยาควรจะภาคภูมิใจว่าวิถีชีวิตชุมชนตามลุ่มแม่น้ำลำคลองในอยุธยานั้น เป็นที่รวมของวัฒนธรรมอันหลากหลาย เป็นห้องเรียน และความรู้ที่มีให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ทั้ง วัฒนธรรมพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ ศิลปะ หัตถกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตที่เรียบง่ายสมถะ ของชุมชนริมน้ำอยุธยา เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ อยุธยานั้นไม่ใช่มีเพียงโบราณสถาน แต่ยังมีรากฐานของวิถีชีวิตไทยที่น่าภาคภูมิใจของชาวไทยทั้งชาติ

สุนทรียภาพของน้ำ
ในสายพระเนตรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นิพนธ์ ทวีกาญจน์

ในช่วงปี พ.ศ. 2502–2510 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงงานศิลปะด้านจิตรกรรมต่อเนื่องถึง 8 ปี จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ที่ทรงสร้างขึ้นประมาณ 107 ภาพเป็นที่ชื่นชมของหมู่ศิลปินและผู้รักงานศิลปะโดยทั่วหน้า งานศิลปะอีกสาขาหนึ่งที่พระองค์ทรงโปรดคือการถ่ายภาพ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงกล่าวนำในหนังสือ "ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว" ตอนหนึ่งว่า *"ภาพในสมุดมีหลายอย่างเช่น รูปครอบครัว เช่น ภาพลูก ๆ ตั้งแต่แรกเกิดจนโตขึ้นเป็นระยะ ๆ ตัวข้าพเจ้าเองมีรับสั่งว่าถ่ายภาพได้ยากมากเพราะว่าซุกซนอยู่ไม่สุข นอกจากนั้นยังมีภาพสิ่งที่น่าสนใจ เช่น พระราชพิธีภาพรามเกียรติ์ที่ระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ภาพทิวทัศน์หรือสิ่งที่ทรงพบเห็นในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในที่ต่างๆ มีทั้งภาพสถานที่ราษฎรที่มาเฝ้าภาพธรรมชาติที่งดงามในงานด้านพัฒนาภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ก็เป็นส่วนสำคัญยิ่ง ยกตัวอย่างเช่น ภูมิประเทศในบริเวณที่น่าสนใจพื้นที่เหมาะสมที่จะสร้างเขื่อน ฝาย อ่างเก็บน้ำ บริเวณหมู่บ้าน เส้นทางคมนาคม ทั้งที่ถ่ายจากพื้นราบและถ่ายขณะประทับอยู่ในเครื่องบินหรือเฮลิคอปเตอร์ ภาพเหล่านี้สามารถใช้ประกอบพระราชดำริในการพัฒนาได้ เมื่อสร้างโครงการเสร็จแล้วบางทีก็ทรงถ่ายเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบกับผลงานของเขาเอาไว้ด้วย ภาพอีกหลาย ๆ ภาพแสดงความคิด ปรัชญาที่น่าสนใจ แต่ละภาพจะแสดงเทคนิคหลายอย่างในการถ่ายภาพ เป็นที่ทราบกันดีถึงพระปรีชาสามารถในด้านเทคนิคการถ่ายภาพนอกจากจะทรงถ่ายภาพด้วยพระองค์เองแล้ว ยังทรงรับเชิญเป็นผู้ตัดสินภาพถ่ายในการประกวดบ้างครั้ง"*

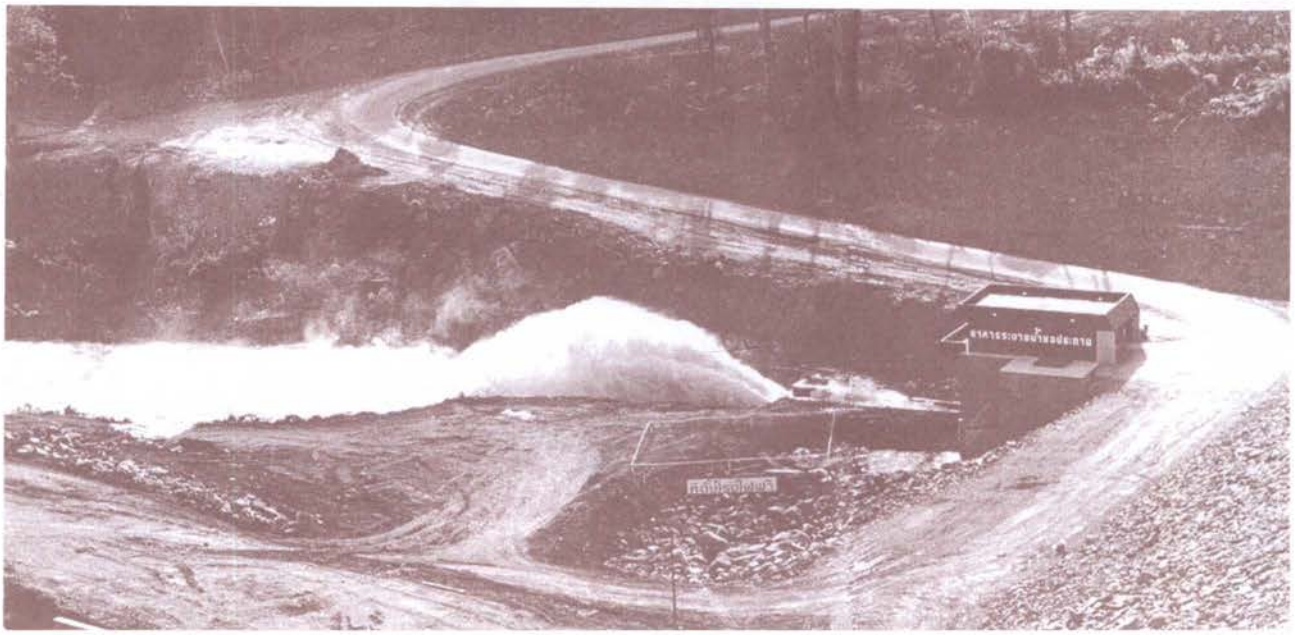

ในวันที่ 27 กันยายน 2529 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเปิดโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบางลาง อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา เสร็จจากพิธีแล้วทรงเสด็จฯ ทอดพระเนตรเขื่อนและทรงบันทึกภาพสายน้ำรอบตัวเขื่อนไว้เป็นภาพที่งดงามอย่างยิ่ง นายพูน เกษจำรัสศิลปินแห่งชาติได้เขียนบรรยายภาพนี้ไว้อย่างน่าฟังว่า *"ภาพหนึ่งมองเห็นถนนเป็นเส้นอ่อนช้อยตั้งแต่ตอนบนลงมาวิ่งเฉียงไปทางซ้ายแล้วเลี้ยวโค้งมาทางขวา หมุนกลับมาถึงที่อาคารระบายน้ำ ตรงนี้จะเห็นน้ำไหลพล่านพุ่งฟุ้งฝอยสวยงามนี่คือหัวใจสำคัญของอาคารระบายน้ำ และตรงนี้คือจุดเด่นของภาพนี้*

เรื่องของศิลปะภาพถ่าย ภาพที่ได้เส้นอ่อนหวานเลี้ยวโค้งเวียนไปทางซ้ายและขวา อันเป็นลักษณะคล้ายตัว s *แบบนี้ วิชาศิลปะการจัดภาพเรียกว่า ภาพแบบตัวเอส (S–form) เป็นเส้นสุนทรีย์ซึ่งเป็นเส้นที่นิยมกันมากในวงการศิลปะแบบคลาสสิค*

อันภาพเขื่อนเก็บน้ำทั้งหลาย ถ้าเพียงแต่ถ่ายภาพให้เห็นบริเวณอ่างเก็บน้ำ เห็นสันเขื่อนและเห็นทางระบายน้ำตามที่ถ่ายภาพกันอย่างธรรมดานั้น ผู้ดูภาพจะไม่เกิดความสนใจ เห็นแล้วก็เพียงแต่มองผ่านไป ประโยชน์ที่จะได้น้อยเต็มที แต่ถ้าถ่ายภาพให้ดี จัดมุมงาม จะเป็นทั้งศิลปะและทั้งมีความมุ่งหมายเกิดประโยชน์แก่การใช้ในงานปรับปรุง และงานพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า เพื่อประโยชน์สุขของปวงประชาราษฎร ภาพถ่ายฝีประหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวย่อมมีลักษณะพิเศษดังนี้"

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิใช่เป็นเพียงการบันทึกภาพเพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการดำเนินการโครงการพระราชดำริต่าง ๆ เท่านั้น มีภาพจำนวนไม่น้อยที่พระองค์ทรงมองเห็นคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์และทรงบันทึกภาพนั้นออกมาได้อย่างงดงาม โดยไม่ต้องแสดงเนื้อหาใด ๆ เป็นการถ่ายภาพแบบวิจิตรศิลป์ที่มีองค์ประกอบศิลป์ในมุมมองที่คาดไม่ถึงภาพ 3 ภาพที่มีเงาของพระองค์ในสระน้ำเป็นเครื่องยืนยันในความเป็นอัจฉริยภาพทางศิลปะการถ่ายภาพได้เป็นอย่างดี โดยนายพูน เกษจำรัส ได้บรรยายภาพชุดนี้ว่า *"ดูที่พื้นน้ำและเงานั้น จะเห็นพริ้วพรายกระเพื่อมไหวเป็นลายริ้วอย่างน่าประหลาด เงา...เงาบนผิวน้ำแน่ ๆ แต่แปลกตากว่าที่เคยเห็น ทำไมจึงมีเงาซ้อนเงา แสงซ้อนแสงรวมอยู่ด้วยกัน น่าพิศวงแท้ ๆ นี่คือศิลปะของเงาสวยอันเป็นความสวยพิเศษของภาพนี้*

คราวที่เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักไกลกังวลหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ขณะที่ทรงพระดำเนินขึ้นจากบ่อสรงน้ำ เวลานั้นอากาศแจ่มแจ้ง แสงแดดกำลังส่องจ้า ทอดพระเนตรเห็นเงาของพระองค์เองกับเงาของต้นไม้ทอดลงไปในผิวน้ำกำลังเต้นระริกด้วยแรงลม ทำให้เกิดลวดลายผสมประสานกันอย่างประหลาด เพราะในแสงสว่างยังมีแสงซ้อนกันเป็นริ้ว ๆ ในเงาก็ยังมีเงาเป็นลวดลายสีหนักสีเบาสลับกัน

ด้วยความสนพระราชหฤทัย จึงทรงถ่ายภาพไว้ทันที แต่ตรงที่ทรงยืนอยู่นั้นทรงถ่ายภาพไม่ถนัดนัก ถึงกระนั้นด้วยพระราชอุตสาหะอย่างแรงกล้า จึงทรงใช้พระหัตถ์ซ้ายจับต้นปาล์มไว้ส่วนพระหัตถ์ขวาทรงจับกล้องถ่ายภาพและทรงลั่นชัตเตอร์ได้อย่างแน่พระทัย..."ศิลป์เงาสวย" อันล้ำค่าจึงได้ปรากฏขึ้น"

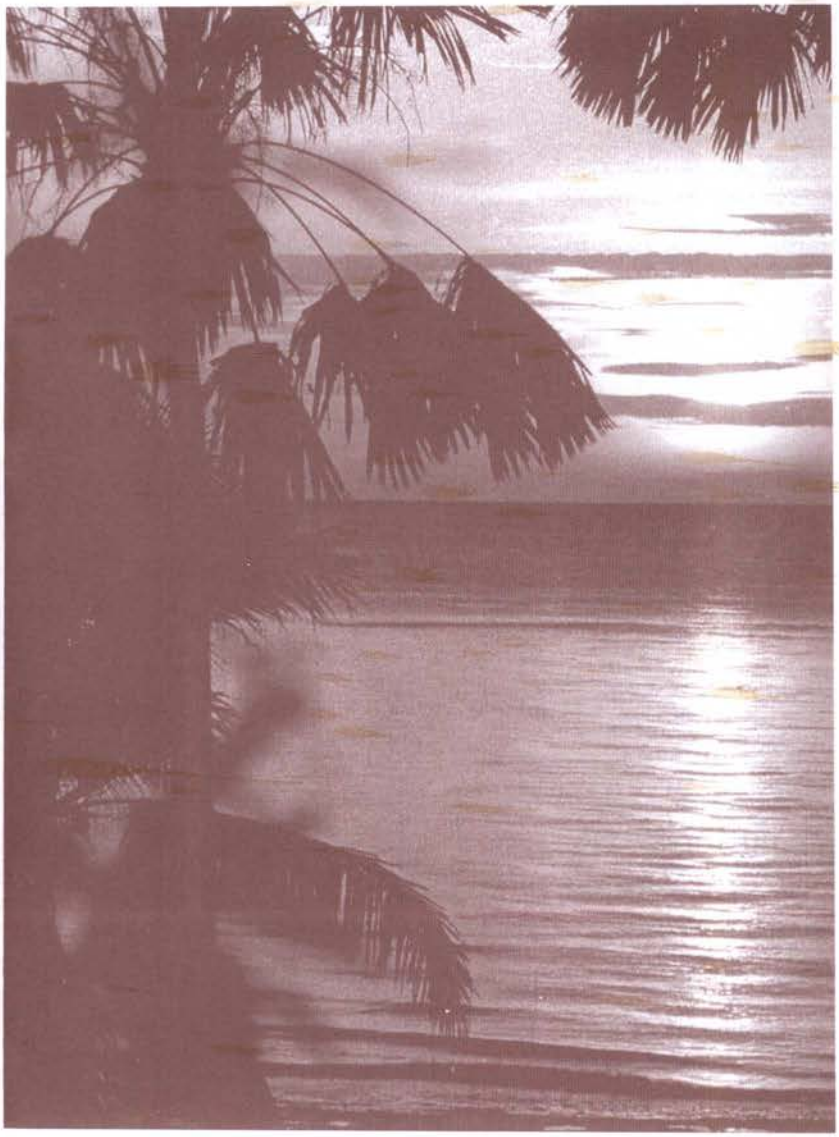

ในปี พ.ศ. 2525 และ 2526 ในฤดูน้ำหลาก น้ำจะท่วมพื้นที่ในกรุงเทพมหานคร ในเขตชานกรุงอยู่เสมอ ระดับน้ำจะสูงและเอ่อท่วมอยู่นาน ในท้องที่ที่ไม่มีการระบายน้ำ ทำให้เกิดการเน่าเสีย สร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้าน ทั้งอาคารบ้านเรือนและเรือกสวนไร่นา ร้อนถึงเบื้องยุคลบาท ทรงเสด็จทอดพระเนตรอย่างใกล้ชิด ทั้งทางรถยนต์และทางเรือ แม้ปลายทางก็ยังทรงพระดำเนินลงลุยน้ำบุกโคลนอย่างไม่ทรงย่อท้อ ทรงบันทึกภาพไว้จำนวนมากภาพเหล่านี้เป็นหลักฐานและข้อมูลที่สำคัญ ที่พระองค์ทรงแนะนำวิธีปรับปรุงแก้ไขแก่บรรดาเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วันที่ 8 ตุลาคม 2526 ทรงถ่ายภาพทางอากาศเมื่อคราวเสด็จทอดพระเนตรพื้นที่น้ำท่วมทุ่งลาดพร้าว เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร จะเห็นกระแสน้ำที่สูบออกกระจายเป็นฟองสีขาว และค่อยคลายตัวไหลออกไปในลำน้ำที่เขียวทะมึน

ในปี พ.ศ. 2529 ขณะที่ทรงประทับอยู่ที่พระราชวังไกลกังวล พระองค์ได้ทรงถ่ายภาพทะเลในตอนเช้าที่มีดวงอาทิตย์ทอประกายแสง มีเมฆบาง ๆ บังอยู่รำไรแสงที่ส่องกระทบผิวน้ำ สะท้อนแวววาวดามพลิ้วคลื่นที่ทยอยเข้าฝั่งทะเลในตอนเช้าที่ไกลกังวล ปลุกเร้าจิตนาการให้ดื่มด่ำกับความงามของธรรมชาติที่ใสสะอาดและบริสุทธิ์

ในสายพระเนตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้ "น้ำ" คือปัญหาในด้านต่างๆในการพัฒนาประเทศ แต่พระองค์ก็ทรงเห็นค่าความงามในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน สมกับที่เป็นอัครศิลปินโดยแท้

โครงการประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ
ชุด"ครูของแผ่นดิน"
ครั้งที่ 10
เรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"

1. หลักการและเหตุผล

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจในฐานะที่เป็นองค์พระประมุขของประเทศมายาวนาน และหนักยิ่งเกินกว่าที่จะมีองค์พระมหากษัตริย์พระองค์ใดเสมอเหมือน นำมาซึ่งความสุขของปวงชนชาวไทย ความปลอดภัยมั่นคงของประเทศ สร้างศักดิ์ศรีแห่งความเป็นชาติไทยที่ทุกประเทศยอมรับ และเป็นที่ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นหาที่สุดมิได้

ในปี พ.ศ. 2542 อันเป็นปีแห่งวโรกาสที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงเจริญพระชนมายุครบ 6 รอบ นักษัตร 72 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม 2542 สภาสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น พร้อมใจกันปฏิบัติหน้าที่สนองพระมหากรุณาธิคุณนี้อย่างสุดความสามารถ ด้วยการสำแดงให้เป็นที่ประจักษ์ชัดในพระราชกรณียกิจในฐานะ ***"ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"*** โดยการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการและจัดนิทรรศการครั้งนี้ขึ้น

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในฐานะที่ทรงเป็น ***"ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"***

2.2 เพื่อเผยแพร่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของชาติ

2.3 เพื่อขยายผลการดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำตามแนวพระราชดำริแก่พสกนิกร

2.4 เพื่อให้สามารถดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำตามแนวพระราชดำริอย่างเป็นรูปธรรม

2.5 เพื่อให้เห็นความสำคัญ ความจำเป็นในการที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

3. ระยะเวลา

1–3 กรกฎาคม 2542

4. สถานที่

4.1 สถานที่จัดนิทรรศการ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา

4.2 สถานที่จัดประชุมสัมมนา
ห้องประชุมศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อาคารเฉลิมพระเกียรติ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

4.3 สถานที่ศึกษาดูงาน โครงการตามแนวพระราชดำริ และโครงการตัวอย่างเจ้าพระยา อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5. ผู้รับผิดชอบ

สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

6. ผู้เข้าร่วมประชุม รวม 100 คน

6.1 ผู้แทนจากอำเภอต่าง ๆ อำเภอละ 5 คน 80 คน

6.2 ผู้แทนจากสำนักงานเกษตรจังหวัด

6.3 ผู้แทนจากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด

6.4 ผู้แทนจากสำนักชลประทานที่ 7 และ 8

7. รายการการประชุม

1 กรกฎาคม 2542

08.00–09.00 น. ลงทะเบียน 09.00–09.45 น.

09.00–09.45 น. พิธีเปิด โดย ฯพณฯ ไพโรจน์ โล่ห์สุนทร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และชมนิทรรศการ ***"ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"*** ณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา

09.45–10.00 น. พักรับประทานอาหารว่าง

10.00 น. เริ่มการประชุมสัมมนา ***"ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"***
ณ ห้องประชุมศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

10.00–12.00 น. บรรยายพิเศษเรื่อง ***"ในหลวงกับการจัดการทรัพยากรน้ำ"***
โดย อธิบดีกรมชลประทาน ท่าน ปราโมทย์ ไม้กลัด

12.00–13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

13.00–16.00 น. อภิปราย เรื่อง ***" แนวทางการจัดการน้ำเพื่อประโยชน์สูงสุดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"***

โดย 1. ผู้เชี่ยวชาญปัญหาเรื่องน้ำทางเกษตรของสำนักชลประทานที่ 7 และ 8
(ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดสรรน้ำของลุ่มเจ้าพระยาตอนล่าง)

2. ผู้เชี่ยวชาญเรื่องน้ำสะอาดในท้องถิ่นจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
(น.พ.ทวีเกียรติ บุญญไพศาลเจริญ)

3 นักวิชาการเกี่ยวกับน้ำจากกรมชลประทาน

4 ผู้แทนภูมิปัญญาชาวบ้าน (คุณสุรินทร์ กิจนิตย์ชี)

14.00–14.15 น. พักรับประทานอาหารว่าง

14.15–16.00 น. อภิปรายต่อ

2 กรกฎาคม 2542

09.00–10.00 น. แนะนำโครงการหลวงเกี่ยวกับน้ำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
และแนะนำสถานที่ ที่จะไปศึกษาดูงาน
โดย รองผู้ว่าราชการจังหวัด นายพระนาย สุวรรณรัฐ
และปฏิรูปที่ดินจังหวัด นายสมชัย อร่ามพงษ์พันธ์

11.00–11.15 น. พักรับประทานอาหารว่าง

11.15–13.30 น. เดินทางจากสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ไปสถานที่ศึกษาดูงาน
และรับประทานอาหารกลางวัน (บริการอาหารกล่องระหว่างทาง)

13.00–16.30 น. ศึกษาดูงานโครงการแนวพระราชดำริ และโครงการตัวอย่างเจ้าพระยา
อำเภอลาดบัวหลวง
–ศึกษาสภาพของท้องที่กับการแก้ปัญหา
–ความสำเร็จของการดำเนินงาน
–ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ
–แนวทางในการแก้ไข
–ประกอบการสาธิตในสภาพจริง
ฯลฯ

3 กรกฎาคม 2542

09.00–10.30 น. แบ่งกลุ่มอภิปราย " แนวทางที่จะนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาเรื่องน้ำในท้องที่ของตน"
(แบ่งกลุ่มตามเขตพื้นที่ชลประทาน 4 กลุ่ม กลุ่มละ 25 คน)

10.30–10.45 น. พักรับประทานอาหารว่าง

10.45–11.45 น. ผู้แทนกลุ่มเสนอผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อที่ประชุม สรุปผลการอภิปราย
และข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมสัมมนา

11.45–12.00 น. เสนอรายงานผลการดำเนินงาน ***"ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"*** ต่อผู้ว่าราชการจังหวัด พิธีแจกวุฒิบัตรแก่ผู้ที่เข้าร่วมสัมมนา และพิธีปิดโดย ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศ.ดร. ยุวัฒน์ วุฒิเมธี

12.00 น. รับประทานอาหารร่วมกัน

8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ซาบซึ้งในพระราชกรณียกิจ แนวพระราชดำริ การดำเนินการตามโครงการพระราชดำริในการจัดการทรัพยากรน้ำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยกันคิดแก้ปัญหาเรื่องน้ำที่กำลังเผชิญอยู่ จนได้แนวทางที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดผลตามแนวพระราชดำริอย่างเป็นรูปธรรม

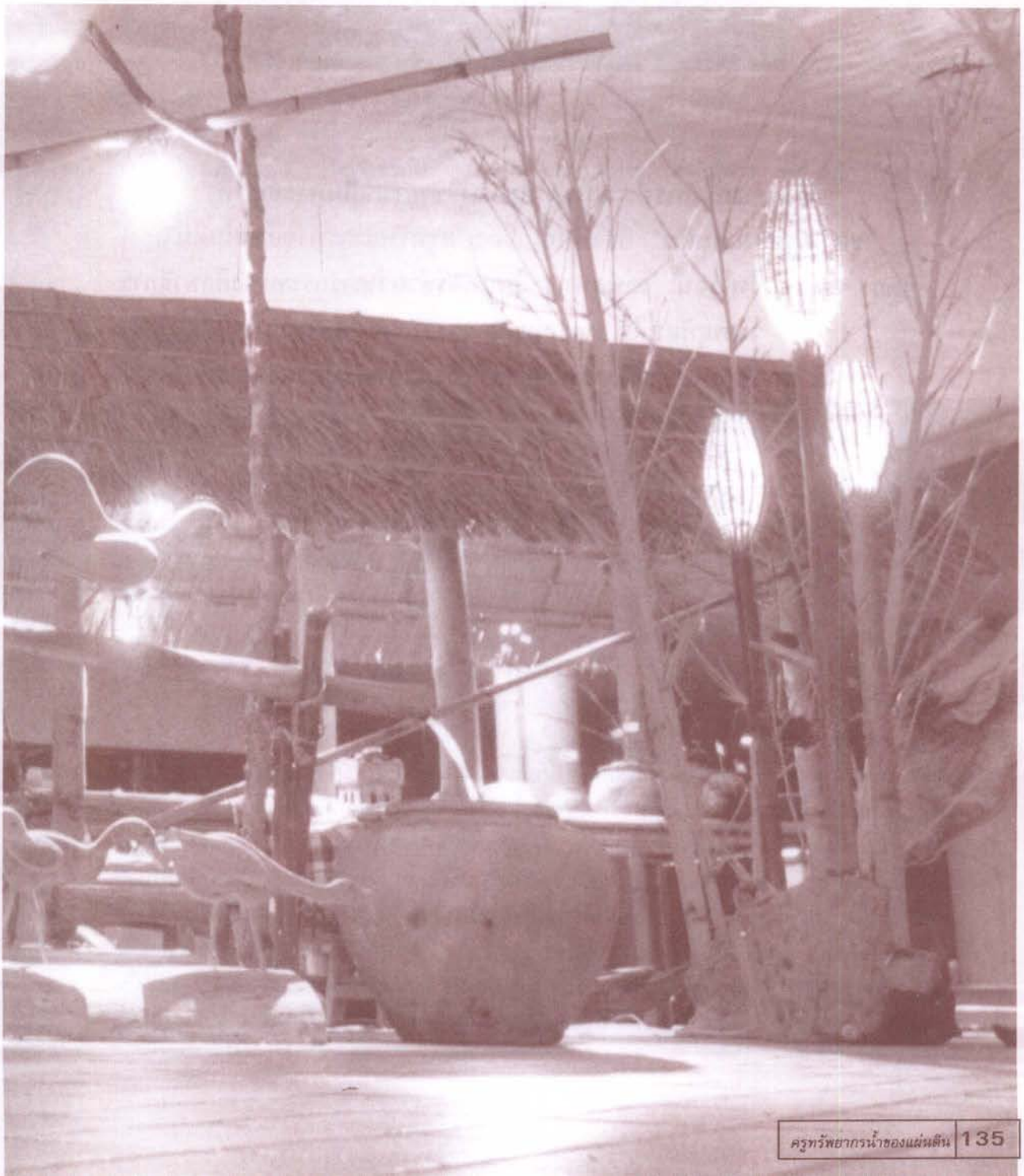

คำกล่าวเปิดการประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ ชุด "ครูของแผ่นดิน" ครั้งที่ 10 เรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" โดย ฯพณฯ ไพโรจน์ โล่ห์สุนทร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ วันพฤหัสบดีที่ 1 กรกฎาคม 2542 เวลา 9.00 น. ณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ท่านเลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ ท่านอธิบดีกรมชลประทาน ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ท่านอธิการบดีสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ท่านสัมมนาสมาชิก คณาจารย์ นักศึกษา และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูง ที่ได้มาประกอบพิธีเปิดการประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ ชุด "ครูของแผ่นดิน" ครั้งที่ 10 เรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" ณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันนี้

ปีพุทธศักราช 2542 นี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประชาชนชาวไทย เพราะเป็นปีแห่งการพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นที่สักการะเทิดทูนยิ่งของพสกนิกรชาวไทย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจในฐานะที่ทรงเป็นองค์พระประมุขของประเทศมายาวนาน ทรงประกอบพระราชภารกิจอันหนักยิ่งเกินกว่าที่จะมีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดเสมอเหมือน นำมาซึ่งความสุขของปวงชนชาวไทย ความปลอดภัยมั่นคงของประเทศ สร้างศักดิ์ศรีแห่งความเป็นชาติไทยที่ทุกประเทศยอมรับ เหล่าพสกนิกรชาวไทยล้วนตระหนัก และซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นหาที่สุดมิได้

การที่สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ได้แสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ โดยการมอบหมายให้สถาบันราชภัฏทั้ง 36 แห่ง จัดการประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ ชุด "ครูของแผ่นดิน" เป็นโครงการสำคัญจัดต่อเนื่องกันตลอดทั้งปีพุทธศักราช 2542 เพื่อร่วมเฉลิมฉลองพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ นั้น นับเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมยิ่งนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาท้องถิ่น ตั้งอยู่ใน

พื้นที่อันเป็นราชธานีเก่าของชาติ เป็นพื้นที่สำคัญที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมาประกอบพระราชพิธีและพระราชกรณียกิจที่สำคัญอยู่เนือง ๆ อีกทั้งได้รับพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมในด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤต ดังนั้นการที่สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โดยได้รับความร่วมมือจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมใจกันปฏิบัติหน้าที่สนองพระมหากรุณาธิคุณอย่างสุดความสามารถ โดยการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการและจัดนิทรรศการครั้งนี้ขึ้น เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์ชัดในพระราชกรณียกิจ ในฐานะครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดินครั้งนี้ขึ้น จึงเป็นการกระทำที่เหมาะสมยิ่ง สมควรได้รับการชมเชยและยกย่อง

อนึ่ง ด้วยการจัดกิจกรรมครั้งนี้ เป็นกิจกรรมเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงขอให้ผู้เข้าสัมมนาทุกท่าน มีความตั้งใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อจะได้นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการทำภารกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะในโครงการพระราชดำริได้ผลสำเร็จด้วยดี เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการเกื้อกูลให้ประเทศไทยของเรามีความรุ่งเรือง ประชาชนพลเมืองมีความเป็นอยู่ที่ดีอย่างพอเพียง บ้านเมืองมีความร่มเย็นเป็นสุข เพื่อสนองพระราชปณิธานแห่งองค์พระประมุขของชาติ คือ ประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม

ได้ทราบว่า การจัดกิจกรรมที่สำคัญครั้งนี้ ได้รับความอนุเคราะห์อย่างดียิ่งจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กรมชลประทาน และจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา สามารถจัดงานครั้งนี้ได้อย่างสมบูรณ์ และงดงาม จึงขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งไว้ ณ ที่นี้

บัดนี้ได้เวลาอันสมควรแล้ว ข้าพเจ้าขอเปิดการประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ ชุด "ครูของแผ่นดิน" ครั้งที่ 10 เรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" ณ บัดนี้

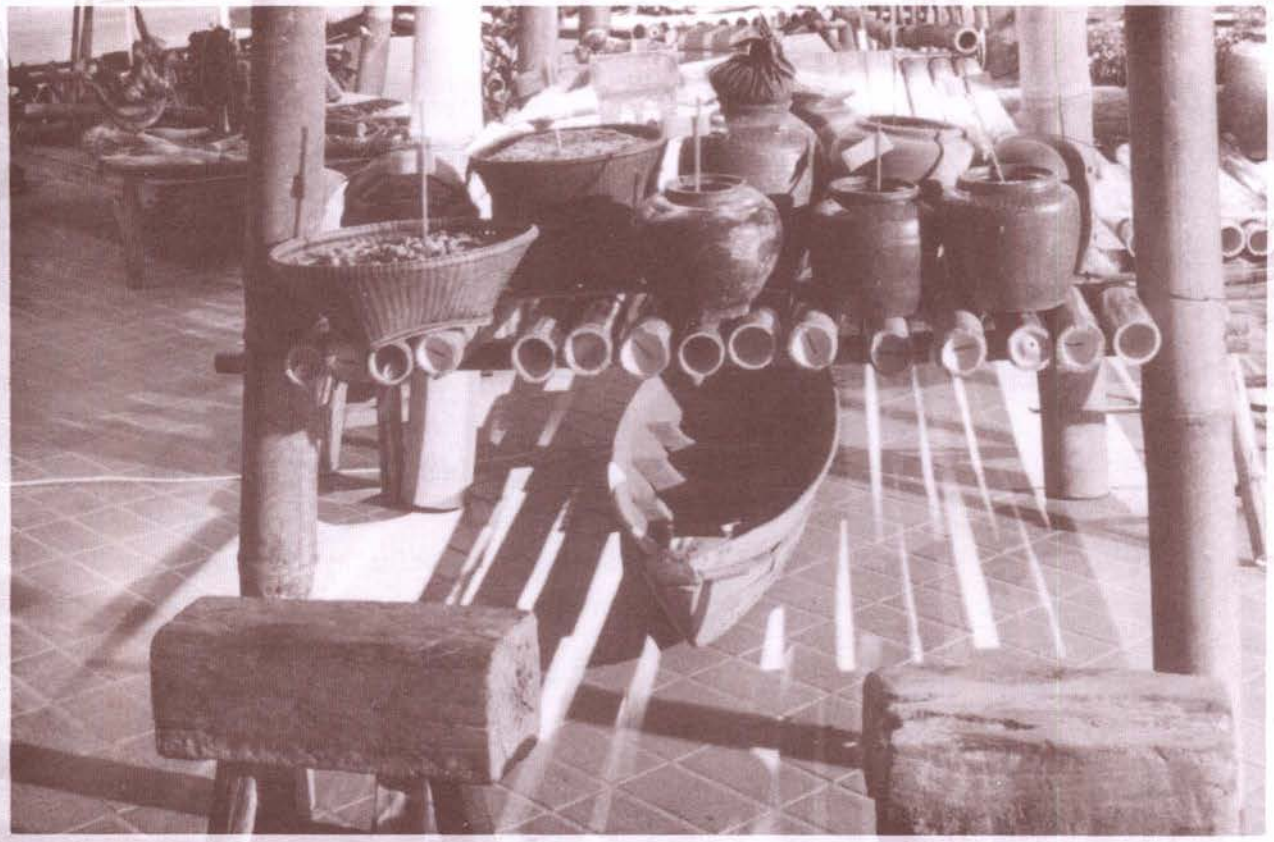

คำกล่าวรายงานของเลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ
เนื่องใน
พิธีเปิดการประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ ชุด "ครูของแผ่นดิน" ครั้งที่ 10
เรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"
วันพฤหัสบดีที่ 1 กรกฎาคม 2542 เวลา 9.00 น.
ณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เรียน ฯพณฯ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

กระผมในนามของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา รู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ ฯพณฯ กรุณามาเป็นประธานในพิธีเปิดการประชุมสัมมนาเฉลิมพระเกียรติ "ชุดครูของแผ่นดิน" ครั้งที่ 10 เรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" ซึ่งสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้จัดขึ้นในวันนี้ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติคุณถวายพระราชสดุดีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ในฐานะพระมหากษัตราธิราชเจ้า ผู้ทรงเป็นพระบิดาของแผ่นดิน และเป็นครูผู้ยิ่งใหญ่ของแผ่นดิน ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ และด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทย และสถาบันราชภัฏทั้งมวล

สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้กำหนดวัตถุประสงค์การประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ ครั้งนี้ไว้ 5 ประการ คือ

ประการที่ 1 เพื่อแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ในฐานะที่ทรงเป็น "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"

ประการที่ 2 เพื่อเผยแพร่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของชาติ

ประการที่ 3 เพื่อขยายผลการดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำตามแนวพระราชดำริแก่พสกนิกร

ประการที่ 4 เพื่อให้สามารถดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำตามแนวพระราชดำริอย่างเป็นรูปธรรม และ

ประการสุดท้าย เพื่อเน้นความสำคัญ และความจำเป็นในการที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากร

การประชุมสัมมนาครั้งนี้ จัดขึ้นในระหว่างวันที่ 1–3 กรกฎาคม 2542 มีกิจกรรมสำคัญ ประกอบด้วย การจัดนิทรรศการ ซึ่งจัดแสดง ณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา การจัดประชุมสัมมนา ณ ห้องประชุมศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อาคารเฉลิมพระเกียรติ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และการศึกษาดูงานโครงการตามแนวพระราชดำริและโครงการตัวอย่างเจ้าพระยา ณ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อนึ่งเพื่อให้ชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ทราบและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ในด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาครั้งนี้ ส่วนใหญ่จึงประกอบด้วย ผู้แทนจากทุกอำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอละ 5 คน รวมจำนวน 80 คน และอีกส่วนหนึ่งเป็นผู้แทนจากสำนักงานเกษตรจังหวัด ผู้แทนจากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด และผู้แทนจากสำนักชลประทานที่ 7 และ 8 รวมทั้งสิ้น จำนวน 100 คน

ในการจัดประชุมสัมมนาครั้งนี้ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้รับความกรุณาอย่างสูงยิ่ง จากอธิบดีกรมชลประทาน นายปราโมทย์ ไม้กลัด แสดงปาฐกถา เรื่อง "ในหลวงกับการจัดการทรัพยากรน้ำ" ได้รับความอนุเคราะห์จากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในการศึกษาดูงานโครงการหลวงเกี่ยวกับน้ำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งรองผู้ว่าราชการจังหวัด นายพระนาย สุวรรณรัฐ ได้กรุณาเป็นวิทยากรนำชม นอกจากนี้สถาบันยังได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรสำคัญ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการแก้ปัญหาเรื่องน้ำ ด้านการเกษตร จากสำนักชลประทานที่ 7 และ 8 นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิศวกรใหญ่กรมชลประทาน และผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา มีความคาดหวังอย่างสูงยิ่งว่า การประชุมสัมมนาครั้งนี้ จะทำให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ซาบซึ้งในพระราชกรณียกิจ แนวพระราชดำริ การดำเนินการตามโครงการพระราชดำริ ในการจัดการทรัพยากรน้ำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยกันคิด แก้ปัญหาเรื่องน้ำที่กำลังเผชิญอยู่ จนได้แนวทางที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดผล ตามแนวพระราชดำริอย่างเป็นรูปธรรม

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว ขอเรียนเชิญ ฯพณฯ ประกอบพิธีเปิดการประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติชุด "ครูของแผ่นดิน" ครั้งที่ 10 เรื่อง "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"

เรียนเชิญ ครับ

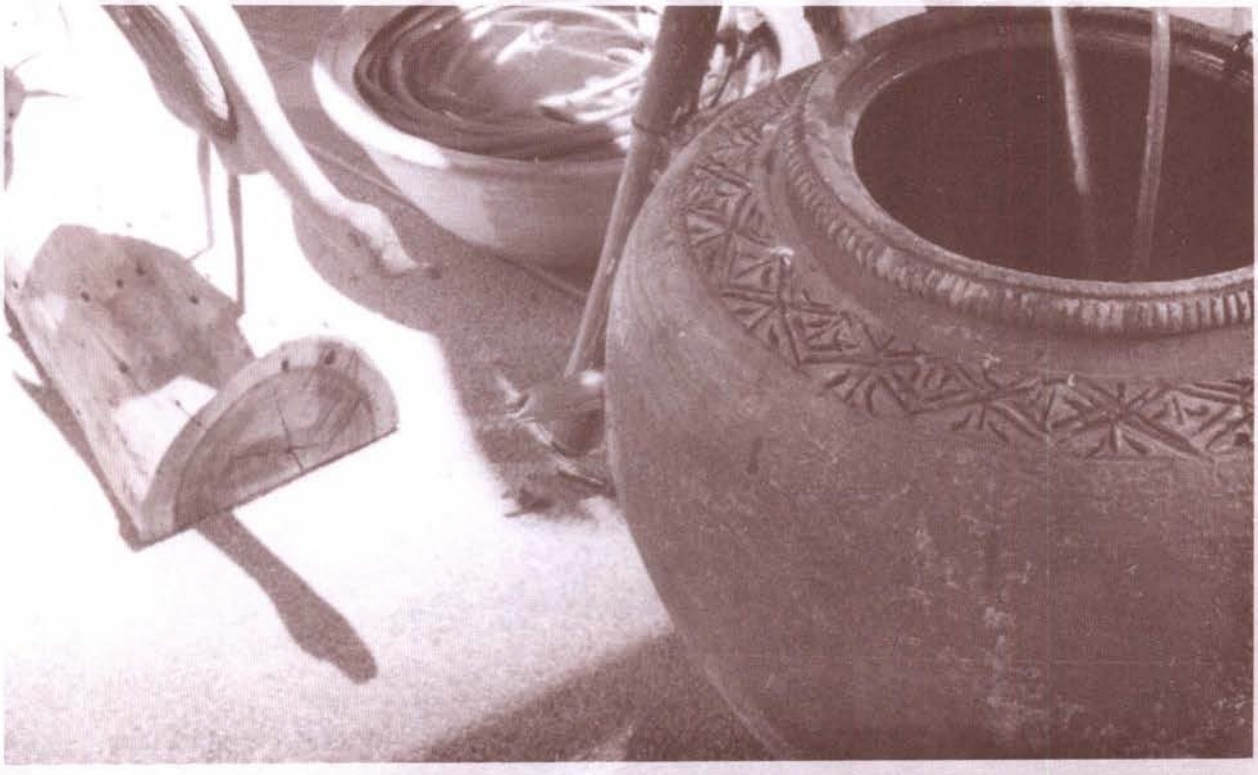

แต่ยิ่งล้ำเหนือล้ำคือพระทัย

ยามฟ้าแล้งฝนแห้งไปจากฟ้า
พลันฝนหลวงหลั่งชะโลมให้มีแรง
ยามลมฝนธรรมชาติแสนกราดเกรี้ยว
ชาวประชาแสนลำบากยากระกำ
เกิดแห้งแล้งที่ไหนพระไปพบ
ทุกหย่อมแดนแผ่นดินทั่วถิ่นไทย
จะร้อนแรงแสงแดดปานเสโทเดือด
หรือน้ำถั่งโคลนถล่มถมดินดอน
สมนามแล้วพระคือพลังของแผ่นดิน
พระคือพลังใจไทยทุกคน
ทรงเป็นครูรู้จบเรื่องฟ้า-น้ำ
แต่ยิ่งล้ำเหนือล้ำคือพระทัย

ชาวประชาก็อดอยากปากแห้ง
ยามร้อนแล้งกลับมีฝนหล่นพรมพรำ
น้ำเชี่ยวถล่มทุ่งทั้งสูงต่ำ
ก็ทรงทำให้น้ำแรงเหือดแห้งไป
น้ำท่วมทบธรณีในที่ไหน
พระทรงไปยื่นพระหัตถ์บำบัดร้อน
หรือเหน็บหนาวราวเลือดจะจับก้อน
ไม่เคยผ่อนพระทรงผ่านทุกย่านคน
ทรงไปลอบลูกทั้งสิ้นให้คลายหม่น
พระคือเทพแห่งปวงชนลูกหลานไทย
พระดุจเทพเสกกระทำเรื่องน้ำได้
กว่าห้าสิบปีทรงหลั่งให้ไม่เคยจาง

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า นายไพศาล วงษ์ศิริ
ประพันธ์บทและขับเสภา
ในโอกาสวันครูทรัพยากรน้ำ
1 กรกฎาคม 2542

นิทรรการโครงการเทอดพระเกียรติ "ครู ทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน" สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พิธีเปิด 1 กรกฎาคม 2542 โดย ฯพณฯ ไพโรจน์ โล่ห์สุนทร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ดร.ทองคูณ หงษ์พันธ์ เลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ กล่าวรายงาน

ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

นายปราโมทย์ ไม้กลัด
อธิบดีกรมชลประทาน
ร่วมให้เกียรติในพิธีเปิด
และเป็นวิทยากร

นิทรรศการ
ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน
๑-๙ กรกฎาคม ๒๕๔๖

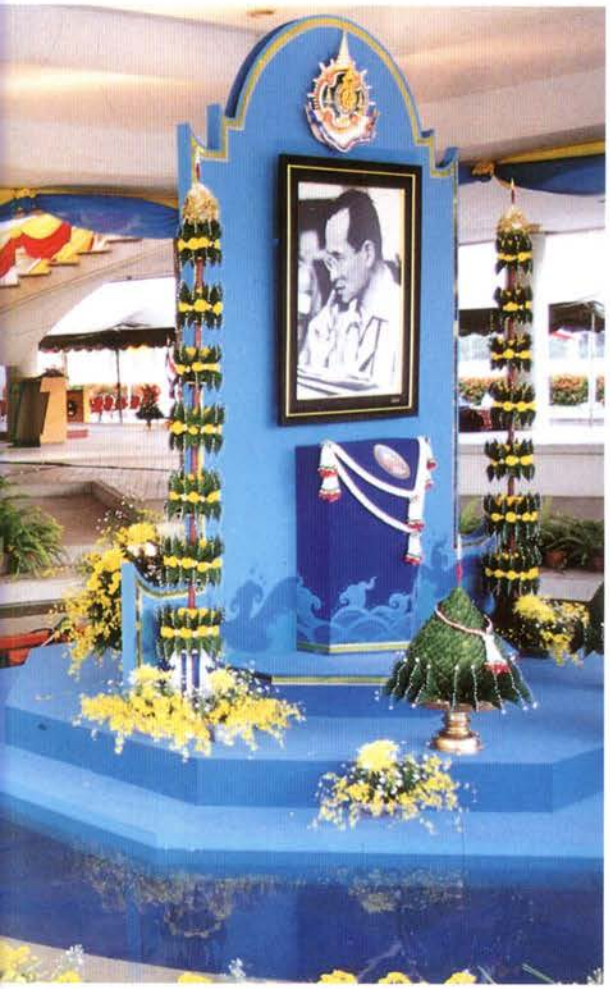

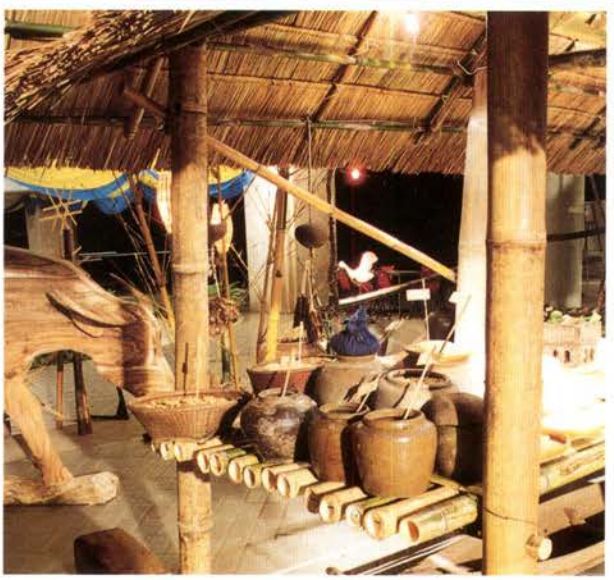

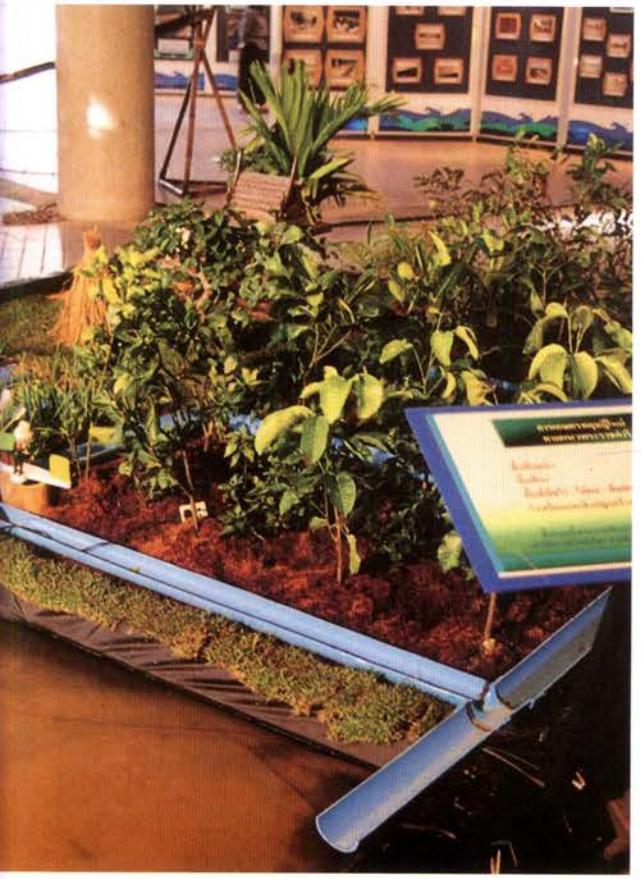

แบบจำลองไร่นาสวนผสม ในพระราชดำริของในหลวง

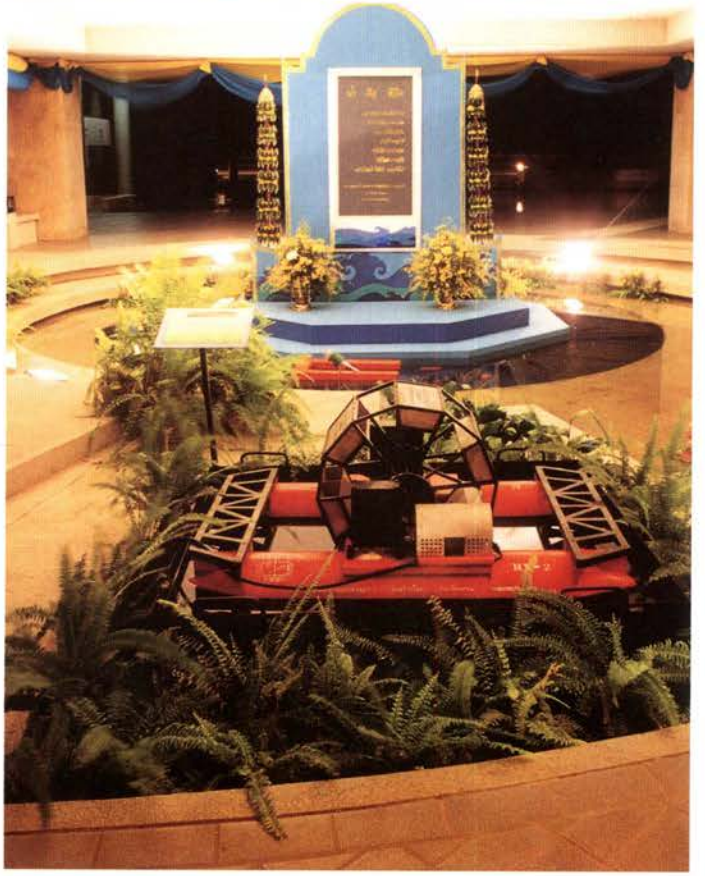

แบบจำลองกังหันน้ำ "ชัยพัฒนา"

นายพระนาย สุวรรณรัตน์
รองผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
และ นายสมชัย อร่ามพงษ์พันธ์
ปฏิรูปที่ดินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยากร

คณะวิทยากร (จากซ้ายไปขวา)
นายนพพร ชัยพิชิต สำนักงานชลประทานที่ 7
นายอุดม สกุลพราหมณ์ สำนักงานโครงการชลประทานจังหวัดชัยนาท
นายชาญชัย แสนศรีมหาชัย ประมงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
นายวิรัตน์ ขาวอุปถัมภ์ นายช่างใหญ่กรมชลประทาน
นพ.ทวีกเกียรติ บุญไพศาลเจริญ ผู้เชี่ยวชาญด้านเวชกรรมป้องกัน จากสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
นายสุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์ ผู้ทรงคุณวุฒิ

บรรยากาศของผู้เข้าสัมมนา และบรรยากาศการศึกษาดูงานโครงการเจ้าพระยา
อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่ 2 กรกฎาคม 2542

ประชุมกลุ่มหลังจากศึกษาดูงาน
และพิธีมอบวุฒิบัตรแก่ผู้เข้าสัมมนา
โดย ศ.ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี
ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
และให้โอวาทแก่ผู้เข้าสัมมนา
วันที่ 3 กรกฎาคม 2542

คณะอาจารย์ และนักศึกษา ที่ร่วมจัดนิทรรศการ

ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแก้ปัญหาเรื่องน้ำ (His Majesty the King and Water Resources Management)

ตลอดระยะเวลา 50 ปีเป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด นับตั้งแต่การพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อนำมาใช้เมื่อเกิดขาดแคลน การป้องกัน หรือบรรเทาอุทกภัย เมื่อมีน้ำมากเกินไป ตลอดจนการแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำ พระองค์ได้ทรงทุ่มเทพระราชหฤทัย ในการพัฒนา และจัดการทรัพยากรน้ำที่เป็นปัจจัยหลักสำหรับการเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาและการเพาะปลูก ซึ่งเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ และเป็นพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมที่ยั่งยืน

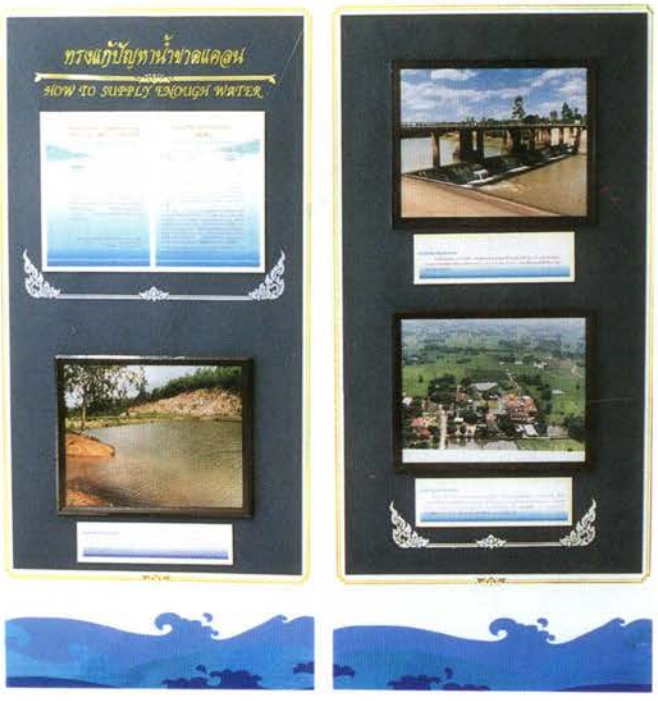

ทรงแก้ปัญหาน้ำขาดแคลน (How to Supply Enough Water)

ในการเสด็จทรงเยี่ยมเยียนราษฎรแต่ละภูมิภาค มิใช่เพียงแต่เสด็จพระราชดำเนินเพื่อให้ราษฎรได้ชมพระบารมี แต่เพื่อทรงรับทราบสภาพชีวิตความเป็นอยู่การประกอบอาชีพ และความต้องการของราษฎร พระราชกรณียกิจในการจัดการทรัพยากรน้ำ ที่พระราชทานพระราชดำริ ให้หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการมาโดยตลอด มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อการช่วยแก้ไขปัญหาหรือบรรเทาความเดือดร้อนเกี่ยวกับน้ำ จนสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของราษฎรได้เป็นหลัก เพื่อจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิต จากสภาพความยากจนแร้นแค้นให้อยู่ในฐานะพอมีพอกิน หรือถึงขั้นมีกิน มีใช้

ได้แก่ โครงการ

- อ่างเก็บน้ำแม่กาน้อย จังหวัดลำปาง
- ฝายสันติวรญาณ จังหวัดสกลนคร
- เกษตรทฤษฎีใหม่ วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี

ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

ปัญหาน้ำมาก

(How to Prevent Flooding)

งานจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อป้องกัน หรือการบรรเทาปัญหาน้ำท่วมเป็นงานที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจต่อชุมชน และต่อประเทศชาติโดยรวม มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาน้ำหลากจากแม่น้ำ ลำคลอง ไม่ให้ไหลบ่าเข้าไปท่วมพื้นที่ และทำความเสียหายแก่พืชที่ปลูกหรือไม่ให้ท่วมพื้นที่ชุมชน จนได้รับความเสียหาย รวมทั้งระบายน้ำฝนที่ท่วมขังพื้นที่ เนื่องจากระบบระบายน้ำตามธรรมชาติมีไม่เพียงพอให้น้ำออกสู่แม่น้ำ ลำน้ำธรรมชาติหรือทะเลให้หมดไปโดยเร็ว โดยวิธีที่มีความเหมาะสมกับสภาพท้องที่ และสภาพธรรมชาติ

ได้แก่ โครงการ

- เขื่อนเก็บกักน้ำแม่กวงอุดมธารา จังหวัดเชียงใหม่
- ประตูระบายน้ำปลายคลองมูโนะ จังหวัดนราธิวาส

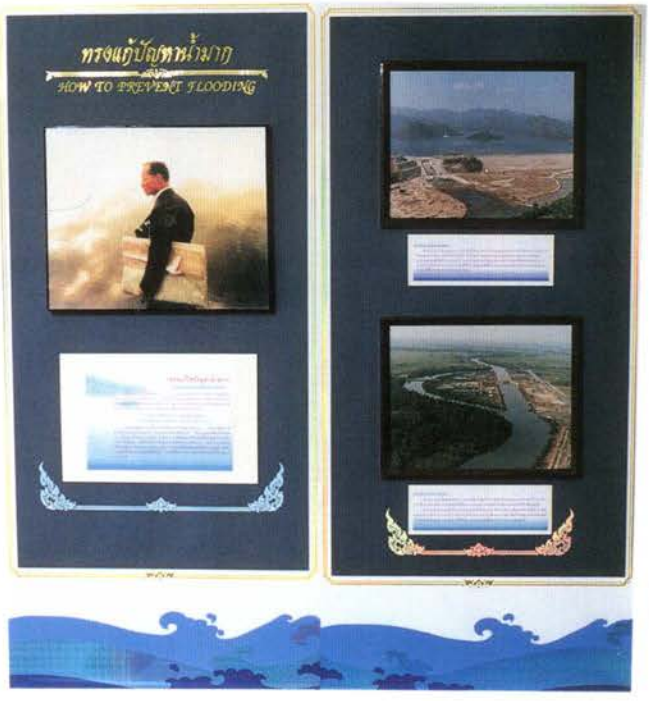

โครงการแม่น้ำป่าสัก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดลพบุรี - สระบุรี

ลักษณะโครงการเป็นเขื่อนดินพร้อมอาคารประกอบปิดกั้นแม่น้ำป่าสักที่ตำบลหนองบัว อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี ตัวเขื่อนยาว 4,860 เมตร สูง 36.50 เมตร สามารถเก็บกักน้ำได้สูงสุด 960 ล้านลูกบาศก์เมตร งานก่อสร้างตัวเขื่อนก่อสร้างเสร็จและเริ่มทำการเก็บกักน้ำตั้งแต่วันที่ 15 มิถุนายน 2541 และเสร็จสมบูรณ์ทั้งโครงการใน พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา

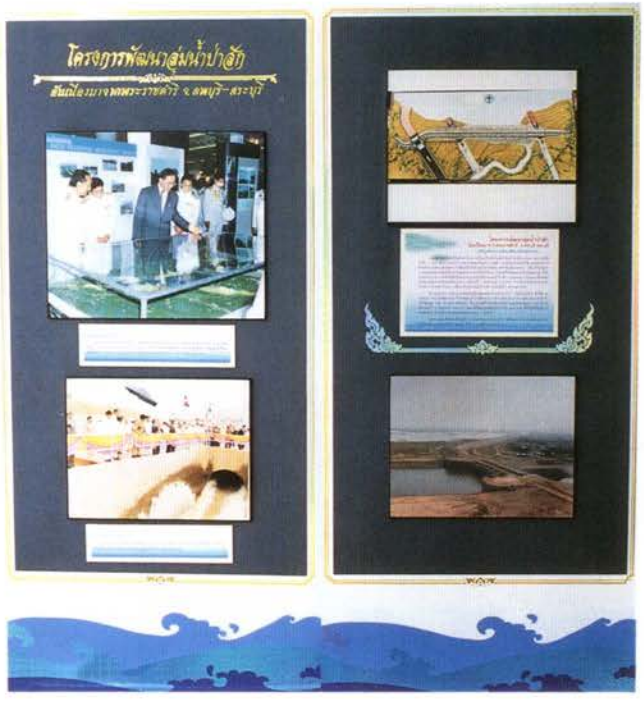

ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

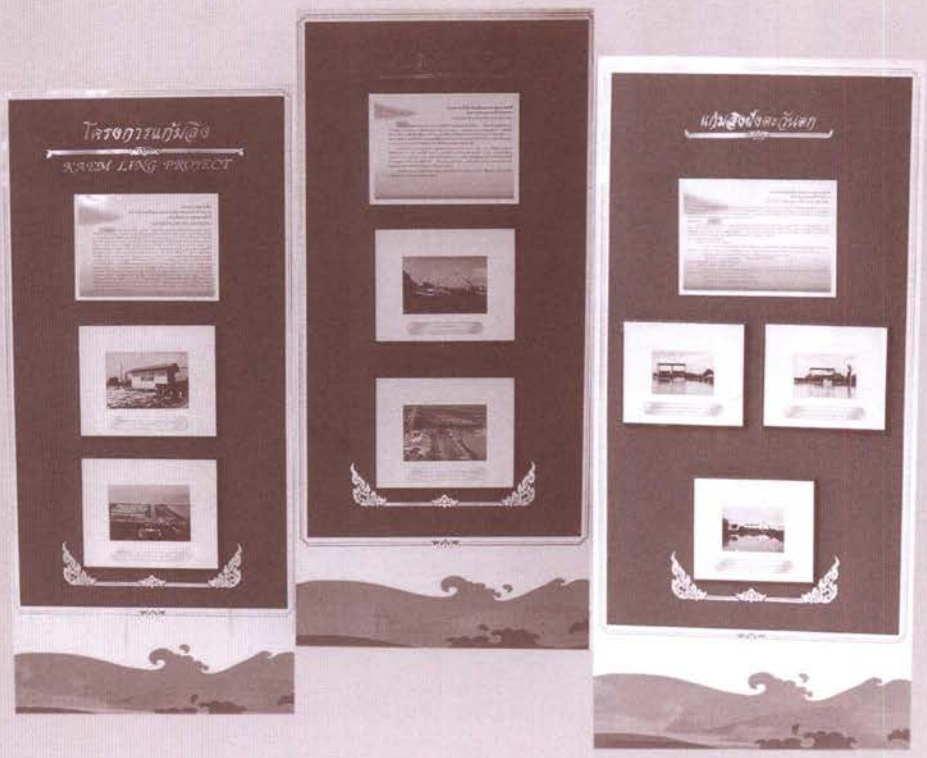

โครงการแก้มลิง

(Kaem Ling Project)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในระยะยาว เรียกว่า โครงการแก้มลิง เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2538 และวันที่ 23 มกราคม 2539 มีพระราชดำริให้เร่งระบายน้ำจากพื้นที่ราบบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ผ่านคูคลองธรรมชาติออกสู่ทะเล ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ทางฝั่งตะวันออก และตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นพื้นที่ประมาณ 3.54 ล้านไร่ ใน 10 จังหวัด ประกอบด้วยกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี ฉะเชิงเทรา นครนายก สมุทรปราการ สมุทรสาคร พระนครศรีอยุธยา นครปฐม และสุพรรณบุรี เพื่อให้สามารถทะยอยสูบน้ำออก พร้อมกับเปิดประตูระบายน้ำให้ไหลลงทะเล เมื่อน้ำทะเลลดลง และปิดประตูระบายน้ำเมื่อน้ำทะเลมีระดับสูงขึ้น

ส่วนประกอบของโครงการ

– สถานีสูบน้ำตำหรุ จ.สมุทรปราการ ติดตั้งเครื่องสูบน้ำขนาด 3 ลูกบาศก์เมตร/วินาที จำนวน 6 เครื่อง

– สถานีสูบน้ำบางปลาร้า จ.สมุทรปราการ ติดตั้งเครื่องสูบน้ำ ขนาด 3 ลูกบาศก์เมตร/วินาที เป็นจำนวน 14 เครื่อง

– ปรับปรุงคลองชายทะเล จ.สมุทรปราการ ให้ระบายน้ำลงทะเลได้รวดเร็วขึ้น

– ประตูระบายน้ำชั่วคราว คลองแสมดำใต้ จ.สมุทรสาคร มีบานระบายน้ำขนาด 4.00 เมตร จำนวน 1 ช่อง

– ประตูระบายน้ำชั่วคราว คลองเจ็ก จ.สมุทรสาคร มีบานระบายน้ำขนาด 4.00 เมตร จำนวน 1 ช่อง

– ประตูระบายน้ำคลองสหกรณ์สายสาม

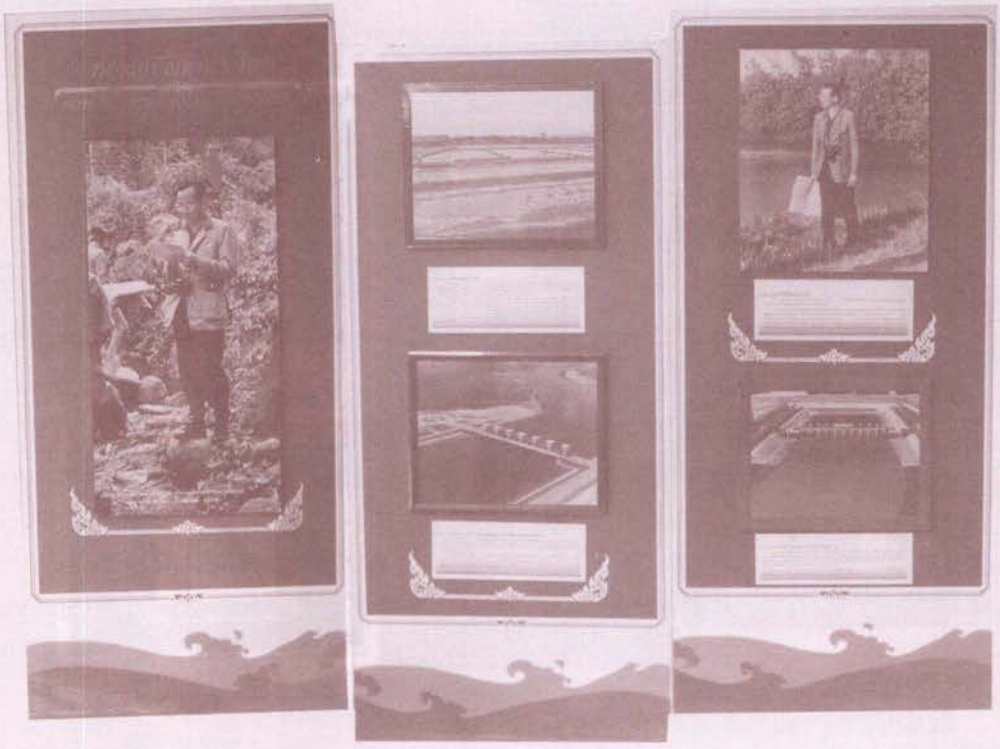

ทรงแก้ปัญหาน้ำเสีย

(How to Treat Polluted Water)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระราชดำริในการแก้ปัญหาน้ำเสียในที่ต่าง ๆ เช่น

ทรงแก้ปัญหาน้ำเค็ม

– น้ำเค็มเนื่องจากการทำนาเกลือใน อ.วานรนิวาส อ.บ้านม่วง จ.สกลนคร อ.บ้านดุง จ.อุดรธานี

ทรงมีพระราชดำริให้มีบ่อรับน้ำทิ้งจากลานตากเกลือ และระบบการกำจัดโดยอัดน้ำเหล่านี้สู่ชั้นน้ำเกลือที่สูบขึ้นมา ซึ่งสามารถป้องกันน้ำเค็มมิให้ไหลลงร่องน้ำและพื้นที่ข้างเคียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

– ประตูระบายน้ำบางนราตอนบน จ.นราธิวาส น้ำในแม่น้ำบางนรามีระดับขึ้นลงตามน้ำทะเล น้ำจึงเป็นน้ำกร่อย และมีน้ำจากพรุโต๊ะแดงไหลลง ทำให้น้ำในแม่น้ำใช้ในการอุปโภคและบริโภคไม่ได้ มีพระราชดำริให้สร้างประตูระบายน้ำเพื่อกั้นน้ำเค็ม และกักเก็บน้ำจืดให้มีใช้ตลอดปี มีพื้นที่ในโครงการ 105,000 ไร่

ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

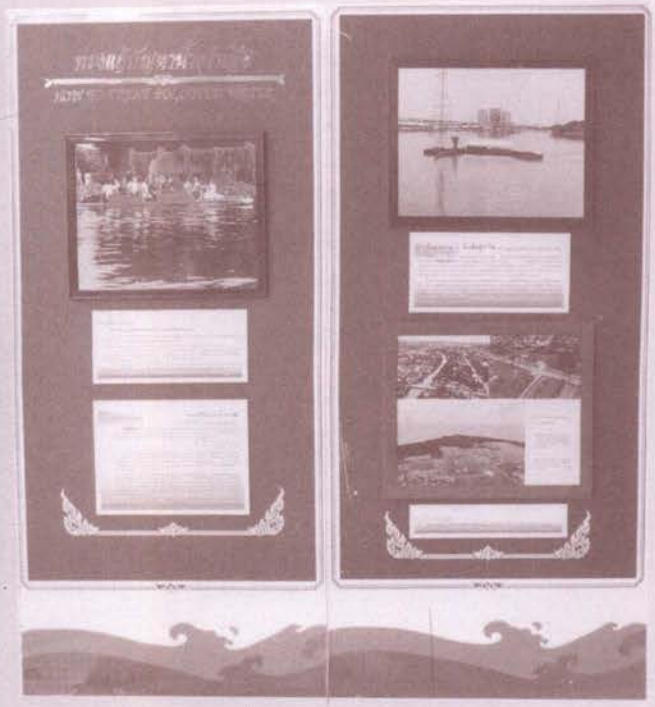

ทรงแก้ปัญหาน้ำเน่าเสีย

How to treat Polluted Water

– โครงการบึงมักกะสัน ใช้ผักตบชวาบำบัดน้ำเน่าเสียบริเวณบึงมักกะสันของการรถไฟแห่งประเทศไทย ได้พระราชทานพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2528 ให้ระบายน้ำเน่าเสียจากคลองสามเสนเข้าบึง ผ่านผักตบชวากรองน้ำ แล้วระบายน้ำลงคลองสามเสนทางตะวันออก

– บึงพระราม 9 น้ำเสียเพราะน้ำขัง ในเขตกรุงเทพมหานคร มีพระราชดำริให้ใช้เครื่องเติมอากาศเข้าช่วยโดยกำจัดตามธรรมชาติ

– โครงการศึกษาวิจัย และพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยฯ เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสูบน้ำเสียของอำเภอเมืองเพชรบุรี ไปบำบัดโดยวิธีธรรมชาติ เช่น บึงชีวภาพ หญ้ากรองบำบัดน้ำเสีย และป่าชายเลนบำบัดน้ำเสีย

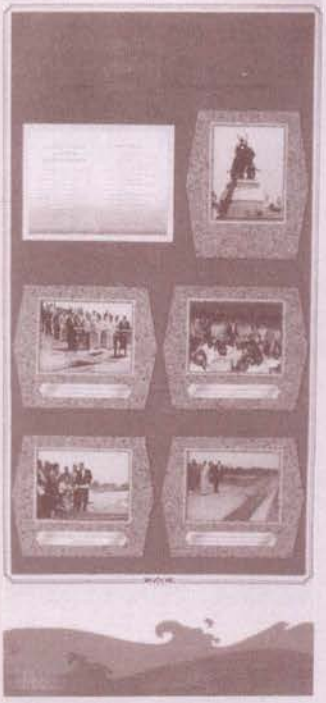

โครงการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระสุริโยทัย จ.พระนครศรีอยุธยา

ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2538 เกิดอุทกภัยอย่างรุนแรงในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ระบายน้ำที่ท่วมเข้าไปกักเก็บในบริเวณสระเก็บน้ำพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยและมีพระราชกระแสรับสั่งหลังจากน้ำลดลงแล้วให้ทำการปรับปรุงพื้นที่สระเก็บน้ำเป็น 200 ไร่ สามารถเก็บน้ำได้เพิ่มขึ้นเป็น 1.029 ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นลักษณะโครงการแก้มลิงในฤดูน้ำหลาก และนำน้ำมาช่วยพื้นที่การเกษตรโดยมีระบบชลประทานในแปลงนาจำนวน 921 ไร่

ครุทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

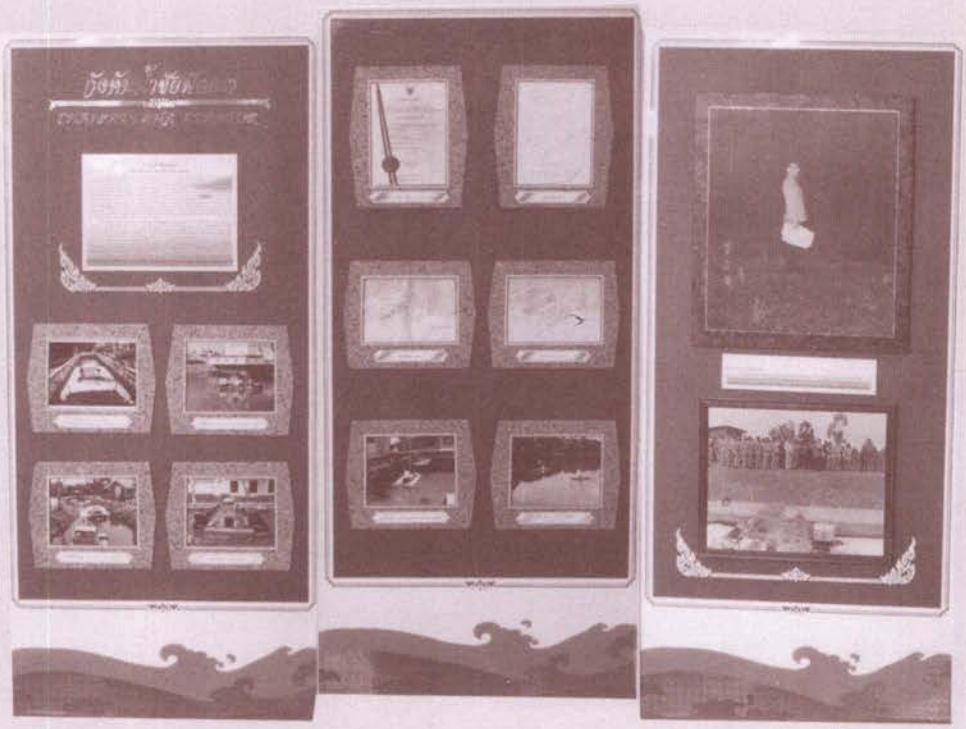

กังหันน้ำชัยพัฒนา

Chaipattana Aerator

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานรูปแบบและวิธีการประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศแก่กรมชลประทาน ณ อาคารชัยพัฒนา เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2531 เพื่อนำไปจัดสร้างและทดสอบประสิทธิภาพ พบว่าสามารถเติมออกซิเจนให้กับน้ำเสียได้ 0.9 กิโลกรัมต่อแรงม้า/ชั่วโมง

ได้มีการนำไปใช้กับคลองที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า วัดบวรนิเวศวิหาร กองพลทหารม้าที่ 2 คลองแม่ข่าที่ จ.เชียงใหม่

นอกเหนือจากเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย หรือกังหันน้ำชัยพัฒนา แล้วยังมีพระราชดำริให้สร้างเครื่องกลเติมอากาศรูปแบบอื่น ๆ ที่มีความเหมาะสมกับการใช้งาน ในสภาพภูมิประเทศต่าง ๆ กัน

ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

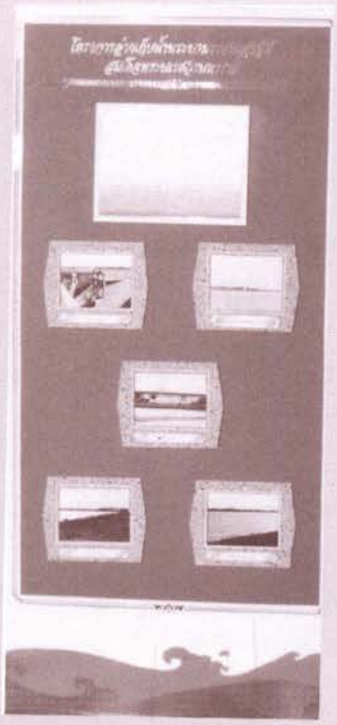

โครงการอ่างเก็บน้ำพระนเรศวรมหาราช

โครงการการก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ และอ่างเก็บน้ำพระนเรศวรมหาราชเป็นโครงการที่อำนวยประโยชน์สุขและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยทั้งชาติ เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีคุณลักษณะพิเศษกล่าวคือ

เป็นอนุสรณ์สถานเพื่อรำลึกถึงพระเกียรติคุณของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

เป็นแหล่งกักเก็บน้ำสำหรับเกษตรกรได้ใช้ในฤดูแล้ง

เป็นแหล่งระบายน้ำท่วมขังในฤดูน้ำท่วมของพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เป็นสวนสาธารณะสำหรับประชาชนโดยทั่วไป

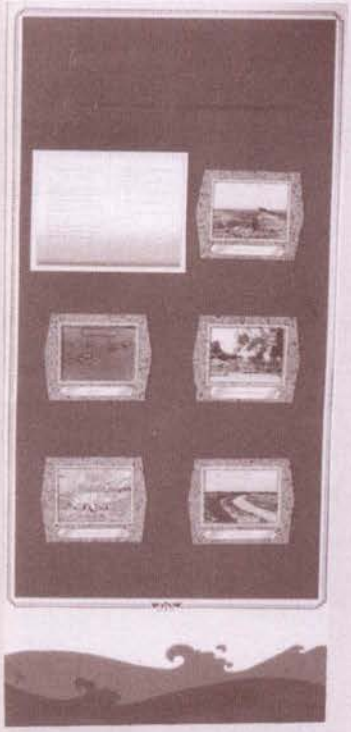

โครงการจัดหาน้ำช่วยเหลือราษฎร ในเขต อ.บ้านแพรก จ.พระนครศรีอยุธยา

การพัฒนาแหล่งน้ำตามแนวพระราชดำริที่สำคัญ

1. ขุดลอกคลองระบายน้ำ 5 สาย รวมความยาวประมาณ 100 กิโลเมตร
2. สร้างอาคารบังคับน้ำเพิ่มอีก 6 แห่ง
3. ปรับปรุงอาคารบังคับน้ำ 4 แห่ง
4. ขุดลอกคลอง หนองน้ำ ลำราง และคลองธรรมชาติ 18 รายการ

ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน

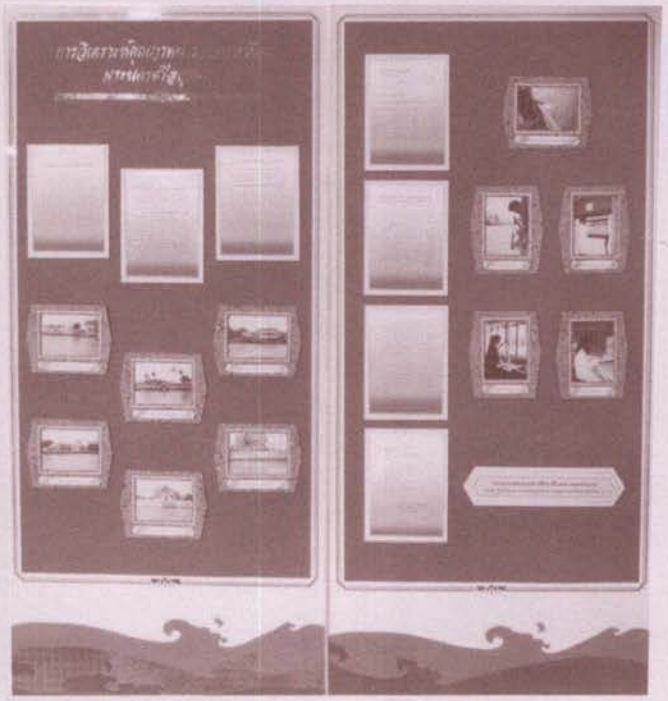

การวิเคราะห์คุณภาพน้ำ รอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

โดย ชมรมเคมีเพื่อสิ่งแวดล้อม สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

เนื่องจากสภาพสิ่งแวดล้อมของเกาะเมืองอยุธยาเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะมีนิคมอุตสาหกรรมเกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวเมือง มีการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็ว จึงเกิดมลพิษจากน้ำโสโครกจากชุมชนจากโรงงานอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม การวิจัยนี้เป็นการติดตาม ประเมินคุณภาพน้ำทั้งทางเคมีและชีวภาพในเดือนมีนาคม 2542 สรุปได้ดังนี้

1. ค่า DO (Dissolved Oxygen) ยังมีปริมาณที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของสิ่งที่มีชีวิตในน้ำ เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา มีปริมาณคงที่

2. ค่า BOD (Biochemical Oxygen Demand) เมื่อเทียบกับปีก่อน มีแนวโน้มลดลง แสดงว่าน้ำรอบเกาะเมืองอยุธยามีคุณภาพดีขึ้น

3. ค่า COD (Chemical Oxygen Demand) น้ำรอบเกาะเมืองอยุธยายังไม่เป็นน้ำเสีย และมีจุดเสี่ยงคือ หน้าวังจันทรเกษม และหน้าวัดพนัญเชิง

4. ค่า TP (Total Phosphorous) ค่าที่วิเคราะห์ได้ลดลงอย่างมาก แสดงว่ามีปริมาณพืชในน้ำ (เช่น ผักตบชวา) ลดลง

5. ค่า TS (Total Solid) ค่าที่วิเคราะห์ได้มีค่าต่ำ แสดงว่ายังมีตะกอนน้อย ยังเหมาะที่จะใช้เป็นน้ำอุปโภคบริโภค

6. ค่า TH (Total Hardness) หรือความกระด้างของน้ำมีแนวโน้มลดลงและยังมีความเหมาะสมกับการอุปโภคบริโภค

นิทรรศการ
ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน
1 – 9 กรกฎาคม 2542

ซีดี-รวม พระบารมีปกเกล้าชาวอยุธยา

สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้จัดทำขึ้น ทูลเกล้าถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาส พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 มีเนื้อหาประกอบด้วยภาพและคำบรรยายเกี่ยวกับ พระราชกรณียกิจในด้าน

การศึกษา การต่างประเทศ พระราชพิธีรัชมังคลา ภิเษก โบราณสถาน การเกษตรกรรม การบำบัดทุกข์

การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

ในพื้นที่ 1 แปลง 9 – 15 ไร่ แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. พื้นที่บ่อน้ำสำหรับน้ำกินน้ำใช้ เลี้ยงสัตว์น้ำ และเพื่อการเกษตร เป็นพื้นที่ 30%
2. พื้นที่นาสำหรับปลูกข้าว 30%
3. พื้นที่สำหรับปลูกพืชไร่ ไม้ผล พืชผัก 30%
4. พื้นที่สำหรับโรงเรือน และที่อยู่อาศัย 10%

ทั้งหมดนี้สามารถปรับปรุงประยุกต์ได้ตามสภาพพื้นที่ที่มีอยู่ แต่ให้ยึดหลักใกล้เคียง ตามสัดส่วนที่สมดุล เหมาะสม กับการใช้พื้นที

เศรษฐกิจพอเพียง

"....การพัฒนาประเทศต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ เป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคง พร้อมพอควรจะปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญ และฐานเศรษฐกิจที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...."

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พระราชทานเมื่อ 18 กรกฎาคม 2517

ผลสรุปการอภิปรายกลุ่มย่อย

การอภิปรายกลุ่มย่อย เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการสัมมนาในครั้งนี้นำไปแก้ปัญหาในท้องที่ของตน หลังจากเห็นปัญหาร่วมกันจากที่ประชุมนี้ ปัญหาบางอย่างกลุ่มสามารถดำเนินการได้เอง และมีปัญหาบางอย่างจำเป็นต้องให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือซึ่งได้ทำเสนอไว้ในรายงานสรุปผลนี้แล้ว

การแบ่งกลุ่มได้แบ่งตามสภาพภูมิประเทศ ในเขตความรับผิดชอบของชลประทาน โดยมีเหตุผลว่ามีสภาพปัญหาคล้าย ๆ กัน และเมื่อขอความช่วยเหลือจะทำได้พร้อม ๆ กัน คือ ด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของชลประทานเขต 8 แบ่งเป็นกลุ่มเหนือ ใต้ และทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของชลประทานเขต 7 แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ทิศเหนือ ทิศใต้ เช่นกัน

กลุ่มสมาชิกในกลุ่ม ได้เสนอสภาพ / ปัญหาและข้อเสนอแนะของแต่ละกลุ่ม มีดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1

วิทยากรประจำกลุ่ม : นางกรรณิการ์ จ้อยเจริญ

หัวหน้ากลุ่ม : นายวุฒิชัย สังเกตุ
เลขานุการ : นายไพโรจน์ ประสพวงศ์

สมาชิกกลุ่มประกอบด้วย

อำเภอท่าเรือ

1. นายสมาน พรหมศิลป์
2. นายสมอิ่มจันทร์ อิ่มเจริญ
3. นางตลุ่ม พงษ์พฤกษ์
4. นางไสว กฤษแก้ว
5. นายประชุม ทองปลั่ง

อำเภอนครหลวง

6. นายสุชิน แก้วลอย
7. นางประไพ แพรดำ
8. นายปราโมทย์ แซ่เจีย
9. นายบริพัฒร์ รัตนวิจารณ์
10. นายน้อย เรืองอุไร

อำเภอบางปะหัน

11. นายสุชิน อินเจริญ
12. นายพัฒนรักษ์ เฉริมฤกษ์
13. นายปรีดา สุขนพกิจ
14. นายไพโรจน์ ประสพวงศ์
15. นางสุวรรณา ถาวรชาติ

อำเภอมหาราช

16. นายสมยศ เกษสุวรรณ
17. น.ส.ศศิการญจน์ จินดาวรรณ
18. นายมาโนชญ์ คนหลัก
19. นายนพดล อาจหาญ
20. นางคนึงพร พละเสน

อำเภอภาชี

21. นายวุฒิชัย สังเกตุ
22. นายมานพ ฉิมพงษ์
23. น.ส.สมพิศ อยู่เกษม
24. นายสมชาย บัวสองสี

สรุปผลการประชุมกลุ่ม

สภาพ/ปัญหา

1. ชลประทานไม่ส่งน้ำและเปิดน้ำทิ้งโดยไม่มีกำหนดเวลา

   ข้อเสนอแนะ

   1.1 ใช้ระยะเวลาปลูกพืช (ข้าว) ในเวลาใกล้เคียงกัน

   1.2 ใช้พันธุ์ข้าวที่มีอายุใกล้เคียงกัน

   1.3 ประสานงานกับกรมชลประทาน

2. ขาดแคลนที่ทำกิน

   ข้อเสนอแนะ

   นำปัญหาเข้ามาศึกษากับ องค์การบริหารส่วนตำบล และหรือปฏิรูปที่ดิน

3. ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง

   ข้อเสนอแนะ

   3.1 ขอความสนับสนุนองค์การบริหารส่วนตำบล ติดตั้งเครื่องสูบน้ำ

   3.2 ขุดสระน้ำขนาดเล็กโดยขอความร่วมมือสนับสนุนจากกรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน

   3.3 จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อร่วมกันบริหารการใช้น้ำ

4. คูส่งน้ำในที่นาขาดหายไป

   ข้อเสนอแนะ

   4.1 นำเรื่องเสนอองค์การบริหารส่วนตำบลหาทางแก้ไข โดยเฉพาะคลองพัฒนาที่ไม่ได้ทำการเวรคืนที่ดินจากเจ้าของที่นาได้ก่อน

   4.2 นำเรื่องปรึกษาชลประทาน

กลุ่มที่ 2

วิทยากรประจำกลุ่ม : นางวารณี จำปาสัก

หัวหน้ากลุ่ม : นายประสิทธ์ ลาภทองกร
เลขานุการ : นายประเสริฐ พ่วงจีบ

สมาชิกในกลุ่มประกอบด้วย *

อำเภอบางปะอิน

1. นายจินดา สุขะเกตุ
2. นางสุปราณี แสงอาภรณ์
3. นางเสาวคนธ์ โสภารัตน์
4. นายน้อย แสงรัตนธงชัย
5. นายวรศิลป์ ธารีเพียร

อำเภอพระนครศรีอยุธยา

12. นายประสิทธิ์ ลาภทองกร
13. นายสรพล นรพัลลภ
14. นายอนันต์ อยู่สุขขี
15. นายฉัตรไชย อิศรพันธ์
16. นายขวย กลมกล่อม

อำเภอเสนา

6. นายประเสริฐ พ่วงจีน
7. นายประเสริฐ พ่วงจีน
8. นายพา พีสวัสดิ์
9. นายสมชาติ ศรีคร้าม
10. นายนิตย์ ดีสวัสดิ์

อำเภอวังน้อย

17. นางดาวเรือง สุขถาวร
18. นายเดชา ขันธพร
19. นายปรีชา ดอนจันทร์ทอง
20. นายปราโมทย์ อรรถาเวช
21. นางอนงค์ทิพย์ อักษรนิตย์

อำเภออุทัย

11. นายชูชาติ สุนทรวัฒน์

* สมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ

สรุปผลการประชุมกลุ่มย่อย

สภาพ/ปัญหา

1. วัชพืชขวางทางน้ำ ทำให้น้ำเน่าเสีย การสัญจรทางน้ำทำได้ไม่สะดวก
2. คูคลองตื้นเขิน
3. ปัญหาน้ำท่วมในช่วงที่ไม่ต้องการและ แห้งแล้งในช่วงเวลาที่ต้องการน้ำ

ข้อเสนอแนะ

กลุ่มไม่ได้ให้ข้อเสนอแนะ แต่ยอมรับว่าสามารถที่จะนำความรู้ที่ได้จากการสัมมนาในครั้งนี้ไป แก้ไขปัญหาในท้องที่ได้บ้าง

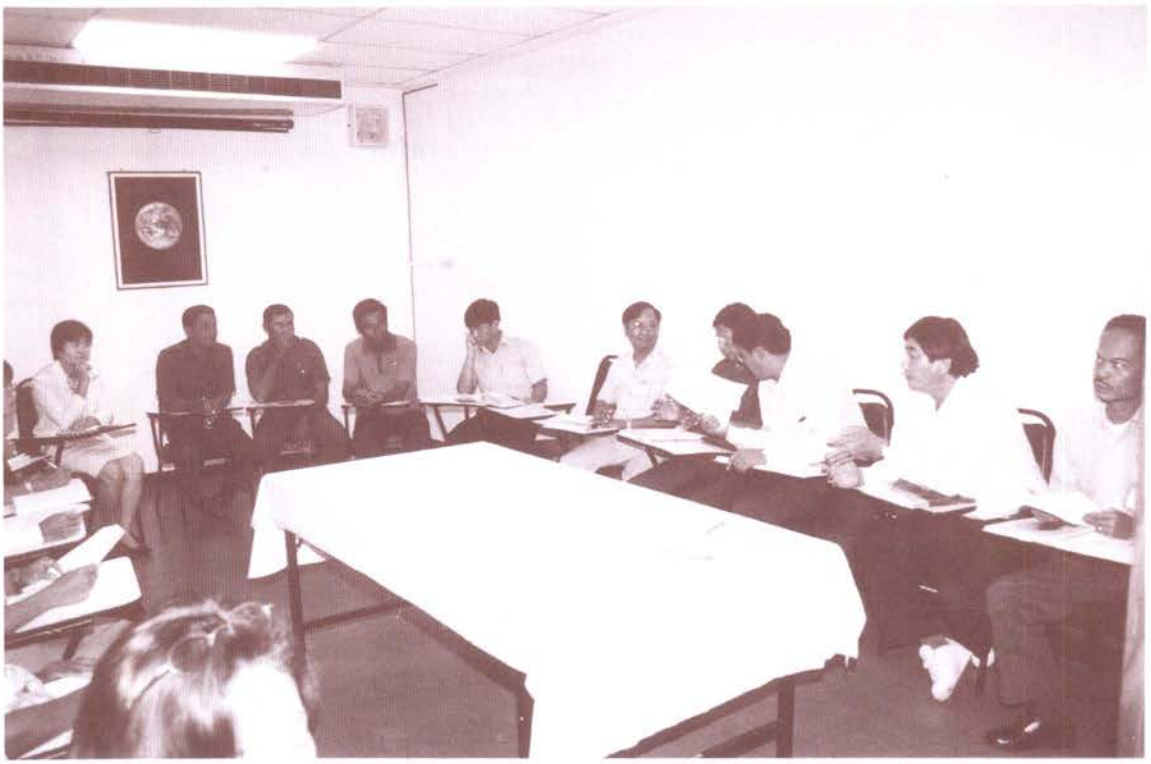

กลุ่มที่ 3

กลุ่มที่ วิทยากรประจำกลุ่ม : นายปัญญา คงทรัพย์

หัวหน้ากลุ่ม : นายสมศักดิ์ เรืองวัฒกี
เลขานุการ : นายวชิระ จิลกสิกร

สมาชิกในกลุ่มประกอบด้วย

อำเภอบ้านแพรก

1. นายชูเกียรติ มุทธากาญจน์
2. นายสมเกียรติ สุขชาญไชย
3. นายจรัญ ชมภูนุช
4. นายสมศักดิ์ เรืองวัฒกี
5. นายบัญญัติ ผลบุตร

อำเภอผักไห่

6. นางสาวณัฏยา เกิดนาวี
7. นางสาวลักษณา นกครุฑ
8. นางสาวพัชรี แคล่วคล่อง
9. นางกัลยา จินดา
10. นายชุบ เวชวงษ์
11. นายวชิระ จุลกสิกร

สรุปผลการประชุมกลุ่มย่อย

สภาพ/ปัญหา

1. เมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกไม่มีน้ำ จะมีน้ำเมื่อไม่ต้องการ

ข้อเสนอแนะ

1.1 เดือน มิถุนายน – กรกฎาคม ต้องการน้ำทุกพื้นที่ชลประทางต้องทำโครงการ การส่งน้ำ พร้อมชี้แจงให้เกษตรกรทราบทุกระยะ

1.2 จัดทำระบบชลประทานให้สามารถบังคับน้ำได้ เช่น ทำประตูระบายน้ำ สามารถบังคับน้ำเข้า – ออกได้ ตามความต้องการของเกษตรกร

สภาพ/ปัญหา

ระบบคลองส่งน้ำชลประทานไม่ได้รับการบำรุงรักษา ประตูบังคับน้ำคลองส่งน้ำชำรุดและมีวัชพืชขึ้นในแนวคลองมาก

ข้อเสนอแนะ

2.1 จัดให้มีกลุ่มผู้ใช้น้ำและจัดประชุม จัดสรรก่อนนำการใช้น้ำ

2.2 ให้ชลประทานจัดสรรน้ำให้ตรงเวลาที่เกษตรกรต้องการ

2.3 ให้ชลประทานดำเนินการซ่อมประตูระบายน้ำ คลองส่ง ให้มีสภาพให้งานได้ดีอยู่เสมอ

กลุ่มที่ 4
วิทยากรประจำกลุ่ม : ผศ. ปรียาพันธุ์ แสวงพานิช

หัวหน้ากลุ่ม นายใหญ่ แก้วเกื้อกูล
เลขานุการ .....

อำเภอลาดบัวหลวง

1. นายจิระศักดิ์ ศาสตร์ประสิทธิ์
2. นายใหญ่ แก้วเกื้อกูล
3. นายพงษ์วิวัฒน์ สิงห์มณี
4. นายเกษม แสงสำลี
5. นายธวัชชัย ศรีโสภา

อำเภอบางบาล

6. นางวงเดือน อันทลาภี
7. นางสุนันท์ หงษ์ทอง
8. นางวรรณา พึ่งญาติ
9. น.ส.นงลักษณ์ แป้นปราณีต
10. นางสมพงษ์ ควรผล

อำเภอบางซ้าย

11. นายชาญชัย แหลมเจริญศ์
12. นายถาวร พลเดช
13. นายสัญญา บุญมารัตน์
14. นายดุษฎี สินสืบผล
15. นายประสงค์ สุดแก้ว

อำเภอบางไทร

16. นายอำนาจ อินทสุวรรณ์
17. นายวินัย ไกรมงคล
18. นายบัญฑูล กรหมี
19. นายวีระยุทธ ไกรสรสิทธิกุล
20. นายเฉลิม เสกสุวงศ์

สรุปผลการประชุมกลุ่ม

สภาพ/ปัญหา

1. น้ำไม่เพียงพอ น้ำท่วม น้ำเน่าเสีย จากผักตบชวาและวัชพืช และการทำนาไม่พร้อมกัน

ข้อเสนอแนะ

1.1 สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์น้ำ
1.2 ชักชวนให้มีการจัดรูปที่ดิน
1.3 ดำเนินการตามโครงการทฤษฎีใหม่
1.4 จัดทำไร่นาสวนผสม
1.5 ดำเนินการปลูกป่าหลังบ้าน

2. ผู้ใช้น้ำขาดการวางแผนร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

ควรจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำและจัดสรรการใช้น้ำโดยการประชุมกลุ่มทุก ๆ 2 เดือน เป็นอย่างน้อย

3. การจัดสรรน้ำเขตชลประทานยังมีระบบไม่ดีพอ

ข้อเสนอแนะ

ให้ชลประทานที่ทำหน้าที่จัดสรรค์น้ำในเขต ประชุมเกษตรกร ตลอดแนวคลอง จากต้นคลองถึงปลายคลองให้มีการจัดสรรค์การใช้อย่างเป็นธรรมและเสมอภาคกัน

พระราชดำรัส

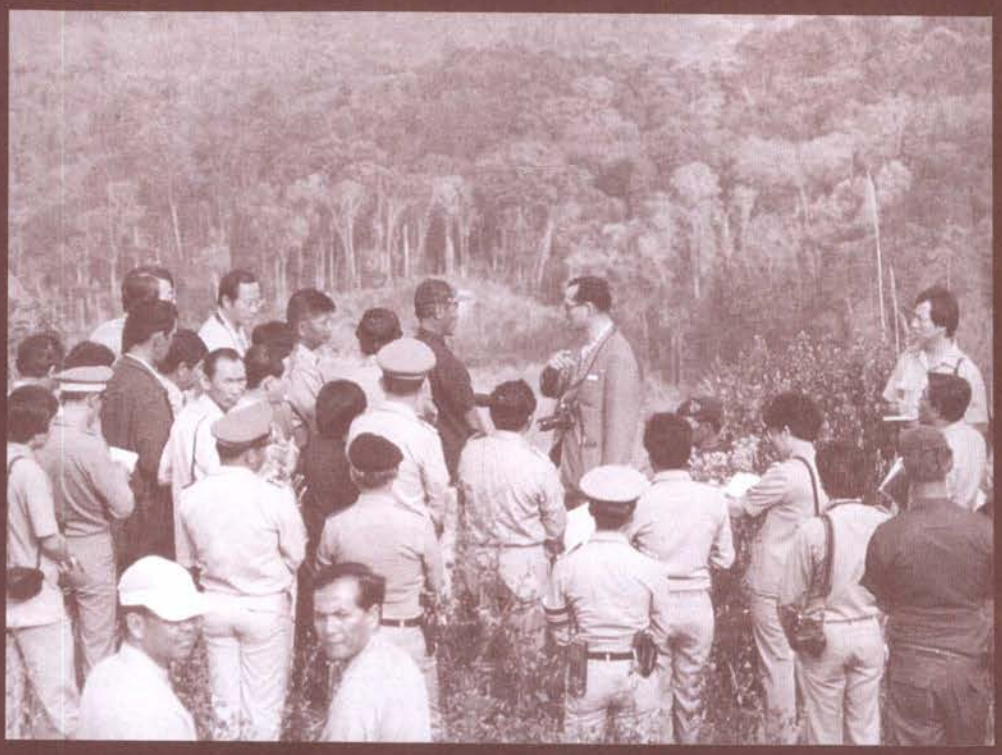

ป่าต้นน้ำ

"...ภูเขาต้องมีป่าไม้ ไม่อย่างนั้นเม็ดฝนตกลงมาแล้วชะดินลงมาเร็ว ทำให้ไหลตามน้ำไป ไปทำความเสียหาย ดินหมดจากภูเขาเพราะไหลตามสายน้ำไป เป็นหลักของป่าไม้เรื่องการอนุรักษ์ดิน และเป็นหลักของชลประทานที่ว่า ถ้าเราไม่รักษาป่าไม้ข้างบน จะทำให้เดือดร้อนตลอด ตั้งแต่ด้านบนภูเขาจะหมดไป กระทั่งการที่จะมีตะกอนลงมาในเขื่อน มีตะกอนลงมาในแม่น้ำ ทำให้น้ำท่วม..."

พระราชดำรัสแห่ง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
25 มิถุนายน 2512

พระราชดำรัส

ฝนหลวง

"...การทำฝนนี้ไม่ใช่สิ่งง่าย จะต้องมีเครื่องอุปกรณ์ วัสดุ และเจ้าหน้าที่ งานที่ทำนี้ก็ต้องสิ้นเปลืองไม่ใช่น้อย แต่ถ้าผลที่ได้ก็คือจะเป็นผลที่น่าพอใจ การทำฝนนี้เป็นสิ่งที่ลำบากหลาย ๆ ประการทางด้านเทคนิค และในด้านจังหวะที่จะทำ เพราะถ้าพูดถึงด้านเทคนิค ฝนที่ทำนี้จะพลิกฤดูกาลไม่ได้ ไม่ใช่ว่าเวลาฝนแล้ง จะบันดาลอย่างปาฏิหาริย์ ให้มีฝนเพียงพอกับการเพาะปลูก มิได้ หรือจะแทนการชลประทานที่ขุดเรียบร้อยกว้างขวางก็ไม่ได้ แต่เป็นทางหนึ่งที่มีหวังสำหรับในฤดูการที่ควรจะมีฝน และฝนเทียมจะช่วยให้ประคองพืชผลไม่ให้สิ้นไปพอได้ การที่ทำฝนนี้เป็นสิ่งที่ใหม่ จึงต้องทำโครงการอย่างระมัดระวัง เพราะว่าสิ้นเปลือง ถ้าทำแล้วไม่ได้ผลจะสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ.."

พระราชดำรัสแห่ง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
25 กรกฎาคม 2517

พระราชดำรัส

ป่าต้นน้ำ

"...การที่จะมีต้นน้ำลำธารไปชั่วกาลนานนั้นสำคัญอยู่ที่มีการรักษาป่าและปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ..."

พระราชดำรัสแห่ง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ณ อำเภอชัยบาดาล จ.ลพบุรี
14 เมษายน 2520

พระราชดำรัส

ป่าต้นน้ำ

"...หลักสำคัญว่า ต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้..."

พระราชดำรัสแห่ง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ณ พระตำหนักสวนจิตรลดา
วันที่ 17 มีนาคม 2529

พระราชดำรัส

โครงการแม่น้ำโขง

"...ที่ว่าเขาพูดกันมากว่ามีแม่น้ำใหญ่ 2 แห่ง ทำไมเราไม่เอามาใช้บ้าง ความจริงเรานำมาใช้แล้ว สาละวินไม่ค่อยได้ใช้ แม่น้ำโขงได้ใช้ตลอดแนวของแม่น้ำโขง ตั้งแต่ที่มาในภาคอีสาน ที่จังหวัดเลยลงมาถึงจังหวัดอุบลราชธานี อาจไม่จุใจกับผู้ที่คิดโครงการใหญ่ แต่ว่าก็อยู่ในเขตของโครงการใหญ่ส่วนหนึ่ง อยู่ในเขตของโครงการเล็ก ๆ ก็มีตั้งแต่การสูบน้ำขึ้นมาจากแม่น้ำโขง อยู่ในเขตของโครงการใหญ่ก็คือ ได้ทำอ่างเก็บน้ำสำหรับไฟฟ้าและชลประทานไว้หลายแห่ง ใช้ไฟฟ้านั้นไปสูบน้ำจากแม่น้ำโขง และโครงการแรกที่ได้ทำก็คือโครงการแม่น้ำพุงที่สกลนคร ส่งไฟฟ้าไปสูบน้ำที่นครพนม เดี๋ยวนี้ก็เป็นเวลานานแล้วตั้ง 20-30 ปี ได้แล้วที่ทำ

เรื่องของการผันน้ำจากแม่น้ำสาละวินและแม่น้ำโขงมาใช้ อย่างแม่น้ำสาละวิน ให้ผันมาลงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำโขง ทำการผันน้ำจากเชียงรายมาพะเยา แล้วมาลงแม่น้ำเจ้าพระยา กับโครงการผันน้ำจากแม่น้ำโขงมาลงโครงการชีมูล โครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ในทางเทคนิคทำได้ อันนี้ไม่ใช่ว่าจะอ้างตัวว่าเป็นนักวิชาการ แต่ว่าทราบวิชาการพอสมควรว่าพอจะทำได้ แล้วเป็นสิ่งที่น่าจะเป็นประโยชน์ได้ แต่ว่าในด้านเทคนิคนั้นเองอาจมีข้อจำกัดอยู่พอสมควร จนกระทั่งทำให้ใช้โครงการนี้ไม่ได้ คืออย่างแม่น้ำโขง ถ้าในด้านใดในฤดูกาลใดมีน้ำน้อย เขาไม่ให้เอาน้ำมาผันสู่ลุ่มน้ำอื่น อันนี้เป็นเรื่องวิชาการ การเมืองด้วย แต่ว่าวิชาการเป็นใหญ่ ไม่งั้นทำให้น้ำในแม่น้ำโขงแห้งลงไป อันนี้เป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่ง ข้อจำกัดก็คือว่า ในฤดูกาลที่มีน้ำมากเราก็ไม่ต้องการน้ำ เพราะว่าน้ำจะท่วม แล้วในฤดูกาลที่น้ำน้อย แม่น้ำโขงก็น้อย ก็หมายความว่าในทางการเมือง หรือทางวิชาการทั่วไป เขาอนุญาตให้ทำ ลงท้ายเราก็ไม่ได้ประโยชน์ เพราะว่าจะสูบน้ำได้หรือทำโครงการได้เฉพาะตอนที่น้ำมาก ซึ่งเราก็มีน้ำมากแล้วฉะนั้น ทำจะไม่เกิดประโยชน์มากเท่าที่ราคาลงทุน

พระราชดำรัส

เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแม่น้ำโขงนั้นเป็นเวลา 30 กว่าปีแล้ว เกือบ 40 ปีที่เขาเริ่มทำมา เขาจะทำโครงการผามอง ในเวลานั้น ถ้าทำโดยเร็วเชื่อว่าสำเร็จ แต่เดี๋ยวนี้ทำไม่ค่อยมีทางสำเร็จ เพราะว่า ถ้ากั้นผามองตามโครงการเดิม หมายความว่าทำเขื่อนขึ้นไปสูง 250 เมตร ถึงระดับ 250 เมตรน้ำจะท่วมขึ้นมาถึงอำเภอเมืองเลย อำเภอเชียงคาน อำเภอแถวนั้น อำเภอสังคม ไม่พูดถึง ท่วมหมด แต่ว่าสมัยโน้นประชากรยังไม่มากนัก ก็เข้าใจว่าทางลาวก็ยังพอทนได้ ถ้าทำครั้งโน้น 30 ปีแล้ว ทำเสร็จภายใน 10 ปี ก็คงไม่มีสงครามเวียดนาม อันนี้ถ้าย้อนกลับไปน่ะก็เกี่ยวข้องกับกระทรวงการต่างประเทศ คงไม่มีสงครามเวียดนาม เพราะว่าสามารถที่จะเอาไฟฟ้านี้ไปสูบน้ำให้กับประเทศลาว ราชอาณาจักรลาวก็ส่งไปถึงประเทศญวน ซึ่งเวลานั้นก็ยังไม่มีอะไรรุนแรงมาก ก็สามารถที่จะเอาความเจริญไปให้กับเขา เขาก็ไม่ต้องทำสงคราม เชื่อว่าญวนก็ไม่ต้องเป็นญวนเหนือญวนใต้ ทำไปทำมาก็เป็นแหลมทองที่มีความเจริญได้

โครงการแม่น้ำโขงนี้ ถ้าว่าไป ถ้าอยากจะพูด โครงการทั้งหมดของแม่น้ำโขงนี้ อยากจะตีความเป็นโครงการพระราชดำริก็ได้ เพราะว่าเมื่อ 30 กว่าปี มีการประชุมคณะกรรมการก็ได้พูดกับกรรมการตอนนั้น ก็มีทั้งเขมร ทั้งญวน ทั้งลาว รวมอยู่ด้วย ก็พูดถึงวิธีที่ปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติตามนั้น ป่านนี้ก็คงไม่มีสงครามในญวน ไม่มีสงครามในเขมร แต่ว่าไม่ได้ปฏิบัติ..."

พระราชดำรัสแห่ง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ณ พระตำหนักสวนจิตรลดา
29 ธันวาคม 2532

พระราชดำรัส

น้ำเพื่อชีวิต

"...เรื่องน้ำนี้ก็เป็นปัจจัยหลักของมวลมนุษย์ ไม่ใช่มนุษย์เท่านั้น แม้สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ทั้งสัตว์ทั้งพืชก็ต้องมีน้ำ ถ้าไม่มีก็อยู่ไม่ได้ เพราะว่าน้ำเป็นสื่อหรือเป็นปัจจัยสำคัญของการเป็นสิ่งมีชีวิต แม้สิ่งไม่มีชีวิตก็อาจต้องการน้ำเหมือนกัน มิฉะนั้น ก็จะกลายเป็นอะไรไม่ทราบ เช่น ในวัตถุต่าง ๆ ในรูปผลึก ก็ต้องมีน้ำอยู่ในนั้นด้วย ถ้าไม่มีน้ำก็ไม่เป็นผลึก กลายเป็นสิ่งที่ไม่มีรูป ฉะนั้นน้ำนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญ ที่กล่าวถึงข้อนี้ก็จะได้ให้ทราบถึงว่า ทำไมการพัฒนาขั้นแรกหรือสิ่งแรกที่นึกถึงก็คือทำโครงการชลประทาน แล้วก็โครงการสิ่งแวดล้อม ทำให้น้ำดี สองอย่างนี้อื่น ๆ ก็จะไปได้ ถ้าหากว่าปัญหาของน้ำนี้ เราได้สามารถที่จะแก้ไขหรืออย่างน้อยที่สุดก็ทำให้เราได้มีน้ำใช้ได้อย่างเพียงพอ ฉะนั้น การพัฒนานั้นสิ่งสำคัญก็อยู่ที่ตรงนี้ นอกจากนี้ก็เป็นสิ่งที่ต่อเนื่อง เช่นวิชาการในด้านการเพาะปลูกเป็นต้นตลอดจนถึงวิชาการเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมหรือการค้า หรือการคลัง อะไรพวกนี้ก็ต่อเนื่องต่อไป...

เรื่องน้ำนี้ก็เป็นที่น่าสนใจ แล้วก็เพื่อที่จะให้เข้าใจดีว่าน้ำในโลกนี้มีมาก จะยกตัวเลขขึ้นมาก็จะมองไม่เห็น หรือไม่เข้าใจว่าจำนวนเป็นเท่าไร เพราะจำนวนเป็นล้าน ๆ ลูกบาศก์กิโลเมตร ที่มีอยู่ในโลกนี้ แต่ส่วนใหญ่น้ำนั้น ตามตัวเลขมีกว่า 97 เปอร์เซ็นต์อยู่ในทะเล ซึ่งเรานำมาใช้ประโยชน์บริโภคหรือใช้การไม่ได้ ที่เหลือนั้นก็อยู่ในรูปน้ำที่อยู่บนบก อยู่ในฟ้า แล้วก็ในจำนวนน้ำทั้งหมดที่เรียกว่าใช้ได้หรือที่ใช้อยู่มีจำนวนเพียง 0.014 เปอร์เซ็นต์ของน้ำทั้งหมดในโลก ซึ่งก็ดูแล้วมันไม่เห็น มันนิดเดียว และในจำนวนนี้เป็นน้ำที่เราไม่สามารถที่จะนำมาใช้ จึงเหลือน้ำที่จะใช้ได้เพียงจำนวนเรียกว่าน้อยมากเปรียบเทียบกับจำนวนน้ำที่มีในโลก แต่ในจำนวนน้อยที่สุดที่มีนี้ก็เพียงพอสำหรับการใช้ในโลกนี้ ถ้าคำนวณดูก็เรียกว่า นับว่าเหลือเฟือ

แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าเราจะใช้น้ำนี้อย่างไร ถ้าหากว่าทำอย่างไม่ระมัดระวังน้ำนี้ก็คงหมดเหมือนกัน หรือไม่หมดก็ใช้ไม่ได้ เช่น ปล่อยให้น้ำนี้เสีย ปล่อยให้น้ำนี้ไม่เกิดประโยชน์ ก็จะเหลือเปอร์เซ็นต์เหลือเสี้ยวหรือไม่ถึงเสี้ยว หมายความว่านิดเดียวที่จะใช้ได้ แล้วก็ที่จะใช้ได้นั้นยังมีอยู่ที่ยังไม่สามารถที่จะไปเอา เช่นน้ำที่ลงทะเล ในเขตที่ไม่มีคนอยู่ก็มากอยู่เหมือนกัน ฉะนั้น เราจะต้องพยายามที่จะคิดให้ดีว่าน้ำที่ใช้ได้นั้นย่อมมาจากน้ำฝน เราจะใช้น้ำนี้ให้ดีอย่างไร ฝนลงมาแล้วจำนวนหนึ่ง จำนวนที่ฝนตกลงนั้นเป็นน้ำเรียกว่าน้ำจืด เพราะว่าเป็นน้ำที่กลั่นมาจากทะเล และจากพื้นดิน เป็นน้ำที่ไม่ใช่น้ำเค็มหรือน้ำที่เจือปน แต่ว่าน้ำที่ลงมานี้ ลงมาแล้วก็ระเหยขึ้นไปได้ เราจะใช้ได้ เป็นน้ำที่ไหลลงมาเพียง 25 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นเอง ใน 25 เปอร์เซ็นต์นั้นไหลลงมาแล้วก็ไหลลงทะเลโดยตรง โดยที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์

พระราชดำรัส

ฉะนั้น ปัญหาอยู่ที่ว่า เราจะใช้ประโยชน์จากน้ำที่ไหลลงไปในทะเลรวมทั้งหมดนี้ 25 เปอร์เซ็นต์ หมายความว่าเราดักน้ำมาใช้ตามทาง อย่างเช่น เรานำมาบริโภค ใช้สำหรับเก็บในร่างกายเราเพื่อให้เราเคลื่อนไหวได้ ถ้าไม่มีน้ำเราเคลื่อนไหวไม่ได้ แล้วก็ขอโทษที เราก็จะต้องถ่ายออกไป ถ่ายออกไปแล้วก็ไหลออกไป ทิ้งไป หมายความว่า 25 เปอร์เซ็นต์ของน้ำฝนนั้น ก็จะต้องผ่านตัวเราส่วนหนึ่ง ผ่านเครื่องจักรเครื่องกลอะไรต่าง ๆ ผ่านส่วนที่จะละลายปุ๋ยให้แก่พืชพันธุ์ อะไรต่าง ๆ นี้ ก็เป็นน้ำจำนวนนี้แหละ ฉะนั้น จะต้องไม่ให้น้ำที่ผ่านลงทะเลโดยตรงให้มันเสียเปล่าไป จะต้องนำน้ำนี้มาใช้ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด เพื่อที่จะไม่ให้ขาดแคลน...

กำลังหาตัวเลขว่าน้ำของเมืองไทยนี่เท่าไหร่ หมายความว่าฝนตกมาเท่านั้น ๆ ลูกบาศก์เมตรหรือลูกบาศก์กิโลเมตร ได้ข้อมูลมาแล้วตัวเลขมันใหญ่เหลือเกิน จำไม่ค่อยได้ ทำให้แก้ปัญหาโดยการทำการกักน้ำนั้นเอาไว้เวลามีมากเกินไป กักเอาไว้เพื่อไม่ให้ลงมาทำให้เสียหาย คือท่วม หรือเซาะดินหรืออะไร เวลาน้ำน้อยปล่อยออกมาใช้ อันนี้มีเหลือเฟือ ถ้าคำนวณดูมีมากมีพอ รวมทั้งสามารถที่จะทำไฟฟ้าขึ้นมาได้บ้างบางแห่งจากการไหลของน้ำ แทนที่จะปล่อยให้ไหลลงมาเพื่อทำให้การเพาะปลูกเฉย ๆ ไหลลงมามันเป็นพลังงานก็ทำไฟฟ้า หรือมิฉะนั้นก็ใช้กังหันน้ำสูบขึ้นไปที่ที่อยู่สูงกว่าเขื่อนก็ยังใช้ประโยชน์ได้อีกเยอะ หมายความว่าขยายที่ทำกินหรืออะไรต่าง ๆ ได้พอที่เดียว ยังอยู่ได้อีกนาน แล้วก็ถ้ารักษาสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม นึกว่าอยู่ได้อีกหลายร้อยปี ถึงเวลานั้นลูกหลานของเราก็อาจหาวิธีแก้ไขปัญหาต่อไป เป็นเรื่องของเขา ไม่ใช่เรื่องของเรา แต่เราก็ทำได้ ได้รักษาสิ่งแวดล้อมไว้ให้พอสมควร...."

พระราชดำรัสแห่ง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
วันที่ 29 ธันวาคม 2532

นาเกลือ-นาข้าว

"...อีกเรื่องหนึ่งที่ประสบเมื่อเร็ว ๆ นี้ คือความแห้งแล้ง ได้ไปดูที่ทำกินของประชาชนที่สกลนคร ซึ่งเป็นที่แห้งแล้ง และเมื่อแห้งแล้งทำให้ดินเสียไป เพราะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้ ส่วนใหญ่ใต้ดินมีแร่เกลืออยู่ ถ้าขุดบ่อลงไป หาน้ำได้ระดับประมาณ 7 เมตร 8 เมตร น้ำที่มีอยู่นั้นก็จะบริโภคได้ แต่ในหน้าแล้ง บ่อเหล่านั้นส่วนมากจะแห้ง ถ้าขุดลงไปถึง 10 เมตร 20 เมตร มีน้ำ แต่น้ำนั้นเค็ม เพราะมีเกลือแร่ในดิน ฉะนั้น ต้องหาทางทำการชลประทานเพื่อที่จะให้มีน้ำที่ใช้บริโภคได้

เมื่อประมาณ 5 ปีมานี้ ได้วางโครงการที่อำเภอบ้านม่วง ที่หมู่บ้านที่ชื่อว่า บ้านจาร แล้วก็ได้ช่วยทำอ่างเก็บน้ำ ก็ได้ผล ชาวบ้านเหล่านั้นเขาไม่อยากที่จะทำการต้มเกลือหรือทำนาเกลือ เพราะทราบดีว่าถ้าทำแล้วนาข้าวเสียหาย ก็ได้สนับสนุนเขา และปีนี้เขาสามารถทำนาข้าวได้ดี เขาก็ดีใจมาก แต่ก็ยังมีกิจการนาเกลือหรือต้มเกลืออยู่อีกมาก ซึ่งมีผลเสียหลายประการ ข้อหนึ่งก็ทำให้ดินในแถวนั้นเค็มไม่สามารถปลูกพืชต่าง ๆ ทำให้น้ำที่ลงมาในห้วยกร่อยหรือเค็ม ทำให้ไม่สามารถใช้น้ำทำการเพาะปลูกหรือบริโภค ข้อดีของการทำนาเกลือนี้ ก็คือทำให้ประชาชนมีรายได้ เพราะว่ารายได้ของการต้มเกลือหรือทำนาเกลือนั้นก็ดีพอสมควร เพราะว่าตลาดโลกยังต้องการเกลือชนิดที่ผลิตในภาคอีสานมาก...."

พระราชดำรัสแห่ง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
4 ธันวาคม 2533

พระราชดำรัส

การระบายน้ำ

"...ในปีที่ผ่านมานี้ก็มีภัยพิบัติต่าง ๆ จะยกเฉพาะเรื่องน้ำท่วมที่ทำความเดือดร้อนในภาคกลาง ในจังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี และกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นภัยธรรมชาติ ไม่มีใครต้องการให้เกิดภัยธรรมชาติเช่นนั้น แต่เราก็จะต้องเรียนรู้ เราต้องใช้ภัยธรรมชาตินั้นเป็นครูที่จะสอนเรา เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมนี้ จะต้องนำน้ำนี้ออกจากที่นั่นไป วิธีเอาน้ำนั้นออกจากบริเวณที่ท่วมก็มีวิธีเดียว ก็ต้องระบายออกไปทางคลอง เอาลงไปที่ทะเล การระบายนั้นก็จะต้องมีระบบคลอง มีคนเคยนึกที่จะทำระบบที่เรียกว่า "เจ้าพระยา 2" คือทำคลองยาวประมาณสามสิบสี่สิบกิโลเมตร จากแถวปทุมธานีลงไปที่ทะเล แต่มานึกดูว่าคลองนั้นไม่ได้เป็นคลองที่เคลื่อนที่ เป็นคลองตายตัว ในเหตุการณ์เช่นครั้งนี้ น้ำฝนลงมาอย่างมากแถวนครนายก สระบุรี ปราจีนบุรี ถ้าหากว่าอยากจะระบายน้ำออกไปจากที่นั้น ก็จะต้องยกคลองนี้ไปไว้ที่นครนายกเป็นต้น มิฉะนั้น ก็ไม่รู้จะเอาน้ำออกไปทางไหน แต่คลองใหญ่ ๆ ที่จะสร้างนี้ ก็ไม่สามารถที่จะยกไปได้ ไม่ใช่สิ่งที่โยกย้ายได้ ฉะนั้น วิธีปฏิบัติก็ต้องใช้คลองที่มีอยู่แล้ว ที่ได้ปฏิบัติมาก็ได้ใช้เครื่องเร่งให้น้ำไหลไปเร็วขึ้น ก็บรรเทาความเดือดร้อนไปได้บ้าง แทนที่จะนองอยู่เป็นเวลานานเหมือนในปี 2526 นั่น ซึ่งนองไปถึง 6 เดือน ถึงปีใหม่ก็ยังไม่หมด ก็ต้องหาวิธีที่จะทำให้น้ำนั้นออกไป เพราะว่าถ้าน้ำนั้นไม่ออกไป ท่วมอยู่ ก็ทำให้เกิดความเสียหายเกิดขึ้นมาก "...ถ้าสามารถที่จะเก็บน้ำที่ลงมาท่วมสกัดไว้ไม่ให้ลงมาท่วม ก็จะบรรเทาการท่วม และลดความเสียหาย ฉะนั้นการหาทางที่จะเก็บน้ำที่ลงมาท่วมเอาไว้ได้สำหรับให้เป็นน้ำที่ให้คุณ ที่ช่วยให้มีรายได้ ก็จะเป็นการดีเป็นทวีคูณ ที่พูดมานี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า ถ้าหากว่าเราทำโครงการได้เพื่อที่จะป้องกันไม่ให้เกิดความเดือดร้อน จะกลับเป็นวิธีที่จะเพิ่มพูนการผลิตได้ด้วยซ้ำ ฉะนั้น การที่จะทำโครงการที่แยบคายเพื่อป้องกันหรือลดความเสียหายในการท่วมนั้น และเพิ่มพูนผลิตผลในหน้าแล้ง ก็ได้ผลสองเท่าตัว คือไม่ต้องใช้เงินแก้ไขหรือบรรเทาทุกข์ของประชาชน ซ้ำจะได้ให้ประชาชนทำกินได้เพิ่มพูนขึ้นไปเกือบสองเท่า ฉะนั้น ถ้าหากว่าสามารถที่จะทำโครงการอะไรในทำนองนี้ ก็ไม่ใช่เพียงการประหยัดเท่านั้น แต่ยังเป็นการเพิ่มผลผลิตของประเทศชาติขึ้นไปอีกด้วย อันนี้เป็นตัวอย่าง..."

พระราชดำรัสแห่ง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
4 ธันวาคม 2533

ขาดทุนเป็นกำไร

"...ประเทศต่าง ๆ ในโลกในระยะเวลา 3 ปีนี้ คนที่ก่อตั้งประเทศที่มีหลักทฤษฎีในอุดมคติที่ใช้ในการปกครองประเทศ ล้วนแต่ล่มสลายลงไปแล้ว เมืองไทยของเราจะสลายลงไปหรือ เมืองไทยนับว่าอยู่ได้มาอย่างดี เมื่อประมาณ 10 วันก่อน มีชาวต่างประเทศมาขอพบ เพื่อขอโอวาทเกี่ยวกับการปกครองประเทศว่าจะทำอย่างไร จึงได้แนะนำว่า ให้ปกครองแบบคนจน แบบที่ไม่ติดกับตำรามากเกินไป ทำอย่างมีสามัคคี เมตตากัน ก็จะอยู่ได้ตลอด ไม่เหมือนกับคนที่ทำตามวิชาการ ที่เวลาปิดตำราแล้วไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ลงท้ายก็ต้องเปิดหน้าแรกเริ่มต้นใหม่ ถอยหลังเข้าคลอง ถ้าเราใช้ตำราแบบอะลุ้มอล่วยกันในที่สุดได้ก็เป็นการดี ให้โอวาทเขาไปว่า **"ขาดทุนเป็นการได้กำไรของเรา"** นักเศรษฐศาสตร์คงค้านว่าไม่ใช่ แต่เราอธิบายได้ว่า ถ้าเราทำอะไรที่เรา เสีย แต่ในที่สุด ที่เรา เสีย นั้นเป็นการ ได้ ทางอ้อม ตรงกับงานของรัฐบาลโดยตรง เงินของรัฐบาลหรืออีกนัยหนึ่งคือ เงินของประชาชน ถ้าอยากให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ก็ต้องลงทุน ต้องสร้างโครงการ ซึ่งต้องใช้เงินเป็นร้อย พัน หมื่น ล้าน ถ้าทำไปเป็นการจ่ายเงินของรัฐบาล แต่ในไม่ช้าประชาชนจะได้รับผล ราษฎรอยู่ดีกินดีขึ้น ราษฎรได้กำไรไป ถ้าราษฎรมีรายได้ รัฐบาลก็เก็บภาษีได้สะดวก เพื่อให้รัฐบาลได้ทำโครงการต่อไป เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ถ้ารู้รักสามัคคี รู้เสียสละคือการให้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้นเป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้..."

พระราชดำรัสแห่ง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ธันวาคม 2534
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา

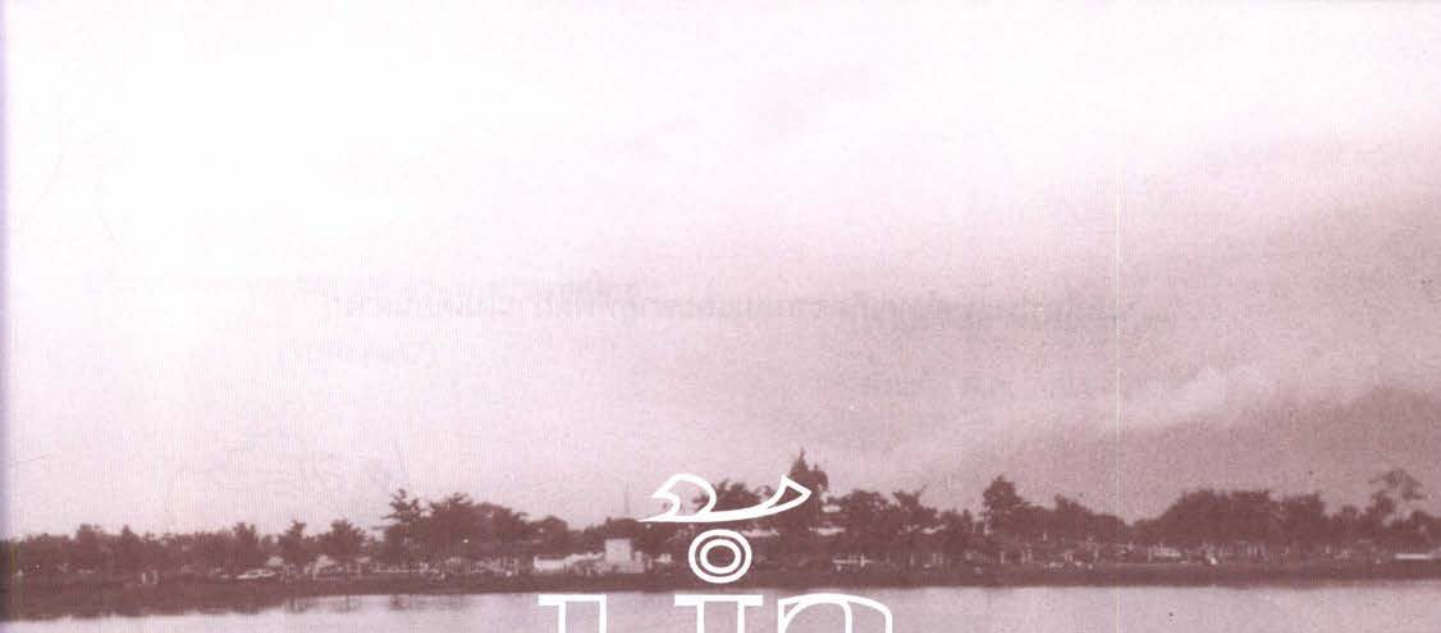

น้ำ
ข้อมูลที่น่าสนใจ

โอกาส ศรีสะอาด

น้ำในส่วนต่าง ๆของโลก

	ปริมาตร(ลบ.ไมล์)	เปอร์เซ็นต์
มหาสมุทร	317,000,000	97.24
น้ำแข็งขั้วโลก	7,000,000	2.14
น้ำใต้ดิน	2,000,000	0.61
ทะเลสาบน้ำจืด	30,000	0.009
ทะเลในแผ่นดิน	25,000	0.008
ความชื้นในดิน	16,000	0.005
ในบรรยากาศ	3,100	0.001
แม่น้ำ	300	0.0001
รวม		100

ที่มา : Nace,U.S. Geological Survey,1967

ฝนในประเทศไทยเกิดจากลมและพายุที่พัดผ่านในเดือนต่างๆ

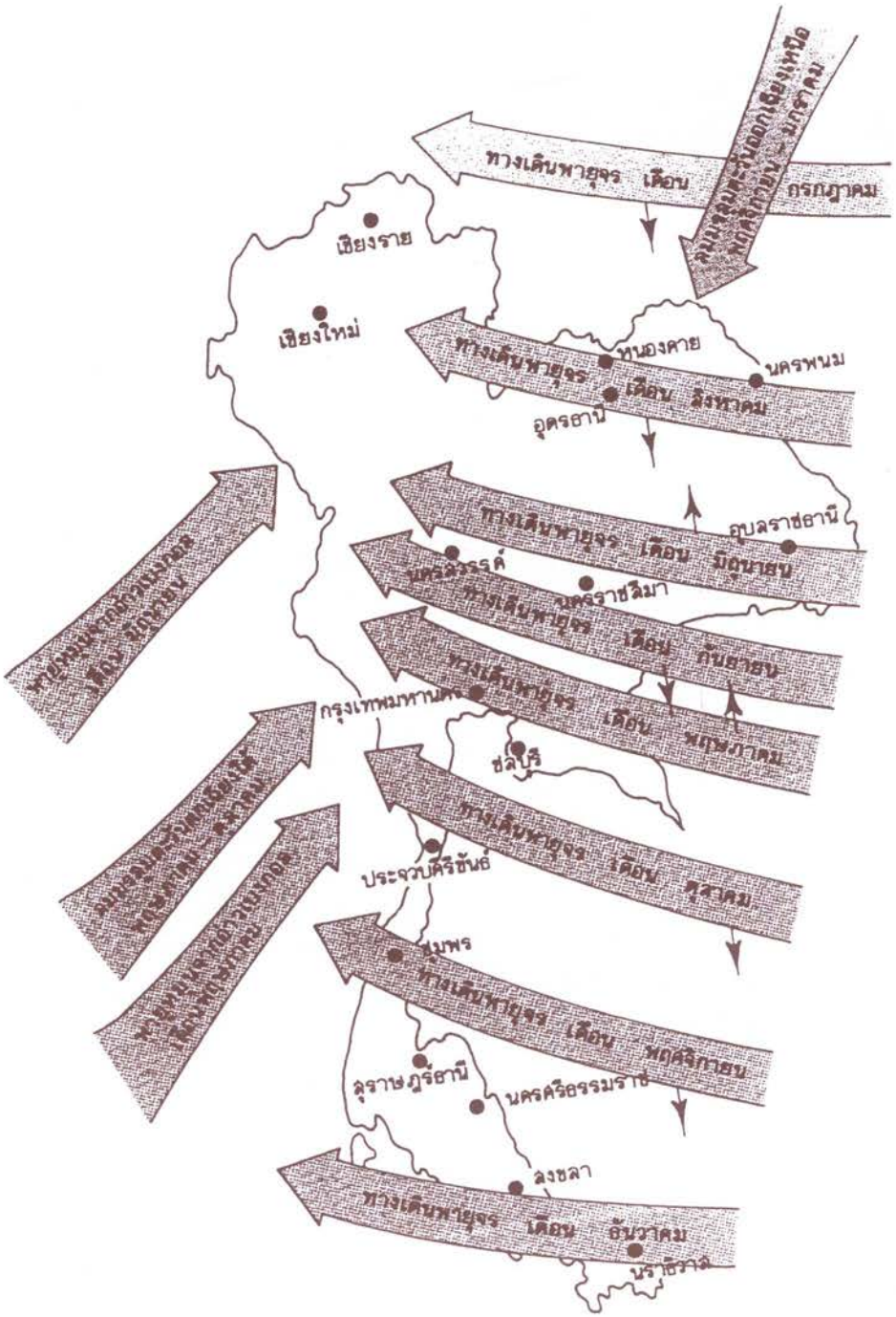

ฝนที่ตกในประเทศไทยเกิดจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ พายุหมุนเขตร้อนที่พัดมาทางตะวันออกของประเทศจากทะเลจีนใต้ ได้แก่ พายุใต้ฝุ่น พายุโซนร้อน และพายุดีเปรสชั่น และพายุหมุนที่เกิดขึ้นในอ่าวเบงกอลพัดเข้ามาทางตะวันตกเฉียงใต้

ปริมาณฝนเฉลี่ยตามส่วนต่างๆ ของประเทศไทย

(TDRI,1987)

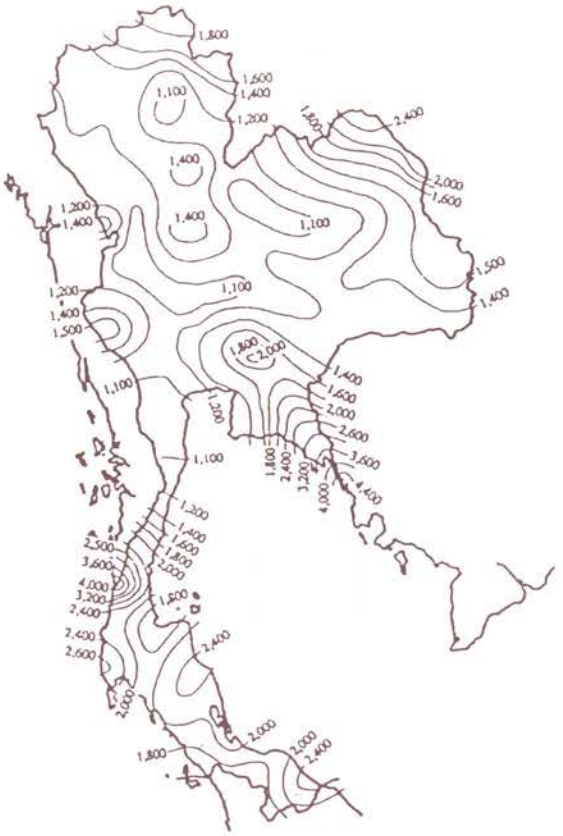

พายุที่พัดผ่านประเทศไทย

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 - 2538

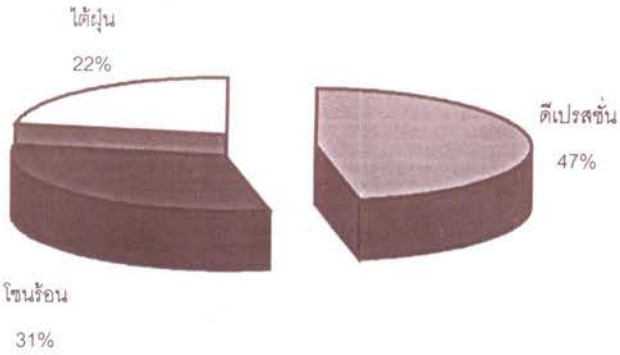

จำนวนพายุที่พัดผ่านประเทศไทย

ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2494 - 2538

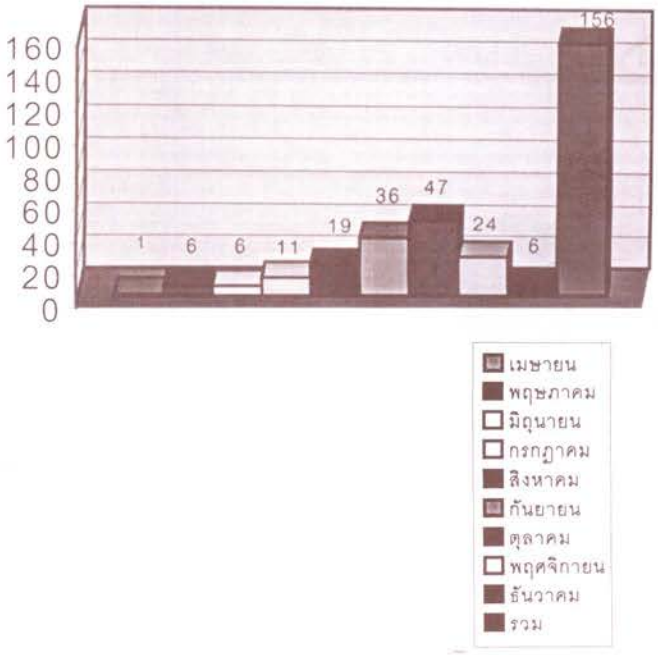

จำนวนพายุดีเปรสชั่น,โซนร้อน

และไต้ฝุ่นที่พัดผ่านประเทศไทย

2494-2538

เดือน	จำนวนพายุที่พัดผ่าน
เมษายน	1
พฤษภาคม	6
มิถุนายน	6
กรกฎาคม	11
สิงหาคม	19
กันยายน	36
ตุลาคม	47
พฤศจิกายน	24
ธันวาคม	6
รวม	156

จำนวนโครงการและพื้นที่รับประโยชน์ของ
โครงการชลประทานขนาดใหญ่และกลาง

จำนวนโครงการและพื้นที่รับประโยชน์ของโครงการชลประทานขนาดใหญ่และกลาง
โดยกรมชลประทาน (ปี 2537)

ภูมิภาค	จำนวนโครงการ	พื้นที่ใช้ประโยชน์ (ไร่)
เหนือ	161	3,040,420
		[692,660]
ตะวันออกเฉียงเหนือ	255	2,833,510
		[15,300]
กลางและตะวันออก	155	12,564,217
		[60,250]
ใต้	72	1,906,373
		[22,400]
รวมทั้งประเทศ	643	20,344,520
		[769,600]

จำนวนโครงการชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลางที่สร้างเสร็จแล้วในปี 2537

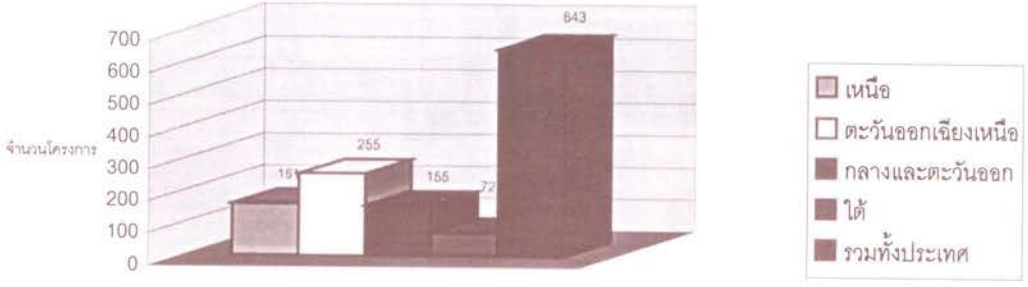

ปริมาณน้ำเก็บกักที่ใช้งานได้รายลุ่มน้ำในประเทศไทย

ตารางข้อมูลเกี่ยวกับลุ่มน้ำในประเทศ : แสดงปริมาณน้ำเก็บกักที่นำไปใช้งานได้
และปริมาณนำท่าที่เหลือโดยเฉลี่ยของแต่ละลุ่มน้ำ

รหัสลุ่มน้ำ	ชื่อลุ่มน้ำ	พื้นที่ลุ่มน้ำ (ตร.ม.)	ปริมาณน้ำท่าต่อปีโดยเฉลี่ย (ล้าน ลบ.ม.)	ปริมาณน้ำเก็บกักที่นำไปใช้งานได้โดยเฉลี่ยต่อปี (ล้าน ลบ.ม.)	ปริมาณน้ำท่าที่เหลือโดยเฉลี่ยต่อปี (ล้าน ลบ.ม.)	%น้ำท่าที่เหลือเทียบกับน้ำท่าทั้งลุ่มน้ำ
01	แม่น้ำสาระวิน	17,920	8,156	18	3,134	99.80
02	แม่น้ำโขง	57,422	15,800	1,378	14,422	91.30
03	แม่น้ำกก	7,895	5,119	22	50.97	99.6
04	แม่น้ำชี	49,447	8,035	4,179	3,856	48.00
05	แม่น้ำมูล	69,700	21,767	3,400	18,367	84.40
06	แม่น้ำปิง	33,898	6,686	6,020	666	10.00
07	แม่น้ำวัง	10,791	1,429	120	1,309	91.60
08	แม่น้ำยม	23,616	1,430	75	1,355	94.80
09	แม่น้ำน่าน	34,330	9,581	5,800	3,781	39.50
10	แม่น้ำเจ้าพระยา	20,125	4,925	175	4,750	96.40
11	แม่น้ำสะแกกรัง	5,191	519	162	357	68.80
12	แม่น้ำป่าสัก	16,292	2,708	281	2,427	89.60
13	แม่น้ำท่าจีน	13,682	2,815	267	2,548	90.50
14	แม่น้ำแม่กลอง	30,837	12,943	10,000	2,943	22.70
15	แม่น้ำปราจีนบุรี	10,481	4,502	37	4,465	99.20
16	แม่น้ำบางปะกง	7,978	49,000	94	4,806	98.10
17	โตนเลสาบ(ทะเลสาบเขมร)	4,150	1,193	25	1,168	97.90
18	ชายฝั่งทะเลตะวันออก	13,830	10,623	273	10,350	97.40
19	แม่น้ำเพชรบุรี	5,603	1,410	655	755	53.5
20	ชายฝั่งทะเลตะวันตก	6,745	1,013	510	503	49.70
21	ภาคใต้ฝั่งทะเลตะวันออก	26,353	35,614	4	35,610	100.00
22	แม่น้ำตาปี	12,225	17,380	3,080	14,300	82.30
23	ทะเลสาบสงขลา	8,495	7,301	9	7,292	99.90
24	แม่น้ำปัตตานี	3,858	3,024	1,150	1,874	62.00
25	ภาคใต้ฝั่งตะวันตก	21,172	9,918	12	9,906	99.8
	รวมทั้งประเทศ	512,066	198,791	37,746	161,047	81.00

ความต้องการปริมาณน้ำด้านอุตสาหกรรม

ปริมาณน้ำต้องการ(ล้าน ลบ.ม./ปี)

ลุ่มน้ำ	สภาพปัจจุบัน(2536)	สภาพอนาคต(2549)
ภาคเหนือ	7.29	40.08
ภาคกลาง	985.45	1,442.50
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	145.90	243.43
ภาคตะวันออก	95.34	227.19
ภาคใต้	77.54	201.20
รวม	1,311.52	2,154.40

ปริมาณความต้องการน้ำเพื่ออุตสาหกรรมในปี 2536 (ล้าน ลบ.ม.)

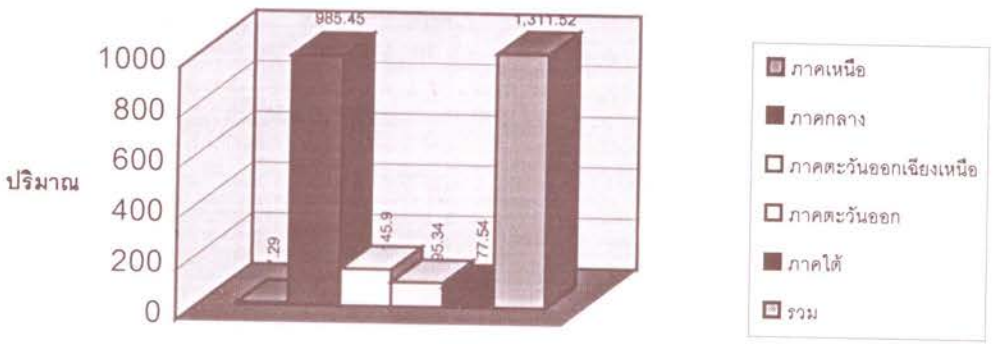

ปริมาณความต้องการน้ำเพื่ออุตสาหกรรมในปี 2536 (ล้าน ลบ.ม.)

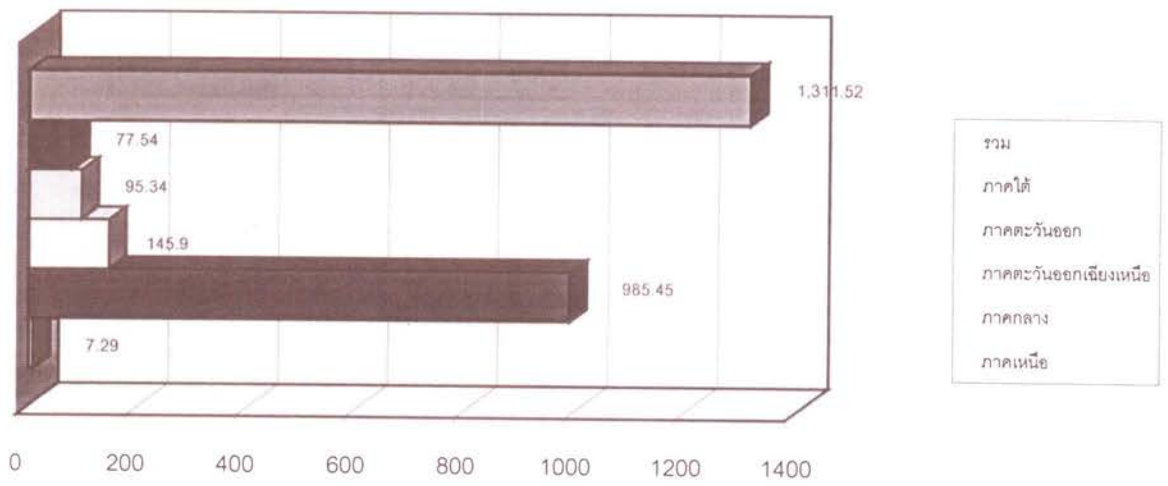

ปริมาณความต้องการน้ำเพื่ออุตสาหกรรมในปี 2549 (ล้าน ลบ.ม.)

ปริมาณความต้องการน้ำเพื่ออุตสาหกรรมในปี 2549 (ล้าน ลบ.ม.)

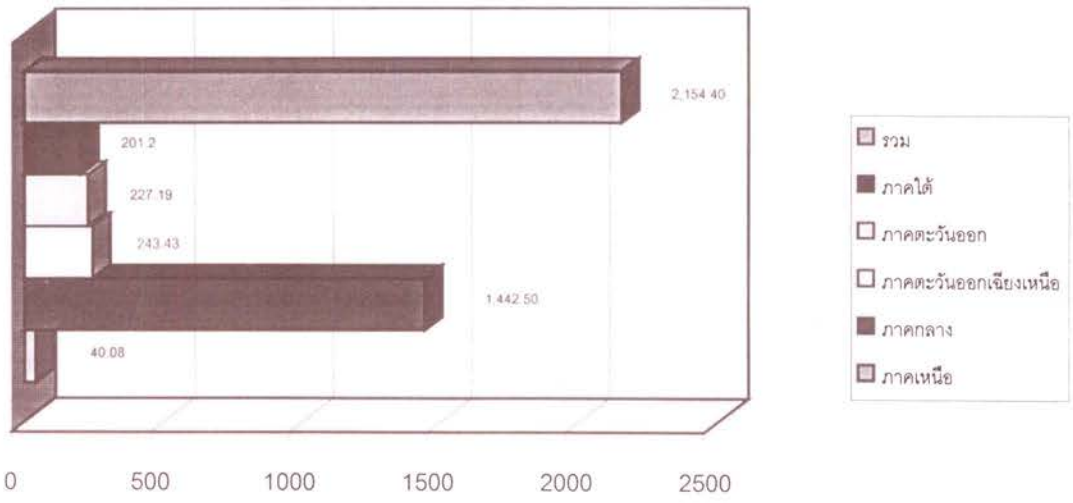

ปริมาณน้ำต้องการ(ล้าน ลบ.ม./ปี)

ลุ่มน้ำ	สภาพปัจจุบัน(2536)	สภาพอนาคต(2549)
ภาคเหนือ	7,663.87	12,772.63
ภาคกลาง	21,683.16	22,613.07
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	10,005	12,884.55
ภาคตะวันออก	3,857.38	5,691.96
ภาคใต้	4,962.51	7,784.43
รวม	48,171.92	61,746.64

ปริมาณความต้องการน้ำเพื่อชลประทานในปี 2536 (ล้าน ลบ.ม.)

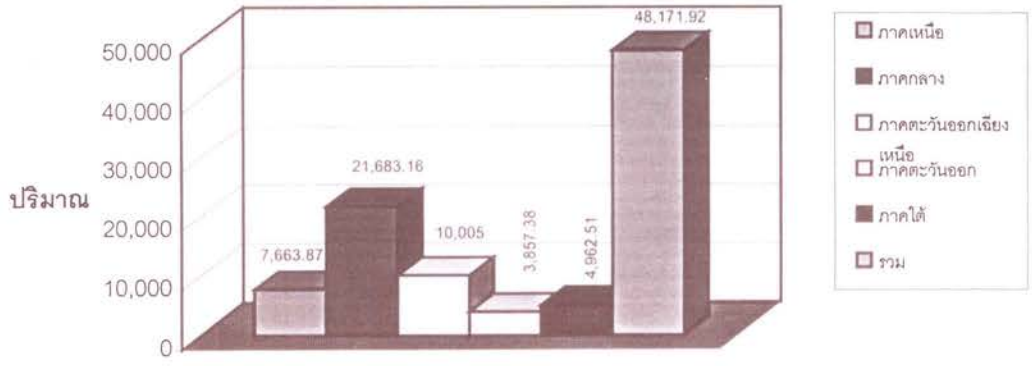

ปริมาณความต้องการน้ำเพื่อชลประทานในปี 2549 (ล้าน ลบ.ม)

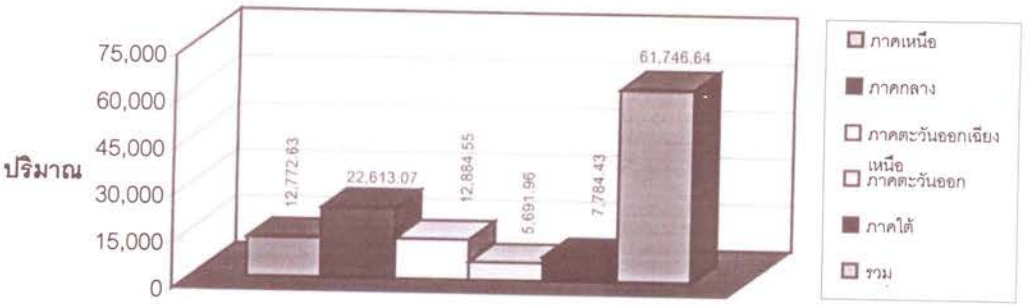

ปริมาณความต้องการน้ำรวมทั้งประเทศในแต่ละด้าน ปี 2549 (ล้าน ลบ.ม.)

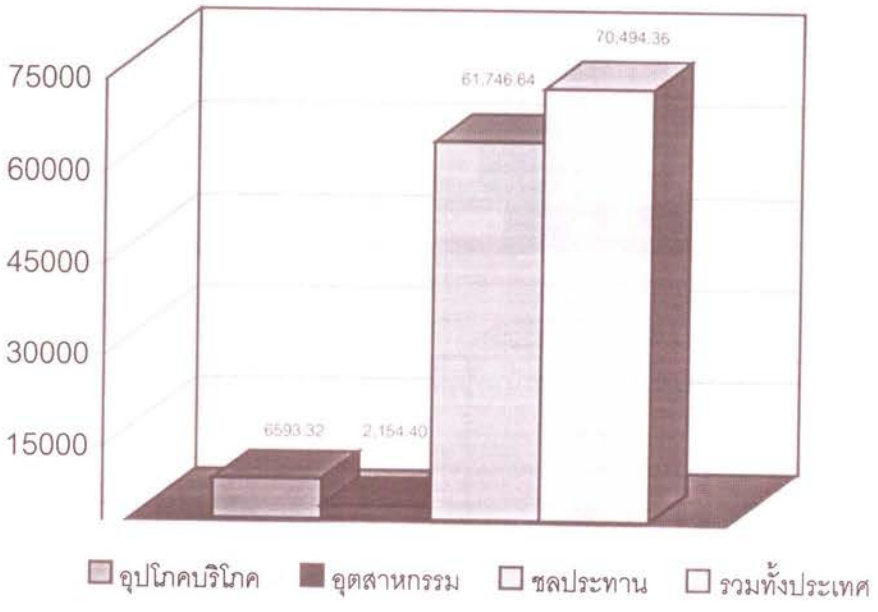

ต้องการปริมาณน้ำเพื่อด้านอุปโภคบริโภค

ปริมาณน้ำต้องการ(ล้าน ลบ.ม./ปี)

ลุ่มน้ำ	สภาพปัจจุบัน(2536)	สภาพอนาคต(2549)
ภาคเหนือ	242.49	289.22
ภาคกลาง	1,822.92	4,454.72
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	665.62	1,175.81
ภาคตะวันออก	163.96	330.30
ภาคใต้	223.15	343.27
รวม	3,118.14	6,593.32

ปริมาณความต้องการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในปี 2536 (ล้าน ลบ.ม.)

ปริมาณความต้องการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในปี 2536 (ล้าน ลบ.ม.)

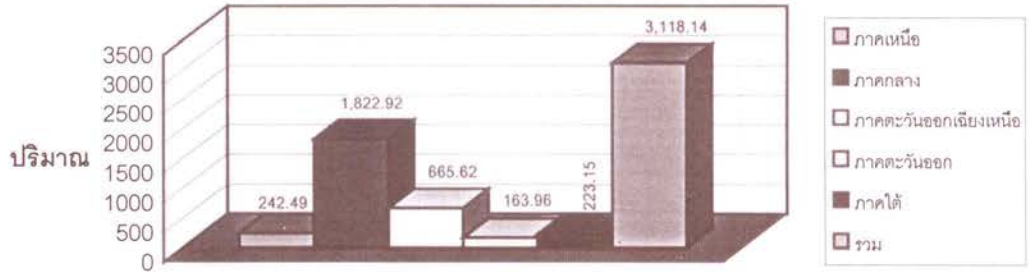

ปริมาณความต้องการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในปี 2549 (ล้าน ลบ.ม.)

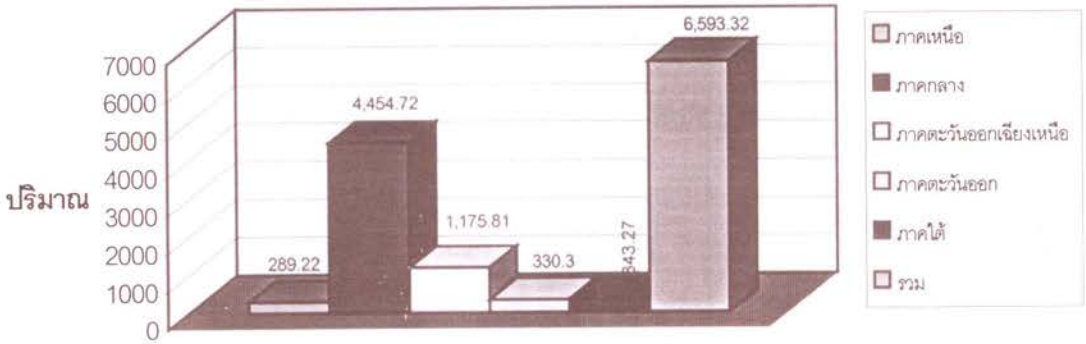

ปริมาณความต้องการน้ำรวมทั้งประเทศในแต่ละด้าน ปี 2536
(ล้าน ลบ.ม.)

รายการ	อุปโภคบริโภค	อุตสาหกรรม	ชลประทาน	รวมทั้งประเทศ
ปัจจุบัน(2536)	3,118.14	1,311.52	48,171.92	52601.58
อนาคต(2549)	6593.32	2,154.40	61,746.64	70,494.36
เพิ่มขึ้น(%)	111.45	64.27	28.18	34,015.67

ปริมาณความต้องการน้ำรวมทั้งประเทศในแต่ละด้าน ปี 2536 (ล้าน ลบ.ม.)

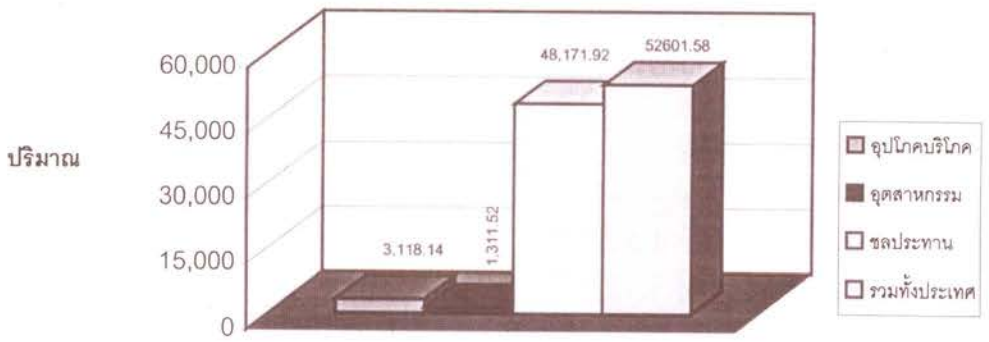

ปริมาณความต้องการน้ำรวมทั้งประเทศในแต่ละด้าน ปี 2549 (ล้าน ลบ.ม.)

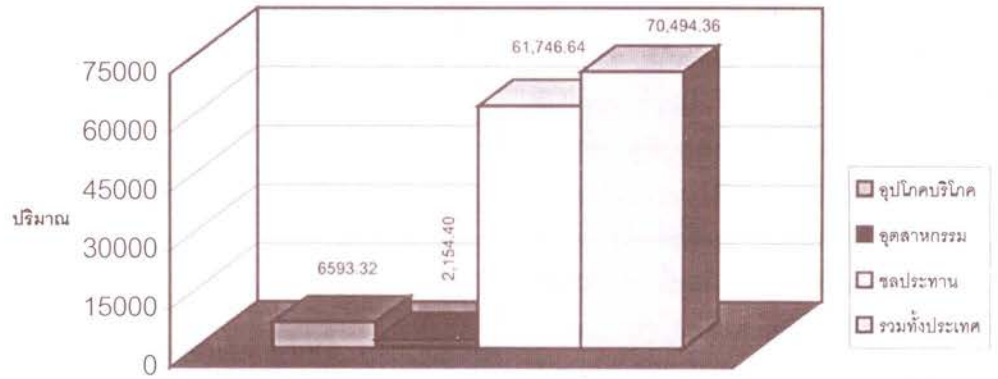

การบรรยายพิเศษ

เรื่อง

พระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำ

ปราโมทย์ ไม้กลัด

พระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำนั้น หรือเรื่องราวของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ท่านทรงงานแก้ไขเรื่องน้ำนี้ ทุกท่านคงจะทราบว่า งานอันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริทั้งหลายที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงทำเป็นระยะเวลานานมาตั้งแต่ท่านเสด็จครองราชสมบัติก็ว่าได้ จนกระทั่งบัดนี้งานส่วนใหญ่เป็นงานแก้ไขปัญหาของบ้านเมือง แก้ไขปัญหาของประชาชน เพื่อให้ทุกคนคือ ราษฎรที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ขาดแคลนทรัพยากรน้ำฝนในการประกอบอาชีพทางการเกษตร งานนั้นก็คืองานที่แก้ไขปัญหาเรื่องน้ำทั้งสิ้น

ตลอดระยะเวลาหลาย 10 ปี ท่านก็ทรงงานเรื่องนี้มาโดยตลอด เริ่มตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2500 สมัยนั้นก็ทรงเล่าว่าทุกครั้งทุกคราวที่ท่านเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับแรมที่พระราชวังไกลกังวล ช่วงเย็น ๆ บ่าย ๆ ที่ว่างจากพระราชภารกิจจะเสด็จเยี่ยมประชาชนย่านนั้น หัวหินก็ดี ชะอำก็ดี และย่านหลายอำเภอ แถวประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี มูลเหตุสำคัญที่ท่านทรงเห็นว่าน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ ปัจจัยพื้นฐานของผู้คน ก็เพราะน้ำเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับใช้ในการดำเนินชีวิตที่แน่นอน เพราะการประกอบอาชีพอะไร อาชีพเกษตรของประชาชนทั่วไป ทรงตระหนักเรื่องนี้ หลังจากที่ทรงตรวจเยี่ยม ที่กล่าวตอนต้นในสมัยแรก ๆ คงประมาณ พ.ศ. 2496 พ.ศ. 2497 และ พ.ศ. 2498 สมัยนั้นทุกหนทุกแห่งที่ท่านทรงรถจี๊ปพระที่นั่งไป จะเห็นว่าราษฎรทุกคนทุกกลุ่มที่พระองค์ทรงสดับรับฟังแล้วมีปัญหาเรื่องการทำมาหากิน ที่มีปัญหาสำคัญก็คือ ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ขาดน้ำแม่น้ำเพื่ออุปโภคบริโภค หรือน้ำกินน้ำใช้ หน้าแล้งประเทศของเราก็มีปัญหานะครับ ว่าปัญหาฝนน้อย ฝนมากไม่แน่นอนเป็นประจำทุกปี ในหน้าแล้งบางปีก็ได้ยินข่าวเรื่องภัยแล้ง ในปีนี้ก็ได้ยินข่าวเรื่องภัยแล้ง นี่ก็เป็นเรื่องธรรมชาติข้อเท็จจริงเป็นอย่างนี้จริง ๆ ในเมืองหลวงก็ยังมีสิ่งที่แก้ไขปัญหาได้ มีสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ในชนบทนี่ไม่มี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจะมีน้ำทำการเกษตรเพาะปลูก แต่หลาย ๆ คน ได้ยินว่าฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล และการไม่สามารถทำนาได้ นี่เป็นเรื่องราวเป็นประจำที่เราได้ยินมาตั้งแต่เด็ก ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำไมท่านจึงทรงงานแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ เพราะสาเหตุนี้ ในวันนี้คงจะเล่าให้ท่านทั้งหลายในที่นี้ฟัง คงไม่ลงไปเรื่องราวของรายละเอียดโครงการอะไรมากนัก จะมาเล่าให้ท่านทั้งหลายฟังว่าการดำเนินงานหรืองานที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ หรือที่เราเรียกกันว่าการจัดการทรัพยากรน้ำ เป็นไปในลักษณะไหน อย่างไร ให้ท่านทั้งหลายได้ทราบเพื่อเห็นนะครับ ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์พระประมุขของเราท่านทรงห่วงใยประชาชนอย่างไร และท่านสามารถแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตอย่างไร ก็นี่แหละครับที่อยากให้ท่านทั้งหลายได้รับทราบ นี่เป็นพระราชกระแสซึ่งมีอยู่ว่าน้ำคือชีวิต สำคัญว่าต้องมีน้ำสำหรับอุปโภค บริโภค น้ำใช้ น้ำดิบ น้ำสำหรับการเพาะปลูก ชีวิตอยู่ที่นั่น อยู่ในที่ที่มีน้ำ ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ **ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ท่านทรงให้ความสำคัญนะครับ ถ้าเปรียบเทียบกับไฟฟ้า ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้นะครับ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้**

ในพระราชกระแสซึ่งทรงระบุชัดเจนที่ทรงงานในด้านนี้ มีพระราชกระแสเมื่อปี พ.ศ. 2529 เป็นในลักษณะนี้ ก็มีพระราชกระแสเกี่ยวกับน้ำมาโดยตลอด ท่านทั้งหลายได้ติดตามก็คงทราบว่าอะไรเป็นอะไร เมื่อทุกพื้นที่ในทุกภาค โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หลาย ๆ ภาคก็ดีมี

ปัญหาเรื่องน้ำ เพราะฉะนั้น จึงเป็นมูลเหตุสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านทรงดำเนินการหรือทรงแก้ไขทุ่มเทพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ทั้งสติปัญญา พระวรกายที่ทรงอุทิศนะครับ เข้าไปดำเนินการแก้ไขให้กับประชากรของพระองค์

เดี๋ยวจะพูดเรื่องราวของเทคนิคอีกนิดหนึ่งนะครับว่าในเรื่องของทรัพยากรน้ำก็มีด้วยกันอยู่ 3 อย่าง **น้ำในบรรยากาศ** คือ เกี่ยวกับฝนนั่นเอง เกี่ยวกับเมฆเกี่ยวกับฝน ทรัพยากรที่เราสามารถจะนำมาเอื้ออำนวยในการดำเนินการได้ และน้ำที่เป็นปัจจัยสำคัญ ที่เป็นปัจจัยหลักที่เราจะนำมาดำเนินการพัฒนาหรือจัดการมาได้ คือ **น้ำบนผิวดิน** ซึ่งอยู่ตามห้วย หนอง คลอง บึง หรือตามแม่น้ำ ต่าง ๆ ที่อยู่บนผิวดินที่เราเห็นนะครับ คือ น้ำที่อยู่บนผิวดิน นี่ผมพูดเรื่องแหล่งน้ำธรรมชาติที่จำเป็นและเข้าไปจัดการนำมาใช้ประโยชน์ อย่างน้ำบนผิวดินก็เป็นแหล่งน้ำสำคัญที่เราจะนำมาใช้ดำเนินการ **น้ำอีกอย่างหนึ่งคือน้ำใต้ดิน** ซึ่งอยู่ใต้ดินลงไป คือน้ำที่ซึมลงไปอยู่ในชั้นทรายชั้นหิน ชั้นอะไรก็แล้วแต่ที่อยู่ใต้ผิวดิน ทั้งหมดนี่คือทรัพยากรน้ำซึ่งไม่ว่าทางภาคราชการก็ดี หรือในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงงานแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ อย่างนี้ อยากจะให้ท่านทั้งหลายได้แยกแยะงานของท่าน หรือโครงการที่เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำที่ท่านได้มุ่งเน้นเป็นหลาย ๆ อย่าง เช่น ฝนหลวง ฝนเทียม ที่เป็นโครงการที่ท่านทรงคิดค้นเพื่อดำเนินการจัดชั้นบรรยากาศ เพื่อให้เกิดฝนตกก่อนเวลาที่ควรจะเป็นและน้ำบนผิวดินก็มีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ขนาดจิ๋ว แล้วแต่ น้ำบนผิวดิน น้ำใต้ดิน ไปทรงงานด้านนี้มามาก ก็เพราะว่าปล่อยให้เป็นภาระของหน่วยราชการ เพราะว่าแหล่งน้ำใต้ดินก็มีอยู่ในเฉพาะบริเวณไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรน้ำ ถ้าเราจะแยกแยะกันในหลักของเทคนิคจะแยกแยะกันอย่างไร

จะพูดถึงวิกฤตการณ์น้ำในประเทศไทยสักนิดหนึ่งก่อนที่จะเข้าสู่ว่าเราจะทำการแก้ไขปัญหาน้ำอย่างไร หน่วยราชการก็ดี แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ดี วิกฤตการณ์น้ำในประเทศไทย หรือความเดือดร้อน **ปัญหาน้ำในประเทศไทยก็มีอยู่ 3 อย่าง ที่เห็นชัดเจนขณะนี้ มีปัญหาน้ำขาดแคลน** สถานการณ์ขาดแคลนน้ำ ทุกท่านก็คงเข้าใจนะครับ ขาดแคลนน้ำเราขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค ขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้แทบทุกปี แต่ไม่ใช่ทุกบริเวณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อยู่นอกตัวเมือง อยู่นอกชุมชนมักจะมีปัญหาขาดแคลน แม้กระทั่งในเมืองหลวงเอง กรุงเทพฯ บางปีก็มีปัญหาน้ำขาดแคลน ไม่พอสำหรับการอุปโภคบริโภค คงได้ยินข่าว และการขาดแคลนน้ำของภาคการเกษตร นี่ก็แน่นอนนะครับ ในฤดูฝนไม่มีฝนตก เกษตรกรใช้น้ำฤดูฝนมาก ในการทำการเกษตร แต่ในฤดูแล้งนี่ซิครับ ฝนจะตกช่วงระยะเวลา 4 เดือน 5 เดือน ฝนตกชุกประมาณ 2 เดือน 2 เดือนครึ่ง หลังจากนั้นไม่มีฝนตก

เพราะฉะนั้นในหลายพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นภาคไหนก็ตามจะขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร การเพาะปลูก น้ำใช้ในการประมง น้ำใช้ในการปศุสัตว์ การเกษตร การขาดแคลนน้ำเพื่อการอุตสาหกรรม หรือกิจการอื่น ๆ เราก็มีปัญหาสำหรับประเทศของเรา เวลานี้เราสนับสนุนการอุตสาหกรรมในหลายพื้นที่ในหลายย่าน แล้วก็มีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุตสาหกรรม *ปัญหาการขาดแคลนน้ำในประเทศไทย เมื่อก่อนอาจจะดู ไม่มาก แต่ในเวลานี้และในอนาคตก็ขอให้แยกได้เลยว่า ปัญหาการขาดแคลนน้ำจะไม่มีทางที่จะลดลงได้เพราะหลายปัจจัย ปัจจัยการขาดแคลนน้ำเหตุการณ์การขาดแคลนน้ำจะมากขึ้น* มากขึ้นตามลำดับ คิดดูง่าย ๆ ก็แล้วกันนะครับว่าคนเรามากขึ้น แต่ก่อนนี้เรามีจำนวนไม่มากนัก แต่เวลานี้เรามีคนมากขึ้น คน 60 ล้านคน ในภาพรวม คนในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเมื่อก่อนนี้มีคนอยู่ไม่มากเท่าไร แต่เดี๋ยวนี้มากกว่า 20 ล้านคน ลุ่มน้ำเจ้าพระยาขาดแคลนน้ำ ต้องมาเข้าสู่กระบวนการจัดสรรน้ำในหน้าแล้งทุกปี จัดสรรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค จัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร ในลุ่มน้ำทั้งหมดนี่ยังให้เห็นว่าเกิดปัญหาการขาดแคลนนะครับ

นอกจากนี้ ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลเป็นปัจจัยสำคัญของธรรมชาตินะครับ เราไม่สามารถที่จะกำหนดกะเกณฑ์ได้ว่า แต่ละปีจะต้องมีฝนตกเท่านั้นเท่านี้ มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ บางปีมีฝนน้อย ฝนมาก เพราะฉะนั้นเราจะไปสร้างโครงการชลประทาน โครงการอ่างเก็บน้ำหรือสร้างอะไรต่ออะไรไว้ ก็ต้องอาศัยฝนตกในแต่ละปีเช่นเดียวกัน ถ้าฝนตกไม่มากเพียงพอ แหล่งน้ำต่าง ๆ ที่เราเก็บกักได้ ช่วงหน้าฝนจะมีน้ำตามปริมาณฝนนั้นจริง ๆ ซึ่งถ้าฝนตกน้อยได้น้อย ฝนตกมากก็ได้มาก ยังเป็นปัญหาการขาดแคลนน้ำเช่นเดียวกัน อันนี้ให้ท่านทั้งหลายได้เห็นภาพสักนิดหนึ่ง

การขาดแคลนน้ำในธรรมชาติ เราทำกันขึ้นมาเอง ประกอบด้วยก็คือ การทำลายระบบนิเวศ ต้องยอมรับนะครับ

เมื่อคนมากขึ้น คนก็ต้องไปบุกรุกเอาที่ดินมาทำกิน พื้นที่ดินทำกินเวลานี้ขยายเกินศักยภาพแล้ว จนไม่มีที่ที่จะให้แล้ว พูดกันง่าย ๆ ว่า มีป่าที่ไหน ที่ดินพอดี ๆ ทำการเกษตรได้ ถ้าเป็นพื้นที่ทำการเกษตรหมด พื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง พื้นที่ปลูกยูคาลิปตัส มีที่ไหนเอามาหมด ระบบนิเวศนี้ก็เปลี่ยนแปลง ฝนที่ตกในฤดูฝนมันตก ตกหนัก มีมากเกิน ระบบเก็บกักโดยธรรมชาติ ป่าก็เสื่อมสภาพลง ไม่สามารถเก็บน้ำฝนให้ซึมลงในดินเหมือนในอดีตน้ำก็ไม่มีไหลในหน้าแล้ง เมื่อน้ำไม่มีไหลในหน้าแล้ง ถ้าเกิดการขาดแคลนน้ำโดยธรรมชาติก็เพราะว่าระบบนิเวศมันเปลี่ยน นี่แหละครับเกิดการพัฒนาในทางที่เลวร้ายมาเป็นลำดับจนกระทั่งถึงบัดนี้ จะเห็นได้ชัด ไม่ว่าลุ่มน้ำไหน ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำแม่กลอง ลุ่มน้ำน่าน ลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำตะวันออกเฉียงเหนือ ลุ่มน้ำมูล ลุ่มน้ำชี จะเป็นอย่างนี้หมด ในหน้าแล้งจึงไม่มีปรากฏน้ำไหล **น้ำไม่มีเก็บไว้ได้ เพราะว่าระบบนิเวศมันเปลี่ยน ไม่เหมือนอดีต** ยังไง ๆ ในหลายลุ่มน้ำ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ก็ยังมีน้ำไหลมาโดยธรรมชาติ ก็เพราะว่าฤดูฝนมีเวลาที่น้ำจะซึมเก็บไว้ในดิน นี่แหละครับคืออ่างเก็บน้ำธรรมชาติ แต่ต้องมีป่าคอยดูดซับเก็บน้ำไว้เต็มที่ ระบายออกมาในลำน้ำในหน้าแล้งได้เอง แต่เวลานี้ไม่มี ไม่ว่าแม่น้ำไหนก็ตาม และเราจะปรับสภาพไปสู่ยุคอดีต เมื่อ 30–40 ปี ได้ไหม ก็บอกได้เลย ทำกันไม่ได้ เราจะทำอย่างไร เราก็เกิดปัญหาก็ต้องจัดการทรัพยากรน้ำ ผิวดินที่ฝนตกลงมา ทำอย่างไรให้มันมีน้ำในหน้าแล้ง อันนี้มันเรื่องใหญ่ จะให้ท่านทราบถึงน้ำที่เกี่ยวกับบ้านเมือง เรานิดหนึ่ง

ปัญหาน้ำท่วมก็บอกได้เลยนะครับว่า น้ำที่ตกฤดูฝนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเดือนสิงหาคม กันยายน และตุลาคมครึ่งเดือน ประมาณ 2 เดือนเศษ ๆ มันจะเกิดฝนตกหนักโดยธรรมชาติ เพราะว่าร่องความกดอากาศต่ำก็ดี พาดผ่านประเทศไทยในช่วงระยะนี้ ทางเหนือลงมาภาคกลางและขยับลงไปทางภาคใต้ เมื่อฝนมันตกหนักประมาณ 80 % จะตกอยู่ในช่วง 2 เดือนครึ่ง ท่านลองวาดภาพดูว่าฝนตกชุก ระบบนิเวศที่ผมพูดมาในตอนต้นปรับเปลี่ยนไปพื้นที่ทางการเกษตร การบุกรุกทำไร่มันสำปะหลัง ทำพืชไร่ ทำไร่ข้าวโพด ฝนตกมาทีไรก็ไหลเทลงมา ที่ลุ่มที่ต่ำเกิดน้ำป่าไหลหลาก ที่ได้ยินกัน ก็รวมในลำห้วยเล็ก ๆ รวมมาในแม่น้ำลำธาร แม้น้ำไหลบ่า จังหวัดอยุธยาของท่าน พอพูด ๆ ก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร นี่คือสาเหตุอันหนึ่ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่เคยเกิดปรากฏการณ์น้ำมากเหมือนในปี 2538 แต่ก็มีสิ่งหนึ่งที่เป็นธรรมชาติ ธรรมชาติที่เกิดจากการทำลาย ฉะนั้น พื้นที่ทางการเกษตรก็จะถูกน้ำท่วม ชุมชนเมืองลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก็มีปัญหา ปัญหาน้ำท่วมก็เรียนให้ทราบว่าเป็นอย่างนี้ จะแก้ไขได้ไหม แก้ได้เสร็จสมบูรณ์ แก้ไม่ได้ บรรเทา ทุเลา รู้เขารู้เรา หมายถึง รู้ธรรมชาติ รู้เรื่องน้ำ การเบี่ยงเบนธรรมชาติเป็นอย่างไร โอกาสนี้และต่อไป

อีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งเมื่อก่อนนี้ไม่มีปัญหาน้ำเสีย โดยจะแยกเป็นเรื่องของธรรมชาติ ปัญหาน้ำเค็ม น้ำกร่อย น้ำเปรี้ยว นี่เป็นเรื่องของธรรมชาติ เพราะจุดในบางพื้นที่อาจจะไม่มี แต่ที่อื่นมี น้ำกร่อยน้ำเค็มลุกล้ำเข้าไปถึงจังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดนครนายก นี่ก็มีสาเหตุมาจากน้ำจืดไม่พอ เนื่องมาจากการทำลายระบบนิเวศ น้ำที่เป็นกรดมีมากในภาคใต้ อีกประการหนึ่งคือ **ปัญหาน้ำเน่าเสีย** มีปัญหามากในชุมชนเมืองในขณะนี้ และนับวันก็จะทวีความรุนแรงมากขึ้น ปัญหาทั้งหมด 3 ปัญหา ก็อยากจะเรียนให้ท่านทั้งหลายทราบเลยว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราทรงรับเป็นพระราชธุระทุกประเด็น ทุกเรื่อง มาเป็นระยะเวลาหลาย 10 ปี ขอชี้แจงให้ท่านทั้งหลายได้รับทราบเลยว่า *เวลานี้บ้านเมืองของเรา มีปัญหาเรื่องน้ำมาก ปัญหาน้ำขาดแคลน ไม่พอใช้ในหน้าแล้ง* หน้าฝน ก็ไม่เป็นไร มีน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง ไม่มีระบบการจัดการน้ำ ซึ่งจะต้องจัดการให้ทำอย่างไรให้น้ำที่มีสามารถนำมาใช้ในหน้าแล้งได้ นี่คือกระบวนการจัดการ พระองค์ท่านทรงแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ เป็นงาน ๆ หนึ่งซึ่งเป็นงานที่สำคัญมากเลยทีเดียว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงมุ่งมั่นที่จะแก้ไข จะแก้ไขจุดไหนอย่างไรคงจะแยกให้ได้เห็น และก็ทรงแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร น้ำท่วมหลาย ๆ พื้นที่ ในภาคใต้ก็หลายพื้นที่และหลายบริเวณ เมื่อวันที่ 22 ที่ผ่านมา ท่านอาจจะดูโทรทัศน์บ้าง ก็จะเห็นว่าพระองค์ท่านทรงโปรดให้คณะของผมเข้าเฝ้า ทรงมีพระราชกระแสเกือบ 3 ชั่วโมง ว่าจะแก้ไขปัญหาน้ำท่วมอย่างไร และทรงห่วงใยเป็นอย่างมาก พระราชทานพระราชดำริ แนวคิดพระราชทาน ให้ไปทดสอบทดลองอย่างนั้นอย่างนี้ และในขณะเดียวกัน อาจจะเนื่องจากใจเย็นนัก เวลานี้ถึงแม้ว่าน้ำจะไม่ท่วม ก็ให้ไปเตรียมการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม และท่านทรงงานในเรื่องการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย

ในปัญหาเกี่ยวกับน้ำในประเทศไทยนั้น มีอยู่ 3 ปัญหา พระองค์ท่านทรงรับเป็นพระราชธุระ ในการศึกษาวิเคราะห์

และพระราชทานแนวพระราชดำริ มายังหน่วยงานที่ทำงานสนองพระราชดำริอยู่ตลอดเวลา ขอพูดถึงพระราชดำริสักนิดที่เราเรียกกันว่าโครงการตามแนวพระราชดำริ ซึ่งคำว่าพระราชดำริ ก็คือ แนวคิดของพระราชานั่นเอง *พระราชดำริที่เกิดเป็นงานหรือเป็นโครงการ เกิดจาก แนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านพระราชทานมายังเจ้าหน้าที่ของทางราชการ ให้ไปคิด ทำการศึกษาวิเคราะห์ แล้วก็ไปดำเนินการปรับเปลี่ยนรูปแบบการศึกษาวิเคราะห์และทำให้ดี* พระราชดำริตามแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านทรงคิดอยู่ตลอดเวลา พระราชดำริที่เกิดขึ้นเราเรียกว่าพระราชดำริที่พระองค์ท่านทรงคิด *หรืออาจเรียกว่าพระราชดำริในพระองค์* แม้กระทั่งขณะที่พระองค์ท่านประทับอยู่ส่วนกลางกรุงเทพมหานคร พระดำหนักจิตรลดา หรือแม้กระทั่งเสด็จแปรพระราชฐาน ตามพระดำหนักต่าง ๆ ตลอดเวลาไม่ว่าเวลาไหนไม่สามารถระบุได้ พระองค์ท่านจะทรงศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่เข้ามาจากทุกแห่ง ข้อมูลเรื่องความเดือดร้อน ข้อมูลเรื่องการขาดแคลนทรัพยากร หรือขาดแคลนอะไรต่าง ๆ พระองค์ท่านจะทรงศึกษาวิเคราะห์โดยมีแผนที่ 1: 50,000 ที่ท่านทั้งหลายรู้จัก ในแผนที่อันนั้นจะระบุข้อมูลอะไรต่าง ๆ อยู่พร้อม เมื่อพระองค์ท่านทรงว่างจากพระราชกรณียกิจในแต่ละวัน บ่อยครั้งที่ท่านจะทรงคิดว่า จุดนั้นเป็นอย่างนั้น จุดนี้เป็นอย่างนี้ เป็นพระราชดำริเป็นแนวคิดหรือเป็นโครงการ เรียกว่า พระราชดำริในพระองค์

พระราชดำริอีกประเภทหนึ่ง เนื่องมาจากการกราบบังคมทูลของประชาชนหรือการถวายฎีกานั่นเอง ผู้ถวายฎีกาก็จะมาจากประชาชนเอง หรือแม้กระทั่งพระภิกษุ หรือแม้แต่หลาย ๆ ฝ่ายที่ต้องการให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงช่วยขจัดปัดเป่าความเดือดร้อน ไม่ว่าจะเรื่องถนน แม้กระทั่งเรื่องที่ดินที่ทำกิน จะมีฎีกาเข้ามาหาพระองค์ท่านเสมอ โดยผ่านสำนักงานเลขาธิการ หลังจากนั้นก็จะส่งเรื่องมาให้ยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เรื่องราวเกี่ยวกับน้ำจะส่งไปยังกรมชลประทาน กรมชลประทานก็จะมาศึกษาวิเคราะห์ถึงเหตุความต้องการของราษฎรที่มีความประสงค์ในบริเวณนั้นว่าจะเป็นไปได้หรือไม่ เราจะทำการศึกษาวิเคราะห์และถวายผ่านสำนักราชเลขาธิการขึ้นไป จะได้เห็นว่าจุดไหนบริเวณใด มีความเหมาะสมที่จะดำเนินงานตามโครงการได้ก็จะให้ความเห็นว่าสมควรทำได้ และถวายความเห็นไปยังขั้นต่อไปว่าสมควรรับเป็นโครงการในพระราชดำริ ซึ่งจะประกอบให้พระองค์ท่านมีพระราชวินิจฉัยตามระยะเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสมัย 10 ปีที่ผ่านมา หรือ 20 ปีที่ผ่านมา เรื่องราวหรือฎีกาที่เกี่ยวกับน้ำมีมากเหลือเกิน อันนี้แสดงให้เห็นว่า ราษฎรยังมีความต้องการเกี่ยวกับเรื่องนี้ และยังต้องการให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านทรงแก้ไขและช่วยขจัดปัดเป่า

พระองค์ท่านจะทรงศึกษาวิเคราะห์ จะทรงเห็นด้วยกับพวกเราที่คิดขึ้นไป จะทรงรับเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บางครั้งขณะที่เราคิดศึกษาวิเคราะห์ในเชิงต่าง ๆ จะเห็นว่า โครงการอาจจะไม่คุ้ม เพราะในการคิดโครงการของฝ่ายวิชาการ นักวิชาการมักดูเรื่องการคุ้มทุนเป็นหลัก บางครั้งการถวายฎีกาขึ้นไปนั้น ควร ไม่สมควร หรือไม่คุ้ม แต่พระองค์ท่านอาจไม่เห็นด้วยก็ได้ ก็จะทรงมีข้อโต้แย้งมาว่า *ถึงไม่คุ้มอย่างไร แต่อาจช่วยเขาได้ประมาณสัก 80 % ของความคุ้ม หรือ 70 % ของความคุ้มก็รับไว้ให้ดำเนินการ* นี่คือ แนวของพระองค์ท่าน

อะไรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เห็นว่าพระองค์ท่านทรงวินิจฉัยในหลายเรื่องราว ไม่ใช่ทรงคำนึงถึงการคุ้มทุนเป็นหลักแต่อย่างเดียว แต่ทรงพิจารณาด้านสังคม เศรษฐศาสตร์ สภาพความเป็นอยู่ของราษฎรอย่างแท้จริง และทรงพระราชดำริ จะขอเรียนว่า โครงการอะไรต่าง ๆ ที่เกิดจากแนวพระราชดำริอย่างแท้จริงจะได้มีการศึกษาวิเคราะห์ชัดเจนถึงการทำอย่างไรถูกต้องตามหลักวิชาการ ให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง ทรงมองความคุ้มเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ทรงมองเรื่องราวปัญหาสังคมประกอบด้วย เพราะฉะนั้นไม่โปรดที่จะให้มีการทำแบบไม่คิดเข้าวิชาการ โปรดให้ทำถูกต้องตามหลักวิชาการ ได้ประโยชน์คุ้มค่า คำว่าประโยชน์คุ้มค่านี้ ไม่ได้มองรูปตัวเงินอย่างเดียว ประโยชน์คุ้มค่าด้านการแก้ไขความทุกข์ ทางด้านจิตใจ สังคม แล้วดำเนินการ เพราะฉะนั้น หลายโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงมีพระราชดำริมา เชิงวิชาการอาจติดขัด เช่น ฐานรากเขื่อนเป็นดินทรายนี้ถ้าจะสร้างเขื่อนที่ต้องใช้เทคโนโลยีมาก เงินทุนมาก น้ำจะรั่วมาก เรามีสิทธิจะกราบบังคมทูลได้ เพราะฉะนั้น **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักประชาธิปไตย ทรงมีพระกระแสรับสั่งเสมอว่า โครงการที่พระองค์ท่านคิดมาแล้ว ตกลงกันอย่างนี้ ก็ให้คิดให้ละเอียด ถ้าคุ้มแล้วจึงทำ แสดงว่าพระองค์ท่าน ทรงเป็นประชาธิปไตย**

เรื่องราวเกี่ยวกับรายละเอียด เกี่ยวกับพระราชดำริ

เกี่ยวกับแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในหลวงของเรา ในการจัดการทรัพยากรน้ำ การจัดการทรัพยากรน้ำก็เกี่ยวกับงานจะต้องทำการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ ทรงมุ่งหวังจะให้มีการดำเนินการลักษณะไหน การจัดการทรัพยากรน้ำโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านไม่ได้มุ่งเน้นแต่โครงการขนาดใหญ่ที่รัฐบาลทำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว *ท่านทรงทำงานในงานลักษณะสงเคราะห์และแก้ไข ให้ราษฎรมีชีวิตที่ดีขึ้น* สงเคราะห์เกษตรกรและราษฎร ที่รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับน้ำนี้แน่นอน ลักษณะของการสงเคราะห์และแก้ไขปัญหาหลายสิ่งหลายอย่างเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้น หลายคนอาจคิดและเข้าใจผิดว่า ต้องคอยพระเจ้าอยู่หัวพระองค์เดียวไม่ได้ งานของรัฐบาลทำตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจก็ทำไป เพราะฉะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงเห็นปัญหาแต่ละจุดที่อยู่ห่างไกล โดยเฉพาะอย่างในพื้นที่ซ่อนเร้นแห้งแล้งไกลออกไป มีจุดบริเวณต้องการสงเคราะห์และแก้ไขปัญหาพระองค์ท่านจึงมุ่งไปในลักษณะนี้ เช่น พื้นที่สีแดง พื้นที่สีชมพู อะไรต่าง ๆ ทำนองนี้ รัฐบาลเข้าไม่ถึงพระองค์ท่านทรงเข้าไป

ในหลักการทำงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว **งานของในหลวงของเราจะส่งเสริมงานของรัฐบาล ทำแล้วให้ดีขึ้น** หากท่านดำริขึ้นมาในจุดใดก็ตาม ก็ทรงดำริเสริมกับแผนพัฒนาของรัฐบาล นี่คือหลักการทำงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ท่านทำงานในพื้นที่ต่าง ๆ มีงานหลายงานท่านทรงทำเป็นตัวอย่าง เช่น ท่านคงได้ยินคำว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนา *มีพระราชดำริให้ตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนา 6 แห่งทั่วทุกภาค เพื่อที่จะให้มีการศึกษาถึงรูปแบบการพัฒนา ไม่ว่าพัฒนาเรื่องน้ำก็ดี การทำมาหากินก็ดีและอะไรอีกในภาคนั้น ๆ เป็นตัวแทนว่าเป็นอย่างไร ทำเป็นตัวอย่าง อย่างโครงการเกษตรตามทฤษฎีใหม่ที่พระราชทานมาแล้ว ก็ทำตัวอย่างเช่นเดียวกัน*

ดังนั้นงานหลายอย่างของพระองค์ท่านไม่ได้มุ่งเน้นพัฒนาให้เกิดผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเหมือน ๆ กับรัฐบาล ผลไม่ใช่งานหลาย ๆ อย่าง โปรดให้ทำเป็นตัวอย่างทฤษฎีใหม่ก็ดี เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน โครงการแก้มลิงก็ดี ทำเป็นตัวอย่างพร้อมกับได้ผลในรูปแบบของการพัฒนาด้วย โครงการบำบัดน้ำเสียตามระบบชีวภาพ ใช้ผักตบชวาพืชน้ำ มีผลที่จะให้เกิดงาน หรือมุ่งให้เกิดการทำงานให้ได้ผลประโยชน์ในลักษณะของการเป็นตัวอย่าง ท่านจะเข้ามาเป็นจำนวนมาก โครงการส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในสวนจิตรลดาที่ท่านทรงทำออกมา ในหลายงานไม่ว่าจะเป็นเกษตร อุตสาหกรรม ไม่ว่าอะไรก็ดี ล้วนเป็นงานที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงในรูปแบบใหญ่ ๆ เกิดประโยชน์ในนั้นที่จะแผ่งไว้ ที่จะทำเป็นตัวอย่างให้ประชาชนได้เห็น ให้กลุ่มชนได้เห็นและให้ใคร ๆ ได้เห็น

งานของพระองค์ท่านจะมุ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงแก้ไขเรื่องน้ำ โดยเฉพาะน้ำขาดแคลน** พื้นที่ที่พระองค์ท่านไปทรงงานมาก ๆ ไม่ใช่พื้นที่ที่อยู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ไม่ใช่พื้นที่ที่มีความเจริญ ไม่ใช่พื้นที่ที่อยู่ในเมืองหลวง ส่วนใหญ่จะเน้นการช่วยเหลือชาวไร่ชาวนาในท้องถิ่นทุรกันดาร ซึ่งพระองค์ท่านเรียกว่า หมู่บ้านนั้น ๆ หรือพื้นที่นั้น ๆ ช่างแร้นแค้น ไกลจากหน่วยงานจะเข้าไปทำได้ งานลักษณะนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าไปในพื้นที่ลักษณะนี้เป็นจำนวนมาก เช่น ภาคเหนือก็ดี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ดี หมู่บ้านต่าง ๆ ที่ไกลตางานที่รัฐบาลเข้าไปไม่ถึง พระองค์ท่านจะโปรดไปในลักษณะนี้ คือ มุ่งไปช่วยเหลือเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนา ประชาชนในที่ท่านเรียกว่า ซ่อนเร้น แร้นแค้น

งานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่โปรดให้มีการช่วยเหลือจากภาคราชการภาครัฐบาลอย่าง 100 % แต่โปรดให้ราษฎรช่วยตนเองได้ ในพื้นที่หลายพื้นที่ที่เรียกว่า ยากจนแร้นแค้น มีพระบรมราโชวาท พระราชดำริ ให้ช่วยขึ้นมาพอมีพอกิน ถ้าหากว่าพอมีพอกินกันแล้วก็จะยกฐานะให้มีกิน มีใช้ ไม่ได้ทรงมุ่งหวังว่าให้ราชการเข้าไปทำทุกสิ่งทุกอย่าง เกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจมากมาย หลายคนคงได้ยินว่า**เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ต้องการให้ราษฎรสามารถทำมาหากินในครอบครัวของตัวเอง ในชุมชนของตัวเอง สามารถดูแลตัวเองได้ ในระดับพอเพียงก่อน หมู่บ้านใดยากจนแร้นแค้น ทำอย่างไรจะให้พอมีพอกิน** นี่คือปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านทรงมุ่งหวังอย่างนี้มานานแล้ว ทำอย่างไรจะพอมีพอกิน

พอมีพอกิน หมายความว่า ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์บริเวณบ้าน พอมีพอกิน *ขาดแคลนน้ำ* ไปทำแหล่งน้ำขนาดเล็ก ขนาดย่อม ๆ ท่านสนับสนุน นี่แหละครับคือ ลักษณะ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงมีพระราชดำริ *ปรัชญา* ถ้า

หมู่บ้านใด ชุมชนใด พอมีพอกิน ไม่ใช่ร่ำรวย หมายความว่าอยู่กันได้ตามอัตภาพ ก็สนับสนุนจะให้มีการพัฒนาให้มีกินมีใช้ หมายความว่า พอมีรายได้ประจำปีค่อนข้างจะแน่นอน ไม่ยากจนแร้นแค้น

โครงการเกี่ยวกับน้ำ แก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ ไม่ว่าเป็นโครงการอ่างเก็บน้ำ โครงการอะไรก็ตาม เวลานี้เรา*มีมากกว่า 1,000 โครงการ* โปรดที่จะให้ดำเนินการหรือทำโครงการในลักษณะเรียบง่าย ใช้เทคโนโลยีชาวบ้าน ทรัพยากรที่ชาวบ้านราษฎรทั่วไปสามารถดำเนินการได้ สมมติสร้างฝายข้าราชการสร้างฝายให้ หลังจากนั้น ราษฎรจะใช้เทคโนโลยีของตัวเองที่จะขุดเหมือง รับน้ำจากหน้าฝาย ไปช่วยกันขุด แล้วก็นำน้ำไปสู่พื้นที่ของแต่ละคน ไม่โปรดจะใช้เครื่องจักรกล จะเสียค่าน้ำมัน ค่าไฟฟ้า ทรงมีพระราชกระแสมาชัดเจนว่า *โครงการชลประทาน ไม่โปรดเป็นโครงการลักษณะสูบน้ำ* พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่โปรดให้ทำอย่างนั้น เพราะว่าถ้าราชการไปทำโครงการสูบน้ำให้ แน่นอนสร้างเสร็จต่อไปเป็นภาระของราษฎร ไม่ว่าจะเป็น น้ำมัน ไฟฟ้าก็ดี เป็นการใช้เทคโนโลยีสูง ๆ ไม่โปรดให้ทำอย่างนั้น ใช้เทคโนโลยีชาวบ้าน ราษฎรมาร่วมมือราชการ โครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงเป็นโครงการขนาดไม่ใหญ่นัก กระจายทั่วถึง **โครงการอ่างเก็บน้ำก็ไปสร้างน้ำให้ หลังจากนั้นราษฎรก็เข้ามาด้วยตนเอง นำน้ำจากอ่างเก็บน้ำไปตามคลองเล็ก ๆ ที่ช่วยกันขุด** นี่คือสิ่งซึ่งอยากจะเรียนให้ทราบ

พระองค์ทรงพัฒนาแหล่งน้ำ **ก็โปรดให้มีการจัดการที่เรียกว่า มีความสัมพันธ์ครบวงจร** ราษฎรมีส่วนร่วมทุกคราวที่เสด็จไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ท่านจะมีพระราชปฏิสันถารกับประชาชนบริเวณนั้น ประการสำคัญคือ ท่านสอบถามข้อมูล สอบถามอะไรต่าง ๆ เสร็จ หลังจากนั้นสมมติว่าเกิดโครงการแล้ว พระองค์ท่านจะประชุมราษฎรพร้อมผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ทำอย่างไรเมื่อเจ้าหน้าที่ชลประทานสร้างอ่างเก็บน้ำเสร็จแล้ว ก็โปรดที่จะให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด ให้มีราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมหลังจากสร้างเสร็จ ไม่ต้องการจะให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทำทุกสิ่งทุกอย่างให้ ระหว่างราษฎรจะต้องมีความสัมพันธ์กัน และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในด้านของเทคนิค เทคโนโลยี ทรงมุ่งเน้นที่จะให้การงานนั้นมีความสำเร็จถูกต้อง ต้องพิจารณาเรื่องราวของสิ่งต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ ทรงพิจารณาถึงจุดที่สร้างจุดที่ทำเหมาะสมกับสภาพแหล่งน้ำ สมมติว่าสภาพแหล่งน้ำมีความเหมาะสมดี สภาพภูมิอากาศมีความเหมาะสมดี เรื่องราวทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม สิ่งแวดล้อมที่นั้น ๆ ก็โปรด จะให้มีการศึกษาวิเคราะห์ด้วย

ทรงหลีกเลี่ยงจะสร้างปัญหาความเดือดร้อนให้คนกลุ่มหนึ่ง และสร้างผลประโยชน์ให้คนกลุ่มหนึ่ง ประชาชนของหมู่บ้านต้องลงมติให้ดำเนินการได้ จึงดำเนินการ อันนี้เป็นเรื่องราวชัดเจนที่จะให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วม สมมุติจะสร้างอ่างเก็บน้ำแห่งหนึ่ง จะมีพื้นที่ได้รับประโยชน์พื้นที่หนึ่ง อีกพื้นที่หนึ่งเสียประโยชน์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านจะประชุมราษฎรที่บริเวณนั้นเลยว่า ผู้ที่เสียประโยชน์จะต้องได้รับส่วนแบ่งจากผู้ได้รับประโยชน์ บริเวณที่ถูกน้ำท่วม ถ้าใครได้รับประโยชน์ ได้รับน้ำมา จะต้องมาเฉลี่ยให้กับผู้ที่น้ำท่วม อันนี้เป็นสิ่งสำคัญ โครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โครงการย่อม ๆ จะไม่มีการซื้อที่ดิน ราษฎรในนั้นจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ จะต้องให้ที่ดินกับราชการ และผู้ได้รับประโยชน์จะต้องเอาที่ดินส่วนหนึ่งมาเฉลี่ยให้กับผู้ที่ถูกน้ำท่วม อันนี้เป็นปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมมติว่าราษฎรรับกับพระองค์ท่านดีแล้ว ในขณะประชุมหมู่บ้านนั้น ๆ ตามโครงการ แล้วบอกให้ทางเราไปคิด แล้วถ้าราษฎรไม่ยินยอมเรื่องที่ดิน ก็โปรดจะให้ยกเลิกโครงการนั้นได้ นี่คือสิ่งหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงงานแง่ของหลักวิชาการ ทำอย่างไรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นครูด้านทรัพยากรน้ำอย่างไร **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงงานด้านลึก ท่านทรงเป็นนักวิชาการ** ขณะท่านทรงงานพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านเทคนิควิชาการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้เคยศึกษาเรื่องของน้ำมาก่อนว่าจะมีเทคนิควิธีการอย่างไร ท่านศึกษาเรื่องของแหล่งน้ำว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง ทรงเป็นนักวิชาการทุกศาสตร์ ทุกสาย *การทำงานพัฒนาแหล่งน้ำ เราจำเป็นที่จะต้องศึกษาภูมิประเทศ สภาพแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ความจุของอ่างเก็บน้ำ ขนาดเขื่อน* ก่อนที่ท่านจะทราบงานด้านนี้ ท่านได้ทรงนำแผนที่มาตราส่วน 1: 50,000 แผนที่นี้จะบรรจุข้อมูลทางวิชาการที่จะหาได้หมดในที่ต่าง ๆ ท่านเริ่มทรงงานศึกษาข้อมูลเสมอว่าคืออะไร 1: 50,000 จะบอกสภาพของดิน ว่ามีลักษณะความสูงต่ำ หุบเขา เนินอย่างไร บอกหมด ทุกคนที่ทำงานเรื่องนี้ต้องศึกษาอย่างละเอียด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเชี่ยวชาญในเรื่องนี้มาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงงานระดับลึก ทรงงานวิชาการ และในแผนที่มาตราส่วน 1: 50,000 ในนั้นจะบอกเลยว่า จุดทรงพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจะมีสภาพลำห้วย สภาพขนาดของแหล่งน้ำธรรมชาติ เกิดขึ้นทั้งปีมีวงจรเท่าไร ในนั้นบอกหมด เมื่อพิจารณาอะไรถูกต้องแล้ว หลังจากที่ทรงสอบถามข้อมูลจากราษฎรแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงคิดในระดับเบื้องต้น ระดับที่จะวางโครงการ บริเวณนั้นเหมาะจะสร้างอ่างเก็บน้ำหรือไม่อย่างไร บริเวณนั้นเหมาะจะทำฝายหรือไม่อย่างไร ในนั้นบอกหมด จะทรงคิด หลังจากนั้นพวกเราที่ไปจะวินิจฉัยว่า แนวพระราชดำริพระองค์ท่าน ทรงมุ่งแนวไหนอย่างไร ถ้าสมมติว่ามีความสอดคล้องเราจะสนับสนุนท่าน ลักษณะนั้นสมมติว่าสิ่งใดที่ควรจะทำอย่างนั้น อย่างนี้ หรือปรับเปลี่ยนให้ดีขึ้น ก็จะกราบบังคมทูลท่านในคราวนั้น จะเกิดเป็นพระราชดำริขึ้นมาในแต่ละที่ ก่อนที่จะเป็นพระราชดำริจะเกิดเป็นงาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะรับสั่งในตอนสุดท้ายว่าให้ไปคิดศึกษารายละเอียด สมมติว่าดี ถูกต้อง จึงให้ทำ เป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นหลักการทรงงานของพระองค์ท่าน

ทรงแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ การขาดแคลนน้ำมีงานอยู่หลายอย่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทำ *การขาดแคลนน้ำ งานสำคัญคือการจัดการทรัพยากรน้ำในบรรยากาศ เห็นได้ว่าเรื่องราวของฝนหลวง ฝนเทียม เป็นกิจกรรมอันหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยและทำมาเป็นระยะเวลานาน* เมื่อไม่กี่เดือนที่ผ่านมาหน้าแล้งมีน้ำไม่เพียงพอ แต่มีสภาพความชื้นในบรรยากาศที่เหมาะสม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้ดำเนินการเรื่องราวของฝนหลวง *การพัฒนาแหล่งน้ำผิวดินและประเภทอ่างเก็บน้ำ เขื่อน ฝายทดน้ำ ขุดลอกคลอง หนองบึงตามธรรมชาติ มีสระน้ำ เป็นต้น*

จะพูดถึง**โครงการฝนหลวง** เป็นกระบวนการที่เหนี่ยวนำไอน้ำในบรรยากาศ คือเมฆ ให้กลั่นตัวเป็นหยดน้ำเป็นละอองน้ำ มารวมตัวกันโดยใช้สารเคมี เร่งเร้าให้เมฆมารวมตัวกันมีปริมาณมากขึ้น แล้วสารเคมีก็โจมตีทำให้เกิดฝนตก เรียกว่า *ฝนเทียม* ประเทศไทยเรามีโอกาสจัดการทรัพยากรน้ำในบรรยากาศเกี่ยวกับฝนหลวงฝนเทียมนี้ได้บ้าง คือ ช่วงที่ความชื้นในบรรยากาศมีความเหมาะสม คือ ในบรรยากาศไม่มีเมฆ เป็นบรรยากาศเปล่า ๆ ทำฝนหลวงฝนเทียมไม่ได้ ต้องในบรรยากาศที่มีความชื้น มีเมฆประมาณ 65% หรือ 70% ขึ้นไป หมายความว่ามีเมฆเหมาะสมทำให้ฝนตกได้ กระบวนการฝนหลวงเป็นฝนตกนอกฤดูกาล ก่อนที่จะปล่อยให้ถึงฤดูกาลหน้าฝนปกติ ประเทศไทยมีโอกาสทำให้ฝนตกหมุนเวียนตอนต้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยเรื่องนี้ พระราชทานพระราชดำริ ซึ่งนักวิชาการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มรว. เทพฤทธิ์ เทวกุล เป็นผู้ริเริ่มดูแลการทำฝนหลวงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ของปี พ.ศ. 2499 หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พัฒนาร่วมกับคณะวิชาการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จนท่านแน่พระทัยว่า การทำฝนหลวงช่วยให้ฝนตกนอกฤดูกาลได้ ก็พระราชทานนามว่า การทำฝนหลวง รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2512 *วิธีการทำฝนเทียม* พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกำเนิดวิธีทำฝนหลวงด้วยวิธีท่านเอง ซึ่งวิธีการนี้จะมี 3 ขั้นตอน การทำฝนหลวง ก็แน่นอนต้องใช้สารเคมี สารเคมีโปรยจากเครื่องบินไปในอากาศตามสภาวะต่าง ๆ สภาวะอันนั้นคือ สภาวะอากาศที่มีการตรวจวัดด้วยเรดาห์ และเครื่องมือ เกี่ยวกับความชื้นในบรรยากาศว่าอยู่ในระดับที่สามารถโปรยสารเคมีได้แล้ว รวบรวมเมฆรวมกลุ่มตามความต้องการ **ขั้นที่ 1 เรียกว่า ก่อกวน** โปรยสารเคมีรวบรวมไอน้ำที่อยู่กระจัดกระจายในบรรยากาศให้รวมตัวเป็นเมฆ ใช้เครื่องบินโปรยในระดับเหนือเมฆ ต่ำกว่าชั้นเมฆที่กระจัดกระจาย ให้มารวมตัวกันเป็นเมฆมาก ๆ หลังจากนั้นใช้สารเคมีปรับสูตรเพื่อรวบรวมเมฆมารวมตัวกันพอสมควรแล้วก็โปรยสารเคมีเลี้ยงเมฆให้อ้วน จนเกาะกลุ่มเป็นสีดำมากขึ้นและมีความชื้นมากขึ้น เรียกว่า **ขั้นที่ 2 พระราชทานนามว่า ขั้นตอน การเลี้ยงให้อ้วน** ใช้สารเคมีสร้างเมฆ จนเมฆมีการรวมตัวเป็นสีดำมากขึ้น ก็คงจะใช้เครื่องบินในการทำฝนเทียมหลายเที่ยวขั้นตอนสุดท้าย หลังจากผ่านขั้นตอนที่ 2 คือ **ใช้สารเคมีเร่งไปที่กลุ่มเมฆทำให้เกิดฝนตก เรียกขั้นนี้ว่า ขั้นโจมตี**

เมื่อปลายฤดูแล้ง ต้นหน้าฝนที่ผ่านมา โครงการทำฝนหลวงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระราชทานบังคับบัญชากับหน่วยงานเกษตรและสหกรณ์ให้เร่งฝนหลวง ในขั้นนั้นก็ได้ยินข่าวว่ามีการบินเครื่องบิน 2 ระดับ เรียกว่าโปรยสารเคมีแบบแซนด์วิช มีสูตรอะไรต่าง ๆ ของพระองค์ท่านในระดับนี้แล้ว เรื่องราวทำฝนหลวง คือ การทำในสภาพน้ำผิวดินไม่มีน้ำ ในอ่างเก็บน้ำมีน้อย หรือไม่มีเลย ขณะเดียวกันนั้นที่ต่าง ๆ ขาดน้ำ ไม่ว่าพืชไร่ นาปรัง ชุมชนต่าง ๆ ขาดความชื้น หนทางช่วยให้มีเมฆเหมาะสมก็คือ

ใช้น้ำในบรรยากาศมาช่วย ก็ทรงมีพระราชกระแสอยู่ว่า ฝนหลวงมาช่วยดับเหตุการณ์ภัยแล้งได้ มีสารเคมีเท่าที่เอกสารการทำฝนหลวงระบุไว้ ที่มีการเผยแพร่ มีการพิมพ์เอกสารซึ่งไม่มีสูตรตายตัวตามลำดับ

พ.ศ. 2500 ที่พระองค์ท่านเริ่มมีการทำฝนหลวง มีการทดลองสารที่ใช้ในการโปรยบรรยากาศ เพื่อรวบรวมเมฆ มีการปรับเปลี่ยนสารเคมีมาก *สรุปแล้วสารเคมีที่ใช้กันในขณะนี้มี โซเดียมคลอไรด์ เกลือป่น น้ำแข็งแห้ง ปุ๋ย ผงยูเรีย สารเคมีซึ่งเป็นการทำฝนหลวงและแคลเซียมคลอไรด์ แคลเซียมออกไซด์ แคลเซียมคาร์ไบด์ แอมโมเนียมไนเทรต* สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ สำนักฝนหลวงและการบินเกษตร อยู่ในกระทรวงเกษตร เป็นหน่วยงานปฏิบัติสนองพระราชดำริทำฝนหลวง สำนักฝนหลวงและการบินเกษตร แต่ละปีมีการจัดเตรียมสารเคมีไว้ปริมาณมากพอสำหรับช่วยแก้ไขปัญหาภัยแล้ง เป็นการใช้น้ำในบรรยากาศใช้เมฆแก้ไขน้ำขาดแคลน

กระบวนการทำฝนหลวงมีวิธีการทำต่าง ๆ มากมาย สำหรับอุปกรณ์ที่สำคัญ คือ เรดาห์จับเมฆ ซึ่งมีอยู่หลายที่ สำหรับจังหวัดเชียงใหม่อยู่บนภูเขา อำเภออมก๋อย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงติดตั้งเรดาห์ไว้หลายที่ให้กระจัดกระจาย ครอบคลุมราชอาณาจักร สามารถจับดูเมฆ เรียงเมฆ โดยเฉพาะดูความเข้ม แหล่งทิศทางลมพัด ฝนหลวงมีข้อไม่ดีคือ บังคับทิศทางไม่ได้ ถ้าพื้นที่บริเวณกว้างหลายหมื่นตารางกิโลเมตร ฝนจะตกที่ไหนก็ได้ ทำให้เกิดความชุ่มชื้นซึ่งจะเป็นประโยชน์ สมมุติว่ามีไร่ข้าวโพดเว้งว้างและขาดแคลนน้ำหลายหมื่นไร่ ทำฝนหลวงตกบริเวณใดก็ได้ประโยชน์บริเวณนั้น สวนผลไม้ จังหวัดตราด จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี นี่ก็เป็นพื้นที่ที่มักจะขาดน้ำ เนื่องจากเป็นเมืองร้อน น้ำในห้วย หนอง คลอง บึง ก็หมด น้ำในดินหมด ในหลายปีพื้นที่เศรษฐกิจเกิดความสูญเสีย

โครงการฝนหลวงมีบทบาทกับพื้นที่พวกนี้มาก ปีนี้อาจไม่มี แต่ปีก่อนมีมาก ต้องทำฝนหลวงช่วย การที่ฝนตกไม่สม่ำเสมอจะมีผลต่อเศรษฐกิจส่วนรวม เพราะฉะนั้นเรื่องนี้ดูแลกำหนดบริเวณพื้นที่ไม่ได้ แต่สามารถทำให้เกิดประโยชน์ส่วนใหญ่ในภาพรวมได้ อันนี้คือ ฝนหลวง งานแก้ไขปัญหาน้ำขาดแคลน นอกจากการจัดการน้ำในบรรยากาศแล้ว งานพัฒนาแหล่งน้ำผิวดินนี้เป็นงานจำนวนมากอยู่ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ งานลักษณะที่เรียกว่าอ่างเก็บน้ำ คือ การสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ

พื้นที่ซ้อนเร้นและพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล หน่วยการพัฒนาของรัฐบาลเข้าไปไม่ถึง เช่น จังหวัดสกลนคร โครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นโครงการย่อย ๆ กระจายไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะยากจนอ่างเก็บน้ำก็จะกระจายไปตามพื้นที่นี้ ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อพื้นที่จำนวนมาก **เขื่อนเก็บกักน้ำป่าสัก** ซึ่งเป็นเขื่อนเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริ เมื่อ พ.ศ. 2500 ที่ภาคเหนือ ทรงมีพระราชกระแสฯ ว่า แม่น้ำป่าสัก เป็นแม่น้ำที่มีน้ำน้อยกับมีน้ำมาก หน้าแล้งไม่มีน้ำ หน้าฝนมีน้ำมาก น้ำเป็นน้ำอุทกภัยไหลลงมาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีผลกับแม่น้ำป่าสัก ท่านทรงปรารภว่า ทำอย่างไรกับแม่น้ำป่าสัก และทำการวิเคราะห์แม่น้ำป่าสักว่าสามารถสร้างเขื่อนเก็บน้ำได้หรือไม่ เพื่อแก้ปัญหาเรื่องน้ำ บรรเทาน้ำท่วม และเก็บน้ำหน้าฝนไว้ใช้หน้าแล้ง โดยทำการศึกษาหลายจุด หลายที่ พ.ศ 2508 รัฐบาลคิดจะสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำแม่น้ำป่าสัก แต่ไม่มีเงินงบประมาณ ต้องชะลอโครงการ โดยทำการเสนอโครงการ พ.ศ. 2507 เป็นวงเงิน 1,100,000,000 บาท โครงการดังกล่าวจึงถูกยกเลิกไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงติดตามเรื่องราวทุกลุ่มแม่น้ำที่มีปัญหา ก็ทรงเห็นว่าแม่น้ำป่าสักเป็นต้นเหตุทำให้เกิดอุทกภัยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างไม่มีน้ำ ประชาชนลุ่มแม่น้ำป่าสัก ทำไร่ข้าวโพดไม่มีน้ำทำมาหากินตามปกติ เมื่อศึกษาพบว่าสมควรจะสร้างได้และอ่างเก็บน้ำจะมีความจุ 900 กว่าล้านลูกบาศก์เมตร สามารถจะกักน้ำที่เกิดอุทกภัยในฤดูฝนนี้ได้ ไม่ทำให้ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตั้งแต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตอนล่างมีน้ำมากเกินเหตุ โดยกันช่วงของแม่น้ำป่าสักไม่ให้มาผสมกับแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาอุทกภัย

โครงการเขื่อนเก็บกักน้ำป่าสักเป็นเขื่อนที่มีขนาดใหญ่ พระองค์ท่านได้ทรงให้เร่งรัดสร้างให้ทันวันแซยิด 72 เพื่อเปิดให้ทันวันครบรอบ 72 พรรษา โดยจะมีพิธีเปิดในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 โดยพระองค์ท่านทรงเสด็จไปร่วมในพิธีเปิด นับได้ว่าเป็นหนึ่งในพระราชพิธี 72 พรรษาของพระองค์ท่าน โครงการนี้เป็นโครงการอ่างเก็บกักน้ำเพื่อเก็บกักน้ำหน้าฝนไว้ใช้ในหน้าแล้งและช่วยป้องกันการเกิดอุทกภัย อ่างเก็บกักน้ำมีทั้งอ่างเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ อ่างเก็บกักน้ำขนาดกลาง ซึ่งมีอยู่มากมายทั่วประเทศ หลักการ

ของพระองค์ท่านมีอยู่ว่า ถ้าเป็นอ่างเก็บกักน้ำขนาดเล็ก โปรดให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการสร้างอ่างเก็บกักน้ำ โดยราษฎรจะขุดเหมืองกระจายน้ำไปในพื้นที่ของตนเอง ที่ดินในการสร้างอ่างเก็บกักน้ำขนาดเล็กไม่ต้องซื้อ แต่ให้ราษฎรจัดการบริหารในหมู่บ้าน โดยให้เฉลี่ยผลประโยชน์ให้กับผู้เสียโอกาส ที่ดินในการสร้างอ่างเก็บกักน้ำขนาดเล็กส่วนใหญ่เป็นที่ดินของราชการ ส่วนที่หลวงจะเป็นป่าสงวน ซึ่งราษฎรมักจะบุกรุกที่ทำกิน เพราะฉะนั้นราชการไม่ควรที่จะซื้อที่ดิน หลักปรัชญาของพระองค์ท่านในการจัดการเรื่องของการเลือกขนาดของอ่างเก็บกักน้ำ โดยอ่างเก็บกักน้ำขนาดใหญ่จะต้องทำตามกระบวนการ โดยที่รัฐบาลจะเป็นผู้ดูแล 100% ยังไม่เกิดขึ้น

การพัฒนาแหล่งน้ำผิวดิน เป็นงานหลักในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการจัดการทรัพยากรน้ำ เพราะเห็นว่าในฤดูฝนประเทศไทยจะมีน้ำมาก ฤดูแล้งน้ำจะไม่ค่อยมี ถ้าไม่สร้างอ่างเก็บกักน้ำ มีโอ่ง หรือตุ่มไว้ในพื้นที่ต่าง ๆ ฤดูแล้งก็จะเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำ บริเวณใดมีศักยภาพในการสร้างอ่างเก็บกักน้ำก็ควรจะสร้าง เพื่อที่จะไม่ทิ้งน้ำในหน้าฝนให้เปล่าประโยชน์ ซึ่งจะทำให้ไม่มีน้ำใช้ในฤดูแล้ง เป็นผลให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง น้ำหน้าแล้งจากการซึมซับลงดินตอนหน้าฝนมีไม่เพียงพอ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหานี้ **จึงทรงเร่งรัดให้มีการสร้างอ่างเก็บกักน้ำกระจายไปตามพื้นที่ต่าง ๆ** ที่ซ้อนเร้นและแร้นแค้น ซึ่งหน่วยราชการไม่สามารถเข้าไปถึง อ่างเก็บกักน้ำ และฝายทดน้ำเป็นงานลักษณะหนึ่งซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้าง อาจจะเป็นแท่นคอนกรีตหรือนำหินมาขวางแม่น้ำ ลำธาร ลำห้วย ให้มีระดับสูง สิ่งก่อสร้างนี้เรียกว่าฝาย ในลำน้ำ ลำห้วย ที่มีน้ำไหลตลอดปี หรือหน้าแล้งจะมีน้ำไหลบ้างไม่ไหลบ้าง ก็จะสร้างฝาย โดยการสร้างแท่งคอนกรีตให้มีระดับสูงใกล้กับตลิ่งน้ำ น้ำก็จะถูกทดสูงกว่าฝายแล้วไหลข้ามไป เมื่อก่อนในอดีตมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ประชาชนในภาคต่าง ๆ ยังอาศัยความสอดคล้องของธรรมชาติ ฝนจะมีมาก ในหน้าแล้งก็ยังไม่ถึงกับแห้งแล้งขาดแคลน ฝายจึงกระจายไปทั่วภาคเหนือ จะพูดได้ว่าการสร้างฝาย เหมืองฝายเพื่อทำให้เกิดการทดน้ำอย่างสมบูรณ์ ซึ่งในหน้าแล้งโอกาสจะเกิดขึ้นน้อย อย่างไรก็ตามงานที่เรียกว่าฝายทดน้ำและเขื่อนระบายน้ำก็ยังคงสร้างอยู่หลายแห่ง อาคารที่คล้ายกับฝายทดน้ำแต่เราไม่สร้างเป็นฝายทดน้ำเรียกว่า เขื่อนทดน้ำ ก็มีมาทดแทนกัน เช่น เขื่อนพระราม 6 ทำหน้าที่เหมือนกับฝาย แต่ไม่สามารถสร้างฝายได้ ฝายเป็นแท่งคอนกรีต จะเหมาะกับแม่น้ำขนาดเล็ก ๆ ส่วนแม่น้ำใหญ่ ๆ ไม่สามารถทำได้

แม่น้ำใหญ่ ๆ จะสร้างเป็นเขื่อนทดน้ำ มีช่องมีบานประตูเป็นลักษณะของอาคารทดน้ำ โครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บริเวณใดมีน้ำไหลมีน้ำใช้เองก็เอื้อประโยชน์ได้ ในเวลาที่ต้องการทดน้ำให้มีระดับสูงก็จะสร้างเป็นฝาย โดยเฉพาะในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะไม่ค่อยมี เพราะว่าแห้งแล้งไม่มีน้ำ ส่วนภาคใต้ก็มีอยู่มาก งานจัดการแหล่งน้ำผิวดินอีกอย่างหนึ่ง คือ การขุดลอก หนอง บึง บริเวณที่ลุ่มในหลาย ๆ ที่ที่มีหนอง บึง ตามธรรมชาติ การขุดลอก หนอง บึง ก็เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ ซึ่งหนอง บึง ก็คือ แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่เก็บน้ำในฤดูฝนไว้ใช้ในฤดูแล้ง ตามสภาพที่จะเป็น แต่เดี๋ยวนี้ระบบนิเวศ หรือการบุกรุกของราษฎรมักจะเอาเปรียบแผ่นดิน นำหนอง นำบึงมาทำนาหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง ซึ่งนับว่าเป็นจุดเสียอย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม โครงการขุดลอก หนอง บึง เป็นโครงการที่สำคัญ ถ้าเราไม่สามารถสร้างอ่างเก็บกักน้ำ หรือสร้างฝายได้ แต่เราก็มี หนอง บึง ที่จะต้องขุด **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีการขุดลอก หนอง บึง กระจายไปทั่วจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดอื่นอีกมากมาย** การจัดการด้านทรัพยากรน้ำต้องขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศ สภาพแหล่งน้ำ ว่าจะเหมาะสมแก่การสร้างอ่างเก็บกักน้ำ ฝาย หรือขุดลอก หนอง บึง ซึ่งบางพื้นที่ไม่สามารถจะทำได้ ส่งผลให้ราษฎรประสบกับความเดือดร้อน

การจัดหาน้ำอีกแหล่งหนึ่ง คือ สระเก็บน้ำ คืองานที่ขุดดินลงไปให้เป็นสระขนาดใหญ่ตามสภาพน้ำ ให้พอเหมาะกับการใช้งาน ที่ใดที่มีการทำนาได้ในแต่ละปี ในหน้าฝนมีน้ำใช้ในการทำนา ที่นั่นก็เหมาะแก่การสร้างสระเก็บน้ำเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง ตามภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ หรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถทำสระเก็บน้ำได้ ส่วนอ่างเก็บกักน้ำและฝายไม่สามารถที่จะทำได้ เพราะไม่มีลำห้วย หนอง บึง ตามธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้ไม่มีน้ำที่ใช้ในการทำนาในหน้าแล้ง อย่างไรก็ต้องทำสระเก็บน้ำ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างสระเก็บน้ำด้วย สระเก็บน้ำจะพัฒนามาเป็นการจัดหาน้ำประจำไร่นา

การจัดหาน้ำในการทำไร่นาก็เกิดเป็นการพัฒนาพื้นที่การเกษตรตามแนวใหม่ ทฤษฎีใหม่ก็คือท่านก็ทรงคิดคำนึงว่าพื้นที่ของราษฎรในการทำมาหากินขนาดธรรมดา ๆ ท่านก็ตั้งตุ๊กตาไว้ 15 ไร่ 20 ไร่ 15 ไร่นี้ที่นั่น ๆ จะทำการเกษตรให้พอกิน พอมีพอใช้ในพื้นที่นั้นมีของกินตลอด มีของขายตลอดปี การจะทำเกษตรตามระบบทฤษฎีแนวใหม่จะต้องมีการจัดสระเก็บน้ำก่อน ดังนั้นทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่ได้ เว้นแต่ถ้ามีน้ำไว้ใช้ในพื้นที่นั้น แต่นี่ก็เป็นงานจัดหาน้ำประจำไร่นาประจำพื้นที่ โดยการขุดสระเก็บน้ำ งานนี้ทำครั้งแรก ที่เป็นโครงการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็คือทำขึ้นที่ข้างวัดมงคล ที่เวลานี้มาขออยู่ อ.เมืองสระบุรีเดี๋ยวนี้เป็น อ.เฉลิมพระเกียรติหรืออย่างไร ที่วัดมงคลเป็นงานครั้งแรก โปรดให้ซื้อที่ดินเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านต้องการทำเป็นตัวอย่าง และโปรดให้ซื้อที่ที่ข้างวัดมงคลที่ อ.เมืองสระบุรี ทั้งหมด 13 ไร่ครึ่ง ตกลงกันในราคา 35,000 บาท เมื่อ พ.ศ.2531 โปรดเกล้าให้ซื้อทันที เงินของท่านไม่ใช่เงินของทางราชการ หลังจากนั้นโปรดให้ใช้ที่นั้นมาทำการเกษตร ตอนนั้นยังไม่เรียกว่าทฤษฎีใหม่ จะทำการเกษตร โดยให้สมมุติว่าที่นี้เป็นที่ของชาวนา ชาวนาทำการเกษตรมีของกินตลอดปีและมีเหลือก็ขาย และมาคิดว่าจะทำอย่างไรให้มีของกินตลอดปี จัดสรรน้ำจะทำอย่างไร อยู่ ๆ จะเกิดน้ำขึ้นมาเองไม่ได้ ในพื้นที่ทั่ว ๆ ไป ก็ต้องขุดสระ ก็ดูลักษณะของพื้นที่ธรรมชาติกำหนดรูปแบบของสระ นอกจากสระแล้วก็มีพื้นที่ที่ปลูกไม้ผล ปลูกพืชไร่ พืชผัก ยังไม่มีนา ก็เพราะว่าเขามีของเขาอยู่แล้ว ก็ถวายรูปแบบขึ้นไป แล้วก็ไปดำเนินการตามนี้ แล้วก็ดำเนินการ พระราชทานเงินมา ค่าขุดสระค่าอะไรไม่ได้ใช้ของทางราชการ พระราชทานเงินมาให้กรมชลประทาน จากนั้นเราก็ไม่รู้ทำอย่างไร เงินมา คล้าย ๆ มาทำงานส่วนตัวไป ต้องทำก็ทำ ใช้ไปขุดสระอะไร สระก็ดี ก็ออกมาได้น้ำตามเป้าหมายและแปลงอะไรต่าง ๆ เราก็ปลูกโน่นปลูกนี่ก็มีของกินตลอดปี

พระองค์ท่านก็นำเอาทฤษฎีนี้ไปทำที่ภาคอีสาน ที่ อ.เขาวง ที่อะไรทั้งหมดนี้ที่วัดมงคลเป็นการเกษตรทฤษฎีใหม่ หลังจากนั้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นแผนงานตามทฤษฎีใหม่ หลักการขยายต่อมาว่า แบ่งพื้นที่ก็ตั้งว่า พื้นที่ทั้งหมด 15 ไร่ **ตั้งทฤษฎีของท่านเข้ามา พื้นที่ขุดสระ 30% พื้นที่ทำพืชไร่ พืชผักไม้ผล 30% และนอกนั้น 10% ปลูกบ้าน ปลูกเรือน เพาะเห็ด ทำอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ เลี้ยงไก่เลี้ยงเป็ดอีก 10% คือแนวการจัดระบบการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่** โดยมุ่งหวังที่จะให้เกษตรกรรายนั้น มีของกินตลอดปี หรือเศรษฐกิจพอเพียง แต่ก็ขยายของท่านมาเรื่อย ๆ ก็เป็นเรื่องราวของน้ำก็การขุดสระ เก็บน้ำ

จะเห็นว่า ลักษณะงานนี้เผยแพร่ ท่านไม่สามารถจะไปลงทุนให้ใครได้ รัฐบาลไม่สามารถจะไปทำให้ใครได้ เป็นแต่เพียงทำเป็นตัวอย่าง ขยายไปให้ทั่ว ทฤษฎีใหม่ท่านก็รับสั่งอีกว่า ตัวเลขนี้ไม่ต้องไปยึดอย่างนี้ สมมติว่า มี 10 ไร่ ก็ได้ น้ำจะมีเป็น 30% ก็ได้ กี่เปอร์เซ็นต์ก็ได้ มีน้ำมาให้ก็แล้วกัน นี่คือหลักการ คือทำอย่างไรจะทำให้แปลงพื้นที่นั้นทำการเกษตร มีพอกินตลอดปี เหลือก็ขาย ปัจจัยนี้ต้องมีน้ำ ถ้าไม่มีน้ำทำอะไรก็ไม่ได้

อยากเรียนให้ทราบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงงานในลักษณะของการทำให้เป็นตัวอย่างพระราชทานพระราชดำริ พระราชทานความคิด บางตัวอย่างบางโครงการเป็นงานของรัฐบาล โดยใช้งบประมาณของรัฐบาลได้เป็นขนาดกลาง ขนาดใหญ่ แล้วแต่โครงการไปมีหลายลักษณะการที่จะโปรดทำเป็นตัวอย่าง หลังจากนั้น มูลนิธิชัยพัฒนาเกิดขึ้น หลังจากมีงานที่วัดมงคล พ.ศ. 2532 สอดคล้องกันก็มุ่งหวังให้เป็น เกิดมูลนิธิ มีเงิน ราษฎรก็ศรัทธา บริจาคถวายเงินมากมาย ก็ไปทำงานตามแนวทฤษฎีใหม่ แล้วหลังจากนั้น วัดนี้ก็พระราชทานนามว่า วัดมงคลชัยวัฒนา ก็ขยายไป ชี้ให้เห็นว่าการจัดหาน้ำผิวดินมีมากมาย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทำเฉพาะเรื่องขนาดใหญ่ เรื่องเฉพาะ แม้กระทั่งอ่างเก็บน้ำเชื่อมโยงมาถึงตามแนวทฤษฎีใหม่ ท่านก็พระราชทาน เกิดการแพร่หลาย นี่คือรูปแบบจำลองที่ท่านวาดขึ้นมา ไม่ใช่อย่างนี้ อย่างไรก็ได้ และจะบอกว่าไม่ทำอย่างนี้ไม่ใช่ทฤษฎีใหม่ ไม่ใช่ ยังไงก็ได้สอดคล้องยังไงก็ได้ให้มีน้ำบางพื้นที่ บางแปลงไม่เอาข้าวก็ได้ ขึ้นอยู่กับความถนัดของเกษตรกรด้วย เรื่องราวของการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ ถ้าคิดดูให้ดีตามแนวของท่าน ทางราชการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ทำฝาย ขุดลอกหนอง บึงธรรมชาติ พวกนี้ทำหมดแล้ว บางพื้นที่ทำไม่ได้ก็เอาสระเก็บน้ำตามแนวทฤษฎีใหม่บรรจุไปพื้นที่ใครพื้นที่มัน เป็นการแก้ไขปัญหาน้ำขาดแคลนได้แล้วทำให้ระบบการเกษตรแก้ไขได้ อย่างจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มองแล้วว่าทำได้เยอะ แต่ผู้ทำต้องคิดวิเคราะห์ดำเนินการ ผู้ทำสำคัญเพราะอันนี้แหละ การทำสระเก็บน้ำอาจจะพูดได้ว่าเสียค่าใช้จ่าย ระบบสหกรณ์ต้องเข้ามาอีก

พระองค์ท่านพระราชทานต่อท้ายว่า การขุดสระแต่ละราย เจ้าของที่ สมมติว่าที่ 15 ไร่ ไม่มีเงินขุดสระ บอกแล้วว่า ต้องมีระบบสหกรณ์ แบบช่วยกันในชุมชนหมู่บ้านสหกรณ์ ก็ไปกันได้ สหกรณ์เครื่องจักรช่วยขุดย้าย เฉลี่ยให้สัมพันธ์กัน ลงทุนลงแรงกันท่านทั้งหลายสามารถไปขยายความคิดอะไรได้

ทรงแก้ไขปัญหาน้ำท่วมนี้เช่นเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปริวิตกห่วงกังวล เกิดน้ำท่วมที่ไหนทรงลงมาบรรเทาทุกข์ ก็เป็นได้ ลงมือคลุกคลีกับผู้แก้ไขปัญหา แล้วกำหนดแนวคิดอะไรต่ออะไร แล้วแก้ไขปัญหาน้ำท่วม เป็นปัญหาที่น้ำทำให้เกิดความเสียหาย ไม่ใช้น้ำให้มีประโยชน์ หากเกิดน้ำขาดแคลนจะทำอย่างไรให้น้ำมีประโยชน์ น้ำท่วม เป็นน้ำที่ทำให้เกิดความเสียหาย หลักการของท่านจะทำคันกั้นน้ำ เป็นหลักการทั่วไป ทำทางผันน้ำ ทางกั้นน้ำ หลาย ๆที่ เห็นชัดในภาคใต้มันมีปัญหาน้ำท่วม จะมีคันกั้นน้ำ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการมูโน๊ะ โครงการบางนาราหลาย ๆ โครงการ ที่โครงการมูโน๊ะ ที่พูดถึงอยู่ติดกับแม่น้ำโกลก ที่เป็นแม่น้ำชายแดน แต่ละปี ๆ แม่น้ำโกลกจะระบายเข้ามาในประเทศไทย ประเทศมาเลเซียดูแลของเขา ทางเราก็มีปัญหา ดังนั้นก็โปรดว่า เพื่อลดปัญหาน้ำแม่น้ำโกลกให้มีระดับต่ำลง สมควรจะสร้างทางผันน้ำแยกเป็นแม่น้ำโกลก ทางแผ่นดินไทย แยกลงอีกทางหนึ่งที่ทะเล ทางผันน้ำนั้นเรียกว่า คลองมูโน๊ะ ฤดูแล้งสามารถทำเป็นคลองเก็บกักน้ำจืดหรือใช้ประโยชน์การทำงานได้อีกคันกั้นน้ำ เราสร้างคันกั้นน้ำที่พื้นที่หรือแม่น้ำโกลกไม่ให้เข้ามาหลายพื้นที่บริเวณภาคกลางคันกั้นน้ำมาจากพระราชดำริดังนี้ ปรับปรุงลอกทางเดินก็เช่นเดียวกัน และเขื่อนเก็บกักน้ำก็เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งที่ท่านทรงพระราชทานพระราชดำริแก้ไขปัญหาน้ำท่วม เขื่อนป่าสัก ท่านก็รับสั่งว่า **แม่น้ำป่าสักมีปัญหา 2 อย่าง น้ำมากหน้าฝน น้ำแล้ง ไม่มีใช้ในหน้าแล้ง** การที่จะควบคุมน้ำในแม่น้ำป่าสัก เพื่อประโยชน์ในการดูแลแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ไม่ให้ท่วมท้ายจังหวัดพระนครศรีอยุธยาลงไปทางด้านล่าง คิดถึงเรื่องนี้ ดักได้กี่เปอร์เซ็นต์ ดักได้เท่าไหร่ แยกน้ำฤดูฝนเท่าไหร่ สร้างเขื่อนมีความจุที่จะดักน้ำที่สูงสุด 900 ล้าน ลูกบาศก์เมตร แต่ดักได้บรรเทาได้ และโอเวอร์เรท จัดรวบรวมน้ำไม่ให้สัมพันธ์กับน้ำที่มาจากแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสักจะมาก่อน ดักไว้ก่อน แล้วระบายออกไปก่อน ทางโน้นมาทีหลัง จะจัดช่วยได้เรื่องเก็บกักน้ำการบรรเทาน้ำท่วม และเขื่อนป่าสักก็เช่นเดียวกัน ท่านพระราชทาน พระราชดำริไปใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง บรรเทาน้ำท่วม แก้ไขปัญหาน้ำขาดแคลน และท่านก็เอาน้ำส่วนหนึ่งเอาไปเจือจาง เผื่อแผ่ไปกรุงเทพมหานครเพื่อไปเจือจางน้ำเน่าด้วย ทำได้ไม่ได้ค่อยว่ากันทีหลัง

อีกเรื่องหนึ่งก็คือ **โครงการแก้มลิง** เป็นอุปกรณ์อีกอันหนึ่ง มีพระราชดำริให้ไปทำแก้มลิงแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ถ้าดูเรื่องน้ำป่าสัก ที่น้ำแม่น้ำเจ้าพระยาที่ต่าง ๆ ปี พ.ศ. 2538 ต้องเอากราฟลำดับมาให้เห็นว่า ที่อำเภอปากเกร็ด กราฟเมื่อปี พ.ศ. 2538 ก็โด่งขึ้นไปมากกว่า ปี พ.ศ. 2526 น้ำก็ท่วมกรุงเทพฯ เยอะแยะแล้ว ปี 38 ที่อำเภอปากเกร็ดก็ยังโด่งขึ้นไประดับต่างกว่าปี พ.ศ. 2526 ถึง 50 ซ.ม. ซึ่งไม่น้อย ที่หน้ากรมชลประทานปี พ.ศ. 2538 โด่งไปมาก ในเรื่องน้ำท่วม ที่สะพานพระพุทธยอดฟ้า ปี พ.ศ. 2538 เรียกว่า เหนือพื้นดินมากมาย ประมาณ 40–50 ซ.ม. แต่กรุงเทพฯ ก็ดูแลได้ด้วยระบบคันกั้นน้ำ ของกรุงเทพฯนี้เป็นคันกั้นน้ำในโครงการตามพระราชดำริ ที่พระราชทานพระราชดำริเมื่อปี พ.ศ. 2526 หลังจากเกิดน้ำท่วมใหญ่ และก็ปฏิรูปโครงการบรรเทาอุทกภัยกรุงเทพฯและปริมณฑล อันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ และก็สร้างคันกั้นน้ำและถนนสายต่าง ๆ แบ่งกรุงเทพมหานครเป็น 2 ส่วน ชั้นในส่วนหนึ่ง ชั้นนอกส่วนหนึ่ง เป็นคันกั้นน้ำโดยรอบ เราก็ ดูแลกรุงเทพฯชั้นในได้ แต่ว่าระหว่างคันกั้นน้ำมาถึงขอบ แม่น้ำเจ้าพระยา ดูแลไม่ได้ เพราะยังไงน้ำต้องท่วมคันกั้นน้ำ คือถนน เราผู้อยู่ระหว่างนอกถนน พอถึงขอบตลิ่งตรงนี้ น้ำต้องท่วมแน่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาของท่านเป็นเกาะจึงต้องทำระบบคันกั้นน้ำ ดูแลเฉพาะจุดของตัวเอง เกาะใหญ่ทั้งเกาะทำได้

แม่น้ำเจ้าพระยาไม่ว่าจะเป็นด้านตะวันตก ตะวันออก แผ่นดินอยู่ต่ำกว่าน้ำทั้งนั้น เพราะฉะนั้นเราจะอยู่ได้ด้วยระบบคันกั้นน้ำ ถ้าเผื่อฝนตกข้างในเราจะสูบน้ำออก เวลานี้ก็อยู่กันอย่างนี้ ทุกปีน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาจะสูงกว่าตลิ่งด้านใน สูงกว่าแผ่นดินด้านในทั้งสิ้น นี่คือเรื่องของน้ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงห่วงใยเรื่องการป้องกันน้ำท่วม ถ้าสังเกตคงติดตามได้ ปี พ.ศ. 2538 ในคราวนั้นเป็นเหตุการณ์ที่สมเด็จย่าท่านสิ้นพระชนม์ ทุกวันช่วงนั้นก็ทรงงานอยู่กับการที่จะแนะนำ ดูแล ติดตามแก้ไขปัญหาน้ำท่วมด้วย แล้วกระบวนการต่าง ๆ ที่ไหนอย่างไรก็ทรงกำชับกำชาในการประชุมเลย ในคราวแรก ๆ ในการประชุมอยู่ในวังหลวง เรียกประชุมอยู่อย่างนั้น ทรงแสดงถึงความเป็นห่วง

ขณะนี้ท่านก็แสดงพระราชดำริว่า น้ำที่มามาก ๆ ในแม่น้ำเจ้าพระยาจะมีหนทางไหมที่จะเข้าไปสู่ระบบแก้มลิง ให้ไปจัดบริเวณ จัดที่แหล่งน้ำที่จะไหลมาให้ไปบรรจุไว้ และค่อยทยอยระบายออกสู่ทะเล เป็นแก้มลิง **ลิงมันรับประทานอาหารเข้าไปก็เก็บไว้ในกระพุ้งแก้มแล้วค่อยระบายลงสู่ท้อง** ก็เหมือนกับน้ำมาในแม่น้ำเจ้าพระยามาก ๆ อย่างนี้ จะไปบรรจุไว้ที่ไหน แล้วก็ค่อยระบายออกทะเล เราก็ต้องไปศึกษาวิเคราะห์ว่าทำไม คราวนี้เราก็ใช้คลองมหาชัย คลองสนามชัย ทำเป็นแก้มลิง ทำตั้งแต่ พ.ศ. 2539 หลักการคือ รับน้ำจากที่ต่าง ๆ มาบรรจุไว้คลองมหาชัย คลองสนามชัย หรือแม้กระทั่งแม่น้ำเจ้าพระยาระบายน้ำไม่ออก ระบายน้ำยากในช่วงที่น้ำทะเลหนุน น้ำทะเลลง มีระดับต่ำตลอดเวลาน้ำไม่ท่วมกรุงเทพ น้ำทะเลหนุนเกิดน้ำขึ้นน้ำเหนือก็ลงมาประมาณ 350 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อนาที ช่วงน้ำทะเลลงไม่มีปัญหา แต่เวลาที่น้ำทะเลมันขึ้น ออกไม่ได้ น้ำจะท่วมเพราะไม่มีทางออก น้ำทะเลลงก็ลงไปกับแม่น้ำ น้ำทะเลขึ้นวันละ 2 ครั้ง ก็กระแทกกันไป นี่แหละคือปัญหา เหตุที่ทำให้น้ำท่วม สาเหตุสำคัญนอกจากปริมาณน้ำเหนือแล้ว อิทธิพลของน้ำทะเลนี้จะไปตัดวงจรของน้ำทะเลอย่างไร เราอยู่กรุงเทพฯ อยู่ปากอ่าวแบบนี้ไม่สามารถจะดำเนินการได้ แผ่นดินกรุงเทพฯ จังหวัดสมุทรปราการก็ดีมีแต่ระดับน้ำทะเลปานกลางแทบตลอดเวลาในฤดูน้ำขึ้นเป็นเรื่องยาก เพราะฉะนั้นเมื่อเราจะตัดวงจรของน้ำทะเล ก็พระราชทานว่า ให้เอาน้ำแม่น้ำเจ้าพระยาไปบรรจุอีกที่หนึ่ง และเวลาน้ำทะเลลงก็ระบายออก ไปตามน้ำทะเลลง น้ำทะเลขึ้นก็ปิดไม่ให้น้ำทะเลมีอิทธิพล แก้มลิงรับน้ำใหม่ นี่คือหลักการที่ท่านพระราชทานไว้ จัดหาที่ ไปซื้อที่ริมคลองสรรพสามิต ที่ริมทะเลที่คลองสรรพสามิต ตอนแรกก็พูดว่าที่ดินไม่มีราคา พอข่าวออกมาก็ขอไร่ละ 2 ล้าน 5 พันไร่ เป็น 10,000 ล้าน ก็กุมขมับกันก็ต้องยกเลิก เป็นไปไม่ได้คืออะไรต่ออะไรมันวุ่นไปหมด ก็เลยหันมาใช้คลองธรรมชาติ คลองมหาชัย คลองสนามชัย ก็ดีเป็นของมันอยู่แล้ว คลองมหาชัย พอน้ำทะเลขึ้นมันก็กระแทกออกมา ติดกับจังหวัดสมุทรสาคร และมีแม่น้ำท่าจีน ไปสร้างอาคารบังคับน้ำ น้ำทะเลขึ้นไม่ให้เข้า น้ำทะเลลงระบายออก สร้างอาคารเชื่อมโยงกับน้ำทะเลให้หมด สร้างสถานีน้ำสูบออก รับน้ำแผ่นดินเข้าไปบรรจุ นี่แหละคือระบบน้ำแก้มลิง แต่ว่าน้ำมันเยอะเหลือเกิน

แม่น้ำเจ้าพระยา แก้มลิงจะใช้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลหรือไม่ อันนี้คือประเด็น แสดงถึงอะไรเราต้องคิด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านเป็นนักคิดตลอดเวลาคิดที่จะแก้นั่นแก้นี่ เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน ท่านก็บอก อย่าใจเย็นนะ เอาไปคิดเตรียมการ คิดตลอดเวลาและแก้มลิงด้านตะวันออก มีนบุรี หนองจอก ลาดกระบัง ก็เป็นท้องกะทะ ฝนตกมาเท่าไรก็ท่วม ไม่ต้องแม่น้ำเจ้าพระยา เราก็ต้องไปทำระบบแก้มลิงคือไปทำคลองให้มันมีความจุ รับอะไรได้ดี ขณะเดียวกันน้ำทะเลลงเราก็เปิดบานประตูออกไป น้ำทะเลขึ้นปิดไม่ให้น้ำทะเลเข้ามา สูบน้ำออกที่คลองชายทะเล ถนนสุขุมวิทสายเก่า นี่แหละครับคือ เรื่องราวของการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงติดตามอย่างใกล้ชิด พระราชทานพระราชดำริ จุดนั้นเป็นอย่างนั้น จุดนี้เป็นอย่างนี้ แสดงถึงความห่วงใย ทรงมุ่งมั่นที่จะแก้ไข **ปัญหาอีกทางหนึ่งทรงแก้ไขปัญหาน้ำเสีย** *มี 2 ประเด็น น้ำเค็ม น้ำกร่อย โดยธรรมชาติ* อย่างการทำนาเกลือ ภาคอีสาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านได้รับฎีกาเยอะแยะว่า คนทำนาเกลือสินเธาว์ทำไม่มีระบบสูบน้ำเค็มมาตากเกลือ เกลือเก็บไม่หมด ฝนตกก็ชะเกลือลงไปที่ลำห้วย เกิดผลเสียกับคนที่ทำนา ท่านบอก เพราะฉะนั้นทำอย่างนี้ไม่ได้ ก็ไปคิดระบบทำอย่างไรการทำนาเกลือกับการทำนาข้าวอยู่กันได้ มันก็สรุปออกแบบมาเป็นระบบ เป็นอย่างนี้ การทำนาเกลือสูบน้ำมาระดับความลึก 10 เมตร 15 เมตร สูบน้ำมาเข้าลานตากเกลือตากเสร็จแล้ว ต้องมีระบบระบายน้ำที่เกิดจากการชะนาตากเกลือลงไปในบ่อเดิม ที่มีคันปกป้องไม่ให้ลงไปในลำห้วย ลำธาร ตามปกติก็เกิดผลเสียกับการทำนาข้าว รูปแบบนี้กระทรวงอุตสาหกรรมรับไปทำงาน ก็ยอมรับในข้อนี้ นำระบบนี้ไปจัดการกับผู้ทำนาเกลือ อันนี้คือเกิดจากราษฎรได้รับความเดือดร้อนก็ฎีกา พระองค์ท่านก็ทรงนำเข้ามาในการแก้ไข และน้ำเค็มรุกล้ำเข้าไปในลำน้ำต่าง ๆ ก็เกิดโครงการที่จะสกัดกั้นน้ำเค็ม ไม่ให้รุกล้ำลงไปในแม่น้ำ เช่นเรามีโครงการลุ่มน้ำบางนรา น้ำเค็มเข้าไปในแม่น้ำตลอด มีการสร้างประตูระบายน้ำ ปิดกั้นไม่ให้น้ำเค็มเข้าไปปนกับน้ำจืด ท่านได้ยินโครงการลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริใช่ไหม นี่ก็เป็นโครงการหนึ่ง ป้องกันน้ำเค็มรุกล้ำเข้าไปในแม่น้ำ

โครงการนี้เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษาของท่าน ซึ่งกำลังจะเสร็จ ถวายรายงานขึ้นไปขอให้พระองค์ท่านเสด็จไปเปิดการใช้งานช่วงธันวาคมปีนี้ ลุ่มน้ำ

ปากพนังจะเล่าให้ฟังซักนิด เมื่อก่อนเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของภาคใต้ แม่น้ำปากพนัง เรือสำเภาเข้ามารับซื้อข้าวสาร ลุ่มน้ำปากพนังจะเห็นร่องรอยของโรงสี มีเยอะแยะแต่เป็นโรงสีร้างที่รุกล้ำเข้าไปในแผ่นดิน ในแม่น้ำปากพนัง ระยะทางไกลไม่น้อยกว่า 100 เมตร ระยะเวลานาน 5 เดือน 6 เดือน ไม่รู้สาเหตุว่าทำไมเป็นอย่างนั้น อาจเนื่องจากน้ำจืดที่ลุ่มน้ำปากพนังเคยมี ในหน้าแล้งก็ลดลง เพราะการบุกรุก ระบบนิเวศเปลี่ยน น้ำจืดเคยมี สมดุลตามธรรมชาติน้อยลง บริเวณนั้นดินไม่ทรุด ไม่ใช่กรุงเทพน้ำจืดมันน้อยลง น้ำจืดหน้าแล้งไม่พอต้านกับอิทธิพลกับน้ำทะเลที่รุกล้ำเพราะฉะนั้น ลุ่มน้ำปากพนังจึงปลูกข้าวไม่ได้ 500,000 ไร่ 600,000 ไร่ ปลูกข้าวไม่ได้ หรือปลูกข้าวก็เสี่ยงภัย ลุ่มน้ำปากพนังหน้าฝนน้ำก็ท่วมอีก เมื่อปี พ.ศ. 2531 คราวเกิดอุทกภัยภาคใต้ใหญ่ แค่ปากพนัง 400,000 ไร่ 500,000 ไร่ แทบจะไม่ได้กินข้าว เพราะฉะนั้นน้ำเค็มรุกล้ำ ขาดแคลนน้ำจืด น้ำท่วมลุ่มน้ำปากพนัง ก็เกิดโครงการลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีการสร้าง เขาเรียกว่าประตูระบายน้ำ ปิดกั้นปากแม่น้ำปากพนังไม่ให้น้ำเค็มเข้า เก็บน้ำจืดไว้ และขุดคลองระบายน้ำเพิ่ม เพื่อช่วยแม่น้ำปากพนังเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วม นี่คือโครงการที่พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแก้ปัญหาเรื่องน้ำ สามน้ำ สี่น้ำ อยู่ในที่เดียวกัน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง แก้ไขปัญหาน้ำเสีย น้ำขาดแคลน น้ำท่วม

อีกอย่างหนึ่ง คือโครงการปัญหาน้ำเน่าเสีย **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสีย โดยใช้เทคโนโลยีง่าย ๆ** ไม่ใช่ทรงโปรดเกล้าให้สร้างโรงบำบัดน้ำเน่าเสีย ไม่ใช่ ใช้เทคโนโลยีง่าย ๆ บำบัดน้ำเน่าเสียทางชีวภาพ ชีววิทยา ใช้พืช ผักตบชวา กกอียิปต์ พืชน้ำ แม้กระทั่งหญ้าบำบัดน้ำเน่าเสีย ทำได้ไหม ทำไมจึงมีพระราชดำริอย่างนั้น ทรงแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ทรงมีแนวคิดอย่างไร โครงการของท่านเป็นอย่างไร ทรงแก้ปัญหาคุณภาพน้ำ คงเป็นเนื้อหาที่ค่อนข้างวิชาการนิด ๆ ให้ท่านทั้งหลายรับทราบ ผมได้ใช้เวลาเต็มที่ ถ้าไม่มีคำถามขอจบการให้ข้อมูลเนื้อหาสาระเพียงเท่านี้

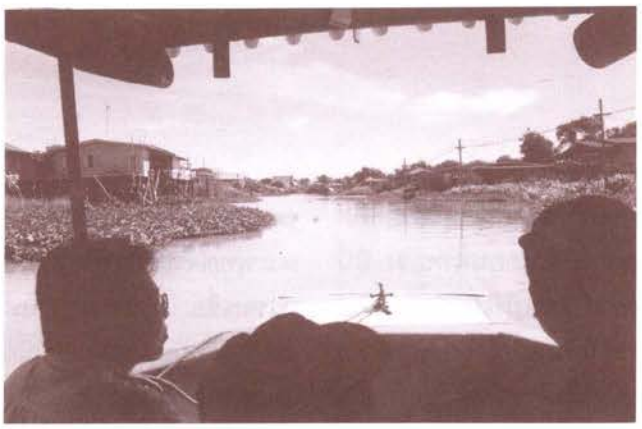

การชี้แจงโครงการเจ้าพระยาก่อนการศึกษาดูงาน อำเภอลาดบัวหลวง

โดย นายพระนาย สุวรรณรัฐ รองผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
นายสมชัย อร่ามพงพันธ์ ปฏิรูปที่ดินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2 กรกฎาคม 2542 ณ ห้องประชุมศูนย์วิทยาศาสตร์ฯ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

นายพระนาย สุวรรณรัฐ : ท่านผู้ดำเนินการสัมมนา ท่านอาจารย์ ท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ผมคิดว่ารายการสัมมนานี้น่าสนใจจริง ๆ เราได้ฟังท่านอาจารย์ปราโมทย์ ซึ่งเราคงเห็นหน้าท่านแล้วคุ้นมาก อยู่กับในหลวงเกือบตลอด ช่วงบ่ายได้ฟังเจ้าหน้าที่จากกรมชลประทาน นากให้น้ำทั้ง 2 คือ ชป. 7 และ ชป.8 จากคุณหมอทวีเกียรติ และอาจารย์สุรินทร์ ผมคิดว่าสิ่งที่ท่านได้เล่าให้ฟังเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แม้เมื่อวานจะหนักไปสักนิดหนึ่ง และวันนี้ผู้เข้าร่วมการสัมมนาทุกคนจะไปดูงานที่ อ.ลาดบัวหลวง ควรดูว่ามีอะไรน่าสนใจ มีการทดลองอะไรซึ่งไม่ถูกต้อง หรือไม่สมควรเอาเป็นตัวอย่าง เพราะฉะนั้นวันนี้เราจะได้ใช้ภูมิปัญญาของเราพิจารณา และเมื่อไปถึงพื้นที่ขอให้คุยกับเจ้าของพื้นที่ ทั้งชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ระดับพื้นที่ ถ้าสงสัยอะไรไม่เข้าใจขอให้ถาม

ผมขออนุญาตถ้าท่านวิทยากรไม่ขัดข้อง ขอพูดเรื่องน้ำของจังหวัดนี้ เมื่อผมมาปี พ.ศ. 2538 เดือนพฤศจิกายน ได้ไปที่บ้านพัก ผมพอเข้าไปได้เพราะทางไม้ซึ่งเป็นทางที่เจ้าหน้าที่ทำไว้ให้ อยู่เหนือน้ำประมาณ 1 เมตร ผมรู้สึกว่าไม่มีปัญหา แต่เมื่อใช้ห้องน้ำปรากฏว่ามีปัญหามาก จึงต้องระเห็จไปนอนอยู่โรงแรม 2 เดือน คือ เดือนพฤศจิกายน และเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นประสบการณ์ใหม่ และปีนั้นเป็นปีที่มีระดับท่วมสูงมาก สูงไม่น้อยกว่าปี พ.ศ. 2485 ในบางแห่งเช่นอำเภอเสนานั้นมากทีเดียว ปี พ.ศ. 2539 ยิ่งหนักอีก หลายคนบอกว่าปี พ.ศ. 2539 หนักกว่าปี พ.ศ. 2538 ด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าแปลกใจ เพราะว่าโดยภาพรวมแล้วน้ำท่วมปี พ.ศ. 2539 น้อยกว่าปี พ.ศ.2538 ประสบการณ์นั้นต้องมานั่งคิดกันหลายเรื่อง เชื่อว่าพวกเราทุกคนส่วนใหญ่อยู่ปี พ.ศ.2538 กัน ส่วนมากจะอยู่กันปีนั้น ระเห็จระเหี่ยพอสมควร ไม่รู้จะทำกันอย่างไง ลองผิด ลองถูกกันหลายเรื่อง ในระดับเกาะเมืองก็ลองผิด เช่น กั้นถนนโรจนะให้รอดสายเดียว กั้นอยู่สามวันสามคืนไม่รอด ต่อมาพอลองแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ คือไปปิดบริเวณหัวรอ และวัดธรรมิกราช สกัดน้ำใหม่ไม่ให้เข้า และก็สูบน้ำใหม่-เก่าออกไปทั้งเกาะเมืองก็ปรากฏว่าเรียบร้อยดี เป็นประสบการณ์ที่น่าสนใจในการแก้ปัญหาน้ำท่วม ในเขตชุมชนเดือดร้อนกันทั่วหน้า ในเขตเกษตรเป็นอย่างไรทั้งในเขตชลประทานและนอกเขตชลประทาน

อำเภอบางบาลติดต่ออำเภอผักไห่ อำเภอบางปะอิน ตำบลบ้านหว้า ก่อนถึงที่ว่าการอำเภอบางปะอิน บริเวณนั้นในเขตชลประทานเลย แต่พอฤดูน้ำไม่มีน้ำ ต้องการน้ำแต่

ก็ไม่มีน้ำให้ในบางช่วง เพราะฉะนั้นสิ่งนี้เป็นเรื่องน่าคิด อำเภอมหาราช อำเภอบ้านแพรก อำเภอนครหลวง ปีนี้ได้ทำนาไหมครับ นาปรังเขาไม่อยากให้ทำ ผู้ที่เชื่อฟังก็แล้วไปก็ไม่ทำ ปลูกพืชทดแทนกันไป เอาไก่มาเลี้ยง บางท่านที่คิดว่าทำ ไม่น่าจะมีปัญหา ก็ทำ ก็ได้ผลดี มีน้ำ ไม่เห็นจริงอย่างที่ชลประทานว่าเลย ขู่กันทุกวัน ปรากฏว่าน้ำมาก เพราะฉะนั้นนาปรังก็ไม่เสีย แต่ราคาเสีย มันก็ได้อย่างเสียอย่าง ประเด็นคือ จังหวัดนี้ร้อยละ 95 อยู่ในเขตชลประทานที่ 7 ชลประทานที่ 8 ฝั่งซ้ายฝั่งขวาแบ่งกันคนละครึ่ง ร้อยละ 95 เราจัดการน้ำเป็นอย่างไรบ้าง คงจะทราบกันดี บางแห่งก็แฮปปี้ บางแห่งก็ไม่แฮปปี้

ผมคิดว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ทุกคนบอกเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ แต่ข้อเท็จจริงก็คือ เรายังมีฟางลอยอยู่ ฟางลอย 5 เมตร ฟางลอย 6 เมตร วันนั้นเกษตรจังหวัดเอาฟางลอยมาให้ดู 6 เมตร 75 เซนติเมตร ข้าวโลกไหนยาวกว่าตั้ง 6 เมตร 75 เซนติเมตร สูงกว่าต้นมะขามอีก ไปสิครับ อยากดูไปดูเลย ยังมีอยู่ แล้วน้ำท่วมก็ปี พ.ศ.2538 ยังมีฟางลอยรอดอยู่กลุ่มหนึ่งแถวอำเภออุทัย แถบตำบลคานหาม หรือตำบลบ้านหีบผมไม่แน่ใจ มีฟางลอยรอดอยู่ เพราะว่ารายนั้นไม่เชื่อเกษตรตำบล เขาบอกให้ปลูก กข. ไม่ทราบแกดื้ออย่างไร แกบอกไม่เอา ฉันเอาฟางลอยดีกว่า ของตายดี แล้วจริงพอน้ำท่วมมาก กข.ตายเรียบเลย มันขึ้นหนีน้ำไม่ทันเพราะฉะนั้นฟางลอยก็เลยรอดอยู่ ดังนั้นพันธุ์ข้าวท้องถิ่น อย่าได้ประมาทนะ วันดีคืนดีก็ช่วยได้เหมือนกัน ปีพ.ศ.2538 ปีพ.ศ.2539 นั้นเขตชุมชนเมืองเดือดร้อนพอสมควร รอบนอกเป็นยังไง รอบนอกทำนา กข. ก็เสียหายไปหนึ่งฤดู 3–4 เดือน ข้าวล่ม 100 เปอร์เซ็นต์บ้าง 80 เปอร์เซ็นต์บ้าง นาบางส่วนไม่ได้เสียหาย ดีขึ้นด้วยซ้ำ ฟางลอยก็ไม่เสียหาย แต่ที่แย่ที่สุดคือ โครงการปรับโครงสร้างการผลิตทางการเกษตร ชื่อย่อว่า ค.ป.ร. เรียบร้อย ปลูกมะม่วงปีพ.ศ.2537 พ.ศ.2538 พ.ศ.2539 พ.ศ.2538 กำลังดีเลย รากเน่าหมด เพราะฉะนั้นก็เป็นบทเรียนที่ดีว่าการจะมาทำสวนในอยุธยา คิดให้ดีเสียก่อน

แต่วันนี้เดี๋ยวลองไปดูเขา ว่าทำไมเขาทำได้ ทำไมอำเภอเสนาเขาทำได้ ทำไมทางอำเภอภาชี อำเภอท่าเรือเขาก็ทำได้ ทำไมแถบอำเภอบางบาลบางพื้นที่เขาก็ทำได้ เขาขึ้นคันลอก เขาเรียกคันไถ เขาจ้างรถแทรกเตอร์มาปาด ๆ ขึ้นมา 2 เมตร 3 เมตรจากปกติ ทำไมเขาทำได้ เพราะฉะนั้นการนำสิ่งดี ๆ ในที่หนึ่งมาใช้อีกแห่งหนึ่ง อย่างจังหวัดพระนครศรีอยุธยาคงต้องคิดให้ดี ๆ คิดให้รอบคอบ พระพุทธเจ้าบอกว่าฟังเขาแล้วก็ต้องมาใช้สมองตรองดูเสียก่อน ควรจะเชื่อ ควรจะมาปรับปรุง ควรจะมาทำอะไร เพราะผลเสียเกิดกับเราเอง อันนี้อยากจะฝากไว้ ไม่ได้ตำหนิใคร แต่อยากชี้ให้เห็นว่า บางครั้งบรรพบุรุษเขาทำมาเป็นร้อยเป็นพันปี มันต้องมีอะไรอยู่เบื้องหลัง ทำไมชอบปลูกใต้ถุนสูงกันนัก สูงจนโล่งเลย 2 เมตรครึ่ง 3 เมตร ผมเจอบางหลังสูง 3 เมตรครึ่ง ปรากฏว่ามันจำเป็น เช่น ทุ่งภูเขาทอง ทุ่งมะขามหย่อง ลองไปดู ใต้ถุนสูงมาก ตอนนี้ไม่ได้ท่วมมาหลาย 10 ปี ไม่ได้ท่วมมานาน ใต้ถุนสูง คนมีมาก เลยนำคอนกรีตบล็อคมากั้นเป็นห้องเพิ่ม หรือไม่ก็คนสร้างทีหลังไม่เห็นมีน้ำท่วม สร้างบ้านชั้นเดียวดีกว่า ถมดินสูงประมาณครึ่งเมตร แม้แต่บ้านจัดสรร กำหนดพื้นที่ในการสร้างฐานราก ไม่ได้คิดถึงเรื่องน้ำท่วม เหมือนปี พ.ศ. 2485 แม้แต่กรมทางหลวง รพช. กรมโยธาจังหวัดเอง เวลามาทำถนนก็ไม่ได้นึกถึงว่าจะต้องสูงขนาดไหนจะรอดพ้นจากอุทกภัยทั้งปวง มีแต่ทางรถไฟ สังเกตไหมครับทางรถไฟคิดล่วงหน้านาน สร้างทางรถไฟในรัชกาลที่ 5 พอน้ำท่วมจริง ๆ อีก แค่ปริม ๆ รางนิดหน่อย น่าคิดมากเรื่องนี้

ผมคิดว่าจะต้องฟังท่านอาจารย์สุรินทร์มาก ๆ ต้องคิดมาก ๆ ฟัง 3 วัน ก็อย่าไปเชื่อมาก หลายอย่างฟังดูดี แต่จริง ๆ แล้วปัญหาในพื้นที่มันมีเยอะ กระผมคิดว่าไม่มีใครรู้ดีเท่าพวกเรา เพราะฉะนั้นประสบการณ์ปีพ.ศ.2538 พ.ศ.2539 คิดว่าเราได้บทเรียนกันมากพอสมควร ปีพ.ศ.2540 น้ำท่วมไหมครับ ปี พ.ศ.2540 ไม่ค่อยท่วมเท่าไหร่ ปีพ.ศ.2541ปีที่แล้วเป็นอย่างไร ปีที่แล้วก็ไม่เท่าไหร่ แล้วปีนี้ล่ะ ปีนี้เป็นอย่างไรไม่รู้ ต้นปีเป็นอย่างไร ท่านอาจารย์ปราโมทย์บอกอย่าปลูกเด็ดขาด น้ำจะน้อยมาก น้ำเขื่อนมีนิดเดียว เท่านั้นเท่านี้ พูดน่ากลัวมากเลย ทำให้เราตกใจ ก็เอ๊ะ จะเอาน้ำเราไปดันน้ำเค็มใช่ไหมครับ เอาน้ำมาให้เราทำนา ยังไม่ให้เลย เราต้องรับเป็ด รับไก่ รับพันธุ์ถั่วเขียว รับพันธุ์ข้าวโพด มาปลูกทดแทนกันหลายพื้นที่ โดยเฉพาะฝั่งตะวันออกของเจ้าพระยา แรก ๆ ก็บอกน้ำไม่มี แต่ฝนตกกระทั่งกรุงเทพฯ เละเทะ จนผู้ว่าฯพิจิตรจะลาออกแล้ว ฝนตกมากเลย ปีนี้ตกแถบจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตกแถวภาคกลางตอนล่าง แต่อย่าลืมนะครับ เหนือเขื่อนไม่ตกเลย ณ วันนี้น้ำเหนือเขื่อนยังวิกฤตอยู่ น้ำที่จะปล่อยมาช่วยนาปรัง หรือนาปีก็ตาม น้ำเหนือเขื่อนน้อยมาก

ทั้งเขื่อนสิริกิติ์ ทั้งเขื่อนภูมิพล ผมคิดว่าทางชลประทานได้พูดกันไปแล้ว

ปีนี้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาน้ำมากจริง ๆ ลองดูน้ำผิวดินตอนนี้เป็นอย่างไร น้ำเยอะ และทุกวันนี้ฟังจากวิทยุที่รายงานเข้ามา ประชาชนหมู่นั้นทะเลาะกับหมู่นี้ เพราะกลางคืนสูบน้ำออกจากนาตัวเอง เพื่อที่จะนำรถไถลงไปแต่นาข้างเคียงน้ำเข้ามาเต็มไปหมด ใครเอาเข้ามา ทะเลาะกันยิงกันไปรายหนึ่งแล้ว ไม่ใช่ยิงเพื่อจะแย่งน้ำนะ ยิงเพื่อที่จะไม่เอาน้ำกัน ในช่วงที่ผ่านมา 2-3 อาทิตย์ ชลประทานก็ไม่ต้องทำอะไร ตอนนี้เปิดประตูระบายเพียงอย่างเดียว เมื่อเห็นว่าน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาต่ำกว่าน้ำในนา ก่อนหน้านี้เปิดประตูก็ไม่ได้ เพราะน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาสูงกว่าน้ำในนาก็ต้องปิดประตู แต่พอน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาต่ำก็เปิดประตูให้น้ำจากนาออก จะได้ทำนาได้ และลองนึกเล่น ๆ ถ้าหากว่าไถเรียบร้อยแล้วหว่านเรียบร้อยแล้ว ฝนไม่ตก และน้ำก็ไม่มาจากเขื่อน คราวนี้ก็จะเกิดศึกยิงกัน แย่งน้ำระหว่างหมู่บ้าน ตำบลไม่พอ แย่งน้ำระหว่างอำเภอ เช่น น้ำจากอำเภอภาชี บางจุดต้องเอาน้ำจากอำเภอนครหลวง โครงการโคกกระเทียม อะไรบ้างก็ไม่ทราบ แย่งระหว่างอำเภอไม่พอ ตอนนี้แย่งระหว่างจังหวัด อำเภอบ้านแพรกไปชัดกับทางจังหวัดลพบุรี แถมทางจังหวัดปทุมธานีกับอำเภอวังน้อย อำเภอภาชี เพราะทางโน้นต้องการสูบน้ำเข้าสวนส้มตัวเองให้ได้มากที่สุด ถนนทรุด ถนนพังเยอะแยะที่จริงไม่ใช่อะไรหรอกครับ น้ำในคลองมีเท่าไร สูบเข้าสวนตัวเองหมด ก็เป็นวิธีคิดของการทำสวนเหมือนกัน เพราะต้องตุนน้ำไว้เลี้ยงต้นไม้ไว้ตลอดปี จะมีคำกล่าวว่าช่วงนี้ไม่มีน้ำใส่ต้นไม้ ไม้ผลไม่ได้ ไม้ผลต้องมีน้ำใส่ตลอดปี เพราะฉะนั้น สิ่งนี้ต้องเป็นวิธีคิดที่จะปรับโครงสร้างทางการเกษตร คิดว่า ต้องปรับโครงสร้างความคิดในสมองของเราด้วย การเป็นชาวนาวันพรุ่งนี้ จะขอเป็นชาวสวนวันมะรืน ต้องใช้เวลาพอสมควร แต่ขณะนี้ผมกำลังจะเรียนว่าการเปลี่ยนแปลงกำลังจะเกิดขึ้นในจังหวัดนี้พอสมควร ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทุกวัน

เรากำลังพูดถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่การเกษตร เป็นพื้นที่อุตสาหกรรม พื้นที่การทำธุรกิจบริการ โรงแรมริมน้ำ บ้านจัดสรร สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นทุกวัน ในส่วนเกษตรเองก็ตาม ปัจจุบันรัฐเองก็สนใจส่งเสริมอย่างยิ่ง ว่าอย่างไร จะทำนา และลดความเสี่ยงมาทำสวนบ้าง ปลูกผักสวนครัวบ้าง เลี้ยงสัตว์บ้าง เราพูดกันถึงไร่นาสวนผสม *เราพูดถึงเรื่องทฤษฎีใหม่เพื่อความอยู่รอด ในฐานะเกษตรกร พูดถึงการปรับโครงสร้างการผลิตทางการเกษตร พูดง่าย ๆ คือ ปรับเปลี่ยนการทำนาอย่างเดียว เป็นทั้งนาทั้งสวนหลาย ๆ อย่างคละกันไป* วันนี้จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปลูกลำใยได้แล้วที่อำเภอลาดบัวหลวง ลำใยอร่อยพอสมควร ไม่น่าเชื่อ เรื่องฝรั่งไม่ต้องพูดถึง สิ่งที่แปลกที่คนอื่นเขาปลูกกัน ทุเรียน *ลาดบัวหลวงก็เริ่มแล้ว* แล้วเขาคุมน้ำได้เกือบ 100 เปอร์เซนต์ ดินก็ไม่แตกต่างจากเมืองนนทบุรีเท่าไร ชาวอำเภอลาดบัวหลวงมาสัมมนาด้วยใช่ไหม สงสัยต้องเป็นผู้แนะนำเวลาเข้าไปดูในพื้นที่ มีอะไรเด็ด ๆ อยู่บริเวณนั้นมั่ง

เพราะฉะนั้นปี พ.ศ.2538 ถึง พ.ศ.2542 ผมว่าเหตุการณ์ที่ผ่านมา 4-5 ปี เราต้องคิดว่าทุกอย่างไม่เป็นตามปกติเหมือนทุก ๆ ปี ฤดูนั้นควรจะทำอย่างนั้น ฤดูนี้ควรจะทำอย่างนี้ *ขณะนี้ดินฟ้าอากาศแปรปรวนพอสมควร และเป็นปัจจัยที่คุมไม่ค่อยจะได้ เราจะไปคุมฟ้าคุมน้ำท่วมน้ำน้อยค่อนข้างจะยาก แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ชลประทาน 95 เปอร์เซนต์ก็ตาม เป็นสิ่งที่อยากจะฝาก การทำการเกษตร ในทุกวันนี้คงจะไม่ใช้การทำการเกษตรอย่างพื้น ๆ* เหมือนที่ทำกันอยู่ แม้เป็นเรื่องการทำนาอย่างเดียว ต้องยอมรับกันว่าในประเทศไทย ทุกวันนี้ จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นอย่างไร เขาไปถึงไหนกันแล้ว ภาคเหนือตอนล่างการทำงานเขาเป็นอย่างไร ผลผลิตต่อไร่เขาเป็นอย่างไร และกลับ มาดูเราเอง หลายพื้นที่ตอนนี้ยังพูดกันประมาณ 30-40 ถังต่อไร่ นาปีปกติของอำเภอมหาราช อำเภอบ้านแพรก บางแห่งยังพูดถึง 30-40 ถังต่อไร่ ถือว่าแฮปปี้กันพอสมควร และบางคนไม่ได้พูดถึงแค่ 30-40 ถังต่อไร่ บอกว่าขอให้นาปีไม่เสียหาย ได้ทุก ๆ ปี ก็พอใจแล้ว อย่างน้อย ๆ นาปีขอให้ได้แน่นอนทุกปีก็พอใจแล้ว เพราะฉะนั้นผมคิด เรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าคิดมากว่า ในปี พ.ศ. 2542 เรายังต้องมาผจญกับปัญหาเหล่านี้อยู่หรือ ในขณะที่เขตชลประทาน 95 เปอร์เซนต์มีมาตั้งแต่กี่สิบปีมาแล้ว ก็ต้องฝากไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดสรรน้ำทางกรมชลประทาน

อย่างไรก็ดี *ที่สำคัญที่สุดน่าจะเป็นเรื่องของพวกเรากันเองว่าน้ำที่ได้รับจากระบบชลประทานนั้น เรามาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดแล้วหรือยัง* อันนี้เป็นคำถามง่าย ๆ ยกตัวอย่างเช่น ทางอำเภอมหาราช บางตำบลเท่าที่ได้ไปดู น้ำจากคลองชลประทานกว่าจะไปถึงนาแปลงสุดท้าย มันผ่านนามากี่แปลง บางแปลงเก็บน้ำไว้

กี่พันลูกบาศก์เมตร เพราะนาเขาลุ่ม นาเขาลึก นาแปลงต้น ๆ ลึกกว่านาแปลงท้าย ๆ ดังนั้นใช้น้ำมีประสิทธิภาพที่สุดแล้วหรือยัง คิดว่าในวันพรุ่งนี้เช้า ถ้ามีเวลาอยากเชิญสำนักงานจัดรูปที่ดิน เชื่อว่าบางพื้นที่ได้พบกับสำนักงานจัดรูปที่ดินแล้ว โจทย์ง่าย ๆ คือว่าเห็นที่แปลงนี้แล้ว ประการที่หนึ่งคือ ถ้าทำคลองซอยใหม่ให้วิ่งไปถึงแปลงนาที่ต้องการมาก อยู่ไกลหน่อยเสียก่อน อะไรทำนองนี้ ยกคันขึ้นมาสักหน่อยหนึ่ง จะใช้น้ำน้อยลงไปถึง 4 เท่า เป็นการยกตัวอย่างการใช้น้ำน้อยลงไป แต่ว่าจัดระบบน้ำเข้าแปลงนาให้ดีขึ้นหรือไม่ ถ้าหนักหน่อย จัดแปลงใหม่เลยรื้อเลย มีอยู่ 7 เจ้า เอามาคลุกรวมกันหมดเลย แล้วแบ่งใหม่เป็นแถวเป็นแนว ทุกคนได้ในสัดส่วนที่เป็นธรรม ออกโฉนดกันใหม่เลย อำเภอลาดบัวหลวงนี้ ลองไปดู อาจจะเหนื่อย ในช่วงของเรา 3 ปี อาจจะไม่ได้อะไรเท่าไร แต่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลานเราแฮปปี้ เหมือนทางโน่น 2 ปี 6 รุ่น 2 ปี 7 รุ่น ปลูกข้าวไม่รู้ฤดูไหนแล้ว

เมื่อวานขับรถผ่านไปเพิ่งเกี่ยว หยุดเสาร์ อาทิตย์เท่านั้นเอง วันจันทร์ขับรถไปทำงาน อะไรกัน ไถเสร็จหว่านแล้ว 2 วันเท่านั้นเองครับ เกี่ยวเสร็จหว่านเลย ไม่สนใจฝนจะตกไม่ตก เพราะฉะนั้นแถวอำเภอลาดบัวหลวงไปกันไกลพอสมควร ผมเห็นรถเกี่ยวข้าวไปเกี่ยวแถวทางอำเภอท่าเรือ ทางอำเภอวังน้อย รถมาจากไหน มาจากรถทีมอำเภอลาดบัวหลวงทั้งนั้น หากินข้ามเขต แถมราคาข้าวดีมาก ๆ ในปีที่ผ่านมามีคนไปเช่าที่นาแถวอำเภออุทัยก็เยอะ มาจากอำเภอลาดบัวหลวงก็มี เพราะฉะนั้นเป็นสิ่งที่คิดว่าคงจะต้องไปดูกัน *ขนาดในพื้นที่จังหวัดนี้ แค่ 2,500 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดนี้มีความแตกต่างกันหลากหลายกันพอสมควร ทั้ง ๆ ที่อยู่ในเขตชลประทาน 7 ชลประทาน 8 สองแห่งเท่านั้นเอง* พรุ่งนี้ดู แล้วบ่าย ๆ คงหมดภารกิจแล้ว กลับไปคืนนี้ลองไปนั่งคิดกันดู

พรุ่งนี้จะได้มาคุยกันว่าในพื้นที่ที่เราจากมาทั้ง 16 อำเภอ คิดว่าขณะนี้ได้ทำทุกอย่างแล้วใช่ไหม สมบูรณ์หมดแล้ว ไม่ต้องทำอะไรแล้ว แค่นี้ก็พอแล้ว เอาอย่างท่านอาจารย์สุรินทร์ว่า ลองไปคิดกันดูเอง อย่าคิดแบบประเภทจะทำนี่ต้องใช้เงินเท่านั้นเท่านี้ ขณะนี้งบประมาณหลวงก็จะแย่แล้ว เพราะฉะนั้นลองคุยกันได้บ้างว่า อะไร ไม่มีการใช้เงิน แต่ผมเรียนให้ทราบว่า *องค์การบริหารส่วนจังหวัดขณะนี้มีรถแมคโคร รถแทรกเตอร์เยอะแยะไปหมดเลย บอกท่านสจ.มาลงมาช่วยกัน ยังพอมีรถอยู่ ชลประทานยังมีเครื่องจักรกลพอสมควร เพราะฉะนั้นต้องเสียสละร่วมมือกันและทำงานกันเป็นทีม* การทำงานเป็นแนวความคิดในแนวที่เขาเรียกว่าแพคเกจ เป็นกระเปาะล้อมพื้นที่ไว้ ตัวอย่าง ตั้งสมมติฐานขึ้นมา ในปี พ.ศ. 2538 น้ำท่วมอย่างนั้น ลองยกตัวอย่างว่าในปี พ.ศ. 2545 อีก 4 ปีจากนี้แล้วน้ำใหญ่มาเหมือนกัน แล้วลองนึกว่าถ้าเรามีสวนกำลังปลูกเราจะทำอย่างไรกัน เพราะฉะนั้นต้องคิดกันดูว่าเราจะทำอะไรได้บ้าง เพื่อที่จะช่วยตัวเอง การจัดรูปที่ดินก็เป็นแนวความคิดหนึ่ง การทำระบบอย่างที่อำเภอลาดบัวหลวง ลองไปดูว่าอาจเป็นตัวอย่างที่ดี ที่เรียนให้ทราบว่าบางอย่างที่เรียนไม่ได้ เราไม่ต้องไปตำหนิ ไม่ต้องไปว่า แต่ต้องมาคิดดู ของเราจะมากันอย่างไรกันดี ซึ่งน่าจะทำอะไรได้หลายอย่าง

วันนี้สักครู่จะไปดูอะไรกัน โครงการที่จะไปดูวันนี้เป็นตัวอย่าง มีญี่ปุ่นเข้ามาเกี่ยวข้อง

อำเภอลาดบัวหลวง ค่อนข้างจะเป็นนาอินเตอร์ ใช้คำว่านาอินเตอร์ ไปดูแล้วเอามาทำได้แค่ไหน เพียงไรเป็นลักษณะอุทาหรณ์ ตัวอย่าง สำหรับแปลงที่จะไปดู 3 แปลง เป็นตัวอย่างเหมือนกันใช่ไหมครับ ขอออกตัวไปว่าสำหรับบางท่านน่าประทับใจ แต่สำหรับหลายท่านเห็นแล้วว่าธรรมดา ๆ บอกสู้แถวที่บ้านฉันก็ไม่ได้ แต่อยากให้เห็นว่า 3 รายนี้ แต่เดิมเขาทำอะไรอยู่ จะเปลี่ยนแปลงไปไหน การเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไรวิถีชีวิตเป็นอย่างไร งบประมาณญี่ปุ่น 265 ล้านบาท รัฐบาลไทย 400 กว่าล้าน แต่ทำสะสมหลายปี 6 ปี 78,000 ไร่

อำเภอบางไทร ตำบลกกแก้วบูรพา *อำเภอเสนา* ก็ตำบลมารวิชัย ชื่อกลุ่มทำนาข้าว มี 2 ระยะ พ.ศ. 2520–2525 และ พ.ศ. 2526–2531 การทำโครงการลักษณะอย่างนี้ต้องคิดเป็น 10 ปี จะทำไฟไหม้ฟาง ปี 2 ปีเสร็จ ไม่ใช่ต้องคิดว่าเราทำไปเรื่อย ๆ พื้นดิน เล่นกับดิน เล่นกับน้ำ เราต้องใจเย็นๆ 3,400 ไร่ จะสมบูรณ์แบบ แบ่งเป็นระบบชลประทานเพื่อการเกษตร ซึ่งสามารถที่จะควบคุมตัวแปรทั้งหลายเป็นอย่างดี น้ำท่วมใหญ่เป็นอย่างไร ไม่ต้องเหนื่อยมาก เสริมคันเพิ่มอีกหน่อยเดียว ระบบการนำน้ำเข้านาค่อนข้างจะสมบูรณ์แบบ ซึ่งที่จริงไม่ใช่เรื่องยากเลย จบช่างสำรวจ ส่องกล้องดูพื้นที่ สักครู่จะรู้ว่าที่ไหนลุ่มที่ไหนสูง นาในกลุ่มเดียวกัน นาตรงไหนลึกอีก 2 เมตรครึ่ง ไม่นานก็ทราบ ไม่ใช่เรื่องยากเลย เพียงแต่เราไม่ได้ทำกันเลย แบ่งเป็นแพคเกจ แบ่งเป็นพื้นที่ปลูก เป็น 10 พื้นที่ การแบ่งเป็นบล็อค ๆ นั่นก็คือ ยกคันขึ้นมาเท่านั้นเอง ไม่ใช่เรื่องยาก

แต่ทั้งโครงการที่หลายสตางค์ก็คือใช้ระบบเครื่องจักรกล เป็นแผนงานโครงการ ต้องคิดถึงปริมาณดิน คิวละเท่านั้นเท่านี้บาท พอคิดมามันก็เป็นร้อยล้านแน่ แต่ถ้าคิดแบบเราทำสวนกันเอง จ้างคนเขามาขุดตัก ขึ้นคัน ลอกที่สวนเราสองหมื่นบาท สามหมื่นบาท สี่หมื่นบาท ผลประโยชน์ตกกับใครครับ ตกกับเราเอง เพราะฉะนั้นถ้าคิดแบบองค์รวมแบบนี้มันก็จะต้องอย่างนี้ละครับ สามร้อยล้าน สี่ร้อยล้าน คิดอย่างนี้ ค่อยทำค่อยไป เขตตรงนี้ ตรงนี้ช่วยกัน ทำไปวันต่อวัน ทำไปเรื่อย ๆ เมื่อเรามีเวลาอย่างนี้สักวันหนึ่งก็จบ ถ้าไม่เริ่มเลยก็ไม่มีทาง อันนี้สำคัญ โครงการมีสถานีสูบน้ำ 10 สถานี แล้วมีคลองส่งน้ำสายหลัก สายรอง ทำค่อนข้างจะสมบูรณ์ ซึ่งหันมามองโครงการชลประทานในพื้นที่จังหวัดนี้แล้ว เป็นไปได้ถ้าหากทำกันต่อ ทางราชการร่วมมือกับทางเอกชน ไม่ต้องเป็น สปก. นะครับ กรมส่งเสริมการเกษตรก็ทำได้ ไม่จำเป็นต้องเป็น สปก. กรมชลประทานก็ทำได้ *ถ้าราษฎรมีความจำเป็นต้องร่วมมือกับราชการ ราชการก็ต้องร่วมมือกับราษฎร* ท้องถิ่นก็ทำได้ ทำไมอบต.จะทำไม่ได้ ถ้าเรามีแผน ถ้ามีรายละเอียดทราบว่าจะต้องทำอะไร ก็ทำไป อบต.ยังทำถนนปีละ 100 เมตร ก็ยังทำได้ ทำไมทำคัน ทำไม่ได้ ก็น่าจะทำได้ *ถ้าคิดจะทำการจะปรับรูปแปลงนา ก็ทำได้เช่นเดียวกัน* ไม่ยากอะไรเลย ปรับรูปแปลงนาก็คือ นาลุ่มมาก นาดอนน้อย เฉลี่ยกันไป อะไรอย่างนี้เป็นต้น มีคลองย่อยดึงน้ำเข้าไปในแปลงต่าง ๆ ให้ได้น้ำพร้อม ๆ กัน ไล่ ๆ กัน ไม่ใช่นาลุ่มน้ำเต็มหมดแล้วถึงค่อยล้นไปหาแปลงต่อไป อย่างนี้เป็นต้น มันหนักตรงนี้ ทำถนนใหม่หมดเลย ของเราบางอย่างมีอยู่แล้วในพื้นที่ บางทีไม่ต้องไปสร้างคันใหม่เลย บางแห่งไปดูแล้ว พื้นที่ถนนด้านนี้เป็นคันได้แล้ว อีกด้านหนึ่งมีถนน คันคลองชลประทานแล้ว เหลืออีกนิดเดียวมุมเดียวเท่านั้น ประมาณสองสามร้อยเมตร ถ้าบล็อคตรงนี้ปั๊บ ของเราเป็นพื้นที่แพคเกจทันที ก็เป็นไปได้เหมือนกัน เรื่องถนนก็เหมือนกัน ไม่ต้องมานั่งพูดถึง ทำตั้ง 70 กว่ากิโลเมตร ถนน เรามาคูณกันเอง บวกกันเอง เรามีเป็นร้อยกิโลเหมือนกันอย่างนี้ แต่จริง ๆ แล้ว ถ้าเราไม่พูดถึงเรื่องอย่างนี้ ตั้งโจทย์ใหม่ตรงนั้นมีอยู่แล้ว ตรงนี้ไม่ต้องทำ ตรงนั้นทำได้ ไม่ได้ อันนี้อยู่กับพวกเราเอง ผลที่เกิดขึ้น เดี๋ยวไปดูกันเอง อย่างน้อย ๆ คุมน้ำได้ร้อยเปอร์เซนต์ ทำอะไรก็ได้ อย่าพูดถึงทำนาเลย

เมื่อ 4–5 ปีที่แล้วมีผู้เชี่ยวชาญชาวอิสราเอลเขามาเมืองไทย แล้วเขาขอมาดูอยุธยา เขามาเจอน้ำที่นี่ เขามาเห็นแผนผังระบบชลประทานที่นี่ เขาไม่พูดสักคำ เขาขอกลับเลย เขาบอกถ้าอิสราเอลมีน้ำประมาณ 1 ใน 10 ของที่นี่ เขาบอกเขาจะสบายกว่าที่เขาเป็นอยู่ร้อยเท่าพันเท่า ของเรานำ้เหลือเฟือ น้ำเหลือจนต้องยิงกันตายเพื่อเอาน้ำออกจากนาตนเอง

เพราะฉะนั้น *มันอยู่ที่ระบบการจัดการของเรา อยู่ที่เรื่องพื้นฐานง่าย ๆ เรื่องของการดูระดับของดิน เรื่องของการปรับพื้นที่ดิน เรื่องของการประสานประโยชน์กันในระหว่างกลุ่ม เพราะฉะนั้นอันนี้ผมคิดว่า ถ้าตั้งโจทย์กันให้ชัด ๆ แล้วช่วยกันทุกฝ่าย ผมว่าทำไม่ยาก* โดยไม่ต้องใช้เงินเท่าไร เหตุนี้เพราะ สปก. ใจดี ทุกวันนี้ยังจ่ายค่าไฟให้อยู่นี่ เครื่องใหญ่ ๆ ถ้าผมเป็นชาวนาบ้านแพรก ผมก็ว่า เอ๊ะทำไมไม่เคยจ่ายค่าไฟมาสูบน้ำให้ผมบ้างล่ะ ถ้าอย่างนั้น คลองบางแก้วนี้เยอะแยะไปหมด มาสูบให้ผมบ้างซิ อย่างนี้เป็นต้น แต่นี่เขาเป็นโครงการซึ่งมีผลสืบเนื่องกันมา ตอนนี้ปัญหาเยอะ ผมอยากจะให้ทางผู้รู้จริง ๆ คือท่านปฏิรูปที่ดิน ได้คุยเรื่องนี้เป็นหลัก

โดยสรุปก็คือ **โครงการนี้เป็นโครงการที่เกือบจะเป็นโครงการแรกของเมืองไทย** แต่มาเลือกทำที่นี่ เพราะฉะนั้นผ่านมาสิบยี่สิบปี มีปัญหาอุปสรรคพอสมควร พร้อมหรือยังครับที่จะให้ข้อมูลหน่อย เอาภาพรวมก่อน อยากจะฝากไว้ว่า **อำเภอลาดบัวหลวงเป็นเพียงเครื่องมือในการที่จะกระตุ้นให้พวกเราไปคิดกันในคืนนี้นะครับ** เหมือนเป็นโจทย์ที่ตั้งไว้ คืนนี้ไปคิดกันดูนะครับ แล้วพรุ่งนี้มาถกเถียงกัน และผมหวังว่า ผลที่ได้จากการแบ่งกลุ่มการอภิปรายนั้นคงจะมีส่วนทำให้มีอะไรกลับไปในพื้นที่ กลับไปปรึกษาท่านนายอำเภอ เราคงจะมีอะไรกลับไปปรึกษาท่านกำนันในพื้นที่ คุยกับ สจ.ในพื้นที่ คุยกับทางหัวหน้าหน่วยบำรุงรักษาโครงการชลประทานในพื้นที่ได้ชัดเจนขึ้น แล้วผลที่สุดก็คือการจัดการทรัพยากรน้ำ การใช้น้ำในพื้นที่ของเรานั้น ถึงแม้น้ำจะมาจากคลองในอัตราตามปกติเหมือนที่มาในหลาย ๆ ปีที่ผ่านมาแล้วก็ตาม เราสามารถนำน้ำดังกล่าวนั้นไปใช้ประโยชน์ได้มากกว่าที่เคยใช้ เพราะฉะนั้นถ้าเราทำได้เท่านี้ *ขอย้ำอีกครั้งว่าถ้าเราสัมมนากัน 3 วันนี้ เกิดแรงบันดาลใจไปพูด ไปคุยกันกับท่านผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย ไม่ต้องรอทางราชการ แต่เดินหน้าไปด้วยกัน ควบคู่กันไป อย่างสมศักดิ์ศรีแล้ว เราสามารถทำให้น้ำที่เรามีตามปกติมา สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มากขึ้นกว่าที่เคยเป็น* ถ้าได้แค่นั้น ผมคิดว่าการลงทุนจัดสัมมนาคราวนี้ได้ผลเกินความคาดหมายมาก

ในนามของจังหวัดขอตั้งความหวังไว้ตรงนี้ ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้จัดการสัมมนาครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันราชภัฏ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลักและได้ดำเนินการให้มีการจัดสัมมนาครั้งนี้

นายสมชัย อร่ามพงษ์พันธ์ : เรียนท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทุกท่านครับ ผมรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสมาแนะนำโครงการพัฒนาเกษตรชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก อำเภอลาดบัวหลวงในวันนี้ สมัยก่อนโครงการนี้เป็นโครงการที่ยิ่งใหญ่ของเรา เป็นโครงการที่ยิ่งใหญ่ของ ชพก. เพราะว่าเราเริ่มตั้ง ชพก. ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2518 และโครงการนี้เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2520 หลังจากนั้น 2 ปี เป็นโครงการที่ตื่นเต้นกันมาก เพราะว่าหลังจากที่ตั้งกันใหม่ ๆ ก็มีโครงการเงินกู้จากญี่ปุ่น จาก OECF ซึ่งผมจะบรรยายตัวนี้ เรื่องตัวโยงของการปฏิรูปที่ดินสักเล็กน้อย ส่วนเรื่องของการจัดการน้ำหลังจากที่ได้มีการก่อสร้าง และเสร็จสิ้นโครงการไปแล้ว เราจัดการน้ำกันอย่างไร เราเก็บค่าน้ำหรือบริหารน้ำกันอย่างไร

สืบเนื่องจาก พรบ.ปฏิรูปที่ดินเมื่อปี พ.ศ. 2518 ซึ่งได้มีการจัดตั้งสำนักงานปฏิรูปที่ดินขึ้น ในส่วนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็เช่นกัน ได้มีการจัดตั้งขึ้นมาเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2518 ซึ่งมีพื้นที่ดำเนินการทั้งหมด 8 อำเภอ ถ้าดูแผนที่พื้นที่ทั้ง 8 อำเภอ ก็จะมีเนื้อที่ประมาณ 3 หมื่น 3 พันไร่เศษ ซึ่งกระจายทั่วไปใน 8 อำเภอ และทางแผนที่จะมีที่ดินออกทั้งหมดเป็น 4 ประเภท

ประเภทแรก คือ ที่ดินเอกชนประเภทที่ทางสรรพากรได้มีการจัดซื้อจากเอกชน และก็ไม่ได้ทำประโยชน์ด้วยตนเอง เพื่อที่จะใช้ในการกระจายและจัดที่ดินเกษตรกรในที่ดิน 19,416 ไร่ เราได้มีการซื้อส่วนหนึ่งเพื่อการก่อสร้างโครงการที่จะชี้แจงกันวันนี้

ประเภทที่สอง คือ ส่วนที่เป็นที่ดินที่พระราชทานเป็นที่ดินทรัพย์สินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานให้ทาง สปก. ดำเนินการ โดยมาจัดที่ดินให้เกษตรกร ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 11,134 ไร่ กระจายไปทั่ว 3–4 อำเภอ

ประเภทที่สาม คือ ที่ดินราชพัสดุ ที่ทางกรมธนารักษ์มอบให้ทาง สปก. เนื่องจากเป็นที่ดินเพื่อทำการเกษตร ก็เลยมอบให้ทาง สปก. ดำเนินการ

ประเภทสุดท้าย คือ ที่ดินโดยเสด็จพระราชกุศล เนื้อที่ประมาณ 321 ไร่ เป็นที่ดินที่ประชาชนได้น้อมเกล้า ฯ ถวายเพื่อการปฏิรูปที่ดินในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประมาณ 321 ไร่ ซึ่งอาจจะเล็กมาก สองสามจุด

ที่ดินทั้งหมดเราได้มีการจัดสรรให้เกษตรกรเรียบร้อยหมดแล้ว ซึ่งมีเกษตรกรที่เราดูแลอยู่ประมาณ 2,800 กว่าราย ซึ่งเราได้แบ่งให้เกษตรกรเช่าประมาณ 1,600 ราย เช่าซื้อประมาณ 1,200 กว่าราย เนื่องจากว่าเป็นที่ทรัพย์สินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอยากจะให้เป็นที่ดินทำกินตลอดไป ให้เช่าอย่างเดียว ส่วนที่เช่าซื้อเป็นที่เอกชนที่เราจัดซื้อ ซึ่งส่วนใหญ่ก็อยู่บริเวณอำเภอลาดบัวหลวง อำเภอวังน้อย ที่ให้ในการเช่าซื้อที่ดินต่าง ๆ เหล่านี้ หลังจากที่เราได้จัดซื้อที่ดินมาจะมีการพัฒนา ซึ่งตาม พรบ.ปฏิรูปที่ดิน มาตรา 4 ได้พัฒนา ให้อำนาจเรื่องพัฒนาขั้นพื้นฐาน พัฒนาเพิ่มรายได้ต่าง ๆ ซึ่งทางสปก.พิจารณาดูแล้วว่าถ้าที่ดินแปลงใหญ่พอสมควรที่มีศักยภาพในการพัฒนา ก็จะพัฒนาระบบแปลง เรื่องคูคลองส่งน้ำ ซึ่งเราได้ดำเนินการหลายแปลง เช่นที่ ต.บ้านหลวง อ.เสนา 554 ไร่ เราก็จัดเกษตรกรเรียบร้อยแล้ว หรือที่ อ.บางไทร เป็นที่ดินทรัพย์สิน 1,460 ไร่ได้มีการพัฒนาขั้นพื้นฐานระบบส่งน้ำต่างๆไปเรียบร้อยแล้ว

นอกจากนั้นที่ดินที่มีแปลงเล็ก ๆ เกษตรกรกระจัดกระจายไปทั่วทั้ง 8 อำเภอ ได้มีการพัฒนาพอสมควรก็พัฒนาตามศักยภาพของพื้นที่ ที่อ.ลาดบัวหลวงเช่นเดียวกัน เราได้มีการจัดซื้อที่เอกชนมา แล้วก็ได้มีโครงการนี้เกิดขึ้นมา คือ*โครงการพัฒนาเกษตรชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยา* สภาพทั่วไปของ*โครงการนี้มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 78,000 ไร่ อยู่ในเขต 3 อำเภอ คือเขต อ.ลาดบัวหลวง อ.บางไทร อ.เสนา ซึ่งส่วนใหญ่ 75% ไปอยู่ อ.ลาดบัวหลวง* สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม และมีน้ำท่วมขังทุกปี ประมาณ 4–5 เดือน ก่อนที่จะมีโครงการนี้ เพราะว่าเป็นที่ราบลุ่มและมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1.75–2.25 เมตรแค่นั้น ที่นี่พื้นที่การคมนาคมก็ไม่สะดวก ส่วนมากก็จะใช้เรือเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากน้ำท่วมเป็นประจำ *ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ 8,000 ไร่เศษมีอยู่ประมาณ 2,390 ครอบครัว* เป็นผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินประมาณ 462 ครอบครัว ส่วนที่มีที่ดินทำกินและเป็นผู้เช่าด้วยประมาณ 1,900 กว่าครอบครัว พื้นที่ทั้งหมด 8,000 ไร่เศษ จะเป็น*พื้นที่เพาะปลูกประมาณ 88% คือ 69,000 กว่าไร่ ที่เหลือก็เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐาน พวกถนนอะไรพวกนี้ ประมาณ 12% ในพื้นที่ทำการเกษตรก็จะมีการทำนาประมาณ 55,000 ไร่เศษ คือประมาณ 77% และอื่น ๆ คือมีทำสวน*

ทำไร่เล็กน้อย ประมาณ 10,000 ไร่เศษ ประมาณ 13% ในพื้นที่เกษตรกรส่วนมากทำนา ซึ่งได้ผลผลิตต่ำมาก เนื่องจากน้ำท่วมและไม่มีการควบคุมการจัดการน้ำที่ดี ผลผลิตก่อนที่จะสำรวจ ก่อนที่จะมีโครงการ ข้าวนาปีและนาปรัง ประมาณ 22–24 ไร่ เกษตรกรมีรายได้ประมาณ 10,000 บาทเศษ ๆ

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทางสปก.ได้ขอความร่วมมือจากรัฐบาลญี่ปุ่นมาช่วยเหลือ จัดทำโครงการดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อ

ประการที่ 1 คือ การกระจายสิทธิ์ของการถือครองที่ดินให้เกษตรกร ที่ผมกราบเรียนเมื่อกี้นี้ว่ามีผู้เช่าและมีผู้ไร้ที่ทำกินบางส่วน

ประการที่ 2 คือ เรื่องปรับปรุงโดยเพิ่มผลผลิตต่อไร่

ประการที่ 3 คือ ลดค่าใช้จ่ายในการผลิต ในเมื่อมีการก่อสร้างถนนหนทาง และการขนส่งสะดวกขึ้น ค่าใช้จ่ายลดลง

ประการที่ 4 คือ ลดปัญหาการเคลื่อนย้ายประชากร ถ้าเกษตรกรมีที่ดินทำกิน มีรายได้ดี การเคลื่อนย้ายประชากรเข้าสู่เมืองหลวงก็น้อยลง

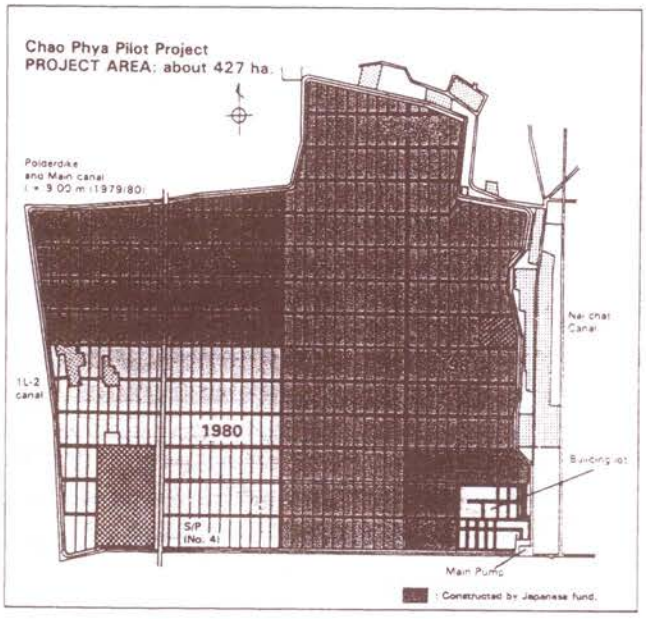

ประการที่ 5 คือ ส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรดินและน้ำให้มีประสิทธิภาพ เช่น ทำนา 2 ครั้งหรือปรับปรุงให้ดีขึ้น

ประการที่ 6 คือ เรื่องของการรวมกลุ่มเกษตรกร

โครงการนี้ จะมีการตั้งกลุ่มเกษตรกร หรือจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นมาดำเนินการ

สรุปได้ว่า *โครงการพัฒนาเกษตรลุ่มน้ำเจ้าพระยา โครงการตะวันตก เราได้แบ่งการดำเนินการไว้ 2 ระยะ* คือ

ระยะแรก โครงการตัวอย่างเจ้าพระยา เริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ. 2520–2525 ในการดำเนินงาน ใช้เงินช่วยเหลือแบบให้เปล่า ผ่านรัฐบาลญี่ปุ่น ผ่านองค์กรที่เราเรียกกันว่า JICA และรัฐบาลไทยสมทบบางส่วน มีพื้นที่ดำเนินการประมาณ 3,400 ไร่ โครงการนี้มีการก่อสร้างซึ่งท่านรองพระนายได้บรรยายไปแล้ว มีการจัดรูปที่ดิน ซึ่งในพื้นที่ 3,400 ไร่ ได้มีการก่อสร้างระบบแปลงเกษตรกรรมหรือเรียกว่ามีการจัดรูปที่ดิน 1,793 ไร่ ในระบบนี้ก็ได้มีการก่อสร้างคลองซอย ถนนซอย นอกจากนั้นมีการก่อสร้างคันดินและมีคลองสายหลักมีโรงสูบน้ำขนาดใหญ่ 1 โรง โรงหนึ่งมีเครื่องสูบน้ำ 2 เครื่อง เครื่องสูบน้ำขนาด 29 นิ้ว และมีเครื่องสูบน้ำย่อยอีก 14 เครื่อง

ขออนุญาตดูภาพเปรียบเทียบระหว่าง ภาพก่อนที่จะมีโครงการเข้ามาดำเนินการ และเป็นภาพที่มีโครงการเข้ามาดำเนินการและมีปั๊มน้ำแล้ว ปั๊มน้ำเป็นปั๊มน้ำใหญ่ 1 ปั๊ม ปั๊มน้ำย่อย 4 ปั๊ม ทั้งหมดก็มี 5 ปั๊ม

นอกจากจะมีการก่อสร้างแล้ว ทางรัฐบาลญี่ปุ่นมีการช่วยเหลือเรื่องแปลงสาธิต ได**้จัดแปลงสาธิต** พื้นที่ 3,400 ไร่นั้นจะทำแปลงสาธิตการทำนา การปลูกพืชหลังทำนา ในเนื้อที่ประมาณ 40 ไร่ นอกจากนั้นก็ได้**มีการช่วยเหลือเรื่องอาคารต่าง ๆ** เช่น อาคารที่ทำการ อาคารพัสดุ อาคารเก็บของ อาคารไซโลที่เก็บพืช ทั้งหมด 12 หลัง ในพื้นที่ใช้งบประมาณทั้งสิ้น ประมาณ 101 ล้านเยน เงินรัฐบาลญี่ปุ่นให้เปล่า คิดเป็นเงินไทย 510.2 ล้าน เป็นเงินไทยสมทบอีก 50 ล้าน ในพื้นที่ดังกล่าวได้จัดให้เกษตรกรทั้งหมดประมาณ 160 ราย ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 1,640 ไร่ ที่เหลือเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ *ส่วนน้ำ* ได้มีการจัดสรรการใช้น้ำกัน มีการแบ่งกลุ่มการใช้น้ำ และก็มีกลุ่มย่อยตามคลองส่งน้ำ 4 สาย แบ่งเป็น 4 กลุ่มย่อยด้วยกัน ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดอีกครั้งหนึ่ง

ระยะที่ 2 โครงการเงินกู้ OECF หลังจากที่โครงการตัวอย่างเจ้าพระยาเสร็จไปแล้วทางรัฐบาลญี่ปุ่นให้เงินกู้ผ่านทาง OECF กองทุนเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจโพ้นทะเลแห่งประเทศญี่ปุ่น มาสำรวจดำเนินการต่อ โครงการดังกล่าวจะยึดโครงการตัวอย่างเจ้าพระยาเป็นหลัก แต่เนื่องจากโครงการตัวอย่างเจ้าพระยาใช้น้ำมาก และในเนื้อที่ประมาณ

3,400 ไร่ ใช้เงินประมาณ 100 ล้านบาทเศษ *แต่พื้นที่โครงการพัฒนาเกษตรชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยาคลุมโครงการตัวอย่างเจ้าพระยาด้วย* 78,000 ไร่ ถ้าจะไปทำแบบโครงการตัวอย่างเจ้าพระยาคงจะใช้เงินมหาศาล ดังนั้นจึงมีการปรับโครงการนิดหน่อย ในการจัดระบบแปลงเกษตรกรรม **โครงการพัฒนาเกษตรชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก** ได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 10 ส่วน ซึ่งอยู่ในเขตชลประทานและใช้คลองเป็นหลัก

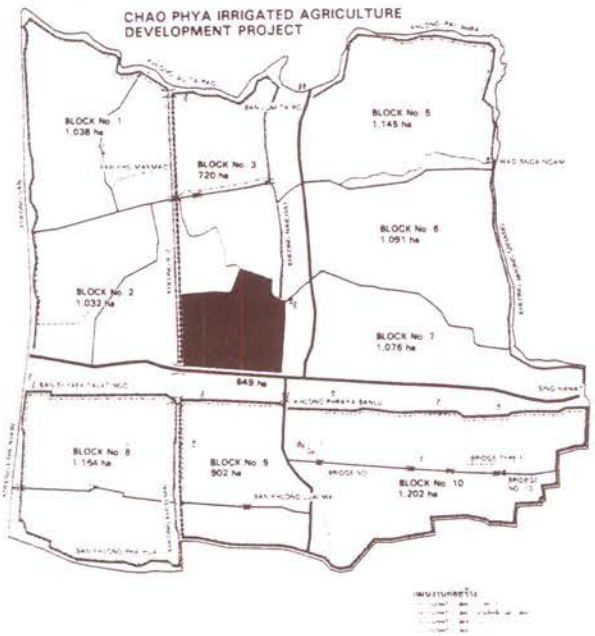

ถ้าดูแผนที่ ด้านบนมีคลองอู่ตะเภา คลองไผ่พระ *ด้านทิศตะวันออก* มีคลองอู่สะแก *ด้านทิศตะวันตก*เป็นคลองสาร และ*ด้านทางใต้ขึ้นมา* เป็นคลองพระยาบันลือ นอกจากนั้นยังมีคลองในพื้นที่เช่นคลองไผ่พระ–คลองขนมจีน และมีถนนสายหันตรา–ลาดบัวหลวง ไม้ตรา–ลาดบัวหลวง ผ่าน ทางส่วนสภาพพื้นที่ อยู่ในเขตชลประทาน 2 ส่วน **โครงการนี้ แบ่งเป็น 10 ส่วน** *ส่วนที่ 1 ถึงส่วนที่ 7 อยู่ในเขตโครงการชลประทานส่งน้ำบำรุงรักษาเจ้าเจ็ดบางยี่หนอีก 3 ส่วน ส่วนที่ 8 9 และ 10 อยู่ในเขตโครงการส่งน้ำพระยาบันลือ* และก็มีถนนสายไม้ตรา–ลาดบัวหลวงผ่านตรงกลาง การดำเนินโครงการก็เช่นกัน ท่านรองพระนายก็ได้ชี้แจงไปแล้ว มีการก่อสร้างคันดินกั้นน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม มีการก่อสร้างสถานีกั้นน้ำ 10 แห่ง ๆ ละ 2 เครื่อง ในโครงการนี้มีทั้งหมด 20 เครื่อง ขนาดท่อน้ำประมาณ 24 นิ้ว และมีการพัฒนา มีการก่อสร้างถนนสายหลักเพื่อทำคันดินกั้นน้ำ ทำคลองส่งน้ำ มีการขุดลอกคลอง มีคลองธรรมชาติ มีการก่อสร้างสะพาน 31 แห่ง ซึ่งสะพานแต่ละจุดก็เป็นสะพานที่ข้ามคลองและเพื่อให้ใช้สะดวกในการขนส่ง

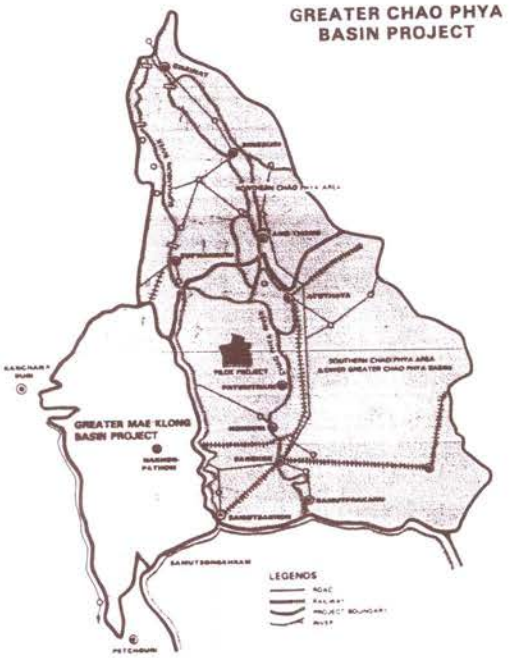

ในโครงการนี้มีงบประมาณทั้งสิ้น 576.31 ล้านบาท เป็นเงินกู้ของ OECF 251.78 ล้านบาท เงินรัฐบาลไทยสมทบอีก 324 ล้านบาท ตัวเลขที่ท่านรองกล่าว ยังไม่รวมค่าสำรวจแบบ แต่งบประมาณที่ผมนำเสนอเป็นงบประมาณที่รวมการสำรวจ ออกแบบ การจ้างบริษัทที่ปรึกษา

หลังจากโครงการจัดสร้างเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว เราก็ได้มีการจัดการบำรุงรักษาโครงการ โดยที่ ***สปก.*** *ก็ได้มีการจัดตั้งโครงการสูบน้ำเพื่อการเกษตรปฏิรูปที่ดินลาดบัวหลวง เข้ามาดำเนินการดูแล ควบคุมโครงการ ซึ่งโครงการนี้มีหน้าที่บริหารงานการจัดการน้ำ ควบคุมการเปิดปิดประตูน้ำ ตลอดจนซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างหรือว่าซ่อมแซม*

ระบบน้ำ ระบบอะไรต่าง ๆ ให้เกษตรกร นอกจากนั้นยังมีหน้าที่ในเรื่องของการแนะนำกลุ่มผู้ใช้น้ำต่าง ๆ ในการดูแลรักษา ในการดูแลน้ำให้ถูกวิธีการ ซึ่งในปีหนึ่งมีการสูบน้ำแบ่งออกเป็น 2 ช่วง

ช่วงที่ 1 ระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคม

ช่วงที่ 2 ระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนสิงหาคม ประมาณ 8–9 เดือน

ส่วนที่เหลือจะเป็นช่วงที่มีน้ำมาก บางปีจะมีการสูบน้ำออก ในช่วงสูบน้ำออกเพื่อป้องกันน้ำท่วม คือช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม

ในรอบปีที่ผ่านมาได้มีการสูบน้ำให้เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร คือ ในปี พ.ศ. 2540 สูบน้ำประมาณ 63 ล้านลูกบาศก์เมตร ในปี พ.ศ. 2541 ที่ผ่านมาได้สูบน้ำช่วยเหลือเกษตรกรทั้ง 10 ส่วน 68 ล้านลูกบาศก์เมตร *ส่วนการสูบน้ำออกเพื่อป้องกันน้ำท่วม* ในปี พ.ศ. 2540 ได้สูบน้ำออกประมาณ 11 ล้านลูกบาศก์เมตร และในปี พ.ศ.2541 ที่ผ่านมาน้ำไม่มากเท่าไหร่ สูบไปเพียง 1 ล้านลูกบาศก์เมตรเศษ ๆ เท่านั้น

พื้นที่ที่ได้รับน้ำทั้งหมดประมาณ 18,000–20,000 ไร่ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของกลุ่มผู้ใช้น้ำประมาณ 1,093 ราย ซึ่งแต่ละรายจะแบ่งออกมาเป็นสายน้ำ และมีหัวหน้ากลุ่มหัวหน้าสายน้ำ เพื่อช่วยในการดูแลรักษาและจัดทำแผนการความต้องการใช้น้ำและช่วยทางราชการ ทาง สปก. ช่วยในการดูแลบำรุงรักษาสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในการจัดเก็บค่าน้ำทางหัวหน้าสายน้ำ จะจัดเก็บค่าน้ำจากสมาชิกไร่ละ 80 บาท ในกรณีที่เป็นที่นา ถ้าเป็นที่สวนไร่ละ 40 บาท เงินก้อนนี้จะเก็บปีละครั้ง ซึ่งนำมาใช้ในการซ่อมแซมดูแล บำรุงรักษาสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ตลอดจนค่าน้ำมันและอื่น ๆ

ส่วนค่าไฟที่ใช้ในโครงการนี้ ทั้งหมดใช้ไฟปีละประมาณเกือบ 3 ล้านบาท ซึ่งทาง สปก. เป็นผู้จ่ายค่าไฟให้กับการไฟฟ้าประมาณ 3 ล้านบาท ในอนาคตคงจะเป็นไปได้ว่า ค่าไฟดังกล่าวเราจะต้องผลักภาระให้กับสหกรณ์ซึ่งตอนนี้มีการตั้งสหกรณ์ขึ้นมา ซึ่งสมาชิกจะต้องรับภาระส่วนนี้ไป ท่านก็คงทราบดีว่ารัฐบาลตอนนี้ก็ไม่ค่อยมีเงินมากเท่าไร การที่จะช่วยในเรื่องค่าไฟก็คงจะเป็นไปได้ยากขึ้น ส่วนการดำเนินงานของโครงการก็จะมีเจ้าหน้าที่จากทาง สปก. ประมาณ 4–5 คนเป็นคนช่วยดำเนินการ ช่วยดูแลรักษาสิ่งก่อสร้าง ซึ่งมีงบประมาณปีละ 1–2 ล้านบาทเศษ และส่วนใหญ่เป็นเรื่องของลูกจ้างที่ใช้ในการควบคุมสถานีสูบน้ำต่าง ๆ ควบคุมในการเปิดปิดน้ำ และดูแลสิ่งก่อสร้าง ดูแลเรื่องปั๊มน้ำ

ส่วนที่สองที่จะกล่าวถึงก็คือ เรื่องของการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรลาดบัวหลวง *สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินลาดบัวหลวง* ได้มีการรวมกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นมา โดยจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2525 ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้น 1,000 คนเศษ โดยสหกรณ์ได้ดำเนินธุรกิจในเรื่องสินเชื่อในเรื่องการซื้อขาย ปัจจัยการผลิต สินค้าอุปโภคบริโภค ก็รวบรวมข้าวเปลือกส่งขาย สหกรณ์จะมีทุนสำรอง ทุนดำเนินการตอนนี้ประมาณ 10 ล้านบาทเศษ การดำเนินการอยู่ในขั้นที่ดีพอสมควร สหกรณ์ที่สอง คือ *สหกรณ์ผู้ใช้น้ำปฏิรูปที่ดินลาดบัวหลวง* สหกรณ์กลุ่มนี้เพิ่งตั้งขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2540 หลังจากที่มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำขึ้นมา เราก็พัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำขึ้นมาเป็นสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ สหกรณ์ผู้ใช้น้ำปฏิรูปที่ดินลาดบัวหลวง ขณะนี้มีสมาชิกทั้งสิ้นประมาณ 384 ราย ยังไม่ได้ครบตามเป้าหมาย เราก็พยายามที่จะช่วยให้ทางสหกรณ์รับสมาชิกเพิ่มให้ได้ครบเป้าหมาย คือเกือบสองพันคน ซึ่งตอนนี้กำลังระดมทุนอยู่ *วัตถุประสงค์ของสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ ก็เพื่อที่จะให้กลุ่มผู้ใช้น้ำได้ทำธุรกิจซึ่งกันและกัน และจัดการระบบการส่งน้ำหรือการระบายน้ำให้เกิดประโยชน์กับเกษตรกร* ในอนาคตจะต้องให้สหกรณ์ผู้ใช้น้ำชำระค่าไฟให้ด้วย แต่ว่าในโอกาสอันใกล้นี้คงจะลำบาก เพราะสมาชิกยังน้อยและการดำเนินธุรกิจยังไม่สมบูรณ์เท่าไหร่

หลังจากโครงการนี้ก่อสร้างเสร็จระยะหนึ่งก็มีการประมวลผลขึ้นมา *และผลประโยชน์ที่ได้จากโครงการ คือ เราได้จัดซื้อที่ดินและจัดที่ดินให้เกษตรกร*ทั้งหมดประมาณ 1,492 แปลง เนื้อที่ 10,000 ไร่เศษ *ประเด็นที่สองคือ เกษตรกรในพื้นที่สามารถทำนาได้สองครั้ง หรือว่าสองปีต่อห้าครั้ง* ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้นมาจากเดิม 22–24 ถังต่อไร่ ผลผลิตเพิ่มขึ้นมาเป็นประมาณ 67 ถังต่อไร่ในข้าวนาปี ข้าวนาปรังประมาณ 70–72 ถังต่อไร่ และจากการสำรวจทราบว่าเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากปีละ 10,000 บาทเศษ มาเป็นปีละ 56,000 บาทเศษ

โครงการดังกล่าวก็ยังมีปัญหาอุปสรรคบ้างพอสมควร เนื่องจากพื้นที่โครงการเป็นพื้นที่ใหญ่มากคือ ประมาณ 7 หมื่น 8 พันไร่ การก่อสร้างต้องใช้เงินงบประมาณมากมายและในบางส่วนเกษตรกรยังไม่ยินยอมที่จะให้ใช้พื้นที่ เนื่องจากว่าจะต้องมีการก่อสร้างถนน ก่อสร้างสถานีสูบน้ำ เช่น ในส่วนปั๊มที่ 6 ยังไม่สามารถติดตั้งเครื่องสูบน้ำได้ เพราะว่าเกษตรกร

ยังไม่ยินยอมให้ใช้พื้นที่ และในส่วนที่ 8-9 ยังไม่สมบูรณ์ เพราะเกษตรกรยังไม่ต้องการให้เราก่อสร้าง เขาบอกว่าพื้นที่ของเขารับน้ำโดยสมบูรณ์แล้ว ไม่จำเป็นต้องให้ สปก. เข้าไป ก็มี 3 ส่วนที่ยังมีปัญหากันอยู่ แต่ว่าโดยภาพรวมแล้วทั้งโครงการประสบผลสำเร็จพอสมควร

อีกประเด็นหนึ่งคือเรื่องของการดูแลบำรุงรักษาสิ่งก่อสร้าง เช่น คูคลองส่งน้ำ เนื่องจากในพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ดินที่ สปก. จัดซื้อประมาณเกือบ ๆ 20,000 ไร่เท่านั้น โครงการส่วนที่เหลือเป็นที่ดินเอกชนทั่วไปที่เข้าร่วมโครงการ เราไม่สามารถใช้กฎหมายปฏิรูปที่ดินหรือ พรบ. ปฏิรูปที่ดินบังคับเขาได้ มีการเปลี่ยนมือ คือขายที่ดินให้นายทุนหรือเจ้าของที่ดินจากต่างถิ่น ซึ่งนายทุนหรือเจ้าของที่ดินจากที่อื่นเขาซื้อทิ้งไว้แล้วไม่ใช้ทำประโยชน์ ทำให้คลองส่งน้ำหน้าแปลงหรือบริเวณใกล้เคียงรก และที่ดินรก น้ำไม่สามารถผ่านได้สะดวก ก็เปิดปัญหาขึ้น ในเรื่องของการบำรุงรักษาการขุดลอกคลองส่งน้ำ หรือการขุดกำจัดผักตบชวาซึ่งในแต่ละปีมีจำนวนมาก เป็นภาระให้ทาง สปก. ต้องจัดตั้งงบประมาณมาช่วยในการขุดลอก ซึ่งงบประมาณก็ได้ไม่เพียงพอ *ในภาพรวมแล้วเกษตรกรส่วนใหญ่ ตามข้อมูลตอนหลังเปลี่ยนจากการทำนามาเป็นไร่นาสวนผสมจำนวนมากมาย*

ในช่วงบ่ายท่านจะได้ไปชมเกษตรกรทั้งหมด 4 ราย คือ

นางพิมลพร เขียวรัตน์ เกษตรกรรายนี้มีที่ดิน 11 ไร่ เดิมทำนาเช่นกัน ต่อมาหลังจากโครงการเข้ามาแล้ว ก็ยกร่องทำสวนทั้งหมด เปลี่ยนจากนาเป็นสวนโดยการปลูกผลไม้หลายชนิดสลับกันไปซึ่งจะมีผลิตผลทางการเกษตรออกทั้งปี เพราะว่าผลไม้แต่ละชนิดออกไม่พร้อมกัน เช่น มังคุด กระท้อน ส้มโอ มะปราง ขนุน ฯลฯ

นายเฉลิมเรืองมิตร เพิ่งเป็นผู้เช่า สปก. มีเนื้อที่ประมาณ 19 ไร่ เดิมทำนาเช่นกัน ต่อมาก็ทำเกษตรผสมผสาน ปลูกผลไม้ในร่องสวน ซึ่งเกษตรกรรายนี้ได้รับคัดเลือกเป็นเกษตรกรตัวอย่างของ สปก. ด้วย

นายเสน่ห์ พินทะสี เดิมทำนา ปัจจุบันยังทำนาอยู่ มีนาอยู่ประมาณ 10 ไร่ ให้ความร่วมมือกับ สปก. เป็นอย่างดี และเป็นประธานสหกรณ์ ประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำและเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลพระยาบันลือ

นายสินชัย วันดี มีเนื้อที่ประมาณ 22 ไร่ ปัจจุบันแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่ทำนาด้วยประมาณ 15 ไร่ ที่เหลือก็ทำสวนและทำพืชผัก และนายสินชัยเป็นเกษตรกรดีเด่น โดยเข้าร่วมโครงการทฤษฎีใหม่ด้วย

ช่วงบ่ายท่านคงจะได้ชม ในช่วงนี้ท่านมีปัญหาอะไรก็เชิญเลยนะครับ ถ้าไม่มีอะไรผมก็ขอจบการบรรยายแต่เพียงแค่นี้นะครับ

การอภิปรายเรื่อง

แนวทางการจัดการน้ำเพื่อประโยชน์สูงสุดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คุณนพพร ชัยพิชิต
คุณอุดม สกุลพราหมณ์
คุณวิรัช ขาวอุปถัมภ์
น.พ.ภวิเกียรติ บุญญไพศาลเจริญ
คุณสุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์

ดำเนินการอภิปรายโดย

คุณชาญชัย แหลมเจริญพงศ์

วันที่ 1 มิถุนายน 2542

ณ ห้องประชุมศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
อาคารเฉลิมพระเกียรติ
สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

คุณนพพร ชัยพิชิต : เรียนผู้ดำเนินการอภิปราย ผู้เข้าร่วมการสัมมนาที่เคารพทุกท่าน *ขอนำเสนอภาพรวมของทรัพยากรน้ำของประเทศไทย การบริหารจัดการน้ำ*

พื้นที่ทั้งหมดประมาณ 512,000 ตารางเมตร มีปริมาณน้ำเฉลี่ยรายปี 214,000 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี แต่ปริมาณน้ำดังกล่าวเป็นปริมาณน้ำที่เก็บกักและนำไปใช้ประโยชน์ได้เพียง 38,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี หรือประมาณ 18 % ของปริมาณน้ำทั้งประเทศ ทรัพยากรน้ำของประเทศได้มาจากฝนที่ตกบริเวณพื้นที่ต่าง ๆ จะตกมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับภูมิประเทศแต่ละแห่ง

ประเทศไทยมีการแบ่งเป็นลุ่มน้ำหลัก ๆ ที่สำคัญทั้งหมดมี 25 ลุ่มน้ำ โดยลุ่มน้ำที่มีขนาดใหญ่ที่สุดก็คือลุ่มน้ำมูล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 69,700 ตารางกิโลเมตร สำหรับลุ่มน้ำที่มีขนาดเล็กที่สุดก็คือลุ่มน้ำปัตตานี ทางภาคใต้ มีขนาดเพียง 3,857 ตารางกิโลเมตร ส่วนลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งรวมทั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นลำดับที่ 10 ของจำนวน 25 ลุ่มน้ำ โดยมีปริมาณน้ำเฉลี่ยรายปีประมาณ 4,925 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ปริมาณน้ำดังกล่าวเป็นปริมาณน้ำที่เก็บกักน้ำไปใช้ประโยชน์ได้เพียงประมาณ 175 ล้านลูกบาศก์เมตร สำหรับปริมาณน้ำต่างๆ ที่เรียนมาจะเกิดจากน้ำฝนที่ตกลงมาส่วนหนึ่งจะถูกดูดซึมลงไปในดิน ส่วนหนึ่งจะถูกพืชดูดซึมนำไปใช้ในการเจริญเติบโต และจะมีการคายน้ำออกทางใบ และมีการระเหยกลับขึ้นไปบนท้องฟ้า ส่วนที่เหลือจะเป็นน้ำที่ไหลรวมมาเป็นลำน้ำ ลำห้วยสายต่าง ๆ

สำหรับ*สถิติฝนเฉลี่ยของประเทศไทย* ถ้าแบ่งตามภูมิภาคต่าง ๆ จากสถิติประมาณ 40 ปี *ในภาคเหนือและภาคกลาง* มีฝนเฉลี่ยรายปีประมาณ 1,230 มิลลิเมตร ส่วน*ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*มีฝนเฉลี่ยรายปี 1,350 มิลลิเมตร *ภาคตะวันออก*มีฝนเฉลี่ยรายปี 2,200 มิลลิเมตร *ภาคตะวันตก* มีฝนเฉลี่ยรายปี 1,380 มิลลิเมตร ส่วน*ภาคใต้* จะมีฝนเฉลี่ยรายปีสูงสุดถึง 2,600 มิลลิเมตร

สำหรับ*กิจกรรมการใช้น้ำจากทั้งประเทศ* จะมีกิจกรรมการใช้น้ำที่สำคัญ ๆ ประกอบด้วย *หนึ่ง* การใช้น้ำเพื่อการเกษตร *สอง* การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค รวมทั้งการใช้น้ำเพื่อการเดินเรือ ผลิตกระแสไฟฟ้า

สำหรับปัญหาเกี่ยวกับเรื่องน้ำที่สำคัญก็จะมีอยู่3ส่วน

ปัญหาน้ำขาดแคลน ประเทศไทยเคยได้ชื่อว่าเป็นประเทศอู่ข้าวอู่น้ำ ดังคำพังเพยว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว แต่ปัจจุบันพื้นที่หลายแห่งในทุกภาคของประเทศได้ประสบปัญหาความแห้งแล้งอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้อาจจะเป็นเนื่องมาจากความผันแปรของธรรมชาติ รวมทั้งสภาพแวดล้อม เมื่อเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในแต่ละพื้นที่ราษฎรก็จะร้องขอให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องเข้าไปดำเนินการแก้ไข

การเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำมีสาเหตุมาจากหลายประการ ได้แก่

หนึ่ง การใช้น้ำของประชาชนโดยทั่วไปยังไม่ประหยัด

สอง ประชาชนยังขาดการอนุรักษ์น้ำอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในบริเวณต้นน้ำลำธาร ราษฎรส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจแหล่งน้ำอย่างแท้จริง มีการบุกรุกทำลายป่าในบริเวณต้นน้ำลำธาร มีการบุกรุกเข้าไปทำกินในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำ ซึ่งจากการที่สภาพนิเวศวิทยาได้ถูกทำลายไป จากเดิมที่ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 70 % ของพื้นที่ทั้งประเทศ แต่จากการสำรวจล่าสุดพบว่ามีพื้นที่ป่าไม้เหลือเพียงประมาณ 26 % ของพื้นที่ทั้งประเทศเท่านั้น จากการขาดการอนุรักษ์น้ำดังกล่าว จะทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่เคยไหลอยู่ ในช่วงฤดูแล้งก็มีปริมาณน้ำลดลง และแม่น้ำบางสายก็ไม่มีน้ำไหลในฤดูแล้ง

สาม ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล หรือฝนตกไม่กระจายสม่ำเสมอ ฝนทิ้งช่วง หรือบางปีฝนตกน้อย ก็เป็นสาเหตุทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำ

สี่ แหล่งน้ำธรรมชาติที่ใช้เป็นแหล่งในการอุปโภคบริโภค และทำการเกษตร เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง มีสภาพตื้นเขิน ถูกบุกรุก ทำให้มีปริมาณน้ำไม่เพียงพอสำหรับใช้ในการอุปโภคและการเพาะปลูก ในแต่ละชุมชน ในแต่ละพื้นที่

ห้า แหล่งน้ำลุ่มน้ำสำคัญของประเทศมีประชาชนอาศัยอยู่จำนวนมากขึ้น เป็นที่ทราบกันดีว่า สมัยก่อนประเทศไทยมีพลเมืองอยู่ไม่ถึง 20 ล้านหรือประมาณ 20 ล้าน แต่ปัจจุบันพลเมืองได้เพิ่มขึ้นจนถึง 60 ล้าน เพราะฉะนั้นการที่มีประชากรเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ไม่ว่าทางด้านการเกษตร ทางด้านอุตสาหกรรมและทางด้านอื่น ๆ ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนา

หก ขาดแหล่งเก็บกักน้ำที่มีมากในฤดูฝน เนื่องจากปริมาณฝนที่ตกในประเทศไทยจะตกมากอยู่ประมาณ 3 เดือน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม–ตุลาคม แต่ปรากฏว่า มีการเก็บกักน้ำทั้งประเทศเพียงประมาณ 18% ของปริมาณน้ำเฉลี่ยรายปีทั้งหมด

เจ็ด ประชาชนขาดจิตสำนึก ในการที่จะดูแลรักษาแหล่งน้ำธรรมชาติต่าง ๆ ทำให้แหล่งน้ำธรรมชาติสกปรก มีการทิ้งขยะหรือระบายน้ำเสียลงไป

สำหรับปัญหาในภาพรวมของน้ำในภาคต่าง ๆ ขอเรียนว่า มีสภาพของปัญหาคล้ายคลึงกัน ในส่วนของภาคกลางซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ มีพื้นที่การเกษตรเป็นจำนวนมาก เพราะฉะนั้นมีความต้องการใช้น้ำทางด้านการเกษตรสูง แต่มีข้อจำกัดว่าแหล่งเก็บกักน้ำที่จะใช้ในการเกษตรมีอยู่จำนวนจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูแล้ง มีการเก็บกักน้ำจากเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ที่จะระบายมาใช้ในภาคกลาง และปริมาณน้ำในเขื่อนทั้งสองแห่งดังกล่าว บางปีมีปริมาณน้ำใช้การได้ค่อนข้างน้อย ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำ อาทิเช่น ในปี 2535 – 2537 จากปัญหาดังกล่าว ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการบริหารจัดการน้ำ การบริหารการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาในเรื่องน้ำทั้ง 3 ประการที่กล่าวมา

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำมีดังนี้ คือ

หนึ่ง การพัฒนาแหล่งน้ำหรือการจัดหาน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำก็คือการที่จะเก็บกักน้ำที่มีจำนวนมากในฤดูฝนไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้งหรือในช่วงที่เกิดภาวะฝนแล้งทิ้งช่วง ซึ่งเท่าที่ผ่านมา มีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งน้ำ ได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งน้ำทุกรูปแบบ ตามแต่ศักยภาพแหล่งน้ำต้นทุนและพื้นที่ที่จะอำนวย การพัฒนาแหล่งน้ำมีหลายรูปแบบด้วยกัน เป็นต้นว่าการเก็บกักน้ำโดยการก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ เช่น เขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ หรือเขื่อนป่าสัก ซึ่งขณะนี้ได้ดำเนินการก่อสร้างเกือบจะแล้วเสร็จสมบูรณ์นอกจากนี้มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ การก่อสร้างฝายทดน้ำ การบูรณะพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติที่ตื้นเขิน เช่น การขุดลอก ห้วย หนอง คลอง บึงต่าง ๆ

สอง การจัดสรรน้ำและการใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อมีการเก็บกักน้ำไว้แล้ว ประการสำคัญต่อมา คือ จะทำอย่างไรที่จะจัดสรรน้ำ หรือแจกจ่ายน้ำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในทุก ๆ ด้าน ตามแต่กิจกรรมการใช้น้ำในแต่ละพื้นที่ เช่น การเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม หรืออื่น ๆ เพื่อให้เกษตรกรหรือประชาชนได้รับน้ำอย่างทั่วถึง ตามความต้องการ

สาม การอนุรักษ์แหล่งน้ำ เมื่อมีการจัดหาและการจัดสรรการใช้ทรัพยากรน้ำแล้ว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการอนุรักษ์แหล่งน้ำในลุ่มน้ำต่าง ๆ ลุ่มน้ำต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลุ่มน้ำขนาดใหญ่หรือขนาดเล็ก ซึ่งจะประกอบด้วยพื้นที่ต้นน้ำ บริเวณกลางน้ำและพื้นที่ปลายน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำที่เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำ ลำธาร และจะไหลรวมกันมาเป็นแม่น้ำสายหลักต่าง ๆ จำเป็นที่จะต้องมีการหยุดยั้งการเข้าไปทำลายป่าหรือทำลายระบบนิเวศวิทยาในบริเวณต้นน้ำในทุกลุ่มน้ำ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้สงวนให้มีแหล่งเก็บกักน้ำตามธรรมชาติ ซึ่งเมื่อภาคเช้าท่านอธิบดีกรมชลประทานก็ได้บรรยายชี้แจงให้ทราบว่า เมื่อมีป่าไม้ก็จะสามารถทำให้เกิดการดูดซับความชุ่มชื้นหรือดูดซับปริมาณน้ำที่ตกในช่วงฤดูฝนไว้ได้มาก เปรียบเสมือนเป็นแหล่งเก็บกักน้ำหรือเป็นอ่างเก็บน้ำธรรมชาติ ถ้าหากไม่มีการอนุรักษ์ต้นน้ำธรรมชาติ ก็จะประสบปัญหาว่าในฤดูแล้งจะมีน้ำน้อย หรือบางสายอาจจะไม่มีน้ำไหล บริเวณกลางน้ำและปลายน้ำ รวมทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติต่าง ๆ ส่วนใหญ่ก็ยังขาดการดูแลรักษา สำหรับกรมชลประทานก็คงดูแลเฉพาะส่วนที่เป็นทางน้ำชลประทาน ในส่วนที่เป็นห้วย หนอง คลอง บึง หรือลำน้ำธรรมชาติต่าง ๆ จะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประชาชน

ผู้ใช้ประโยชน์จากลำน้ำนั้น ๆ จะช่วยกันดูแล

สี่ การป้องกันน้ำท่วม การป้องกันน้ำท่วมก็มีหลายวิธีการ แต่สาเหตุที่จะทำให้เกิดน้ำท่วมก็คือ เกิดฝนตกหนัก เนื่องจากในประเทศไทยจะมีฝนตกหนักประมาณ 2 เดือนครึ่ง คือ ตั้งแต่เดือนสิงหาคมจนถึงกลางเดือนตุลาคม เมื่อมีฝนตกหนัก จะทำให้ระดับน้ำและปริมาณน้ำในลำห้วยและลำน้ำสายต่าง ๆ เพิ่มขึ้นสูง แล้วไหลรวมมาสู่ตอนกลางและตอนปลายของแม่น้ำ ประกอบกับถ้ามีน้ำทะเลหนุนจะทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขึ้นได้ซึ่งก็เคยเกิดเหตุการณ์ดังเช่นในปี พ.ศ. 2538 และ ปี พ.ศ. 2539 ที่ผ่านมา

สำหรับการป้องกันน้ำท่วม ก็มีหลายวิธีการ โดยการก่อสร้างคันกั้นน้ำ ก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ ขุดทางผ่านน้ำและปรับปรุงทางระบายน้ำ ให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งโครงการแก้มลิง

ห้า การแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำ การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพน้ำ การที่เราจะดำเนินการแก้ไขได้จะต้องได้ทราบถึงสาเหตุของการเกิดผลกระทบเกี่ยวกับคุณภาพน้ำ คุณภาพของน้ำที่นำเรียนก็จะมีอยู่หลายประการ *น้ำกร่อย น้ำเค็ม* ซึ่งในส่วนนี้เฉพาะในแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วงฤดูแล้งจำเป็นที่จะต้องมีการระบายน้ำเพื่อไปผลักดันน้ำเค็ม ไม่ให้น้ำเค็มลุกล้ำเข้ามาในแม่น้ำเจ้าพระยา เข้าไปทำความเสียหายให้แก่พื้นที่ทางการเกษตร และส่งผลกระทบต่อคุณภาพของน้ำที่จะนำไปใช้ในการผลิตน้ำประปา

ปัญหาเกี่ยวกับน้ำเสีย สำหรับน้ำเสียก็มีสาเหตุอยู่หลายประการ เนื่องมาจากการระบายน้ำเสียของชุมชน ซึ่งยังไม่มีการบำบัดให้เป็นน้ำดีเสียก่อน การระบายน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม *รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพน้ำที่เกิดจากการใช้สารเคมีทางด้านการเกษตร* ในเรื่องของการบริหารจัดการน้ำเพื่อแก้ไขปัญหา 3 ประการดังกล่าว มีเป้าหมายสูงสุดเพื่อให้ทุกชีวิตที่อยู่บริเวณลุ่มน้ำ ไม่ว่าคน พืชและสัตว์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ที่กล่าวนี้เป็นเรื่องของภาพรวมของการเกิดทรัพยากรน้ำและการจัดการบริหารน้ำ

คุณอุดม สกุลพราหมณ์ : เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา *มีทางรับน้ำที่มาใช้ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจาก 2 ลำน้ำใหญ่ คือ ลำน้ำเจ้าพระยากับลำน้ำป่าสัก อีกส่วนหนึ่งมาจากทางลำน้ำแม่กลอง* โดยผันน้ำเข้าสู่แม่น้ำสุพรรณ โดยการทดน้ำที่เขื่อนวิทยาลงกรณ์ แล้วผันน้ำเข้าที่คลองจระเข้สามพันอำเภออู่ทอง และปล่อยทิ้งน้ำลงที่แม่น้ำสุพรรณหรือแม่น้ำท่าจีน จากนั้นสูบน้ำโดยเครื่องสูบน้ำของกรมชลประทานที่ประตูน้ำบางยี่หน เข้ามาตามคันคลอง มาที่ประตูน้ำคลองพระยาบันลือ ใกล้ ๆ วัดไผ่โรงวัว และสูบเข้ามายังจังหวัดพระนครศรีอยุธยา น้ำดังกล่าวจะใช้ในพื้นที่ฝั่งตะวันตก ได้แก่ อำเภอบางซ้าย อำเภอลาดบัวหลวง *สรุปแล้วมีน้ำเข้าสู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเส้นสำคัญ 2 เส้น แล้วก็ สายรองอีก 1 เส้น*

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่จังหวัดท้ายน้ำเกือบปลายสุดของแม่น้ำเจ้าพระยา น้ำที่จะจัดสรรลงมายังจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของแม่น้ำเจ้าพระยา นำมาได้โดย *สายแรก คือ ทางแม่น้ำน้อย แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยา เหนือเขื่อนเจ้าพระยาประมาณ 2 กิโลเมตร* เข้าแม่น้ำน้อยแล้วมาทิ้งลงที่ประตูโครงการผักไห่ ประตูระบายน้ำผักไห่ แล้วนำน้ำเข้ามาในทุ่งอำเภอผักไห่ อำเภอบางบาล *อีกสายหนึ่งมาจากคลองมหาราช เรียกว่า คลองชัยนาท–อยุธยา อยู่ที่หัวเขื่อนเจ้าพระยา เขื่อนทดน้ำที่จังหวัดชัยนาท* เลาะริมแม่น้ำเจ้าพระยามาตลอด ผ่านอำเภอบางปะหัน เข้าสู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ*เส้นใหญ่อีกสายหนึ่งคือ รับน้ำที่อำเภอมโนรมย์ เข้าคลองชัยนาท–ป่าสัก ด้วยคลองอนุศาสนนันท์* ไหลมาถึงเขื่อนโคกกะเทียม แล้วก็ทดน้ำขึ้นเข้าคลอง 21 ขวา ชัยนาท–ป่าสัก เลาะมาใกล้ ๆ บริเวณอำเภอบ้านแพรก อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหันและอำเภอนครหลวง *อีกเส้นหนึ่งคือ คลองชัยนาท–อยุธยา เหมือนกัน ซึ่งมาทดน้ำที่ประตูเริงราง* เพื่อดันน้ำให้สูงขึ้นเข้าคลอง 24 ขวา เสนา–ป่าสัก น้ำจะมาบริเวณทุ่งมหาราช

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดที่มีคลองชลประทานมาก แล้วก็รับน้ำมามาก และมีคลองทางฝั่งตะวันตก เป็นคลองขุด คลองธรรมชาติมาก และเวลาที่ทางเหนือใช้น้ำเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะต้องระบายน้ำออกหลังฤดูเก็บเกี่ยว ก็จะระบายน้ำออก น้ำที่ระบายออกจากทุ่งตอนบน จะมาตกอยู่บริเวณทุ่งราบอยุธยาตอนล่าง โดยเฉพาะฝั่งตะวันตกจะนำมาทำนาได้หลายครั้ง 2 ปีเกือบ 7 ครั้ง เพราะว่าทำกันตลอด ต่อเนื่องไม่มีเวลาหยุดเลย เป็นจังหวัดที่ได้เปรียบ แต่เนื่องจากปริมาณน้ำที่เราใช้ทุกวันนี้ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร เพราะเกษตรกร ในที่นี้หมายถึงชาวนา ชาวนาก็คือชาวนาก็ต้องทำนา การทำนามีทั้งทำนาในที่ที่มีแหล่งน้ำเพียงพอและทำนาในที่ไม่มีแหล่งน้ำที่เพียงพอ ทำนาในที่พื้นดินไม่

เหมาะสมที่จะทำนา แต่ก็ทำนากันเรื่อย ทำให้ต้องใช้น้ำปริมาณมาก ทำให้มีการขาดแคลนน้ำ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็ต้องดิ้นรนหาน้ำ โดยบางที่ เช่นอำเภอบ้านแพรก ต้องขุดสระเก็บน้ำตามแนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้สร้างเขื่อนป่าสัก เก็บน้ำแม่น้ำป่าสัก แม่น้ำป่าสักปีหนึ่งมีน้ำประมาณ 2,000 กว่าล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งไหลลงทะเลหมด พอฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำใช้ แต่ฤดูฝนปริมาณฝนมากก็ทำให้ท่วม มาชนกับแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้ไหลลงไปท่วมกรุงเทพ *ตอนนี้เขื่อนป่าสักจะเก็บน้ำได้ 1/3 ประมาณ 800 ล้านลูกบาศก์เมตร คงจะนำมาใช้ประโยชน์แก่ชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้เป็นอย่างมาก หากชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยารู้จักระบบชลประทาน และรู้จักการใช้น้ำอย่างใกล้ชิดอย่างซาบซึ้งอย่างรู้สึก* จะทำให้ปัญหาการใช้น้ำ ถึงแม้ว่าจะขาดแคลนจะลดน้อยลงไปมาก เพราะเป็นจังหวัดที่ได้เปรียบ รับน้ำปลายน้ำก็จริง แต่รับน้ำจากการเหลือใช้ของที่อื่น แต่สามารถนำน้ำมาใช้ได้ประโยชน์มากที่สุด

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเท่านั้นที่จะมีการทำนาปรัง 2-3 ครั้ง ครั้งที่ 1 แน่นอน ครั้งที่ 2 ก็แน่นอน มีถึงครั้งที่ 3 จังหวัดอื่นทำไม่ได้ เพราะลงทุนสูง *แต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาลงทุนน้อย แต่ความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ชลประทานยังน้อย ทำให้มีปัญหาบ้างในบางโอกาสซึ่งเกิดวิกฤตการณ์ทางน้ำ* หากว่าจะเปลี่ยนไปปลูกพืชบางชนิดโดยศึกษาจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร จะทำให้ความเดือดร้อนของเกษตรกรลดน้อยลงไป ปัจจุบันผมเป็นเจ้าหน้าที่ควบคุมการจัดสรรน้ำอยู่ที่เขื่อนชัยนาท ดูแลน้ำมายังเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยตรง คิดว่าในอนาคตอันใกล้ หากว่ามีการร่วมมือการใช้น้ำให้ได้ประโยชน์สูงสุด จังหวัดพระนครศรีอยุธยาคงประสบกับปัญหาการขาดแคลนน้ำน้อยกว่าที่อื่น

นายวิรัช ขาวอุปถัมภ์ : กราบเรียนท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ก่อนอื่นผมขอออกตัวไว้ก่อนว่า ผมคงไม่ได้เน้นลงในรายละเอียดของจังหวัดอยุธยาเป็นเกณฑ์ แต่จะให้ท่านเห็นภาพว่า ในลุ่มเจ้าพระยาหน้าตาเป็นอย่างไร อย่างไรก็ตาม ในเขตลุ่มเจ้าพระยา อยากเรียนว่าทำไมเราถึงมีปัญหา จะเป็นฤดูฝนก็ตาม จะเป็นฤดูแล้งก็ตาม มีปัญหาทั้งสิ้น ปัญหาเหล่านี้เราจะแก้ไขได้อย่างไร หลายคนบอกว่าการบริหารน้ำของเรา โดยเฉพาะทางชลประทานไม่ค่อยเป็นเรื่องอาจเพราะเมื่อฤดูฝน น้ำมาน้ำก็ท่วม พอฤดูแล้ง น้ำก็ไม่พอใช้

ประเทศไทยไม่ได้ขาดแคลนน้ำ แต่ขาดแคลนแหล่งเก็บกักน้ำ ที่จะนำมาใช้ได้ทั้ง 12 เดือน ฝนตกในประเทศไทยประมาณ 3-4 เดือน ไม่เกิน ในแต่ละภูมิภาค แต่เราใช้น้ำทั้ง 12 เดือน ท่านคงจำได้ในอดีต ถ้าการทำนาจะทำนาปีละครั้ง คือ ฤดูฝน 4-6 เดือนเท่านั้น แต่สมัยใหม่รุ่นใหม่ ทำทั้งปีไม่มีวันหยุด ก็คือ มีการใช้น้ำทั้ง 12 เดือน แต่ธรรมชาติให้เรามาแค่ปีละ 4 เดือนเท่านั้นเอง ตรงนี้จะต้องบริหารน้ำอย่างไร ถ้าตราบใดไม่มีการพัฒนาแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ ในระบบของลุ่มน้ำ การใช้น้ำครบทั้ง 12 เดือนก็คงเป็นไปได้ยาก ฤดูแล้งก็คงขาดแคลนอย่างที่เป็นอยู่ หลายท่านอาจจะสงสัยว่าเรามีเขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ ในลุ่มเจ้าพระยาแล้วทำไมยังมีปัญหาเรื่องขาดแคลนน้ำ หรือเรื่องน้ำท่วมซ้ำซากประจำ ผมขอใช้แผ่นใสด้วย เพื่อให้ทราบว่าลุ่มเจ้าพระยาหน้าตาเป็นอย่างไร

ลุ่มเจ้าพระยานั้นมีพื้นที่รับน้ำทั้งหมดประมาณ 170,000 ตารางกิโลเมตร ตั้งแต่พื้นที่เหนือจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นพื้นที่รับน้ำประมาณ 100,000 ตารางกิโลเมตร ใต้นครสวรรค์อีกประมาณ 70,000 ตารางกิโลเมตร ในลุ่มน้ำดังกล่าวมีการพัฒนาแหล่งน้ำที่ชัดเจน เขื่อนภูมิพลสร้างเมื่อปี 2507 เก็บน้ำได้ในปีนั้น เขื่อนสิริกิติ์เสร็จเก็บน้ำได้เมื่อปี 2515 สองเขื่อนมีความจุที่เก็บกักน้ำได้ *เขื่อนภูมิพลประมาณ 13,000 ล้านลูกบาศก์เมตร เขื่อนสิริกิติ์ประมาณ 9,600 ล้านลูกบาศก์เมตร* สองเขื่อนรวมกันมีความจุประมาณ 23,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็นการเก็บน้ำจากภาคเหนือทั้งหมด ทางแม่น้ำปิงมาถึงจังหวัดตาก แม่น้ำน่านมาถึงจังหวัดอุตรดิตถ์ เพราะฉะนั้นพื้นที่ที่อยู่เหนือเขื่อนเหล่านี้ ฝนที่ตกเหนือเขื่อนทุกหยดจะเก็บไว้ในอ่างได้ทั้งสิ้น *พื้นที่ที่อยู่ท้ายเขื่อนทั้งสอง* ในลุ่มน้ำน่านก็ดี ลุ่มน้ำปิงก็ดี *เป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถควบคุมปริมาณน้ำได้ ฝนที่ตกในเขตจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดกำแพงเพชร แม้แต่จังหวัดนครสวรรค์เรื่อยมาถึงกรุงเทพฯ ฝนที่ตกตรงนี้ก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วม* โดยเฉพาะเดือนสิงหาคม กันยายน ตุลาคม ทุกปี ปีไหนตกหนัก พายุเข้าสัก 2-3 ครั้ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะเป็นด่านแรกที่จะท่วม น้ำมาจากแม่น้ำป่าสักด้วย ผลกระทบไปถึงกรุงเทพฯ ด้วย ดังเช่น ปี 2538 ต่อปี 2539 น้ำที่อยู่เหนือเขื่อนทั้งหมดจะเก็บไว้ได้ทุกหยด หลายท่านอาจจะสงสัยว่ามีการปล่อยน้ำจากสองเขื่อนนี้หรือเปล่าในช่วงฝนตกหนักเมื่อเดือนที่แล้ว ขอเรียนว่าไม่มีการปล่อยน้ำ ยกเว้นเพื่ออุปโภคบริโภค บริเวณจังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดตาก เท่าที่

จำเป็นเท่านั้น ส่วนในฤดูแล้งเราได้ใช้น้ำจากทั้งสองเขื่อนมาเป็นแหล่งเพื่อการใช้น้ำ

ทางด้านท้ายน้ำทั้งหมดตั้งแต่จังหวัดกำแพงเพชร นครสวรรค์ อุตรดิตถ์ พิจิตร พิษณุโลก มาถึงกรุงเทพมหานคร ครอบคลุมพื้นที่มากกว่า 10 ล้านไร่ และอยู่ในเขตชลประทาน ประมาณ 8 ล้านไร่ จึงถือว่าโครงการเจ้าพระยาใหม่ที่มีเขื่อนชัยนาท จ.ชัยนาท ครอบคลุมพื้นที่ 7 ล้าน 5 แสนไร่ เป็นพื้นที่ชลประทานที่พัฒนาเรียบร้อยแล้ว ระบายน้ำได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2519 *โครงการพิษณุโลก 6.6 แสนไร่* พื้นที่แหล่งน้ำ เป็นอู่ข้าวอู่น้ำในอดีต ฤดูฝนทำนาปีได้เต็มที่ โดยเฉพาะข้าวฟางลอย ในเขตที่ลุ่ม เขตอ่างทอง อยุธยา ปทุมธานี พบว่ามีน้ำเหลือจาก 2 เขื่อน ที่จะนำมาใช้ในฤดูแล้งได้ ประมาณ ปีพ.ศ. 2501–2512 มีการส่งเสริมโดยกรมส่งเสริมการเกษตร ให้ทำนาปรังในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ปีพ.ศ. 2513 เป็นปีแรก มีการทำนาปรัง 3 แสนไร่ในพื้นที่ 7.5 ล้านไร่ เมื่อปี พ.ศ. 2523 ทำนาเพิ่มเป็น 3.3 ล้านไร่ และทำเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน ปัจจุบันทำนาประมาณ 3–4 ล้านไร่ทุกปี ปัญหาที่พบคือ ปีพ.ศ.2522 เพราะน้ำจาก 2 เขื่อนนั้นน้อย ปี พ.ศ. 2537 ทำนาเพียง 1 ล้านกว่าไร่ ปี พ.ศ. 2541น้ำมีน้อย ทำนา 3.5 ล้านไร่ นี่คือประโยชน์จาก 2 เขื่อน

ในการทำนาปรังได้ประโยชน์มากจากการใช้น้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา แต่น้ำดังกล่าวมิได้ใช้เฉพาะในการทำนาอย่างเดียว ยังใช้ในกิจกรรมหลักอีก 3–4 ประการ ซึ่ง *การบริหารจัดการน้ำในแต่ละฤดู จะมีการวางแผนการใช้น้ำจาก 2 เขื่อนนี้อย่างชัดเจน* ส่วนการทำนาปีจะใช้ไปในฤดูฝนเป็นหลัก ในฤดูแล้งช่วงเดือนมกราคม – พฤษภาคม การใช้น้ำจาก 2 เขื่อนมีความผันแปร โดยจะมีน้ำระบายในระหว่าง 5 พันล้านลูกบาศก์เมตร – 5 หมื่นล้านลูกบาศก์เมตร *เฉลี่ยแล้วไม่น้อยกว่า 1.5 หมื่นล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งน้ำที่ระบายออกมา 70% ใช้ในการเกษตร 30% ใช้ในการอุปโภคบริโภค การประปา การเดินเรือ การอุตสาหกรรม และใช้ผลักดันน้ำเค็ม* ซึ่งในแผนจะมีตัวเลขชัดเจน ก่อนหนึ่งมกราคม ว่าแต่ละปีจะมีการใช้น้ำเท่าใด จะมีการบริหารจัดการน้ำ 2 เขื่อน ให้มีการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า

ต่อไปนี้จะหวังว่าแม่น้ำเจ้าพระยา จะเป็นแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์ไม่ได้ เพราะการใช้น้ำเพิ่มทุกปี แต่ขณะเดียวกันน้ำต้นทุนไม่เพิ่มเลย มีแต่คงที่และลดลง เพราะมีการใช้น้ำเหนือเขื่อน บริเวณลำปางสร้างอ่างเก็บน้ำ ดังนั้นจะเริ่มมีปัญหาขาดแคลนน้ำ นอกจากนี้ยังมีปัญหาขาดแหล่งกักเก็บน้ำฝน แม้น้ำฝนจะมีเหลือเฟือ เพราะฉะนั้น*จะต้องมีการควบคุมการใช้น้ำ โดยมีกรรมการลุ่มน้ำ* ก่อนเดือนตุลาคมทุกปีจะมีการวางแผนการจัดสรรน้ำในแต่ละส่วน ทุกส่วนที่ชัดเจน และอาจปรับเปลี่ยนได้บ้าง ผมขอจบช่วงแรกเท่านี้ก่อนครับ

น.พ.ทวีเกียรติ บุญยไพศาลเจริญ : น้ำเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตและสุขภาพในขณะที่เราสามารถอดอาหารได้เป็นสัปดาห์ แต่เราไม่สามารถ ขาดน้ำเกิน 24 ชม. ถ้าไม่มีน้ำก็ไม่มีชีวิต น้ำจึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่จะต้องร่วมกันรักษาไว้และใช้อย่างมีคุณค่า

โลกเรามีน้ำปกคลุมถึง 70% แต่ในจำนวนน้ำทั้งหมดนี้เป็นน้ำเค็มในมหาสมุทรซึ่งดื่มไม่ได้ 97% ที่เหลืออีก 3% นั้น เป็นน้ำที่ปนเปื้อน นำมาใช้ไม่ได้อีก 2% และอีก 1% เป็นน้ำจืด เราใช้น้ำที่มีเพียง 1% บนผิวโลกอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพ ทุก ๆ คนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม ในกรณีนี้จะพูดถึงเฉพาะน้ำที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุข

บทบาทของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดต่อการจัดการเรื่องน้ำ

สามารถแบ่งออกเป็น 4 เรื่องหลัก คือ

หนึ่ง การสนับสนุนให้ประชาชน ได้มีน้ำสะอาดไว้อุปโภคอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในเขตชนบท

สอง คุ้มครองผู้บริโภคน้ำดื่มบรรจุที่ปิดสนิท

สาม เฝ้าระวังคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยเฉพาะในแม่น้ำลำคลอง

สี่ ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งน้ำ

บทบาททั้ง 4 ด้านนี้ ถือเป็นภารกิจหลักที่สำคัญที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจะต้องมีส่วนรับผิดชอบ เพื่อประชาชนทุกคนจะได้มีโอกาสใช้น้ำอย่างเสมอภาค และทำให้น้ำเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสุขภาพพลเมือง

การสนับสนุนให้ประชาชนได้มีน้ำสะอาดไว้อุปโภคบริโภค

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานหลักในการจัดให้ประชาชนในเขตชนบทได้รับบริการน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค โดยการสร้าง

หนึ่ง ถังเก็บน้ำฝน สำหรับชุมชนที่เรียกว่า ฝ.33 โดยการเก็บน้ำฝนไว้ใช้

สอง ระบบประปาโดยใช้น้ำบาดาล เป็นระบบประปาที่ใช้แหล่งน้ำใต้ดินที่ขุดเจาะโดยเครื่องจักรมีขนาดประมาณ 4 นิ้ว และมีความลึกมากกว่า 10 เมตรขึ้นไป

สาม ระบบประปาน้ำผิวดิน เป็นระบบประปาใช้น้ำจากห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ ทะเลสาบ ส่วนใหญ่เป็นระบบประปาขนาดใหญ่

ความครอบคลุมของการบริการน้ำประปาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปัจจุบันมีความครอบคลุมถึง 1,454 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 99 ในจำนวนนี้มีประปาที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมอนามัย 143 แห่ง

การคุ้มครองผู้บริโภคน้ำดื่มที่บรรจุปิดสนิท

ในปัจจุบันประชาชนหันมานิยมบริโภคน้ำดื่มที่บรรจุปิดสนิทแทนการต้มมากขึ้นทำให้มีผู้ประกอบการจำนวนมากผลิตน้ำดื่มดังกล่าวออกจำหน่าย เนื่องจากน้ำดื่มดังกล่าวนั้นเป็นน้ำดื่มที่อาจจะไม่สะอาดบริสุทธิ์ เพราะมองด้วยตาเปล่านั้นดูก็สะอาด จำเป็นต้องวิเคราะห์ถึงการปนเปื้อนของแบคทีเรีย และสารเคมีอื่น ๆ ด้วย กระบวนการผลิตน้ำดื่มบรรจุเสร็จมีขั้นตอนดังแสดงในแผนภูมิ

แผนภูมิ แสดงกระบวนการผลิตน้ำดื่มบรรจุเสร็จ

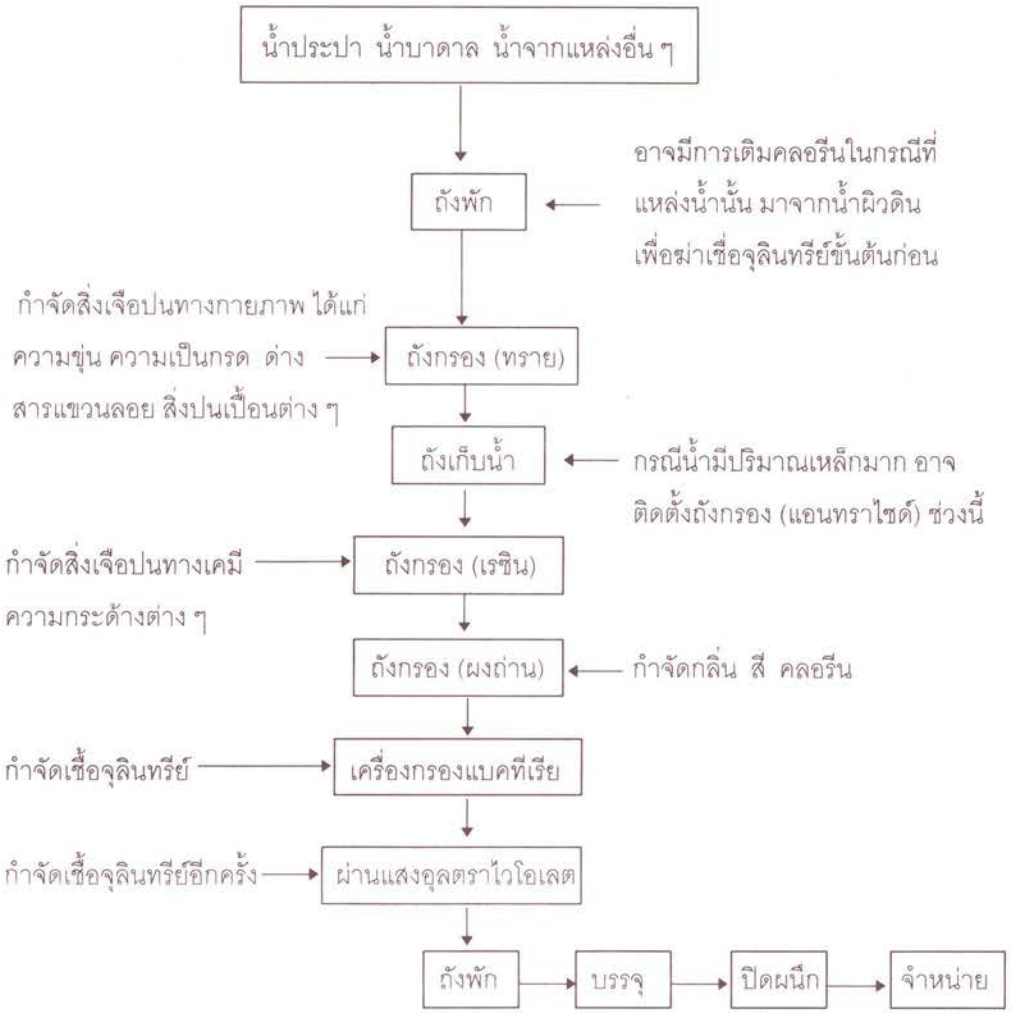

ถ้าหากผู้ประกอบการทุกรายมีจิตสำนึกในการคุ้มครองผู้บริโภคก็จะผลิตน้ำดื่มตามกระบวนการที่กล่าวอย่างสมบูรณ์ แต่ในความเป็นจริงผู้ประกอบการบางรายอาจจะละเลยด้วยความไม่รู้ หรือด้วยความคาดหวังที่จะทำให้กำไรมาก ๆ จึงทำให้น้ำดื่มที่ผลิตออกมาไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งเป็นหน้าที่ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจะต้องกำหนดเกณฑ์วิธีการผลิต

หนึ่ง การจัดอาคารผลิต ต้องได้มาตรฐานและสัดส่วนที่กำหนด

สอง ลักษณะของห้องและบริเวณที่ผลิต ต้องแยกออกจากที่พักอาศัย มีการถ่ายเทอากาศที่ดี

สาม เครื่องมือเครื่องจักรต้องมีเครื่องล้าง เครื่องบรรจุ เครื่องปิดผนึก และอุปกรณ์ปรับคุณภาพน้ำ

สี่ การออกแบบต้องใช้วัสดุที่ไม่มีพิษ

ห้า มีระบบการรักษาความสะอาดเครื่องจักร

หก แหล่งน้ำ ต้องมาจากแหล่งน้ำสะอาด

เจ็ด ต้องมีกรรมวิธีในการฆ่าเชื้อจุลินทรีย์

แปด การบรรจุจะต้องมีระบบการบรรจุที่สนิท

เก้า การตรวจสอบ ต้องมีระบบการสุ่มตรวจสอบในด้านจุลชีววิทยา ด้านเคมีภัณฑ์ และฟิสิกส์

ดังนั้นผู้ที่จะผลิตน้ำออกจำหน่ายจะต้องขออนุญาตก่อน และสำนักงานสาธารณสุขจะส่งเจ้าหน้าที่ออกไปตรวจสอบก่อนจึงจะออกใบอนุญาตให้ จากนั้นก็จะมีการสุ่มตรวจน้ำเป็นครั้งคราว หากไม่ได้มาตรฐานก็จะมีบทลงโทษตามกฎหมาย ในปี พ.ศ. 2541 จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีผู้ประกอบการน้ำดื่ม 87 ราย และได้ทำการเก็บน้ำดื่มตามแผน พบว่ามีผู้ผลิตน้ำที่ไม่ได้มาตรฐานร้อยละ 10 ซึ่งก็ได้ดำเนินการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง

การเฝ้าระวังน้ำในแม่น้ำ

แม่น้ำในอดีตนั้นเป็นแหล่งน้ำสำหรับใช้ดื่ม น้ำใช้ หรือลงไปว่ายเล่น มาในปัจจุบัน แม่น้ำหลายสายโดยเฉพาะตอนล่างของแม่น้ำเริ่มเปลี่ยนไป การใช้น้ำในแม่น้ำกลายเป็นข้อห้าม โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ สมุทรปราการ ซึ่งแม่น้ำกลายเป็นที่รองรับของเสียมากกว่าใช้ประโยชน์

การที่จะทราบว่าน้ำในแม่น้ำเสียหรือไม่ จะต้องดูองค์ประกอบดังนี้ ว่ามี **แบคทีเรีย สารอินทรีย์ โลหะมีพิษ เช่น ตะกั่ว แคดเมียม โครเมียม สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เช่น ยาฆ่าแมลงต่างๆ ระดับออกซิเจนในน้ำ** เป็นองค์ประกอบหรือไม่ *จากองค์ประกอบเหล่านี้ สามารถแบ่งคุณภาพน้ำออกเป็น 5 ประเภท* ดังตาราง

ตาราง การแบ่งคุณภาพของน้ำจากองค์ประกอบต่าง ๆ

ประเภท	แบคทีเรีย ต่อลิตร	สารอินทรีย์ ต่อลิตร	O_2 ต่อลิตร	ตะกั่ว ต่อลิตร	สารเคมี กำจัดศัตรูพืช
ที่ 1 ดีมาก	ไม่เกิน 1,000	1 มก.	มากกว่า 7 มก.	ไม่มี	ไม่มี
ที่ 2 ดี	1,000-50,000	1-1.5 มก.	มากกว่า 6 มก.	0.05 มก.	ไม่มี
ที่ 3 พอใช้	50,000-200,000	1.5-2 มก.	4 - 6 มก.	0.05 มก.	น้อยมาก
ที่ 4 ไม่ควรใช้	200,000-400,000	2-4 มก.	2 - 4 มก.	0.05 มก.	0.0013 มก.
ที่ 5 ห้ามใช้	มากกว่า 400,000	4 มก.	น้อยกว่า 1 มก.	0.05 มก.	มากกว่า 0.013 มก.

การส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งน้ำ

ในวันหนึ่งคนเราจะทิ้งขยะ น้ำเสียเป็นประจำทุกวัน หากทุกคนช่วยกันกำจัดให้ถูกวิธี ไม่ทิ้งลงในแหล่งน้ำลำคลองโดยตรง ก็จะช่วยลดปริมาณมลพิษในแหล่งน้ำได้มาก เรื่องเหล่านี้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชน จึงจะเกิดผลสำเร็จและประหยัดค่าใช้จ่าย กระทรวงสาธารณสุขจึงมีนโยบายที่จะส่งเสริมให้ประชาชนได้สร้างวัฒนธรรมในการดูแลแม่น้ำดังนี้คือ

หนึ่ง ถ้าประกอบกิจการอุตสาหกรรมใด ๆ ที่มีของเสียก็จะต้องจัดทำระบบบำบัดน้ำเสีย เช่น โรงงานอุตสาหกรรม โรงพยาบาล ซึ่งนโยบายรัฐบาลได้ประกาศให้โรงพยาบาลทุกแห่งที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จะต้องมีระบบบำบัดน้ำเสีย ซึ่งโรงพยาบาลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทุกแห่งจะมีระบบบำบัดน้ำเสียครบทุกแห่งแล้ว

สอง ถ้าเป็นกิจการเกษตรกรรม เกษตรกรควรรู้จักใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงอย่างสมเหตุสมผล และพยายามให้เกิดมลพิษต่อน้ำในแม่น้ำน้อยที่สุด

สาม งดการทิ้งขยะสิ่งปฏิกูลและน้ำเสียจากบ้านเรือนลงในแม่น้ำ ลำคลอง โดยกำจัดขยะให้ถูกวิธี ทำหลุมฝังในบ้านเรือน

สี่ กำจัดกากของเสียที่มีพิษด้วยการฝัง เช่น ภาชนะบรรจุยาฆ่าแมลงที่ใช้หมดแล้วควรนำไปฝัง ไม่ควรทิ้งหรือล้างในแม่น้ำลำคลอง

ห้า ช่วยกันสอดส่องดูแล แนะนำ ตักเตือน ห้ามปรามผู้ที่ทิ้งของเสียลงในแหล่งน้ำ

หก ช่วยกันดูแล ตรวจสอบคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำ

เจ็ด ช่วยกันเก็บขยะและวัชพืชในลำน้ำ

แปด ใช้น้ำให้ถูกประเภท หลีกเลี่ยงการใช้น้ำประเภทที่ 4 และ 5

เก้า ช่วยกันประชาสัมพันธ์ข้อมูลคุณภาพน้ำ และรณรงค์ให้ทุกคนช่วยกันแก้ไขปัญหาน้ำเสียในแม่น้ำ

สิบ ทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีในการอนุรักษ์แหล่งน้ำ ให้ความรู้ ปลูกฝังทัศนคติและพฤติกรรมของเด็ก และสมาชิกในครอบครัวในการอนุรักษ์แห่งน้ำ

การป้องกันไม่ให้แม่น้ำเน่าเสีย สามารถสรุปได้ดังแผนภูมิ

แผนภูมิ แสดงป้องกันแม่น้ำเน่าเสีย

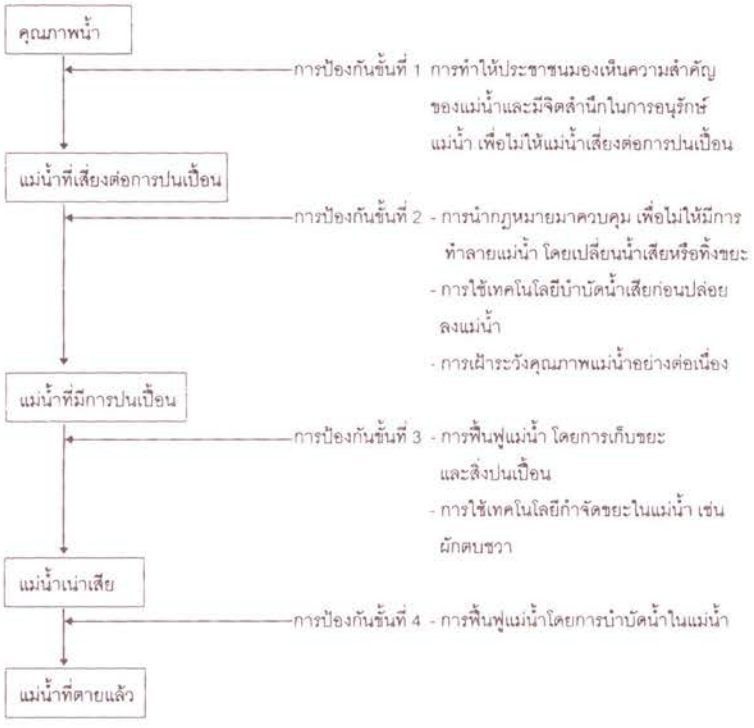

สุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์ : ขณะนี้สถานการณ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในภาวะคับขัน เป็นเรื่องความเป็นความตายของคนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผมมองว่าเรื่องปัญหาน้ำวิกฤต *น้ำเป็นปัญหาวิกฤตภายนอก ตัววิกฤตจริง ๆ เป็นเรื่องจิตใจของมนุษย์* เพื่อพิจารณาว่าตรงนี้จริงหรือไม่ เพราะฉะนั้นตรงนี้จริง ๆ การแก้ปัญหาก็ทำกันไป เรื่องของภายนอก จะจัดการน้ำอย่างไร จะจัดสรรอย่างไร ระหว่างภาคเมืองกับภาคชนบท ภาคเกษตรจะเอาไปเท่าไหร่ โรงไฟฟ้าจะเอาไปเท่าไหร่ สนามกอล์ฟจะเอาไปเท่าไหร่ ก็จัดสรรกันไป ชาวบ้านก็บ่นกันไป รัฐบาลมีอคติ ชลประทานมีอคติ ไม่ให้น้ำเราทำนา จะไปทำอะไร แต่ใน*ที่สุดเราไม่พัฒนาคน เราพัฒนาแต่แหล่งน้ำ ถามว่าจะไปรอดไหม ผมขอบอกว่าต้องพัฒนาตัวคน ต้องพัฒนาตรงสติปัญญา* ที่คุณหมอทวีเกียรติท่านว่า ต้องปรับจิตสำนึกกันใหม่ ต้องปรับตรงนี้ ถ้าไม่เกิดจิตสำนึกจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการใช้น้ำ บริโภคน้ำ หรือไม่ ผมเสนอเพื่อพิจารณา

การพัฒนาคนต้องพัฒนาที่จิตสำนึก การพัฒนาจิตสำนึกต้องเปลี่ยนความคิดใหม่ คนกำลังจะตายด้วยเกษตรกรรมเคมี น้ำน้อยลงทุกปี อากาศร้อนขึ้นมาก เกิดภาวะเรือนกระจก ป่าไม้เหลือไม่ถึง 20%ของพื้นที่ ความหลากหลายของพืชและสัตว์ลดลงทุกปี ขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น จังหวัดนั้นก็มาทิ้งขยะในพื้นที่ของจังหวัดนี้ จังหวัดนนทบุรีมาซื้อพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อทิ้งขยะ พลังงานถูกใช้อย่างสิ้นเปลือง ถ้าทรัพยากรเหล่านี้ตาย จะอยู่ได้ไหม ถ้าไปฟังภูมิปัญญาชาวอินเดียนแดง เขาบอกว่า **"ถ้าแขนขาดข้างหนึ่ง ตาบอดข้างหนึ่ง ฉันอยู่ได้ แต่ถ้าไม่มีน้ำ หรือมีแต่ปลาตาย ฉันตายด้วย"** จริง ๆ แล้ว ชีวิตเราคือสิ่งที่เกี่ยวกับธรรมชาติ หันมาดูภูมิปัญญาของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเรียก น้ำ ว่า **"แม่คงคา"** เรียก แผ่นดิน ว่า **"แม่ธรณี"** เรียก ข้าว ว่า **"แม่โพสพ"** คำว่า **แม่ แปลว่า "ผู้ให้กำเนิด"**

เพราะฉะนั้น เราคือสิ่งเดียวกับข้าว สิ่งเดียวกับน้ำ สิ่งเดียวกับแผ่นดิน ถ้าเราทำลายแม่ ทำลายน้ำ ทำลายดิน ทำลายข้าว แล้วเราจะเหลืออะไร เพราะฉะนั้น การพัฒนาคนคงไม่พ้นต้องมาพูดกันว่าเราจะจัดสรรทรัพยากรน้ำอย่างไร เดี๋ยวน้ำไม่พอ ในอีก 30 ปีข้างหน้าน้ำจะต้องหมดไป ประเทศไทยจะเป็นทะเลทราย *สภาพปัญหาแวดล้อมเป็นเครือข่ายของปัญหาอื่นด้วย ความยากจน ปัญหาหนี้สิน เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ แล้ว จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจัดเป็นอันดับแรก ๆ* ความเป็นครอบครัว ความเป็นชุมชนแตกสลาย ความเป็นมนุษย์ตกต่ำลง จิตใจพร้อมที่จะทำลายคน ทำลายธรรมชาติเพื่อให้ได้เงินตรงนี้เกิดโดยเลื่อนลอยหรือเปล่า ให้พิจารณาดูสภาพตรงที่เกิดขึ้น จากภาคอีสานขัดเจนมาก เพราะฉะนั้น คนอีสานต้องพลัดที่นาและที่อยู่ ชมซานจากที่นา ท้องถิ่น และไม่มีความสุข สุดท้ายก็ไปไหลตาย อย่างนี้เกิดขึ้นโดยเลื่อนลอยไหม พุทธรรมบอกว่าทุกสิ่งมาจากเหตุ *สังคมเกษตรกรรมซื้อของแพงมาในรูปปัจจัยการผลิต แต่เวลาขาย ขายถูก* เวลาคนอีสานขายมันสำปะหลังขายถูก คนกรุงเทพฯ ไปซื้อต่อมาจากต่างประเทศ และหมุนเวียนอยู่ตลอด นี่แหละคือ ทรัพยากรของชนบท รวมทั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาค่อย ๆ หมดไป ไปหล่อเลี้ยงต่างชาติ แล้วกรุงเทพฯ ขณะนี้ไม่ใช่เมืองหลวงอย่างเดียว เป็นเมืองบริวารของต่างชาติ บริวาร IMF เพราะฉะนั้น ในหลวงของเราถึงบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียง จะพูดถึงกันต่อไป เราจะเป็นเสือหรือไม่เป็น ไม่สำคัญ คนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสะดุ้งเรื่องนี้ว่าจะทำอย่างไรกันดี ผมขอนำเสนอเรื่องของสภาพวิกฤตของทรัพยากรธรรมชาติ ว่าเกิดอะไรกันแน่ ถ้าเกิดจากเราคิดผิด เราต้องคิดใหม่ ซึ่งเดี๋ยวจะว่ากันต่อไป ขอบคุณครับ

คุณวิรัช ขาวอุปถัมภ์ : สิ่งที่ผมจะนำเรียนต่อไปนี้โดยแผ่นใสจะให้ท่านเห็นภาพว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ที่นี่ และมาขอน้ำ มาได้อย่างไรบ้าง ผมพยายามพูดแต่ช่วงต้นว่ามี 2 เขื่อนใหญ่ คือเขื่อนภูมิพล และเขื่อนสิริกิติ์อยู่นี่ นี่คือเขื่อนที่เราสร้างไว้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ในแม่น้ำปิง แม่น้ำน่าน สิ่งที่เราจะสร้างต่อไป คือแก่งเสือเต้น ยังมีปัญหาคือไม่สามารถสร้างได้ตอนนี้ อยู่แม่น้ำยม และแควน้อยอยู่แม่น้ำน่าน ด้านแควน้อยน้ำไหลผ่านมาทางจังหวัดนครสวรรค์ตรงนี้เขื่อนเจ้าพระยา บริเวณพื้นที่ราบภาคกลางทั้งหมดจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่บริเวณนี้ มีคลองหรือแม่น้ำนำน้ำมาสู่ทุ่งราบภาคกลางทั้งหมด รวมทั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วย

แหล่งน้ำที่เรามีอยู่ปัจจุบันคือ 2 เขื่อนใหญ่ คือเขื่อนภูมิพล และเขื่อนสิริกิติ์ ตัวเลขที่ผมให้ไปแล้วที่เป็นภาพรวม ๆ ดูกายภาพของแม่น้ำเจ้าพระยา ผมเรียนให้เห็นภาพว่า ทำไมฤดูน้ำน้ำท่วม ทำไมฤดูแล้งน้ำน้อย ความจุของแม่น้ำเจ้าพระยาดูค่อนข้างจะมากพอสมควร ผมพูดเป็นภาษาช่างสักนิด ถ้าน่านน้ำที่เขาบอกว่า เกิน 3,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที หมายถึงน้ำที่ไหลในแม่น้ำ ข้างบนรับน้ำได้ประมาณนี้ พอมาถึงจังหวัดอ่างทอง แม่น้ำเริ่มจะเป็นคอขวดคอด คือแม่น้ำจะค่อนข้างเล็ก เพราะฉะนั้นรับน้ำได้โดยตัวเลขที่ปรากฏตรงนี้ประมาณ 1,300 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที คือหมายถึงรับได้ไม่ถึงครึ่งเท่านั้นเอง เมื่อน้ำข้างบน 3,000 ลูกบาศก์เมตรมาถึง จังหวัดอ่างทองเริ่มจะมีปัญหาน้ำเอ่อตลิ่ง ล้นตลิ่ง ท่วมจังหวัดอ่างทองก่อน สุดท้ายก็คือมาท่วมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แล้วไหลย้อนกลับมาถึงอำเภอบางปะอิน อำเภอบางไทรไหลลงแม่น้ำเจ้าพระยาอีกแล้วก็ไปท่วมกรุงเทพมหานครอีกครั้งหนึ่ง ตอนช่วงท้ายก่อนจะออกอ่าวไทย คือความจุของแม่น้ำเจ้าพระยา มีปัญหาอย่างนี้ คำถามที่ว่าทำไมหน้าน้ำน้ำท่วม เป็นเพราะสาเหตุทางกายภาพของแม่น้ำ เป็นอย่างนี้เองนะครับ ง่ายๆ ไม่มีอะไรพิสดาร ธรรมชาติให้มาอย่างนี้ แต่มีข้อสังเกตที่ว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเราอยู่บริเวณนี้ มีแม่น้ำลพบุรีแม่น้ำน้อยอ้อมอยู่ทางนั้น ทางโน้นเป็นแม่น้ำท่าจีน เป็นน้ำส่วนที่สามารถผันออกทั้งสองฝั่งได้ ส่วนที่เหลือก็มาท่วมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาบางส่วน สภาพจะเป็นอย่างนี้โดยกายภาพของแม่น้ำเจ้าพระยา อีกด้านหนึ่งที่จะให้ท่านเห็นเป็นภาพน้ำท่วมถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายทางดาวเทียมเมื่อปีพ.ศ. 2538 และปี พ.ศ.2539 รวมทั้งปี พ.ศ.2526 จะเห็นสภาพน้ำท่วม ที่น้ำท่วมหนัก ๆ นำมาแสดงให้เห็นว่าใน 3 กรณี หรือ 3 ปีที่เกิดน้ำท่วม จะเห็นว่า*พื้นที่ที่ท่วมหนักปี พ.ศ.2526 พื้นที่ตอนล่าง ท่วมในเขตกรุงเทพมหานครท่วมค่อนข้างหนัก* ปี พ.ศ.2526 ในปีนั้นย้อนหลังไปหน่อยเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลยังไม่มีระบบป้องกันน้ำท่วมที่ดีเหมือนในปี พ.ศ.2538 และ ปี พ.ศ.2539 ในปี พ.ศ.2538 เขตกรุงเทพมหานครพบว่าสภาวะน้ำท่วมน้อยลง แต่มาหนักบริเวณจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอ่างทอง เพราะว่าน้ำบริเวณกรุงเทพฯนี้มีการป้องกันไว้อย่างดี น้ำส่วนที่มาในปริมาณเกือบ ๆ เท่ากัน มาเอ่อบริเวณจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอ่างทอง ท่วมหนักเป็นเดือน ขณะปี พ.ศ.2526 น้ำท่วมเป็นเวลา 3 เดือน แต่ท่วมในเขตกรุงเทพมหานคร และรอบ ๆ กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ.2539 ท่วมฝั่งตะวันตก บริเวณเจ้าเจ็ดบางยี่หน บริเวณฝั่งตะวันออกเราป้องกันได้ นี่เป็นสภาพของธรรมชาติเมื่อฝนตกหนัก น้ำมาก น้ำเหนือมามากก็แน่นอนว่าจังหวัดอ่างทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นด่านแรกที่ต้องท่วมก่อน จังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรีน้ำก็ท่วมเหมือนกัน แต่ปริมาณน้ำที่ท่วมน้อยกว่าบริเวณนี้ เพราะจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นที่ลุ่ม เป็นแอ่งรับน้ำ ตัวแม่น้ำก็แคบ น้ำที่มาก็ล้นตลิ่งแม่น้ำเจ้าพระยา แล้วล้นคันชลประทานด้วย ในบางช่วงในอนาคตจะมีอย่างนี้อีกหรือไม่ คงต้องมีต่อไปนะครับ คงป้องกันร้อยเปอร์เซ็นต์ไม่ได้ แต่ก็กำลังป้องกัน หาแนวทางอยู่

การกระจายของน้ำในระบบชลประทานเขื่อนเจ้าพระยา *เขื่อนเจ้าพระยาเหมือนเส้นเลือดหลัก ที่นำน้ำจากเขื่อนเจ้าพระยา เขื่อนภูมิพล และเขื่อนสิริกิติ์* เมื่อน้ำมาถึงเขื่อนเจ้าพระยาเราก็จะอัดเข้าสู่ในระบบ คือคลองซึ่งเป็นคลองส่งน้ำชลประทาน ในฝั่งตะวันออกจะมีคลองชัยนาท คลองป่าสัก ส่วนหนึ่งจะผ่านทิ้งน้ำลงที่เขื่อนพระราม 6

ในระบบย่อย ๆ ก็มีระบบคลองชลประทานอยู่มาก ฝั่งตะวันตกมีแม่น้ำน้อยเป็นตัวหลัก ส่งน้ำมาให้ทางทุ่งราบภาคกลาง ตอนกลางและตอนล่าง ด้านตะวันตกสุดก็คือแม่น้ำท่าจีน ซึ่งระบบคลองเหล่านี้ คือระบบเครือข่าย ในการที่จะส่งน้ำจากเขื่อนภูมิพล จากหน้าเขื่อนเจ้าพระยามาเข้าสู่ในพื้นที่ คลองที่อยู่เหนือจังหวัดพระนครศรีอยุธยาข้างบนเป็นคลองที่ส่งน้ำโดยระบบแรงโน้มถ่วง ไม่ต้องใช้ปั๊ม ไม่ต้องใช้เครื่องสูบน้ำอะไรทั้งสิ้น เราอัดน้ำเข้าคลองที่เขื่อนชัยนาท น้ำก็ไหลโดยธรรมชาติเข้ามา เข้าสู่คลองซอย เข้าสู่

ระบบแปลงนา พื้นที่กายภาพ เหนือจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขึ้นไป เป็นพื้นที่ที่มีความลาดเอียงพอที่จะส่งน้ำโดยระบบนี้ ในระบบ ด้านใต้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาลงมาถึงอ่าวไทย เป็นระบบน้ำของเดิมที่ชลประทานสร้างมาร่วมร้อยปีแล้ว เป็นระบบน้ำของเดิม ที่ขุดคลองเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีน–แม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำเจ้าพระยา–แม่น้ำบางปะกง ซึ่งเป็นระบบที่เก็บน้ำในฤดูฝนไว้ เพื่อจะใช้ในฤดูแล้งหรือปลายฤดูฝน อะไรก็ตาม เป็นการเก็บน้ำจากด้านบนเก็บน้ำจากคลอง ที่เหลือใช้มาเราก็ทิ้งลงไปในคลองเหล่านี้ เช่น ในเขตโครงการรังสิตก็มีระบบคลองส่งน้ำอยู่ด้วย แต่ว่าเป็นขนาดที่ค่อนข้างเล็กแล้ว แต่ที่ค่อนข้างชัดเจนคือแถวคลองด่านบริเวณกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นระบบรับน้ำฝนหรือระบบรับน้ำนองจากแม่น้ำเข้าไปเก็บกักไว้ในพื้นที่เพื่อจะใช้นอกฤดูฝน

แหล่งน้ำหลักที่ผมเรียนแต่ต้น คือ ในเขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ ให้ดูภาพเป็นเลา ๆ นำแสดงให้เห็นแต่ละปี แกนตั้งเป็นปริมาณน้ำในอ่าง แกนนอนเป็นช่วงเวลา ตั้งแต่เดือนมกราคมเป็นต้นไป เรื่อยไปถึงสิ้นปี ปริมาณน้ำในอ่างในแต่ละปี แสดงให้เห็นว่าความผันแปรของน้ำในอ่างภูมิพล สิริกิติ์ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำต้นทุน ที่ผมเรียนว่าเรามีปริมาณฝนในหน้าฝน เราเก็บน้ำไว้ในฤดูฝนแต่ละปีเท่าไร เรามาเริ่มนับเอาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม จะเห็นว่าบางปีก็ต่ำ บางปีก็สูง ปีต่ำ ๆ ยกตัวอย่างเช่นปี พ.ศ.2537 วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2537 คือ ฤดูฝนปี พ.ศ. 2536 ฝนน้อย น้ำลงอ่างน้อย ฤดูแล้ง พ.ศ. 2537 ก็น้อยไปด้วย ทำนองเดียวกันปี พ.ศ.2542 คือต้นปีนี้ ปีที่แล้วค่อนข้างแล้งพอสมควร ฝนน้อย หน้าแล้งปีนี้น้ำในอ่างก็น้อย น้ำในอ่างที่ผมเรียนคือน้ำต้นทุน น้ำที่เราพูดกันว่าเป็นน้ำต้นทุน เป็นภาษาที่เราพูดกันอยู่

ในปีที่ช่วงดินดี คือ ใน ปี พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2539 น้ำค่อนข้างดี ปริมาณน้ำ 12,000–14,000 คิวบิกเมตร ค่อนข้างมาก เป็นปีที่เรามีน้ำมาก สมบูรณ์ แล้งนั้นก็มีปัญหาน้อย และปีที่มีปัญหามาก ๆ ก็คือแล้ง ปี พ.ศ.2537 ที่มี 2,000 ก็ดี 4,000 ก็ดี เมื่อต้นปีนั้นมี 4,000 ก็มีปัญหาเรื่องการบริหารการจัดการน้ำว่า หน้าแล้ง 6 เดือนที่ต้องเดินน้ำกันตลอด ต้องทำอย่างไร เราก็มาสร้างเกณฑ์ขึ้นมาว่า โดยต้นทุนที่เรามีอย่างนี้ เรานำมาใช้กิจกรรมอะไรบ้าง ซึ่งตัวเลขเหล่านี้ออกมาได้จากคณะทำงานของกระทรวงเกษตรฯที่เราตั้งเป็นคณะทำงานขึ้นมา ว่ามาตรการในการจัดการเรื่องน้ำ ในการจัดสรรน้ำในโครงการเจ้าพระยาใหญ่รวมทั้งจังหวัดพิษณุโลกด้วย ต้องเดินอย่างไรบ้าง

เรามีบทบาทหรือกิจกรรมการใช้น้ำอยู่ประมาณ 5 กิจกรรมหลัก อันดับแรก *เราให้ความสำคัญว่าน้ำกินน้ำใช้ ต้องมีก่อน* คนเราถ้าไม่มีน้ำกิน น้ำใช้ อย่างที่อาจารย์ได้เรียนว่า ถ้าไม่มีน้ำคนเราก็ไม่มีชีวิตอะไรทำนองนั้น เพราะฉะนั้น เราให้ความสำคัญว่าน้ำกิน น้ำใช้ น้ำอุปโภคบริโภค ต้องมีก่อนเป็นอันดับแรก ***อันดับต่อมา*** *คือน้ำที่ใช้กับกิจกรรมการปลูกพืชฤดูแล้ง* จะเป็นนาปรัง พืชไร่ พืชผัก อะไรก็แล้วแต่ ***กิจกรรมที่ 3*** *เราเห็นใจเกษตรกรพี่น้องที่เป็นชาวเรือ ต้องใช้เรือในการสัญจร* ในการขนส่งพืชเกษตร ***กิจกรรมที่ 4*** คล้าย ๆ กิจกรรมที่ 1 *คือ การประปานครหลวง* หลายคนเพ่งเล็งว่าทำไมไปช่วยคนกรุงเทพมหานครก่อน แต่ในข้อเท็จจริง เราแบ่งให้ในปริมาตรใกล้เคียงกันกับลำดับที่หนึ่ง *ส่วนเรื่องผลักดันน้ำเค็มปากแม่น้ำเจ้าพระยา ปากแม่น้ำท่าจีน เราให้ความสำคัญเป็นลำดับสุดท้าย* คือถ้าไม่มีน้ำเหลือ จะไม่มีการจัดสรรน้ำในส่วนนี้ให้ ยอมให้น้ำเค็มเข้ามาในแม่น้ำเจ้าพระยา อาจจะมาถึงอำเภอบางไทร อาจจะมาถึงจังหวัดปทุมธานี หรืออาจจะมาถึงทางฝั่งแม่น้ำท่าจีน อำเภอบางเลน ก็แล้วแต่

ดูปริมาตรที่เราจัดสรรให้ในแต่ละกิจกรรม เทียบย้อนหลังไปประมาณ 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536– พ.ศ. 2537 เมื่อวันที่ 1 มกราคม ทุกปี จะมีน้ำต้นทุนจัดสรรให้

1มกราคม พ.ศ. 2536 5,000 ล้านลูกบาศก์เมตร

1มกราคม พ.ศ. 2537 มีแค่ 2,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งต่ำสุดในประวัติการที่เคยมี

ปี พ.ศ. 2538 โชคดีมาก ๆ ปีนั้นฝนดีมาก มีถึง 12,000 ล้านลูกบาศก์เมตร

ปี พ.ศ. 2539 มีถึง 14,000 ล้านลูกบาศก์เมตร

ปี พ.ศ. 2540 ก็มี 12,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ลดลงมาอีก

ปี พ.ศ. 2541 มี 8,000 ล้านลูกบาศก์เมตร

ปี พ.ศ. 2542 คือ ปีนี้ที่ผ่านไปไม่กี่วัน มีแค่ 3,900 ล้านลูกบาศก์เมตร

ท่านเห็นความผันแปรของน้ำต้นทุนเหล่านี้ ค่อนข้างจะมีความผันแปรสูง อาจจะน้ำมาก 2 ปี แล้ง 5 ปี แล้งอยู่ตรงไหน *ถ้าน้ำต่ำกว่า 8,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างมีปัญหาคือไม่พอกับการใช้น้ำ แต่ถ้าเกิน 8,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ณ วันที่ 1 มกราคม เราถือว่าอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ เกิน 10,000 ล้านลูกบาศก์เมตรขึ้นไป เรา*

สนุกสนานกับการใช้น้ำมาก ยกตัวอย่างปี พ.ศ. 2538 – 2539 แต่ถ้าต่ำกว่า 8,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ยกตัวอย่าง ปี พ.ศ. 2541ก็ดี ปี พ.ศ. 2542 ก็ดี เราเริ่มจะมีปัญหา ต้องมีการเข้มงวดในการใช้น้ำในทุกกิจกรรม เพราะฉะนั้น เมื่อต้นทุนเป็นอย่างนี้ก็มาแบ่งจัดสรรว่า ในแต่ละกิจกรรม ควรจะใช้ในกิจกรรมละเท่าไหร่ ลำดับแรกก่อนน้ำประปานครหลวง ตัวนี้ท่านคงเห็นภาพชัด ๆ ปกติการประปานครหลวงได้วันละประมาณ 4 ล้านกว่าลูกบาศก์เมตร ค่อนข้างมาก ใน 6 เดือน 180 วัน ให้สูงสุด ให้ถึง 750 ล้านลูกบาศก์เมตร แต่ในปีที่มีปัญหา เราลดได้แค่บางส่วนเท่านั้นเอง คงไม่ได้ลดไปครึ่งหนึ่งหรือลดไปเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ คงเป็นไปไม่ได้ ยกตัวอย่าง อย่างวันที่ 1 มกราคม ปี พ.ศ. 2537 ช่วงนั้นเขาใช้ 650 ล้านลูกบาศก์เมตร ลดแค่ 100 ล้านลูกบาศก์เมตร คือ 550 เขามีปัญหามาก ๆ คือต้องไปเจาะบ่อบาดาลเป็น 200–300 บ่อ เพื่อช่วยเสริมให้การใช้น้ำประปานครหลวงมีปัญหาน้อยที่สุดนะครับ ในปี พ.ศ. 2538 พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2540 ไม่มีปัญหา ปี พ.ศ. 2541 น้ำต้นทุนจะมีปัญหาบ้าง แต่ก็ให้ยืน คือตรงนั้น เพราะว่าไปกระทบเข้าก็มีปัญหาพอสมควร ปี พ.ศ. 2542 ปีนี้ก็ลดลงมา 100 ก็ค่อนข้างจะมีปัญหา ตรงนี้เป็นเรื่องภายในของเขาที่ต้องแก้ปัญหาตรงนั้น อย่างไรก็ตามคนที่กระทบกระเทือนมากคือ ชาวเรือ บางปีเราไม่มีน้ำจืดให้เดินเรือเลย ปี พ.ศ. 2537 ไม่มี ปีนี้ก็ไม่มี เพราะฉะนั้นท่านที่มีญาติเป็นชาวเรือคงจะรู้คำตอบได้ดีที่สุด มีปัญหาเดือดร้อนที่สุด น้ำไม่มีให้เดินเรือ กิจกรรมการเดินเรือของเขาต้องหยุดไป 4 เดือนถึง 6 เดือน ตรงนี้เราเห็นใจมาก แต่ก็เป็นสภาวะบังคับจะต้องเป็นอย่างนี้ น้ำส่วนที่เหลือเราก็ไปให้เรื่องการผลักดันน้ำเค็มบ้าง ต้องลดลงเพียงครึ่งหนึ่ง อะไรทำนองนั้น น้ำที่เราให้ในลักษณะค่อนข้างจะยืนพื้น คือน้ำอุปโภคบริโภค ปกติเราใช้น้ำ 1,800 1,600 ล้านลูกบาศก์เมตร อะไรก็แล้วแต่ ปี พ.ศ.2537 เราให้ครึ่งเดียวคือ 700 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งไม่ถึงครึ่ง ปี พ.ศ.2542 ก็เช่นเดียวกัน ให้แค่ 700 ล้านลูกบาศก์เมตร ท่านที่อยู่ในทุ่ง ตอนปลายเดือนมกราคม ปลายเดือนกุมภาพันธ์ เดือนมีนาคมปีนี้ คงเห็นภาพนะครับ หลายพื้นที่ไม่มีน้ำกิน น้ำในคลองแห้งขอด เพราะน้ำในคลองที่ส่งมาต้นคลองสูบไปหมด ตรงปลายคลองจึงไม่มีน้ำใช้ ซึ่งมีปัญหาค่อนข้างมาก ร้องเรียนมาตลอด ตรงนี้คือลักษณะมาตรการการจัดการเรื่องน้ำ การจัดสรรเรื่องน้ำ และถามว่าในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้เท่าไหร่ คลองที่เรานำเสนอมาแล้ว คือคลองนำน้ำมาให้ท่าน จะได้เท่าไหร่ เดี๋ยวคุณนพพรกับคุณอุดมจะพูดตรงนี้ได้ ว่าปีนี้หรือปีไหนก็แล้วแต่ที่มีปัญหาเรื่องน้ำว่าต้นทุนน้อยได้เท่าไหร่ แต่ถ้าปีที่มีน้ำค่อนข้างสมบูรณ์ก็ตกลงก็อยู่ในหลักการที่ใช้ได้ จากมาตรการตัวนี้เรามาแตกลูกลงรายละเอียด ว่าในแต่ละสัปดาห์ ในแต่ละเดือน ควรใช้น้ำได้อย่างไร ผมเรียนนิดหนึ่งในภาพกว้างว่า ก่อนจะถึงในเขตพื้นที่หรือคลอง ฝั่งซ้ายแม่น้ำเจ้าพระยาเจ้าก็ดี ฝั่งขวาแม่น้ำเจ้าพระยาก็ดี ควรจะได้ซักเท่าไหร่ใน 6 เดือนฤดูแล้ง ยกตัวอย่างฝั่งตะวันตกปีนี้ทั้งหมดใน 6 เดือนให้ 1,200 ล้านลูกบาศก์เมตร ท่านเห็นไหม นี่เป็นการแบ่งน้ำในภาพรวมก่อน แบ่งกันเหมือนขายของ ฝั่งตะวันออกเอาไป 900 ล้านลูกบาศก์เมตรพอที่เหลือลงท้ายเขื่อนเจ้าพระยา อีก 1,000 ล้านลูกบาศก์เมตรเพื่อการประปานครหลวง หรือการผลักดันน้ำเค็ม สามตัวนี่รวมแล้วก็คือน้ำที่วางแผนจากเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ ส่วนหนึ่งจัดสรรให้ในทุ่งตอนบนด้วยครับ ที่จังหวัดพิษณุโลกบ้าง ที่เหนือจังหวัดนครสวรรค์บ้าง เป็นตัวเลขที่ให้เป็นดุ๊กตาขึ้นไป เพราะฉะนั้นในพื้นที่ในฝั่งตะวันออกก็ดี ฝั่งตะวันตกก็ดี โดยตัวเลขเหล่านี้ก็จะเข้าสู่ในระดับสำนักงานชลประทานที่ 8 สำนักงานชลประทานที่ 7 จะไปจัดการในคลองที่ผมเรียนตั้งแต่ต้น แต่ละคลองหรือแต่ละโครงการจะได้น้ำในสัปดาห์ละเท่าไหร่ รายละเอียดผมจะไม่กล่าวตรงนี้นะครับ

ในข้อเท็จจริงเราก็บอกว่า เพราะฉะนั้นการเอาน้ำจากเขื่อน 2 เขื่อนในแต่ละสัปดาห์ ทั้งหมดมี 26 สัปดาห์ ใน 6 เดือน ในแต่ละสัปดาห์เขื่อน 2 เขื่อนต้องปล่อยน้ำให้กับโครงการเจ้าพระยาใหญ่วันละกี่ล้านลูกบาศก์เมตร ท่านคงได้ยินข่าวอยู่เสมอ ๆ ว่า วันนี้ปล่อย 10 ล้าน 12 ล้าน 15 ล้าน สัปดาห์นี้ปล่อย 20 ล้าน สัปดาห์หน้าปล่อย 25 ล้าน

ปี พ.ศ. 2541เป็นปีที่เราบอกว่า น้ำยังพอใช้ได้อยู่ สูงสุดปล่อยถึงวันละ 50 ล้านลูกบาศก์เมตร

ปีนี้ปี พ.ศ. 2542 น้ำลดไปกว่าปี พ.ศ. 2541ครึ่งหนึ่ง ปี พ.ศ.2541เรามีน้ำ 8,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ปีนี้มีแค่ 3,900 หรือเกือบ ๆ 4,000 คือครึ่งหนึ่งทุกอย่าง ท่านก็จะเห็นว่าก็เหมือนกับหาร 2

ปีค่อนข้างจะปกติ คือเกือบจะปกติก็ว่าได้ เราระบายสูงสุดในช่วงที่แล้งจัด ๆ คือช่วงปลายกุมภาพันธ์ ต้นมีนาคม ระบายได้ถึงวันละ 50 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน ปีนี้ตั้งเป้าไว้นะครับวันหนึ่งอย่างเก่งไม่เกินวันละ 25 ล้านลูกบาศก์เมตร

นี่คือเกณฑ์ในการบริหารจัดการน้ำทุกSECTORในทุกกิจกรรม แล้วมาดูว่าต้องนำน้ำจากเขื่อนแต่ละวันเท่าไหร่ สูงสุดคือ วันละ 25 ล้าน ไปเรื่อย ๆ มาถึงปลายเดือนมีนาคมเริ่มมีปัญหามากขึ้น ที่มีปัญหาไม่ใช่เพราะว่าคนกินน้ำมากขึ้น ไม่ใช่ ปัญหาคือกิจกรรมการปลูกพืชฤดูแล้งไม่เป็นไปตามกติกา กติกาเราบอกว่าต้องทำเท่านั้นไร่ เท่านี้ไร่ ในพื้นที่เหล่านี้กำหนดไว้หมดแล้ว แต่ในความเป็นจริงเกษตรกรไม่ได้ปฏิบัติตามนั้น พื้นที่ก็ปลูกขึ้นไปมากกว่าปกติเกือบ 2 เท่า ตรงนี้จึงเป็นสิ่งที่เกินวิสัยที่เราจะคุมตรงนี้ ให้อยู่ในกติกาได้ เพราะฉะนั้นน้ำที่ส่งมาต้นคลอง แน่นอน ผู้อยู่ต้นคลองมีสิทธิในการใช้น้ำก่อนก็สูบไปใช้ก่อน โดยที่เราไม่สามารถไปทำอะไรได้มากกว่าที่จะไปห้ามเขาด้วยวาจาเท่านั้นเอง นี้คือปัญหาถึงปลายเดือนมีนาคมที่ผ่านมา ท่านคงจำได้ หลายพื้นที่เริ่มมีปัญหาพอสมควรว่าน้ำไม่พอใช้ทั้งน้ำอุปโภคบริโภค ทั้งการเกษตร แต่ว่าเป็นที่โชคดี ว่าก่อนสงกรานต์ฝนปีนี้ตกตลอดเลย ท่านจะเห็นว่าที่เราวางแผนไว้เดิม คือวันละ 20 กว่าล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน ลดลงไปเรื่อย ๆ เหลือวันละ 10 ล้านในช่วงเดือนพฤษภาคม ฝนตกตั้งแต่วันสงกรานต์ เมื่อฝนตก ที่ผมเรียนตั้งแต่ต้น น้ำที่ตกเหนือเขื่อนทั้งหมด เราจะเก็บไว้ น้ำที่ตกใต้เขื่อนคือตกในพื้นที่ ก็แน่นอนคือชาวบ้านได้ทำนาปรังได้ตามปกติโดยใช้น้ำฝนไม่ต้องใช้น้ำเขื่อน เราก็ไม่จำเป็นต้องเอาน้ำจากเขื่อนระบายเข้ามาใส่

เมื่อประมาณกลางเดือนพฤษภาคมเราหยุดการระบายน้ำจาก 2 เขื่อนใหญ่ หยุดการระบาย ถึง ณ วันนี้ เริ่มมีการระบายเล็กน้อยเพราะเกิดภาวะฝนทิ้งช่วง อย่างน้อยต้องเอาน้ำมาเพื่อกินเพื่อใช้ แถวจังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดอุตรดิตถ์ วันละ 2 ล้านกว่าลูกบาศก์เมตร ตอนนี้ทำเป็นอย่างนั้น ก็จะเห็นว่าช่วงนี้เป็นช่วงที่เราได้กำไรจากฝนที่ตกมาก ๆ เมื่อเดือนที่ผ่านมาเกษตรกรสามารถใช้น้ำฝนได้ทั้งหมด นาปรังรอดไปได้โดยไม่มีความเสียหาย อาจจะเสียหาย น้ำท่วมด้วยซ้ำเพราะฝนตกหนักไป แต่น้ำในเขื่อนที่ตกมาทุกหยดเก็บได้หมด ตอนนี้อยู่ในระหว่างการเก็บกักอยู่อย่างเต็มที่ ถ้าไม่จำเป็นก็คงไม่มีการปล่อยน้ำมาใช้ ในภาวะช่วงจากนี้ไป ถึงแม้ในฤดูฝนจะเกิดขึ้นก็ตาม คิดว่าจะพยายามเก็บน้ำทั้งหมดไว้ในเขื่อนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อไว้ใช้ในปีหน้า อย่างที่ท่านอาจารย์ได้เรียนแต่ต้นว่าปีหน้าจะมีอะไรเกิดขึ้น บอกไม่ได้ ค่อนข้างจะมีปัญหาอยู่พอสมควรในเรื่องของน้ำ ผมขอกราบเรียนแค่นี้ตรงนี้ครับ เดี๋ยวในรายละเอียด ทางคุณนพพรกับคุณอุดมคงบอกว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเอาน้ำจากคลองของผมไปได้อย่างไร และจัดการอย่างไร ขอบคุณมากครับ

คุณนพพร ชัยพิชิต : ก่อนอื่นกระผมขออนุญาตเรียนชี้แจงที่ผมได้นำเสนอตั้งแต่ช่วงแรกว่า พื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ถ้าแบ่งตาม 25 ลุ่มน้ำ จะมีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 2 หมื่นไร่เศษ แต่พอทางอาจารย์วิรัดน์ได้บรรยาย ปรากฏว่าพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาทั้งหมดประมาณ 1 แสน 7 หมื่นไร่ ซึ่งพื้นที่ในส่วนนี้จะรวมถึงลำน้ำสาขาที่อยู่ในบริเวณต้นน้ำด้วย เพราะว่าในการจัดแบ่งลุ่มน้ำเป็น 25 ลุ่มน้ำ ในลำน้ำสาขา ปิง วัง ยม น่าน ก็จะแยกเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำต่างหาก เพราะฉะนั้นถ้าพูดถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่ผมเรียนตั้งแต่แรก คือเฉพาะตัวแม่น้ำเจ้าพระยาเท่านั้นเองนะครับ

ลำดับต่อไปนี้ผมจะขออนุญาตนำเสนอเกี่ยวกับภาพรวมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา *สำหรับจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1 ล้าน 6 แสนไร่ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ตามหลักของทางชลประทาน*

ส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตชลประทาน สำหรับพื้นที่ที่อยู่ในเขตชลประทานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่อยู่*ในเขต 16 อำเภอ*จะเป็นพื้นที่ในเขตชลประทาน*ประมาณ 1 ล้าน 4 แสน 7 หมื่นไร่ หรือประมาณ 93% ของพื้นที่ทั้งจังหวัด สำหรับพื้นที่ในส่วนที่เหลือ อีกประมาณ 7 % เศษก็จะเป็นพื้นที่ที่อยู่ในนอกเขตชลประทาน* สำหรับพื้นที่ส่วนนี้จะ*ประกอบด้วยพื้นที่ในบริเวณเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและพื้นที่ชุมชนที่อยู่ในบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และอีกส่วนหนึ่งก็จะเป็นพื้นที่บริเวณทุ่งบางไทร*

พื้นที่บริเวณที่อยู่ในเขตชลประทานประมาณเกือบ 1 ล้าน 5 แสนไร่ จะอยู่ในเขตของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาจำนวนทั้งหมด 13 โครงการ สำหรับโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาทั้ง 13 โครงการ ก็จะแยกออกเป็น 2 ฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา ก็คือฝั่งตะวันออก ฝั่งตะวันออกหรือฝั่งซ้าย การที่เราจะเรียกว่าฝั่งซ้ายหรือฝั่งขวา ตามหลักเกณฑ์ของทางชลประทานเราจะมองตามทิศทาง ก็ไหลฝั่งซ้ายก็คือทางด้านซ้ายมือ

พื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาหรือฝั่งซ้ายก็จะอยู่ในเขตความรับผิดชอบ ของสำนักชลประทานที่ 8 จะประกอบด้วยโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา 7 โครงการ ที่มีพื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ *หนึ่ง* โครงการโคกกระเทียม *สอง* โครงการเริงราง *สาม*

โครงการป่าสักใต้ *สี่* โครงการมหาราช *ห้า* โครงการคลองเพรียวสาวไห้ *หก* โครงการ รังสิตเหนือ เจ็ด โครงการป่าสักใต้

สำหรับทางฝั่งขวามือหรือฝั่งตะวันตก จะอยู่ในเขตความรับผิดชอบของสำนักชลประทานที่ 7 จะประกอบด้วยโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาจำนวน 6 โครงการ เริ่มตั้งแต่โครงการชัณสูตร โครงการยางมณี โครงการผักไห่ โครงการเจ้าเจ็ดบางยี่หน โครงการบางบาล และโครงการพระยาบันลือ

สำหรับคลองส่งน้ำของชลประทานที่จะรับน้ำมาแจกจ่ายให้กับพื้นที่ชลประทานทั้ง 2 ฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา จะได้จากคลองสายหลักที่สำคัญอยู่ 3 สาย ***ฝั่งตะวันออกหรือฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา*** *จะมีคลองชัยนาท–อยุธยา* ซึ่งมีความยาวประมาณ 120 กม. สามารถรับน้ำได้สูงสุด 75 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ปากคลองก็อยู่บริเวณเขื่อนเจ้าพระยา–จังหวัดชัยนาท แต่ปลายคลองจะอยู่ในเขตท้องที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา สำหรับ*อีกสายหนึ่งก็คือคลองชัยนาท–ป่าสัก* จะมีปากคลองที่รับน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาในท้องที่อำเภอนโรมย์ จังหวัดชัยนาทเช่นเดียวกัน ส่วนปลายคลองจะมาบรรจบกับแม่น้ำป่าสักบริเวณหน้าเขื่อนพระราม 6 ในเขตอำเภอท่าเรือ นอกจากนี้ยังมี*คลองที่รับน้ำจากแม่น้ำป่าสักอีก 1 สายที่เป็นคลองสายใหญ่จากเขื่อนพระราม 6* ที่ทำหน้าที่ทดน้ำในแม่น้ำป่าสักรวมทั้งน้ำส่วนหนึ่งที่ระบายผ่านคลองชัยนาท–ป่าสักมาลงแม่น้ำป่าสัก จะทดน้ำเข้าสู่คลองระพีพัฒน์สายใหญ่ *หลังจากส่งเข้าคลองระพีพัฒน์สายใหญ่จะมีคลองแยกเรียกว่า คลองนครหลวง* ซึ่งเป็นคลองที่จะนำน้ำมาแจกจ่ายให้กับพื้นที่ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา *จะมีคลองชลประทานที่รับน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาในบริเวณหน้าเขื่อนเจ้าพระยาเช่นเดียวกัน คือคลองแม่น้ำน้อย* ซึ่งมีปากคลองอยู่ที่แถวบริเวณบรมธาตุ และคลองสายนี้ก็จะส่งน้ำสู่โครงการชัณสูตร ยางมณีแล้วเรื่อยมาจนถึงท้องที่ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตามที่ผมนำเรียน ทุกท่านก็ คงจะนึกภาพออกว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถ้ามองตามลุ่มน้ำแล้วก็จะเป็นพื้นที่ที่อยู่บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ซึ่งจะรับภาระค่อนข้างมากหรือรับภาระหนักในเรื่องของปัญหาน้ำท่วม ดังเช่น อ.วิรัตน์ได้อภิปรายมา แต่ในขณะเดียวกันในแง่ของการรับประโยชน์จากระบบชลประทาน เป็นบริเวณพื้นที่ที่อยู่ปลายคลองส่งน้ำ ตรงนี้ที่จะไม่มีปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีปัญหาเกี่ยวกับปริมาณน้ำต้นทุนจำกัด กว่าที่จะส่งน้ำมาถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก็จะผ่านท้องที่หลาย ๆ จังหวัด ซึ่งเกษตรกรหรือราษฎรที่อยู่บริเวณต้นน้ำและกลางน้ำก็จะนำน้ำไปใช้ในกิจกรรมการใช้น้ำที่ต้องการ กว่าที่ปริมาณน้ำจะมาถึงที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก็จะทำให้เหลือปริมาณน้ำค่อนข้างน้อย ถ้าในกรณีที่เราส่งน้ำเข้าคลองส่งน้ำทั้ง 3–4 สายที่ผมเรียนนะครับ ค่อนข้างจำกัดโอกาสที่น้ำจะมาถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็แทบจะไม่มี ซึ่งเรื่องนี้ทางท่านนายอำเภอบ้านแพรก ท่านนายอำเภอชูเกียรติ ก็คงจะทราบรายละเอียดดีนะครับ เพราะว่าอำเภอบ้านแพรก ก็เป็นอำเภอที่อยู่ในบริเวณที่รับน้ำจากปลายคลองชัยนาท–อยุธยา และก็ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ แม้แต่ในช่วงฤดูฝนถ้าหากเกิดภาวะฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วง

ผมจะขออนุญาตนำเรียน สภาพของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา *การที่เราจะบริหารจัดการน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาทั้ง 3 ประการที่เป็นปัญหาหลักในเรื่องของน้ำ ก็คือปัญหาน้ำขาดแคลน ปัญหาน้ำท่วม และปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของน้ำ*

*ผมจะเริ่มในประเด็นที่ว่า****การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ*** *หรือน้ำขาดแคลนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* จังหวัดพระนครศรีอยุธยานี้โดยสภาพภูมิประเทศค่อนข้างมีข้อจำกัด เพราะไม่มีทำเลที่จะสามารถก่อสร้างโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่หรือขนาดกลางได้เลย เพราะว่าเราไม่มีแหล่งต้นน้ำลำธารในเขตจังหวัด และบริเวณสภาพพื้นที่ของจังหวัดทั้งหมดเป็นที่ราบหรือบางแห่งก็เป็นที่ลุ่ม เพราะฉะนั้นการที่เราจะก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำหรืออ่างเก็บน้ำจะไม่สามารถกระทำตรงนี้ เป็นข้อจำกัดหรือทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับน้ำขาดแคลนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพราะว่าน้ำส่วนใหญ่ ถ้าไม่นับรวมถึงน้ำฝนซึ่งจะขึ้นอยู่กับแต่ละปีว่าฝนจะตกมากน้อยแค่ไหน *น้ำส่วนที่จะใช้ในกิจกรรมการใช้น้ำของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาต้องอาศัยแหล่งน้ำต้นทุนจากแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีแหล่งเก็บกักน้ำที่เขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์และแหล่งน้ำต้นทุนอีกแห่งหนึ่งคือจากแม่น้ำป่าสัก* แต่ก็นับว่าโชคดีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทานศึกษาและก่อสร้างโครงการเขื่อนป่าสัก ซึ่งขณะนี้แทบจะเรียกว่าเกือบจะแล้วเสร็จสมบูรณ์ 100% สามารถเก็บกักน้ำได้ตั้งแต่ฤดูฝนปีที่ผ่านมาเป็นต้นไป ซึ่งขณะนี้ทราบว่าสามารถ

เก็บกักน้ำได้ประมาณ 300 กว่าล้านลูกบาศก์เมตร ถ้าหากเก็บกักน้ำได้สูงสุดจะสามารถเก็บได้ถึง 960 ล้านลูกบาศก์เมตร เพราะฉะนั้น*ถ้าเรามีแหล่งน้ำจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิมาช่วยเสริมอีกทางหนึ่ง ก็จะทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะเป็นจังหวัดที่ได้รับประโยชน์จากเขื่อนป่าสักพอสมควร* นอกจากนี้ในเรื่องของปัญหาน้ำท่วมก็จะเบาบางลงโดยเฉพาะปัญหาน้ำท่วมที่เกิดจากอิทธิพลของแม่น้ำป่าสัก เนื่องจากว่าเรามีการเก็บน้ำไว้แล้ว สำหรับประเด็นต่อไป คือ ในเรื่องของปัญหาการขาดแคลนน้ำของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะนำเรียนว่านอกจากแหล่งน้ำที่ใช้อยู่ทุกวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นน้ำฝนหรือน้ำจากเขื่อนภูมิพล เขื่อนป่าสักหรือเขื่อนสิริกิติ์ การที่จะพัฒนาแหล่งน้ำหรือจัดหาน้ำในเขตของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเองก็คงจะมีข้อจำกัดเนื่องจากสภาพพื้นที่ ดังที่นำเรียนข้างต้น แต่ในจุดนี้*พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทานจัดหาแหล่งน้ำ ช่วยเหลือราษฎรในเขตอำเภอบ้านแพรก โดยการขุดลอกคลองธรรมชาติ คลองระบายน้ำสายต่าง ๆ ที่มีสภาพตื้นเขิน รวมทั้งบูรณะพัฒนาหนองบึง* เพื่อที่จะเก็บกักน้ำในช่วงฤดูฝนที่มีน้ำมาก นำไปใช้ในช่วงฤดูแล้งหรือในช่วงที่เกิดปัญหาฝนทิ้งช่วง และการดำเนินการดังกล่าวก็ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ ปีพ.ศ.2535 พ.ศ.2536 และในปี พ.ศ.2541 พระองค์ท่านก็ยังได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติม เพื่อจัดหาน้ำช่วยเหลือพื้นที่ในบริเวณดังกล่าวเพิ่มขึ้น ซึ่งขณะนี้ก็ยังอยู่ในระหว่างการดำเนินงานยังไม่แล้วเสร็จ ในจุดนี้ก็เป็นแนวทางที่เราจะสามารถพัฒนาแหล่งน้ำอื่น ๆ ที่เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ ห้วย หนอง คลอง บึง ต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากมายในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อที่จะได้มีแหล่งเก็บกักน้ำของแต่ละชุมชน ของแต่ละหมู่บ้าน ในการช่วยแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับน้ำขาดแคลน

*อีกประการหนึ่งคือ**ปัญหาเกี่ยวกับน้ำท่วม**ที่เกิดจากอิทธิพลของน้ำเหนือหรือน้ำหลาก* ก็คงจะต้องแก้ไขปัญหากันต่อไป เนื่องจากปัจจุบันระบบป้องกันน้ำท่วมที่กรมชลประทานได้ดำเนินการไว้แล้ว ก็สามารถป้องกันน้ำท่วมได้เพียงระดับหนึ่ง *ถ้ายกตัวอย่างเป็นปริมาณน้ำที่ระบายผ่านเขื่อนเจ้าพระยา ทุกท่านคงพอจะนึกภาพออกว่าเขื่อนเจ้าพระยาเป็นเขื่อนทดน้ำหรือเขื่อนระบายน้ำ ไม่ใช่เป็นเขื่อนเก็บกักน้ำเพราะฉะนั้นถ้าหากมีน้ำเหนือหลากมาเนื่องจากมีฝนตกหนักในบริเวณต้นน้ำ เขื่อนเจ้าพระยาจำเป็นที่จะต้องเปิดน้ำให้น้ำสามารถไหลไปได้ตามธรรมชาติ* เพราะว่าถ้าไม่เปิดระบายน้ำ ระดับน้ำทางด้านเหนือเขื่อนจะเอ่อท้นท่วมคันกั้นน้ำด้านหน้าเขื่อนเจ้าพระยาทั้งสองฝั่ง ทำให้ความเดือนร้อนเสียหายให้กับชุมชนและพื้นที่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ดังนั้นจะพบว่า***ระบบป้องกันน้ำท่วมในแม่น้ำเจ้าพระยาจะสามารถป้องกันได้ระดับหนึ่ง*** คือ ระบายน้ำผ่านเขื่อนเจ้าพระยาประมาณ 3,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที *แต่อาจจะเกิดปัญหาน้ำท่วมหรือน้ำล้นตลิ่งในบริเวณที่เป็นลุ่มต่ำบริเวณจังหวัดอ่างทอง หรือบริเวณจังหวัดพระนครศรีอยุธยาบางพื้นที่* แต่ระบบป้องกันน้ำท่วมโดยคันกั้นน้ำของกรมชลประทานยังสามารถป้องกันไว้ได้ แต่ถ้าเปรียบเทียบปีพ.ศ. 2538 ซึ่งเป็นปีที่มีน้ำมากเป็นประวัติการณ์ปีนั้นกรมชลประทานจะต้องระบายน้ำผ่านเขื่อนเจ้าพระยามีปริมาณสูงถึง 4,500 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ซึ่งปริมาณน้ำในขนาดนี้ระบบป้องกันน้ำท่วมหรือคันกั้นน้ำที่สร้างไว้ไม่สามารถรับได้ ก็เกิดปัญหาน้ำล้นคันกั้นน้ำหลายจุดตั้งแต่แถวอำเภอมีนบุรี ตั้งแต่จังหวัดชัยนาทลงมา น้ำส่วนหนึ่งก็จะทะลักไหลบ่าเข้ามาท่วมพื้นที่ทำความเสียหายให้กับพื้นที่การเกษตรจำนวนมากมาย ในจุดนี้ถ้าถามว่าเราสามารถที่จะป้องกันให้เบ็ดเสร็จหรือป้องกันปัญหาทั้งร้อยเปอร์เซ็นจะทำได้หรือไม่ ถ้าพูดถึงในแง่วิศวกรรมก็คงไม่มีปัญหา ถ้ามีงบประมาณเพียงพอการที่จะสร้างระบบป้องกันน้ำท่วมหรือเสริมคันกั้นน้ำให้สูงขึ้นเท่าไหร่สามารถทำได้ แต่จะต้องคำนึงถึงชุมชนส่วนใหญ่ที่อยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีอยู่ส่วนหนึ่งที่อยู่ริมแม่น้ำหรืออยู่ด้านนอกคันกั้นน้ำ ถ้าหากสร้างระบบคันกั้นน้ำให้สูงขึ้นกว่าเดิม ระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาก็ยิ่งเอ่อสูงขึ้น แล้วก็ทำความเดือนร้อนให้กับชุมชนที่อยู่ด้านนอกคันกั้นน้ำ

ในการบรรเทาปัญหาน้ำท่วมที่จะดำเนินการต่อไป กรมชลประทานได้มีการวางแผนที่จะควบคุมปริมาณน้ำในลำน้ำสาขาของแม่น้ำเจ้าพระยา *ปัจจุบันเราได้มีการควบคุมปริมาณน้ำ โดยการสร้างเขื่อนเก็บน้ำในลำน้ำสาขาที่สำคัญก็คือ ปิง วัง น่าน ยังขาดแต่แม่น้ำยม ในจุดนี้มีการศึกษาที่จะดำเนินการก่อสร้างโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น* แต่ไม่ทราบว่าจะดำเนินการก่อสร้างได้เมื่อไหร่ ถ้าหากสร้างได้ ***เขื่อนแก่งเสือเต้น***ก็จะสามารถเก็บกักน้ำไว้ในลุ่มน้ำยมไว้ประมาณ 1,200 ล้านลูกบาศก์เมตร บริเวณนี้จะเป็นแหล่งน้ำต้นทุนที่จะนำมาช่วยเหลือในบริเวณพื้นที่ด้านท้ายเขื่อนรวมถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วย นอกจากนี้ก็ยังมี***อ่างเก็บน้ำแควน้อยที่จังหวัดพิษณุโลกที่อยู่ในลุ่มน้ำน่าน*** กรม

ชลประทานได้มีการศึกษาโครงการที่จะก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ สามารถเก็บกักน้ำได้ถึง 1,300 ล้านลูกบาศก์เมตร ***และมีอ่างเก็บน้ำแม่วง ที่จังหวัดนครสวรรค์***จะเก็บกักน้ำได้ประมาณ 250 ล้านลูกบาศก์เมตร หากอ่างเก็บน้ำหรือเขื่อนเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่นำเรียน สามารถก่อสร้างแล้วเสร็จในระยะอันใกล้ ก็จะสามารถควบคุมปริมาณน้ำที่จะไหลลงมาถึงบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง โดยเฉพาะช่วงที่ผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้อีกเป็นจำนวนมาก

สำหรับพื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่เป็นที่ราบและบางแห่งค่อนข้างลุ่ม จะมีปัญหาเกี่ยวกับน้ำท่วมขัง เมื่อฝนตกหนักทำให้เกิดน้ำท่วมขังในบริเวณพื้นที่ลุ่ม ประกอบกับในช่วงนั้นจะมีน้ำหลากมาในแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย ดังนั้นการที่จะระบายน้ำบริเวณพื้นที่ที่เกิดน้ำท่วมขังจะทำได้ช้า หรือบางครั้งระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นสูง ก็อาจจะระบายไม่ได้ ตรงจุดนี้ก็คงมีวัชพืช ทำการขุดลอก กำจัดวัชพืช เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการระบายน้ำ และในขณะเดียวกันยังสามารถเป็นแหล่งเก็บกักน้ำ เรียกว่าลักษณะแก้มลิงคงพอจะได้ นอกจากนี้ยังมีจุดที่จะนำเรียนว่าในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากจะมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับน้ำขาดแคลนน้ำท่วม ก็จะมี***ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพน้ำ*** เพราะปัจจุบันมีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากมายภายในจังหวัด เพราะฉะนั้น*ถ้าหากไม่มีการควบคุมดูแลเกี่ยวกับ****การระบายน้ำจากโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ลงสู่แม่น้ำลำคลอง จะทำให้มีผลกระทบทำให้เกิดปัญหาน้ำเสียขึ้นได้ อีกประการหนึ่งคือปัญหา****น้ำเสียที่เกิดจากการใช้สารเคมีในด้านเกษตรกรรม* ตรงจุดนี้เช่นเดียวกัน ซึ่งไม่ทราบว่าในทางปฏิบัติเราจะสามารถควบคุมดูแลกันได้เพียงใด เนื่องจากเกษตรของเรามีการใช้สารเคมีทุกรูปแบบอย่างอิสระ โดยไม่มีมาตราการหรือหน่วยงานใดที่จะมาแก้ไขปัญหาได้ในระยะอันใกล้ ***อีกประการหนึ่งคือ ปัญหาระบายน้ำจากชุมชนลงสู่แม่น้ำลำคลอง*** จุดนี้ไม่ว่าจะเป็นชุมชนขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่จะมีปัญหาแทบทุกแห่ง โดยปกติ แหล่งน้ำธรรมชาติหรือแม่น้ำลำคลองจะเป็นบริเวณที่อยู่พื้นที่ลุ่ม น้ำใช้จากชุมชนหรือน้ำใช้จากกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องระบายลงสู่แม่น้ำลำคลองที่มีอยู่แล้ว *หากเราไม่มีการดูแล หรือไม่มีการบำบัด ไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย จะก่อให้เกิดผลกระทบของคุณภาพของน้ำโดยตรง*

คุณอุดม สกุลพราหมณ์ : *จังหวัดพระนครศรีอยุธยาฝั่งตะวันตกที่สำนักชลประทานที่ 7 รับผิดชอบ* *มีน้ำมาได้จากแม่น้ำน้อยเท่านั้น และก็ใช้โครงการยางมณี โครงการชัณสูตรเล็กน้อย พื้นที่ไม่กี่หมื่นไร่ และส่วนใหญ่มาจากโครงการผักไห่ โครงการเจ้าเจ็ดบางยี่หน* แต่น้ำที่ได้มาจากแม่น้ำน้อยทางลุ่มแถวภาคตะวันตกบริเวณอำเภอลาดบัวหลวง เราสูบน้ำมาช่วย สูบมาจากแม่น้ำท่าจีน เพราะฉะนั้นน้ำในทุ่งฝั่งตะวันตกได้เปรียบกว่าที่อื่น เพราะไม่ค่อยขาดแคลนเท่าไหร่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเรื่องน้ำท่วมคงจะไม่ค่อยกลัวเท่าไหร่ เพราะว่าเป็นตั้งแต่สมัยโบราณมาแล้ว หากที่ไหนน้ำไม่มีหรือน้ำไม่ท่วม ผิดปกติ เพราะฤดูน้ำน้ำต้องท่วม แต่ขณะนี้เราป้องกันได้เลย ไม่อยากให้มีน้ำท่วม

ข้อสำคัญที่สุดที่ท่านให้ความสนใจและได้มารับฟังกันตอนนี้ ผมคิดว่าจะ*ทำอย่างไรให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีน้ำใช้ในฤดูแล้งและสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์แบบหรือได้ตามความต้องการ*ที่ทั้งสองท่านได้กล่าวมาแล้วว่าปริมาณน้ำเราไม่มีเพิ่ม แหล่งน้ำมีอยู่แล้วแต่ไม่มีน้ำให้เก็บ ถ้าเราเก็บแล้วได้ 2 เขื่อนรวมกัน 1หมื่น 6 พันล้าน ถ้า 8 พันล้านขึ้นไปก็ใช้ได้อย่างอุดมสมบูรณ์ตามแนวคิดคุณวิรัตน์ว่า แต่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะถึง มันผันแปรไปเรื่อย เมื่อไม่ถึงเราก็มาจัดการน้ำตามที่ว่า อย่างปีที่ผ่านมาเราจะให้เข้าแม่น้ำน้อยมาไม่เกิน 15 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาทีเท่านั้น เพราะว่าแบ่งกันไปแล้วแบ่งตามที่คุณวิรัตน์ว่าคลองนั้นเท่านั้น คลองนี้เท่านี้ ถ้าเราจะเอามากกว่านั้นสายอื่นเขาก็ไม่มี หรือเราจะเอามามากกว่านี้ต้น ๆ ปี ปลายปีเราก็ไม่มี ก็ไม่มีผลักดันน้ำเค็ม ไม่มีส่งไปให้ประปานครหลวงทำ เพราะฉะนั้นเราจะใช้15ลูกบาศก์เมตรต่อวินาทีตลอดทำให้ปลายน้ำโดยเฉพาะถ้าหากว่าท่านอยู่ในเขตโครงการชัณสูตรปลาย ๆ แถวนาคู แถวผักไห่ตอนบน จะไม่มีน้ำใช้ ทำนาไม่ได้ และส่วนที่อื่น ๆ รองลงมานั้นพอสามารถที่จะทำนาได้ เพราะตามที่เรียนให้ท่านทราบแล้ว ได้รับน้ำมาจากทางด้านอื่นและก็น้ำทางตอนบนที่เขาเลิกใช้มันก็ไหลลงมาตกอยู่ตอนล่างเป็นที่ลุ่มก็ได้ใช้น้ำ ถ้าหากว่าจะเอาน้ำจากเขื่อนเจ้าพระยาที่ทำมาจริง ๆ กว่าจะมาถึงท่านก็กว่า 15 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที โครงการข้างบนก็ใช้หมดแล้ว ท่านใช้ที่ลอดประตูยางมณีมาประมาณ 3 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาทีเท่านั้นเอง แต่คิดว่ามันก็ทำให้พวกท่านลำบากถ้าหากว่ามีปัญหา *สรุปว่าถ้าท่านมีปัญหาเรื่องกิจการน้ำก็สามารถที่จะติดตามและสอบถามจากเจ้าหน้าที่ของเรา* แล้วก็ขออภัยโดยเฉพาะพวกเดินเรือปีที่แล้ว ทางกรมชลประทานประกาศหยุดเดิน

เรือตลอด แต่สามารถที่จะเดินเรือได้ถ้าหากว่ามีฝนตกทางด้านเหนือน้ำนิดหน่อย มีน้ำบ้างเราก็อนุโลม โดยโทรศัพท์ไปถามว่าจะเดินได้ไหม จะขึ้นไปได้ไหม หรือล่องลงได้ไหม เพราะว่าต้องใช้น้ำมาก สูง เรือหนักถึงจะเดินได้ เราก็จะอนุญาตเป็นคราว ๆ ไป อันนี้ผมก็คิดว่าท่านก็อาจจะฟังมามากแล้ว ตอนนี้อยากจะมีข้อปัญหาอื่น ๆ ก็ไว้สอบถามกันผมก็ยุติเพียงแค่นี้ก่อนนะครับ

วิทยากร : โดยสรุปคือว่าต้องดูน้ำต้นทุน น้ำต้นทุนมีแค่ไหนก็มีการจัดการน้ำให้เกิดประโยชน์ในแต่ละด้านได้ ทีนี้ถ้ามีน้ำแล้ว ในแม่น้ำเจ้าพระยาเราก็มีปัญหามาตลอดเวลา เราก็จะต้องมีการอนุรักษ์น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาให้ดี ในส่วนนี้ผมขอเชิญคุณหมอทวีเกียรติได้ช่วยกรุณาอภิปรายในช่วงนี้

นพ.ทวีเกียรติ บุญญไพศาลเจริญ : ทางชลประทานจัดสรรน้ำซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องปริมาณ *ในส่วนที่จะนำน้ำที่จะจัดสรรมาทำอย่างไร ให้น้ำมีคุณภาพใช้ได้ตลอดแล้วก็อย่างประหยัด จะสร้างจิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์น้ำอย่างไร ผมจะพูดถึงเรื่องนี้ว่าจะมีบทบาทอย่างไรในการควบคุมคุณภาพน้ำที่ได้รับจัดสรรมา* ไม่ว่าจะทางชลประทาน ทางแม่น้ำ ผมขออนุญาตพูดถึงคุณภาพน้ำในแม่น้ำก่อน

คุณภาพน้ำในแม่น้ำได้แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ปกติทางกรมอนามัยแบ่ง คุณภาพน้ำในแม่น้ำออกเป็น 5 ประเภท

ประเภทที่หนึ่ง คือ ดีมาก *โดยที่จะใช้ค่าออกซิเจนที่ละลายอยู่ในน้ำ ถ้ามากกว่า 7 มิลลิกรัมต่อลิตร ไม่มีสารเคมีปนเปื้อน ไม่มีโลหะหนัก ไม่มีไนเทรต* ก็ถือว่าอยู่ในประเภทดีมาก เกือบจะดื่มได้ แต่น้ำในลำธาร ตามน้ำตกที่ใส ๆ ที่เวลาเข้าไปอยู่ในป่าก็เอามาดื่ม ดื่มได้แต่ควรจะต้มก่อนเพื่อความปลอดภัยในเรื่องเชื้อแบคทีเรีย

ประเภทที่ 2 คือ อยู่ในระดับดี *คือมีค่าออกซิเจนละลายในน้ำประมาณ 6–7 มิลลิกรัมต่อลิตร ไม่มีโลหะหนักเช่นเดียวกัน* ซึ่งก็เป็นน้ำที่ส่วนใหญ่ อยู่ในภาคเหนือตอนบน

ประเภทที่ 3 คือ พอใช้ *ออกซิเจนเริ่มน้อยลง 4–6 มิลลิกรัมต่อลิตร แต่ก็ยังไม่มีโลหะ*

ประเภทที่ 4 คือ ไม่ควรใช้ *ค่าออกซิเจนอยู่ในระหว่าง 2–4 มิลลิกรัมต่อลิตร และเริ่มมีโลหะหนักแต่ก็น้อยกว่า 0.013 มิลลิกรัมต่อลิตร*

ประเภทที่ 5 ถือว่าห้ามใช้โดยเด็ดขาด *ใช้เฉพาะเดินเรือได้* คงหมายถึงน้ำในคลองแสนแสบหรือแถวกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีค่าออกซิเจนน้อยกว่า 1 มิลลิกรัมต่อลิตร ไม่มีสิ่งมีชีวิตอยู่ในน้ำได้ สิ่งมีชีวิตคงหมายถึงปลา แต่เชื้อแบคทีเรียคงมี และมีสารเคมีและก็มีพวกโลหะหนัก สารกำจัดศัตรูพืชมากกว่า 0.013 มิลลิกรัมต่อลิตร

น้ำทำไมถึงเสีย **สาเหตุที่ทำให้น้ำเสีย เกิดจาก**

หนึ่ง ขยะ

สอง น้ำใช้ในครัวเรือน

สาม น้ำใช้จากโรงงานและโรงพยาบาล

สี่ เกษตรกรรม ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง หรือจากการเลี้ยงสัตว์ ก็จะทำให้น้ำเสียได้ น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาหรือในแม่น้ำป่าสักใช้ตรวจไนเทรต ถ้ามีไนเทรตแสดงว่าใช้ปุ๋ยมาก ถ้ามีโลหะก็ใช้สารเคมีมาก ซึ่งตรงนี้อย่าเข้าใจผิด บางทีไม่ได้เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมอย่างเดียว แต่บางทีเกษตรกรรมก็มีส่วน ถ้าเป็นไปได้เกษตรกรก็มีส่วนช่วยในการดูแลน้ำได้

ห้า เกิดจากสิ่งปฏิกูล ซึ่งการถ่ายอุจจาระลงในแม่น้ำหรือมีบ้านเรือนแพอยู่ริมน้ำถ่ายอุจจาระลงไปทำให้น้ำเน่าเสีย

ในปี พ.ศ. 2538 ที่น้ำท่วมใหญ่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่อำเภอเสนา มีผู้ป่วยรายหนึ่งป่วยเป็นโรคอุจจาระร่วงอย่างแรงคล้าย ๆ กับอหิวาต์ แล้วถ่ายลงในแม่น้ำ ปีนั้นคนอำเภอเสนาเป็นโรคอุจจาระร่วงอย่างแรงหรืออหิวาต์ชนิดหนึ่ง ประมาณเกือบ 300 ราย ปีพ.ศ. 2538 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเรื่องสิ่งปฏิกูลที่ผมเรียนเอาไว้แล้วว่า *น้ำเป็นตัวสร้างคุณภาพชีวิต ขณะเดียวกันก็จะเป็นสื่อในการนำโรคได้* ทั้งหมดเป็น 5 ปัจจัยที่ทำให้น้ำเน่าเสีย

จะป้องกันอย่างไรไม่ให้เกิดตรงนี้ ผมคิดว่า**เรื่องของการสร้างจิตสำนึกน่าจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุด** ข้อเสนอก็คิดว่าเปรียบเสมือนแม่น้ำเป็นคนไข้ เป็นผู้ป่วย เป็นคน ก็คือถ้าเราเปลี่ยนแม่น้ำเป็นคนที่มีคุณภาพหรือเป็นแม่น้ำที่มีคุณภาพเป็นคนสุขภาพแข็งแรงหรือว่าเป็นแม่น้ำที่แข็งแรงใช่ไหมครับ คนเราแข็งแรงก็ต้องกินอาหารให้เพียงพอ ฉีดวัคซีนป้องกันโรคไม่ให้มีโรคมาเข้าได้ ตรงนี้เรียกว่า **การป้องกันขั้นที่ 1** แต่ทำอย่างไรไม่ให้แม่น้ำเสี่ยงต่อการปนเปื้อน ถ้าเป็นมนุษย์สมมติว่าจะป้องกันโรคคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก ก็จะฉีดวัคซีนได้ สิ่งที่เราทำได้คือบางคนก็เชื่อว่า *วัคซีนทางสังคมก็คือการสร้างจิตสำนึกให้คนเราไม่ทิ้งสิ่งของลงแม่น้ำ แต่ถ้าเป็นเรื่องของน้ำใช้วิธีป้องกันอย่างหนึ่งก็คือ ได้ทำบ่อซึมของบ้าน* ปกติน้ำทั่ว ๆ ไปอาบน้ำเสร็จก็มีพวกสบู่ มีผงซักฟอก มีสิ่งสกปรก ก็มักจะปล่อยลงแม่น้ำจะทำให้น้ำมีโอกาสเสียได้

ทุกบ้านในเขตชนบทควรต้องมีระบบบำบัดน้ำเสีย

ที่จริงเราได้งบประมาณมาก่อสร้าง 200 กว่าล้านบาท ซึ่งได้งบประมาณมาแล้วแต่ไม่มีเงินที่จะปฏิบัติการ พูดง่าย ๆ ก็คือ เหมือนซื้อรถเบนซ์ได้แต่ไม่มีเงินเติมน้ำมันรถ รถเบนซ์ก็ทิ้งไว้เฉย ๆ อันนี้ก็คงคิดว่า ถ้าสามารถสร้างจิตสำนึกได้ตรงนี้ทุก ๆ คนก็จะทำให้น้ำไม่ได้รับการปนเปื้อน แต่อย่างไรก็ตามถ้าแม่น้ำเริ่มติดโรค คือเริ่มมีการปนเปื้อน แต่ยังไม่มีอาการ เช่นพวกเราอยู่ในอากาศ ขึ้นรถเมล์ก็เสี่ยงต่อวัณโรคอย่างนี้ จะทำอย่างไรไม่ให้เป็นวัณโรค ก็คือเป็น **การป้องกันขั้นที่ 2 นั่นคือการใช้กฎหมายในการเฝ้าระวัง**และการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมทำความสะอาด การใช้กฎหมายก็คิดว่า เช่น ยกตัวอย่างเมื่อสักครู่ ผมไม่ทราบว่ามีกฎหมายหรือเปล่า เช่นมีผักตบชวาอยู่หน้าบ้านใครคนนั้นจะต้องรับผิดชอบ ก็จะทำให้การกำจัดผักตบชวาเป็นไปได้ดี

การเฝ้าระวัง *ทางสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจะเฝ้าระวังน้ำทุก ๆ 4 เดือน* จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแม่น้ำ 4 สายสำคัญ คือ แม่น้ำป่าสัก ลพบุรี เจ้าพระยา และแม่น้ำน้อย และยังมีคลอง เช่น คลองบางหลวง คลองอุทัย จะดูแลตรงนี้ด้วย เราจะตรวจน้ำ ซึ่งปรากฏว่าที่ตรวจมาน้ำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ในระดับ 3 ทั้งหมดนั้นก็คือว่า มีค่าออกซิเจนอยู่ในระหว่าง 5–6 ยังพอใช้ได้อยู่ แต่บางช่วงจะขึ้นมาถึงระดับ 4 คือ สกปรก มีอยู่ปีหนึ่งน้ำในแม่น้ำป่าสักมีค่าออกซิเจนอยู่เท่ากับ 0 ปลาตาย เมื่อปี พ.ศ. 2536 ซึ่งจะให้ดูภาพแม่น้ำถ้าปนเปื้อนแล้วจะ ทำอย่างไรก็คือ **การป้องกันขั้นที่ 3 นั่นก็คือ การฟื้นฟูแม่น้ำ การใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสม** เช่น การเก็บผักตบชวา ถ้าแม่น้ำเน่าเสียเราก็ต้องใช้ระบบบำบัดน้ำเสีย ต้องนำแม่น้ำเจ้าพระยามาบำบัด ขณะนี้กรุงเทพมหานคร พยายามทำคลองแสนแสบให้เป็นคลองที่มีน้ำใส ไม่ทราบว่าจะเป็นไปได้หรือเปล่า คือมาตรการที่อยากจะเรียกร้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์น้ำในแม่น้ำ

ในส่วนของโรงพยาบาลทั่ว ๆ ไป โรงพยาบาลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทุกแห่งมีระบบบำบัดน้ำเสียเรียบร้อยแล้ว โรงงานอุตสาหกรรมคิดว่าอยู่ในการควบคุมไม่ให้มีการปล่อยน้ำเสียออกมา แต่บางครั้งก็ได้ยินว่ากลางคืนดึก ๆ โรงงานอุตสาหกรรมจะปล่อยน้ำเสียที่ไม่ผ่านการบำบัดก่อน ซึ่งทราบเพราะว่าจะมีการตรวจน้ำและมีชาวบ้านร้องเรียนหรือมีปลาตาย *ก็ต้องเรียกร้องผู้ประกอบการให้มีจิตสำนึก ในการที่จะรับใช้สังคมและมีการควบคุมคุณภาพน้ำด้วย* ผมคิดว่าเราไม่อยากเห็นภาพเช่นนี้เกิดขึ้นอีก แม่น้ำป่าสัก ปี พ.ศ. 2536 ปีนั้นเป็นปีที่แม่น้ำป่าสักเน่าเสีย ก็จะเห็นว่ามีปลาตาย แล้วค่าออกซิเจนในน้ำเท่ากับ 0 ซึ่งสาเหตุหนึ่งต้องมาจาก ผักตบชวาที่ตายหรือผักตบชวาเน่าเสีย ดูดน้ำใว้ เพราะผักตบชวาจะกินน้ำมาก เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็หวังว่าเราจะไม่เห็นภาพเช่นนี้อีกในอนาคต และจะให้คติเตือนใจไว้ว่า

น. น้ำนั้นหายาก ต้องลำบากหาไว้ใช้
น้ำสะอาดจะหมดไป ถ้าคนไทยไม่ช่วยกัน
อย่าทิ้งสิ่งโสโครก ของสกปรกลงน้ำนั้น
จงใช้อย่างสร้างสรรค์ สอนลูกหลานจงจำดี

ขอจบด้วยกลอนเตือนใจนี้ครับ ขอบคุณ

อาจารย์สุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์ : ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพจากที่วิทยากรทั้งหมดได้กล่าวมานะครับ เราจะเห็นว่า ต่อไปนี้ข้อจำกัดของการใช้ทรัพยากรน้ำคงจะต้องนำมาคิดว่าจะทำอย่างไร ในฐานะที่เราเป็นคนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเกษตรกรซึ่งผูกพันเชื่อมโยงเกี่ยวกับการผลิต เรื่องของการบริโภค เรื่องของการทำนา เราจะทำอย่างไร *ผมจะฝากข้อนี้ไว้ว่ามีเกษตรอะไรบ้างไหม ที่สามารถจะยืนอยู่ ได้โดยพึ่งตนเองแล้วก็ใช้น้ำน้อย หรือเกษตรอะไรที่ถึงแม้ระดับน้ำมันจะสูงก็อยู่ได้ มีหรือไม่* อยากจะฝากให้คิดแล้วกัน ถ้าเราจะคิดต่อนะครับ *ในฐานะที่สถาบันราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัยชุมชน เป็นมหาวิทยาลัยท้องถิ่นจะช่วยเกษตรกรตรงนี้ได้อย่างไร เพราะจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีฐานมาจากเกษตรกรรม จุดแข็งของเราอยู่ตรงนี้ใช่ไหมครับ ทำอย่างไรเราถึงจะรักษาตรงนี้ได้* ขอฝากให้คิดต่อ แต่จากประสบการณ์ของผม *ผมพบว่าเกษตรทฤษฎีใหม่สามารถรองรับความคิดตรงนี้ได้และเป็นไปได้จริงมีตัวอย่างให้เห็นชัด* ผมไปพบมาในทุกพื้นที่ผมเดินทางไปทุกภาคของประเทศไทย แต่ยังไม่ครบทุกจังหวัด ไปเห็นเกษตรทฤษฎีใหม่ รองรับตรงนี้ได้เลย แล้วหนี้สินจะไม่มี *แต่ปัญหามีอยู่อย่างเดียวว่าสำหรับชาวนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งหนี้สินเป็นแสนแล้วจะทำอย่างไร* จะหวนมาออยู่พอกิน ซึ่งก็ยากเพราะฉะนั้นจะต้องลุยไปจนกว่านาจะหมด ตอนนี้เหมือนกับปลาติดข่ายเดินหน้าก็ไปไม่ได้ ถอยหลังก็ไปไม่ได้ ภาระหนี้สินนะครับ แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีเกษตรพอเพียงลองไปพิจารณาดู

ผมขออนุญาตเสนอตรงนี้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของคนระดับล่างอย่างเรา แบบชาวบ้าน การพัฒนาเศรษฐกิจถ้าท่านคิดจะหาเพิ่มรายได้ด้วยการลงทุนกู้เงินมา ให้ระวัง

เสี่ยงสูงมากเพราะตอนนี้เงินหมุนเวียนในตลาดเกือบจะไม่มี ไปนอนนิ่งอยู่ในธนาคาร และถ้าจะมีอยู่ก็ส่งไปใช้ไอเอ็มเอฟ เกษตรกรผลิตอะไรมาขาย ให้ระวังเสี่ยงนะครับ เพราะฉะนั้น เกษตรทฤษฎีใหม่ หมายถึงการเกษตรที่เป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้เกิดความพอดี จัดการทรัพยากรธรรมชาติก็คือการจัดการน้ำ ดิน และสิ่งอื่น ๆ ให้เกิดความพอดีและจะยั่งยืนไม่ใช่เกษตรยับเยินเหมือนปัจจุบัน ปัจจุบันผมเรียกเกษตรยับเยิน หนี้สินทำให้เรายับเยินหมด

เกษตรทฤษฎีใหม่ คือเกษตรที่เราจะต้องมาเรียนรู้การจัดการชีวิต การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้มีความพอดีและยั่งยืนไปสู่ลูกหลาน ผมคิดว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เราเคยมีศักดิ์ศรี 417 ปี ที่เราสั่งสมภูมิปัญญาไทย ตอนที่เราเป็นเมืองหลวงนี่คือศักดิ์ศรีของเรา มีภูมิปัญญา มีวัฒนธรรมแห่งการพึ่งตนเอง ลองฟื้นตรงนี้มา มีทางเป็นไปได้ แล้วเราจะพึ่งตนเองได้ ผมฝากตรงนี้นะครับว่าในอดีตที่ผ่านมา 30–40 ปี ที่ผ่านมา เราพัฒนาประเทศโดยเอาเงินเป็นตัวตั้ง เราบอกว่า 2 ล้าน ยังไม่พอใจ เราจะต้องมี 10 ล้าน 20 ล้าน นักการเมืองมีเป็นหมื่นล้านพันล้าน ถ้านักการเมือง คนไหนมีแค่ 2–3 ล้าน ผิดปกติ นักการเมืองต้องมีร้อยล้านพันล้าน เราเอาเงินเป็นตัวตั้ง การเอาเงินเป็นตัวตั้ง แข่งขันไหมครับ แย่งชิงไหมครับ สังคมปกติมีความสุขไหม ผมฝากนะครับ ลองนำไปคิดดู แต่ถ้าเอาเงินเป็นตัวตั้งต้องเกิดโลภะ เมื่อเกิดโลภะ ต้องเบียดเบียน เบียดเบียนใคร เบียดเบียนมนุษย์ เบียดเบียนธรรมชาติ เบียดเบียนตนเอง ใช่ไหมครับ *แต่เกษตรทฤษฎีใหม่จะสนองตอบ*

หนึ่ง ชีวิตมีสุข
สอง ครอบครัวอบอุ่น
สาม ชุมชนเข้มแข็ง

สี่ อาหารพอเพียง
ห้า สิ่งแวดล้อมยั่งยืน
ขอบพระคุณครับ

นายอำเภอบ้านแพรก : กราบเรียนท่านผู้อภิปรายครับ ขออนุญาตแสดงความคิดเห็น กระผมนายชูเกียรติ อ.บ้านแพรก สำหรับการเกษตรพื้นที่ของอำเภอบ้านแพรก เมื่อสักครู่เราทราบจากท่านชลประทานจังหวัด (ท่านนพพร) ก็บอกแล้วว่าปัญหาใหญ่อยู่ที่น้ำต้นทุนที่อำเภอบ้านแพรกเราได้รับจากโครงการชลประทาน หนึ่ง โครงการมหาราช สอง โครงการโคกกระเทียม 2 โครงการ สำหรับโครงการโคกกระเทียมไม่มีปัญหา การระบายน้ำไม่มีปัญหา แต่ว่าที่ของโครงการมหาราช จะไม่ค่อยได้รับน้ำ เพราะฉะนั้นอำเภอบ้านแพรกเป็นพื้นที่ที่พยายามจะทำการเพาะปลูก ทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง นาปรังทำได้มากที่สุด 5,000 ไร่ เพราะฉะนั้นราษฎรก็ปลูกข้าวเนื่องจากเป็นที่ราบลุ่มต่ำ สามารถปลูกข้าวได้ปีละครั้ง และก็เป็นข้าวพันธุ์ไม่ค่อยดี พื้นที่ที่อยู่ที่ดอนก็จะปลูกข้าวได้ดีกว่า เพราะฉะนั้นปี พ.ศ. 2538 พื้นที่อำเภอบ้านแพรกน้ำท่วม 3 เดือนติดกัน ต้นไม้ตายหมด ปี พ.ศ. 2539 ท่วมอีก 1 เดือน เพราะฉะนั้นในช่วงฤดูแล้ง น้ำในพื้นที่อำเภอบ้านแพรก ในการ supply น้ำไม่ค่อยดี แล้วในฤดูฝนก็เป็นพื้นที่ราบ น้ำท่วมจนชาวอำเภอบ้านแพรกมีความรู้สึกว่าทางชลประทานต้องการที่จะช่วยโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าต้องการช่วยชาวนา มีการไปปิดพื้นที่บางพื้นที่ เพื่อไม่ให้น้ำไปท่วมโรงงานอุตสาหกรรม เพราะฉะนั้นราษฎรก็มีความน้อยอกน้อยใจว่า พื้นที่ทำนา 90 กว่าเปอร์เซ็นต์ แต่ได้รับการช่วยเหลือในเรื่องน้ำไม่เต็มที่ เพราะฉะนั้นปี พ.ศ.2538–2539 ได้ก่อให้เกิดหนี้สินกับชาวอำเภอบ้านแพรกค่อนข้างมากทีเดียว ตรงนี้ขอเรียนในเรื่องการแก้ปัญหาว่า ผมทราบจากชลประทาน จังหวัดว่า*ปัญหาเรื่องน้ำต้นทุน ถ้ามีน้ำต้นทุนมากก็จะกระจายได้มาก ซึ่งก็คิดว่าจะแก้ปัญหาตรงนี้ได้ยากพอมีโครงการพระราชดำริของในหลวง คือโครงการขุดคลองบ้านแพรกขึ้นมา คิดว่าน้ำตรงนี้จะเก็บน้ำได้ในปริมาณมากและสามารถจะแก้ไขปัญหาในส่วนของในฤดูแล้งไปได้เยอะทีเดียวครับ*

เรื่องต่อไปในส่วนที่เกี่ยวกับความสะอาดของแม่น้ำ *ขณะนี้จังหวัดลพบุรีได้ทำโครงการโครงการหนึ่ง ชื่อว่าโครงการคืนชีวิตให้กับแม่น้ำลพบุรี* เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม ได้เชิญรองผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี รองผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี และผมซึ่งเป็นตัวแทนจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไปล่องเรือในแม่น้ำลพบุรี เริ่มจากอำเภอเมืองสิงห์บุรี จะสังเกตเห็นว่าเรือล่องมาได้สบาย พอหลุดเข้าอำเภอเมืองสิงห์บุรี เข้าเขตอำเภอท่าวุ้ง จังหวัดลพบุรี เรือไปต่อไม่ได้เพราะว่าผักตบชวาเต็มไปหมด และสองฟากฝั่งของพื้นที่ในเขตแม่น้ำลพบุรีจะเหมือนกัน คือชาวบ้านจะนำขยะมาทิ้งบริเวณริมแม่น้ำ แต่ว่าบางบ้านก็ทำการเพาะปลูก โดยทำผักสวนครัว ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำก็เป็นที่จดจำ และเราก็คิดว่าจะได้มาขยายผลในส่วนนั้น ทางท่านรองผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรีซึ่งเป็นเจ้าของโครงการรับผิดชอบ จึงได้จัดโครงการต่อเนื่องขึ้นในวันที่ 9 กรกฎาคม 2542 ได้เชิญ

ทูตพาณิชย์ 20 ประเทศมาล่องเรือ โดยกำหนดให้อำเภอท่าวุ้ง ซึ่งมีผักตบชวามากที่สุดเป็นจุดที่จะล่องเรือลงมาถึงอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ตรงนี้ผมว่าจะทำให้ชาวบ้านคงต้องทำอะไรสักอย่างแล้ว ที่จะไม่ให้เกิดการขายหน้าขึ้น เพราะว่าจะเชิญทูตพาณิชย์จาก 20 ประเทศมา แล้วปล่อยให้ผักตบชวาอยู่ในบริเวณนั้นคงเป็นไปได้ยาก

สรุปแล้วไป ๆ มา ๆ ไปลงความคิดเห็นเช่นเดียวกับคุณสุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์ ว่าจิตสำนึกของชาวบ้านที่อยู่ริมคลองผักตบชวาก็บอกว่าผักตบชวาเต็มอีกแล้ว ทำไมทางราชการไม่เอาผักตบชวาออกไปสักที เขาไม่คิดว่าเขาจะต้องทำ เขาคิดว่าทางราชการอาจจะมีเรือขุดที่ไปช่วยเหลือ ขุดอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นสภาพลำน้ำในแม่น้ำลพบุรีมีความตื้นเขินและสกปรกเป็นอย่างมาก *ถ้ามีโครงการนี้ขึ้นมา ผมเห็นว่าเป็นโครงการร่วม 3 จังหวัด ระหว่างจังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดลพบุรี น่าจะเป็นโครงการที่ดี* แต่ผมไม่ทราบเหมือนกันว่า *ปริมาณน้ำที่จะปล่อยลงมาในแม่น้ำลพบุรีในฤดูแล้ง มีปริมาณที่จะทำให้มีการล่องเรือที่ถาวรได้หรือไม่ ตรงนี้จะทำให้เป็นการเปิดแหล่งเศรษฐกิจ การส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกรูปหนึ่งขึ้นมา* เป็นการกระจายรายได้กับชาวบ้าน ไม่ทราบว่าตรงนี้จะมีน้ำต้นทุนพอที่จะปล่อยให้สามารถเดินเรือได้ในฤดูแล้งได้หรือไม่ ผมก็ขอขอบคุณที่ท่านกรุณาให้ได้โอกาสมาพูด ขอบคุณครับ

ประธานกลุ่มเกษตรกรทำนา หน้าโคก อำเภอผักไห่ :

ขอเรียนถามท่านนายแพทย์นะครับ ว่าบ่อน้ำบาดาลที่มีอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่สามารถเอามาใช้เป็นน้ำอุปโภคบริโภค ไม่ทราบว่ามีคุณภาพดีเพียงใด ท่านได้ไปดูหรือไปตรวจบ้างหรือไม่ว่ามีจำนวนทั้งหมดสักกี่บ่อ

ข้อที่สอง ขอถามฝ่ายชลประทาน อาคารต่าง ๆ ที่ชำรุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อำเภอผักไห่ ซึ่งควบคุมพื้นที่หลายตำบล คือ ตำบลหน้าโคก ตำบลอมฤต ตำบลผักไห่ ตำบลหนองน้ำใหญ่ ตำบลลาดชิด ตำบลบ้านแค ตำบลลาดน้ำเค็ม ตำบลโคกช้าง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และยังมีเขตตำบลบางจักร ตำบลไผ่ดำพัฒนา อยู่อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง *ซึ่งอาคารจะชำรุดเป็นส่วนใหญ่* และเมื่อทางฝ่ายชลประทาน จังหวัดชัยนาทปล่อยน้ำมา ชาวนายังไม่ได้ทำนา ปล่อยมาก็ไม่เป็นไร แต่เมื่อปล่อยมาแล้ว น้ำก็จะเข้าทุ่งไป *อาคารต่าง ๆ ก็จะปิดไม่ได้ ป้องกันไม่ได้* แต่พอถึงฤดูทำนา ก็ทำไม่ได้เพราะน้ำเข้าไปขังหมด เพราะว่าบริเวณสถานที่นั้นไม่ได้มีการปรับพื้นที่ไว้ *พื้นที่บางแห่งตามลำคลองธรรมชาติก็เป็นคันสูง แต่พอเวลาในท้องทุ่งเป็นที่ต่ำเหมือนกับท้องกะทะ จะทำให้เกิดปัญหากับคนที่ทำการเกษตร* เมื่อน้ำเข้าไปนองในทุ่งอย่างนี้ก็ปล่อยให้เป็นไปโดยธรรมชาติ ครั้นชาวนาหรือพวกเกษตรกรจะต้องไปขุด เจ้าของนาที่ปากคลองหรือว่าตามที่คันอยู่รอบ ๆ เขาก็ไม่ยอมให้ขุดเพราะเป็นที่ของเขา เพราะฉะนั้นนาที่บริเวณกลาง ๆ ที่เป็นที่ลุ่มก็ทำนาไม่ได้ เสียหายมากอย่างนี้เป็นเวลาหลายปีแล้ว เพราะผมคิดว่าเรื่องน้ำกับเรื่องดินเป็นของคู่กัน มีน้ำแล้วก็ดินเป็นอย่างนี้ *สภาพพื้นที่เป็นอย่างนี้จะแก้ไขกันอย่างไร*

เมื่อสักครู่ ท่านสุรินทร์ก็บอกว่าถ้าจะเป็นหนี้เขา คิดให้ดีหน่อย ตอนนี้เกษตรกรไม่รู้ว่าจะเอาเงินที่ไหนมา ลงทุนเพื่อพัฒนาเกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีใหม่ ถ้าไม่มีเงินแล้วจะทำอย่างไรตรงนี้ ถ้าจะบอกว่าจะปลูกพืชอะไรได้ไหม ถ้าหากว่าไม่ต้องใช้น้ำมาก ใช้แต่เพียงน้อย ๆ ปลูกได้ไม่มีเงินไปลงทุนขุดคันล้อม อย่างนี้แล้วจะทำอย่างไร *ไม่เป็นหนี้ก็ต้องยอมเป็นหนี้นะครับ ต้องเสี่ยงดูอีกครั้ง คิดว่าคนเรายังไม่หมดหนทางที่จะต้องต่อสู้กับชีวิตต่อไป* แต่ผมเคยอ่านในนิตยสารเกษตรชาวบ้านหรืออะไร รู้สึกว่ากว่าจะประสบความสำเร็จท่านก็ล้มลุกคลุกคลานบางครั้งก็สิ้นเนื้อประดาตัวแทบจะผูกคอตายเหมือนกัน หรือฆ่าตัวตายเหมือนกัน แต่ก็ยังคิดใช้สติปัญญาของท่าน *เราเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นมนุษย์ ถ้าคนก็เป็นไปตามกระแสที่ว่านี่ละครับจะอย่างไร เขากู้ก็กู้ เขายืมก็ยืม เขามีโทรทัศน์ก็มี เขามีรถยนต์เราก็มี อย่างนี้เขาเรียกว่าตามกระแส* ***แต่ถ้าเป็นมนุษย์ เราใช้สติปัญญา ผมก็ว่าสู้ได้*** *ขอบคุณครับ*

นายแพทย์ทวีเกียรติ บุญญไพศาลเจริญ :

เรื่องบ่อน้ำบาดาลของสาธารณสุข *หากว่าจะสร้างประปาน้ำบาดาล ต้องมีการตรวจก่อนว่ามีคุณภาพจึงจะสร้าง ถ้าไม่ทราบก็จะไม่ไปตรวจ นอกเสียจากว่าประชาชนจะขอมา* คือปกติจะเจาะน้ำบาดาล มีหน่วยงานหลายแหล่ง ที่กรมทรัพย์ฯ ก็มี กรมอนามัยก็มี โดยทั่วไปเราจะมีหน้าที่สร้างประปา เพราะฉะนั้นก่อนที่เราจะสร้างประปาก็คือ ชาวบ้านก็จะมีบ่อบาดาลให้ก่อนแล้ว บ่อบาดาลจะใช้ได้หรือไม่ เราต้องส่งน้ำนั้นไปตรวจก่อนว่าน้ำนั้นมีคุณภาพหรือไม่ *ซึ่งก็คือก่อนที่จะสร้างระบบประปา สภาพน้ำใช้ได้ถึงจะสร้างประปา เมื่อสร้างประปาเสร็จ ก็จะมีการตรวจน้ำประปาเป็นครั้งคราว ส่วนใหญ่จะดูเชื้อแบคทีเรีย ดูระดับคลอรีน* ในระดับน้ำประปาจะเอาชาวบ้านที่มีหน้าที่ดูแลประปามาอบรมและก็ดูแลเรื่อง

ประปา ซึ่งไม่ต้องห่วง *ประปาที่สร้างแล้วน้ำใช้ได้ทันที แต่ถ้าเป็นบ่อบาดาล เรายังใช้น้ำไม่ได้ ต้องตรวจ* เพราะฉะนั้นอาจจะมีส่วนนี้ที่ไม่สามารถที่จะรับรองได้ทุกแห่ง

คำถามจากผู้ฟัง :

หอสูงของหมู่บ้าน กรมอนามัยสร้างให้หรือเปล่าครับ น้ำใต้ดินนะครับ

นายแพทย์ทวีเกียรติ บุญญไพศาลเจริญ :

ตรงนี้ไม่ใช่ส่วนที่เรารับผิดชอบ เรารับผิดชอบเฉพาะกรมอนามัย ผมเรียนให้ทราบแล้วว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบทำน้ำประปามีหลายแห่ง ในส่วนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่สำนักงานสาธารณสุขรับผิดชอบ อย่างไรก็ดี เรื่องนี้ผมจะรับไปปรึกษากับทางกรมแล้วกันนะครับว่า ถ้าจะขยายการดูแลนี่ ไปถึงตรงนั้นได้ เพราะเป็นเรื่องของส่วนราชการระดับบน เขาแบ่งความรับผิดชอบกันเรียบร้อยแล้ว มันจะไม่ก้าวก่ายกัน แต่ว่าอันนี้ก็เป็นคำถามที่ดีนะว่าอีกหน่อยจะทำอย่างไร แต่ผมเชื่อนะว่าถ้าอนาคตนะครับ อนาคตไม่ใกล้ไม่ไกลนี้ โรงประปาทุกแห่งจะไปขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของ อบต.ทั้งหมด ฉะนั้น อบต. จะต้องคุมเองไม่ใช่กรมอนามัย อีกหน่อยก็จะไม่สร้างโรงประปาอีกเหมือนกัน ก็คือ อบต.จะเป็นผู้สร้างเอง ดูแลเอง จะเหมือนกับเทศบาล เทศบาลนี่ น้ำประปาก็เทศบาลดูแล หรือว่ากองประปาชนบทหรือภูมิภาคเป็นคนดูแลนะครับ เป็นวิธีการกระจายอำนาจไปให้ท้องถิ่นดูแลกันเอง แต่ขณะนี้กรมอนามัยก็ยังดูแลเฉพาะในส่วนที่เรารับผิดชอบสร้างมา 143 แห่ง ส่วนที่ยังรับผิดชอบนอกจากนี้เราจะช่วยได้ขนาดไหน ผมก็ยังตอบไม่ได้ ผมก็ขอรับคำถามไปแล้วก็คงจะไปปรึกษากับทางกรมต่อไปนะครับ

คุณนพพร ชัยพิชิต : ขออนุญาตตอบคำถามสุดท้าย อาคารชลประทานที่มีอยู่จำนวนมากมายนะครับ และมีสภาพชำรุด ซึ่งกรณีนี้ตามปกติหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลในพื้นที่ โดยเฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยามี 13 โครงการ มีหน้าที่ดูแลรักษาระบบชลประทาน ได้แก่ คลองส่งน้ำ คลองระบายน้ำ พร้อมทั้งอาคารประกอบให้มีสภาพที่สามารถที่ใช้งานได้ตลอดเวลานะครับ

ที่คุณลุงถามเมื่อสักครู่นี้ว่า *ทำไมปล่อยปละละเลย ไม่มีการดูแลรักษา แล้วจะทำอย่างไร*

ในจุดนี้ โดยหลักการก็อย่างที่ผมนำเรียน อยากจะให้ในพื้นที่ถ้าหากยังมีปัญหาอยู่ตรงจุดไหน แล้วเรามีหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ในแต่ละโซนอยู่แล้ว *ให้ประสานงานกับเขาโดยตรงว่าต้องการที่จะให้ปรับปรุงหรือซ่อมแซมอาคารชลประทานตรงจุดไหนบ้าง อาจจะทำเป็นหนังสือเข้าไปหรือในช่วงที่เขาออกมาดูงานในพื้นที่ ซึ่งเรามีพนักงานส่งน้ำหรือทั่ว ๆ ไป เรียกว่า โซนแมน อยู่แล้วก็นำปัญหาที่เกิดขึ้นเสนอเข้าไป* แล้วจะได้มีการไปวางแผนดำเนินการที่จะซ่อมแซมปรับปรุงและเสนอของบประมาณเพื่อดำเนินการ

อีกประเด็นหนึ่งขออนุญาตเรียนที่นายอำเภอชูเกียรติได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาของแม่น้ำลพบุรีว่ามีปัญหาวัชพืช แล้วต้องการทราบว่า*ในฤดูแล้งจะมีปริมาณน้ำที่จะมาระบายลงในแม่น้ำลพบุรี เพื่อให้สามารถเดินเรือได้ตลอดหรือไม่*

ขอเรียนว่าแม่น้ำลพบุรีซึ่งเป็นแม่น้ำที่แยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่บริเวณปากน้ำของโครงการประทานที่อยู่สองฝั่งแม่น้ำลพบุรี ซึ่งประกอบด้วย โครงการมหาราช โครงการช่องแค โครงการโคกกระเทียม โครงการเรืองราง เป็นต้น เพราะฉะนั้น ในช่วงฤดูฝน เมื่อน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีปริมาณและมีระดับสูง น้ำก็ไหลเข้าสู่แม่น้ำลพบุรีดังที่ท่านเห็นในขณะนี้ แต่ในช่วงฤดูแล้ง น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีระดับต่ำไม่สามารถไหลเข้าสู่แม่น้ำลพบุรีได้ น้ำในแม่น้ำลพบุรีก็แทบจะไม่มี *ซึ่งปัญหาของแม่น้ำลพบุรี นอกจากปัญหาของวัชพืชแล้ว ยังมีปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระบายน้ำเสีย หรือน้ำใช้แล้วจากชุมชนลงสู่แม่น้ำ* เช่น เขตเทศบาลเมืองลพบุรี ทำให้ในฤดูแล้งจะมีปัญหาน้ำเน่าเสียอยู่เป็นประจำ *ทางชลประทานเองได้ระบายน้ำจากกรมชลประทานไปช่วยเหลือได้เป็นครั้งคราว เนื่องจากในฤดูแล้งมีแหล่งน้ำหรือมีปริมาณน้ำในระบบชลประทานจำกัด ก็เพียงแต่ช่วยแก้ไขปัญหาเป็นการชั่วคราว* เพราะฉะนั้นโอกาสที่จะระบายน้ำในแม่น้ำลพบุรีได้ตลอดปีคงจะทำไม่ได้ *แต่อย่างไรก็ตาม ในขณะนี้กรมชลประทานได้ดำเนินการพัฒนาแม่น้ำลพบุรี โดยได้วางแผนและก่อสร้างประตูระบายทั้งหมด 5 แห่ง เพื่อเก็บกักน้ำที่เหลือใช้ในช่วงฤดูฝน สำหรับใช้ในช่วงฤดูแล้ง* ถ้าหากเราสามารถก่อสร้างประตูระบายน้ำในโครงการแม่น้ำลพบุรีทั้ง 5 แห่ง โดยที่สร้างในแม่น้ำลพบุรีเองจำนวน 3 แห่ง

แห่งแรก ที่ปากแม่น้ำ อำเภอเมืองสิงห์บุรี
แห่งที่สอง ที่อำเภอเมืองลพบุรี
แห่งสุดท้าย ที่อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

และมีการก่อสร้างประตูระบาย ในลำน้ำสาขาอีก 2 แห่ง ที่คลองบางแก้วและคลองบางพระครู *ถ้าสามารถก่อสร้างประตูระบายน้ำ แล้วเสร็จทั้ง 5 แห่ง ก็จะสามารถเก็บกักน้ำ ในลำน้ำลพบุรี น้ำที่เหลือใช้ในช่วงฤดูฝนนี้ได้น้ำประมาณ 7 ล้าน 5 แสนลูกบาศก์เมตร ซึ่งปริมาณน้ำจำนวนนี้ก็จะมีระดับสูงใกล้เคียงกับระดับตลิ่ง ถ้าหากมีการใช้น้ำแล้วยังมีการบายลงมาเพิ่มเติมได้* จากระบบชลประทานที่ผมนำเรียน ซึ่งจะระบายแถวประตูระบายวัดมณีจุลขรรค์ที่อำเมืองลพบุรี ส่วนเรื่องวัชพืชในแม่น้ำลพบุรีก็เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมายาวนาน โดยเฉพาะในฤดูแล้งที่มีน้ำน้อย ในการที่จะดูแลรักษาก็คงจะต้องใช้แนวทางที่คุณหมอได้นำเสนอตั้งแต่แรกว่าต้องมีจิตสำนึกร่วมกันในการที่จะอนุรักษ์แหล่งน้ำ เพราะ*แม่น้ำลพบุรีอยู่ในความดูแลของกรมเจ้าท่า แต่กรมเจ้าท่าไม่ได้เข้ามาพัฒนาหรือดูแลเท่าที่ควร เนื่องจากปัจจุบันไม่ได้ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำ เพราะฉะนั้นการจะแก้ไขปัญหาวัชพืชก็คงต้องมีหลายส่วนเข้าช่วยกัน ทั้งราษฎรที่อยู่บริเวณริมแม่น้ำ ทั้งฝ่ายปกครองท้องที่ อบต. หรือสุขาภิบาล เทศบาลอะไรก็แล้วแต่ รวมทั้ง หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง*

ผมจะขอตอบคำถามที่ถามมาว่า คลองซอยต่อจากคลองชลประทานไม่ได้รับการดูแลขุดลอก บางจุดหายไป ไม่ทราบว่าอยู่ในความดูแลของกรมชลประทานหรือไม่

ผมขอเรียนนะครับว่า คลองชลประทานก็มีแบ่งออกเป็นหลายขนาด ก็จะมีคลองสายใหญ่และคลองสายซอย แล้วก็ยังมีคลองแยกซอย คลองแยกอะไรอะไรต่าง ๆ ถ้าหากเป็นคลองชลประทานทั้ง 4-5 ประเภทที่ผมนำเรียน กรมชลประทานจะต้องดูแล บำรุงรักษาให้มีสภาพที่สามารถทำหน้าที่ส่งน้ำหรือควบคุมบังคับน้ำได้ตลอดเวลา แต่ที่ถามมาผมไม่แน่ใจ..อาจจะเป็นคูน้ำ ถ้าหากเป็นคูน้ำกลุ่มราษฎรผู้ใช้ประโยชน์จากคูน้ำจะต้องเป็นผู้ดูแล ตาม พรบ.คันคูน้ำ ปีพ.ศ. 2505 เนื่องจากว่าคูน้ำไม่ได้มีการจัดซื้อที่ดินเพื่อขุดคู แต่ว่าขอใช้ที่ดินของราษฎรในการขุดคูน้ำ แล้วหน้าที่ในการดูแลรักษาก็จะเป็นของกลุ่มผู้ใช้น้ำโดยตรง

คำถามอีกข้อหนึ่งก็คือ บริเวณตำบลแม่ลา อำเภอนครหลวง ตำบลสามเรือน อำเภอท่าเรือ มีน้ำใช้ทำการเกษตรในคลองชลประทานได้ แต่บริเวณในแผนผังซึ่งติดกับพื้นที่ดังกล่าว ไม่มีน้ำใช้เลยหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว อยากให้เกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าวได้ทำกินเพื่อความอยู่รอดได้บ้าง

สรุปแล้วคงจะเหมือนกับที่ได้อภิปรายไว้ตั้งแต่ต้นว่าในฤดูฝนมีปริมาณน้ำเพียงพอ เพราะฉะนั้นก็สามารถทำการเกษตรได้เต็มพื้นที่ เช่น ในเขตโครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ชลประทาน 7 ล้าน 5 แสนไร่ ในเขต 17 จังหวัด เราก็มีน้ำเพียงพอที่จะทำการเกษตรในฤดูฝน ส่วนในฤดูแล้งเนื่องจากเรามีแหล่งน้ำต้นทุนที่เก็บกักไว้จำนวนจำกัด เพราะจะต้องใช้น้ำต้นทุนจากเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ และต่อไปมีแหล่งน้ำต้นทุนเพิ่มอีกแหล่งหนึ่ง ก็คือ เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ เพราะฉะนั้นในฤดูแล้ง *ในเมื่อมีน้ำต้นทุนจำนวนจำกัด เราก็จะต้องมีการวางแผนการจัดสรรน้ำหรือการใช้น้ำในช่วงฤดูแล้ง* คำว่าช่วงฤดูแล้ง คงจะเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคมจนถึงเดือนมิถุนายนของแต่ละปี ดังนั้น ถ้าน้ำต้นทุนจำกัดการที่เราจะจัดสรรน้ำหรือส่งน้ำ เพื่อทำการเพาะปลูกในฤดูแล้ง ก็จะส่งให้แก่พื้นที่จำนวนจำกัดหากมีปริมาณน้ำที่เก็บไว้ในเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์มีปริมาณน้ำใช้การได้รวมกันตั้งแต่ 8 พันล้านลูกบาศก์เมตรขึ้นไป ก็จะสามารถปลูกพืชฤดูแล้ง โดยเฉพาะนาปรังในลุ่มน้ำเจ้าพระยาได้ทั้งหมดประมาณ 3 ล้านไร่เท่านั้น หากปีใดที่ปริมาณน้ำใช้การได้ของเขื่อนทั้ง 2 แห่งมีน้อย เช่น ในปี พ.ศ. 2535 พ.ศ. 2536 หรือพ.ศ. 2537 กิจกรรมการใช้น้ำทางด้านการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งจะจัดลำดับความสำคัญไว้เป็นลำดับหลังสุด ลำดับแรกจะเป็นเรื่องของน้ำกินน้ำใช้ *ดังนั้นในฤดูแล้ง ยอมรับว่ามีข้อจำกัดว่าแหล่งน้ำต้นทุนมีอยู่เท่านั้น แต่จะต้องมีการจัดสรรน้ำที่มีอยู่ไปใช้ในกิจกรรมหลัก ๆ 5 กิจกรรม ที่อาจารย์วิรัตน์ได้เรียนไว้แล้ว*

คุณอุดม สกุลพราหมณ์ : ขออนุญาตตอบคำถามของ ต.โคกช้าง ต.หน้าโคก ต.อมฤต ต.หนองน้ำใหญ่ ในเขตชลประทานยางมณี ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 21,000 ไร่

ประตูหรืออาคารบังคับน้ำที่ไม่สามารถบังคับน้ำได้ น้ำไหลเข้าไปแล้วท่วมทุ่ง แล้วไหลออกไม่ได้เพราะเป็นห้องกระทะ ก็คงจะต้องรีบไปดำเนินการ เพราะว่าเป็นมาหลายปีอยู่แล้ว อันนี้อยู่โครงการยางมณีจะได้ไปประสานงานกับโครงการยางมณี หากลุงต้องการจะทราบผลถามไปที่ผมได้ที่ (056)-412637 หัวหน้าฝ่ายจัดการน้ำ

ผมขอตอบคำถามว่าถ้าปริมาณน้ำเหนือเขื่อนขาดแคลนทำให้ทำนาปรังไม่ได้แต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ใต้เขื่อน ตกอยู่ในสภาพขาดแคลนน้ำกระทั่งทำนาปรังไม่ได้ด้วยหรือไม่ เนื่องจากผมเห็นว่าน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีสันตลิ่งตลอดปี โดยเฉพาะช่วงประกาศห้ามทำนาปรังในปี พ.ศ. 2541 ถึง พ.ศ. 2542

คำตอบคือปริมาณน้ำที่ผ่านเจ้าพระยามาถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยานี้ไม่สามารถจะนำขึ้นมาได้นอกจากโรงสูบที่บางบาล เพราะว่าส่งน้ำด้วยระบบเพิจ จะทดน้ำที่เขื่อนเจ้าพระยาเข้ามาตามแม่น้ำน้อย และทดเข้าตามประตูต่าง ๆ เมื่อมาถึงแม่น้ำเจ้าพระยาจะยกขึ้นมาลำบาก เพราะฉะนั้นน้ำในเจ้าพระยาที่เห็นว่าเยอะไม่มาก เพราะปล่อยไปให้การประปานครหลวงในการผลักดันน้ำเค็ม ส่วนน้ำที่เหนือเขื่อนจะเก็บไว้สูงสุด บวก 16.50 จะได้ใช้กันอย่างสบาย ๆ แต่ถ้าหากว่าเหลือ 14.50 ต้องใช้แบบเข้าคลอง แต่หมายความต้องแบ่งสรรปันส่วน เพราะต่ำกว่านั้นน้ำจะไม่เข้าคลอง ปีที่แล้วที่ประกาศมาเพราะว่าแม่น้ำน้อยเข้ามาได้ 15 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ถ้าจะใช้ไม่พอเพียงเพราะแม่น้ำน้อยอย่างน้อยต้องเข้ามาถึง 150 – 160 รับได้เข้ามา 1/10 เท่านั้นเอง *แสดงว่าถ้าน้ำเหนือเขื่อนน้อยกว่าประมาณ 14.50 คิวบิกเมตรระดับเป็นเมตรเหนือระดับน้ำทะเลเฉลี่ยปานกลาง ท้ายเขื่อนทำนาปรังค่อนข้างจะได้น้อย*

สองการแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำเนื่องจากขาดคลองชลประทานส่งน้ำให้ถึงบริเวณไร่นา โดยเฉพาะเขตอยู่ปลายคลอง ที่คุณนพพรได้กล่าวแล้ว เพราะฉะนั้นเวลาฤดูการทำนาปรังจะทำได้น้ำน้อย และท่านนายอำเภอบอกว่าทำได้ 5,000 คือ หากรับน้ำมาจากคลอง 21 ฝายชนะป่าสักยาวนานเหลือเกินกว่าจะมาถึงปลายคลอง ต้น ๆ คลองก็ขาดแคลนอยู่แล้ว หากว่าปีไหนน้ำแล้งบริเวณดังกล่าวคงจะทำนาได้ลำบาก อีกประการหนึ่งขอสอบถามและแนะนำมายังผมโดยตรง

ในฤดูแล้งน้ำคลองชลประทานไม่มี หลายแห่งที่ได้พบข้อนี้เป็นอย่างที่ท่านว่าประชาชนอาจจะเข้าใจผิดว่าในฤดูแล้งเมื่อต้องการน้ำก็ไม่ส่งน้ำเข้ามาให้แต่ในฤดูฝนแม่น้ำเจ้าพระยาน้ำมาก ฝนก็ตก ชลประทานก็ส่งน้ำมาให้ ไม่รู้เรียนมาหลักสูตรไหน บอกมีน้ำแล้วส่งมาให้อีก ไม่มีน้ำแล้วไม่ส่ง

ไม่ใช่อย่างนั้นหรอก เนื่องจากว่า ฤดูแล้ง ระดับน้ำดังกล่าวต้องส่งมา โดยเฉพาะบริเวณที่ต้องการ และโครงการยางมณีอยู่ระดับปลายคลอง น้ำกว่าจะถึงก็น้อย ไม่สามารถจะกำหนดให้เป็นพื้นที่เพาะปลูกได้ ฤดูฝน ผมไม่ได้ส่งมานะ ฝนตกระหว่างทางก็ไหลลงคลองแล้วก็มาถึงท่าน โดยเฉพาะที่ท่านก็ตกเยอะอยู่แล้ว และบริเวณที่ท่านเป็นที่ลุ่ม ตกนิด ๆ หน่อย ๆ น้ำก็ไหลลงมา พอหมดฤดูทำนา ท่านเห็นไหมข้างบนน้ำหมดแล้ว ที่ท่านยังเหลือน้ำมาก เพราะพื้นที่ของท่านเป็นที่ต่ำ เรามีคันกั้นน้ำและพยายามป้องกันอย่างดีไม่ให้น้ำเข้าทุ่งท่าน

ในช่วงที่ชลประทานปล่อยน้ำ คันกั้นน้ำหรือคันคลองพัง น้ำไหลออกบริเวณที่ไม่ได้ประกอบการเกษตร บางแห่งไหลลงแอ่ง บ่อของชาวบ้านซึ่งขุดดินทำอิฐ ทำให้น้ำไปตกอยู่ในบริเวณนั้น ซึ่งเกินความจำเป็น อันนี้ก็อย่างที่กล่าวเมื่อกี้ที่คุณลุงกล่าว

อันนี้เนื่องจากอาคารบังคับน้ำเราอาจจะเก่าเกินไป ของบประมาณไปยังไม่ได้ ฝาท่อหรืออะไรต่อมิอะไร เพราะว่าพวกเราปิดไว้ บางทีนะครับ ตอนนั้นยังไม่มี อบต. พวกเราปิดไว้ชาวบ้านบางคนก็ไปเปิด กรมทางหลวงก็ต้องสร้างถังใหม่ซิครับ คือผมประสบเหตุการณ์อยู่เรื่อย ๆ บางบ้านก็ไปเปิดน้ำ จับปลาเขา พอเปิดแล้วปิด เขารำคาญขึ้นมาก็งัดฝาท่อแล้วเอาไปขายอีก *ต่อไปมี อบต. เมื่อมีปัญหาอะไรให้ไปประสานงานกับพวกเราเลยครับ* ขณะนี้เรารู้สึกที่จะเข้มข้นในเรื่องการส่งน้ำ เรื่องบำรุงรักษา ซึ่งมีคนควบคุมคืออบต.

อันที่ 3 ทางคลองชลประทานมีต้นไม้ปกคลุม แม้แต่ในลำ*คลองชลประทานมีผักเต็ม เหมือนไม่ใช่คลองชลประทานผิดกับในจังหวัดสุพรรณบุรี คลองชลประทานของเขา ทุกที่ดูสะอาดตา ทางระบายน้ำดีมาก*

คลองชลประทานส่วนมากอยู่ปลายคลองส่งน้ำ พอปลายคลองส่งน้ำ น้ำมาก็ไม่ค่อยถึง เมื่อน้ำไม่ค่อยมี และขาดการดูแล *เป็นความบกพร่องของเจ้าหน้าที่ชลประทาน* มีชลประทานจังหวัดนั่งอยู่ที่นี่ก็ให้รับไปด้วย ทาง อบต. ตอนนี้ก็มี สามารถติดต่อประสานงานได้นะครับ ในเขตของเราถ้าหากไปบอกผู้ใหญ่ที่เป็นผู้บังคับบัญชา พวกเราต้องรีบดำเนินการเลย และที่ผมรับปากไป คุณลุงพลอยไปดูนะครับจะได้เกิดผลทันตาเห็น *แต่ที่ผิดกับจังหวัดสุพรรณบุรีนะครับหนึ่ง ประชาชนให้ความร่วมมืออย่างดี แล้วก็ให้ความร่วมมือไม่ทำเอง ก็เรียกว่า ร้องเรียนเก่ง* เลยบอกท่านบรรหาร ท่านบรรหารก็เลยเรียกพวกผม บอกว่าให้..ตรงนั้น ตรงนี้ ผมก็ต้องไปของบประมาณมานะครับ มีงบประมาณกำจัดวัชพืชอยู่แล้ว เราก็ต้องจัดสรรเอามาทำให้ *เพราะฉะนั้น ถ้าหาก*

ประชาชนกับชลประทานร่วมมือกัน คลองก็สะอาด แล้วคลองส่งน้ำ อาคารต่าง ๆ แม้กระทั่งฝาปิดท่อ ไม่ใช่ของชลประทานโดยอย่างเดียวเท่านั้น เป็นของประชาชน คือเป็นของชาวหมู่บ้าน ถ้าพวกเราไปทำ ขอให้ท่านช่วยกันรักษาได้ใช้ร่วมกันนาน ๆ ขอบคุณครับ

อาจารย์สุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์ : เมื่อสักครู่คุณลุงบอกว่าจะทำเกษตรทฤษฎีใหม่ มันก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเป็นหนี้ซ้ำเข้าไปอีก ผมไม่ได้ปฏิเสธนะครับว่า การลงทุนมันต้องมี แต่ผมอยากจะถามว่า*การลงทุนในความคิดของเรานี่ นึกถึงเฉพาะแค่ตัวเงินเท่านั้นหรือ มันมีทุนในลักษณะอื่น ๆ อีกฝากไปคิดนะครับ*

หนึ่ง นอกจากเงินแล้ว ถามว่า*แรงกายและแรงใจ* นี่เป็นทุนไหม

*สอง ภูมิปัญญาหรือสติปัญญาที่เรามีวิธีคิด*เป็นทุนไหม

สาม ถ้าในครอบครัวมี*คนที่มีคุณภาพ* เป็นทุนไหม

สี่ ถ้าคนของเรามีการ*รวมตัวกันเข้มแข็ง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน* ตรงนี้เป็นทุนหรือเปล่า

ขอยกตัวอย่างเพื่อให้เห็นชัดเจนนิดเดียว มีไอ้หนุ่มคนหนึ่งชื่อเชิด เป็นหนี้แสนกว่าบาท จะทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เขาก็ยืมเงินกองทุนหมู่บ้าน 30,000 บาท ผมก็ถามกับเขาว่าจะเอาไปทำไม เชิดก็บอกจะเอาไปขุด ต้องใช้แมคโครบอกโอเคสามหมื่นก็สามหมื่น ผมบอกว่า ก็แมคโครอยู่กับตัวเขาน่ะ แล้วทำไมเขาไม่มองล่ะ เขาบอก ไหนล่ะแมคโคร ผมบอก นี่ไงแมคโคร นี่เหรอแมคโคร แล้วทำไงล่ะ อ้าวก็ไปคว้าพลั่วมาซิ ไปเอาพลั่วมา เชิดก็หยิบมา พอหยิบมาผมก็บอกว่า แมคโครทำงาน เหวี่ยง สำเร็จ เขาบอกสำเร็จได้ไงแค่พลั่วเดียว ลองอีกสำเร็จนึงซิ ทีนี้ก็หลาย ๆ เที่ยว ผมก็บอกว่าเชิดเอ๊ย เดินทางทีละก้าว ขุดดินทีละก้อน ทุกก้อนคือความสำเร็จ เขาบอกว่ากว่าจะสำเร็จผมมิบรรลัยหมดเหรอ บอกบรรลัยไม่บรรลัยไม่รู้ เชิดร่างกายนี่ของตัวเองหรือขอยืมเขามา เขาบอกอาจารย์ถามยังไง บอกอ้าว วันหนึ่งต้องคืนเขาใช่ไหมนี่ อย่างผมนี่ใกล้คืนแล้ว ก่อนที่จะคืนเขาคิดดู จะปรนเปรอตนเองหรือว่าจะใช้ให้คุ้มค่า เขาบอกเอ๊ะถ้ายืมเขามาจริงก็ต้องใช้ให้คุ้มค่าซิ บอกอ้าว ถ้าอย่างงั้นลุย ครับก็ลุยต่อนะ เอ้อ ท่านครับ พอเขาขุด 3 งานนะ เขาเอาเมียมาช่วยด้วยนะ เอาเมียมาช่วยด้วย 2 คน 3 งานนะครับ ขุดบ่อตามทฤษฎีใหม่นี่ พอเสร็จแล้วเขาเชิญผมไปดู บอกอาจารย์สุรินทร์ไปดูซิ เดี๋ยวจะได้แนะนำว่าปลูกอะไรบ้าง ผมก็ไปดู บอกโอ้โฮ เยี่ยมเลยเชิด สองคนนี่น่าทุนนะ ระยะทางหมื่นลี้นี่ เริ่มแรกด้วยก้าว ๆ เดียว บอกอาจารย์ผมเชื่อแล้ว ร่างกายผมนี่ขอยืมเขามาแน่ ๆ เลย มือผมด้วย ก็ขอยืมเขามา แต่ความเจ็บมันเป็นของผม

ผู้ร่วมอภิปราย

คุณนพพร ชัยพิชิต
หัวหน้าโครงการชลประทานพระนครศรีอยุธยา

คุณอุดม สกุลพราหมณ์
หัวหน้าจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา สำนักงานชลประทานที่ 7 อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท

คุณวิรัช ขาวอุปถัมภ์
ฝ่ายจัดสรรน้ำ สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ กรมชลประทาน

น.พ.ทวีเกียรติ บุญญไพศาลเจริญ
นายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ พิเศษด้านเวชกรรมป้องกัน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คุณสุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์
ที่ปรึกษาผู้นำชุมชนสาคลี

ผู้ดำเนินรายการ

คุณชาญชัย แหลมเจริญพงศ์
ประมงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สรุปความคิดเห็นการจัดนิทรรศการ
โครงการเฉลิมพระเกียรติ "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"

จากแบบสอบถามความคิดเห็น การจัดนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช จำนวน 312 ฉบับ

สรุปผลข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามได้ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศชายและเพศหญิงจำนวนใกล้เคียงกัน คือคิดเป็นร้อยละ 51.9 และ 47.1 ตามลำดับ

อายุ ระหว่าง 15–25 ปี คิดเป็นร้อยละ 45.8 รองลงมามีอายุมากกว่า 35 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.9

วุฒิการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 50.8 รองลงมามีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 42.8

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 35.3 รองลงมามีอาชีพ*รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ* คิดเป็นร้อยละ 31.1

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ เป็นดังนี้

แบบจำลอง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้เข้าชมนิทรรศการฯ คิดเป็นร้อยละ 93.3 จากผู้เข้าชมดังกล่าวมีความคิดเห็นว่า *รูปแบบการนำเสนอของแบบจำลอง และได้รับประโยชน์จากแบบจำลอง* อยู่ในระดับน้อย ส่วนการนำไปประยุกต์ใช้ในงานอยู่ในระดับปานกลาง

นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ "ครูทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"

ผู้ตอบแบบสอบถามได้ชมนิทรรศการหัวข้อต่าง ๆ ต่อไปนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแก้ปัญหาเรื่องน้ำ
ทรงแก้ปัญหาเรื่องน้ำขาดแคลน
โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก
ทรงแก้ปัญหาน้ำมาก
โครงการแก้มลิง
ทรงแก้ปัญหาน้ำเสีย
ทรงแก้ปัญหาน้ำเน่าเสีย
กังหันน้ำชัยพัฒนา

ไม่น้อยกว่าร้อยละ 84.3 โดยมีผู้เข้าชมหัวข้อเรื่อง "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแก้ปัญหาเรื่องน้ำ" เป็นจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 93.3

ผู้ที่ได้ชมนิทรรศการดังกล่าวมีความคิดว่า*รูปแบบของการจัดนิทรรศการประโยชน์ที่ได้รับ จากการจัดนิทรรศการและการนำไปประยุกต์ใช้งาน*อยู่ในระดับปานกลาง

นอกจากนี้ส่วนใหญ่เห็นว่า*เนื้อหาของนิทรรศการ*มีความสอดคล้องกับหัวข้อในการจัดงาน คิดเป็นร้อยละ 97.4

ซีดีรอม เรื่อง "ในหลวงของเรา"

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้ชมซีดีรอมเรื่อง "ในหลวงของเรา" คิดเป็นร้อยละ 66.0 จากผู้ที่ได้ชมซีดีรอมดังกล่าวมีความเห็นว่า *รูปแบบการนำเสนอของซีดีรอม* มีความชัดเจนในเนื้อหา *ได้รับประโยชน์จากการชม และนำไปประยุกต์ใช้งาน*ของตน อยู่ในระดับปานกลาง

สรุปผลการประเมินผลการประชุมโครงการเฉลิมพระเกียรติ
สรุปการประเมินผลการประชุมสัมมนา
โครงการเฉลิมพระเกียรติ เรื่อง
"ครู ทรัพยากรน้ำของแผ่นดิน"

จากแบบสอบถามผู้เข้าประชุมสัมมนาจำนวน 58 ฉบับ *สรุปข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม*ได้ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนใหญ่เป็น*เพศชาย* คิดเป็นร้อยละ 65.5

อายุ 30–49 ปี คิดเป็นร้อยละ 69.0

คุณวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 50.0

อาชีพ รับราชการ คิดเป็นร้อยละ 58.6

ผลการประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสม และประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เป็นดังนี้

ด้านการจัดสถานที่ มีความเหมาะสมในระดับค่อนข้างมาก

ระยะเวลาในการจัดการสัมมนา เหมาะสมในระดับปานกลาง

การบรรยายพิเศษเรื่อง "ในหลวงกับการจัดการทรัพยากรน้ำ"

ในด้าน*วิทยากร เนื้อหา ประโยชน์ที่ได้รับ การนำไปใช้* ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า มีความเหมาะสมค่อนข้างมากในทุกรายการ

การอภิปรายเรื่อง "แนวทางการจัดการน้ำเพื่อประโยชน์สูงสุดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"

ในด้าน*วิทยากร เนื้อหา ประโยชน์ที่ได้รับ การนำไปใช้* ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับที่ค่อนข้างมากในทุกรายการ

การศึกษาดูงานโครงการตามแนวพระราชดำริ และโครงการตัวอย่างเจ้าพระยา อำเภอลาดบัวหลวง

ในด้าน*วิทยากร สถานที่ ประโยชน์ที่ได้รับ การนำไปใช้* ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในระดับที่ค่อนข้างพอใจมากในทุกรายการ

การอภิปรายเรื่อง "แนวทางที่จะนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาเรื่องน้ำในท้องที่ของตน"

ในด้าน*ประโยชน์ที่ได้รับ* ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับที่ค่อนข้างมาก

ในด้าน*การนำเสนอของกลุ่ม*และ*การนำไปใช้* ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับปานกลางทั้ง 2 รายการ

ส่งท้าย.....

คลองเจ้าเจ็ด อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังคงมีสภาพชีวิตของชาวกรุงเก่าที่อาศัยสายน้ำเป็นที่หล่อเลี้ยงชีวิต บรรยากาศร่มเย็น มีความสงบเงียบ สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่กลมกลืนไปกับธรรมชาติ ภาพเช่นนี้จะอยู่ให้เราเห็นอีกสักนานเท่าไร.....

แนะนำผู้เขียน

จุล กาญจนเจตนี
นายแพทย์ อดีตผู้อำนวยการ
โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา

ประชุมพร สายเสมา
อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาต่างประเทศ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ชัยสงค์ ชูฤทธิ์
ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย ภาคกลาง เขต 6

ปราโมทย์ ไม้กลัด
อธิบดีกรมชลประทาน

ทองคูณ หงษ์พันธ์
เลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ

ปานเทพ กล้าณรงค์ราญ
รองเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษ
เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

นพวรรณ ธีระพันธ์เจริญ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองคณะบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
ผู้อำนวยการศูนย์เวชศึกษาป้องกัน
สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

เปรม ติณสูลานนท์
พลเอก ประธานองค์มนตรีและรัฐบุรุษ

นิพนธ์ ทวีกาญจน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

นิเชต สุนทรพิทักษ์
ดอกเตอร์ วุฒิสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
อดีตเลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ

พระนาย สุวรรณรัฐ
รองผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บุหงา วัฒนะ
รองศาสตราจารย์ ดอกเตอร์
อธิการบดีสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

เพลินตา โมสกุล
รองผู้อำนวยการสำนักงานวางแผนและพัฒนา

แนะนำผู้เขียน

ไพศาล วงษ์ศิริ
อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

มงคล ชาวเรือ
อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศึกษา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ผู้อำนวยการสำนักวิจัย
สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี
ศาสตราจารย์พิเศษ ดอกเตอร์
ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ระยับศรี กาญจนวงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ลัดดาวัลย์ แจ่มฤกษ์แจ้ง
อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาต่างประเทศ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

วิมลพรรณ รุ่งพรหม
อาจารย์ประจำภาควิชาเคมี
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ศิริพัฒน์ จันทรศิริ
อาจารย์ประจำภาควิชาเคมี
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ศุภฤกษ์ แก้วศรีงาม
อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาต่างประเทศ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

สมชัย อร่ามพงษ์พันธ์
ปฏิรูปที่ดินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สุธรรม ชาตะสิงห์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

สุเมธ ตันติเวชกุล
เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการพิเศษ
เพื่อประสานงานโครงการ
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)
เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา

โอภาส ศรีสะอาด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
อาจารย์ประจำภาควิชาฟิสิกส์และวิทยาศาสตร์ทั่วไป
คณบดีคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

มาตรฐานของสิ่งพิมพ์ เพื่อก้าวสู่ความเป็นสากล
ด้วยระบบพิมพ์ที่ทันสมัย ประณีตและละเอียดอ่อน
การออกแบบที่เน้นคุณค่าทางศิลปะ
ยุติธรรมด้วยราคาและความซื่อตรง

หนังสือ นิตยสาร จุลสาร
แผ่นพับ โปสเตอร์ การ์ด
และสิ่งพิมพ์ทุกชนิด

ผู้อำนวยการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิพนธ์ ทวีกาญจน์
ผู้จัดการ
นางสาวรัตนา รักสกุลพาณิชย์
และทีมงานมืออาชีพ

RAJABHAT INSTITUTE PHRANAKHON SI AYUTTHAYA PUBLISHER
สำนักพิมพ์สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
โทร. 035-241196,241407 ต่อ 111 โทรสาร 035 - 242708